

Ino. 2012

ION HELIADE-RADULESCU

Mar. 1987.

SCRISORI DIN EXIL

CU NOTE

DE

N. B. LOCUSTÉNU

3327.

159.0 Heliaide Radulescu 1.06

859.0 - 6

BUCURESCI

„TIPOGRAFIA MODERNĂ” GREGORIE LUIS

24, Strada Academiei, 24.

1891

1987
COTE.....

CONTROL 199

ec225/03

1961

L

B.C.U. Bucuresti

C3327

PREFAȚA

Dotăm fastele țerei noastre cu epistolele nemuritorului Heliade, adresate în timpul exilului său unora din Români expatriați și altor persoane din străinătate și din țară.

Interesul acestor epistole nu stă în frumusețea stilului, pe care autorul lor a putut să-l neglige, coci ele n'aũ fost destinate a se da publicității; folosul lor se află în lumina ce facũ asupra multor lucruri ce fãrõ ele ar fi rãmas necunoscute, în învãțaturile ce coprink, în simțimẽtele ce exprimã.

Consiliurile ce el dã prin aceste epistole, ce n'aũ analogie de cãt în ale apostolilor îndreptate eclesiilor primitive, ne seducũ cu atãt mai mult, cu cãt exemplul și aplicația lor le aflãm în viața lui chiar în acãstã viațã tõtã de amor, de resignare și de labóre.

Acest bãrbat ce purta în sine pe Prometheũ (revolta) și pe Iov (resignația), scria epistolele lui de iubire și de iertãre din fundul exilului său, unde a-

II.

desea fără nutriment, fără lumină, fără foc în cămin pe iernele cele mai rigurose, fără încălțăminte, de multe ori amalat și neavând cu ce să-și cumpere medicamente, prigonit și proscris de străini, părăsit de ai sei, ultragiāt, calomniat, denigrat de adversari, n'a încetat un moment de a lucra cu péna și cu cuvântul pentru România sa dilectă, și de a se gândi la salvarea și la fericirea acestui popor ai cărui scribi, sclavi ai invidiei, lachei ai străinului, vor astă-đi să micșorede pe acela ce fu ilustru prin geniul seú, și care va rămâne mare prin luptele sale pentru adevăr și pentru justiție.

Victor Hugo đice de Iov: „El era piciorul schiopului, ochiul orbului. De aci a fost precipitat. Când, el a devenit gigantescú. Iov fu mai maiestos miserabil de cât prosper. Lepra lui fu o purpură. Pe când curăția vermií de pe ranele sale, interpela astrele. El đicea: „Dumneđeú a pus un capăt tenebreleí“. Limbajul lui, supus față cu Dumneđeú, e amarú față cu regií“.

Cât de mult se potrivește viața de bine și de suferințe a patriarhului ebreú cu viața părintelui literaturii române, acest Iov român! Românii deveniseró paralizici prin domnia-străină a Fanarioșilor de un secol; el le-a đis ca un alt Iisus: „sculați-vé lăsați patul vostru și mergeți“. Și ei s'aú sculat și aú mers. O sută de ani vélul întunericului a acoperit ochii descendenților colonistilor și legionariilor lui Traian, Heliade prin luminele răspândite de scrierile sale a sfêșiat acest vél, și ochii Românilor

III.

s'aũ deschis la sórele vieþei intelectuale, ŝi aũ cunoscut gloriósa lor originã.

A sci o naþiune ce a fost, se nasce în sine credinþa de ce póte fi, cõci exemplele pãrinþilor mult servescũ fiilor.

Ura din afarõ, invidia din nãuntru fãcurõ dintr'acésta lui Heliade o crimã.

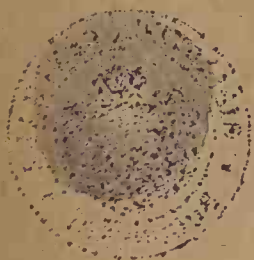
De aci, persecuþia.

Heliade este Iov zãcõnd pe gunoiũ: turmentat de cei mãi de aprópe aĩ lui, inculpat de amiei ca Eliphaz, mustrat de trufaŝi ca Eliu, cari aũ avut imitatori ŝi ênsuŝi emuli.

Scrisorile ce publicãm nu privescũ un om, ci o epocã. Ele aũ o valóre istoricã, politicã, filosoficã ŝi religiósã. Ele sunt preþiose din tóte punctele de vedere.

Dãndu-le la luminã, aducem un serviciũ þerei imparþiale. Posteritatea nepãtimaŝã ŝi dréptã ne va fi recunoscõtore.

Editorii.

I

CĂTRE ROMÂNII EMIGRAȚI 1)

Paris, 1849 Decembrie 11, 27.

Dreptate, Frăție.

Relație.

De la însărcinarea ce ne-ați dat în Transilvania la câte trei a lucra în numele d-vastră, n'am fost despărțiți decât pînă la ajungerea a doi din noi în Paris, și un an se apropie de când câte trei însărcinații d-vastră sunt neîncetat împreună. Prin urmare, această relație se dă nu în parte de la fiă-care, ci în numele triumviratului ales de d-vastră.

La departul nostru din Transilvania, emigrația ne-a dat la doi din noi câte 300 galbeni, și apoi la Paris am priimit câte 333 $\frac{1}{2}$ franci de fiă-care, trimiși din Brussa.

Făcuserăm o călătorie prin toate dificultățile resbelului civil și ale iernei, mai mult de 40 zile pînă în Francfort. Aci întărdiarăm vre-o zece zile, așlând cele lucrate de mai nainte de d. Maiorescu, și înfățișarăm cauza noastră din punctul seü adevărat de vedere în interesul Germaniei la minister, apoi asemenea către archiducele Ioan, adăogînd cele ce se atingü de intere-

sul Austriei în Principate, ca vecină; arătarăm situația ast-fel cum Germania și Austria, sub orî-ce formă stabilă se vor afla, să nu fiă străine la Mișcarea noastră, și la câte pôte ea folosi intereselor lor în contra ambiției și predominării moscovite.

După întrunirea noastră în Paris, s'a făcut a se discuta în câte-va ședințe memoriul justificativ al Mișcării, și a se publica cu din banii ce se aflău la D. St. Golescu, și cu ce a mai adaus de la sine D-nii Pleșoianul și Cristofi.

Acest memoriu s'a îndreptat prin hârtii în parte formale sau petiții către Inalta Pörtă, către cabinetele Engliterei, Franței, Austriei și Prusiei, apoi la membrii Adunării Franței și Parlamentele Engliterei, apoi pe la redacțiile jurnalelor.

În acest memoriu, după ce se arată Mișcarea română, cauzele și cuvintele ei, se protestă cu energie și se combate calomnia prin care cabinetul moscovit inculpă fără rușine Mișcarea noastră; se mai protestă apoi mai dinainte în contra orî-cărui act, ce va mai veni ori de unde atentatoriul Autonomiei noastre și Suzeranității I. Porții.

La Londra furăm singuri a da acel memoriu, și a înfățișa reclamațiile Românilor ce în proclamația Mișcării lor apela la justiția britanică, francesă și germană. Pledarăm cauza unde s'a convenit, după cum scitiți și din cele ce vi s'a'u scris, și din cele ce vi s'a'u spus pe batel în portul Constantinopolului, și din cele ce s'a'u publicat; întempinarăm spre a face la timp pe d. D. Brătianu a-și retracta cele publicate în contra Turcilor în broșura sa; făcurăm a se publica în limba englesă broșura ce v'am arătat în portul Constantino-polei coprinďetore de situația română, de politica rusă, de o chartă a Moldaviei, de un tabel comparativ de comerț spre a interesa mințile englesă. Acesta se împărți în mai multe mii de exemplare prin Londra

și cetățile cele mai renumite ale Englierei; scopul fu spre a prepara opinia, și a face ca Parlamentul să fiă nevoit a interpela ministerul despre invazia Rușilor în țerele noastre. Această interpelare, precum știți, s'a făcut în 21 Martie 1849 și, după expresia unul bărbat din Londra, cu dânsa s'a bătut un cuiu în pereții Parlamentului britanicu, și cauza noastră a rămas în etern înscrisă în protocoalele Mării-Britanii.

Venind înapoi în Paris, pentru priimirea ce avur om în Londra, ni se oferî d'a fi asemenea priimiți de ministrul frances, unde pledarom cauza cu destulă fermetate, după cum în parte ați văduț și publicat. Apoi plecăr om la Constantinopole, spre a închieia programa ce am fost tras la plecarea noastră din Brașov, după cum știți cei cărora v'am comunicat-o.

În Constantinopole vă sunt apoi cunoscute pedicele ce avur om; apoi naufragiul ce cercarom la înturnare; apoi privațiile în care fur om de la Maiu, și în care, dacă simțiam durere, era pentru-că n'aveam mișlăce a da mișcare lucrărilor noastre.

După încheierea tractatului de la Balta-Liman, vădându-se dreptul autonomiei noastre violat, o parte din Români se formă în Comitet Democraticu și protestă bruscă și de pe tăr om ilegal în contra acestei violații. Ca să nu perdem situația propiție și legală în care ne-am fost pus, ne făcur om datoria a protesta pe de o parte asupra acelu pact atentatoriu drepturilor noastre, și de a anula pe de al'a demersul ilegal și compromițetor al celor ce subsemnaser om memoriul justificativ, și profesă apoi altă principii decât, ale d-văstră și ale țerei.

D'atunci încôce pe cât putur om, ținur om în ore-care chip tiparul ocupându-l la timp cu cauza noastră, și cu scrieri care de și afar om ore-cum de chestiunea română, forțe de aprôpe ânsă în chestiunile ce frământă ađi Europa și de care depinde și a noastră, scrieri prin

care s'a invederat cõ Romãniî nu sunt nici strãini, nici înapoiatî în spiritul secolului.

S'a lucrat apoi Istoria drepturilor Romãnilor și a Protectoratului moscovit, care se dete publicitãții, — Istoria Mișcãrii romãne, — Suveneri și Impresii ale unui proscris, ce le cunõsceți.

S'a lucrat, cu un cuvânt, mãi mult de 800 cõle cu scrieri și prescrieri, și tõte ar fi fost astãdî publicate întru lãmurirea causei nõstre și formarea opiniei, daca n'ar fi lipsit miđlõlele pecuniare.

Fraților, în timp de un an, peste 140 ñile furõm neîncetat în cãlãtoriî, adicã: 50 ñile din Brașov în Paris; 30 ñile din Paris la Londra, șederea acolo si înturnarea; 40 ñile din Paris la Constantinople, șederea în port, întãrðierea, naufragiul și venirea înapoi în Paris.

Vẽ este cunoscut cõ cãlãtoria, și mãi vertos pe mare, costã mãi mult de 3 galbeni pe ñi la al 2-lea loc; și prin urmare, numai în cãlãtoriî ni se duserõ peste 300 galbeni de unul. Punã-se apoi domesticii de piață necesarii la comisiuni cãtre bãrbații de Stat, visite neapãrate la locuri unde nu se põte duce cine-va pe jos, daca voiesce a fi primit. Apoi alte chiebtuieî, publicãri, prescrieri, întrebuintãri de ómeni, plãți particulare spre revisia și corigerea celor scrise; apoi nutrimentul, îmbrãcãmintea, chirii, focul, lumina, ajunserõ cu tõte a trece suma de alți 300 galbeni, cari nu se fãcurõ decãt de la familiile nõstre, de la gurile copiilor nostri și din bursele adevãrat de comunale d-lor Pleșoianul și Christofi, pînõ le desecarõm cu totul, dãndu-ne numai noã peste 100 galbeni, afarõ de ceea ce deterõ mãi pe la toți emigrații. De credeți cõ v'am servit cu atãtea miđlõce modeste, asta ne este tõtã consolația și recompensa ce așteptãm de la d-võstrã; de credeți din contrã, iarõși faceți bine, pentru-cõ noi nu ne-am fãcut decãt datoria, și locul nostru cel

adevărat nu se va însemna decât în domeniul istoriei și al nepărtinitorei dreptăți, unde nu vom avea nici amici părtinitori, nici inamici asuprașitori. Aci mai ades amicii ne strică laudându-ne, și inamicii ne strivescū apăsându-ne. Dumneșeu însă prevădū ca să dea omului inteligent să profite adesea din observațiile mult vedătoare ale invidiosului, decât din amorul cel orb al amicului.

Salutare și frăție.

N. Golescu, Chr. Tell, I. Heliade.

II

CĂTRE ROMÂNII DIN BRUSSA 3)

Paris 1849, August 24; Septembrie).
Rue Nôtre-Dame des Victoires
Hôtel National.

Fraților,

V'am scris în mai multe rânduri de când am luat scrisoarea d-v. cu care ați trimis banii. 3) Răspuns la dăsele n'am primit, coci pôte nu era nici timp. Aștept cu batelul ce vine.

Causa noastră era încetată de mult, și numai scrisul o mai putea ajuta; acum a încetat cauzele și ale altor popoli. Așa încetăda natura în unele, ca să și mai ia repaos, și a da timp a se folosi mult din experiență. Scrisul și iar scrisul aduce luminele și adevărul. Toți popoli se vor pune pe scris, și noi nu trebuie să tăcem. De un an de zile trebuia să scriem și să tipărim. De scris s'a scris mult, și de tipărit s'a făcut pe cât ne-au iertat mișlôcele. Suntem săraci.

Vă trimit fóia *Positivul*; imi pare rău că nu am No. 1 ca să vedeți și programa. Redactorii ei sunt din ómenii cei mai progresisti și cu cumpăt, prudenți și cu capacitate. Doi dintr'ensii au fost redactori și proprietari ai *Popolului*. Acum încep această fóie; este stimată, și peste curând se va face cotidiană când se vor aduna fondurile cúvenite. In numărul viitor va cuprinde și despre noastre câte ceva. Aci in No. 2 este un articol al meu ce nu l-am dat subsemnătura mea, ansé 'l puteți devina.

Imi propun redactorii să iañ parte la dënşa cu același titlu; ansé, ca să am drept a dispune despre articole întocmai cum voiü, e trebuință de 5000 franci ca să se puie fondul. Atunci am avé o fóie a noastră ce in toate ȕilele ne-ar oferi colónele sale; cauza noastră ar fi tratată cu demnitate in toate ȕilele de cele mai mature capete, și intr'o fóie pozitivă. Este adevărat că n'am fost exaltați; Mișcarea noastră a dovedit'o; ansé este timpul să fim mai pozitivi de cât tot-d'a-una.

De puteți sau d'aci sau din țără să faceți ceva, trimiteți-mi să luăm un locü in colónele acestei foi. De unde nu, voiü face ce voiü poté, adică voiü scrie din când in când, de câte-ori vor avé redactorii locü să'mi dea, și de câte-ori articolele mele le vor conveni.

Suntem toți in nerăbdare a avé nuvele din Constantinopole, și mai vèrtos despre sórta d-v. In doé expediții n'avem nici o scire.

La revedero,
Salutare și frăție.

I. Heliade.

III

Domnului Gr. Zossima⁴⁾, la Brussa

Paris, 1849 Decembrie 15/17.

Iubitul meu Domn,

Am primit scrisoarea d-tale din 16 Noembrie, și sunt foarte simțitor la simțimintele ce-mi conservi. Mult m'am bucurat și de nobila hotărîre a tuturilor fraților de a forma un fond pentru tipărirea în folosul cauzei; ansă m'am întristat când văd că acești bani sunt adresați numai în administrația mea, și m'am întristat și mai mult de neînvoirile ce avurōți. Ca să fiă o pace între d-vōstră, hotărîrōm a ne lepăda și a ne trage pentru tot-d'a-una din sarcina ce ne-ați dat'o unii.

Prin urmare, despre banii ce 'mî scrii cō mai sunt aci, și să tragă poliță asupra d-tale, mă iertați cō nu mă pot însărcina cu dēnșii. Ași sci ce să facū, cum am făcut în tot-d'a-una din nimicū lucrări ce aduserō și folos și onōre nației; ansă prefer să facū ce voiū putē singur, ca să mă mântuiū de critică și pe mine și pe amicii adevērului ce mă onoră cu amicia lor.

Cāt pentru banii ce 'mî-ați trimis în sumă de 2432 fr. și din cari, după cum v'am scris, am priimit numai 2200 fr. îi știū pînō voiū lua responsul d-v. N'am apucat, frate, nici să'i primescū, și criticele veniaū înaintea lor. În viața mea n'am sărăcit pe nimeni decāt pe mine și pe copii mei. Ce am promis Patriei, am împlinit; și dacă n'am împlinit ceva, a fost numai cele ce începusem înaintea Mișcării nōstre, și pe care circumstanțele grave mă sfortarō a le abandona dimpreună cu tōtă starea mea pradă. ⁵⁾

Nu 'mî-ar fi ciudă să auđ criticāndu-mē ómenī de omenie care au făcut ceva, ci ómenī ce 'mî-au māncat

indestuî bani în multe rënduri ; aceia strigarö cö o sã vë mănânc banii. Nu, fraților, banii vë sunt neatinși cum v'am ținut neatinși și pe cei ce 'i-am priimit de la C. Bălcescu, și vi i-am dat în Brașov. Asemenea îi țiū și pe acestia sacri.

De am chiełtuit ceva pentru tipăriri întru ale causei, am luat de la gura copiilor ce rëmaserö sãraci ca sã proclam egalitatea, a më face egal cu ömenii ce n'au învățat decât sau sã se tërascã lingușind, sau sã injure ca în cãrciume.

Ați vëđut în relația ce vë dãm, și ceea ce am făcut cu cei 300 # ce ne-ați dat în Brașov, care bani în țerã tot din averile nöstre au sã se puie în vistierie, sau daca se vor ierta, tot noë or sã se ierte. 6)

Vë mulțumescü, frate, de tötã încrederea și amicia ce 'mı-o conservați d-v. cãți-va, și nu më bucur pentru persöna mea; cöci în vërsta în care sunt, nici dragostea altora më face atãta fericite ca altã datã, nici ura nu më întristedã : sunt förte rece și în apatiã. Tot ce më bucurã este cö sunteți cãți-va maturi și înțelepți cari, ori unde veți fi, puteți onora Patria și Mișcarea ei ; și daca më iubiți, sunt sigur cö iubiți numai adevërul ce v'am putut înfãcișa, cuvintele ce am avut în lucrãrile mele și consciința principiilor literare, filosofice, morale, religiöse și politice ce am profesat. Iubindu-le acestea, iarö nu persöna mea, imi face tötã bucuria ; cöci vëđü cö rëman bărbați care sã le întindã și sã le immulțescã.

Veđi și cele ce scriü D-lui și fratelui Negulici.

La revedere,

Salutare și frãție.

I. Heliade.

IV

*D-lui N. Russo*⁷⁾, la Brussa

Paris, 1849, Decembrie 25 (1850 Ianuariu 6 st. n)

Rue Nôtre-Dame des Victoires

Hôtel National.

Amatul meu domn,

Imi sunt așa de prețioase scrisorile d-tale, pentru-că le văd dictate de un spirit neatins încă de contagiul depravației omului-vechiu al Franței, și eșite dintr'o inimă primitivă și sinceră.

Nu crede, frate, că Franța e totă depravată; ea se renaște ca fenicele din cenușa sa. A avut și are și ea ciocoi pe care îi numesc eu *Omul-Vechiu*; ciocoi ei 'și-au avut scôla lor, ce lua de principiu sarcasmul unui politicu care într'un moment de desdenn biciuî omenirea dicând cō: *vorba s'a dat omului spre a 'și ascunde cugetarea*. Ceea-ce acest politicu mare a ȃis din batjocură, scôla ciocoiască a Franței o luă drept dogmă, și junii nostri cari au fost trimiși în Franța, de n'au învățat ceva, acêsta o învățară ast fel încât întrecur o pe învățătorii lor ce mai au și ceva bun.

O! frate, cât întreci pe toți în simpla și vigerôsa limbă maternă ce o întrebuițedî, nu spre a 'ți ascunde, ci spre a 'ți desvêli cugetarea. Conservă-ți acêstă primitivitate, și crede cō marginile imbinându-se pe cercu, tot-d'a-una se unescu; crede cō *simplul și sublimul* au aceeași trêptă în legile eterne.

Sunt sigur cō ați văduț retragerea mea și a bunilor mei colegi; cine din d-v. ne iubesc, va face asemenea și va forma un corp compact de Români retrași din ori-ce intrigă spre a lucra în egalitate și apostolicesce, în înțelegere și dragoste. Vă conjur, frate, pe toți cei-

ce mă onorați cu încrederea, nu vă mai încercați de a alege comitete, și mai vartos pe noi. Numiți o frație compusă de ómenii retrași de cabale, de certe, de invidii bábesci, de întrecere la mir; luați fiá-care sarcina și misiunea sa, și ori-care ia o însárcinare, să scie cõ nu e cap ci serv fraților seii cari sunt mai mulți de cât densusul, serv causei comune, serv Patriei și aceluí popol ce fu model de ínsetosare de dreptate, de moderație și de simțirea binelui.

Astádi este nascerea Mantuitorului. El veni în lume, și se făcù sclav ca să rumpá fêrele sclavi-i; el se declará cel ántéiú serv apostolilor seii, și le dete misiunea a se face servii ómenirii, și a muri ca și densusul pentru adevêr.

Iubiți Adevêrul și căutați-l; urêți Minciuna și depártați-o. Urêți ansê minciuna și plângeți pe mincinos, cõci póte e râtécit: saú de patimii saú prin alții.

Fráție apostolică v'am recomandat de pe batel la Constantinopol, v'am scris de mai multe ori și iaróși vă repet. Nu suntem cu miile ca să nu ne ínțelegem și să ne numim comitete saú capi. Abia suntem vre o 15 mult 20, pe care ne unescú dragostea și stina și principiile. Pentru ce doé-deci de ómenii n'ar face un corp compact de frați?

Salutare și fráție.

I. Heliade.

V

Domnilor Negulici^s) și Zossima

La Brussa (fárò datá)

Iubiții mei domni,

Vê trimit *Europa Democraticá*; împártéșiți-o la totii frații d'aci; citiți-o și veți vedé cum pinó în cele diu

urmă, gazete de toate colorile vor îmbrățișa și pleda cauza noastră, ce intră în cauza omenirii sub orice fel de forme va fi ea mânăta și administrată.

Vedeți cu luare aminte și articolul ce vi-l alătur din *Pressa*. Are multă pătrundere și veritate Comparații cu cele întemplate la noi, și veți vedea și descoperi multe adevăruri 9).

În No. vecin al *Europet* va eși un articol sub rubrica *Românil*. Vi-l vom trimite. Nu v'am trimis mai multe exemplare, pentru a economisi plata poștei. Asta e unul pentru toți de orice păreri vor fi. Cu viitorul pachet vă voi trimite câte-va exemplare întregi legate din *Protectoratul Turului*, și *Istoria drepturilor noastre*. N'a mai rămas decât ultima colă a eși de sub tipar.

Am scris d-lui Russo câte-va păreri; vedeți-le și d-v. De vreți unire între cei buni și aleși, trageți-vă din intrigă și formați o frăție de egalitate. Credeți-mă că o mare parte din intrigi provine din *băbescia întrecere la mir*. Tăiați o, căci n'aduce nici un folos, și e ridicolă. Faceți o frăție, în care fiă-care frate să fiă liber să lucreze în răspunderea să fără a face solidari pe ceilalți; să fiă dator ansă a nu eși din ore-care principie ce veți lua de basă Faceți-vă adică un creșu politic și național.

Mă iertați, fraților, că n'am primit a trage poliță pentru restul sumelor subscrise, și să mă însărcin cu socotela de banii despre care, pînă a nu'i primi, mi se făcuro atâtea critice. Sunt săracu, săracu ca un apostol și am credință că, ca un apostol voi pute face și fără banii. Când mi-o trebui ceva, ca să nu întârzie vre-o faptă urgentă și importantă, voi cere la amici numai și le voi da socotela. De la fanatici exaltați și șerpî, nu voi nimic. „Untul-de-lemn al păcătoșului să nu ungă capul meu.“

Vă rog dar, întorceți înapoi din ceea-ce vreți a'mi trimite toți banii ce au contribuit cei l-alți, ce nu se învoiesc cu d-v. Sunt piaza rea banii lor, sēmēnța de galcēvā. Fiā ca cei 2,200 fr. trimiși sā fiā numai din partea cea consecuentā a d-v. vre-o patru-spre-dece. Eū, de și am chieituit pentru cate-va tipārii în broșuri și în gazete, ānsē suma de 2.200 fr. o am și voiū avē-o āncō dispusā la ordinul d-v. Nu chieituiescū în socotēla lor decāt dupō ce imi veți da deslegare la cele ce v'am scris cu posta trecutā și cu acēstā scrisōre.

Nu nesocotiți, iarōși vē dicū, cō n'ar putē sā existe frāția sau asociația fārō cāpitanī. Este prē posibilē între vre-o 20 inși. Vedeți cō Prudon ține una cō și Statul întregū, societatea întregā pōte a se guverna fārō cāpi. El proc'amā *paradozamente anarchia*, în alt sens ānsē de cel pinō acum care, dupō părerea mea, mai bine era s'o numēscā *demarchiā* sau *achiraniā*, suveranitatea popolului sau netiraniā¹⁰).

Salutare și frāție.

I. Heliade.

VI

FRATILOR DIN BRUSSA

(Fārā datā).

Veți vedē cele coprinse în *La Semaine* de la 22 Martē, cum și cate-va micī articole. Vē trimit scrisōrea D-lui St. Golescul cātre Redactori. Articolul lui Lagrange nu vrū pinō acum nici o gazetā sā'l puiā. De se va stabili întreprinderea comercialē intitulatā *La Ligue des Peuples*, pōte se vor mai rupe pedicele. V'am trimis programa. Cređū cō la 15 Aprilie sā iasā No. 1.

Fiā-care acție este de un francū. Cine subscie 12

acții, ia o broșură mensuală gratis, și fondul de 12 franci îi rămâne în întreprindere, după statute. Cine ia 100 de acții, adică pune 100 de fr., este fondator și are vot în adunare.

Pe lângă acestea se formează acum un jurnal cotidian, unde sunt redactorii cei mai însemnați, deputați ai stângii. Am fost și eu chemat la adunarea d'antîi, și în temeiul acelor subscripții ce ați făcut, am dis cō pōte și Româniî să puiă ceva fonduri. Se mai deschide asemenea o revistă care să contrabalanteze pe cea de *Deux Mondes*, care e reacționară. Și aci sunt redactori stimabili și deputați.

Positivul a încetat, *Timpul* asemenea, *Reforma* asemenea. *Europa Democratică* a avut tōte pedicele din lume. Vēdēnd cō tiparul tăcea despre noi, m'am socotit să utilisū banii ce 'mî-ați trimis, întemeindu-mē cō după subscripția ce ați făcut, veți întōrce înapoi ceea-ce a trimis partea ceea-l-altă, de nu va fi mulțumită.

Ētō cum s'aū întrebuițat banii:

D-lui Rheel pentru conlucrarea de patru luni la com- poziția broșurei câte 50 fr. pe lună	fr. 200
Tiparul broșurei, aprōpe	" 500
Tipărirea a doē foi din Proscrisul și Con- stituție, și a unei însciințări	" 148
Plata pe doē luni D-lui Carpantier pen- tru articole în gazete	" 100
Pe acții la gazete	" 300
Abonamentul la 7 exemplare din <i>La Se- maine</i>	" 49
Abonamentul la <i>Presse</i>	" 12
Plata pe doē luni d-lui Rheel, de când reîncepuiū revisia Istoriei Regenerației Ro- mânilor, câte 50 fr.	" 100
Plata de scrisori și broșure la Constanti- nople. la Londra și aiurea	" 48

La tipărirea protestului	"	36
La împărțirea broșurilor la deputați și la ómenii de Stat	"	18
Acții pentru 10 inși câte 12 fr. de unul	"	120
D-lui Aristia, la mare nevoie	"	45
D-lui Theologu asemenea	"	15
		<u>1691</u>
	Primiți	" 2200
	Rămași	" 509

Insemnare :

fr.
 300 în acții, și alți
 120 asemenea
 ———
 420 facu capital, din care dimpreună cu
 509 rămași
 ———
 929 în fond.

Dimpreună cu :

600 broșuri
 400 broșuri s'au împărțit gratis
 ———
 1000 în total.

De veți hotări să se mai ia acții la vre-unul din
 jurnalele ce se crează, și să luăm o parte cum să
 avem proprietate și opinia întrégă, scrieți-mi și trimi-
 teți-mi ceea-ce veți pute.

Salutare și frăție.

I. Heliade.

P. S.—De vă veți duce în țeră, cugetați la cauza
 voastră, cugetați a se face câte o mică sumă pe tot
 anul cu care să se pótă ține schinteia sacră, și a se
 forma opinia europeană să nu ne amestice cu Slavii.
 Nu vă desperați ánsé pentru cauza dreptății popolilor.
 Dumnezeu s'a arătat lor, și adevérul și dreptatea vor
 învinge ¹⁾).

VII

*Domnilor Dușulescu, Giurescu, Russo, Ipătescîi, Se-
rurie, Zossima, Negulicî, Alexandrescî, Filipescu, Zalică.*

(Fără dată).

Fraților,

Cu No. 2 al *Ligei Popolilor* veți vedea o mare parte a colonelor consacrată Românilor. *Grecia din punctul de vedere al popolilor*; *Galerie a agenților Ruși*; *Les Roumains*; *Clerul e pretutindeni același*; *Impresiile ale unui proscris*, sunt atâtea articole ce ne popularizează cauza și o lămuresc, făcând-o cauză europeană. Numărul următor 3, cuprinde asemenea alte articole de asemenea interes general. Veți vedea iarăși în *La Semaine* o corespondență din Transilvania de un interes național român și general european. Pe autorul acestor articole îl cunoașteți ¹²). Cum se tipăresc însă, n'are într-o zi Patria a mulțumi de cât unei mâne de exilați, proscrisi români, ce au scos, cum v'am mai spus și altă dată, bucătura din gură îmuiată în lacrimi, și au împărțit-o cu frații lor din țară cei însetoși de lumină, de adevăr și de dreptate, când o altă parte de diși asemenea Români și frați, cu venituri ale lor și de părinți, cheltuirea banilor lor și publici în plăceri, în călătorii sterpe și vane ca să se aple în lumea oficială, în lumea reacționară; ea (aceea parte) contractă deprinderile acestora între care își făcuseră fală a se afla și a le deveni și organe, compromițând cauza. Un ban n'a vădut cauza comună din mâinile lor, și tot ce s'a scris în umbră de ei n'a susținut cauza nici cât Generala Adunată din țară a celor diși ciocoli. Oameniiăștia n'au reprezentat nici-o dată țara nici în năuntru nici afară; de ar reprezenta-o într-o zi, de ar fi cum

am dice a lor, s'ar întrece cum s'o vîndă. Dorul și nevoia lor este cō n'au ce vinde. Astăzi circulă tipărit de unul din redactorii *Revistei de Deux Mondes* un memoriu din partea unor refugiați Români. Astă fōie este din cele mai rusesce iesuite, și memoriul este așa de iesuit ca și Regulamentul Organicu ce are multe lucruri bune, ca să viă la câte-va articole ce ne răpescū tōte drepturile; asemenea și memoriul în cestiune spune multe bune, ca să viă în urmă la conclusia cō Rusia pōte să aibă dreptul a examina legile nōstre și a le recunōsce sau nu, dupō ce le facem, nu ănsē mai 'nainte. Ōmenii Mișcării să dică asta cînd Generala Adunantă din 1837 a protestat și a contestat Rusiei acest drept? Cînd țera în Mișcarea sa, cu tōtă credința către I. Pōrtă, a protestat asupra actului Locotenenței de șese membri, și n'a iertat nici Turciei a viola autonomia ei? Ast memoriu s'a trimis la tōte cabinetele. Autorul ei e cunoscut¹³⁾; din pricina lui s'a făcut o ruptură și am mai perdat un Român¹⁴⁾ ce era perdat de mult, ănsē nu era declarat. Dacă nu se publica memoriul de redactorul muscălescū, nu v'ași fi scris. Acum ănsē e publicū, și publicū prin asemenea de siberiene miđlōce. D. Tell are copia, eū n'am avut timp a o prescrie. D. Tell cunōsce asemenea și ruptura.

Tot acest redactor dete de curēnd afarō o scriere în doē volume vorbind de Unguri. Croați, Slavi, Români. Causa maghiară cu aer de a o protege, o desnatură în favōrea Austriei. Causa română tot protegiānd'o, o denatură fōrte fin în favōrea Țarului. Cu altă scrisōre vē voiū face analiza. Nici o scriere nu ne-a putut face atāta rău avēnd aerul a ne protege; asta va să dică veritabil Iesuit.

La revedere,

Salutare și frăție.

I. Heliade.

VIII

Domnul Gr. Zossima.

Paris, 1850 Aprilie 1/a.

Domnul meu,

Scrisoarea d-tale de la 22° Martie trecut priimind'o, m'am bucurat foarte; coci m'a făcut să știu că am dobândit în d-ta un amic sincer în locul celor ce am pierdut cu privilegiul revoluției noastre. În poziția în care mă aflu, iubitul meu Domn, dobândirea unui amic ca d-ta este o mângâiere nespasă în prezent și o speranță plină de viață în viitor, încredințat fiind că oricare ne va fi soarta, vom fi în tot-d'a-una uniți în sprijinirea drepturilor iubitei noastre patrii, cu al căriia privilegiu am norocirea a fi

Amicul d-tale

Chr. Tell.

P. S. — Ați făcut pră bine de ați îndreptat greșala la suma banilor ce am priimit de la Comitetul nostru din Brașov, în relația ce v'am trimis'o, și vă sunt din parte'mi foarte îndatorat.

Bine-voiesce, te rog, a îmbrățișa în locu'mi pe iubiții mei frați și amici Serurie, Duțulescu și Russo, cum și pe toți ceilalți amici ai nostri.

IX

Domnului Gr. Zossima,

(Fără dată).

Iubitul meu domn,

Am priimit scrisoarea d-tale din 19¹ Aprilie. Sunt foarte simțitor la dragostea ce'mi arătați cu toții, și la afecția ce în parte îmi păstreți. Ca să mă bucur de dragostea d-v. a tuturilor și acelor buni Români, am lucrat din copilărie și îmi pun toate puterile în străinătate a fi demn de dânsa.

Îmi scrii, domnul meu, pentru *La Semaine* că ași fi abonat pe toți; eu am abonat numai pe cei de partea d-v. afară de D-nii Ipatescilor; crezând că nu pricep francezesc și temându-mă să nu'mi facă observații că nu fac economie. Dacă ansă voiesc și d-lor, n'aveți de cât să'mi scrieți. Dacă voiesc și din partea cealaltă, scrieți-mă, și le voi trimite. Cu posta viitoare se va trimite d-tale un exemplar, după cum îmi scrii, de la 1 Martie. Cu expediția asta n'avui timp să mă duc la redacție. *Protectorate* v'am mai trimis și vă voi mai trimite. De nu'mi va aduce pînă în ora închiderii poștei *Liga Popolilor*, apoi iarăși cu expediția viitoare vi se va trimite la toți câte un număr. O mare parte este consacrată în revista aceasta numai pentru Români. Este bine s'o susținem. Nu e timpul acum, dar mai târziu vă voi scrie cum s'a făcut această fișă. Viitorul ei este mare, și de va reuși, meritul va fi al celor ce au creat'o ¹⁵).

Românii d'aci se întrec în patriotism, amblă pe la ziarele *La Semaine*, *Le Crédit*, *La Démocratie*, *La Républicaine* ¹⁶), pe la librarul ce ține Protectoratul, pe la D. Rheal, să'i facă să nu mai scrie pentru Români; vor să

ne descredite în ochii redactorilor acestei foi, ansă mulți din Francesi 'i-au cunoscut. Eto-le patriotismul, eto-le naționalismul. Minți paralitice amblă să paralise tôte ca și pe țără.

Nu'mi aducă aminte ce v'am scris de D-nii Golești, coci n'am timp să facă și copii; ansă ori-ce ați înțeles, ei sunt mai buni din tot neamul de vipere. De ne vor fi iubind pe mine și pe Tell sunt fericiți, coci dragostea e fericire în inima omului; de ne vor fi urând, eu i-am iubit și i iubesc, și în câte am scris n'am lăsat ocașie a nu le arăta meritele. Tot ce pot să vă spui curat este că sunt în mari relații și simpatii cu cei ce ne injură. Pote ansă că oamenii vor fi iubind și pe unii și pe alții. Nu este cuvânt că dacă ne vor injura, ne vor persecuta, ne vor și spânzura, Românii cei ce știu economisi lucrurile, să întorcă spatele celor ce și-au pus sufletul cu noi. Câte îți scriu ansă, sunt numai păreri sau expresii de gelosia; coci eu așa am fost învățat, pe cine iubesc să'l și stim, și stimându'l să mă încredă lui și cine s'atinge de onora lui pe nedreptate, să'l consider ca om nedrept și fără temă de Dumnezeu și rușine de omeni.

D. Aristia, ne mai putând duce nici cu sărăcia, nici cu străinătatea, nici cu frăția de la piața Sorbona, a hotărit să meargă la Rușciucă să și vadă familia, și să se ducă apoi spre Constantinople. Placă ansă desperat, apostolesce, mai fără cheltuială. De va veni aci, pină va ave vre-un ajutor de la Turci, faceți ce veți pute.

Arată complimentele și îmbrățișările mele fraților Negulici, Serurie și Ipatescii.

Salutare și frăție.

I. Heliade.

X

ROMANILOR DIN BRUSSA

Paris 1850, Maiu 4te.

Fraților,

Ați vădut zelul d-lui Rheal la *Protectorat*. Prin citiri și veghieră, prin inima sa democrată și umană, a devenit unul din cei mai buni Români care va sci, cu cunoscințele ce are de drepturile noastre, a ne pleda ori-când cauza. In zilele astea făcù o poemă mare ca să salute *Liga Popolilor*, unde bazea și materia cea mai multă sunt Români. Istoria lor figurédă aci, drepturile lor, eroii lor, martirii lor. Inemicii lor sunt cu demnitate înfrunțați. Peste curénd se va tipări. — D. Rheal făcù și pe d. Eugène Faure, redactorul *Creditului* a scrie pentru Români. Colórea acestui jurnal nu pré este înaintată. Ori-unde greșesce este cò încă nu pré cunósce bine istoria noastră. Ori-unde tace saũ trece cu vederea, este cò nu'l lasă colórea jurnalului. Euași dori să vorbescă de noi și gazetele cele mai reacționare, numai să trateđe pe Casaci cum merită. *Creditul* mai are încă trei articole consacrate foiletonului tot pentru Români. Nu iaũ însă nimicũ sub răspunderea mea. Lucrédă singur. I s'aũ dat Protectoratul, Istoria D-lui Vaillant, *Ungaria și România* de un alt Frances; și câte s'aũ mai scris despre noi, și ori-ce scrie, scrie de la sine cum îl lasă inima.

D. Carpantier ne servă cu articole în gazete, cu *Liga Popolilor*, pe care ați vădut'o, unde consacră mai a treia parte a colónelor pentru Români. In numărul vecin are asemenea mult a se ocupa de noi.

Părerea mea este să faceți câte o scrisóre mulțumitóre, una D-lui Rheal și alta D-lui Carpantier, sub-

semnată de toți; faceți-le ast-fel cum să vadă și recunoscința și demnitatea națională. Cât pentru D-nul Eugène Faure, mai așteptați puțin va publica pe câte patru articolele, să le vedem. Dacă pe Turci îi va tracta ca în primul său articol, cuget că e mai bine să tăceți a nu-i mulțumi.

D-nii Rheal și Carpantier, pot tot-d'a-una a ne ține locul în Paris; au devenit, cum v'am spus, mai Români decât mulți d'ai noștri ce nu știu nici *claca* ce este, și o traducă Franțesilor cu *corvée*, *servage*, și li se pare că de vor face pe Român din *clăcaș*, *chiriaș*, îl înalță, fără a vedea că claca este un drept, iar nu o datorie; clăcașul e mai sus decât embaticarul, și embaticarul e mai sus de cât chiriașul. Clăcașul măi se apropie de moșnean, pentru-că moșnean a și fost. Vorba este să'l facem adevărat moșnean, să'i descucăm drepturile, iar nu să'l deposedăm de tot; vorba e să'l facem curat proprietar pe ceva sau să'l scăpăm de abuserile clăcei, iar nu să'l facem chiriaș sau proletar, a ambla cu cortul. El ca clăcaș are un drept pe moșie ce străinul nu are. Póte cine-va să'l facă mai mult? bine; iar de unde nu, să nu amble cu minciuni, să nu'l deposede din drepturile lui. Dacă el are 4% pogoane din 9, sau dacă pe câte 9 nu le plătesce decât cu jumătate preț de ceea ce plătesc străinii, este vorba să'i alegem dreptul lui, iar nu să'l dăm pe ușă afară și din averea lui. Auți umanitate? auți frăție! auți dreptate! să'l facem chiriaș ca în Irlanda? O neam de vipere! Dumnedeu să'i ierte și să'i lumineze.

Salutare și frăție.

I. Heliade.

XI

ROMANILOR DIN BRUSSA

Paris 1850, Maiu 6.

Fraților,

Vă salut și vă felicit cu *Liga Popolilor*. Aci pôte ave fiă-care emigrație și fiă-care popul apēsat o ușe deschisă, o voce a striga, un centru de unire și de înțelegere. E datoria emigraților a o sustine. Sarcina e ușure, fondator este cine dă 100 fr., acționar cine dă 12. Din bani ce ați subscris și aveți gata, daca voiți hotărâți câte 100 fr. de personă. Intreprinderea este după toate legile, numai o violență de regim absolutist o pôte distruge. Pôte ansă inceta din lipsă de bani, pôte iarăși tăce pentru popoli, și mai vartos pentru Români, daca se va cumpăra de Muscali. I s'au și propus indestui bani nu ca să tacă, ci ca să intre ca șerpele, să se instaleze ca fondator mare, și prin urmare să influe ca în *République* și în *Voix du Peuple*.

Redactorul ansă și proprietarul ei, nu cred să se amăgescă; coci e deștept, leal și pre înaintat ca să se mai dea înapoi. Apoi opinia publică, apoi triumful democrației la 10 Martie și la 28 Aprilie, apoi bărbații din care se compune consiliul și administrația *Ligii*, cred că vor respinge propunerea Muscalului.

La Semaine se ocupă de noi pînă voiți mai fi în Paris. *La Ligue* se va ocupa, cum o veți vedé. Atata putem face pînă când Franța nu și va schimba politica. Atunci ansă cată să avem dosarul cauzei noastre gata, și cu dosar înțeleg întregul tuturor ce s'au putut publica pînă acum și se vor mai publica; cu dosar înțeleg iară știința ce va dobândi ministerul și deputații despre noi și despre apēsătorii nostri. Și ca să

aibă cunoștință exactă, cată să'i luminăm noi cu tiparul, și să'i luminăm pe totă ziua câte puțin, iar nu să le dăm o dată toate atunci când oamenii nu mai știu unde le este capul. Ca să aibă știință, cată aceeași chestia să o tratăm de toate părțile, sub toate formele: patetică, voioasă, satirică, didactică, istorică, politică, filosofică, dramatică, literară, pentru oameni de Stat, pentru literatură, pentru burghezi, pentru popor. Așa se luminează lumea, așa se face opinia.

Când am venit în Paris, nimeni nu ne scia unde locuim, în Europa sau în Asia; și cu toate acestea mai scriseră oamenii de noi: scriseră însă numai sub o formă monotonă, lungă, ostentivă de citit.

Vedeți de puteți, faceți să ia acți și Ungurii și Polonii.
Salutare și frăție.

I. Heliade.

P. S. Vă rog, cine aveți foi din *Poporul Suveran*, din *Monitorul* sau alte publicații ce s'au dat în cele trei luni în țară, trimiteți'mi.

D. Negulici este rugat să'mi trimită portretele tuturor celor exilați la Brussa.

Am dat lista redactorului să vă trimită *Liga* la toți. De voi fi uitat numele cui-va, să nu se explice reu; ci să'mi scrie cu dragoste, și cu dragoste îi voi servi.

XII

DOMNILOR NEGULICI ȘI ZOSSIMA

Paris 1850, Maiu 14°.

Amatori mei domni,

Primind o scrisoare de la compatrioții din cea-laltă parte, a trebuit să le răspund, și v'o împărtășesc d-v.

Citiți-o, și apoi puneți-i un bulin și o dați după adresă. Nu vă mirați de tonul blând cu care le răspund, pentru-că 1^{-ia} atac cu atac nu se mai termină nici o dată, și 2^{-lea} cō mulți din acești frați sunt primul său al doilea volum al corpului multor d'aci din Paris, societate basată pe un egoism pur, pe vanitate și pe dreptul de a fi agresori cu ori-ce preț.

Cred cō numai cu acest ton pōte cine-va a le învinge atacurile, și apoi nimicū nu este mai ridicol în epoca noastră, peste tot locul și la tōte națiile, decât deplorabilul punct d'onōre. Mai malonesti ómeni n'a produs nici un secol ca epoca acēsta; partea cea mai puturosă a Franței este partea ce se numește *onestă* și *moderată*. Nimeni nu ține la punctul de onōre ca acești malonesti doritori de sângiuri și de turburări. Nimeni nu turbedă și spumă mai mult ca acești moderați sugrumători ai libertăților, ca acești moderați indievoliti.

De aceea vă consiliū și pe d-v. lăsați punctul d'onōre pe séma spadasinilor, cavalerilor de industrie și sarsaililor de tōte meseriile și de tōte profesiunile. Ori-ce vă dicū alții, căutați împăcarea și unirea, ca să nu ajungem de ris. Ea cată să vie de la o parte încăi, dacă nu din amēdoe; și dacă nu va veni din partea cea mai matură și mai experimentată, apoi vai de noi, și de trei ori vai de țeră.

Cine este progresist, cată să fiă cu pacea. Partea progresistă a Franței este partea ce intimpină revoluția. Astăzi reacționarii o provocă. Nu învățați de la Ruși; fiă cu Rușii și cu reacționarii cine va voi, noi să fim cu Dumnezeu și cu pațiența. Un frate de aci din Paris, mă provocă la ruptură de vre-o patru luni: când să facă pe clăcaș chiriaș și proletar vagabond, când apărând ideea ca să se *recunoscă Rusiei dreptul* de a ne controla legile; și vedēnd cō rabd, cō mă faci cō nu pricep, cō nu voiū să rump, a rupt'o singur.

Imi pare bine cã au fost și alții martori, și 'mã-au vë-
dut pațiența de fer. M'a înșultat și l'am tratat ca
p'un copil, cu tãte cã e destul de mãricel.

Vedeți cãte vorbescũ de Bisericã și de Christ, și
scrieți-mi daca vë încãrcați cu apostolatul pe unde
vë veți afla, adicã cu explicarea Evangheliei.

O societate creștinã pãte afla mãi repede proseliți
din tãte națiile. Toți se pot aduna împregiurul Evan-
geliei, și sarcina fã-cãruia se face mãi ușorã. Lucrãnd
pentru nație, cine-va lucrãdã mãi cu temeiũ și pentru
sine; lucrãnd în genere pentru *omenire*, lucrãdã mãi
cu temeiũ și pentru nația sa.

Insciințați-mã de primiți regulat *Septãmãna*.

La revedere, fraților.

Salutare și frãție.

I. Heliade.

P. S. Vã anunț sã sciți cã nu mãi e neam de boier
care sã nu se fi separat de noi. Grãdiștãnul numai
este cum il sciți: retras, tãcut, și suferã pãte.

NB. Pe plicul acestei epistole era scris așa:

Domnilor

Zossima și Negulici

La Brussa

Pace și înțelepciune drãptã.

XIII

ROMANILOR DIN BRUSSA:

*Duțulescu, Giurescu, Serurie, Filipescu, N. și
Gr. Ipățesciț, Christofi, Zossimia, Negulicț, Lăzorénu, C.
Alexandrescu, Zalic, Russo, N. Alexandrescu.*

Paris 1850, Maiu 11.º.

Fraților,

D-vóstră 'mă-ați trimis și am priimit (afară de cei 1000 fr. cari s'aũ împărțit D-lor Tell și Golescu și mie câte 333 fr.), am primit dicũ 2200 fr. o dată și 708 fr. acum în urmă, peste tot 2908 fr. Prin scrisórea ce luaiũ acum cu data de la 18/30 Apriliu, frații despărțiți de D-v. imi impută cõ mi s'aũ trimis *circa 4000 fr. cari adoperati cu consciința* putea face mult. Eũ nu m'am indignat de astã nedreptățire, ci am plãns patimile omenesci.

Pe lúngõ acestea mă fac poliță a numéra D-lui Dimitrie Brătianu lei 5727. Vẽ rogũ descurcați această neînțelegere. Eũ am răspuns D-lui Brătianu ce a fost drept și de cuviință, și am răspuns și compatrioților nostri d'aci. Vẽ rogũ ansã și pe d-v., cu tóte cõ scrieți cõ nu priimiți nici o socotelã și cõ aveți tótã confiența, să mai vedeți ansã comptul; cõci nu mai pot priimi banĩ fără să fiũ supus a da și socotelã despre dênșii.

Peste tot am primit	2908 fr.
S'aũ chiełtuit cei de la vale:	
Dupõ comptul trimis în Martie . . .	1691
Âncõ la doẽ pe lúngõ cele dinainte actiĩ de fundație	200
D-lui Rheal pe a treia și a patra lunã	100

D-lui Carpantier pe a treia și a pa- tra lună	100
La porturi de scrisori de la Martie pînă la 26 Maiu	43
Port de broșure la Constantinopole.	8
Port de broșure la Londra în doă rënduri	10
La diferite prescrieri	20
Chieltuiala poliței de 708 fr.	8
D-lor Tell și Pleșoianu la plecare .	500
	<u>2680</u>

Rămași 228 fr.

Din rămași 228 franci am abonat la *Semaine* vre-o
dece din compatrioții despărțiți de d-văstră pe trei
luni 70 fr. Cred că le va fi venit fôia.

Am cutedat a da la plecare D-lor Tell și Pleșoianu
500 fr. întemeindu-ne pe jurnalul ce ne-ați trimis, în
care fixați o sumă de 1500 lei pentru mine și d. Tell.
M'am lăsat pe mine și am dat dumnealui, pentru-că
pleca, cu condiție că daca din întemplare nu se va
puté realiza coprinderea aceluï jurnal, să întorcă d-lui
banii; iar la din contra, să rămăie pe séma Domniei-
sale.

Cu posta viitoare cred că veți avé multe articole
despre cauza română și generală. *Gazetta Creditul* are
gata încă trei ori patru foiletone. Am dis d-lui Rheel
să roge pe redactor să mi le arate pînă nu se vor
tipări, și m'a spus că nu se pôte: are ambiția de
autor, și mai bine voiesce să'l desmintă cine-va de-
cât să'l corigă. L'am lăsat să scrie, nu iaă ansă nimic
în răspunderea mea.

Eu m'am fatigat așteptând o susținere de la cine
vă susține și pe d-văstră.

Despre causă vă spui că nu mai e nici o speranță
pînă la 1852. A se tracta politicesce, sunt bani per-
duți, fanfaronade, donchișonade, nechibzuiră și trădări

cu voie sau fără voie. Nu mai e alt mijloc decât scrisul și formarea opiniei să ne cunoască lumea. Când va veni timpul, să avem dosarul gata; chestia să i.e. fiă desbătută de toate părțile.

Pînă atunci, o faptă mare ce s'ar pute face este să ne punem puterile a face *chreștini*. Când vom vedea chreștini *adevărați* în Adunarea națională a Franței, popolii ai și ei frați și se pot înfrăți. De ași ședea în Franța (cu copii însuși), credința lui Christ ar triumfa. Popolii sunt sătulii de Papă, nu mai vor papismul, nu mai vor catolicismul, vor christianismul. Ruga dominicală acum a început a se simți. Comentariile ce am făcut la câte-va capete din Evangeliu, detero o idee de innoire Bisericii Răsăritului, ast-fel cum a eșit din gura Apostolilor și Părinților Bisericii.

Étò ce dice St. Augustin despre Christ și Magdalina :

„Christ e omul colectiv, omenirea întregă. Magdalina e Biserica cădută, prostituată. Revenindu-și în sine, la misiunea sa, cade și îmbrăciședă picioarele lui Christ, partea omenirii ce suferă tina și gerul, și pòrtă corpul întreg, partea popoului apăsata și proletară. Inacel devotament sacru sparge un vas închis de o mână avară, mirosul se revarsă și îmbălsămedă răsufierea; mirul îl varsă peste picioare, peste partea abjectă și suferindă a omenirii. Oliul în limbele orientale e simbolul abondanței, al păcii, al fericirii. Oliul făcut mir era ungera numai a regilor și a preoților. Tot individul chreștin este un rege și un preot în același timp; étò liberarea miserului, proletarului de doă mari tiranii: a Cesarului și a Sacerdoților. Apoi Magdalina, cu perii seî invelesce picioarele Domnului.“

Simțit-ați voi, aușit-ați amor mai divin de cât al unei angel de femeie, cu capul în țărână îmbrăcișand picioarele și învelindu-le cu perii ei, strîngendu-le ca să le apropie de buzele ei? Ați amat în viața vòstră? Ați

intrebat vre-o femeie când amă și se prosternă ast-fel ? Atunci vă puteți inchipui amorul Bisericeii al Magdalinei, reînturnarea ei, îmbrăcișarea ei de miser și de orfan. Perii capului sunt productul capului, ceea ce crește din cap ; ei sunt simbolul cugetărilor, ideilor, științelor, instrucției. Cu instrucție dară, cu științe și cu lumină înfășură Magdalina piciorele Fiului-Omului. Cu lumină înfășură ea popoul, îl deșteaptă, îl evangelisă ca să fiă rege și preot, luminat și drept și bun. Apoi, spre semn de alianță, de iertare reciprocă, ea pune buzele și dă sărutare piciorelor. Capul cade la piciore, capul se umilă, capul sărută piciorele. A ! fraților ; plâng, plâng de consolație. Cine putea să ne dea o asemenea religie decât Dumnezeu și Dumnezeu-Omul ? Și cine face ast-fel de explicații ? St. Augustin ; însă 'l ascunde Papii și tiranii. Éto arma noastră, étö mantuirea noastră, étö cum putem avé Franșesi și toți popoli de frați. Pînă când nu vom avé Europă liberă, nu pöte exista Romănie liberă, și Europă liberă nu se pöte face pînă nu va deveni cu adevărat chreștină. Se mănăncă între sine töte națiile, ca și între noi o mână de Romăni. De religie să ne ținem ; cine ne pöte condamna pentru cö vrem să fim chreștini ? Și de ne vor condamna, cine mai fericiți decât noi ?

Christ și Magdalina cu voi !

Salutare și frăție.

I. Heliade.

XIV

Domnului Gr. Zossima

(Fără dată)

Iubitul meu domn,

Am primit scrisörea d-tale din 10 Maiu cum și cea din 15. Am primit asemenea și o poliță de 696 fr,

și am vădut socotéla banilor pe patru luni ce ați bine-voit a subscrie să contribuiți în permanentă după jurnalul din Noembrie trecut. Vădă 780 lei trecuți de la D. Gr. Grădișteanu, și credă că sunt cei 200 fr. ce 'mă a dat în tómma expirată, și despre care v'am anunțat. Nu sciū daca d-lui v'a scris să'l treceți în socotéla banilor d-vóstră, sau d-vóstră doriți a nu'l însărcina, sciindu'l în străinătate. N'am avut timp să mă ducă să'l întreb, și posta plécă; cu a doa voiți fi lămurit mai bine.

Văd, frate, cât te ostenesci și câte sacrificii faci pentru o cauză, ce mai toți boierii și boierașii au abandonat'o. Mulți chieმაți, pućini aleși, și aleși sunt toți ómenii drepti, toți sáracii de vițuiri. Din neaverea mea și exilul d-vóstră vor eși multe lumini pentru svénturata nóstră Patriă. Fără acéstă catastrofă, nația nu era să aibă atâtea scrise spre luminarea drepturilor sale, și streinii nu era să ne cunóscă atáta. Acum un an, nu popoul ci chiar deputații Adunării naționale franceze nu scia daca Bucuresciul este în Bukara, în Tataria. Vorbiam cu dênșii, și mi se părea că vorbescă cu ómenii după alte térémurii. Acum popoul, burghesii, literații cunoscă că Românii țin de familia latină, adică romană; că sunt frații Franțesilor, Italianilor, Spaniolilor, Portugesilor; că democrația saú Franța la timp póte avé 11 milióne de frați pe lúngă Dunăre și Carpați a ține frunte barbarilor. Astăzi avem un Rheel, Carpantier, Eugène și un Cors ce pot scrie de Români mai lămurit decât Românii ce spun și scriū că boieră va să dică *nobil*, că *clacă* va să dică *corvée* saú servagiū saú iobăgie, că *Domn* va să dică *Print*, că boierii sunt Slavii, și țéranii o amestecătură de Români. Cu *Liga Popolilor* póte se vor aduna Franțesii deputați, autorii mari cunoscúți; acestia se vor lumina mai mult asupra cauzei nóstre, vor scrie, vor apéra-o la timp în

Adunanța generală; și câte s'aũ făcut și se vor mai face, vin numai de la obolul d-vostă, unde d-ta aĩ sacrificat cu atãta lepãdare de sine.

Imĩ pare bine, frate, cõ cesti-l-alți frați de aci din Brussa, cari imĩ scriũ, sciũ sã vã prețuiascã. Tot-d'a-una imĩ scriũ despre d-ta cu amor, cu laudã și cu stimã.

La revedere, frate.

Salutare și frãție.

I Heliado.

P. S.—Imbrãcișadã pe D-nu Neguliciĩ in locu'mĩ.

XV

Domnului N. Russo

Paris, 1850, Iuniu 4/16

Amatul meũ domn,

Am primit scrisõrea d-tale din 2¹⁴ Maiũ. Am vëdũt tõte cãte ați pus la cale sã faceți pentru causã și pentru mine in parte. Sunt mulțumit cu puçiniĩ amiciĩ cu care am rãmas, adicã cu d-v. de aci șepte, cu D-niĩ Tell, Pleșoianu și Grãdișteanu. Acestia aũ fost pe care și mai dinainte 'ĩ-am stimat și 'ĩ-am amat. Revoluțiile preparã viitorimea, puçine ansã preparã spre bine pe õmenii de façã; din contra iĩ ațitã, le întãritã patimile, și adesea iĩ face mai rei dupõ cãt erau mai 'nainte. Ceĩ bunĩ aũ rãmas tot bunĩ. Boierii aũ rãmas tot boieri. Aibã parte de boicrie, și sãrãcia aibã parte de impãrãția lui Christ, de societatea nouẽ, de viitorul preparat celor ce aũ plãns și aũ inșetoșat pentru

dreptate. Vedeți de nu lăsați a se rătăci bunii proletari ce suferă exilul cu d-v.; nu'i lăsați a se face organe boierismului, ciocoismului ce încep a cocheta pe departe și pe aproape, și a briga iertarea Ursului.

Cred unii că prin lumea oficială vor pute face ceva. Se amăgesc. Totă lumea oficială francesă, englesă, germană, etc., este inamica libertăților. Ca să'ți mulțumescă de bună ziua ce-i dai, guvernul de astăzi cată să te scie mai înteu bine că te-ai lepădat de toate simțimentele umane, și te-ai dat în credința lor de reacție, adică că ai început a tēmōia Țarului. Acum nu mai sunt decât două câmpuri: al libertății și al despotismului. Ca să te primescă dintr'un câmp în altul, cată să se facă cine-va mai înteu renegat, să se lepede său de Dumnegeu său de Satana. Este adeverat că câmpul libertății n'are omeni cu titluri, cu averi; ansă după Christ nu s'a luat fariseii, ci pescarii, și ideile lui nu erau atât pentru bătrani cât pentru prunci, adică pentru viitorime.

Imbrăcișare fraților: Duțulescu, Serurie, Ipatescu, Giurescu, Lăzoreanu, Mano, Zanné, Sergiade, Deivos și celor-l-alti căți sunt proletari și baptesați prin apa și prin focul sărăciei și modestiei.

Salutare și frăție.

I. Heliade.

XVI.

D-lor N. Russo, Gr. Serurie, Gr. Ipătescu, Gr. Zossimă
Dușulescu, Filipescu, Giurescu, I. Negulici,
C. Alexandrescu, etc.

Paris, 1850 Iunie 4/11.

Fraților,

Am primit scrisoarea d-vastră din 3/15 Maiu dinpreună și cu o poliță la Marsilia de 696 fr. în comptul subscripției permanente, după jurnalul din 29 Noembrie trecut. Când se vor primi banii, vă voi înștiința. Acum vă arăt mulțumirile mele.

Cu posta acésta n'aveți alt articol decât din *Semaine* cu No. Cred că veți fi primit *Liga* No. 2. No. 3 ese la începutul lui Iulie. Poesia D-lui Rheal s'a dat spre tipărire ca adaos la *Ligă*.

Câte v'am scris despre D-nii Rheal și Carpantier, cred că veți fi încuviințat. Vă trimit asemeuea al doilea articol din *Creditul* despre Românii. Nunța țeranilor, luată din Curierul Român, e bine descrisă; *Creditul* ansă nu se înfige mult să vorbescă despre noi ca *Liga* și ca *Septemăna*. Aci în Paris mai eși o carte asupra Țerei române de soția lui beizadè Grigore Ghica, francesă, de religie catolică, ansă aristocrată; ne căm pălmuesce, ca o femeie, revoluția, și laudă balurile, seratele Muscalilor și Turcilor. Numai democrații au inimă de oameni, și plângă cu cei ce plângă, și vor consola într-o di pe cei triști.

La revedere, frații mei.

Salutare și frăție.

I. Heliado.

XVII

ROMANILOR DIN BRUSSA

*D-lor Duțulescu, Giurescu, Serurie, Negulic, Zossima,
Russo, Alexandrescu, Pleșoianu, Ipatescî, Christofi.
(Filipescu și Zulicî am auzit cò aũ plecat).*

Paris, 7 Iulie 1850.

Fraților,

Cu expediția trecută n'am avut nimic a vă scrie. Cu acêsta aștept No. 3 al Ligei. Causa română este tratată cu demnitate în timpul lui Napoleon, și Napoleon rămâne surd ca guvernul actual al Franței. Scopul meu nu e a inventa fapte, ci a face cunoscute faptele Românilor, legile lor, ce atât aũ fost ascunse încât ei-ênșuși nu le cunoscũ.

Poesia d-lui Rheal erà sã esã inaintea numărului 3 al Ligei, ansã gravura ce representã învierea popoilor s'a întârziat. Unul din primii sculptori și pictori ai Franței, D. Etess, inspirat de poesia d-lui Rheal, a făcut un tabel mare pentru expoziție, destinat a fi-gura între capetele d'operã ale Franței. Acest tabel representã stindardul unirii popoilor. Polonia în doliũ, coprinsã de durere, îl ține cu drêpta; Franța susținând pe Polonia cu stanga, îi deșteptã speranța arãtându-i inscripția de pe stindard. Rusia va sã tragã la sine pe Polonia, și sforța ei și a Franței ce nu o lassã, atrage și inclinã pe Rusia cãtre centrul Libertãții. Din dosul Rusiei, ce e împinsã la adevãr, vin Englitera și America liberã. Aceste nații sunt d'a stanga stindardului saũ la drêpta spectatorului. De ceastã l-altã parte stã Italia, cu o mână țind același stindard și cu alta îmbrãcișând pe România nòstrã. De ceea-l-altã parte a României, Ungaria repentintã îmbrãciședã pe România

cu dreapta sa, și cu stanga înalță paloșul către stindard și jură frăția și răsunare. Astă grupă de trei persoane, de două surori și o amică, este așa de interesantă ca și prima. Din dosul acestei grupe stă Grecia lângă Turcia, apoi un personajiu ce reprezintă popoliile Asiei și mai vartos pe Israel, și mai în dos un Negru, un țigan rumpând ferele și alțându-le către stindard. Acest tabelu plin de vervă și de adevăr pitorescu, lucrat de unul din primii maiestri contimporani, s'a copiat în micu pentru litografie pe formatul Ligei, și unul din cei mai faimoși desemnatori de litografia din Paris îl lucră. Asta fu cauza întârzierii. Abia peste 15 zile se va pute publica. Asemenea tabeluri nu se facu cu mii de franci. D. Etess are recompensa în geniul și talentul seü. Publicarea litografică, Italianii, Polonii, Ungurii, etc. o vor fi datori Românilor, adică voe fraților mei, neaverii vöstre, exiliului vostru a vre o opt ömeni ce n'aveți nici contii, nici baronii, nici speranța de viitor pöte, ce v'ați lepădat de ori-ce boierie. Boierii sunt pré săracii să chiebtuiască pentru ilustrarea Patriei lor ! Voi ați înălțat Patria vöstră, cöci devotamentul vostru a inspirat artele ; Franța adevărată nu scia pinö în anul 1849 cö are o suror atât de pietösă și dilectă în România. Incetul cu incetul România va deveni mult mai interesantă de cât Grecia în anii ei de luptă de la 1821 pinö la 1830. Martiriul României și al fiilor ei exilați și încatenați în Snagov și Mărgineni, va sanctifica numele ei.

Când România ar fi fost cäntată de un Dante, de un Tasso în timpul lor ; când s'ar fi citat numele ei unde-va de Voltaire, când un Lamartine, un Victor Hugo ar fi consacrat unde-va unü vers döe pentru dönsa, România ar fi sciut'o lumea. Astăzi ea eși la lumină de sub penelul faimosului Etess, și în călçunii ei, în vestmentu-i ceruliü, sub coifu-i daco-roman, îmbrăcișată de Italia și de Uugaria, va fi depusă în Lou-

vre, și ochiul amatorului spectator va interoga : cine e asta ?

Cu expediția viitoare credă să vă trimit invitarea sau chemarea ce facă lui Victor-Hugo

Sunt sub tipar toate impresiile și suvenirile unui proscris. Tipărirea poeziei D-lui Rheal cu însemnările istorice și cu tipărirea litografiei, vor costa credă vr'o 500 franci. *Liga* e încă debilă a face asemenea spese. Credă că Ungurii și Polonii de aci nu vor fi atât de nesimțitori a lua parte spre a susține această foie.

Am primit polița celor din urmă, 696 fr. ce mi ați trimis din subscripția permanentă. Termenul plății este săptămâna viitoare la $\frac{1}{13}$ Iulie. Cum v'am scris ansă, sunt pre inapoi cu spesele ; sunt dator pentru multe spese ale causei, coci 500 fr., cum v'am spus, i-am dat la plecarea D-lor Tell și Pleșoianul, și acești din urmă 695 fr. încă nu i-am primit, și primindu-i n'ajungă pentru datoriile ce am a plăti. De puteți, trimiteți-mi restul după subscripția permanentă. De voiți primi totă suma, abia să 'mi ajungă a plăti cheltuielile tipării. Este timp credă, dacă nu existe ure personale, să se înțeleagă mai bine emigrația. Audă că ceea-l-altă parte s'a convins și ea că nu mai e nevoie de căpetenii și comitete. Speranță nu mai e, fraților, a tracta sau aștepta ceva de la lumea oficială, de la cabinete. Nu avem decât să scriem și să ne facem cauza și nația cunoscute din toate puncturile de vedere, și ori cât vom pute mai mult.

La revedere,

Salutare și frăție.

I. Heliade.

P. S. Imi veni No. 3 de la tipografie, și vi se trimite. Numele gravorului litografeste Celestin Nanteuil.

XVIII.

Domnului Gr. Zossima

Paris, 1850 August 6.

Amatul meu Domn,

Am primit scrisoarea d-tale Câte faci și ostenesci pentru cauză întru a se întreține tiparul, câte faci bunii d-tale confrăți și ai mei, vi se va răsplăti.

Cu expediția asta vă trimit broșura D-lui Rheal dinpreună cu gravura publicată prin *Liga* cum și *Impresiile unui Proscris* mai întregite. Peste curând, cum se anunță în publicarea *Ligei*, vor eși într'o ediție ilustrată Impresiile întregi.

Cu numărul 4 al *Ligei* ese continuăția *Galeriei agenților ruși*, continuăția *Romanilor*, *Viitorul*, și o corespondență din Iași.

Ceea ce puteți face pentru Ligă este timpul; coci peste o lună de zile, după legea cea nouă, redacția cată să dea un caucionament de 18 mii franci, fără de care nu mai pôte urma înainte. No. 4 va eși încă, ansă la al 5 lea se implinesce termenul de când legea se va pune în lucrare. Tiparul s'a restrîns mult cu legea nouă, libertatea lui e în catene, și abonamentele s'a scumpit.

Aproposito de abonamente la *Semaine*, eto cum mergu:

1° 7 abonamente de la 1 Martie pînă la 11 Iunie, D-nii Zossima, Negulici, Serurie, Russo, Giurescu, Dușulescu, Alexandrescu.

2° 7 abonamente tot cei de sus, de la 1 Iunie pînă la 1 Septembrie.

3° 5 abonamente pe trei luni, de la 16 Aprilie pînă la 15 Iulie, pentru D-nii Scarlat Filipescu, Alexandru și Radu Goleșcii, Grigore Ipătescu și Christofi.

4° 4 abonamente pentru patru mari Turci, cărora am crezut că se cuvine a li se trimite, fără să scie de unde, ca să vadă cele ce se scriu despre țără; acestea sunt de la 16 Aprilie pînă la 16 Iulie.

De aci înainte am stat cu abonamentele pînă când mă veți însciința.

Pentru banii ce îmi scrii a trimite său de la mine său de la d.-v., eto unde stă socotela.

Banii ce am priimit de la d.-v., se impart în două categorii.

I. Ceî trimiși a se cheltui pentru cauză, adică tipăririi.

II. Ceî după lista permanentă pentru hrana noastră, a D-lui Tell și a mea.

Am priimit pentru tipăririi la început	2200
A doa oră pentru subscripții, pentru Protectorat și altele	708
De la D-nii Ștefan și Nicolae Goleșci la tipărirea broșurei D-lui Rheal	100
De la D. Grădișteanu la Protectorat, 200 franci și la d. Rheal 50	250
	<u>3258</u>

S'a cheltuit din ăstia ceî după socotela ce v'am dat 2657, din cari se scot 500 dați D lui Tell, fiind de cea de a doa categorie, și rămân.

Un desemnă	25
Porturi de scrisori pînă la August	64
Gravorul litografic	150
Tipărirea și hărtia litografic	50
Tiparul broșurei D-lui Rhéal	238
Hărtia pentru această broșură	27
Doă vignete ce se v'ed într'ensa Aquila și St. Michail	62
Danubiul D-lui Victor Hugo	18
Prescrieri noi	20
Cheltuiiele poliței 694 fr.	6

Abonamentul la <i>Semaine</i> din nou pentru 7 inși.	49
Idem, pentru cinci curse, cum vedu însemnați.	35
Idem, pentru patru Turci	28
Continuația lunilor D-lui Rhéal	200
Continuația <i>Proscrisului</i>	108
Incheierea <i>Proscrisului</i> , după cum se anunță.	500
Chieltuiți	<u>3.737</u>
Primiti, cum se arată mai sus	<u>3.258</u>
Chieltuiți mai mult	479

De se vor înturna în casă abonamentele de la fiăcare la *Semaine*, la *Ligue* și la *Presse* în sumă de 295 fr., casa mai rămâne datore saū în deficit cu 202 fr. ce s'aū chieltuit peste fondurile ce există.

Să venim la a doua categorie:

Din banii după subscripția permanentă de la 1 Ianuarie am primit fr. 694

Dintr'ênșii am dat D-lui Tell și Pleșoianul 500 fr. Aū rămas pe séma mea de la Ianuarie pînă la 1 August 194 franci, care s'aū chieltuit spre împlinirea deficitului casei de 202 fr.

Prin urmare, pe séma mea n'am primit pînă acum nici un soldiu.

De se va trimite analogul întregu de la 1 Ianuarie pînă la 1 Septembrie, adică pe 8 luni câte 150 lei pe lună, scôteți suma de 500 fr. din ceea ce se cuvine D-lui Tell, și analogul ce mi se cuvine mie pe jumătate, de mi'l veți trimite, ași puté plăti o parte din datoriile ce am făcut pentru hrană la birt în 15 luni.

De vă veți arunca ochii din nou asupra chiel-tuielelor câte una una; de veți aduna la un loc câte s'aū scris și s'aū tipărit prin broșure și gazete, veți vedé câtă materie se adună cu chiel-tuiei atāt de modeste.

Când ați sci cum chiel-tuiescū însărcinații altor naționalități! Mii de galbeni pe an fără a scrie și a ti-

pări mai nimic. Chieltuielele lor sunt pe aceea ce numesc *representație* spre decorul naționalității, adică să aibă saloane frumoase, să potă da prânzuri, invita refugiați și străini, serate, să se îmbrace bine, să fiă în lumea mare, să nu ămble pe jos, etc.

Cu ast-fel de reprezentații nu se liberă națiile. Daca e un Dumneșu, numai pentru devotamentul și sacrificiile vóstre, numai pentru veghierile celor ce au scris în sărăcie, va libera pe Români. Lumea 'i cunoște din ți în ți mai mult prin cele scrise, și 'i cunoște în favoarea lor. Când cunoște lumea pe un om de onest, atunci e și Dumneșu cu densus. Astăzi Românii sunt cunoscuți cò sunt demni de altă sórté.

Primiròm scrisori din Bucuresci. Acolo s'a descoperit un complot în capul căruia se ție cò era Mavru și alții. Cu densus ar fi fost înțeleși și fostii Domni Bibescu și Sturza. Planul era să se facă revoluție asupra Turcilor. Printr'asta s'ar fi dat pretext Muscalilor a nu deșerta țera. Complotul era muscălescú ca și în Bulgaria. Apostolií acestui comitet revoluționar avea misiune să trecă și în Transilvania, și împărtiaserò vorba cò Stefan și Nicolae Golescií au și venit în Transilvania. Stirbeiú a trimis pe N. Bibescu la Orșova să priveghiede, și pe Radu Roseti în Transilvania a spiona pe cucóna Zinca despre Nicolae și Stefan. De aci din Paris a plecat în Transilvania Brătianu și Marghiloman cel micú; cel din urmă a stat la Viena. Se prepară să plece în Transilvania mai mulți: Ruse-tache, Bolintínu și alții. Descoperirea ansé a complotului 'i-a făcut a sta pe loc și a deschide ochii mari. Ceí nevinovați, ceí cu idei cò se sacrifică pentru Patrie, începurò a vedé cò era pe nesciute instrumente ruse. Cucóna Zinca scria Golescilor nuvelele din Bucuresci. De la Viena scriú tot ast-fel, și partea ceea-laltă tot ast-fel de scrií a luat.

Planul era fin, să turbure țara ca să menție pe-

Ruși într'ênsa, și să compromită și pe ómenii Mișcării din 1848, să compromită cauza nu numai în ochii Turciei ci și ai Europei. Era să semene cõ toți cei din 1848 aũ fost și sunt înțeleși cu Mavru și compania. S'a descoperit ansã cabala.

Mulțumită Domnului!

Salutare și frãție.

I. Heliade.

P. S. — Citesce, mă rogũ, scrisórea la toți, și îmbrãci-ședã-i în 'locul meu.

XIX.

D-luã Gr. Zossima.

Athens, 1850 August 9/10.

Frãte și amice,

Scrisórea d-tale de la 15 ale trecutului Iunie am primit'o ieri, și nu înțelegũ pricina zãbavei ei. Mí-a parut bine cõ esci sãnetos. Doriã din suflet sã mi se deã voie a veni la Brussa, și a'mi mai ușura necazurile între d-vóstrã; dar Dumneđeu se vede cõ voiesce ast-fel, cõci pinõ astãdi nu am primit nici un rãspuns favorabil de la Pórtã. Mi-ați facut un bine însemnat, iubite amice, cu trimiterea celor 20 #, cõci nu numai cõ n'aveã parã, dar eram și dator la birt. Sórtea mí-e tristã, ambu rãtãcindu-mã departe de familia mea, de parte de amici și chiar de compatrioți, calomniat, criticat amar; și chiar cei ce mă laudã, mă laudã într'un fel cum laudele devin injurãturi. Astfel a facut un Francș, prieten al meu, care a tipãrit o poesie în care m'a cocoțat și pe mine, și în care laudele sunt inju-

rături, nefiind laude meritate. Mai adaogă pe lângă toate acestea cò, de când mă aflu în Athena, sunt mai tot bolnav, și 'ți vei face o idee de poziția mea. Nu cer alt de la D-șeu decât să nu mă lase a'mi slăbi principiele; încât pentru viață, pòte să 'm-i o iea când va voi, còci nu știu mult la dènsa. Cât am trăit 'i am cunoscut mai mult relele decât bucuriile. Astăzi sunt mai slab de sănătate decât altă dată, și am avut slăbiciunea a'ți vorbi mult despre mine; cred cò mă vei ierta, și nu mă vei osândi. Am scris D-lui Serurie o scrisóre; citiți-o cu toții, còci nu pot scrie fiă-câruiă în parte tot acele lucruri, neiertându-mă nici vremea nici sănătatea. Plângu biata nație a noastră, imi afuriscu și césul când am făcut causă comună cu ómeni ca Ghica și tovărășia.

Âncò o dată vè mai arèt recunoștința mea pentru tot ce ați făcut și faceți pentru mine cu contribuția d-vòstră, și de câte-orî primescù banii d-vòstră, mă roșescù sciind cò nu'i merit.

Imbrăciședă în locu'mi, te rogù, pe toți confrății nostri, primind salutarea amicului lor și al dumitale.

Chr. Tell.

XX.

*D-lor Zossima, Negulic, Dușulescu, Russo, Ipătescu,
Giurescu, Serurie, C. Alexandrescu.*

Paris, 1850 Octombře 'i.e.

Fraților,

Sunt sigur cò nu mă-ați scris, nu pentru alt cuvènt, decât cò m'ați cređut cò nu măi sunt în Paris. N'am putut ansè pleca, și nu voiù putè pleca pinò când nu voiù avè rèsponsul d-vòstră lămurit.

Cu scrisorile trecute v'am trimis o socotelă. Nu voiŭ părăsi Franța mai 'nainte de a v' trimite alta completă pînă în ziua după urmă; o voiŭ tipări în mai multe exemplare ca s'o aibă toți.

Din banii ce-mi-ați trimis 2,200 fr. la început, nu-mai articolele următoare v' pot da o idee cum s'au cheltuit, adică:

D lui Rheal cu recipisă	500 fr.
Tipărirea broșurei sale cu recipise, peste .	560 „
Protectoratul idem, peste	500 „
D-lui Carpantier.	100 „
In acții, peste	800 „
	<u>2,460 fr.</u>

Afară de alte mărunte cheltuieli ce le-ați văduț în socotelile trecute, afară de alte mici tipăriri, și plata la articole de gazete, și turnări de litere într'adins spre a se put' tipări romănesce, afară de *Impresiile unui Proscris* reunite cum v' trimit un exemplar, afară de fonduri ce am pus la gazete cari ne sprijine ca să le sprijinim și noi a nu căde după noa leguire; când veți observa socotela întregă, veți ved' cō sumele nu se suie nici cât acei câte 750 lei pe lună. ce 'mi-ați promis pentru mănecare.

N'am vrut, fraților, să mănăncă din obolul exiliului d-vóstră. Toți acești bani 'i-am hotărit pentru cauza comună, și când veți ved' efectele, v' veți bine-cuvența obolul. In speranța acestor bani, acestor câte 750 lei pe lună am avut credit.

Fraților, de va face fiă-care refugiat socotelă ce a cheltuit pe s'ema sa de la Maiu ant'eu 1849, când am ajuns în Franța întorc'ndu-m' de la Constantinopole, adică în 18 luni, fie-care a cheltuit cât mine și mai mult decât mine, fără să aibă tipăriri ce m'au costat peste 3,000 fr., plăți de scrisuri și de copieri, plăți cu luna, abonamente, susțineri de gazete. Alții au chiel-

tuit în haine, în mâncări, în spectacole, în voiage, în preambări; eu n'am vădut de cât quartierul meu, am fost și sunt măi desbrăcat, am petrecut di și nópte cu peptul pe masă scriind; n'am vădut, nu spectacole, ci nici cursuri de lecții, nici academii de arte, nici museuri, nici chiar bibliotece. Mi-ați promis a'mi da să mănâncu; mîncarea am hotărit'o pe tipării ca să ne cunoscă lumea cauza și suferințele țerei. Astăzi nu este un autor, nu e o gazetă a Franței, a Germaniei, a Poloniei prusiane cari, vorbind de drepturile națiilor, să nu numescă și pe România și adesea înaintea altor nații. Unde când am venit la 1849, deputații însuși ai Adunantei naționale franceze nu scia unde se află acei Bucuresci, daca sunt în Tartaria unde au auzit că ar fi o Bucharie; geografiile colegielor, atlasese clasice, învêța pe copii că Moldo-Valachia este în trupată cu Rusia de la 1812. Peste curênd veți vedé alte prefaceri, pentru că lumina 'și-a făcut locu.

Fóia Popolului, Sêptemána, Democrația paceută, Evenimentul, și *Pressa* înfine ne apărăm cauza sub diferite forme. Sunt lucruri cari nu vi le pot nici scrie, nici spune; le veți vedé ansé la timp.

Nu v'am măi abonat nici la *Semaine*, nici la *Presse*, nici la *Ligă*, căci n'am măi avut bani.

Vé trimit un exemplar întregu din *Proscrisul*. Nu trimit măi multe, că n'am cu ce plăti portul. Vé trimit câte scrisori s'aú tipărit romănesce, și s'aú publicat și în introducții franceze.

La revedere,
Salutare și frăție.

I. Heliado.

P. S.—Peste curênd ese din tipar *Martirul*. Fia-care broșură va fi de câte trei cóle. Scrierea va fi de patru volume.

XXI.

Domnului Gr. Zossima

Chio, 1850 Noembrie, 6/11.

Iubite frate și amice!

Scrisórea d-tale de la 6/18 Septembrie am primit'o la Smirna prin D-nu Pleșoianu; nu 'ți-am răspuns îndată, cöci mă grăbiam să plecū la Chio. Ajungēnd aici, 'mī-a trebuit timp pinō a mă vedē la un fel, cöci imī lipsia de tóte, și casă, și masă, și așternut, și lingură, și strachină. Indată ce m'am vedūț mai liniștit, cea d'antēiū grije a mea a fost să'ți răspund la amabila d-tale scrisóre, și să'ți mulțumescū pentru încuragiarea ce'mī faci într'ēnsa.

Sunt peste 40 de zile de când nu am nici o scire de la frații și amicīi nostri din Paris, de la d-vóstră sunt doē luni. Causa sunt eū, cöci nefind statornicit la un locū, nu sciam unde să scriū să mi se trimită scrisorile. In viitor cred cō vom sci mai des unīi de alții.

De o cam dată șed cu D-na Eliade într'o casă pinō se va găti a mea. D. Heliade nu se scie când o să vie. Daca te mirī d-ta, mă mir și eū.

La plecarea mea din Grecia eram fórte demoralisat, acum sunt liniștit, și voiū fi desăvērșit liniștit când imī voiū vedē adusă și familia. Atāt clima cât și posiția insulei imī placū. Cu suma de 1.500 lei ce'mī dă guvernul turcū, mă voiū economisi cum voiū putē.

Am primit și 1.500 lei turcesci ce ați bine-voit a'mī trimite prin D-nu Pleșoianu. Acum nu'mī rămāne decāt să vē mulțumescū pentru câte ați contribuit pentru mine bănesce, și a vē incredința cō vē-voiū fi recunoscētor in tótă viața mea. Cu léfa ce am, mă volū

economisi cum se cuvine, și contribuția d-văstră este drept să înceteze. Socotesc de trebuință să vă însciunțez de sumele ce am primit de la d-văstră prin d. Heliade și prin alte canale, spre știința și regularea socotelilor d-văstră.

Am primit în anul trecut prin D Heliade	
din suma ce ne-ați trimis pentru câte trei, fr.	333 $\frac{1}{3}$
Idem la plecarea mea din Paris, fr. . . .	300 —
Când mă aflam la Atena în 20 # , . . .	236 —
Și în cele din urmă prin d. Pleșoianu în	
1 500 lei turcesci, fr.	354 —
Peste tot fr.	1,223 $\frac{1}{3}$

Te rog să faci acésta cunoscută tutulor fraților ce au contribuit la neaverea mea pentru mine, și să'i încredințezi că nu voi înceta a le fi recunoscător cât voi trăi.

Ți-am scris mai sus că de la d-văstră n'am primit scrisori de două luni, și de la cei din Paris de 40 de zile; prin urmare nu știu la ce se vor fi mai ocupând făcătorii de intrigi și de planuri. Ași dori mult ansă să aflu că s'au pus pe calea dreaptă, și că nu se gîndesc decât cum să dobîndescă idei solide, ca la întemplantare să aibă patria trebuință de ei și de noi, să șcim cum să o servim onest și sincer. Personalități au fost destule, și destul timp ne-am ocupat cu toții în acésta cauză; și unii și alții am avut cusururi mari; fericite de cel ce a ajuns să și le cunoscă și să și le îndrepteze. Eu cred că de nu vă veți mai ocupa de persoane, ci numai de cauză, pôte că veți ajunge să stingeți animositățile ce încă mai există între d-văstră. Când cei 6—7 ce susțineți pe unii, și cei-l-alți 13—14 ce susțin pe alții, veți înceta a'i mai susține și vă veți respecta reciproc opiniunea, luminându-vă cu sinceritate unii pe alții, și desbătînd cestiunile cu sînge rece, cred că veți ajunge puțin acte puțin

a vă iubi, a respecta virtuțile și buna conduită ce vedeți la alții, și a moralisa pe cei ce vatămă și cauza și numele de Român cu necuviincioasa lor conduită în societate.

Părerea mea, iubite amice, nu este povață, căci d-vastră sunteți cu toții în stare să vă povățuiți singuri; este numai o dorință frățescă și sinceră a mea, ce sper că se va realisa.

Arată te rog amicalele mele complimente fraților: Serurie, Russo, Negulici, Duțulescu, Ipătescu și Giuranu, cum și recunoștința mea pentru sumele ce au contribuit pentru mine.

Una din puținele mulțumiri ce am simțit în emigrația mea, și cea mai principală, potă dice, este că ți am cunoscut nobila inimă și caracterul cel statornic, fălindu-mă și onorându-mă că pociu dice că sunt

Al d-tale

Chr. Tell.

P. S. — Contribuția este drept să înceteze. dar nu cred că e drept să mă părăsiți în Chio, și să nu'mi scrieți des. Din parte'mi nu voi înceta a'mi implini una din cele mai plăcute datorii. Clima de aici îmi priesce de o cam dată, și sunt sănătos. Ași dori să aflu că te-a lăsat frigurile, și că esci și d-ta sănătos. Facă D-geu să ne vedem o dată mai curând, căci vă doresc din adâncul inimei.

XXII

Domnului N. Russo

Paris, 1850 Decembre 11.

Amatul meu domn,

Scrisórea d-tale din 19 August, am primit'o la 20 Noembrie. M'aũ întristat tóte câte'mi scrii, și nu mă mir cõ m'aũ abandonat toți, mă mir cum ați mai rămas doi trel ce n'ați luat încă pétra a'mi da în cap.

Așa e lumea, frate, i se urésce cu un om. Li se urise Atenienilor cu un Aristide de a tot aũdi cõ e drept; li se urise Ebreilor cu toți profeti, li se urise cu mana, și doria cépa Egiptului. Au urit și aũ crucificat pe Christ; l'aũ abandonat toți, afarõ de Ioan; și pe mine de ce să nu mă urascã Români? Ce minune e asta, Christ să rămâie pînõ la cruce numai cu Ioan, și eũ să am încă trel sau patru amici în Brusa? Causa este cõ imi lipsesce mult pînõ mă voiũ perfectiona. Când ași fi perfect, m'ar abandona toți.

Daca ași fi trăit ciocoiesce, tutulor ciocoilor le-ar fi fost milã de mine acum. Daca 'mi-ași fi dat mâna în timpul revoluției cu agenții Țarului, toți cei întinați d'a dreptul sau pieși în doctrinele moscovite, m'ar susține astăzi. Daca, cum am venit în Paris, m'ași fi pus pe bere și pe mâncare, pe plimbări, pe teatre, pe baluri, și pentru acesta ași fi deschis o subscripție, câți 'mi-ar fi trimis bani, m'ar fi luat de suflet și m'ar fi protegiat, devenind creatura lor.

Cine m'a pus a'mi sacrifica zilele și noptile, să trăiescũ retras, să scriũ, să publicũ, să deștept opinia, să fac a vorbi Franșesi de Români și tot o datã firesce și de autorul celor scrise, să staũ adesea fără mâncare, fără luminã, fără focũ ca să tipãrescũ cele scrise? Asta nu

va să dică să ești din linia celor-l-altii? să aibă o ambiție a te socoti mai mult decât alții, să tragă urele, patimele asupra ta? Lumea te va să fi ca dânsa, să greșesci, să te ierte, să ți dică: *săracul, l'am ajutat*. Fii tâlhar, și cați să te ierte judecata, că e speranță de iertat. De ți trece, ansă. prin minte să urmezi pe Socrat sau Christ, să nu mai speră iertare, afară numai dacă nu vei scote sabia ca Moise sau ca Mahomet.

N'am făcut nimic, frate; ansă ce am făcut este mai mult de ceea ce au făcut alții, și asta e una cu cocotatul. Franța mă cunoscă mai mult, Turcia mai mult, în țără s'aude vorba. Să péră dar Heliade!

Vă trimit *Martiri* lui Esquiros. Cu altă ocazie îți voi trimite Enciclopedia ce'mi ceri.

Salutare și frăție.

I. Heliade.

XXIII

*D.D. Zossima, Negulici, Russo, Duțulesu, Serurie,
Giurescu, Ipătescu.*

Paris. 1850, Decembrie 7.

Fraților,

La înturnarea mea din Londra, aflai în fine două scrisori de la D.D. Zossima și Russo.

După aceste două scrisori, știu că trebuie să încețu de la ori-ce lucrări naționale, ce ar aduce chiel-tuală.

Intemeiat pe toate scrisorile d-v. și colective și particulare, repetite în tot-d'a-una cu același devotament pentru cauză și cu aceleași promisiți pentru suma permanentă ce ați scris pentru mine și pentru Tell,

am destinat partea ce mi se cuvenia câte (750 lei pe lună) a se cheltui nu pentru mine, ci pentru cauză, și așa am intrat în datorii cu tipărirea broșurei lui Rheal, cu acțiuni, cu publicări în gazete, cu abonamente spre a ne pleda cauza, și n'am încetat din cheltuieli ce se putea urca pînă la 750 lei pe lună, decât când n'am mai avut credit, și când vedui că nu mi se mai trimite nimic.

Ați dat destul cât n'a dat nimeni, și eram să dică dorința v'a fost mare și putința atata, adică mai mult decât pot alții și nu fac. Acum ansă cheltuielile s'au făcut.

De puteți, faceți ca acei 750 lei să mi se trimită de la 1 Ianuarie 1850, pînă când mi-ați trimis scrisori prin care îmi arătați că nu mai sunteți în stare a susține cauza singuri.

După o socotelă generală ce am dat să se tipărească, veți vedea că cheltuielile în ale cauzei se urcă peste 6000 fr., și afară de ostenele ce am pus lucrând și și nopți, pui și eu bani cât doi cât trei, după analogie; și acestia i-am pus, nu din prisos sau din ajuns, ci din privații însuși de îmbrăcăminte și hrană.

Ce mi-ați trimis din suma subscrisă în permanent, adică 700 fr., astă primă-vară i-am dat, cum v'am scris, D-lui Tell și la abonamente la *Semaine*.

De ași ave eu nu v'ași supăra, pentru-că v'am considerat și vă voi considera ca singurii fii ai Patriei, ce au scos din pâinea exilului și a suferințelor și au dat pentru cauza ei. Câte s'au scris, câte s'au lucrat, s'au încălzit de la schinteia sacră a voastră. Astăzi gazetele au tăcut despre noi, tipăririle au încetat. Pentru ce? pentru-că s'au răcit doi trei, și s'au răcit și cei-l-alți; pentru-că . . . să dea Dumnezeu să nu mai fiă așa.

De ași înainte voi face ce voi pute singur. De mă va abandona Patria, de mă veți abandona și voi

doi trei căți ați mai rămas, eu nu vă abandon; voi lucra cum am lucrat, voi face cât un verme ce råde firul împletit al lațurilor și urșirilor moșcovite; è destul la ori-ce urșitură și împletitură a reuși d'a se rumpe firul la un singur locșor, și tótă țesătura se desface.

Mai târziu vă voi da relație de cele ce am făcut la Londra. Am pus a se tipări într'o broșură românesce tóte scrisorile mai importante ce v'am scris și câte am scris în țeră.

La revedere.

Salutare și frăție.

I. Heliade.

P.S.—In urma doctrinelor evangelice ce se väd în *Proscris*, în urma *Martirilor* ce publică Liga, D. Esquiros, unul din deputații liberali, se puse a publica *Martirii verității* de la începutul lumii pină astăzi. Eșirö pină acum 6 numere, adică trei broșure. V'am cumpërat la toți câte un exemplar, și vă rogü să'l primiți ca un semn de amor și de considerație de la mine. Pină acum scria ómenii istoria universală pentru scóle și bibliotece cu scop a servi regilor, adică a face catolică bună și sclavi întregi. D. Esquiros scrie spre a forma bună democrați, bună cetățeni, adică a servi patriei și umanității. Primiți darul meu ca sufletul meu.

XXIV

Domnului Gr. Zossima

Paris. 1850, Decembrie 7.

Amatul meu domn,

Scrisoarea d-tale din 6 Septembrie am primit-o la 20 Noembrie. Mă însciințești că jumătate din permanentă pe 8 luni (câte 750 lei pe lună), ce mi s'a promis de confrății, mi se va trimite, cum și 479 fr. ce se ved cheltuiți mai mult, după socotela ce am trimis. Eu, fratele meu, nu cer mai mult, și n'ași cere nici acesta dacă n'ași fi intrat în datoriile care mă țin în loc. Veți vedea din socotele, din adeverințe și din fracte, că toți banii permanentei mele nu l-am cheltuit pentru mine spre hrană și locaș, ci pentru România.

Din câte ved ansă, și din sub-desbinările din urmă, înțeleg că am rămas mai singur cu d-văstră, adică cu Zossima, Russo, Serurie și Grădiștenul. Ceil-alți m'au abandonat, și pentru ce? căci n'am fost ca totă lumea. Dacă — cum 'mi-ați trimis cei 2,200 fr. d'antăiu, și cum după dănsii în urmă veni jurnalul încheiat de d-v. în care hotăriți câte 1,500 lei pe lună pentru mine și d. Tell, — ași fi luat de temeiă acel jurnal, și ași fi dis: eto bani gata de mâncat câte 750 lei pe lună, aide să mâncăm, să petrecem; aide d'a rândul cafenelele, toate jocurile; aide la theatre, aide la baluri, la grădine, la plimbări, la aședeminte publice; sau ași fi dis — mai curios — am cu ce trăi, aide să ascult cursurile d'a rândul, și pentru patrie se va cheltui de vor mai veni alți bani; atunci confrății m'ar fi iertat, eu i-ași fi iertat, am fi fost unul ca altul, și d-v. ați fi dis: au mâncat ómenii banii pentru-că nu avea ce mânca, și pentru-că noi le-am hotărit câte 750 lei pe lună, ce în opt

lună ar fi făcut mai mult de 2,200 fr. Dacă pentru acésta aș fi fost recunoscător, era bine, și dacă aș fi fost ingrat, mi s'ar fi iertat și ingratitudinea; pentru-că mai lesne iartă ómenii pe ingrați, decât pe cei ce esú din fâgașii pe care merge glóta ómenilor. Eú ansé n'am făcut așa, ci 'mí-am uscat ochii ziua și nóptea, 'mí-am obosit peptul pe masă, n'am cunoscut nu plăceri, dar nici ulițele Parisului, am fost adesea fără iluminare și fără foc; cămășile ce am luat d'a casă mi s'aú rupt, și încă n'am făcut altele; hainele ce am luat d'a casă le-am desgrășiat și le-am prefăcut, fără să facú altele; câte am scris am fost nevoit a le prescrie și a le prefăce de câte cincí și șase orí, coci limba francesă nu era limba mea; banii ce 'mí-ați trimis 'i-am întrebuintat pe toți în cauză, și încă mai mult de jumătate din ce 'mí-a trimis soția. Aste ostenele, aste cheltueli eșite la lumină, aú făcut lumea a vorbi de Románi și a 'i cunósce, și tot de o dată a vorbi și de autorul scrierilor, și a voi a 'l cunósce. Cunoscéndu'l, din nenorocire, și vorbind cu densus, a sciut a vorbi de istoria țerei și a o lámuri din orí-cé punct de vedere, a vorbi de sciințe, de arte, de literatură, de doctrina evangelică în sensul ei adevérat democraticú. Democrații, invěțații, poeții mi s'aú făcut amici; aristocrații, Țarul s'aú ațitat mai mult asupra mea. Democrații ce ne credeaú barbari, după scrierile unui român ne cred înaintați. Limbii nu cunoscú francesii, și când ne aud vorbind limba lor, când ne aud vorbind grecesce, italienesce, când aud cò scim noi Románii și elenesce, ne numérah în familia mare europeană, ne plângú a fi prada Cazacilor. Astea, fratele meú, scot pe un om din fâgașii obicinuit al țingăilor, al ciocoilor, al vagabonșilor, al feneanșilor, al jucătorilor; astea facú a concentra într'un om tot spiritul revoluției române de la 1848, astea cocoteșá pe om, și cocotarea nu țí-o iartă nimeni. O cunoscú; ansé n'am făcut'o cu cuget a mé cocotă, ci am

göndit a servi, a întrebuiņa banii cu consciinņa. Pöte cö de aveam experienņa și päțirea ce am acum, ași fi făcut și eu ca cei-l-alti. Toți căți au chieituit pentru sine și plăceri banii publici și particulari, au amici, se adună, se vöd. Sunt sigur cö mulți din emigrați vor ierta trădătorilor, ingraților, spionilor ; mie änsö nu'mi vor ierta cocotătura la care më cred cö sunt prin ostelile mele. A face cauza nöstră europeană, lor li se pare cö se face numele de Heliade european, și asta e condamnația mea.

De am făcut reü cö n'am mändat banii ca 'mi-äți trimis în socotela mea, în socotela permanentei, iertat-i-mö. De voiü mai trăi, nu sciü ce voiü face în asemenea impregiurări. Nu creü änsö să më desvöț la bëtränețe de cele ce am invöțat. De më veți abandona, eu nu vö abandon, și tot voiü lucra pinö la rösufarea mea dupö urmä.

Causa sub-desbinării nu este alta decât neocuparea, e lenea în contra lucrării, este omul ce ämbtä drept într'un sat unde toți schiöpötä. Schiopiä 'i-äü rupt un picior. Cine voiesce a'si ävé picioarele nerupte unde toți schiöpötä, catä să se prefacă cö și el e ologü. S'a mai ädäogat la urmä și acei miserabili de 3,000 lei (turcesci) pe lunä, ce sunt a se împärți între șöpte suflete : cinci copii, un tatä și o mumä, căror nu le vine nici cäte 430 lei (18). Trebuia Turcii să ne lase ä muri de föme, ceea ce pentru mine bine ar fi fost!

^ Din toți confratii, creü cö pinö în urmä nu voiü römäne decât cu d-ta, d. Russo și d. Grädištenul (19).

Salutare și fräție-

I. Heliade.

P.S. — Citiți, më rogü, scrisörea adresatä către toți și închisä în plicul D-lui Russo.

XXV

Domnului N. Russo

Paris. 1850, Decembrie 11/2.

Amatul meu domn,

N'avusesem timp a mă duce să caut cărțile ce'mi scrii să'ți cumpăr, și de aceea cu scrisoarea trecută nu ți-am răspuns. Ducându-mă pe la librării, am aflat trei feluri de asemenea dicționare enciclopedice, adică :

Dictionnaire de la conversation, în octavo, în 52 volume legate, prețul 205 fr., adică 17 galb. și 1 franc.

Dictionnaire sau *Encyclopédie des gens du monde*, în 35 volume legate, prețul 150 fr.

Dictionnaire de la conversation, în 12, deslegat, cu gravuri, în 10 volume, prețul 35 franci.

Asta e prețul la loc; portul îl vei plăti cu primirea cărților, după comptul expeditorului.

Scrie-mi care din aceste trei feluri voiesc. Fiă-care coprinde mai tot acele vorbe sau nume, cu diferența că cel în volume mai multe explică totul mai pe larg. Pentru călător, însă, cel în 10 volume e mai portativ.

De'mi vor veni banii, după suma ce'mi-ai trimite, în aste două trei luni de iernă, așa tipări și Istoria Regenerației ce o am gata. Nimic nu ne ajută ca luminarea opiniei despre țerile noastre.

Vă trimit prin d. C. Alexandrescu broșura *Martiri*, publicată în *Liga Popolilor*, de-o-cam-dată una pentru toți.

Cu Enciclopedia d-tale vă voi trimite și *Martiri* d-lui Esquiros, din care au eșit numai 8 broșure din 15 promise.

Arată frățescile mele salutări la toți frații de aci.

Salutare și frăție.

I. Heliade.

XXVI

Domnului Gr. Zossima

Paris. 1851, Ianuarie 8.

Scumpul meu Domn,

Din trei mii de lei, ce am de la Pórtă, împărțit la șapte suflete, nu'mi vine nici câte 430 lei turcesci pe lună. Dintr'ênșii nu e speranță a plăti datoriile trecute. In primă-veră, cată să facă ce-oiu face să scap din Paris, unde nu pot trăi cu 430 lei de la nevastă.

V'am trimis tóte epistolele mele cu No. 1, 2 și 3 ce am fost adresat în țeră; v'am trimis de ajuns, și mă mir cõ imi scriu frații Russo și Giurescul cõ nu aveți nici una din No. 1.

Voiu înainta peste curénd o ladă cu cărți la soție, și vă voiu trimite și D-v. la toți din tóte ce am scris. Istoria revoluției nóstre ar fi luminat opinia în Franța fórte mult, de s'ar fi tipărit; ansé'mi-e témă să nu cadu în necuviințele in care au cădut toți franșii ce au scris istoria revoluției lor, și mai mult nă-care 'și-a scris istoria sa. Nu sciũ cum să neme-rescũ: să tacũ, scriũ partisanii Rușilor, și ne degeneră tótă revoluția din 1848; să scriũ pe tótă duua de la 9 Iuniu 1848 pinõ la 13 Septembrie, dau mai mult cu nasul tot de mine și la cuvântări publice, și la proclamații, și la priimiri, și la înfășișer și la ares tări ca cele de la 19 și 29 Iuniu, și astea dau caracterul revoluției cõ n'a fost anarchicã. Intr'ênsele vede cine-va cum se mișca și se alina popoul, ce strigau demagogii și ce vorbeiau ómenii aleși și susținuți de popolũ.

Cu posta viitoare voiũ răspunde D-lor Russo și Giurescu la scrisorile d-lor.

La revedere.

Salutare și frație.

I. Heliade.

XXVII

Domnului Gr. Zossima

Chio. 1851, Ianuarie 9/11.

Iubite frate,

Cu câtă bucurie am priimit scrisoarea dumatăle de la 13/25 ale trecutului Decembrie! Cât sunt de fericit când vedu că virtutea tot nu s'a depărtat dintre toți emigrații, și că d-ta ești unul din cei d'antăi carii o mai profesă. Aprobă cu totul conduita d-tale, iubite amice, când nesocotesci calomniile ce ăici cōți facu unii alții, și nu voiesci să te amesteci în certuri mășave. Stima ceți port cresce din mult în mai mult, și nenorocirile emigrației imi sunt răsplătite dobândind amici ca d-ta, după cum am avut onorea ați scrie și altă dată.

Este adevărat, amice, că sunt mai liniștit aici. Petrecu timpul cu mulțumire. Cea d'antăi ocupație imi este cu înăchită al D-lui Heliade, facu progresuri cu el și la învățatură și la disciplină, căci răsăcăciunea mamei lui, îl făcuse să aibă trebuință și de una și de alta. De primăveră dacă imi va ajuta Dumnezeu să'mi aducă familia, mă voi ocupa și cu copiii mei, de vreme ce sōrta 'mă-a fost cum să nu pot să le dau dascăli mai buni.

Scrisorile d-tale mă facu să petrecu timpul cu mulțumire, când le citesc; întimpin veritatea și cnes-titatea în fiă-care frasă. Sper, iubite amicie, că nu vei înceta a'mi face des această plăcere.

Domnul Heliade scrie familiei sale că tocmai de vară o să vie aici. Pe D. Cristofi l'am rugat să nu mai fiă mănios, și să nu vă mai lase scrisorile neluate de la postă; cred că nu'mi va refusa rugăciunea.

Despre comitetele din Paris și despre certele lor, creș cõ nu ai trebuință să le afli de la mine; fiind-cõ pôte le vei fi aflat de la alții. Suntem vrednici de plâns.

Te îmbrăcișeș cu sufletul și te salut frățesce, iubite amice.

Chr. Tell.

XXVIII

Domnul Gr. Zossima

Chio. 1851, Ianuarie 24.

Domnul meu,

Astăzi primiiu de la soșul meu Heliade acestã scri-sóre către d-ta. Nu sciũ unde s'a întârziat plicul cõ il primiiu dupõ 18 zile, in vreme ce tõte scrisorile lui imi vin in 16 zile.

Mã grãbescũ a v'o trimite și a profita de ocașie a vë ura un an mãi fericite. Facã Domnul ca la anul sã fim cu toții sãnëtoși și in patrie liberã.

Clima din Chio este atãt de bunã, încãt nu se pôte asemëna cu nici o climã din cele renumite ale Italiei. Copii și eũ ne-am mãi stabilit sãnëtatea. Din suflet imi pare bine cõ și d. Tell se aflã in depinã sãnëtate; mãine se mutã de la mine intr'o casã prẽ bunã și comodã unde o sãși primescã scumpa familie. Am fost prẽ simțitõre, Domnul meu, la aducerea a minte și complimentele ce 'mi-ai trimis in scrisõrea D-lui Tell. Nu fii la indoiãlã, Domnul meu, cõ ai fost și esci ca un adevërat frate al lui Heliade neincetat in memoria nõstrã. Facã Domnul ca toți Romãniĩ sã aibã pacea și dragostea ce posedã inima d-tale, și adevëratul pa triotism care te-a caracterisat tot-d'a-una.

Primesce, Domnul meu, stima și frãția

Mariei Heliade.

XXIX

Domnulă N. Russo

Paris. 1851, Martiū, 6ta.

Amatul meū domn,

Am primit scrisórea d-tale din 5 Februarie. Véd cō mǎi toți vė plângeți cō nu vė răspund, și eū nici o epistolă n'am lăsat fără răspuns, ba încă v'am scris și mǎi multe când am cređut cō este necesariū. Cum vėdū, scrisorile mi se perd.

Câte imi scrii despre cărți și gazete, vė voiū trimité din cei d'antėiū bani ce voiū primi. E de mult de când sunt lipsit și de cele mǎi mici amėnunte.

Sunt sigur cō vėi vedé ce am scris și fraților Zosima, Serurie și Giurescu. Din epistolele acestor trei, vėi vedé câte vė spuiū și despre câte 'mi daū părerea.

Tótă cauza disputelor și vorbirilor de rău este neocupația. Vai de omul ce nu póte, saū nu scie, saū nu are a lucra ceva. Dumneđeū în sine este o eternă și o continuă lucrare. Omul care nu lucrédă ceva, se depártedă de Dumneđeū, și Dumneđeū se depártedă de dēnsul. Viața este o continuă lucrare, misiunea ei este de a lucra. Când incetédă lucrarea de tot, vine nimicul, mórtea, imputēirea, putredimea, risipirea elementelor. Omul lucrédă cu mintea și cu corpul, care aū nóptea și peste 24 ore de repaos. Materia și mintea se repausă câte o dată; căldura, ansē, e în necontenită lucrare în natură; cōci un minut de ar sta, tot universul s'ar reduce într'un atom. Corpul produce lucruri materialē, mintea produce idei și adevėruri; iar căldura ce e în univers și în noi produce amorul, caritatea, amicia, lipirea de om cōtre om. Omul ce nu lucrédă cu corpul și cu mintea, căldura nu lucrédă

decât pentru a'î ține viața. Puțină amicie și amor și caritate într'ensul. Omul leneș nu e departe de iad, de iadul cel adevărat care e ura, invidia și toate patimile rău guvernate. Ură varsă asupra altora, și în fine cu ură este răsplătit de la omeni. Dacă v'a dotat natura cu o inimă bună, cu o dosă de căldură mai mare, deprindeți-vă a lucra spre a vă încălzi și mai mult, spre a vă face și mai buni. Dacă mă cređi cō iert pe toți ce'mi facū mie personal rău (pentru-cō pe cei ce facū rău unor principii bune nu'î pot ierta, pentru cō nici voie de sus nu mi s'a dat a'î ierta), dacă cređi cō iert și trecū cu vederea pe cei ce mă vorbescū de rău și mă asuprescū, crede cō cauza este lucrarea. De ceea ce sunt supărat astă-seră, mâine uit apropiindu-mă de lucru. Doi ani de durere, de lipsă și de văduvie, de inchietudinii pentru viitorul a cinci copii și a mamei lor impilată ca și mine de dureri, doi ani nu 'mi-am petrecut decât cu lucrul, ca și cei-l-alti trecuți doă-deci și opt.

Veți vedé câte am scris, cum iți spuseiū, și celor-l-alti frați, pentru-cō nu scriū la toți unele și tot acele lucruri, spre a vă puté scrie mai multe, fiind sigur cō ceea ce scriū pentru unul scriū pentru toți, și ceea ce scriū pentru toți scriū și pentru fiă-care unul.

Câte imi vorbesci despre christianism, am multă materie scrisă. Multe sunt, cum veți vedé în *Proscris*, multe am nepublicate, și multe numai în materie încă adunată. Când voiū avé ceva repaos sufletescū, voiū termina. Ast-fel de scrieri se scriū cu amor, cu căldură; și când sufletul nu e în repaos, nu pōte omul nici să se inchine.

Salutare și frăție.

I. Heliade.

XXX

Domnului Gr. Zossima

1351, Martie 9/18 Paris, rue Nôtre-Dame
des Victoires. Hotel National.

Amatul meu domn,

Am vëdut, frate, câte 'mî scrii despre unii-alții din proletari, profesori și elevi din St. Sava emigrați, cö vorbescü acum de mine. D-ta te miri cum pinö ieri më cânta și adî më defaimă. Eü nu më mir. M'ași mira când 'i-ași vedé în țera lor în starea normalë. Acum änsë sunt fără serviciü, fără nici o ocupație, 'näspritiți fiä-care de impregiurări, 'näspritiți unul de altul, toți de unul, și unul mai de toți. Nelucrarea este muma tuturilor rëutătăilor. Când femeile depravate n'au de lucru, se légä de vecini sau se cërtä între dënosele. Mai adaogä pe lüngö acëstä stare de neocupație și o dosä öre-care mai multä sau mai puçinä de invidie sau ambiție, sau sgärcenie, și totä problema și se deslégä.

Eü nu'i urëscü, ci 'i plängü cö n'au de lucru, pentru-cö atunci ar fi mai bunî; îi plängü iar cö n'au impregiurări mai favorabile. Să'ți aducü înainte un exemplu. Ți s'a întëmplat să citești descrieri de călëtorii lungi pe mare, de furtune, de rätëcirî. Inchipuiesce-ți cö apă și mâncare nu mai e în batel, cö äü terminat ömenii de a mânca tot, pinö și talpele cismelor lor. Incep a'și mânca scrementele, a'și bea udul. Ce cređi cö se petrece atunci prin mintea lor uitându-se unul la altul? Le clänțäie dinții ca ai lupului, când își vëd carnea sau mădulările unul altuia. Incep a se mânca între sine, începënd de la cel mai capabil de a se läsa pradä. Sunt ei în starea normalë atunci? Ar face asemenea scene și fapte când s'ar afla pe uscat în vr'o cetate?

Nu se cuvine a le cere cuvânt despre ceea ce facă. Emigrații nu sunt cu adevărat în starea asta, cō s'ar și mânca unul pe altul; sunt ansă ast fel cum n'au fost în țeră. Sunt fără lucru și înăspriți; când le vine mîncărimea de a vorbi de reu, vorbescū de acela de care au mai puțină frică: de ciomăgași nu se lēgă. Tot ce mă întristēdă ansă este cō nu numai nu vēd despăgubirea ce mi se impută, ci nici timp n'am avut pînă acum a mă gōndi cum și de unde să mă despăgubescū. De unde scōseră aste doē miraculoșe de miliōne? Să dea Dumneșeu, frate, să fiă așa, și în locū de a numi ast-fel de invenții clevetiri, le-ași numi din tot sufletul bine-cuvēntări.

Am cincī copii și o soție carī, de nu mă voiū duce a mă inchide în Turcia, sunt în pericol și acei cāte 430 lei turcesci pe lună ce ni se cuvine fiă-căruia din 7 suflete din acei 3,000. Doē miliōne! Nu veți d-ta, frate, cō eu n'am avut un alt voitor de bine ca pe cel ce a inventat astă fabulă? Va fi ceva și asta, va fi făcēnd D-șeu și astădi la minuni cu pēcătoși ca noi. Nu e așa cō te-ai bucura și d-ta ca și mine când ar fi adevărat? Să trecem mai 'nainte. Articolul Martirilor, la cați le place, dīcū cō nu e al meū; la cați nu le place dīcū cō e al meū. Cāt pentru arderea Regulamentului, daca a fost o faptă înțelēptă, eu nu am lăudat-o, pentru cō m'am improtivit la acēsta; așa a fost părerea mea. Daca a fost o faptă preparată de o mână lungă, o cursă în care cei simpli și credulī au dat, spre a înlesni cu nesciința lor un pretext Rușilor; daca a fost un act imprudent, eu și cu Tell nu putem lua rēspunderea, pentru-cō s'a făcut fără scirea nōstră. Cine spune cō a avut scire despre dēnsa, aibă lauda saū rēspunderea. Când s'a scris articolul Martirilor, am umblat vre-o doē sēptēmāni să adun de la unii-altii numele celor închiși, și carī au pătimit. Unii dīcū cō nu'i scie, alții și de scia îi ascundea. Fără Scarlat, ne-

potul fratelui Grădiștenul, nu aveam nici lista care am pus'o. Eū nu cunosceam decât pe Turnavitu, Voinescu și Aricescu. Cât pentru cei din Brussa și Paris, se va vorbi la alt locū ; cōci ar fi *à propos de bottles* să ne punem în rēndurile Martirilor. N'am murit încă, ba încă n'am purtat nici butuci de piciōre, necum lanțuri. Eū, pentru binele ómenilor, ași fi dorit să nu fiă nici un martir ; fiind ansē cō s'a întēplat așa, ași fi voit, pentru causă, să fi știut numele tutulor acelora ce aū suferit, spre a le pune, ori-cât ar fi fost de mulți ; cōci astfel se facū cauzele interesante. Pinō la scrisōrea din urmă a d-tale, nimeni nu 'm'a vorbit de Grejdan, de Petrovici, și alții carī vor mai fi (20).

Pentru ofițerii de la Spirea, când am scris eū în *Gazetta Brașovului*, nu 'i-am uitat ; în Istoria Revoluției nu'i uit. Aci ansē era vorba de martirii condamnați pentru arderea Regulamentului. Când vorbește cine-va de cei 40 de mucenici, nu vorbește și de S-ții George și Dimitrie și cei-l-alți.

Pentru banii permanentei, eū n'am cerut și nici nu cer de la nimeni. Arăt comptul ce sunt dator a'l da. Și avut de ași fi, tot așa ași face ; și de n'ar fi fost nici o relație de socoteli între noi, tot m'ași fi adresat la confrății ce 'i sciam de aceleași principii cu mine, și 'i-ași fi rugat să facă ce pot ca să es din încurcătura în care sunt. N'am cuvēnt a cere nimicū de la nimeni, nici de la cei ce aū contribuit și contribuiescū, nici de la cei ce n'aū contribuit, nici de la cei ce aū promis a contribui și n'aū putut a da. Asemenea promisiile le țin în sēmă regii, aristocrației și bancherii, ce cheltuiescū fără socotelă pentru trebile lor, nu și bieții neguțători, creștinii și democrații din inimă, carī facū sacrificii fără a ne sparge urechile ; la aristocrații și în glōta democrațiilor, a mânca banii în plăceri, a se amăgi unul pe altul, a se arunca de rîpă, vino în Paris să vedī cō sunt lucruri obicīnuite. N'am nici un cuvēnt,

fratele meu. a cere nimicū, dar spuiū starea în care am ajuns cu chiertuiei făcute pentru o causă comună, ce m'ași fi cređut ferice a o servi eū singur. Pentru socotelele ce am trimis, am recipise de ori-ce bani am dat, afarō de cei 500 franci ce am dat d-lor Tell și Pleșoianul. Am auđit vorbe și de acești bani, de la unli, pentru ce am dat, și de la alții, pentru ce să spuiū cō am dat: par'cō ași fi fost bancher, sau par'cō 'i-ași fi dat de la mine.

Nimicū nu mi se pare mai ciudat decăt istoria acțiilor cu cari đicū cō s'ar fi putut numaī din venitul lor ține și chiertuiei și hrana mea și a lui Tell. Ca să ai un venit de 4—500 fr. pe lună de la acții — nu în gazete democratice — ci în cele mai de speculație articole de comerčū, trebuie să pui un capital de *o sută de mi* de franci; cele mai de speculație acții nu dau mai mult de 5 la 100 pe an. Numaī acțiile de la California aū promis 500 fr. la 50. Pentru-cō aū promis, n'aū dat nimicū, ci aū mánecat și capetele. Cine iea acții la gazetele democratice, este numaī un ajutor, cōci pe tōtă điua sunt persecutate; un ajutor ca să te ajuți și tu a'ți insera câte un articol. Gazetele reacționare țin cu Țarul, cele care nu sunt nici calđi nici reci, acelea apēră democrația înăuntru; pentru-cō se află sub legile democrației, iar afarō sunt cumpērate cu bani d'ai Țarului. Prin ce minune acții de vre-o mii de franci putea să aducă venit pe lună cum să trăiască doi ómeni și să ție și chiertuielile causei unui popor întregū.

Despre Liga popolilor, legea cauționamentului 'i-a dat o lovitură de mōrte. Fărō a înceta societatea comercialē ce da afarō astă fōie, a încetat provisoriiū fōia, cōci 18 sau 24 mii franci ai cauționamentului nu se facū așa lesne. Dupō măsurile ce a luat tovărășia și speranțele ce aū, cred cō la 15 Aprilie vor putē face banii cauționamentului și ai tipăririi pe un an.

Despre nuvelele ce 'mî scrii cõ ar fi adus aci Mălinescu, sunt neadevërate. Eũ ce am făcut la Londra, am tradus și am tipărit, și v'am trimis cu posta trecută un exemplar. Acum vë trimit la toți, cõci atunci nu eșise de sub tipar. Rõndurile ce însemneđ pentru guvernul Franței, am cređut cõ e de prisos a le mai publica, când sunt ȃise oficialmente în memoriul ce se vede dat la Londra. Ministrii Londrei n'aũ nici timpũ, nici voie a se ocupa de emigrații Români și a'i sci pe fiã-care de ce principii sunt. Și de așî fi fost eũ atât de nebun saũ atât de reũ a mẽ infăcișa cu asemenea listă, crede-mẽ cõ m'așî fi recomandat pré rëũ, și memoriul meũ n'ar fi avut nici un efect. Mẽ mir de ce d. Mălinescu n'a scõs vorba care aũ scõs'o cei d'aici din Paris, cõ așî fi dat o asemenea listă nu la minister, ci la un comitet õre-care. Acẽsta e așî de bõcãnã ca și scrisõrea ce inventase cõ așî fi scris în questiunea lui cu baronul Spleni. Mare grije aũ unii despre scrierile și faptele mele! Unii se tem cõ le voiũ face reũ, alții cõ nu le voiũ face binele ce meritã. Aũ ajuns õmenii sã aibã bõla tipofobiei, mai mult decãt tiranii. Tiranii pun censura, õmenii ăștia inventarõ un ce mai infernal decãt censura : *calomnia*.

Iti scriseiũ acestea, nu ca sã te convingũ despre mine, cõci am tõtã siguranța cõ mẽ iubesci - și mẽ stimi, cum și cei-l-alti frați, ci ca sã veđi derationamentele și nebuniile õmenilor, și sã scii ce sã le rãspunđi. Cãt pentru mine, dupõ cum ȃicũ la inceput, eũ țiu socotelã de starea în care se aflã fiã-care, starea normalẽ, starea fãrõ lucru, și în locũ de a mẽ supëra pe dënșii, îi plãngũ. Vorbescã de reũ de mine, numai sã dea D-đeu sã se ție de principiile ce a ținut țëra : *autonomia și suzeranitatea*, cõci nu sunt altele spre mãntuire în timpii nostri. Când așî vedẽ altele, n'așî fi așa de denaturat sã nu dorescũ binele țërei. Cu chimere și ideĩ nerealizabile, nu facũ decãt sã intãr-

die ducerea Muscalilor. Cine are dor de sătean, de creștin, trebuie să facă tot ca să le ardice din spinare a-
cei strigoii ce le sugă sângele.

Ved și la capătul scrisorii d-tale că 'm-ai mai trimis o scrisoare, prin care îmi arătați că sunt bani cu cari să se plătescă datoriile, și că pentru mine s'au determinat câte 500 lei pe totă luna. Acea scrisoare n'am primit'o. Vă mulțumesc pentru plata datoriilor comune. Pentru cei 500 lei pe lună, cât voi sta aci în Paris, îi voi întrebuința iarăși pentru cauză, și vă voi da socotela ca să știți. De va fi trebuință, mă voi mai duce o dată la Londra, și vă voi scrie cele ce nu va fi indiscreție de a le scrie. Dacă n'am tipărit memoriul îndată de la trecutul Noembrie, sau de nu vi l'am trimis îndată, a fost că era mare trebuință de a nu l da publicitatea pînă când nu se făcea lucrul între cabinete; că vi-l trimit și acum este o trimitere demi-publică, pînă nu l veți vedea tipărit în original, adică franțosește și prin gazete; țineți l încă cam secret între ai d-vóstră. Când am fost la Londra, în ziua ce am dat memoriul la cabinet, tot în aceea zi, cu această dată, l am dat oficialmente în copie și la ambasada ottomană, rugând'o prin hârtie ca să l înainteze și să l facă cunoscut Inaltei Porți. Pînă acum n'am trimis nici un exemplar în țară. Când va fi timpul, voi trimite. Sunt sigur, fraților, că nu veți formaliza când câte o dată vă înștiințez târziu de ceea ce fac. Și mie 'm ar părea bine orî ce fac să spui îndată, căci dacă fac bine nu 'm aduce rușine; ansă sunt lucruri care de le află inemicii, prind de veste și le întempină în paguba noastră, ș'apoi trecem și în ochii celor ce ar voi să ne ajute de copilăroși, că nu scim a ne ține gura.

În socotela celor 500 lei pe lună, vă voi trimite și cărți de citit și gazete.

Te îmbrăcișed, frate, și te sărut. Din toți frații causei am rămas numai cu d-vóstră patru cu fratele Grădișténul, cred cò și cu fratele Maghierul și Părintele Ioan, de va fi trăind. Despre țără, când mă va citi și mă va pricepe, sunt sigur cò 'mă va bine cuvânta țărăne. Ce tristă consolație, fratele meu, dacă n'am avé alta divină și înaltă a consciinței!

La revedere.

Salutare și frăție.

I. Heliade.

P.S.—Pentru cei 75 mii lei turcesci, toți scii cò eú am eșit din țără cu 7 galbeni. De când rătăcescú eú și familia, care peste tot suntem șapte suflete, ce am chieituit? De la câți socotesci cò nu s'a imprumutat nevasta mea? Fiă-care Român d'aci din Brussa avú mări câte 1000 lei pe lună (saú 12,000 pe an) și abia îi ajunge. Opt inși în doi ani câte 1000 lei face chieitaiială 168.000 lei. Cum se pòte mira cine-va de 75 mii lei, din cari numai în datoriile din Constantinopol s'aú dus? A'í pără cui-va răú pentru acei 75 mii lei, esse ca și când ar fi dorit să crape acele șapte suflete.

XXXI

Domnul Gr. Zossima

1851, Martie 11, 17

Paris. Rue Nòtre-Dame de Victoires.
Hotel National.

Amatul meu Domn,

Cu al doilea curier după primirea scrisorii d-tale, în care imi scriai despre vorbele ce impraștie D. Negu-

lică, și la care 'ți-am răspuns a mă desculpa pe mine fără a face vre-o aluzie la nici o persoană, primiiu o scrisore de la însuși d-lui. Cele ce mi-ai scris d-ta sunt flori la urechiă pe lângă câte imi scrie d-lui. Un câne turbat nu s'ar fi repedit cu mai mare furie a sfășia un copil. Nu știu, sau cō eū am inebunit și faptele mele sunt așa de stravagante, în cât pun în furie pe ómenii și-i sfortă a 'și încorda puterile spre a mă lega și a mă aduce la judecată, sau cō omul ăsta e fōrte tare bolnav, și 'i-aū aprins capul nemuritorii revoluției nōstre. Mie ănsē imi vine a crede lucrurile în chipul următor.

Mai 'nainte cu vre-o dece zile de a pleca în anul trecut D.D. Tell și Pleșoianul din Paris, i-am invitat să vie să asculte istoria regenerației ce o aveam de mult terminată, și pe care n'am socotit de cuviință de a o publica înaintea celor-l-alte. Fiind ănsē cō ne despărțiam, și ómenii sunt muritori, vream să aibă și d-lor știință de acēstă descriere a unei fapte ce am săvîrșit'o cu toții. Era multe lucruri unde, ca om, uitasem și eū datele, numele satelor, numărul companielor, ofițerilor, regimentelor. Era fapte iarō pe cari eū le descriam, nu ca martor de față ci din povestirea celor-laltți, și la cari d-lor fuseserō martori de față, și aveam trebuință de confirmarea d-lor. Am invitat să asculte și să 'mi facă observații, pe DD. Tell, Pleșoianul, Golescii și Grădiștēnul. Nici prin minte nu, mi trecea cō Romānii pot să fiă atât de mici la suflet a se păli unul de ceea-ce face altul tot asemenea de patriotic. Eū povestescū de toți așa cum s'a întēplat și am vėdūt cu ochii. Spre exemplu, spui de complotul de la 19 Iuniū, când s'a arestat guvernul de către Odobescu. Spui cum a arestat pe fiăcare, pe mine, pe Tell, pe Golescii, pe Bălcescu, și cō D. Maghieru a tras sabia și nu s'a lăsat a pune mâna pe dēnsul, făcēndu-și locū și închidēndu-se într'o ca-

meră. Lucrul așa s'a întemplat, așa îl spuiū. Bine ar fi fost să am și eū o sabiă, să fi sciut a o trage și a o întrebuinta, și să fi făcut și eū așa; însă n'am făcut, Maghierul numai a făcut dintre noi. S'a aprins tărița între militari, s'aū pălit, aū tăcut însă. Spuseiū apoi când, ca să se înfrêne Reacția în Oltenia, s'a trimis D. Maghierul ca membru al guvernului cap al Olteniei, cu imputernicire de a forma un corp de panduri și de a lua în dispoziția sa regimentul anteiū de ôste regulată. Astă faptă o povestescū după decretul ce s'a dat, și cum tótă lumea scie. S'a aprins D. Pleșoianul, de ce să dîcū cō a fost sub comanda lui, și cō polcul seū s'a dat în dispoziția capului Olteniei și al câmpului lui Traian. Așa e decretul, așa e regula. Fuad era numai un efendi, și Omer era un pașă, și oștirea lui Omer-pașă era în dispoziția unui efendi, nu sub comandă însă. Așa aū fost lucrurile și în Oltenia, și de le voiū arêta cō n'aū fost așa. nu numai cō nu spuiū adevêrul, dar arăt și Mișcarea cō a fost în cea mai mare anarhiă. De ce să dăm noi mănuse inemicilor ce ne calomniadă cō am fost anarhiști. Aū plecat amândoi înțepați, și cum venirō în Turcia, una după alta pornirō intrigile și invențiile. De n'ași avé pe Grigore Grădiștênu în Paris, ași începe și eū să dîcū cō sunt adevêrate câte spun ômenii ăștia. Când a vêdūt D. Tell pe rudele mele în Smirna, de la prima visită trêba cea d'anteiū i-a fost să dîcă cō m'am apucat să scriū istoria revoluției ce ar fi fost mai bine să nu se scrie; cō din preâmbări nu mai stau, cō 'mî innod cordela roșiă și n'o mai las de la haine, cō ridū de francesi cō sunt pré vanitoși, cō trăiescū într'un palat, și câte și mai câte. Când am arêtat această scrisóre D-lui Grădiștênu, 'și-a făcut cruce; pentru-cō nu numai el, ci și inamicii imi cunoscū trecutul. Despre nevasta mea iarō câte și mai câte n'a scris și D. Tell și D-nii Pleșoianul și Christofi, nu

numai altora, ci și chiar mie acuzând'o că ea a intrigat să nu se facă pensie D-lui Tell cât s'a făcut familiei mele. Apoi după ce scrie neincetat ast-fel nu ca de o femeie, ci ca de o iasmă, se duce și-i cere ospitalitate. Femeea, cu inimă curată, îl primesce, îl înlesnesce toate: casă, masă, spălat, amicie; pentru-că ea nu scia nimic din câte scria și vorbea: eu nu 'i scriam nimic. După ce se așază în casă, el scrie pe la toți că mi-a luat sub protecție familia și copilul, ca să se mire lumea de virtutea și stoicismul se, că nu se uită la relele ce 'i a făcut femeea asta; și camaradii se de arme vin prin Brussa să tune și să fulgere asupra mea. Sunt sigur că ei vor fi dis lui Negulici câte și mai câte, și mai virtos că va fi rămas pe dinafară din istorie. D. Negulici ca om, are și bune și rele, și pe lângă bunele ce are, două defecte sunt pe bătătoare la ochi: mândria și bănuiala. Cu acestea l'am vădut de când îl cunosc, însă nu mi s'a părut cusururi de nesuferit, și l'am iubit. Pote că de ași fi fost și eu mândru și bănuitor, nu mi-ar fi venit la socotela aste cusururi, căci dice un filosof: *de n'am fi fost mândri, nu ne-ar fi supărat mândria altora.*

Etă acum unde ne aflăm cu sarsailii militari, politici, democrați; am ajuns de batjocura ciocoilor. Faceți bine, vă rog, și mă mântuiți de Tabla-bașa. Unii șed cu gaibaracele în sus de dimineța pînă seara, și alții nu mai stau din preambulări. Eu mi-am desecat și ochii și peptul pe masă. Să mă iertați, de voi în-ceta de a mai scrie cel puțin în ale causei. Cât am putut am făcut. Nu că doră sunt vre-un infalibil; cine nu lucră nimic, nici nu greșesce nimic decât numai cu păcatul lenei. Cine lucră, în lucrarea sa greșesce, și nu în a altuia. Dacă alergă, în alergătură cade; dacă vorbește, în vorbă greșesce; dacă scrie, în scriere greșesce. Vorbesce omul mult, scrie mult, câtă să greșescă mai mult. Mă voi pune în

stare cum să dau ómenilor mai puçină vorbă despre mine. Iti spuiú ánsé cõ de la 1832 pînõ la 1838, aflându-mé în relație cu partea patrioticã din Obștésca Adunare, mé mulțumescú în cuget cõ am condus'o pe o cale onorabilé, pînõ la protestul din 1838 asupra protectoratului rãpitor. Cum m'aú supérat apoi ómenii ambițioși, și cum m'aú făcut a mé trage și a 'mí da o altã direcție lucrãrilor mele naționale, de ripã s'a dus tótã acea mână de ómeni naționali; toți s'aú degenerat, și toți ajunserõ pînõ în urmă unelte rusesçi.

Așa 'mí-e témã și de emigrația asta.

Acestea și le scriú spre sciință, și ține-le, te rogú, numai pe séma d-tale.

Salutare și frãția.

I. Heliade.

XXXII

D-lor Zossima, Serurie, Russo și Giurescu

La Brusa
(Fãrõ datã)

Fraților,

Primiiú cu posta trecutã de la D. Negulici o scrisóre adresatã sub formã amicalé, în care mé acusã cu cele mai negre culori despre purtãri și fapte ce ímí sunt cu totul strãine. În mâna Cazacilor de ași fi cãdut, și m'ar fi condamnat la mórte; în mâna judecãtorilor, ce condamnarõ pe martirii României la Snagov și la Mărgineni, de ași fi fost, tot ar fi avut mai multã umanitate și în purtarea și în expresiile lor. Dându-și numele de Român, de democrat și creștin, și de

amică tot de o dată, mă acuză că am trădat românismul, m'am abătut din calea de democrat și am profanat său profan numele de creștin, pentru care s'a aprins de o mânie sacră.

Eu cu d-lui n'am fost pină acum în nici o dispută de principii său de interese; vre-o scrisore nu 'i-am scris în care să 'l supăr; nimănu din d-văstră nu v'am scris ceva care să se reducă la d-lui, de și de la d-v. am luat scrisori prin cari vă plângeți de d-lui.

Ori-care din d-văstră 'mi-ați scris câte o scrisore plângându-vă, ca ómeni, de mică neînvoiri personale iară nu de principie, eu v'am scris și v'am rugat a le trece cu vederea și a ne ierta unul altuia defectele, ținind numai la principie. Nu știu care să fiă cauza ce făcu pe D. Negulici a se porni cu atâta furie, pe care o numesce sacră, a 'mi scrie o scrisore de patru côle mari pline de injuriele cele mai aspre de la un cap pină la altul.

Spusu'i-a cine-va niscare-va neadevăruri său invenții născute din sinul neocupației și lenei? Firea d-lui e așa de preputore și facilă a rumpe nu numai o amicie, ci și o legătură ce forma *credo* al nostru politică? Ași dori să fiă ori-care altă cauză afară de aceea de a 'și schimba principiile, cum și de a vre-unei bóle. Doresc să fiă omul sănătos și profesând aceleași principii.

Culpele pentru care mă acuză și mă insultă sunt: Că 'mi ași fi schimbat profesia de credință, și de probă aduce înainte:

- 1) Martirologiul popoului român din Martirii verității, despre care am și scris cu posta trecută D-lui Zossima în parte.
- 2) Intreprinderea ce acum în urmă mă determinai a lua spre a tipări Istoria Regenerației, mai 'nainte de a abandona Parisul.
- 3) O cestiune despre o despăgubire de două milioane

lei, franci, galbeni, nu știu ce, ce aș fi cerut de la Pórtă, alăturând la cerere și o biografie a mea, lucruri de care pînă în momentul acesta sunt străin.

4) Scrisórea cu No. 1 ce am trimis-o în țără cu ocazia descoperirii complotului rus.

5) Vanitatea mea cea mare, felul traiului meu pompos, despre care dice d-lui că are deplină știință.

6) Un vis roșu sau pestriț ce dice că aș fi visat, și de care eu n'am nici o scire, afară dacă cum-va va fi visat alt cine-va în locul meu.

Terminând scrisórea și invitându-mă a 'i răspunde, pentru-că așteptă răspuns, aflaiu de cuviință a 'i scrie spre a 'l scóte din acele păreri, de 'i va plăcé să ésa. Ansé fiind-có după scrisorile d-vóstră vedú că aceste păreri și observații ale D-lui Negulici nu sunt numai între patru ochi, adică între d-lui și mine, ci d-lui le face cunoscute la toți acuzându-mă, aflaiu de cuviință ca scrisórea mea să v'o împărtășescú la toți. Și fiind-có n'am timp a face doé copii așa de lungi, v'o trimit antéiu d-vóstră, și citind'o, vă rogú s'o trimiteti închisă la adresa ei.

Vedédu-mă nevoit a răspunde la tóte acușățiile ce 'mi face, scrisórea se făcú așa de mare, încát o despărțiiu în vre-o trei părți, pe care le veți primi una după alta. După chipul cum le veți primi, asemenea vă rogú să le trimiteti și la D. Negulici, adică să nu întârșie pînă se va completa totul, ci rënduri-rënduri să i le adresați.

Finalul scrisorii se adresédă către toți emigrații, de la un cap pînă la altul. Sunt și eu supérat acolo, sau mai bine mă facú că mă supér, ca să vă dau un perdaf la toți, dórá de voiú scóte din acéstă epidemiă de desbinare, în care nu mai pot nicăiri a se vedé trei patru la un locú.

De vă veți mania pe mine, m'ași simți ferice: ura generală asupra mea v'ar servi de punct de unire.

Dicū și eū ca apostolul: sunt voios a 'mī inchina sufletul la focul etern al Gheenei, dacă cu acest sacrificiū v'ași putē uni.

Salutare și frăție.

I. Heliade.

XXXIII

*Domnului I. Negulici, la Brussa *)*

Paris. 1851, Martie 15. 17.

.

(Urmarea scrisorii din 15/17 Martie)

Despre scrisórea mea din țeră cu No. 1

Pentru acēsta te rogū să citești și epistola ce trimit D-lui Pleșoianu, pentru-cō vėd cō scrisórea d-tale nu e o scrisóre a lui Negulici, ca amicū la amicū între patru ochi, ci o scrisóre făcută și cernută in consiliū. Aceleași idei se vėd și in scrisórea D-lui Pleșoianu către D-nul Grădiștėnu. Iar îți repet cō, de ași fi dorit a mē tot arėta in țeră și in străinėtate de cela ce am fost saū de cela ce nu am fost, făceam ca alții încă din țeră, ce de a doa di dupō Revoluție scria in *Pruncu* câte nici nu se făcuserō. Aveam și téscuri și

*) Partea întėia a acestei scrisóri ce rėspundea la unele din cele șese acusații arėtate in scrisórea XX, nu o posedăm, saū pentru-cō s'a luat de la postă mai, nainte de a intra in mâinele nōstre de cel deprinși a sustrage epistolele adresate noē de Heliade, saū pentru-cō nu s'a oprit copie dupō dēnsa in-mănându-se la adresa ei, saū pentru-cō, copia de se va fi tras, s'a perdut.

mână de a tipări, și ómenî de a scrie pentru mine ; dupó ce am venit în străinătate, n'așî fi lăsat să trecă doi ani pînó să scriü prima scrisóre cu No. 1. Atunci ănsé o mare nevoie m'a împins a o scrie, pentru-có asupra nóstră a tulurilor și maî virtos asupra DD. Tell, Golescîi și a mea cădea acusația cò am fi fost amestecați în complotul muscălescü descoperit în véra trecută. De Golescî se dicea cò sunt în Transilvania, de Tell se esplica în miî de chipurî flința sa în Grecia ; de mine dicea cò sunt în Bulgaria cu atăta siguranță, în cât comisarul I. Porți din Bucurésî scrisese la ómenîi ambasadei Otomane din Paris, întrebându'î despre mine unde mă aflü și daca sunt în Bulgaria ? In destul de neferice m'am simțit când m'am vėđut nevoit a scrie acea epistolă cu No. 1, nu numai din cauza împregiurării pentru care m'am vėđut nevoit a o scrie, ci și pentru-có rėmăsesem singur. D-l Tell nu mai era în Paris ; DD. Golescî subsemna o altă epistolă, pe care eü nu o puteam subsemna, pentru cause ce le cunoscî. Dicei ănsé d-ta și D-l Pleșoianu cò eü cualificü nația *de o turmă de vite*. Acésta n'am đis'o și nicî nu o pot dice nicî o dată, pentru-có 'mi-am adorat nația ca și pe Dumneđeü. Când amă și adoră omul un objet, și cu adevérat de ar auđi a nume epítete în paguba aceluî objet, el nu cutéđă a le repeta, pentru-có nu-l lasă inima a maî auđi vorbele ce 'i-aü sfășiat sufletul ; adică daca din disgrăție ai auđi d-ta pe cine-va calificăndu'ți muma, soția, copilul fratele, cu epítete umilitóre, nu cred cò te-ar lăsa inima a le repeta. Apoi, frățióre, daca n'ați auđit, n'ați vėđut nicăiri scris calificăndu-se Nația așa cum o porecliți singuri, cum vė vine să inventați vorbe ce, daca nu învederéđă o rėutate, sunt atăt de sárace de bunul sens și de estetică ? Pentru mumă-sa omul, nu în pozitiv ci nicî în negativ nu póte pronunța epítete umilitóre, adică nicî în chipul următor nu'î póte dice :

„Mamă, tu ești nehotă, neafurisită, necurvă, netrădătoare, neadulteră, etc. etc.“ Din care frașe scoseroti calificația ce vĂ lasă inima a pronunța pentru o națio în care d-votră do, eĂ, și fiă care nu suntem de cât nisce atome? Cum de nu mai scose nimeni în țeră sensul acesta? Cum de nu mai descifră nimeni să scotă o asemenea frașe? Nația cĂria 'i-am înțeles în tot-d'a-una limba și pĂsurile, 'm'i-a înțeles asemenea în tot-d'a-una limba și pĂsurile, și m'a înțeles și în epistola cu No. 1., 'm'i-a priceput situația din care am scris. EĂ n'o injosescĂ cĂ d-votră, eĂ o inalț cum am înălțat'o în tot-d'a-una la trĂpta inalț, de jude suprem. Cine a cutedat pentru prima oarĂ, ancĂ din aintea MișcĂrei cu o lună, de a o proclama de suverană? Cine în timp de trei luni a scris și a vorbit mai mult intru a demonstra suveranitatea ei? Cine în urmă scrise Protectoratul Țarului și Impresiile unui Proscris? în tĂte scrierile mele, în tĂte actele mele se vĂd cu totul alte sentimente de acelea ce le esprimați d-votră prin nefericita frașe ce numai din inimă de creștin, de democrat și de RomĂn n'a putut eși. În criticile ce m'i facĂ foile franceze, saĂ mai bine analizele ce facĂ Impresiilor unui Proscris, nu critică de cât partea a doa unde mĂ află cĂ sunt orb de amorul Patriei, (veđi la *Liberté de penser*). DupĂ ce, de cĂnd sunteți emigrați, nu ați scris în publicĂ și n'ați sub-semnat nimicĂ, ca să nu vĂ compromiteți pĂte, apoi scriseroti o dată, și nu aflaroti altă frașe decăt aceea ce nici Casacii în injuriile lor nu daĂ RomĂnilor, cĂci injuria lor cea mai mare este de a'i numi *franzuski duch*. Daca am đis cĂ am explicat Evangelia, etc. etc., ce le pĂte đice cine-va înaintea unui jude cĂnd e acusat de fapte cu totul altele de ce a fĂcut el în viața sa; și daca d-ta ai uitat saĂ nu cunoscĂ cĂte am scris despre Christianism, Nația pe care o chiem de jude, n'a uitat nici una din cĂte am scris. Ea cunĂscĂ *Credo* și

Ruga Dominicală explicate în Curierul Român și în cel de Ambe-sexe încă din anul 1836 sau 37 sau 38. Cunosce articolele sau disertațiile lungi despre educația publică, despre împărăția cerului și despre *abus*. Tot ce vezi în a treia parte a Impresiilor unui proscris nu sunt noutăți, sunt reproduse în franțuzesce după ce fuseseră de mult publicate în românește, pe când d-ta erai în Paris. Dacă d-ta ai uitat travaliul meu de la 1830 până la 1848, unde cu orice ocazie mă sforțam a depărta și a face uricios rusismul prin limbă, și a ne apropia de Turcia prin tractate, Nația n'a uitat, și de aceea mă adreșez la d-nsa ca la un jude știutor ca să se încredințeze că nici eu, nici amicii mei de principii n'am putut fi acolo unde era cînda Țarului, și prin urmare să nu credă nici pe cei ce ne-ar acusa nici pe cei ce ar voi să vorbescă în numele nostru. Tote câte se dicu în fața antei a epistolei cu No. 1, sunt necesare într'o apologie către Nație ce știe ce e adevărul și ce nu este. A le scrie însă către Franțezi sau străini fără a fi sforțat de nici o împregiurare, eu nu 'mi-ași fi iertat'o mie, ași tolera-o însă altuia de a vorbi despre sine, cum am tolerat tutulor autorilor, afară de cei de felul lui Rafailă sau sarsailă al lui Lamartine.

D-l Pleșoianu în scrisoarea sa vorbindu'mi tot de cele ce imi vorbesci d-ta, adică tot de cele ce dicu la fața antei, colona 1-a, unde nici vorbă nici locul nu e încă de revoluția din 1848; mă întrebă: *Ce!... dumneata ai făcut Revoluția, Revoluția a făcut'o Nația...* ca și când vrînd sau fiind d-ta nevoit a vorbi vre-o dată de faptele sau scrierile d-tale literare, te-ar întreba cine-va: *Ce, d-ta ai creat lumea? lumea a creat'o Dumnețeu.* Ce ai a face scrierile d-tale cu creația lumii, și ce ai a face scrierile mele cu Revoluția din 1848? Scrierile mele însă ai mult a face spre a se aduce de față că după trecutul meu nu am putut fi omul care în vara

din 1850 să îndemn pe Români a face o mișcare în favoarea politiceii moscovite. Ânsă aproposito de revoluție. Aibă cine va voi să aibă gloria de turburător, cõ eũ nu am dorit'o nici pe sãma mea, și cu atât mai vãrtos pe sãma Nației. Eũ nici în țãrã nici în streinãtate n'am prã pronunțat vorba revoluție; mai pretutãndenea, vorbind de evenimentele nãstre din 1848, le calificã cu numele de *Miscarea-Regenerație*; fãrte rar din neluare aminte, nu a mea ci a Franțesilor, se va fi vãdãnd vorba *Revoluție*. Prin urmare, ce mã intrãbã D-l Pleșoianu: *Ce, dumneata ați fãcut Revoluția?* (21) De parte de mine și de a priimi și de a face altui Român acãstã întrebare. Eũ de m'am amestecat în Mișcare, cugetul meũ, sfortțele mele, n'ãũ fost de cãt a sterge spiritul incendiar. Probe sunt: *Urãscũ tirania*. — *Mã-fricã de Anarchie*; — Proclamația dintr'un cap pinõ în altul; — Scrisõrea din Islaz cãtre D. Bibescu; — Impedicarea unor fapte pe care D-l Pleșoianu o cunõsce bine, fapte cu care era sã incãpã Mișcarea; Cuvãntãrile mele în timp de trei luni cãtre tãte deputațiile, etc. etc. Aibã parte de zaverẽ Ipsilante, Arvații, eteriștii mișcații de agenții ai Țarului; toți bãtãioșii ce și la scriere li se pare cõ scriũ înalt cãnd vorbescũ de sãnge, și apoi cãnd e cel mai micũ pericol învinețescũ ca vipera de fricã, fãrõ sã aibã veninul viperei de cãt ca sã inveninețe inocența. Ast-fel de ómeni aibã gloria zaverelor, iar nu Nația mea, nu amicii mei, nu eũ. Daca D-l Pleșoianu crede cõ a luat parte intr'o mișcare revoluționarã preparatã de cei ce voia sã turbure țãra, iar nu intr'o mișcare de apãrare și de ordine, se amãgesce, saũ de nu se amãgesce, cãta mai dinainte sã'și iea sãma, sã nu fi subsemnat proclamația în Islaz, ce dicea tutulor Romãnilor sã stea în pace la vetrele lor, și sã'și lucrețe câmpurile. Eũ nu cunoscũ Mișcare de legiuitã decãt ceea ce se face spre apãrare, și nici Revoluție salutarã decãt ceea ce se face în idei; și

la ast-fel de mișcare am luat parte, și la o revoluție în idei am lucrat de 30 de ani. Punct pe care să stau și de unde să pot a sta sau a mă mișca n'am aflat altul mai sigur, mai ferm, decât tractatele noastre cu Pórtă. De dênsele m'am ținut și mă voiü ține, și voiü arăta când sunt călcate.

Despre lista de despăgubire.

În véra trecută îmi tot scria soția una după alta, că ni se risepesce starea, și mă îndemna să'i facü o listă din aducere aminte de obiectele ce am avut în tipografie, în casă și airea, spre a puté cu dênsa a se ruga de I. Pórtă ca să le iea sub protecție. Pe lúngö acesteia, după nisce broșure ale lui Russet, unde vorbește despre mine și D-l Tell că le-am fi mâncat miï de galbeni, și unde mai vorbește că am făcut ode la Campania rusescă de când cu moșii vechi, pe când tatăl D-lor Golești cu tot patriotismul seü, striga *nași brati*, pe când DD. Magheru și Tell se bătea sub drapelul lui Geismar, căci așa era orbirea pe atunci, și după mai multe insinuații virite Turcilor de dișii Români din Constantinopole, ce se dîcú amici și democrați și creștini, și că 'și-aü luat însărcinarea de bărbați a priveghia, îmi dîcea soția că Turcii nu ne cred de curați și sinceri, pe noi, adicăăștia de principiile Autonomiei și Suzeranității, și mă îndemna ca pe lúngö listă să facü și o arătare despre viața mea sau lucrările mele, ce singure pot demonstra că n'am fost rusolatru. Eü ansé nici la una nici la alta n'am răspuns. Drept probă, dacă nu mă cređi, am scrisorile ei, cu data lor, cu timbrul postei, sunt mai vre-o dece una după alta prin care îmi tot cerea lista, și arătarea vieței mele. Dacă i le-ași fi trimis, firesce că nu mai 'mî-ar fi scris cerându-mi-le. Și scii de ce nu 'i-am

implinit cererea? Nu că d r  am înebunit de a nu mai voi nici o dată a sc te nimic  din ce este al copiilor,  i din ce am adunat cu agonis la de 30 de ani; ci pentru-că vedeam că ar fi fost alergări  i vorbe în van, pin  sunt Casacii în  er . Audi u acum, cu vre-o  ece  ile mai 'nainte de scris rea d-tale, de la unii-altii despre do  mili ne de care d-ta te ocupi pr  mult. Am scris cumnatului meu Costache să mă  nsciun e de ce minune să fiă asta? Am scris iar   i soției mele să mă  nsciun e de  i ea, ar t ndu-mi că de a făcut vre-o mi care, o să aibă rezultate ce dor în suflet pin  sunt Muscalii  i  tirbei  tari în  er . D-ta îmi scrii  i m   nsciun e de despre frumosul r spuns al lui  tirbei . A a dar de sunt adev r c te' i scriu,  i de e ti dispus a mă crede, n'am avut dreptate a  ice că ar fi fost alergări  i vorbe în van, după cum  ti ar t mai sus? Acum să punem c  soția, ca o mum , ce nu e nici p g n  ca Brutu nici cre tin  ca  nsu i Christ, ci cu dorul de mum  al aceleia ce c d  le inat  la picioarele crucei fiului său, ce în Cana-Galileia avea plăcerea său vanitatea să vadă pe fiul său fericit de admira ia comensenilor,  i' l îndemna a face minun ; să punem,  ic , c  so ia mea, ca o mum  de cinc  copii  i de o altă fată ce are  ece copii ce se uită în cer  i în p m nt, (22) ar fi făcut vre-un pas, nu criminal, nu ilegal, nu necuvios, ci pretimpuri , nu e tr ba amicului Negulici să facă o crimă dintr'ac sta  i să ia pe b rbatul ei în ris,  ic ndu'i că ori-ce a făcut a fost pentru *plapoma* lui Nastratin Hoge,  i apoi a lui Runet,  i apoi a a de cre tinesce aplicată, a d-tale, frate  i amice! Dacă ai rigurositatea de creștin,  i dacă e ci acel Negulici ce te credeam, nu poți cere de la mine de c t, la o împregiurare ca la Cana-Galileii, a  ice: *Ce e mie  i  ie muiere?* iar la o împregiurare ca pe Golgota, a mă adresa la frații ca Negulici  i a  ice: * t  muma, ori surora v str .* Vrei dreptate, frate? este bună credin  

în câte 'mă scrii? Aïde să ne adunăm cați ne dîcem creștini, și să punem toți la un locu sumele de bani ce ne-aũ intrat în mână de la eșirea din țeră, nu împrumutați (coci atunci ar fi de rea credință a pune pe alții să plătescă), ci cât am luat de la generositatea și ospitalitatea Suzeranului, și pe lună și cu alte titluri, și din suma totă să facem atatea părți câte individe sunt: Eũ cu soția și copiii mei, D-nu Tell cu soția și copiii sei, d-ta cu soția și copilul seũ, frații Zossima, Russo, Serurie, Giurescu, Pleșoianu, Christofi, Alexandrescu și oricare va avé aceeași mărturisire de principii cu noi, și îi va plăcé a trăi în frăția noastră, după cum ne vom determina și noi a trăi în Domnul nostru. Fiind ansă cõ sunt sigur cõ la vre-o câți-va nu le pôte veni la calcul propunerea mea, ca un tată de cincii copii, fără a visa la milióne, m'ași crede fericite a avé de unde-va sigur saũ din osteneța mea o mie de lei turcesci pe lună, alta pentru soția mea, și câte 500 lei de fiă-care copil, și mai vertos de cei ce aũ nevoie de pus în vre-o scõlă, ca Ienaché, și atunci de ai numi-o d-ta plapomă, eũ m'ași crede dus la călugerie saũ la pocăință, — ca și șórecele ce și-a ales de Monastire un Parmazan, — și crede-mă cõ din acea retragere pietosă și creștină, în care m-ar veni mie și soției mele câte o mie de lei, nu 'm'ași mai bate capul să 'mă albescă de miliónele închipuie ale altora. Ași avea lacrimi de disgrăție ale familiei saũ ale aprópelui, iar nu pentru norociri ce ar avé saũ ce 'm'ași închipui cõ ar puté avé aprópele meũ. Nu 'm'ași mai perde timpul să numér ce aũ alții în pungă, nici cât ar puté câștiga; pentru-cõ daca n'am numérat pînó acum din lumea pécătósă banii altora, firesce cõ de la călugerie saũ de la Monastirea de Parmazan n'ó să facũ una ca acésta. Ia mai spune'mi o-dată, Nene Negulici, cate milióne o să mi se facă despăgubire? Două? și de ce? de lei turcesci, românesci, saũ de galbeni?

Eū ași împărți cu d-ta drept pe din doē când ar fi una ca acēsta, și 'ți-ași da tot frățește și doē fete să le măriți.

Diseiū mai sus de un traiū în comun, și cată să mă explicū mai bine; cōci timpii sunt grei, și amicil și frații fiind caldī la mânia și la ură, și cam recișori la caritate, facū us din tōte scrisorelele, și m'oiū pomeni cō m'or califica de comunist. N'am înțeles acēsta pentru tot-d'a-una, nici a forma o sectă nouă între Romāni, ci a ne ajuta provisorii ca creștini cât va ține exilul nostru, și a face a lipsi dintre noi malatia lovirii, ce e lângōrea sufletului. M'e témă iară ca propunerea mea să nu se ia drept o propunere interesată cō voiū să intru în însoțire cu o mulțime de suflete și cu midlōce mai puține de cât ale altora, adică cō voiū să 'mī dau copii a fi nutriți în sarcina altora. De va avē cine-va frăția să mă jūdice din punctul acesta, atunci unde imi e plapoma, bunule creștine?

Să venim la ceea ce d-ta numesci *biografie*. Eū am scris în multe rēnduri în țēră dând o relație despre lucrurile și ocupațiile mele de când am intrat pe calea literară, și după împregiurări, mai virtos în anul 1838, relația de și adevărată, era scrisă cu ore-care emfase. Nația ce scia cō ori câte diceam nu erău invenții ci fapte, nu m'a criticat. Numai gașca fariseilor epocii — iartă'mi espresia, pentru-cō tot popoul și tōtă epoca are fariseii săi, și tot omul din popol este un membru al corpului celui mare al lui Christ, — numai gașca fariseilor găsesce de vanitōse relațiile mele. Acum mă aflu în situație mai tristă și mai grea de cât ori-când în viața mea, și de 'mī-a venit vre-odată a recapitula câte am lucrat, nici odată n'a fost mai just și mai aproposito decât în scrierea ce o numescū *Mémoires sur l'histoire de la Régénération roumaine*. Așa, o ast-fel de relațiō am făcut ca o introducție sau prefață la acēstă operă ce se află sub tipar, și când va eși, va vedē-o tōtă

Nația, o va judeca de este justă sau încărcată, scrisă cu demnitate sau cu fanfaronadă, necesarie la o asemenea scriere sau *à propos de bottes*. Pentru ce să mă adresez cu un manuscris în secret la un om doî, și să 'i facă și pe dînsii însuși a se îndoi despre multe, și să nu o facă unui popul întregu, ce are milioane de ochi și milioane de gure spre a vedea și a spune adevărul și a mărturisi despre dînsul? De se va fi făcut de soția mea vre-o ast-fel de relațiö, n'a făcut bine; pentru cö uite, pînö una alta, mă critică pe mine fratele Negulici; al doilea cö n'a putut scrie ast-fel cum să se afe *dans le vrai*, și al treilea cö e mai bine să vadă un lucru milioane de ömeni de cât unul doî. Cat pentru punctul acesta din urmă eu sunt și mai van și mai interesat de cât soția mea, când am adevărul în parte'mi. Am o mare vanitate pentru adevărü în publicü; 'mi-e rușine numai de minciunä.

Dumneata fără să veđi încă ce am făcut eu, numesci în ris ceea ce veî fi audit cö au făcut alți, numesci în ris *Biografie*, 'mi-o atribuesci mie, faci căldura unei soții și nume crimă a bărbatului, și mă insulti dîcîndu-mi de ce n'am așteptat să 'mi facă biografia alții? Firesce cö d-ta erai să 'mi-o faci, sunt pré sigur despre acésta; și când o veî scrie veî pune într'ensa, spre pacea sufletului meu, multe vise, și invenții ce eu n'am visat, ce eu n'am inventat. Fiind ansö c'am apucat să scriü câte-va din memoriile mele (*mémoires*), firesce cö am scris din câte am vedut și audit eu, ce am făcut, și alte asemenea. Memoriile mele sunt memoriile mele, memoriile d-tale sunt memoriile d-tale. Eu ori unde 'mi-am adus a minte de Negulici, 'mi-am adus a minte cu amor, cu demnitate. Când imi vor scrie alții cum dicit biografia, ori și d-ta însuși de o veî scrie, stofa e tot-d'a-una preparată, n'ai decât să iei péna și să tăgăduiesci câte nu vor fi adevăr în memoriile mele, și atunci vera biografie va fi făcută.

Despre Istoria Regenerației.

Un copil anteiu se naște și apoi îi dau părinții ori nașul un nume. Câte am scris eu despre Mișcarea din 1848 și cauzele ei, au o formă narativă, adică sunt de domeniul Istoriei. Ca să termin lucrul am început de la început și m'am arstat la fine, adică am început de la Traian, am trecut prin Domniat, prin Protectorat, am trecut prin Mișcarea din 1848 și am stat la capătul Suvenirilor și Impresiilor unui Proscris. Părții d'antéiu tipărită, 'i am dat un nume ce caracteriza călcarea drepturilor Patriei, *Protectorat*. Am lăsat partea a doa netipărită și am trecut cu tipărirea la partea a treia ce se numește și care sunt *Impresii și suvenir ale unui Proscris*. Pentru ce am tipărit partea antéia și a treia? numai pentru-că sunt părți naționale, părți ce vorbesc de drepturile și datoriile țerei, și de suferințele ei, și de credințele ei. Partea a doa ce vorbește de contemporani, 'mă-a servit ca unui arhitect ce construind și terminând catul antéiu, cată a construi încăl de roșu catul al doilea, dacă cugetă a construi și termina pe cel d'al treilea. Fiind-că partea a doa are cum dăseiu forma narativă, ori care a aușit câte ceva dintr'ênsa, îi fu mai la îndemână a o numi *Istoria Revoluției* sau a *Regenerației*, cum și mie asemenea. Mai vădând ânsă, mai cugetând, determinându-mă a o tipări, cată să-i dau un nume mai potrivit cu natura ei. Așa îi dăsei, în parentes, *Mémoires sur l'Histoire de la Régénération Roumaine*. Ca memoriale, nu pot spune de cât ce am vădut cu ochii, și am aușit de la martori oculari, lûngă care adaogă documentele sau actele publice câte am putut avé, (cu tôte că numai vre-o doă îmi lipsescă din cele importante). Câte ai vădut sau aușit d-ta, câte au vădut sau au aușit alții, vor face parte în memorialele fiă-

cărnia, de va voi să și le scrie, și din câte se vor publica saŭ scrie numai în chestiunea Mișcării Române, posteritatea va pute încheia istoria acelor trei luni, saŭ și a mai multora. Așa darö, ca scriitor de memoriale sunt istoricü, și scriü numai partea câtă o cunoscü, iar nu și ceea ce nu cunoscü. Când ȳicü cö datoria unü istoricü este de a nu fura, nu prăda, nu desfigura istoria, înțelegü adică de a nu schimonosi câte cunösce, de a nu scrie câte nu cunösce, de a nu inventa fapte ce nu s'aü întemplat. D-ta cred cö tot așa ai înțeles din scrisörea ce 'ți am scris, ansö te prefaci a nu pricepe și më apuci cu totul din altä parte, puindu-mi înainte depärtarea Franței de Tera Romänä și atâtea altele, ce nu pot de cât a face istoria necompletä, iar nu și prädätä. Istoria completä nu pot s'o scriü nici eu, nici d-ta, nici nimeni; iar memoriü pöte scrie fiä-cine, daca nu 'și a perdut credința. Acöstä bunä credința m'am nevoit s'o învedereü la tot rëndul, și unde'mi va lipsi voiü fi judecat, daca vor voi ömenii a më judeca iar cu bunä credința.

Sä venim acum la *Memorii*, pentru-cö copilul și-a luat un nume. Fiä-care scriere de ori-ce naturä și stil va fi, este ca și un tabel, saŭ faptä de picturä ce pöte sä aibä o dimensiö mai mare saŭ mai micä. Când faci d-ta un portret, iti alegi o mărime, și dupö dimensiö aläsä, în proporțiö îi faci toți membrii. Despre ale scrisuluü, din cați se aflä în emigrație nu sunt de cât dd. Negulici, Grădișteanul (incep cu amici), Voinescu II, Bălcescu și alți unul doi, cari judecä cum ai pute d-ta judica despre un tabel saŭ portret. Sä punem cö acesti ömeni ce numiiu ar avé bunä credința, și ar veni vorba ori cu toți, ori cu unul dintr'ensii despre acöstä scriere a mea. Cred cö m'ar întreba în chipul urmätör:

I. Cum se chiamä acöstä parte a scrierii?

R. Memoriale asupra istoriei Regenerației Romäne.

I. Mare e opera? broșură, jumătate de volum, un volum întreg sau mai multe volume?

R. Un singur volum de la 20—25 côle, din care numai hârțile oficiale sau autentice coprind vre-o dece.

I. Așa dar memoriile d-tale au un cadru numai de vre o 15 côle?

R. Așa, căci nici mișloce n'am d'a chiețui pentru mai mult, și nici nu voi a îngreua pe cititor cu narații mărunte, cum să nu pôtă apoi gusta și pricepe sensul hârților oficiale, ce singure pot da fisionomia Mișcării naționale. Ași mai fi scurtat și din cele 15 côle narrative, dacă nu ar fi fost necesarii a desvolta și a face înțelese actele publice. Ori-ce act are istoria sa, și pină să vii la densusul cată să treci, proporționat cu cadrul scrierii, prin intervalul ce pune pe cititor în stare de a simți și a judeca actul. Fiind însă cō multe se țin strins legate cu condiția popoului, cu datinele nației, cu credințele populare, cu caracterul sătenui și celui ce il stôrce, am cătat să consacru doă-trei côle pentru episode cari să arate ast-fel de credințe și datine; și în locu de a crea episode, bune și necesarii pentru romanțuri istorice, mai bine să spuiu din cele ce am vęțut cu ochii și am auzit cu urechile, episode demne de istorie și proprii a depinge spiritul popular în 1848."

Auđind aceste ręspunsuri cei competenți de a mę întreba cu bună credință, cunoscęnd cadrul ce am luat, pot să dică apoi: „Bine, aide să ascultăm, citește.“ După ce vor auđi citirea dintr'un cap pină în altul, pot apoi judeca de am implinit bine condițiile, dacă cartea e cu bună credință. O asemenea întrevorbire nu s'a făcut nici o dată între noi, și prin urmare o asemenea conclusie sau judecată nu se pôte face decât după ce se publică scrierea. Atunci se pot unii bucura, alții supera, unii lăuda, alții critica, după cuvintele ce vor avę

saŭ dupò punctul de vedere în care ar fi, orî dupò afectiî orî antipatiile ce ar simți. D-ta ânsè te mâniași, și mă judeci și mă critici dupò spusele altora, cari dupò ce nu sunt competenți să judece d'a artistî, apoi nici întregul scrierii nu 'l au audît decât pe ici pe colo vre-o doè trei còle. Și étò istoria cum au audît unii: Mai 'nainte de a pleca dd. Tell și Pleșoianul din Paris, 'i-am invitat să asculte acéstă parte, ast-fel cum eu să fiu cu péna în mână (va să dică cò am propus un ce care cel puțin ávea aparința de bună credință.) Am mai invitat âncò și pe dd. S. și N. Goleșci și Grădișteanu. În vre-o patru seânțe, nici odată n'au fost toți la un locù de cât în cea din urmă. Prin urmare, nici unul nu este care sa dică cò a putut audî un șir de la început pînò unde a stat citirea. Scopul invitații mele a fost, ântéiù ca să arăt cò sunt gata a'mi sacrifica libertatea de autor (còci cine are responsabilitatea în critică, cată să aibă și libertatea de a'și arăta convicțiile); al doilea cò multe din nume proprii de ómeni și sate le uitasem, cum și multe din numerile companiilor, divisiunilor, cum și date ale ðilelor. Câte observații m'â-a făcut fiă-care am urmat a le însemna pînò unde am vedùt cò este bună credință. Doè puncte venirò cari supèrarò pe doi din auditori; de vor fi și alte puncturi, nu le cunoscù, pentru-cò nu mi s'a făcut observații. Punctul ântéiù fu unde vorbescù de reacția din Oltenia; acolo arèt cò guvernul provisoriiù a trimis pe unul din membrii sei, pe D. Maghieru, ca guvernator saŭ comisar plenipotent al Olteniei, cu misiunea de a forma un corp de pandurî, dându-se subt a sa dispoziție și regimentul de oștire regulatã cată se afla peste Olt. Asta e narația pe temeiuł decretului cu care s'a numit și al faptelor ce au urmat.

D-l Pleșoianul m'â-a făcut observația cò acel regiment era sub comanda d-sale, și cò d-luî n'a fost nici o dată sub comanda D-luî Maghieru; ordinele ce pri-

mia era cele ce era în drept să 'i trimită capul oștirii regulate, d. Tell. Am luat vorba și am răspuns că eu nu vorbesc aci de disciplina militară, despre care nu e nici o îndoială că așa este, ci de sensul decretului și de misiunea D-lui Maghieru. Eu nu invent nici decretul, nici misiunea; și decretul fiind scris de guvern, era scris și de d. Tell ce era cap al oștirii. De exemplu, am adus oștirea regulată turcă sau rusă. Ea are comanda și disciplina sa ce depinde de ministerul resbelului și de generalul căpitan (en chef). Omer-pașa era un general, depindea de ministrul său și, când se trimise Suleiman-pașa sau în urmă Fuad-Efendi ce nu e încă general, corpul de sub Omer-pașa se dă sub dispoziția comisarului, fără însă a se da și sub comanda lui. În împregiurarea numirii D-lui Maghieru ca comisar, nu numai că era totă asemenea acesta, ci încă și alte cuvinte mari în cât să nu supere susceptibilitatea nimeni, necum a D-lui Pleșoianu ce dedese atâtea probe de devotament și modestie; era cuvintele că D. Maghieru nu era un efendake, adică un cap de secție, ci membru chiar al guvernului; al doilea că, formându-se câmpul lui Traian unde se concentraseră pandurii, dorobanții, pedestrime regulată, artilerie, acel câmp n'avea decât capii ci unul singur, pe d. Magheru; al treilea că în tot timpul cât a stat peste Olt regimentul 1, de și sub comanda capului oștirii regulate, a fost în tot-d'a-una la dispoziția D-lui Magheru. Ori-când s'a cerut o companie de D. Maghieru a se duce în cutare loc, d. Pleșoianu n'a putut dice: stăi să vedem ce 'mi scrie de la Bucuresci. Prin urmare, eu ce iubesc și stim asemenea și pe D. Maghieru și pe D. Pleșoianu, și care ieu rolul de narator, nu pot să schimb decretul nici de ar fi schimbarea lui în folosul cauzei, necum că de 'i-ași schimba sensul ca să mulțumesc o părere a unuia din amici, așa demonstra că în țară a fost o anarhie mai mare

și decât aceea ce se sfortară inemicii a demonstra că a fost. Pentru-ce să falsifică istoria cu paguba cauzei și fără folosul nimelui, nici chiar al D-lui Pleșoianu? Cuvintele mele din nenorocire n'aũ fost destule de a l' convinge, și a început apoi a'mi face observații cõ multe din istorie le trecũ cu vederea, ca să arãt cõ nu sunt de bunã credință. Eũ am rãspuns cõ este adevãrat cõ multe vor fi rãmas nescrise; ãnsã unele vor fi pentru-cõ nu le cunoscũ, și eũ nu pot scrie cãte nu cunoscũ; altele pentru-cõ nu sunt de naturã a figura în cadrul cãt mi'l-am ales. Așa, pentru cele cãte nu cunoscũ și sunt importante, n'aũ de cãt să'mi spuie d-lor, cõci de aceea sunt rugați să asculte, și eũ le voiũ trece, daca nu vor figura ca membri disproporționați la un corp. Drept probã cõ nu scriũ cu bunã credință 'mi-aũ adus înainte cõ rõta saũ compania cu care a venit Zalyc, n'a fost a lui Zalyc, ci a unui unter-ofițer ce era catechisat de D. Pleșoianu. Acesta de este un adevãr, eũ nu l'am aũdit pinõ în momentul acela, și prin urmare, nesciindu'l nu pot fi acusat de rea credință. Eũ nu sciũ alta de cãt cõ ordinul din Is-laz nu s'a scris cãtre unter-ofițer, ci cãtre Zalyc de a aduna compania și a veni a se uni cu expediția; cõ acea companie am vãduț'o venind sub comanda lui Zelyc, și sub comanda lui a fost pinõ în ultima orã când s'a trimis înainte avangardei de Casaci la Pitesci. De a fost acea companie a vre-unui unter-ofițer, culpa nu e a mea cõ scriũ cum am vãduț lucrurile și cum a fost mai firesce a le crede, ci a celui ce a sciut adevãrul și 'l-a tãcut, și n'a fãcut a se numi acel unter-ofițer cãpitan. Rõta dupõ regule n'a fost nici a unter-ofițerului nici a lui Zalyc, ci a cãpitanului ei, și eũ nu pot scrie cõ a venit cu dõnsa de cãt cel care a venit. Nu pot să fiũ mai nedrept de cãt inemicii cauzei nõstre, cõci de ar judeca și ar voi să pedepsescã, nu vor pedepsi nici pe cãpitan, nici pe unter-

ofițer ci a nume pe Zalyc. A scrie cō n'a venit Zalyc cu compania 6-a, este ca și când ași scrie cō n'a oferit D. Pleșoianu (Mișcării) compania 5-a, și am face d-lui acea observație pretinșend cō a inițiat'o d-lui ; este ca și când 'm'i-ar face d. Tell observație cō sunt pãrtinitor, daca dicitu cō compania 5-a a fost a D lui Pleșoianu, cōci fãrō D. Tell, D. Pleșoianu nu intra în Mișcare, și prin urmare compania 5-a a fost a D-lui Tell, și alte asemenea. Unde ajuagem, frate, cu ast-fel de copilării și observații? Era astea cause juste a întepa pe un om, pe un bărbat ce se dīce democrat și care 'și-a luat rolul a observa pe cei ce se abat din calea drēptã?

Sã trecem la punctul al doilea ce aduse, nu observații copilãresci, ci mânia pinō la turbare. Viu cu citirea pinō la venirea D-lui Tãnghir în capitalã, la schimbarea guvernului provisoriu în locotenență, și la hãrtia ce a cerut d. Tãnghir de la locotenență de a publica, cō *nouele legiuri nu vor avea deplinã vigōre de cât dupō aprobați și întãrirea M. Sale Sultanului*. Arãt aci lucrul cum s'a fãcut, nici mãi mult nici mãi pușin; și cō majoritatea comitetului revoluționar ce cu adevãrat governa, a aflat cu cale a se priimi de a se publica acea hãrtie în trei exemplare, și fãrō a se trece la dosar (delã). Un exemplar s'a lipit pe zidul de la Sãrindar, unde n'a stat nici o orã, alt exemplar s'a dat d-lui Tãnghir a'l trimite la Suleiman pașa, și al treilea, l-a ținut Locotenența. Popolul a protestat, fãrō anșe a incrimina Locotenența ; cōci nu era ea culpabilē, ci majoritatea comitetului revoluționar, și mãi vėrtos D-l Tell votase contra de a priimi cererea D-lui Tãnghir. D. Roset care fãcea parte din comitetul guvernator, și scia pe cine cu adevãrat sã incrimineșe despre priimirea acestui act, incrimineșã în „Pruncul“ anume Locotenența unde d. Tell era cu totul inocent. Așa dar încheiũ cō ceea ce a fãcut atunci sãu Comitetul sãu Locotenența n'a fost bine, și

că Popolul are meritul său în frumoasa și curajoasă faptă de a protesta; iar d. Roset și compania, de era de bună-credință, cum au încriminat atunci pe Locotenentă, cată și acum și tot-d'a-una a incrimina pe orîcine ce lucrădă spre a împușina saŭ distruge autonomia țerei. Aci vorbescŭ de un memoriŭ ce de curēnd se deduse la guvernul Austriei, în care se ȳice cō *Rusia ca protectōre, și Turcia ca suzerană sã aibă dreptul a se amesteca întru a ne cerceta legile. ce face țera și a le întări, acēsta se înțel-ge, iar.... etc.* ȳicu dar cō acea hărtie cerută de D. Tânghir, priimită de Comitetul guvernator, și subsemnată de Locotenentă, da dreptul numai Turciei d'a recunōsce nouele legiuri, și tot nu era o faptă demnă, tot n'a recunoscut'o Popolul, tot nu există nici în dosarē, nici la Turci; cōci și de ar exista e ca o hărtie albă, cōci Suleiman-pașă n'a recunoscut pe membrii de șese ce semnaserō, și membrii de trei n'aŭ repetat'o. Acum daca aceea era o faptă vinovată, cu cât mai virtos e culpabil acest din urmă memoriŭ dat la Austria ce recunōsce nu numai Turciei ci și Rusiei dreptul de a ne controla legile? D. Stefan Goleșcu s'a aprins ȳicēnd cō acel memoriŭ este al D-lui A. Goleșcu, și cō prin urmare eŭ sunt de rea credință. — Stăi, Stefane, să ne înțelegem, etō ce ȳice cutare și cutare, etō și străinii, Francesii ce 'i-ai aŭdit singur ieri. cō scriitorul ce a scris acest memoriŭ daca nu e cumpērat, cel pușin a făcut o mare greșală de redacție. Nu, se scōlă mănios; eŭ sūr, il iēu în brașe, il rogŭ să ședă și'l întreb să 'mī spuie ce voiesce? Să schimb încheierea? să nu pomenescŭ nimicŭ? cō sunt gata a face tot, numai să fiă bine pace. Nu s'a putut a'l ține, a eșit insultându-mē, ast-fel cum nici unul dintre cei de față D.D. Tell, N. Goleșcu, Grădișteanul, Pleșoianul și Curiu ce era din întâmplare nu aŭ incuviințat purtarea D-lui Goleșcu.

Cu tōte cō eram partea pasivă, insultată, am suferit

Când ne-am despărțit de DD. Tell și Pleșoianu, 'mi-ău mulțumit că dreptatea era în partea mea, (afară numai dacă mie îmi spunea unele și D-lui Ștefan altele). Unde ajunge istoria, frate Negulici, și libertatea individuală a autorului ce subscrie sub a sa răspundere scrierea sa? dacă ești forțat pentru unul a șterge sau a falsifica un decret, pentru altul a lăuda ca faptă patrioticească hârtia cerută de d. Tanghir, și incriminarea d-lui Roseti ce cădea pe d. Tell a lăuda memoriul dat către Austria, pentru-că este al cutăruia, sau a nu vorbi de nici o hârtie nici de alta când ai intrat în domeniul istoriei, și când ar semăna că ne e temă a vorbi de greșalele ce am comis? Acum d-ta de la astfel de oameni aud, și fiind-că m'ai uitat sau voiesci a mă uita, mă insultă pe spusesele d-lor și nu aștepti să vezi cu ochii. Și la tot rëndul îmi tot repeți basmul cu cocoșul roșu, adică 'mi ieși expresia mea ce e justă la locul său și 'mi-o aplici pretutîndeni unde vrei să mă insulti.

Despre nimicuri sau necări

Intr'o dimineață foarte de noapte, pe la capătul tîmnei trecute, aud bătînd la ușa mea. Întreb abia deșteptat: *qui est là?*

— Eă, îmi răspunde.

— Cine eă?

— Cesar.

— Care Cesar?

— Bolliacă.

Mă scol, deschid ușa, aprind lumina. Cum se luminează în casă, văd pe Cesar ce sosia de pe drum, în loc să 'mi dea bună întîlnire, crucindu-se în mijlocul casei și uitându-se înapoi.

— Ce e asta? îl întreb.

— Asta 'ți-e casa? mă întrebă el.

— Asta.

— Tot aci ai şedut de când ai venit in Paris?

— Tot aci.

— In mansarda asta?

— Cum o veđi. Pentru d-ta póte e o mansardă, pentru mine este o locuinţă.

— Apoi bine, urmă el, eú mă aşteptam să te vėd într'un palat cu salóne, cu tapete, cu lustre, cu mobile nu sciú cum, etc. Aşa mergea vorba prin Constantinopole.

— P'acolo va fi mers aşa, p'aci veđi cum sunt lucrurile, îi dişeu eú.

In casă era frigú şi cum da Dumneđu. El se tot mira.

D-ta, frate Negulici, imi scrii tot cu mánia sacră, ce au dóră cò nu sciţi d-vóstră cum trăiescú eú in Paris? Eú itş răspund cò daca d-ta esci aşa de bun a dori saú a critica traiul meú, eú nu pot fi aşa de reú, nici inemicú de 'mi-ai fi, să ţi-l uređu.

'Ţi-am scris saú v'am scris, nu 'mi aducú bine a-minte, cò cu Rheal m'am stricat pentru *baní*; pentru cò n'am învăţul să scriú la havadişuri, nici să daú relaţii despre tóte nimicurile, cò, nefind nevoit a le serie, ar seména cò aducú vorba într'adins ca să mă laud. Când te strici cu un om, adesea te strici pentru o singură caúsă, ş'apoi vin altele cu sutele. Ce nevoie era adică să vi le inşir pe tóte? Când va fi timpul, şi de va fi vre-o nevoe de capul lui Craiú, te inşciinţed cò am tóte scrisorile lui din care se póte lumina lucrul. Cu scrisórea d-tale, fără nici un cuvént mă sforţeđi a 'ţi spune ceea-ce doriaş să tacú, ca să nu sémén cò voiú să facú paradă cu modestia saú ambiţiia mea. D. Grădişténul cunósce ca şi mine ce om a fost Rheal, pentru-cò l'a vėđut d'aprópe şi 'i a citit măi tóte scrisorile. Causa cea d'antéiú a stricării mele cu dénsul a fost nu banii, ci o strofă ce avea in poesia sa pentru vėduva lui Heliade, şi prefaşa ce facú

mai la urmă, unde vorbia de vandalismul Casacilor în tipografia lui Heliade, și făcea pe Nicolae bătându-se la luptă dreptă cu Don Chiciotte. 'L-am rugat cu stăruință să scotă acea strofă, cum și pasagiul din prefață unde vorbia de prada Casacilor în tipografia mea. Etō expresiile mele din scrisoarea ce 'i am scris : „De voiesci a spune din cari scrieri ai tras notele, este o datorie și o lealitate de autor. Cât pentru tipografia mea, sémën cō mă laud sau sémënë cō mă pãrtinesce autorul broșurei spuind Francesilor ceea-ce pot crede sau a nu crede. Asta ca să semene de bună credință o pôte cine-va spune sau aduce aminte Românilor ce cunoscū de aprōpe lucrurile, și pot judeca ce e drept și ce nu e. Iar pentru strofa consacrată la vėduva lui Heliade, e un ce care mă atinge mai d'aprōpe, și de vōr plăti Români chieftuielile broșurei, e nedrept să plătescă ceea ce nu-'i privesce; iarō de voiū plăti o eū, este ridicul să 'mī plătescū *reclamele*, cum dīcū franșesii, laudelor ce și le compune cine-va singur.“ El imi respunde cu un ton aspru cō 'i violeș dreptul și libertatea de autor, adăogēnd cō adică, 1° imi pare reū pôte să vorbescă reū de Nicolae (Țarul), al doilea cō 'mī pare reū să vorbescă de soția mea, și câte neroșii asemenea. Atunci m'am dus la tipografia și am dīs : „Eū sunt cel-ce dă banii, și D. Rheal autorul. Domnialui e liber pe fapta sa și eū pe banii mei. Eū nu pot da banii de cât cu condiția de a scōte câte dīsēiū măi sus.“ Rheal atunci vine și schimbă tonul; imi promite cō scōte tot, în fața tipografului, și atunci am dīs a se tipări cō rēspund banii. Când s'a tipărit broșura, mī-o aduce cu adevērat fără pasagele ce era în favōrea mea, afarō numai de strofa dīsă, dīcēndu mī cō sciū ce va să dīcā versurile: o strofă scōsă iī stricā și pe cea din susul și pe cea din josul ei; imi cere scuse de acea licență ce a luat, basat pe cunoscința nōstră și pe raționamentul meū de poet, măi

adăogënd să 'l iert pentru scrisórea ce m'ia scris; cõci n'a fost ca să mă insulte, ci ca să mă împungă în amorul propriu, exprimându-se după françosesce cõ n'a fost *une insulte, mais une pointe*; aste vorbe și scuse furõ pînõ am plătit baniî tipografiei. Apõ se duse la Zaltă tipografă și pune a tipări de al doilea prefaça pentru exemplarele ce se tipăriserõ pe séma lui, cu duelul lui Nicolae cu tot, cu tóte laudele și sacrificiile tipografiei mele. Vëdëndu-l, 'i am spus cõ nu s'a purtat cu *lealitate*. Mai vërtos redactorul Ligei se prepara a'l trage la judecată, cum de și-a luat voie a adăoga o scrisóre la o publicație a Ligei, fără să fiă cu scirea și voia Ligei. S'a certat din asta cu Carpentier, și ca să'si resbune adică cu el, se legă de mine, dîcëndu-mi cõ mi-a lucrat corectura la Protectorat și nu 'i-am plătit nimic, și prin urmare cel puçin câtă să-i iaü partea când s'a certat cu redactorul Ligei. Eü 'i am dîs cõ cunoscuții mei saü amicii, daca aü învëțul a se certa in drum, să n'astepte de la mine cõ mă voiü amesteca vre-o dată: de voiü fi departe, nu mă apropiu de dënșii; de voiü fi aproape, mă depărteđu. La gâlceve unde se injură ómenii pe stradă sunt străin. Iar in cât pentru corectura tipografică ce a făcut la patru cóle, de n'am plătit'o, a fost cõ singur n'a voit să iea plată. Eü ansë sunt gata ori când a-i plăti. Cerü darõ a 'i plăti. Cât cređi cõ mi-a cerut? 1000 (o mie) de franci in cap, când da seante de 50 franci pe lună; și când d-ta scii ce va să dîcă corectură tipografică la patru cóle. Ce să respund la asemenea pretenție a unu om ce nu-l cunoseam de fel? Cum să 'mi ferescü punga amenințată de o asemenea sumă ce n'aveam, și nici avënd nu o puteam da? Cnm iar să nu-i atacü amorul propriu oferindu i un maximum de 32 fr. comptând corectura fiă-căria cóle câte 8 fr.? 'I-am dîs: „Domnule, nici n'am, nici pot face suma ce'mi ceri. Pentru lucrul ce ai pus a corige stilul

în 7 luni, 'ți-am plătit, după învoire, câte 50 fr. pe lună; pentru corectură de patru côle eu știu cum se plătesce, și 'mă-e rușine a'ți da suma cuvenită.

— Cum? imi ȳise, vrei să mă trateȳi ca pe un *garçon* de tipografie? pe mine un autor așa de însemnat, un poet așa de cunoscut, ce m'am coborit a face onóre acelor patru côle a le corige?"

Ce să'i răspunȳi: să'i spui côle celebritatea d-lui era așa de mare încât a cătat să viũ în Franȳa să șed mai noș luni, și să se întempele a'l vedea o dată la d. Fauvety ca să'l cunoscũ, ca să știu côle se aflã un d. Rheal pe lume? să'i spui côle versurile sale sunt așa de regulate în cât abia între 29 se aflã unul just? 'Mă-a fost milã, și apoi pentru-ce să ajungem la vorbe umilitore cu un om ce a făcut cât a putut pentru o causã, a lucrat o broșurã ale cãriia note au contribuit în ceva spre a se face istoria noștrã ore-cum cunoscutã. Am vedut côle bietul om, sãracũ și mãndru, creȳnd côle va putea câștiga ceva bani, s'a apucat să cânte o causã, după cum cânta alte dãȳi pe prinȳii lui Ludovicũ Filipũ, și lua câte un bacșisũ cât nu făcea osteneła, creȳnd côle Românii vor alerga din tôte pãrȳile cu bani a'l recompensa cu miũ de franci pentru o broșurã de o côle, care ȳicea côle n'a scris'o ca să fiã plătit. Așa am tãcut despre tôte, și 'i-am ȳis: Domnule Rheal, am fost amici, și voiũ să rãmãnem amici. Eu sunt un refugiat strãin, bani n'am, și cu tôte acestea nu pot a te trata ca pe un *garçon* de tipografiã. Apoi aici nu e vorba de autor mare sau micũ, e vorba de lucru. Dacă aș avea trebuinȳã de o perechie de cisme și s'ar presenta cel mai mare om al Franȳei a mile vinde, eu nu pot plãti onórea omului ce 'mã vinde ci preȳul cismelor. Așa, la o tipografiã, nimeni nu întrebã cine a făcut corectura, ci cât se plătesce corectura. Cu tôte acestea eu nu'ți ofer 32 fr. preȳul corecturei, ci te rog a priimi 150,

singurii bani ce am acum și pot avé. S'a máníat, și după câte-va zile primescú un bilet de la judele de pace, chiemându-mé la judecatá, să'í daú 600 fr., și dícénd cö 'mí face *cadeau* de 400. Am dat unuí alt frances hártiile tóte, scrisorile lui Rheal, a se infáçíșa la judecatá, a spune ce a lucrat d. Rheal, ce 'i-am oferit eú, (adicá 150 fr.) și daca nu e mulțumit, sunt cu tótá inima dispus a face a se numi din améndoué părțile doi arbitri competentți, ómen' de litere, și ce vor decide eí, voiú plăti bucuros. Judele de pace condamnă pe Rheal ca un om de rea-credință, cáruia nu i s'ar cuveni nicí acei 32 fr. după o hotárire a arbitrilor. Atunci Rheal alergá iar cu binele a cere incai acei 150 fr. 'I-am dat să nu semene cö profit de circumstanțe, și étó istoria, cum se póte vedé din tóte scrisorile D-lui Rheal adevérite de avocat, care a și numérat a-acei 150 fr. și a luat adevérintá. Istoria e și mái lungá, ánsé spre ce ne folosesce a 'ți scrie un dosar de o corespondență coprinsá în vre-e 30 de scrisorí? Pentru ce atáta rea credință din partea d-tale a afla pretext în tóte nimicurile, spre a mé incrimina despre lucrurí pe carí când le-ái cunósce pe deplin cred cö 'ți-ar fi rușine, daca 'íți va mái fi rēmas inimá de om?

Dar de visul de care ímí scrii, ce aí de gōnd a mé face a crede de d-ta? Cine 'ți-a vorbit de vise, cine 'ți-a scris? Cum se chiamá omul ce aúđind ast-fel de nimicurí, incriminédá pe altul ce nicí o sciință n'are de dēnsele? M'ai aúđit pe mine vre-o datá vorbind despre vre-un vis? 'ți-am scris vre-o datá despre una ca acésta? Și ca să 'ți vorbescú saú să 'ți scriú, cáta mái ántéiú să viseú vre-un vis asemenea, și apoi să am și nerođia a crede în vise. Apói eú íți spuiú în credință cö de când sunt, n'am visat vre-o dánánae așa de roșie saú așa de pestriță, și daca n'am visat

cată să fiu nebun să vorbescă ast-fel de nimicuri la vërsta mea.

Despre mantaoa albă de ce imi vorbesci prin scrisori și prin noime tocmai acum? Dacă esci amicū din categoria în care te puī singur, de ce nu 'mī vorbiai la fața locului când eram în țēră? Sciū pré bine cō cunoscī istoria mantalei albe ce te faci cō nu o cunoscī. Astupă-ți urechile ca să 'ți-o mai spui o dată. La 1848 Iuniū 19, când Odobescul cu Solomon în înțelegere cu Rosetache și Brătianul se puserō să areste pe Maghierul, Tell și Heliade saū să 'iucidă, atunci soldații și pungașii năvălind prin camere, luând hărtii și ce aflarō, furarō și o sabie, nisce pistole, cutia cu brice, o gibernă și mantaoa lui Heliade, (tōte acestea tot ale lui); o manta négră blănită cu astrahan, pe care o cunoscī, cō am trăit împreună. Dupō ce ne scăpă popoulul, lucrând și în prima ȕi, și a doa și în cele următore pînō dupō meșul noptii, și adesea pînō în primele albori, și renunțând de a mai dormi în palat, când eșiam din sală și ne duceam fie-care p'a casă, plini de sudōrea ce aducū noptile de vară în căldura saū păcla caselor, plin de sudōre și numai în fracū, în rēcōrea despre ȕioă, vērul meū Costache Racotă, ce mă urma pretutindenī, imi punea în spinare o manta a lui albă de călărime, ce fusese mai 'nainte a fratelui seū Alecu. Cu acea manta eșiam din palat nóptea, și veniam pînō a casă, pentru-cō p'a mea mī-o furase, și nu 'mī da mâna să 'mī cumpēr alta. A fost destul să mă vadă o dată de doē orī Roset și Brătianul saū alți amici ca dēnșii, ca să imple lumea cō 'mi-am făcut manta albă. Eū ansē căta să am ce-va cu care sa 'mī acoper corpul asodat nóptea. A da 10 galbeni ca să'mī facū o manta ca mantalele ómenilor necălăreți, nu 'i aveam; cōci aveam trei chieltueli: a familiei în Transilvania, a mea și a polițelor ce curgea. 'Mi-am luat o ghiebă de 40 lei. Aū început apoi amicii

a vorbi de ghibă, pe care n'o mai puteam schimba saŭ lepăda, coci era a mea. Cu ghibea asta am plecat la Târgoviște, m'aŭ arestat la Petroșița, m'am înturnat în Bucuresci; și amicii tot de mantaoa albă vorbia, și vorbirö de la 19 Iuniü pinö la 6 August când era să mă ducü la Giurgiu la Suleiman pașa. D. Tell s'a dus cu epolete de general, și a priimit onori de general. Eü m'ași fi dus tot în ghibă daca ași fi fost un particular, saŭ daca m'ași fi dus de la mine pinö la minister și de la minister pinö la mine. Se proclamase änsö suveranitatea populului; popoul revestise cu suveranitatea sa trei inși, și acei trei inși n'avea dreptul a tiri suveranitatea populului pe la scara unui pașä, a fi cotitä de toti ciutacii și a nu 'i presenta armele soldații Turci, pe lüngö care trecea acea suveranitate personificată în trei inși. Eram domn pe persöna mea cum voiü voi a face cu dënса; nu eram änsö domn și pe suveranitatea populului a o prosterna la scara caselor D-lui Simici din Giurgiu, nici la scara caselor D-lui Bibescu din Bucuresci. Așa, mai 'nainte de a pleca la Giurgiu, am pus să 'mi facä o mänta albä întocmai cum fusese a vërului Racotä, despre care se vorbise atât mäi doö luni, adică n'am vrut a se mäi deschide altä vorbä. Träiesce și croitorul ce a făcut'o și neguțătorul ce 'mi-a vëndut postavul, și pot märturisi despre data mantalei ädevërate. Am luat cu mine la Giurgiu o suitä de vre-o dece amici Armeni ce mä hränia și imi da casä și masä, și cari nu voia a se despărți de mine. Aștia ca cetäteni își avea uniforma lor de gardä naționalä. M'am dus adică și eü cum am putut, să facü onöre populului, dupö cum s'a dus și d. Tell cu epolete de general, dupö cum se ducea și Moșoiü și Brätianul cu dorobanții de poliție. Și mantaoa albä am purtat'o la visitele Pașei, când nimeni nici nu mäi vorbia de dënса, nu sciü de ce, pentru-cö eram adică pärcälab

recunoscut și totă lumea aștepta isprăvnicii, sau se temea să nu fiă scoși din isprăvnicii, sau pentru că vorbise destul de mantaoa care nu fusese a mea și 'mă servise a 'mă acoperi neaverea. Dacă erai amic, de ce nu 'mă vorbiai atunci, frate? or poți câte teameai că vei afla că mantaoa aceea străină nu era a mea. Ansă amicia d-tale este cum se vede să aibi curagiul a spune omului adevăruri neadeverate, și a 'l amări de mărte când se află în sărăcie, și când pâinea ce o mănâncă e de la pietatea altora. Nu 'ți e lene, nene Negulici, la vârsta d-tale să te lași a 'ți întorče capul omeni ce în viața lor n'au făcut de cât a se lega de femeile și de familiile omenilor, omeni de la cărți și d-ta ai pățit destule și o să mai pați? Esiliul și neocupația te-au făcut a contracta și d-ta învăturile lor? Restrînge-te în ocupațiile vechi. Fii Român și democrat și creștin, ast-fel cum te-am cunoscut, cum te-am amat și cum te ama și alții. Nu te mai democratiza sau păgani ca Brutu ce își ucidea copii sau cerea să 'și ucidă și alții pe ai lor; nu te mai creștina ca Jesuiții, nu te mai români ca Roseții ai căror tați au murit și nu scia nici pâine să dică pe românesce. Preceptele și puncturile de vedere ce ai în scrisoarea d-tale, nu creșu să le fi luat de la părinți, nu creșu să le fi pescuit din *Aimé-Martin* ce 'l ai tradus cu atâta ardore. Sunt precepte ale lenșilor ce își preâmbă bastocele, și bumbii, și inelele, și lanșurile de aur, mai stângaci de cât jucătorii de cărți, de cât scamatorii, prinții Italiani și conții de Roseți, mai stângaci decât dênșii și mai fanfaroni decât dênșii; coci își dau nume singuri de bărbați democrați, cari s'au pus la drum să observe cari cum se abate din calea ce nu e a d-lor. Veți de asta reacționarii numescă pe mincinoșii democrați *canallie*; coci nu mai sciă nici de Dumneșeu, nici de cuviințe.

Imi mai vorbesci în scrisore despre *lictori*, de cari abia

acum îmi aduseiū aminte, și despre care îmi pare rău a vorbi aci sub rubrica de *nimicuri*. Erai, pare'mi, în Bucuresci când s'a jucat o scenă din Michaiū-Vitezul versificată de mine, intonată de Vachman și cântată de tenorul italian Montresor. Cu ocazia acelei reprezentății am votbit în *Curierul Român* de vechii soldați români, de *ferentari*, *dorobanți*, etc. și de *fustași* său *fășari*, schimbați, degenerați de fanarioți și desființați de Regulament, ce nu lăsă decât numele de *dorobanți* destinați a face pe sbiri. D-ta scii ce va să dîcă fășă (faisceau). Fășarii său fustașii erau fasciarii său lictorii Republicei romane, pentru noi suvenire pietosă și regenerătoare a acelor timpî. Ca redactor, doriaș reînființarea fășarilor său lictorilor, ale căror arme era un simbol de unire națională. Pentru ce adică, ca un om ce eram dintre cei ce se puseseră în capul Mișcării în Oltenia, să nu 'mî fiă iertat a dîce camarașilor mei a ne grăbi să reînființăm fașele unirii, fustașii său lictorii străbunilor noștri, și ale căror rămășițe le-am apucat și noi mai 'nainte de 1828? Aî mei era pedestrii și călăreții miliției cu spalete de Casaci? Aî mei era dorobanții deveniți sbiri? Aî mei lipcanii său vechii călărași? Pentru ce îți ridî, Române și creștine Negulici de o vorbă ce am dîs'o peste Oltu, în județul născuților la Roma (Romanașilor) spre restabilirea fustașilor său lictorilor Români? Pentru ce adică acei lictori, dacă ar mai fi apărut în România încaî trei luni, era să fiă aî mei și nu aî Patriei? De la cine ați aușit pentru prima oră cō fustașii său fășarii era anticii lictori? și ast-fel, în dreptatea și căldura d-tale de Român, de democrat și de creștin. vrei a mă recompensa pentru nisce studiuri ce contribuiri spre multe adevăruri istorice? Și dacă aî fost un om făcut pe ris, cum nu te cunosceam, ris ce profana și sciință și artă și adevăr și istorie și tot ce e național, pentru ce n'ai ris de mine de când am scris pentru prima oră ce aū fost fustașii? Atunci îmi aducū

aminte cō totă nația a aplaudat scrierea mea și dorința de a reînființa lictorii. Gazetele Transilvaniei și Moldovei au reprodus-o cu laude, numai d. Karkaleki a tăcut. Numai *oficieri* cu nume de român și cu spalette sau colaci căsăcesci se speriarō de numele de lictori, pōte de témă să nu 'și pērdă *oficēria* și *răzródele*. D ta n'ai fost de față când am vorbit în trecēt pentru reînființarea lictorilor; dīcū *în trecēt*, cōci îndată și vėduiū cō mă adresam la profanatori, și 'mī aruncam mǎrgăritarul străbun înaintea unor ómenī ce fără a guița, făcū cu limba mai reū de ceea-ce animalele degradate din evangeliē ar face cu ritul. Sunt reū și eū, frate Negulici, când mă mușcă cine-va în naționalitatea și religia mea. Să nu cređă cine-va cō sub pinteniī căsăcesci ai unui ciocoiășū, m'ași lăsa să fiū strivit ca un verme. Șērpe devīū, și de mușcătura mea nici pe ceea-l-altă lume nu pot scāpa profanatoriī. Mai lēgă-te și aci cu duhul blāndeței și democrației, cum te legī și în scrisórea ce 'mī-ai scris cu mânia sacră). Dīseiū cō n'ai fost de față când am vorbit de lictori, și un *prieten* al d-tale spus la dumneata, și d ta ce te-ai determinat să nu mai veđi cu ochiī d-tale, să nu mai judeci cu capul d-tale (cōci mă criticī pe mine de ce să dīcū cō cuget cu capul meū); d-ta te luași dupō cǎrturariī necǎrturăriți și dupō fariseiī din toți timpī și din tóte locurile ce strecóră cămila și vėntură țīnțarul, sau strecóră țīnțarul și vėntură cămila. Era cuvēt să te legī de fașele uniriī străbune? și era cuvēt să 'ți degradī nația și să dīci cō lictorii ei era să fie ai mei?

Veniși a 'mī vorbi, sau mai bine descinduși a te-preface cō cređi de intrigile Domniei. Ce făcuși cu astā injosire de cāt să repeți ce repeta Roset și Brătianul.

că D-nii Tell și Maghierul imi era brațele drept și stângu, că Boliacū imi făcea voturi cu vornicia lui, și că Negulici și alții înțelesi cu mine imi căta voturi prin județe? Bine faci, frate, de afirmi asemenea inventii? Nu 'ți e rușine de dênsele? Te sfid, frate, cum și pe ori-care Român să mă insulte mai reū decât d-ta și în față și în publicū; dacă eū în trei luni sau vre-o dată 'i am vorbit sau l'am lăsat a 'mi vorbi de ciōra de Domnie ce mănca capul Ghicilor, Bibescilor, Stirbeilor, Cămpinenilor, și pînă în urmă o să mănance capul tutulor Sarsaililor în patriotism, în eroism și în republicanism. Singur ai fost poroclit că ai fost cumpărat de mine a 'mi face voturi, singur ai fost poroclit că 'mi-ai primit soția ca pe o Dómna în Ploiesci, singur scii cât ai fost culpabil la acestea, și cât am fost și eū ori culpabil ori complice. Apoi cum avuși o inimă atât de creștină a te servi cu flecăriile altora și a mă amări în străinătate, nu pentru mine, ci pentru d-ta; cōci am dis: étō un om mai puțin, sērmană patrie!

Imi mai scoți ochii cu scrisōrea mea de confidență ce 'ți-am scris'o în durere, și imi dicit că sfideș lumea și amicii, când le dicit că eū cu capul meu cuget. Apoi ce e mai adevărat decât acesta? Spune'mi și d-ta că cugeti cu capul lui Negulici, și în locū să mi se pară o sfidare, crede-mă că ași plange de bucurie, cōci te-ași vedē scăpat de influența fatalē a Sarsaililor. Ce fericē ași fi când ași lua o scrisōre de la d-ta în care 'mi-ai scrie că ai cunoscut pe fiă-care, și că te-ai determinat a nu mai judeca și condamna după spusele și insinuațiile altora, că te-ai determinat a nu mai cugeta decât cu capul d-tale!

Imi scrii iară cō nu 'mī am cunoscut secolul, și cu un emfas și mai mare cō nu te-am cunoscut pe d-ta, ca și când ai fi ȡis romanul, democratul, creștinul. Se-colul 'l-am cunoscut și am scris despre dēnsul, 'l-am cunoscut și 'l-am descris așa după cum am putut să 'l vedȡ; n'am vrut ansē să 'mī bat capul de stre-curători de cămile și de vēnturători de ȡințari ce își rump hainele de patriotism când le vorbesce cine-va de fașele unirii. Aceia ȡicū cō mergū cu secolul, și plecând de la 9 sau 11 Iuniū 1848, mergū ca racul. Cāt pentru d-ta, ȡicēndu-mī cō nu te-am cunoscut, iȡi voiū spune o istoriōră pe care pōte o cunosci și d-ta.

Doi mocani se intēlnirō intr'un bālciū faȡă 'n faȡă; stete unul reȡemat și infipt in bāta sa in partea stāngă, stete și cel-l-alt reȡemāndu-se asemenea.

„Māi, eū te *pozna* (te cunoscū) pe tine, ȡise pri-mul.

— Da de unde mē *pozna* tu pe mine? intrebā cel-l'alt cu mirare.

— Apoi nu esci tu Badea Onea din Vālcea?

— Viiū! viiū! viiū! cum mē pozniși tu pe mine! exclamā cel-l-alt balanțānd capul și crucindu-se in tȡrgul mare.

— No, dā-mī pace, ȡise cunoscētorul.“

Acum cānd ne-am pune unul inaintea altuia, după cum te-ai pus d-ta și imi scrii cō nu te-am cunoscut ce democrat și ce Romānesci, eū iȡi voiū rēspunde:

— Apoi nu esci tu Badea Onea din Vālcea? ca și cānd 'ȡi-ași ȡice:

— Apoi nu esci d-ta Domnul I. Negulici?

— No, dā-mī pace.“

Ti-am fost și 'ȡi sunt amicū, și nici o datā n'am avut inima a 'ȡi repeta injuriile și calomniile altora, pentru cō felul meū de creștinism imi ȡice: *a repeta cine-va injuriile cu care il umilescū alȡi, este ca și cānd 'l-ai injura tu cu sānge rece, cu calcul.* Nu 'ȡi-am spus

și nici nu 'ți voiș spune (afarö numai daca m'ai pro-
 voca cum să mă aduci a 'mī eși din mine, sau afarö
 când mă voiș determina a o rumpe de tot cu d-ta),
 nu 'ți am spus, ȕicü, și nici nu 'ți voiș spune multo
 adevăruri ce se atingü de d-ta, și care le sciü cum
 scia mocanul nostru pe Badea Onea din Vâlcea. Sunt
 adevăruri, frate, care le staü bine când aü un vël pe
 dênsele, cöci nu pot fi tôte așa de frumöse despuiate
 după cum era mōșa Eva în Raiü. Sunt adevăruri cari,
 despuiate, sunt mai lăbärtate și mai hidöse decât fu-
 riile. Adevărul despoiat e frumos când e în starea
 pruncilor pinö la 5, 6 anı. Noi pré suntem măgädäi
 mari să apucäm să ne dăm pólele peste cap. Despre
 trecerea mēsurei, ca să nu fiü așa aspru, voiș începe
 de la mine a aduce un exemplu. Auđisem, când eram
 micü, cö daca iți dă cine-va o palmă, să întorci fața
 a 'ți da și alta; preceptul era sacru, era evange-
 licü, și il țineam minte. O dată, intrându'mi pe mână
 un borcan cu dulcēța, ți 'l mâncaiü tot (adică dulcēța
 voiș să ȕicü) pinö în fund. Când mama după o ȕi
 doș pricepü cö eü căta să fi comis o asemenea crimă
 de lesă dulcēța, mă spuse la tata. El, judecându-mē,
 imi dete o palmă. Eü întorseiü fața și ȕiseiü să 'mī
 mai dea una.

„Mai na, ȕise tata, și cu vorba aplică și fapta.

— Mai dă.

— Mai na“ se repetă de câte-va ori pinö mă rēsbi,
 și pe tată-meü il necăji fórte un caracter atât de țestos.

Nu e așa cö era rēu aplicat preceptul de a întorce-
 fața atât de ridicol, a necăji un părinte și a mânca la
 palme mai mult decât indulgența paternă ar fi lāsat'o
 inima să 'mī dea?

Să venim la alt exemplu:

Un románaș a auđit și el cö nu e omenos să aibă
 cine-va sclavi sau ȕigani, și s'apucă într'o ȕi și bätü

pe muma sa, dându'i brânci pe scară, judecând'o de ce să aibă sclavi.

D-ta ai audit cõ amicii adevërați își spun reciprocamente adevëri, și te apucași a 'mi spune minciuni *gõle* scornite de alții și repetate de d-ta cu mânie sacră. Eü vë voiü vorbi de adevëri, cu posta viitõre; ansë, pentru numele adevëriului, më voiü feri a më adresa la unul în parte atacându'i persõna. Më voiü adresa la toți emigrații.

(Urmare la scrisõrea din ¹⁵/₂₇ Martie) *)

.

XXXIV

D-luï Gr. Zossima.

1851, Aprilie ⁵/₁₁

Amatul meü Domn,

Vëđ din scrisõrea d-tale din urmă cõ m'ați fi însciințat a vë trage doë polițe, una cu termen de 15 ñile și alta de trei luni. Prin cine mi-ați trimis acele scrisori nu sciü, cõ nici una n'am primit. Rëü am făcut dar a vë trage o poliță atât de grea de 2000 franci

*) Partea a treia care termină scrisõrea din ¹⁵/₂₇ Martie către Negulici, lipsesce ca și partea întëia.

și cu sorocū de 10 zile. V'am scris ansă de odată cu polița cō o puteți refusa, cōci este dată cu condiție a nu i se face nici protest, nici să aibă alte chiel-tuieli, decât ale portului și alte mici lucruri de registre și osteneli neguțătoresci.

Te rogū, dă acēstă scrisōre D-lui și fratelui Russo. Ingrijesce asemenea a se trāmite regulat scrisōrea către D. Negulici. Cu posta viitoare se termină. Eram să nu 'i răspund, ansă m'am gōndit cō la multe puncturi pot să facū bine celor ce vor citi; pentru-cō se luminēdă multe chestii.

Scrif cō vei veni în Paris. Dorescū să te mai vėd.

La revedere.

Salutare și frăție...

I. Heliade.

XXXV.

Domnului N. Russo.

Paris. 1851, Maiu 17

Amatul meū Domn,

Cred cō 'ți am scris, daca n'am uitat, astă iernă ceva despre fratele Duțulescu. Te conjur, frate, să vė împăcați și să fiți uniți. Noi ómenii poporului cată să ne stringem. Boierii și boieriiți au făcut un corp în paguba proletarilor: se numescū democrați de calitate, și tot ce a fost boier sau fecior de boieranaș s'au adunat înpregiurul lor dupō invēțul vechiū, cei mici a se umbri pe lūngō cei mari. Mē dóre în suflet când vėd pe ómenii lui D-deū, pe ómenii popolului a se da gata spre serviciul boierismului.

Uniți-vă, fraților, și faceți un corp compact, iertându-vă defectele. Suntem datorii creștinismului și democrației adevărate a ne adorna viața cu virtuți; suntem, ansă, și mai mult datorii a ierta unul altuia neputințele, căci și iertarea este o virtute ca și răbdarea. Putem ierta ori câte greșesce cine-va în contra *Fiiului*, adică cu carnea sa, ca om; nu se iertă, ansă, câte greșesce cine-va în contra *Spiritului sânt al verității*, adică în dogma, în credința creștină și democratică. Iertăm defectele particulare, nu putem ansă ierta întorcerea păgânismului, a face cauză comună cu tiranii popoului, cu puil de viperă. Asta e în contra dogmei, în contra Spiritului sânt.

Frate,

Primind 1000 franci din polița ce 'mi ați scris să vă trimit, după scrisoarea D-lui Zossima, îi mai trăsăiū încă o poliță de 1000 franci, spre a se implini suma de 2000.

Basat pe scrisoarea d-tale și a D-lui Giurescul în care promiteți câte 20 galbeni pentru *Istoria Regenerației*, cum și pe subscripția permanentă de câte 100 lei pe lună începând de la 1 Februarie, lăsăiū pe tipograf proprietar pe acești bani, și vă trăsăiū d-văstră altă poliță de 1000 franci, adică 480 franci pentru 40 galbeni promiși, și 620 fr. pentru permanenta pe Februarie, Martie, Aprilie și Mai.

Iar vă recomand unirea și dragostea. Unde veți fi patru-cinci uniți, acolo sunt și eu cu totul dispus a vă scrie și a mă arăta demn de unirea și dragostea d-văstră. Fratele Negulici lăsându-ne, ne-a dat și mai mult lecție de a fi uniți, căci ne-a adus aminte cât de repede mōre omul. Ura e iad, și mai bine să trăim în dragoste, care este Paradisul adevărat.

La revedere.

Salutare și frăție.

I. Heliado.

XXXVI

Domnul Gr. Zossima

Paris. 1851, Maiu *7/, Iuniu.

Amatul meu Domn,

Am primit scrisoarea d-tale din 29 Martie. M'am bucurat de venirea Părintelui Ioan aci și de înștiințarea ce îmi dai că veți duce amândoi la Chio.

Fratelui Duțulescu 'i-am răspuns la scrisoarea sa. Pentru *Martiri* nu 'l am uitat, ci 'i-am fost trimis numerile d'antéiū prin răposatul Negulici, știindu-i bine pe amândoi și creștând să 'i fiū cu aceea mai plăcut. Acum îi trimit restul prin expediție, și începutul să 'l caute la D-na Negulici.

'Mi-a părut bine că Turcii au impiecat pe Români.

Nu cred să mai scôtă ceva și din scrisoarea cu No. 5 ce trâmīt în țară. Domniū Tell, Pleșoianul și Christofi, decât ar critica și face desbinări cum întorsese capul și bietului Negulici, mai bine ar ierta și crede și iubi. Mai bine ar vedé că cauza s'a făcut mai necunosciabilă, că emigrația s'a despărțit în doé câmpuri, nu de principie, ci de sistemă (de taraf). Acum nu mai sunt Turcofilii și Rusolatrici, ci Boierii, Proletarii și mișlocii, și alt-fel de mișlocii sunt mai de plâns decât reacționarii de principie.

Sunt d'o parte Proletarii cei cu suflet și inimă de om, de alta Boierii ce din unul la altul se lęgă, de la cel mai progresiv pînă la cel mai ruginit reacționar, prin relații de interese și rudenie. Apoi mai sunt din proletarii ce învățurile, crescerea, sistemă vechie a țerei 'i-a făcut pe unii să nu pôtă fără stăpâni, fără o casă mare, iar pe alții să li se pară că sunt ceva

daca aũ a face cu boierii mari și cu teciorii de boierii ce vor egalitate cu *dulăii*, iarõ nu și cu *cățeir*; prin urmare unde sunt boierii, acolo vor să fiã și ei.

Nu știu cum să explicũ astã metamorfosã. Când eram veniți de curẽnd în Paris, și când, judecãnd dupõ mine pe õmeni, îi credeam pe toți intrați în revoluțiõ cu scop de a perde tot iarõ nu de a câștiga ceva, intrați pentru principie iar nu din tarafe, când am-blam să impacũ certele, să facũ pe D. Tell a trece cu vederea Goleșcilor, atunci și pinõ a plecat din Paris nu 'i mai scotea d-lui și amicii d-lui din ciocõi; și acum, ca și mai 'nainte de revoluție, iar cu aceia ce îi numia ciocõi e trup și suflet. Eũ põte m'am fãcut la mulți uricios pentru d-lui. Ansã lasã, să nu mai vorbim de vii, cõ pré sunt neexplicabili; Dumneđeu să-i facã înțelepți și buni. Sã vorbim de morți. Imi pare bine de pensia ce s'a fãcut vãduvei Negulici. Cu oca-sia scrisorii tipãrite ce vã adreseđũ, vorbescũ de rã-posatul cum vedeti; i-am fãcut și epitimbul saũ epitaful acesta, pe care 'l am trimis cumnatului meũ a 'l da unde se cuvine:

Il legãnã 'n durere România,
Trãi, lucrã, muri spre-a ei salvare.
Asil, mormẽnt îi oferì Turcia,
Și *Patria* 'i fu ultima suflare.

Cine știe pentru mine unde imi vor rãmãne õsele, și epitafele mele vor fi chiotele și urletele de bucurie ale ciocõilor, satirele sarsaililor. Dõmne! fiã-ți milã de sufletul meũ și pomeneșce-mẽ tu când voiũ veni intru împãrãția ta. Rẽul cel mal mare ce 'mi aũ fãcut õ-meni, este cõ mi-aũ dãrãmat ilusia. Ancõ din 1833 am dis într'o poesie:

Urisem omenirea în cãți îl cunoscusem,
Și 'mi-era dragũ tot omul pe care nu 'l vãlusem.

La revedere.
Salutare și frãție.

I. Heliade.

XXXVII

*Către Români din Brussa *)*

.

N'am amestecat, ansă, simpatia saŭ antipatia personală cu cauza; daca 'i-am vădŭt cō sunt de aceleași principii și consecinți, nu m'am despărțit de dēnșii. In timpul Mișcării vrurō reacționarii și organele ruse să mă lege și să mă ucidă; cu ei făcurō cauză comună chiar de ai nostri, și 'i-am uitat.

D. Ghica nici nu m'a păgubit, nici judecată am avut vre-o dată cu d-lui, nici n'am venit în față la vorbe grele, nici a fost în țară ca să conspire să mă ucidă, nici a fost considerat de mine în rēndul nebunilor, și vă spui cō d'ar fi fost fratele meŭ, consănge saŭ tată-meŭ, și 'l-ași fi vădŭt arbitrariŭ eșind din principii, 'l-ași fi tratat mai aspru. A susține cine-va fără părtinire principiile, a se uni cu cei ce l'aŭ supărat în persōnă, și a combate pe cei ce se abat dintr'ensele, fiă amicŭ, fiă indiferent. fiă inemicŭ, asta nu se chiamă rancōre, daca sciți ce e rancōrea și pa-time personale.

Eŭ politicesc nu urēcŭ decăt pe cei ce stăruiescŭ a fi abātuți din principiile politiceii nōstre, și d-vōstră rancōre o numiți acēsta? Svēnturată Patrie, daca fii tei judecă astfel! Ura, rancōrea orbescŭ, și vedeți ea inventă și cele neexistate, calomniadă. Și eŭ cum putuiŭ tă-

*) Fragment găsit în copie printre hărțile mele.

cé peste doé luni demersul inconsecint și compromițetor, și ținuiū a nu se divulga, mărginindu-mé numai a face să i se observe de către amicii séi. Apoi acéstă tăcere de 80 zile aprópe, și nevoia de a răspunde când mi s'a pus sula în cóstă, grabă o numiți? Așa e graba, așa e rancórea în inimele d-vóstră ce nu puteți nici discuți pentru persóne altele de ale d-v. să le țineti cu pace și cu considerati? Intre d-vóstră cu adevérat, în marea mea durere, aū ajuns ure personale, care de ar fi 'alinate dupó cât este de rece și indiferentă inima mea, pentru D. Ghica, crede-mé cò v'ați invoi și înțelege.

Imi pare bine cò disculpându-mé. aflu ocașie a vélovi, și ași dori să vé usture, să mé uriti, să mé dați réilor numai să vé uniți d-vóstră. Uniți-vé încaī în ura asupra mea, còci adesea face și ura minunii de unire. Synedrinul Iudeilor nici o dată n'a fost mai unit ca în judecata ce condamnă pe Christ și liberă pe Varnava; dați o probă de unire, fii și în ură, numai fiți strinși. Ansé, vai! pe cine nu'i unesce Dumeđeū, adică sinceritatea, inima curată, cugetul sacru, abnegația de ale sale și de sine, discordia curénd îi desunesce. Uitați-vé în emigrație, și vedeți câți sunt uniți. Aceia ce cu mâna pe inimă aū intrat în Mișcare, 'și-aū luat crucea și s'aū lepădat de sine. Dacă jumătate emigrația se compune din asemenea ómeni, ce minune, ce tesaur pentru Patrie!

Ia să numéram pe cei uniți în principii și în stimă reciprocă: doi Golești Nicolae și Stefan, Tell, Maghiarul George, Grigorie Grădișténul, Aristia, Pleșoianu, Christofi, Negulici, Zossima, Russo, Serrurie, Părintele Ioan, Heliade și cu toți cei-l-alți mai tineri cumnați aī lui și amici, pe care 'i-a avut ca pe nisce fii. Nu le rechem numele, còci inima lor le spune. De vor fi áștia uniți, ce mai frumósă unire! și cât e de durabilă, còci e vechie, curată, fără interes, fără precuge-

tare. Unii au moștenit-o de la părinți, alții au supt-o cu laptele, alții au sanctificat-o cu stima și cu afecția candidă și entusiastă. Viă peste voi toți, fraților, această stimă, încredere și unire de care noi ne putem încălzi; căci vine de la spiritul consolației, al adevărului, de la spiritul acela ce în limbă de foc se revărsă peste tot omul ce îl adoră și îl cultivă.

Saiutare și frăție.

I. Heliade.

P. S. — Ancă o vorbă despre rancore și patimi personale.

Vreți să vă spui curat? Acum sunt retras, și ca om ce nu infașează nici o cauză, de voi considera pe D. Ghica iar ca om de nici un partit, de 'l voi scote din politică și din stăruința ce câte o dată avu a se amesteca în lucruri ce nu le cunoște, credeți-mă că îl consider cu mult mai mult decât pe mulți din Românii din Paris și de aci dintre d-voastră. La mine nu e rancore, ci consecință de principii.

Să vă spui ce face neunirea, dragostea și ura orbă și fanatică ce au oamenii pentru unele individe. Asemenea afecții sunt iertate în familii, care și ele strică câte odată unde lipsesce educația; nu sunt iertate însă în marea familie a societății. Asemenea nici urele orbe și fanatice, cu atata mai mult nu sunt iertate; pentru-că pe cât sunt de fatale, pe atât sunt și ridicole. Sunt ure donchișonesci. Ariosto are nisce eroi mai mult imaginari, și Napolitanii și în dioa de astăzi unii țin cu un erou și alții cu altul pînă ajungă de schimbă la stilet. Injuriile, tărnuirile, trantelele și bastonadele nu se mai țin în socotelă. Nu faceți așa dacă sunteți bărbați. Fiți scumpi la laude, țineți-vă afecțiile pentru relații particulare, iar nu în cele publice; și când sunt neînvoiri între individe, nu le faceți neînvoiri pu-

blice. Judecați-le rece, lin, fără părtinire, și condamnați ca bărbați iar nu ca sălbatici. Fugiți de adunări unde se uită chestiile și se ocupă de personalități, sau mai bine, de puteți, dați-le o direcție utilă și abateți-le când puteți de a se ține cu chieltuiala celor ce nu sunt de față. Ast-fel de adunări astăzi în lumea înaintată nu se țin nici între muieri.

XXXIX.

D-lui B. Stirbei, Gospodar al Țerei Românești

(Fără dată *)

Despre multe țera, nația întrăgă și viitorimea are a te judeca. Eū le trecū cu vederea și las pe Dumnezeu să te judece. N'am să ți aducū aminte de cât doē fapte din trecut, și alte doē din timpī guvernării Domniei-Tale.

Actul de plastografie al ocupațiunii ruse din 1828 prin care se strecură în Regulamentul organicū, după închiderea generalei și extraordinarei Adunări de revisie, articolul neomenos ce răpescē autonomia țerei; acel act scii pré bine cō s'a comis cu scirea și lucrarea Domniei-Tale, fiind ministru secretar de Stat.

Daca generala Adunare din 1837, putū protesta asupra acestei nelegiuiri demne de un protectorat ca al Țarului, fu pentru cō m'am fost grăbit a publica Regulamentul ast-fel cum eșise din cercetarea reprezentanților nației, adică fără acel articol de neagră trădare. Precum ai fost ministru la comiterea acestei trădări secrete, asemenea te aflași ministru când se

*) Probabil această scrisōre s'a adresat Domnului Stirbei în anul 1851, după descoperirea complotului din Bucuresci urdit de Ruși.

dete pe față, ca să o aperi în generala Adunare și să o legitimești.

Când Alexandru Ghica se încercă a demasca machinațiile moscovite, a face cunoscute neconținutele comploturi anarchice ale Țarului, dând pe față pe capii celui din Brăila de la 1841, Domnia-Ta cu fratele Domniei-Tale vă așlaroști a vă inspira d'un patriotism demn de toți agenții Țarului, a eși ca nisce campioni la luptă dréptă spre a răsturna un Domn care, dacă avu multe defecte, avu ansă o mare putere de suflet a se opune cugetărilor nelegiuite ale cabinetului moscovit.

Răsturnarōști pe Alex. Ghica pentru-cō a vrut să apere drepturile și pacea țerei; luarōști doi frați țera în arendă de la cel ce nu era proprietarul ei; cum-părarōști pe prețul trădării al sudorilor și sângelui Românilor un lucru ce nu se pōte vinde, un lucru răpit, un lucru de furat. Pentru-cō scii pré bine, și tōtă țera scie, și dracul énsuși scie măi bine de cât toți, cō Cazacul este dibaciū când e vorba de a fura.

Desecarōști mēduva sāténului în cincī anī: un frate ca Domn, altul ca ministru din năuntru, învoindu-vē cu demnul Domniei-Tale cuscu.

Așa voiesce Țarul. Lui nu'i convine un Domn-uman, un Domn român și cu dor de șudorile și lacrēmile țerei. Lui îi trebuie Domni ca Sturza, ca Bibescu, ca Stirbeiū, ministri ca Villara care să facă a țipa fiul din pântecel mamei, ca apoi să aibă cuvēnt a'și face trēba, a trimite comisari, a'și exercita un drept ce nu are dupō tractate, a face pe Români simpli să credă cō Domni sunt răi și cō Țarul e protector, să aibă la îndemână, când crede cō timpul e favorabil, miđlōce a urdi rēscōle și a'și crea pretexte pentru a interveni spre a restabili ordinea legală, adică a'și propaga panslavismul în statele Austriei, a ațita pe Bulgari, pe Sērbī, pe Bosniaci, pe Greci; a săpa din

temelie imperiul Otoman, a deveni Domn peste Principatele danubiene, adică pe Dunăre, și prin Dunăre a porunci Germaniei întregi și a amenința Franța.

Sturza în Moldova domnise întocmai după dorința Țarului, domnise ast-fel cum la 1848 fu destul o vorbă a consulului rus la urechia a doi trei romano-fanarioti, și junimea credulă, generoasă, desdemnată de un guvern atât de anti-național, amăgită de creaturele creaturilor celor anteiu inițiați să alerge a se sacrifică orbesce spre interesele moscovite. Ea fu apoi persecutată, și urdătorii răscolei apărăți, recompensați.

Țera română ansă folosindu-se mai bine de pățirea trecutului, din zavera lui Ipsilante de la 1821, din lepădătura de zaveră de la Brăila din 1841, mai luminată asupra unei protecții atât de căzăcesci, ce trebuia să facă la 1848, te întreb Domnule Stirbeiū?

Să se ia după declamațiile D-lui Mavru și cuscreniilor d-sale, dușă patriotismul DD. Cantacuzino, A. Ghica vistierul și lui C. Suțu? Trebuia să ăsă cu simbriașii lor în uliță ca să strige: jos Bibescul! jos tiranul! jos alesul țerei! și servind planurilor moscovite și intereselor intriganților să cadă victimă, dând pretextul legiuit invasiei moscovite? Trebuia proprietarii să se lase așși vedé averile prădate, neguțătorii magazinele în prada focului, părinții de familie onórea caselor batjocorită și viața în pericol? trebuia să se lase în prada unei anarhii cu care îi speria simbriașii lui Mavru, instrumentele incendiare ale lui Duhamel?

Etō ce făcū țera, acest popor înțelept: După ce vedū că nu mai e miđlocū de mântuire, că poliția n'avea putere a aresta decât ómeni inocenți, și că adevărații conspiratori și simbriașii lor subț apărarea consu-

lului rus împrăștiata terórea, se determină să veghiede, să aștepte, se determină a da putere unui guvern pãlit și desconsiderat, cređend cõ acel guvern va mai fi avënd vre o rãmãșiță de vigóre națională.

Când veni Duhamel în Iași, m'am dus la Domnul țerei, 'i-am spus cõ de va veni omul acesta în Bucuresci la asemenea timp, vine să organizeze și în țera noastră ceea-ce se făcuse la Iași. Intrebã'l ce 'm'i-a răspuns? cu tóte cõ scii pré bine, pentru-cõ și Domnia-Ta ținea tot asemenea limbagiũ prin Londra în 1848. Cu altã ocasiune vom vorbi și despre acésta.

Când Duhamel veni în Bucuresci și începũ a organiza mai serios și a incuragia complotul, am strigat să mē audã tótã țera prin *Curierul Român* cõ 'm'i-e frică de anarchie. Dacă comisarul puteril, ce ne tot cânta cõ represintă ordinea, venise spre a însufla respect, pentru ce pretinse de ia Domn a desființa *Curierul Român*? pentru ce cerũ exiliul meũ? Pentru-cõ am strigat cõ 'm'i e frică de anarchie? Bine vedĩ și bine póte vedé tótã lumea cõ pentru acésta; cõci eũ eram inamicul anarchiei, și d-luĩ prin rěscõlã venise a servi cugetele bine-voitóre ale guvernului seũ, ce cu orĩ-ce preț voia a 'și introduce oștirile în țerile nóstre.

Când a venit trimisul Inaltei Porți, Talaat-efendi, m'am dus împreunã cu Golescii a 'l ruga și a 'l conjura în numele ordinei. spre a dice Domnului a deschide ochii spre a nu mai persecuta pe ómenii ce se încercã a sustine pacea amenințatã.

Infine semnalul protestațiunii naționale nu s'a dat la Islaz, decãt când județele erau pline de misionari moscoviți predicând rěscõlã și invitand satele la omor și la pradã, când simbriașii lui Mavru, Cantacuzino, Șuțu și A. Ghica vistierul era gata a eși în ulițele capitalei cu focũ și cu pradã, când soldații și ofițerii garnisonel, corupți de Odobescul, instrumentul lui Du-

hamel insultarö pe Domn cu neascultarea, gata a 'și da mâna cu anarhiștii, când fratele unüi căpitan rus se dice cö ar fi dat să ucigă pe Domn, spre a rămâne țera fără cap și a se da drumul exceselor criminale. Atunci dar, ce trebuia să facă ömenii ce veghia și urma de apröpe machinațiile comisarului Țarului? Se scularö în numele popolului și protestarö pe temeiu tractatelor, și glasul lor cel d'antëiu fu: *pace voö*.

Citesce äncö odată Proclamația Regenerației, și veï vedé peste tot chiemarea la pace, la ordine, la respectul proprietății și a persónelor, chiemarea către Domnul țerei, rugăciune ferbinte de a nu lăsa Patria în prada anarhieï.

Citesce scrisörea ce adresarö din Islaz către Domn capii Mișcării, prin care se protesta în contra desordineï preparate de Duhamel. Domnul änsé nu ascultä nici glasul țerei nici al onörei personale, nu'și aduse aminte cö era Alesul Patrieï. Ascultä ce 'i dïse Duhamel și abdicä la ast-fel de timpï greï, lăsându-ne pe noi răspundëtori, lăsându-ne frëul guvernului.

Ce făcù guvernul provisoriu, Locotenența, Popolul român în trei luni? Vătämatu-s'a în ce-va proprietatea, onörea, vieța cui-va? Semënat'a în ce-va protestația națională cu zavera rusescă adusă de Ipsilante? Așa credi öre cö s'ar fi petrecut lucrurile, dacă popolul cel bun și onest al capitaleï n'ar fi veghiat asupra ordineï, și dacă n'ar fi ales de cincï orï tot pe aceï ömenï la 13 Iunie, la 19, la 29 și de doé orï la venirea lui Suleiman-Pașa?

Ce a chieituit guvernul național în trei luni spre a ține ordinea atät de amenințată de demagogii moscoviți? Nici un milion de lei în socotela listei civile și a leflor de adiotanți și ale spionilor poliției, ce nu mai era trebuinciosă.

Cine striga în aceï timpï pe Câmpul Libertății: arme, focü, bătaie pe uscat și pe apă cu tötă lumea, mörte

în dreapta și în stânga? Adepții lui Odobescul, spionii consulatului rus, creaturele lui Sturza trimise din Iași.

Cine strigă frăție, pace, prudență, respect către tractate? Cine, și în parte și în public, în ori-ce ocazie striga să înceteze numele de desbinare, nume'e de ciocoli, de boier, de aristocrați, și toate să se împlinescă cu un singur nume sacru de unire, cu numele de *Român*? Întrăbă toți oamenii capitalei, toate deputațiunile ce veniro din județe și din plase, întrăbă pe amicii și pe inamicii Constituției, și toți își vor spune cum se chiamă omul acela.

Cine la apropierea lui Duhamel și a lui Fuad-efendi dinpreună cu oștirea Inaltei Porți prepara un Sant-Bartelemy, spre a da în cele după urmă pretext Rușilor de invasie? Tot adepții Odobescului, tot ametiții de doctrinele moscovite. Și cine întempină această neomenie și mântui țera de o asemenea pată de sânge? Tell, care vedându-se neascultat de soldații garnisonei corupți de I. Voinescu, și de rămășițele Odobescului, luă comanda gardei naționale unde tot soldatul era un cetățean părinte de familie și un adevărat apărător al ordinei.

Cine era în capul mulțimii amăgite și cerea arderea Regulamentului, ca să dea putere lui Duhamel ajutându-i planurile? Tot acei proseliți ai Odobescului, tot spionii consulatului rus, tot implicații în complotul Țarului de la Brăila din 1841. Cine s'a opus cu peptul unui asemenea exces atât de nepolitic și copilăresc pentru Români, și atât de favorabil pentru minunatul comisar al Țarului? Cine își spârgea peptul atunci a face pe popul să înțeleagă de unde vine impulsia? Cine fu năpădit și însuși maltratat de mulțimea fanatică? Membrii Locotenenței ce nu mai avea a governa decât trei zile, și cari de ar fi pedepsit pe in-

vitătorii acestui exces, cu adevărat s'ar fi comis măcelul preparat cu două săptămâni înainte.

În trei luni de regenerație, țera n'are a plânge de cât noșt' omeni uciși de Solomon, rebelul către Bibescu și gădele executor al planurilor ruse. Mai are a plânge încă 60 soldați desarmați uciși la Casarma de la Spirea, nu de Turci ci de Duhamel însuși, căci Mefistofele era pretutindeni.

Membrii Locotenenței, după cum v'ați încredințat prin Comisia cercetătoare, făcuro toate economiile posibile cu banii publici; nu 'și însușiro nici o listă civilă pentru funcția înaltă ce ocuparō; își sacrificarō averile, își puserō în pericol viața spre a vă mântui averile și viața, și spre a proclama tot de odată principiile eterne și dătătoare de viață națională.

Când am eșit din țeră, din totă starea mea strinsă cu sudorile de 30 ani, n'avuiu decât șapte galbeni. Vama Timeșului scie întrégă. Tell asemenea ca și mine nu avea decât mări aceași sumă.

Acestea le scii, Domnule Stirbeiū, și de aceea viū să'ți aducū aminte numai două acte din timpul gospodăratului Domniei-Tale, ce promiseiū la începutul acestei scrisori.

Când ajunseși la gospodărat, aflași Vistieria datore cu 18 milioane înghițite în căimăcămia D-lui Cantacuzino. Și fiind-cō n'ai aflat de la Locotenența nici o datorie, nici o chieltuală decât cea mai strict necesară pentru apărarea liniștii ce v'a mântuit averile, după logica căzăcescă, după logica lupului cu mielul, prada tesaurului publicū o aflași în marea D Tale înțelepciune cō n'a făcut'o nici Rușii, nici Cantacuzino, ci omenii păcii și ai drepturilor naționale. Așa făcuși cuvântarea Thronului, după legea Domnilor și Impăraților. Nici declamația nu 'ți-a lipsit, nici numele Patriei, nici al lui Dumneșeū, nici compătimire pentru suferințele popoului, nici însuși dragoste către un frățior ce te în-

tórse din condeiú la 1842, și il săpași și D-Ta de atunci pînă la 1849, ca un frate mai mare ce esci... Așa, cu Dumneđeú și cu țera întregă martori, începuși a te bate cu pumnii în cap, a te lamenta și a plânge disgrațiile Patriei, a blestema pe hoții de păgubași, a'i face prădătorii banilor publici, turburătorii, aducătorii de cataclisme. Ei aú făcut Revoluția Franței din Februarie, ei pe a Berlinului, ei pe a Vienei, ei aú sculat Italia și Ungaria. Cazac-bașa nici cò avea de gònd să 'și trimită oștirile în țerile nòstre. Tot ei aduserò cazacii, ei aú făcut baluri la venirea acestor ángerii atât de frumusei, cu totul și cu totul după chipul și asemnarea lui Dumneđeú.

Când 'ți ai întors ochii în Transilvania și vèduși câte neomenii se execută de către iobagi asupra proprietarilor și vice-versa, când îți aduseși aminte de puturi pline de domni vii cu neveste cu copii, de domni jupuiți și arși de vii, și tot sub guvernarea ómenilor imperiali ai ordinii, cu prestigiul lor magistral, și când vèduși cò în trei luni ale Regenerației române, nici o picătură de sànge nu s'a vèrsat, nici o bonetă de cucónă nu s'a pierdut, nici un fir de barbă fanariotă nu s'a rătécit, când vèduși o serbătóre de trei luni, atunci strigași: „Mărire ție Dómne cò ne mântuiși de ómeni ce sciurò să apere atât pacea, și cu ordinea oprirò pe Cazaci! Mărire ție, Dómne, cò ne-ai mântuit de ori-ce inteligență, de ori-ce cugutare de dreptate și frăție, de ori-ce speranță de naționalitate! Mulțumită Impèratului Nicolae cò trimise și gonì pe acești Cătcăunii de creștini, și mă puse pe mine coala de unde vè vorbescú cu atâta patriotism! Acum vèd și eú cò mergú lucrurile cu frica lui Dumneđeú. Când ansé domnia Al. Ghica, când domnia frate-meú, cât furò desculții áia ce nu sciurò să fure nici o para, pentru Dumneđeú, ce erà p'atunci!!!“

Cuvéntarea ce făcuși nu era scrisă cu vorbele acestea

ce spun lucrurile pe numele lor, înțelesul ei însă era, după cum știți prea bine, întocmai. Era de față la această memorabilă solennitate toți urzătorii de comploturi, Suții, Cantacuzinii, Mavrii, Ghicii, Odobescii, Solomonii, fanarioții, străini pripășiți de când cu Muscalii, Români mai răi decât streinii ăștia, și cu ochii plini de lacrimi, cu nisce brațe așa de lungi-părintesci, începuși a-i conjura pe toți să nu mai facă la comploturi cât veți domni Gospodăria-Ta, ci să sară cu toții a-ți ajuta să aduci fericirea țării! Era și cocône în Bucuresci multe, și una vărsa lacrimi de tinerețe și de bucurie, căci pricepea ea ce înțelegi D-Ta cu țera; cel puțin se lingușia că țera este dumneii cât veți domni Gospodăria Ta! Toți cați aștepta chivernisele făcuro îndată să răsune sala de miș de vivate. O! ce momente de tinerețe și de umilință! Dumneșu nu mai avea acum decât a căta din cer cu un ochi plin de fulgerile mâniei asupra adevăraților Români, și a-și sumete mânecele a bine-cuvânta pe Nicolae, apoi pe Duhamel, apoi pe toți cazacii pînă la unul, și apoi să-și aducă aminte și de robul său Barbu Stirbeiș, și de tot nemişul lui și de toți omeniș lui.

Ne-ai făcut turburătorii, anarhiștii, cinstite Gospodar, pentru-că v'am mântuit de ororile ce s'au comis în Transilvania, înecând de la începutul ei anarhia moscovită preparată de Duhamel și Mavru; ne-ai făcut tâlharii, pentru-că v'am apărat averile; ne-ai făcut hoții, pentru-că am avut dor de banii tuturilor și mai vartos de cei publicii; și veți bine că am răbdat, n'am răspuns nimic pentru-că te atingeai de persoanele noastre. Ba încă cu scrisoarea către Români de la 15 August trecut i-am îndemnat la răbdare, la supunere, la ascultare chiar către guvernul Gospodăriei Tale, ca să nu cadă în alte nevoi luându-se după apostoliș anarhiciș ai Țarului, și ca să nu pirdă dreptatea înaintea

unei judecări. Am tăcut, dicu, și nu 'ți am răspuns la actul cel d'antăciū al ingospodăririi.

Acum însă, când dioa 'namiada mare de față cu Turcii, Rusia mai cutedă a complota asupra ordinii și a 'și da un cuvânt spre a 'și ține oștirile într'o țără atât de stătută, când capiī complotului iți sunt cunoscuți de agenți și machine supuse, când în locu de a da pe față pe urđitorii de turburări, prin altă cuvântare, prin altă declamație, prin act publicū, faci comedia o realitate tragică, arunci crime pe ómeni inocenți și, ce este mai mult, nu o arunci pe nimeni, nu numesci pe nimeni, ca să lași drumul la miī de cugetări și să dai Țarului un document atât de solemn, a demonstra lumii cō ființa armatei sale este atât de necesară în Principatele Danubiene, mai necesarie decât tot-d'a-una; acum, dicu, când nu mai e vorba de persoanele nōstre ci de sórta țerei cu care te joci ast-fel, imi va fi iertat, o mare și înțelepte Gospodar a rumpe tăcerea. *)

XL

Către Româniī din Brussa

1851, Iuliū 1.

Fraților,

Lăsând Parisul și ocupațiile ce aveam aci, imi facū o datorie a vē da o socotělă de baniī ce am primit de la 1 Maiū 1849 pinō la 31 Decembre 1850, cum și de cheltueele ce am făcut atât din baniī primiți cât și din cei promiși a mi se trimite. Despre fiă-care articole de cheltuiiele am în regulă adeverințele ce la ori-care cerere se vor face cunoscute fiă-căruia ce a sub-scris și a dat bani, saū unei comisii numite de cei ce aū format sumele ce am primit.

*) Regretăm cō finele acestei scrisori, caro este un insemnat document, lipsesco.

No. 1

Ce am cheltuit

La tipăriri fr. 2,917

Cum urmădă:

O broșură Protectoratul de 4 côle . . .	fr.	439
Doë côle și jumătate și un afiș . . .	"	158
Impresiile unui Proscris în 20 côle, și alte publicări	"	1,500
O mică tipărire.	"	18
Tipăriri romănesci.	"	300
Broșura D-lui Rheal	"	238
Doë vignete după cererea autorului. . .	"	62
Litografia D-lui Etess de D. Nanteuil . .	"	150
Hărtia la broșura D-lui Rheal și la un supliment	"	52
		<u>fr. 2,917</u>

La abonamente

173

La antéiul trimestru 7 exemplare de

<i>La Semaine.</i>	fr.	49
Idem la al doilea trimestru 8 exempl.	"	56
Idem pentru alte 8 exemplare	"	56
Pentru <i>Presse</i>	"	12
		<u>fr. 173</u>

La acții

fr. 1,000

Antéia órá	fr.	400
Apoi în mai multe rânduri	"	600
		<u>fr. 1,000</u>

Cheltuiți. fr. 4,090

Suma din apoi	fr. 4,090
<i>La diferite persóne</i>	fr. 1,207
D-luî Rheal pe 7 luni, a 50 fr.	fr. 350
Idem, pentru alte cereri	" 150
Unuî Françes	" 40
La doi Români	" 500
La alţi doi	" 22
Altuia	" 45
D-luî Carpentier	" 100
	<u>fr. 1,207</u>

<i>Chieltuiri mărunte</i>	fr. 1,029
Porturi pentru scrisori în 18 luni, de broşure, de gazete, după particulara fôie a nume.	fr. 441
La prescrieri, la un desen şi chieltuiri de scris	fr. 108
Chieltuiala a doei poliţe	" 14
Portul de broşure în urmă, şi de expediţiilor numeroase	fr. 116
Şederea la Londra în urmă, 25 zile, şi chieltuiala drumului	fr. 350
	<u>fr. 1,029</u>
Chieltuiţi	fr. 6,326

Primiţi:

La început	fr. 2,200
A doua oră	" 708
A treia oră.	" 694
De la D. Gr.	" 250
De la D-nii S. şi N. G.	" 100
Idem	" 36
De la cărţi vândute	" 66
	<u>fr. 4,054</u> 4,054
Cheltuiţi mai mult.	fr. 2,272

1850, Decembrie 31.

I. Heliade.

No. 2

COMPT

De cheltuielile ce am făcut și de banii ce am primit
de la 1 Februarie 1851 pînă la 1 Iulie.

Cheltuieli

Tipăriri fr. 1,939

Cum urmîdă:

Scrisori și broșuri românești și franceze. 521
Memoriuri asupra Regenerației . . . 1,418
fr. 1,939

Cheltuieli diferite

fr. 1,139

Porturi de scrisori în 6 luni fr. 120
Porturi de cărți și broșuri. " 46
D-lui Ledain pe 7 luni " 350
La acțiї noi " 75
La polița de 1000 fr. " 48
Ducerea la Londra în urmă " 150
Tipăriri mici și cheltuieli, fără probe . . . 350
fr. 1,139

Suma fr. 3,078

Primit:

Polița plătită de D-nul Zossima la. fr. 1,000
De la D-nul Gr. G. " 100
De la doi Români Chr. și R. " 100
fr. 1,200 1,200
fr. 1,878
Se adaugă suma, cum se vede la No. 1 . fr. 2,272
Patru mii una sută cincî-deci cheltuiți mai
mult fr. 4,150

Comptul cărților

<i>Protectoratul</i>	exempl. 1,000
Din cari s'aũ vëndut	ex. 20
S'aũ împãrțit gratis	" 480
Se aflã în ființã	" 500
	<u>ex. 1,000</u>

<i>Impresiũ</i>	exempl. 600
Din cari s'aũ vëndut.	ex. 16
S'aũ împãrțit gratis	" 264
Se aflã	" 320
	<u>ex. 600</u>

<i>Memoriuri</i>	exempl. 610
Din cari s'aũ împãrțit.	ex. 98
Se aflã	" 512
	<u>ex. 610</u>

Broșuri române	exempl. 400
Gravuri de doș feluri	150

Ce cărți se afla la 1851, Iuniũ 28:

Protectorate	ex. 500
Impresiũ	" 320
Memoriuri.	" 512
Broșuri.	" 400
Gravuri	" 150
Exemplare	<u>1,882</u>

I. Heliade.

XLI

Către Români din Brussa

Malta 1851. Iuliu '67.

Fraților,

De nu v'am scris de mult, cauza este că mai de 40 zile eram pe picior de a pleca; am mai fost prin Londra pînă să iaș drumul spre Orient. Acum de două zile m'am arestat aici, nici n'am mai avut bani cu ce să continuu calea.

Trei lădi cu catrafuse și cu cărți le-am lăsat în Marsilia a le expedia d'a dreptul la Smirna; alte trei cu cărți le am lăsat la Paris pentru datoriile ce am avut. Din cele de la Smirna una este cu cărțile d-văstră. Intr'ênsa sunt:

5 Istoriile universale, în câte șapte volume, pentru fiecare câte un exemplar.

5 Știința pentru socialismul universal, idem.

1 Evangeliu după Lamennais, ilustrat pentru D-nul Zossima.

1 Atlas geografic, pentru D. Giurescu.

2 Diferite tractate pentru ridicare de planuri, pentru D. Russo.

1 Juif-Errant și Misterele Parisului ilustrate, pentru idem.

10 Arpa Exilatului, de un autor Italian ce vorbește mult în poeziile sale de Români, de fiecare câte două exemplare.

Mai multe cărți sau broșure despre știința noastră, în comun pentru toți le veți împărți sau citi frățesce.

5 Martiriile D-lui Esquiros.

5 Suvenirii și Impresiunile ale unui Proscris, legate bine pentru fiecare.

10. Poesii române traduse de d. Vaillant în franço-
sesce

1. Dicționar de conversație, pentru d. Russo.

3. *Album Moldo-Valaque*, de d. Villaumé.

60. Acte și Epistole în românesce, coprindeând di-
feritele epistole ce v'am scris dv. aci, și Românilor
în țeără.

100. Protectorate.

80. Istoria Regenerațiunii române.

40. Suvenir și Impresiuni ale unui Proscris.

Aceste din urmă 280 volume de Protectorate, Is-
tori, Acte și Suvenir, le veți împărți asemenea în-
tre dv., și le veți dărui sau vinde fiă-care pentru pro-
pagandă.

În Paris se mai tipăresce de d. Charpantier o bro-
sură intitulată: *Gallerie des Agents Russes en Moldo-
Vallachie*. V'am abonat pe fiă-care pentru câte 5
exemplare.

Daca Protectoratele, Istoriile și Actele nu le ve-
deți în număr egal, este cō n'ău mai încăput în ladă.
În Paris ău rămas destule, și mai puteți dispune.

Vă alătur aci și comptul typărit de ce bană am
priimit și ce chieltuieli am făcut. Acest compt e împăr-
țit în doă periode: unul pînă la 30 Decemvrie 1850,
și altul de la Fevruarie pînă la Iuliu 1851, de unde
veți vedé cō am chieltuit mai mult; parte am dat
de la mine și parte am rămas dator. Datoriile ce
am vè rogă a le împărți frătesce în șese (dv. cinci și
cu mine), precum tot așa am împărțit și chieltuielile
făcute.

Încetând ocupațiunile mele politice, vè rogă a trece
cu vederea ori-ce voiă fi făcut rău, după părerea dv.;
unele voiă fi greșit ca om, și altele a cătat a se face
ast-fel, și când veți auđi cuvintele, le veți încuviința.

De acum înainte, de voiă trăi și de voiă fi liber,
mă voiă ocupa în partea literară și religiōsă.

Aședându-mă, vă voi scrie, sau de vom fi cu toții la un loc voi face un curs, sau cursul îl voi face prin epistole către voi.

De 'mă veți răspunde, adresați-mă scrisoarea la Chio către soția mea cu adresa: *À Madame Marie Héliade à Chio, pour M. Joseph Fransky, recommandée à Mr. Couturier, banquier à Smyrne.* De la Chio scrisoarea mi se va adresa unde mă voi afla.

În Malta nu cred a ședea mult. Sunt străin, fără bani, fără credit. Tot capitalul ce avui la ajungere era de 10 franci, care s'au și cheltuit.

Aștept răspunsul vostru și de la soție.
Salutare și frăție.

I. Heliade

XLII

Domnului Gr. Grădiștenu, la Paris.

Marsilia, 1851, Iuliu 20.

Amatul meu Domn,

În două nopți și o zi am ajuns la Marsilia; calea s'a scurtat mai pe jumătate, și cheltuiala drumului s'a împușinat cu un quart. Din Avignon pînă în Marsilia nu mai e cale, ci o preambulă din cele mai exotice.

Comisionarul către care s'a expedit lașile mele s'a încărcat să mă trimită și pe mine, și să i se plătescă la desbarcă. Prin urmare plecăm mâine Luni la 21 Iuliu. N'am avut mijloc să mă abonez la nici o gazetă. Te rog dar, de vei desface vre-un exemplar din cărți, abonează-mă la *Eveniment* pe trei

lună; iar dacă nu, numai pe o lună, cu adresa la *M-me Marie Héliade à Chio, recommandée à Mr. Couturier, banquier à Smyrne.*

Te mai rog încă să faci o trebă ce n'am avut timp a o face eu singur. Pune într'un plicu Impresiile unui Proscris și Memoriurile despre Regenerație, și adrese-le la d. Sébastien Rheal, 12 Rue Turnon, fără să arăți nici cum, nici de unde vin. Să nu 'ți pară strania purtarea mea. E o purtare ce aveam în cuget a o ține în momentul plecării, iar graba nu m'a iertat. Ori-câte 'm'i-a făcut omul ăsta, cred că 'm'i-a făcut de sărăcie, și nu știu de voiă mai trăi. Il iert din tot sufletul.

Te sărut, frate. Imbrăciședă din parte'mi pe Scarlatache, pe Lapati și pe Filipescul. Spune'i celui din urmă să mă rechieme în suvenirea fraților sei Cos tache și Scarlat.

Iar te îmbrăcișed. La revedere.

Sărutare și frăție.

I. Heliade

XLIII

Către Români din Brussa.

Chio, 1851, August $\frac{1}{13}$

Fraților,

Am ajuns în Chio lângă familia mea și șed sub numele de Joseph Fransky, pînă îmi va veni răspuns de la Sublina Pörtă cum să urmed, dacă trebuie a rămâne cu acest nume, sau dacă pot a purta fără bîntuire numele meu; prin urmare pînă atunci cu adresa Joseph Fransky să 'm'i scrieți și dv.

V'am trimis din Marsilia o ladă cu cărți, care cred că va fi ajuns la Smyrna. Chieltuiala ei pentru drum și vamă va fi în socotéla dv. Când voiți priimi de la comisionar comptul, vi'l voiți trimite.

V'am scris din Paris că comisiónele ce 'mă-ai dat pentru cărți le-am făcut, și cea mai mare parte am plătit'o cu schimb de cărți d'ale mele care s'au typărit cu spesele dv, iar parte am plătit'o în bani.

V'am trimis și socotéla typărită sub No. 1 și 2, de ce bani am priimit de la dv. și alți români, și de ce bani am chieluit pentru cauză și typării cum și de câte cărți s'au dăruit și de câte se află în ființă.

Am chieluit cât am fost în Paris 6326 fr. de la 1-iu Maiu 1849 pînă la finele anului 1850 după socotéla No. 1, și franci 3078 de la 1-iu Februarie 1851 pînă la 1-iu Iuliu, după socotéla No. 2, iar în tot 9404

Am priimit franci 4054, după socotéla No. 1, și franci 1200 după socotéla No. 2, iar în tot 5254

S'a chieluit mai mult 4150

Din acești 4150 franci ce sunt dator pentru typării și altele, am tras polițe, de lei 1000 la d. Zosima, și 1000 la dd. Russo și Giurescu.

Acéstă din urmă poliță cred că s'a și plătit, mai rămânând de plată 3150 franci.

Salutare și frăție.

I. Heliade.

XIIIV

Domnul Gr. Grădiștenu, la Paris

Chio, 1851, August 1/13

Amatul meu Doum,

Alaltă-ieri la 27 Iuliu am ajuns la Chio, unde m'am aflat copii sănătoși, afară de soție care încă suferă. Aci cu multă plăcere aflaiu și pe părintele Ion.

Amicii cunoscuți sunt mênioși pe mine, și eu îi las în voia Domnului. Cum pricep, sunt mult adăpați de doctrinele celor contrarii. Când vorbesc de mine, dicu că nu mi-a mai rămas alt amic decât Grădiștenu, și când au aflat că am plecat din Paris, dicea că nu se poate ca Grădiștenu să mă lase și să se deslipescă de mine: de voiu veni eu în Chio, vine și Grădiștenu. De cred astfel, bine-cuvântată să le fiă credința; de o dicu în ris, să dea Dumneșeu tot așa să ridă, și veninul tot așa de dulce să le fiă. Mi-a părut bine fără să aspir nici o dată la atâta sacrificiu din partea amicului; căci asemenea sacrificiuri nu aducă nici un folos nici într'o parte nici într'alta: sunt curat romanțuri, și eu nu mă fericesc când ași ave copii sau frați sau amici cu capete romantice. Eu mă mulțumesc cum mă iubesc și cum cugeți și cum lucreți, și sunt sigur că dacă au vrut să facă din noi un Pilade și un Orest, au fost numai ca să ridă. Risul lor însă, cum dicu, mă lingusece; pentru-că scotând romantismul de la d-ta și de la mine, rămânem cu ceea ce șede bine a rămâne la nisce oameni de vârsta noastră, și aceea e raționabil și durabil. Așa cum suntem, să dea Dumneșeu să fim pînă la mörte; nici fanatici unul de altul, nici nedrepti unul cötre altul, a ne spune greșelele în față și a ne

apera unul pe altul de ori-ce e nedrept și calomniă din partea altora.

Pe drum, Dumneșeu scie cum am venit. In Marsilia am lăsat lădile ca să facū banī a veni pinō in Malta. In Malta am lăsat nisce lingurițe de argint ca să pot afla banī a veni pinō la Sira, și tot pe punte la a treia c'asă unde nici un pahar de apă nu'ți dă; daca n'ai vas, cată să beī apa cu pumnul.

Fiind-cō diseiū cō mă mulțumescū a ne spune greșelele in față, și ca să scii unde 'mī este greșela și cum să mă judici, cată să'ți spuiū unde 'mī este deficitul. Aī chiełtuit și d-ta cu economie, și scii. Prin urmare, poți judeca după socotēla următore:

De la 1-iū Maiū 1849, de când ne-am întors din Constantinople in Francia:

In ale causei, după socotēla ce ți-am dat typărită cu No. 1 și 2	9404
La cărți după comisiuni la frații din Brussa, afară de alte cărți ce le aducū pe schimb de cărți	163
Doē-deci și șapte de luni in Paris: la birt, băcănie, tutun, spălătură, câte 204 franci pe lună	5508
Lemne și cărbuni câte șapte luni pe an, a 20 franci.	420
Haīne, cămēși, bōle, spițer, doctor pe 1849	445
Idem pe 1850	498
Idem pe 1851	408
	<hr/>
	1351
Haīne și alte necesarii in doē rēnduii la fa- miliă	1568
La cărți, pe sēma mea.	158
Chiełtuielile drumului din Paris pinō in Chio pentru mine și lădi.	600
Chiełtuiti.	<hr/>
	19172

Ce am priimit:	
D'a casă	8395
De la Români, după socotéla No. 1.	4054
Idem, idem după No. 2.	1200
Polita (de se va fi plătit de la d-nii Russo și Giurescu)	<u>1000</u>
	14649
Diferință	<u>4523</u>

Acești 4523 s'au cheltuit mai mult de ce am priimit, și étö deficitul, étö datoria generală. Iar în parte pentru Români saü causă:

Am dat:

Dupö No. 1 și 2	9404
Pe cărți	163
Chiria și vama cărților.	<u>120</u>
	9687

Am priimit:

Dupö No. 1 și 2	5254
De la d. Russo și Giurescu (de se va fi plătit).	<u>1000</u>
	6254
Datorie a causei	<u>3433</u>

Acești 3433 ai causei, adăogați pe lüngö ce sunt dator saü imi lipsescü pe séma mea, se suie, cum vėduși, la 4523 a'i plăti pe toți singur, care mă strimtoră a mă determina să viu d'a dreptul în Chio.

Emigrația noastră s'a despărțit în atâtea fracții, și fă-care fracție a avut cheltuiielele sale. Cunoscü socotéla lui Ghica și altora. Cheltuiielele sunt mai multe ca ale mele, și cu ce s'au ales? De la mine aü Români trei cărți, plus alte articule și broșure, plus ducerile la Londra.

Sărută pe frații Români, și din parte'mi pe Scarlat pe d-nii Lapati și Curie.

La revedere.

Salutare și frăție.

I. Hellade.

XLV

*Domnului Gr. Grădiștenu*Chio, 1851, August ²⁰/₂ Septembrie.

Amatul meu domn,

Este mai o lună de când sunt în Chio. Mă aflu sănătos, ți-am scris de pe drum, ți-am scris și îndată după desbarcul meu o scrisoare lungă. Doresc să am scrisori de la d-ta. De la d. Maghieru priimii o scrisoare cu data din ²⁰/₈ Iuniu, în care îmi cere să'i răspund la alta ce mi-ar fi trimis pe la capetul lui Maiu, și pe care n'am priimit'o. Îi răspunsei cu posta de astăzi; te rog să informezi-te la fiul său despre adresă, și să faci bine să'i trimite astă scrisoare.

Ocupat înaintea Revoluției cu traducția clasicilor și apoi cu ale causei în Franța, de mult nu citisem romanțuri. Aci în Chio neavând alte cărți, citii pentru prima oară pe *Judanul rătăcitor* (Juif errant). E o carte de minune pentru sistema și intrigele Iesuiților. Anse astă carte, pe cât a făcut bine oamenilor buni și luminați, pe atâta a făcut rău în țera noastră demidocților ce știu pricepe franșosese, și cari s'au crescut în scôla fanariotă și au contractat învățurile și vicleniile astei sisteme. Eu acum văd de unde românașii se corupseră atâta. Rodin le fu la toți de model, și'i învăță a se servi atât cu calomnia, sau cu o aparentă sinceritate, și mai mult decât toate cu patimele bune sașu rele ale omului ce vor a persecuta. Este el vișos? îl împingă mai mult la vișul ce îl dă de ripă; este leal, generos? facă apel la lealitate la generositate spre a'l face a'șu da pe față cugetele, a se ucide moralmente sașu materialmente. Iesuitismul, frate, face progrese între Români. Strămoșii os,

tri-erau numai ciocoi, părinții nostri în contact cu fanariotii deveniro ciocoi mai rafinați, adică fanariotisați. Generația de acum, datand de la 1838, rafină și mai mult ciocoismul fanariotizat, il rafină și'l reduse fatal prin iesuitism. Scii de societatea secretă ce se formă în Paris între câți-va puî de Români pe la 1838 saũ 39 spre a veni în țeră a acapara typarul, tribunalele, generala Adunare, funcțiunile publice, a avé ómenii lor pretutindenî pînó între servii Domnitorului, a sci tóte, a dirige tóte, și a persecuta pe cei ce nu vor fi cu dênșii prin tóte miđlócele, cu orî-ce preț: cu banî, cu desonórea, cu minciuna, cu calomnia, cu mórtea chiar. Astă scólá, astă sistemă fu inspiratá dupó citirea Judanului rătécitor. Searlat Filipescul nu făró cuvént numî pe capul ei Rodin. Mě speriiũ când mẽ góndescũ có se vor ímmulți proseliții saũ elevii astei scóle.

De n'ai citit pe *Juif errant*, citește'l și'ti vei face o idee mai clară de evenimentele ce se succedaró de la 1848 între Români, și de ómenii ce le ținuró firulũ. Ești Român? ei nu'ti combat românismul; din contra, țil mai ațiță, te fanatisedă ca să țil conducă rěũ spre folosul lor saũ a capului de unde secretamente depënd. Étó de unde ești făró timp ideea de Româniá una. Copilul ce erà a se nasce mai târđiũ, fiind redutabil inamicilor, voiró a'l scóte din pântecel mumei mai 'nainte de timp, și acésta în limbagiul lor nu o numescũ ucidere, asasinatũ, ci zel, patriotism. Biata credula junime!

La revedere,
Salutare și frăție.

I. Heliade.

XLVI

Domnului Gr. Zossima

Chio, 1851, Octombriu 10/23

Amatul meu domn,

Priimind scrisoarea d-tale de la 30 Septembrie, am vădut cele scrise și m'am intristat mult de câte ved dintr'ênsa și din cele-l-alte cinci ce mi le trimiți. Ce să'ți spui, și ce să'ți dicu! Nicî o vorbă, nicî un consiliu nu è convingător ca exemplul. Cate consilie cineva, cată să le și facă, daca voiesce să fiă cređut. Prin urmare, câte mă pricep a te consilia, iți voi da probe cõ, pe cât am putut, le-am urmat singur.

Rêposatul și fratele Negulici mi-a scris epistola ce o veți vedé în original, și care m'a făcut a căde la pat și a zăcé peste doè sêptemăni, și cu tôte acestea veți vedé cum figurêdă în Istoria regenerației.

D. Tell... viind în Chio, reuși a implé capul soției mele de atâtea prepusuri și a'i invenina sufletul atata, încat astăđi n'o mai cunoscú, è pe calea de a'și perde mintea. Eú astăđi am o viață mai grozavă decăt mórtea; copii 'și-au perdut sănătatea, încat suntem măi toți pe calea morții celei mai vecine, și tôte sunt dator acestui bărbat cu caracter, cu virtuți democratice, acestui om modest, tot veninul ce'l beau pe tot minutul. Și cu tôte acestea, vei vedé éro cum figurêdă în Istoria regenerației, când eră timpú îndes-tul să adaogú saú să ștergú cate ași fi voit. Vei dice ânsé: așa darö d-ta n'ai scris adevêrul; din patimă saú din generositate, ai arêtat ómenii ast-fel cum nu sunt? Așa este, 'i-am arêtat ast-fel cum nu sunt astăđi, ci cum aú fost în timpul revoluției, și asta a fost misiunea mea. Cine va scrie viața lor de pe urmă

saŭ de acum, îi va arăta ast-fel cum aŭ devenit. Cine va scrie viața lor privată saŭ caracterul lor particular, îi va arăta cum i-a cunoscut. Pentru mine, în misiunea mea, *amicŭ saŭ inamicŭ îmi este Plalon, ănsă cel mai amicŭ a cătat să 'mă fiă adevărul.*

Când vei vedé scrisórea ce 'mă-a scris d-nu Pleșo-anul din Constantinopole în anul trecut, când vei vedé ceea-ce imi va fi scris acum câte-va ȝile, — pe care n'am deschis'o, n'am priimit'o și am trimis'o înapoi, — vei ȝice cò nu se póte mai departe umili un om. Cu tóte a-stea, vei vedé cum figuréȝă și acesta în Istoria re-generaȝiei. Altele sunt certele și antipatiile particulare ce aducŭ pe ómenii la orbire și nedreptate și calomnii chiar, și altele sunt faptele publice. Nu sciŭ de voiŭ avé puterea a 'mă inneca dorul și a tăcé calomniile de care am fost și sunt strivit, de a tăcé faptele rele ale inamicilor mei particulari; am avut ănsă puterea a descrie cu mâna pe inimă devotamentul și sacrificiele lor la cauza comună.

De vei vedé o scrisóre ce 'mă-a scris d-nu Christofi, vei ȝice éróșii cò nu se póte cel mai cumplit tyran a insulta pe sclavul cel mai uricios în chipul cum mă insultă democratul ăsta. N'am respuns nimicŭ, și am ȝis în sine'mi: „*Datu-m i-s'a mie boldul Satanei, ca să mă isbésacă peste obraz, spre a nu mă mândri.*“ Așii dori ca copii mei, după ce vor publica, de vor afla cu cale, copiile unor asemenea scrieri, să mă îngrópe cu originalul lor. E un tribunal dincolo, unde nu se póte strecura minciunea și nedreptatea.

Acestea, frate, le pot ȝice d-tale și orî-cărui mă onóră a se adresa la mine și a se plânge de injurii și nedreptăȝile ce i se facŭ. De póte să ierte, ierte; de nu póte, țină comptul; ănsă să nu amestice o cauză cu alta, o chestie particulară cu o chestie publică. Să întórcă omul Diavolului ce este al Diavolului, și ce este al lui Dumneȝeu să ofere lui Dumneȝeu. Dacă

adică vede cine-va în mine ce-va ce vine de la duhul Răului, să'l dea Răului său să'l și facă cunoscut publicului la timp; eră de vede ceva ce vine de la Dumnezeu, pentru dragostea lui Dumnezeu ș'a Adevărului să'l facă asemenea cunoscut publicului, sau cel puțin să'l mărturisescă în cugetul seü. Ești mai matur, amicul meü, și judică pe ömeni cö nu sunt în starea normală: toți suntem fără ocupații, și cătăm a ne ucide fie-care uritul cu paguba fratelui nostru. Féréle aü o lege din care nu es; omul când nu mai è în starea normală, libertatea lui îl împinge a fi mai cumplit decât fiéra, și astă libertate cată s'o considerăm ca apa, ca focul și atâtea elemente atât de vitale, și de care în revoluțiile naturéi, prudența ne dize a ne da înlături din drumul lor impetuos. Pentru-cö vin câte o dată apele mari și distrugü morile, nu putem blestema ființa apelor nici seca canalele, ci să cotim de putem abate la timp impetuositatea curentului, sau și să suferim paguba neevitabilă.

Sunt lungi scrisorile mele, frate; ansé iértă, cöci singura mea consolatie este când sunt în corespondență cu voi, amicii sau inamicii de veți fi unul cu altul. Eü nu mă încercü să vë vindecü ranele iniméi; acésta o face numai timpul, și Dumnezeu mai virtos. Nu cer, când omul è amărit de altul, a sforța natura și a încerca să aducü în contact ömenii ce aü ajuns a fi antipatici; ci dicit a fi fiă-care prudent, luminat a distinge și a nu uita ceva bune ce se pot afla în persoanele ce urim, cerü adică cá amarul ce ni'l producü alții să cătăm a'l îndulci cu suferința nöstră și cu amorul dreptății; pentru-cö de câte ori peste rana făcută de altul, mai adăögăm și noi öcetul urei sau al iuțelei, nu ne facem decât mai răü de acea ce ne-aü făcut inamicii, devenim complicii lor.

Nu sciü de voiü mai trăi anul östa. Ași dori ansé pînö să nu mor să încep a scrie și a typări câte më

pricepū despre Christianism, cum 'ți-am scris și în epistolele trecute.

La revedere, amatul meū domn,

Salutare și frăție.

I. Heliade.

Adresa mea este : *A Mr. J. Héliade, à Chio, recommandée à Mr. Antoine Caracus, à Smyrne.*

XLVII

Domnului Gr. Grădiștenu

Chio, 1851 ¹⁰/₂₂ Octombriū

Amatul meū frate si amicū,

'Ți-aduci aminte, saū mai bine mă-aducū aminte de consiliurile ce 'mī dai să nu mă hasardedū a veni aci unde mă aflu. Mă așteptam la lóte și ȃnsuși la mórte ca să mă ved̃ o dată lúngō copii și lúngō mama lor ; numai la ceea-ce am pățit nu mă așteptam. Amicul ce l'a ținut nevasta mea în casă cincī lunī, și alți amici ca și dȃnsul, care scriaū atatea gentilețe despre dȃnsa în Paris, reușiserō a 'și întórce laudele cōtre mine despre soția mea, a le întórce dīcū asupra'mī cōtre o biētă femee credulă și debilă. Ii impluseră capul cō eū am fost trăit în Paris într'un palat regalemente mobilat, cu o femee ce mă costa mii de franci pe lună, cu care am fost făcut nu sciū câți copii, căriia îi promisesem a'mī lăsa soția și copilașii ca să mă insor cu dȃnsa, saū a 'i face o pensie viageră de nu sciū câte dȃci de mii de franci pe an, și alte atatea lucruri fabuloșe și feerice. De lă a patra dī cum am

venit în Chio începură cele mai teribile și scandalose scene. Măsurile ce luaseră de a se face posesorii pe corespondența mea, a citi și a opri scrisorile ce trimiteam și îmi venia. D. Ledain pe care îl cunosc, și care îmi scrie într'o epistolă *je vous embrasse cordialement*, este sau trece de o femeie ce ia nume de bărbat. D. Filippi, Giannone și alții trecu iar tot de aceea femeie ce își schimbă numele pe totă posta. Nu știu dacă cunosc pe M-me R. . . . ce îmi făcu un proces pentru-că am rugat-o cu stăruință să nu publice în broșura sa strofa și câte se atingea despre mine. Ei bine! M-me R. . . . trece de un prodigiū de junețe, de frumusețe, de cochetărie și de artă de a întorce mințile, e una din Dulcineele mele cele mai poetice și ideale. Vr'o patru brăçare (eră două), ce am fost luat din Malta la înturnarea din Constantinople, numai aur și brilante de sute de galbeni fîă-care (eră două brăçare de lavă ce mă costaseră câte 12 fr.) acele brăçări toate le-a făcut bună-presă M-me R. . . . și M-me del C. . . . Astăzi sunt ca în temniță, al cărei primul temnicer e biata soția mea eșită din minți. Guvernorul, Mitropolitul din Chio, neguțătorii cei d'antîi, preotul Ioan sunt martori pe totă ziua la scenele ce am. De li se face milă și îmi dau dreptate plângându-mă de soția ce am, turmentele îmi sunt și mai mari, coci îmi ved sfășiată muma copiilor; de dau ascultare și cred câte spune astă femeie victimă răilor, eu trecu de tatăl cel mai desnaturat. Mă a treia parte din pensia hotărîtă pentru hrana copiilor, se cheltuiesce pe la agenții puși în Smyrna și în Chio a 'mi opri scrisorile. Pînă acum nu s'a vădut nici-una de la vr'o femeie. Acum eși, după scrisoarea d-tale, că și spălătoreșa 'mă-a fost țilitore, pentru-că a fost spus amicului că eră tinerică. Ca să 'i tragă inima pe neguțătorii a ține cu o biată muma delăsată de un bărbat chiel tuitor, li se dau comisiuni de mii de lei pentru lucruri-

fără de cară am pute trăi, și eu n'am nici cisme, ca să nu pot cu ce eși afară a face vi'o mișcare. Când îmi trebuie câte de ce două-deci de parale, îmi dau copiii pe ascuns. Unde să mă plângă și în contra cui să mă plângă? Nu poți să 'ți faci o idee de situația în care mă aflu. Asta e paploma pentru care am alergat atata. ²³⁾.

Viața mea este ast-fel acum la vârsta de 50 de ani, mărginit în Chio, legat de nepermisia guvernului și de lanțurile sacre ale copiilor, fără nici-un ban, sub censura și poliția unei femei gelóse și mări nebune, având pe totă ziua scene, petrecând noptea pe ulițele și prin ruinele din Chio, ca să scap de scene; viața mea è ast-fel de amară, încât fără citire, fără ocupație de scris. de n'ași avé nițele principie de religie, 'mi-ați fi audít de nume pînă acum.

După ómenii acestia, cei mări mari scelerati din lume séménă sfinți pe lúngă mine. Și pentru ce? pentru ca să'mi apăr muma copiilor în scrisórea prin care am răspuns réposatului Negulici.

Étő, frate, de ce sunt scrisorile mele lungi, étő de ce îți-am trimis mări cum am picat în Chio o socotélă de banii ce am priimit peste tot de la femee și de la Románi în 27 de luni Te vei fi mîrat; ansé eu sciam unde mă strînge cisma. Nu cred să ne mări vedem.

Salutare și frăție.

I. Heliade.

XLVIII

Domnului N. Russo

Chio, 1851 Noemvriü 20.

Amatul meu domn,

De când am venit în Chio, patru scrisori v'am scris afară de alte două ce v'am trimis, una din Marsilia și alta din Malta. Nerăspunderea din partea d-v. nu pot s'o atribuii la nimic decât la intrigile ce mi se fac, spre a'mi împedica orî-ce corespondență. Póte să mă amăgesc, însă sunt mai ca sigur că nici n'ați priimit scrisorile mele. Cine mi le împedică sau face a le împedica? Dumneșeu să'l ierte, că nu scie ce face ²⁴).

Vă scriam în scrisorile mele ce cărți vă aduc, și vă trimiteam două compturi typărite (ale librăriei).

Eú sunt mai de plâns decât un sclav, și în stare de bani și în tractarea ce am. Toți Românii aveți o pensie, eú n'am nimic, eú *pe séma mea*. Asta ți se va păre o problemă care nu se deslégă decât de ne vom întâlni, sau după mórtea mea. ²⁵).

Vă scriam în cele trecute că am mai multe scrieri, parte terminate, parte în lucrare, istorice, științifice și religioase. De voiú trăi, cuget să încep un șir de publicări după cum cred că s'ar fi putut publica, iar nu după cum le-a pocit catholicismul papal și cesarian. Acestea sunt :

Istorie

- Istoria popolilor antici
- „ Greciei
- „ Romei republicane
- „ Romei imperiale
- „ Mediului-Evú

Istoria Modernă
 „ Christianismului și Ecclesiei
 Comentarii la Apocalypse.

Științe

Geologie	Algebră
Physică	Geometrie
Chimie	Mecanică
Istoria naturală	Ridicare de planuri
Aritmetică	Astronomie.

Acestea și altele sunt elementare, pe înțelesul tuturor în limba română.

Maî am un dicționar al limbei române. Când vor fi publicate acestea, cred că Românii ar simți maî mari folose decât din vorbe ce se perd.

Pe lângă alte neajunsuri ce au reușit unii-alții a'mi face, fû și întârzierea de patru luni a trei lădi ce lasasem la Marsilia, din care, după ce au zăcut la Smyrna trei luni, imi veniră numai două, fără a'mi da nici o socotelă de a treia ce eră cu cărți de peste 3000 fr. Acolo aveam și cărțile ce vă aduceam. Din întâmplare, în aste două lădi se află venite Dicționarul de conversație al d-tale și *Art de lever les plans*, cum și Evangelia lui Lamennais. Cele-l-alte cărți: Istoria generală în șese exemplare pentru toți, cărțile d-lui Giurescu, ale d-tale și ale d-lui Serrurie sunt în acea ladă.

Salutare și frăție.

I. Heliade.

XLIX

Domnului Grigore Zossima

Chio. 1851, Noemvriü 20.

Amatul meu domn,

De ne vom mai întâlni vre-o dată, vei afla din gură starea deplorabilă în care mă aflu de la venirea mea în Chio. Câte sufer, nu se spună nici nu se pot crede. Nu gândeți însă că s'fer cea mai mică strimtorare din partea guvernului local. Suferințele mele sunt străine și straniile la tot omul. Mână și căda *fraților* le facă toate, și Dómne! rău e omul când e rău! Dracul sémână un ânger pe lângă omul rău.

Ca să pótă sci minunații și cu cine mă corespund și ce scriu, printr'un om sau stirpitoră de om din Smyrna și prin... nu mă pot exprima, 'mi-au secuestrat totă corespondența. Însă ce să aște? că eu ce am avut am publicat, și afară de ce am dat publicului și de ceea ce voiți da, nu facă nimic pe ascuns. Cu Sarsailii politicii de nici o nație nu m'am aflat și nici nu mă voiți afla în relații de la 1848 înco. Așa dară vane le-au fost toate cabalele, decât numai pot să aibă bucuria (pe care le-o uredu s'o simță și la ora morții), bucuria că au prefăcut din căminul meu domestic un iad, de care creș că m'am mântuit pe lumea cea-laltă.

'Mi-au mai făcut încă un rău că, ori-unde am avut scrisori de socotele și trebă, mi le-au înapoiat cu patru cincî luni, încât am ajuns problematică la cei ce mă onoră cu stima și încrederea lor. Au reușit încă să facă a mi se rătăci lașile ce le-am fost lăsat la Marsilia, ca să nu'mi vie drept la Chio, ci să se deschidă ast-fel cum să aibă omul lor și acolo, încât pină astăzi o ladă cu cărți nu știu ce s'a făcut, când

scrisorile expeditorului învederează pornirea ei și ajungerea la Smyrna, când am și plătit cheltuielile drumului 306 franci. Ânsă când îți dicu cõ nu se pot spune câte sufer, să nu gõndesci cõ prin acestã scrisóre ai aflat ceva. Nu 'ți-ai puté face o idee nici daca le-ai auzi din gurã.

Când vei afla o parte numai din situația mea, vei vedé câte póte suferi omul, și tot nu crapã.

Eũ cum 'ți-am scris și prin trecutele scrisori (de le vei fi priimit), am de gõnd de voiũ trãi să încep un șir de publicãri; nu ânsé politice, ci de sciință și religie.

De politicã și de Sarsaili și de *democrați oficiali* nu pot nici să mai aud. 'Ți-am subliniat vorba democrați și oficiali, pentru-cõ sunt alții pe care îi stim. Aceia n'au nici-un nume în lume, și sunt ca Martirii ce au suferit tóte și n'au nici o sèrbãtóre, sunt ca să mē pricepi mai bine, ca cei ce ne-au tradus cãrțile bisericesci, și nici numele lor nu ne sunt cunõscute. Ne-au fãcut bine, fãrõ să scim de unde ne vine.

Salutare și frãție.

I. Heliade.

L.

Domnulũ Zossima

Chio 1851, Noembriũ. ²⁴/₆

Amatul meũ domn,

Ieri la 23 am priimit scrisórea d-tale de la ⁸/₂₀ Noembre. Adĩ mē grãbescũ a'ți rãspundé.

Despre starea mea 'ți-am scris cu scrisórea de alaltã-ieri cum sã'ți faci o idee pré slabã, ânsé fórté tristã; cu rãbdarea ânsé și cu iertarea, pe cât voiũ puté, și

mai vârtos cu lucrul îmi inducesc amarurile, și aștept de la Dumnezeu ceea-ce va fi voia lui.

Îmi pare bine, amatul meu domn, că scrisoarea mea din 10 Octomvriu a putut consola ôre-cum, după cum îmi scrii, sufletul d-tale, și acesta, de ai simțit vre-o ușurare, n'a provenit atât din scrisoarea mea, cât din conformarea inimii ce ai. Ferice de cel ce vorbește urechilor celui ce voiesce să asculte. Când nu ascultă ômenii, nu pot face nici un folos, nu cuvintele unui om ca mine, ci nici cuvântul lui Dumnezeu. Pentru unii ca aceia diceau profetii și Joan Baptistul. „*Glasul Domnului în pustie.*“

Am ȳis cã   un tribunal dincolo, am ȳis însă pentru aceea ce se atinge de mine și de cei ce m'au am rit, adică pentru lucrurile  menilor în parte; na însă și pentru lucrurile generale ce sunt între Adev r și Minciun ,  ntre Dreptate și Violaȳie,  ntre Lumin  și Intunerec , între ap saȳi și apăsători, între popoli și despoȳi; pentru acelea Dumnezeu lucr d  prin  meni, și c nd cuȳitul ajunge la os, c nd ora vine, popoli n' st pt  tribunalul individelor din ceea-l-altă lume, atunci   alt  vorb , Dumnezeu se manifest  pe p m nt prin milioane de guri și milioane de brace. Atunci cine ȳice c    un tribunal dincolo, și nu iea nici o parte, acela   un hypocrit, un criminal.

E  m'am exprimat în tot-d'a-una indetul de clar; pe cel ce m'a sup rat în parte l-am lăsat să facă, pe cel ce s'a atins însă de un principiu moral, ori religios, ori politic , ori sciintifică, ori literar, pe c t m'am priceput, l'am combătut, nu pentru mine sau pentru d nsul, ci ca să nu se  ntind  r t cirea. Unul ca acela n'a fost considerat ca inamic  al meu, ci al principului ce este al naȳiei, al omenirii.

M   ntreb  de d-na Tell de a venit. Este o lună de c nd a sosit cu copii toȳi s n toși.

Din trei l di, cum ȳi-am scris, ce am fost lăsat la

Marsilia, numai două cu țole și cărți vechi 'mă-au venit; a treia ce eră cu cărți nouă, nu i se scie de căpătēiū, mulțumită intrigelor. Prin urmare, încă nu 'ți pot mulțumi cererea ce 'mă faci a 'ți trimite memoriile despre Istoria regenerației. În lățile ce 'mă au venit, am aflat din norocire, Evangeliile lui Lamennais ce le luasem pentru d-ta. Scrie'mă prin cine să ți le trimit.

De la d. Gr. Grădișteanu am luat acum vre-o trei săptămāni o scrisore, este sănētos; nu 'mă scrie ansē nimicū nouă decât sarsuilismuri d'ale nebunilor ambițioși.

Despre scrierile ce proiecteș a publica, 'ți-am scris cu una din epistolele mele trecute. Mă întrebă în ce limbă se vor publica? — În romānesce, cōci Romāni de asemenea lucruri au trebuință mai mult decât alții.

La revedere.

Salutare și frăție.

I. Heliado.

LI.

Domnului Gr. Grădișteanu

Chio. 1851, Decemvrie 1/13

Amicul meu și frate,

De când am venit în Chio 'ți-am scris în multe rēnduri și fōrte pre largū. Scrisorile ce 'mă-ai trimis, s'au rātēcit și unele, cum ved, nu 'mă-au venit nicīdecum, iar altele fōrte tārđiū, din bună-voința unui *Palamari* ce este agent al d-lui T. și al... iartă-mē să nu mă pronunț de tot. Infine acum primiiū măi în acea săptămānă doē scrisori ale d-tale fără susemnā-

tură. Vădă câte 'mi scrii din Bucuresci, din Iași și din Paris. Nu pot să facă nimic. De ași fi în Paris, și de ași vedé ceva care mi s'ar păré cō vatēmă interesele și viitorul Patriei, m'ași apuca și ași scrie vre-un articol douē în jurnale, și vre-o scrisóre douē adresate cō-tre Nație. M'ași lupta în lumina mare și de față. De aci ansē n'am nici o putere nici să scriū, nici să tipărescū, nici să vorbescū. Cu *amicii* nu sunt în nici o relație. 'mī-a venit în minte, după consiliul ce 'mī dai, să mă adreseđū la Guvernatorul din Chio, dar staū ancō pe cugete. Să mă deschidū lui, nu sciū ce capēt va avē lucrul; să tacū, se apasā asupra 'mī ore-care răspundere de care mă văđū încăreat. Voiū mai vedé, și 'ți voiū scrie.

Bine ar fi ansē, după părerea mea cea obosită, să 'lăsăm pe toți în pace: cum își vor așterne așa să dōrmă. Când imī scrii ceva d'alde astea, scrie-mi-le numai pe sēma mea, cō sunt stătut de tōte. Nu mă ocup decăt cu învățătura copiilor, ce luarō mari puteri la elinesce și latinesce. Enache e admirat de profesorii Eleni din Chio în paralelismul ce face între latina și elenica, cum scōte ca douē și douē patru pe *hic, haec, hoc* egal saū = *ἵς* = hit = hic dorie, ce schimbă pe *t* în *e* saū *k* ca la *πότε πότα*, ca la *ἕτε ἕτα*, ca la *φράτε φράτε* banățenul, etc. Iti taie pe *σσετημεριμένος* în *εμεριμος* finalul participiului, și rămânēnd *σσετημ*, iti leapedă pe *σσε* *anadiaplasmu*, de unde rămāne numai *σσεμ*. Apoi după regula generală cō răděcina tot d'a-una cată să fiā monosilabă și cu vocală scurtă, iti schimbă după regulă pe *η* în *e* și ese *sem* saū *semm* român, etc., câte și mai câte ca la *ῥαπαῖς*, *rapan* prin anagramă. El o gramatică are pentru limba elenă și latină, iti cunōsce pe degit relațiile literelor și schimbările lor după dialecte *a* = *α*, *η* = *ε*, *τ* = *ζ*, *κ* = *π*, *σ* = *ξ*, *κ* = *γ*, iti scōte ast-fel pe *λωκος* egal cu *lupus* ca pe *οκτω* = opt.

Să te miri de unde mai scöte atâtea parascovenii după atâtea nebunii.

Am primit câte-va foi din *La République* și două numere din *Événement*. Am devenat numai cö sunt de la d-ta după articolele celor din Londra glorificați; anse n'am nici o scire de la d-ta și nici urmarea *Événementului*.

Sărută pe Scarlatache din partea mea. Arată fraților Curiu și Lapati cö-i dorescö. Nu më uita, de voiü muri. Nu cutedö a më întinde cu speranța pinö la *vedere*.

Salutare și fräție.

I. Heliade

P.S. De voiü muri, më recomand la suvenirea celor ce m'aü cunoscut mai de apröpe și 'mă cunoscö și bunele și relele.

Martirii ce i-aü fabricat pöganismul și cristianismul parodiat, martirii eșiți de sub mäna Hainailör, n'aü suferit nimicö pe lüngö câte sufer eü. Imi scrii de Co-suth. El, după o ședere de doi ani cu copii și soția sa, onorat ca un rege detronät, färö a voi saü a puté a mai lucra nimicö, ese infine glorios. Eü, după o viețä laboriösä de trei ani plinä de privații, departe de copilașii mei, consumänd sänätatea și banii trimiși pentru nutrire, spre a pleda o causä necunoscutä și sterpä, më întorn în sinul familiei unde frații imi preparä o ast-fel de viețä, și unde pot muri cu un nume pälit Rusia è chreștinä, nu è pögänä: te ucide prin ai töl, iar nu prin carnefici.

Un amicö din Constantinopol, cel care 'mă scria în anul trecut despre câte se disese la un prändö despre I. G. și më rugä sä arö scrisörea, acela imi scrie într'o epistolä ce primiiü acum când eram sä închid astä scrisöre:

„J'avais beaucoup de choses à vous dire relativement à l'isolement dans lequel vous vous trouvez; mais je n'en ai pas la force et ne puis du reste vous écrire, parce-que ce serait trop long.“

Ce scoți din astea? Dă-ți și d-ta părerea.

Arată, te rog, d-lor Fălcoianu, Curie și Lapati mulțumirile mele de aducere aminte.

LII.

Domnului N. Russo

Chio. 1851, Decemvrii 5.

Amatul meu domn,

În fine priimiți o scrisoare de la d-ta, cea de la ²⁴/₆ Noemvrii trecut. Am văzut câte imi scrii. Tote le așteptam și aștept încă și mai multe. Mai aștept însă una care e și mai adevărată și mai sigură : *Recompensa fiă-căruia după faptele și purtarea sa în'opiniunea publică.*

Sunt opiniuni de caste, de systeme, de părțite, de interese particulare; acestea, însă, nu sunt nici cele adevărate, nici cele publice. Să n'așteptați nici o dată adevărul sau recompensa justă nici de la amici, și cu atât mai virtos de la inamici. Și unii și alții sunt orbiți de patime, unii de amor și alții de ură, unii exageră calitățile și alții defectele. Adevărul, adevărata opinie este tot-d'a-una în publicul cel indiferent ce judecă faptele cu sânge-rece, fără afecție și fără ură, ce vede limpede, ce n'are nici un interes a'și da sentința. Acea judecată, acea opinie, pune pe fiă-care la locul seü adevărat.

Când se facu revoluții, ele provin tot-d'a-una din a păsarea cea grea și fără cumpăt a despoților ce strivesc tóte clasele, ce comprimă tóte interesele, ce umilescu tóte demnitățile, ce încovóie la pământ tóte ambițiile. Atunci tóte partitele scot un țipet general, și ura tiraniei unesce tóte clasele spre a scutura fiă-care jugul din punctul seú de vedere: unul spre a răsufila și altul spre a domina. După victorie, unirea generală începe a se despărți mai întâiú între cei ce voiescú a domina și între cei ce nu se lasă a se domina, între ciocoi și ómenii popoului. Apoi fiă-care parte începe a se mai subțimpărți după afecții, după interese, după mai mare sau mai mică ignoranță. Și cu cât reacția capătă tărém prin acéstă desbinare, cu atât ómenii se izolódă mai mult și revin a se măr-gini în primele lor ocupații și amicii, pînó când numai vedí altă unire și înțelegere decât aceea de sange, orí de meserie, orí de plăceri, orí de patime. Rémáne fratele cu fratele, vechiul amicú cu amiculú seú, dascálul cu dascálul, literatorul cu literatorii seí, ciocoiul cu ciocoiul, ostașul cu ostașul, meșterul cu meșterul, bețivul cu bețivul, jucătorul de cărți cu jucătorul, chilipirgiul cu chilipirgiul (dacă ánsé și între acestia va fi afinitate, aplecare către aceleași interese sau plăceri, sau patime, dacá nu'si întorcú și între sine spatele, și desbinarea sau rătécirea din urmă è mai rea decât cea d'antéiú).

Lumea s'ar perde ast-fel dacá n'ar fi un popól, un publicú ce'si caută de nevoile sale, dacá n'ar fi o junime ce, preparându-se a se aréta pe scena lumii, urasce tot ce e bătrán și se alătură de tot ce e june și frumos. Adevérurile persecutate din generația precedentă se apropie mai puțin timide de junimea ce áncó nu s'a legat cu patimile, cu vițjurile, cu pre-judecățile părinților seí. Áșa popólul ce geme, publicul ce'si caută cele de folos, junimea inocentă áncó și

avida de cunoștințe, căutând unii ușurare, alții drepturi și alții luminare, nu pot recunoște din cele trecute decât cele ce au contribuit la aceste trei necesități, și la altele asemenea lor. Ferice, dar, de cei din 1848 cați și-au petrecut timpul asudând spre a lăsa ceva în mâinile și în capetele celor ce n'au nimic de amestecă cu afecțiunile și urele și interesele actuali.

Iea d'arëndul, frate, șirul evenimentelor și imperechierilor de la 1848 incoa și vei vedé unirea generală intru ura Domnitorilor dinainte. Toți voia căderea Bibescului, unii spre a se ușura și alții spre a 'i lua locul, saũ locul ministrilor sei. Îndată după căderea Bibescului, chilipirgii văduți care făceau un câmp și chilipirgii necunoscuți încă, se subțimpărțiră. Popolul care făcea alt câmp rămase cu ómenii sei. Între acestia mai rămănea un fel de unire, pe cât amicia lor dinainte fusese mai strinsă saũ mai slabă, pe cât meseriile și ocupațiile lor private, saũ aplicările lor s'ar fi putut asemenea saũ învoi. Dacă o asemenea afinitate de idei, de ocupații, de aplecări n'a putut exista, atunci acești ómeni eșiră din starea normală, reușiră aspiranții la chilipiruri viitoare fără greutate a 'i desbina; coci hă-care din fire trage la tépa sa, la învățurile sale, la aplecările sale.

Ce veți dar astăzi? Grupuri-grupuri numai de cei ce se lovescú la minți, la aplecări și la ure, fără ansé a avé nici un amor, nici o incredere între sine. Toți ansé, se vor mai despărți încă și de pe cât sunt, a-fără de jucătorii de cărți; coci ei au nevoie de a se despuia unul pe altul, saũ de a se însoçi spre a despoia pe alții.

Între grupuri sunt interese și ure reciproce; ansé ori-cine va avé zelul saũ pécatul de a le spune adevérul, a le vorbi de acestea de care dicu și eũ acum, acela nu póte trage asuprași decât ura generală a tuturor grupurilor.

Mi-aducă aminte când am ajuns la Paris în 1849, d-nii Tell, Pleșoianul și cei de aceeași coloră, striga Goleșilor, Brătienilor; etc. *ciocoi*, și mă condamna pe mine că mai aveam naivitatea de a crede că s'ar pute susține o unire întru a suferi unul altuia defectele spre a utiliza în folosul comun calitățile fiă-căruia. Mă condamna, și eu, eu însă care vedeam învățurile, aplecările fiă-căruia, le diceam: „Nu mă condamnați. Căc „nu va trece mult și vă voi vedea pe toți mai mult „său mai puțin a face cauză comună tot cu acestia „ce i numiți *ciocoi* în dos și în față, și vă sfidează la „dueluri, și pe care eu îi văd mai puțin *ciocoi* în viața trecută, și în vorbă, și în gesturi, și în porturi și „în moravuri; pentru-că în unii văd *ciocoisumul nascerii* și în alții *ciocoisumul deprinderilor*, unii îi au furturile și alții faptele. Și voi trăi să văd toți *ciocoi* uniți iar la un loc, unii ca stăpâni și alții ca „servi, unii cu teoria și alții cu practica, unindu'și „puterile întru a face cele ce le prescrie învățul, sistema, ura, invidia.“

Am ajuns să văd acele dile, să mă văd victima celor ce am amat, amicilor și consăngenilor. Toți Românii au o pensie de la Turci, eu n'am nici cu ce mă duce la biserică. Cu toate acestea nu mă simțu neferice. D-na Tell venind a dis nevastei mele că pe Dunăre s'a întâlnit cu C. Cantacuzino, și a dis că d-nu Tell este amat de toți boierii, că de veră poate veni în țară, și altele asemenea. „*Eu'i Heliade însă 'i-o cocem. Țera nu o va mai vedea cu ochii.*“ Cum dar să mă stim neferice, când în totă viața mea n'am ambiționat decât ura generală a *ciocoiilor*, la care am și ajuns. Astă ură prețuiesce cât un paradis pentru mine. Și de voi ajunge mâine-poilă a întinde mâna și a zăce prin spitalele Europei, atât mai bine. De nu intră în mâna mea nici o para de ale Turcului, atât mai bine²⁶); căci es la fața lumii plapomile și miliónele pentru care ve-

ghiam diîa și nóptea în Paris, secându'mi peptul, scurgându'mi ochii, dându'mi bucătura de la gură, rupându'mi cămașa cea după urmă, și.... Ânsă ține minte puncturile astea, voiți spune altă-dată câte tacu acuma. Veți dară, frate, dacă mă simt fericite despre atâtea ce alții le numesc nenorociri.

Âncă nu știu de sórta lăđii cu cărțile. De aveam banii drumului, nu lăsam lăđile la Marsilia. N'am a'ți trimite acum Istoria ce 'mi ceri decât de la Paris, unde am scris a 'mă-o trimite.

Salutare și frăție.

I. Heliade.

LIII

A Mr. Esquiros.

Chlo. Le 24 Décembre 1851.

Cher citoyen et ami,

Si en aimant et estimant quelqu'un, vous vous êtes trouvé dans l'affliction et le désespoir, et si, par une surprise, vous avez reçu une lettre de cet ami, vous avez senti son âme dans ses expressions tendres et encourageantes, vous pouvez vous imaginer la consolation que m'a produite votre lettre.

Cher ami, je n'espère plus sortir de cet exil; les liens qui m'y attachent sont très forts: ce sont cinq enfants qui ont besoin de la présence de leur père, c'est leur vie morale et physique même qui est en péril avec mon départ. Et puis en les quittant, où aller? quoi faire, lorsque par malheur, en voyant les hommes officiels de la Démocratie, j'ai perdu toute

illusion, tant que je suis resté à Londres. Je suis donc forcé a languir et a finir ma vie au milieu des ignorants corrompus, et des intrigues basses qui m'assiègent de toute part.

Forcé de la sorte a être inséparable de ma famille mes ennemis ont réussi à faire de mon foyer domestique un véritable enfer, et je dois le subir sans pouvoir le detester, sans pouvoir le maudire.

Tout ce qui soulage mes peines, c'est l'occupation que je me suis faite avec l'instruction de mes enfants.

Les derniers événements ont beaucoup affligé mon ame ; mais c'était un mal auquel je m'attendais. Lisez, si vous avez du temps, *Les impressions d'un Proscrit*, rappelez-vous du Chapitre VIII.

Cher ami, dans l'occupation avec mes enfants, dans mes fatigues physiques et morales je me délasse, je me console avec vos oeuvres que je possède presque toutes. De votre dernier ouvrage *les Fastes populaires* je ne possède que les premières cinq livraisons jusqu'à la page 100 que vous m'avez offertes à mon départ. Je vous prie de vouloir bien me faire abonner à cet ouvrage si intéressant et si digne de vous. Monsieur Felix Levy changeur au *palais National* en fournira le prix.

Écrivez-moi, je vous prie, donnez moi de vos nouvelles. Recommandez moi au souvenir de Madame Esquiros. Si vous voyez Mr. Victor Hugo rappelez moi à son souvenir.²⁷

Je vous embrasse cordialement.

Salut et fraternité.

I. Heliade.

LIV

Domnului Gr. Grădiștenu

Chio. 1852, Ianuarie 22.

Amatul meu domn,

Doē luni sunt de când nu 'ți-am scris, și cauza este că m'am fost determinat să nu mai pui mâna pe pēnă a nu mai scrie nimului, a nu mai eși din locuința mea nici o scrisore, ca să taiu pretextele și ori-ce cauză ce făcuse din casa mea o polițiă din cele mai infame ale Venetiei trecute. Eră mare nevoie să stingă din rădēcină acele spionagiuri ce 'mī sfășia sufletul mai mult decât daca ar fi venit din partea Cazacilor. Esci întelept, și vei fi indulgent la tăcerea mea.

După ce voi vedē cō mi s'a restabilit (cum nu cred) păcea domestică, voi reîncepe corespondența mea regulat. Pină atunci iertă-mē daca n'am rēspuns la scrisorile d-tale. D-ta ansē, de mē iubesci, scrie-mi cât poți mai des.

P'aici, vorbe multe, și cele mai multe desperătore pentru noi, mai virtos de la schimbarea ministerului *). Se vorbesce de alianțe de părți eterogene, în care n'avem decât să perdem. Eū ansē nu pot pune temeiu pe vorbe, pină nu voi vedē un minister de o colere pronunțată. Vizirul de acum e un om de 80 de ani, Reșid-Pașa s'a numit president al Consiliului. E o e-pocă, după părerea mea, de cumpenă, de critică.

Românii nostri, mi se pare cō aū intors bandiera, și se lasă a se ispiti de *Turtă-dulce*. Săraca Țeră! Ori-care din fii ei începe a sbarnai și a se ocupa de dēnsa, o scot la lume de vëndare, și nu cō dōră aū

*) Turcescū.

vre-o marfă, ci vor să trecă de precupeți importanți cu prăvălia lor.

De scii ceva asupra acestei cestiuni, scrie'mi.

Trimite'mi mă rogă cele trei prime livresóne din Martirii d-lui Esquiros de la 1-7, adicó de la pagina 1 pinó la 73 ce 'mi lipsescú.

La revedere, scumpul meu amicú și frate.

I. Heliade.

P.S. Peste doé dile, bunul meu amicú, este diúa d-tale. Íți uređ dinpreună cu tótă familia mea fericire, și ímplinirea celor mai adúnci dorințe. Facă Domnul cum lumea să fiă mai justă cu d-ta.

LV.

Domnului Gr. Grădiștenu

Chio. 1852, Februarie 19/2 Martie.

De la 5 Februarie când eram a'ți trimité scrisórea de la 4 Februariú m'am bolnăvit și n'am mai putut eși afaró spre a o dá la postă. Astăđi priimiú scrisórea d-tale din 6 Februariú. Mě intristéđă câte 'mi scrii; íți mulțumescú de scóterea argintăriei. Cu scrisórea-mi din'aintea acestor doé 'ți-am trimis un ordin către d-nu Felix Lévy de doué sute franci, și íți scriam ca, daca se va întempla să nu'i ieí, să'mi tragí o poliță de o asemenea sumă. Íți scriam ce să faci cu aști bani; urmând dupó acea scrisóre opresce banii ce'ți sunt dator.

Íți sunt recunoscétor de regulată cercetare.

La revedere.

I. Heliade.

LVI.

Domnului Gr. Grădiștenu

Chio. 1852, Februariu 4/16.

Scumpul meu domn,

Scrisórea d-tale din 5/17 Ianuariu cu nisce fragmente din jurnale, cum și cea dinaintea ei le-am primit și améndoé desigilate. Nu sciú cum ajungú ale mele pinó la d-ta. Tot-d'a-una 'ți-am láudat prudenta și circum-spectia; in cele de acum ansé te-am láudat și mai mult. Ce bine faci de te feresci a'mi scrie câte s'ar puté lua réu de inamici, cóci ei au pus mána pe tóte, servindu-se cu pasiunile órbe ale celor ce mé incun-giórá

Situatia mea este tot cum 'ți-am descris'o, și nu se va mai schimba decât cu mórtea. Nodurile care mé légá de dénsa sunt copilașii, și nodurile ácestea sunt așa de tari, cu cât sunt de sacre; nu pot nici să le atingú, ne cum a le rumpe. N'am decât pațiența, și ácesta mé va bága in mormént.

Din locul unde sunt, din sárăcia in care mé aflu, n'am nici o speranța spre a'mi puté vedé stabiliti cei doi copii mai mari, și cu stabilit ințelegú stabiliti cu adevérat, iar nu lásați in voia întéplării, incre-dințați la ómeni străini, fără nici o cunoscința, fără nici o artá, fără nici un venit. Pe ácești copii din sta-rea unde mé aflu nu'i póte stabili nimeni decât *Dumnezeú*; elú inspirá in inima ómenilor buní compa-siunea, și'l îndémná a face ceea-ce am făcut eú când m'am cásătorit, nesperánd in nimicú alta decât in labórea mea. Când așa vedé copii stabiliti, așa mai spe-ra có apucându-mé din noú de lucru, mi-áși puté re-dobandi libertatea cu produsulú veghierilor mele. Lá-

sând politica, tipăriind Istoria vechie și nouă, științe, dicționare, gramatica, 'mă-ași scóte pânea cu folos, și ași mai puté servi națiéii câtî-va ani pinó mai pot lucra.

Aici în Chio ploă scrisorî anonime din Paris către soția mea. Eú ansé nu le cred din Paris, ci fabricate chiar aici în Chio saú aiurea în Turcia. Íi vestescú cò am de gònd să'mî las copii din nou, cò am alți copii în Paris, și câte altele; íi promit protecție, stimă, dupò ce au calomniat'o în viețã-le, și mai virtos unú an și jumétate acum în urmă; íi promit a se face a-përãtorii ei, vendicatorii ei. Dumneđeú să te feréscã, frate, de ómenî ce 'și abandonã numele tatãlui lor, numele familiei și 'și daú singurî nume de eroi a căror sabiã n'a eșit din tēcã decát a se lupta cu femeî.

Eú sunt în Chio' curat prisonier; nu mi s'a dat voie a mă duce nici pinó la Smyrna să'mî vèd de cãpè-téiul lãđii ce se perduse. Toți cei-l-alti au libertatea a se duce și a veni cum vor.

Mé consiliî în scrisórea d-tale din urmă, đicèndu'mî cò cređi cò Dumneđeú ne va aduna la un locú mai cù-rènd decát tot-d'a-una. Este o inspirație saú vre-o aude? Este vre-o convicție a d-tale? Eú nu sper să te mai vèđ, decát de veî veni să mă veđi pinó nu voiú muri.

Sărutã și îmbrãcișédã pe Scarlatache din parte'mî.

I. Heliade.

LVII.

*Domnului N. Russo*Chio. 1852, Februarie 6°/₁

Amatul meu domn,

De la începutul lui Decembrie trecut, îți făcusem scrisoarea aci alăturată spre răspuns la a d-tale din 2°/₆ Noembrie. Ânsă vedând cã intrigile ajunserã așa de impertinente, încât să viriserã cu furie pînã în cele mai din întru ale familiei, spre a se servi chiar cu orbirea celor mai de aproape a'mi face rãul la care mã așteptam; vedând cã nu mai priimescã nici o scrisore fãrã a fi desigilată; cã tãte scrisorile mele se rețin și se comentedã cum n'am meritat nici o datã, și cã spionagiul se înalță pînã întru a fi considerat ca un merit, ca o virtute, m'am determinat, frate, să încetodũ orice corespondență, ca să taiũ asemenea și nutrimentul din care ca strigoii se imbuibã calomnia și creșceã atãt de rãsfãcat și impertinent vițiul. Așa reținuiũ pînã astãzi acea scrisore cum și multe altele destinate pentru răspunsuri la cele ce mi se scriseserã de la amicii din Brussa și Paris. Acum înfine reușind a afla lada rãtãcitã, și grãbindu-mã a vã trimite cãrțile destinate pentru d-v., dinpreunã cu acẽstã scrisore, îți trimit și pe cea vechie.

De la încetarea de a vã scrie, am priimit de la d-ta încă doẽ scrisori, adicã peste tot trei de cãnd am sosit de la 20 Iuliu incoa.

Veĩ vedẽ, frate, dupã ce veĩ citi cãrțile ce vã trimit, veĩ observa cunoscințele ce'ĩ vor lãsa, și veĩ judeca despre alegerea ce am fãcut întru a vã da sufletelor un nutriment demn de cauza pentru care aĩ suferit și de simțimẽtele ce profesatĩ. Veĩ cunõsce

cât v'am amat și am dorit a vă face vase purtătoare de adevăr în sinul patriei.

Hei bine, frate, orbirea ómenilor pînă acolo îi întuneacă încât să refuze și aceste cărți, semn al afecției mele către dênșii. Bine-cuvéntatul domn D. nu va să le priimescă, fuge de mine și de oferirile mele, ca nu cumva să'i corumpă curățenia inimei, integritatea judecătii și partea de patriotism luminat ce posedă.

Nu veți face și voi așa, fraților ; luați, citiți, alegeți ce este bun, recitiți'l de mai multe ori, bine-cuvéntați pe autor, și uriti-mă ori cât veți voi, pe drept sau pe nedrept.

Orî-care vor fi neînvoirile între d-v., și orî-care vă vor fi opiniile unuia despre altul și a tuturilor despre mine, eu ansă pe toți vă consider cu aceleași titluri înaintea Patriei, adică toți fii ai ei, și durerea mea este când văd că nu trăiesc ca frații aceia ce și în nație, și în religie și în suferințe sunt cu adevărat frați.

Cine le facă ansă acestea ? Cine è cauza desbinării și urei ? Adevărații ambițioși, invidioși, trândavii, fii cîocoismului și corupției, ómenii ce n'au nici un principiu, ce se întorc în tóte părțile, revestesc tóte colorile.

La revedere.

I. Heliade.

LVIII

Domnului Gr. Zossima

Chio. 1852, Martie ²/₁₅

Amatul meu domn,

Cu amânarea plecării cumnatului meu Costache, am întârziat a'ți răspunde la două scrisori, și mai virtos la ceea ce imi scrii că ai acceptat și ai plătit ultima poliță. Îți mulțumesc, frate.

Deprinderea mă făcu să'ți scriu rândurile d'antciu cu litere romane, și nu știu de esci deprins a le citi.

Aflând înfine lada cu cărți rătăcită, imi făcu o plăcere a'ți trimite într'o cutiă în deosebi cărțile următoare: cutia are No. 2 și marca C-R. Z.

Cărțile

- 1 Istoria universală în șapte volume.
- 1 Martiriul lui Esquiros de la fascicula 7 pină la capăt.
- 1 Science du socialisme universel
- 1 Appel aux honnêtes gens
- 1 Manual republican
- 1 Le vrai socialisme
- 1 Poesii ale d-lui Vaillant
- 10 Protectorate.
- 1^a Istoria regenerației
- 10 Suvenirii și impresii
- 10 Epistole și acte.

Acestea le vei afla în cutia d-tale. Am scris ansă d-lui Russo să'ți dea Evangeliile lui Lamennais, cum și Suvenirile unui Proscris, care fiind legate, le-am pus în lada cea mare, creșdend că vor veni mai bine pe drum. Acestea sunt câte un exemplar.

Costul portului cărților d-tale de la Paris la Marsilia, la Smirna, la Chio se suie la 58 $\frac{1}{2}$ lei, afară de ceea ce va costa pînă la Constantinopole și la Brussa.

Fiind ansă cō după socotēla ce mî-ai trimis, achitând polița, ai plătit mai mult, vei trece acești bani în acea socotēlă, și nu vei da nimului nimicū, afară de costul din urmă de la Chio pînă la Brussa cāt se va urca.

Te îmbrăcișeșū, amice și frate, și la revedere.

I. Heliade.

LIX

Domnului N. Russo

Chio. 1852, Martiū $\frac{3}{15}$

Amatul meu domn,

Am priimit scrisōrea d-tale însoțită de a d-lui Serurie. Îmi scrii să ți trimit cōle-cōle din cāte am scris din Istoria popolilor anticī și a Christianismulūi. Îmi este anevoie a o face, cōci prescrierea îmi ie timp mai mult decāt compoziția, și n'am nici un ajutor la scris. Când voiū avē timp, adicō când voiū vedē cō marele tot ce am început se apropie de conclusie, și voiū avē a mai da o aruncătură de ochiū spre a prescrie multe, a scōte și a adaoge unele, a întregi în altele, atunci îți voiū împărtēși multe în copie. Tot ce ași dori a ți trimite mai curēnd este pasagiul unde trecū din Istoria antică în cea după Christ, adică pasagiul unde trecū din păgānism la christianism, sau epoca de la Christ pînă la Constantin.

Priimind cărțile, veți sci cō portul lor de la Paris la Marsilia și apoi la Smirna și de acolo în Chio, cum

și alte mici cheltuieli: ale lor este de 234 lei. Acești bani împărțiți în patru, vine câte 58 $\frac{1}{2}$ lei. D-nu Zosima avându'mi trimiși nisce bani, nu'i veți cere nimic; d-v. ansă trei aveți a da portul acesta, fiă-care câte 58 $\frac{1}{2}$ lei, și ceea ce va costa din Chiò pinò la Constantinopole și în Brussa.

Dă la fiă-care cărțile, și de'ti va plăti portul, bine; de unde nu, tot să le dai. Mici neputințe să nu fiă cauză de nemulțumire.

La revedere.

I. Heliade.

LX

Domnului Gr. Grădiștenu

Chiò. 1852, Martie $\frac{26}{9}$

Amatul meu domn,

Am priimit scrisórea d-tale din urmă din $\frac{5}{17}$ Martie întrégă de astă dată, nedesigilată. Îmi pare bine cò d-nu F. Lévy ți-a dat acei doș-sute franci. Cu a doă scrisóre îți voi scrie ce să faci cu argintăria ce ai scos'o de la Muntele de Pietate.

Îmi sunt de mare necesitate operele complete ale lui Charles Fourier, adicò:

Théorie de quatre mouvements, etc. (1 vol.)

Théorie de l'unité unîverselle, etc. (4 vol.)

Le Nouveau Monde industriel, etc. (1 vol.)

Du-te, te rog, când ai timp, la librăria falansteriană peste Seina. Acolo am lăsat vre-o câte-va exemplare din Proscrisul (Souvenirs et impressions). De se vor fi vëndut, de va voi se priimescă în schimb și Mémoires... și să'mi ieși aceste opere ale lui Fourier.

bine; de unde nu, cumpără-mi-le, și cu prima ocașie îți voi trimite banii. Prețul lor nu cred a se sui decât cel mult pînă la 35 franci.

Eū mē aflu tot în starea sciută. Minunații și minunatele din Paris, nu încetădă a face scrisori când anonime când și subsemnate către f... mea, scriindu'î câte nagode și infamii tôte. Acum în urmă o însciințarō cō ași fi scris eū o epistolă în care îi facū biografia, și o compar cu tôte monstruositățile de femeii ce s'aū vėdūt în istoriă. Eū nu pot fi mulțumit de starea mea; ansē ori la câte am pățitū și pat în casă, cauza nu e f... mea, ci aceia pe cari îi cunoscī; ea nu este decât instrument orb, preparată prin neconținentele scrisori, și victimă, cōci și ea suferē cāt și mine. Acēstă scrisóre ce îi veni în urmă este subsemnată de o femeie, și după semne daū cu socotēla cō este biata dōmnă Samurcași. Cum le vine, frate, să scrie asemenea minciuni? Pațiență ansē, și noi ne vom alege cu ale nōstre și ei cu ale lor.

D'aci n'am nici o scire, am aūdit ansē cō d-na Tell plēcă în țēră.

Adio, bunul și nobilul meū amicū; îți mulțumescū de ostenelele ce 'ți dai pentru mine.

La revedere.

I. Heliade.

P.S. Plata portului acestei scrisori, cere-o de la d-nu F. Lévy.

LXI

Domnului Gr. Zossima

Chio. 1852, Aprilie 28/10.

Amatul meu domn,

Am priimit scrisórea d-tale din 26 Martie, și 'mă-a părut bine cõ sunteți înfine pe drum de a priimi a-cele cărți ce ajunseserõ atât de problematice. Mi-a părut ansë rëu cõ suferi de friguri.

Despre scrisórea ce 'mi dicit să scriu către celú ce vine în Brussa, cred cõ mai mult póte să facã rëu decât bine. Pare cõ am fi vorbiți a ne aduna la un locú, și cõ è lucru preparat. E mai firescú așa să viã lucrul din partea d-v., și apoi, dupõ cum ved, se cam ferescú ast-fel de ómeni să se aile cõ sunt în corespondența cu noi refugiații.

Îmi pare rëu cõ nu putuiú ancõ a 'ți trimité epítimbul ce mi se cere pentru rëposatul Ipatescul. Nicí cap nicí timp nu am avut, și așa 'mă-e de greú și dureros să mă ocup cu asemenea triste scrieri! Voiú puné ansë tóte silințele, cum am făcut și pentru rëposatul Negulici, ce mă aduserõ pinõ la mórte. Trei luni am zãcut atunci.

'Mi-a părut bine de părintele Șapcã. Aratã 'i închinãciunile mele, și spune 'i să nu facã ca părintele Ioan ce 'l-am iubit, și care astãzi a devenit una cu inamicii mei de mórte. Eú, când erã în Bucuresci părintele Ioan și se sculaserõ și cãlugërii și mirenii asupra 'i ca ciórele, il apëram cu peptul, și mă încãrcam cu persecútiile ce mi le făcea inamicii seí. Aici în Chio decum am venit, s'a mêniat pe mine, pentru-cõ auðindu-l cum sfãșiã pe Zossima, 'i-am dís cõ nu este nicí drept nicí creștinescú a sfãșiã atãta pe un

om ce vorbește bine de Sântia sa, și 'i-am și arătat scrisoarea d-tale unde diceai că părintele Ioan, și cu dracul de va ședé la un loc, nu se schimbă.

Se schimbă, frate, ómenii după patime, după interese, și mai virtos după viața trecută; se uită cine-va pînă a uita tóte când é orbit de patime. Acum cât é ziua și nóptea de mare, frații nu se ocupă decăt de nimicuri, ca să amărăscă pe ómenii ce nu le-au făcut nici un rēu și le dorescū tot binele. Pînă să scótă ei câte un biletū saū câte o scrisóre cu care cred că mă amărăscū, și la care nici nu respund, eū scriū câte un volum și 'mí invēț patru copii, ce astăđi nu é un an, și traducū din elenese și latinesce. Enache acum scie mai multă carte decăt dēnșii. Acésta 'mí-e 'resbunarea, și așa să dea Dumnedēu să se ocupe și ei.

Daca imi spui că ai vēdut câte scriū d-lui Russo, 'mí-a părut bine că sunteți în relație. E păcat, frate, ca ómenii cei buni să nu se înțelégă, și să nu ierte unul altuia defectele, ca să utilizeze meritele.

Cărțile rēposatului Ipătescu, dă-le d-lui Lăzurénu. De sciam că é mort, firește că nu i le-ași fi trimis. Cărțile astea nu sunt ale morților, ci ale viilor; nu é avere a rēposatului, ci a Románilor. Cine mai voiesce, serie'mí să'i trimit. La Paris mai sunt trei lăđi, după cum ați vēdut în compturile tipărite. De vor voi și frații rēposatului, li se va trimite, nu ansé ca avere a rēposatului, ci ca lucru românescū cōtre Románi.

La revedere.

I. Heliade.

LXII

Domnului N. Russo

Chio. 1852, Aprilie 23/10

Amatul meu domn,

Îmi pare bine de ceea ce'mi scrie d-nu Alexandrescu că v'a trimis cărțile; eram în neastâmpăr de sorta lor. Acum când îți scriu, cred că le veți fi și primit. Cu scrisoarea trecută ce'ți-am adresat, eram căit că le-am trimis pe așa timp și cu ast-fel de ocazie de vas fragil.

Iar vă repet, frate, dacă sunteți neocupați, aveți păcat de nu veniți câți-va vre-o două trei luni a vă face o lectură încăi, dacă nu un curs de câte am scris.

Acum cred că vor fi lăsat mulți sistemele și partitele al căror capăt îl așteptă la 52. E timp a lăsa politica și a se ocupa cu ceva folositor altora și sieși.

Orî-cine va veni, eu sunt cu totul devotat a face pentru toți cursul; căci asemenea lucruri sunt proprietatea tuturilor.

La revedere.

I. Heliade.

LXIII

Domnului Gr. Zossima

Chio, 1852, Iuliu 9/21

Amatul meu domn,

Am priimit scrisoarea d-tale din 2/14 Iulie. Îmi placă foarte mult imputările ce imi faci pentru creduta mea

tăcere. Este cu adevărat semnul, cum Țică, de dragoste. Ânsă, frate, eu n'am tăcut; la toate scrisorile d-tale am răspuns, și precum te miri d-ta că n'ai luat răspuns la scrisorile ce 'mi-ai trimis, asemenea mi se întâmplă și mie. Scrisorile către amicii facu ocoluri, întârzie și se perd multe, ale lor către mine pat asemenea. Tot ce mă consolă mi se împedică; tot ce Ț scris spre a mă insulta sau amări, vine regulat și repede. Doi scrisori 'ți-am scris în urmă la care n'am luat răspuns. E semn că facu ocoluri. De nu se vor fi perdut, cred că le-ai priimit.

Am văduț câte îmi scrii despre persoana ce spu că a venit aci la băi. D-ta Țică că an n'a avut ideile ce vești că are estimp. Eu cred că tot-d'a-una a avut ideile acestea. De nu'mi scriai numele lui, eram să'l devin: atât se potrivește cu caracterul și limba sa. Eu îl cunoscă din copilăria. Înainte de 48 n'am mai vrut a 'i auți nici de nume pentru Țurtarea lui neomenosă. Astăzi vine în Brussa, și ce aștepti de la un inamică din principie ale celor întâmplăte la 48 și un inamică personal al meu?

Aici la Chio să scii că s'a orânduț un agent român spre a viza pasaportele, și a protege bandiera română ce se arată în portul acesta vântulând pe corăbii, ce numai românesci nu sunt.

Asta Ț un pretext; adevăruț Țnsă este ca să priveghieze ce facu Românii în Chio, și mai virtos ca să'mi aducă din când în când câte un bilet dulce de pe la tribunalele țerei române, ce mă condamnă a plăti ce nu sunt dator, și nu 'mă-ar priimi nici o reclamație ce m'ar aduce nevoia a face asupra asupririlor ce mi se facu, sau pentru drepturile ce am. La Constantinople se facu intrige din partea Românilor să se taie pensia, nu a mea, căci eu n'am avut nici un ban pînă acum, ci a copiilor. Eu aici sunt prizonier, nu pot să mă ducă nici decindea în Asia, cale de o jumătate de

oră. Românii ce vor să taie pensia copiilor se servesc de documente ca cele ce am scris asupra lui F.... În Paris (ómenii acestia) protestau asupra Turcilor pentru faptele comisarului Porții, scria broșuire, injura guvernul, și aci lingușesc pe același comisar; au devenit ómenii lui, numai din marea dragoste ce au pentru sângele Románilor vërsat, și pentru plăcere de a vedé șese copii muritori de fóme.

La revedere.

I. Heliade.

P.S. Femeea mea îți mulțumesc de cercetare, și tot-d'a-una m'a însărcinat a'ți aréta pe ale ei. De nu 'ți-am scris a fost o distracție și neluare aminte a mea. Nevoile sunt mari. De patru luni o casă întregă suntem fără chieftuială. Intrigi se fac la Smirna să nu ni se trimită pensia. Aghiotanții generalului merg și vin la F....

Părintele Ion, pe care *nică dracul nu'l schimbă*, 'l-a schimbat mai bine viéța trecută de zapiu și de pro-topop.

De la fratele Grădiștenu n'am luat nică eu de mult sciință; d'ar fi sănétos. Părintelui Șapcă îi sărut mâna. Stringe din parte'mi mâna d-lui Russo.

LXIV

Domnului Gr. Grădiștenu

Amatul meu domn,

Priimind scrisórea d-tale din 28 Iuliú (9 Aug.), am vedúť cele ce'mi scrii din țerà, și de bastardarea în tóte a bieteí nații. Pe când d-ta imi scrii acestea, eu simť tot acel dor, de scrisorile nóstre se încrucisédă

în drum. Unele ca acestea (degenerarea în toate) prevăd și vedu, și unele ca acestea mă făcuro a'ți scrie epistola trecută, unde îți vorbiam de limbă și de discipoli, că nu avem să remaie după noi.

Câte însemnări îți făceam despre o literatură comparată sunt nedescate, de va pune cine-va înainte cu elenica Romană, (cu româna antichisimă) latina, italiana și franceza, ale căror rădăcine se află tot în Romana.

Veți întreba ansă cum de Româniți eşiro. acum Greci sau Elleni vechi, Latini vechi, Italiani, Francezi vechi? și apoi *Greci vechi* nu prou sună bine la urechiă. Româniți aveaū dreptate când diceau Țiganilor *Greci-vechi*; căci cu adevărat Indieniți sunt mai vechi decât toți vechii. De sunt Țiganii Greci vechi, Româniți sunt ceva mai noișori decât dēnșii, dar tot mai vechi decât cei ce vorbia limba lui Demosthene. Româniți sunt coloniți ale Italiei, ale Greciei mari ce venirou în Dacia nu cu limba cultivată a lui Ciceron, ci cu idiomele populare din care se făcu latina cultă, ca o statuă dintr'o marmură brută. Aceste idiome erou furou conser-vate în Italia rustică mai așa cum veniserou primii coloniți Dori și alții din Grecia, ai căriia primii locuitori furou mai mult asiatici, și-a căror limbă incultă ancă avea toate rădăcinele limbei Orfeilor și mai târziu a Omerilor.

E de mirare de am veni cu paralelismul la verbii, la rădăcinele lor, la conjugările lor; spre exemplu: *σὺλ-λε-λεγ-μῆνος*, *σὺλ* este *πρὸς*: *σὺν*. *λε* este *αναπλασιασμός*, *μῆνος*, finalul său forma grecă. Remaie dar rădăcina *λεγ* *leg.*, *λεγ-ω* *σὺλ-λέγ-ω* cu-*leg-ū*. Rădăcina grecă la început a fost avut însemnarea română, *a strînge, a aduna*, erou nu *a cili* ce este mai nouă însemnare, de la aduna la litere sau sylabe.

Apoi conjugările: *α-ειν* *ἄν* *ειν*, *εἶν*, *οἶν* *οῦν*, și *τά* *βα-ρῶτα* *λέγ-ειν*, *γράφ-ειν* *leg-ere*, scriere, etc. sunt ănsuși conjugările are, ire, ăre ăre. Iea, spre exemplu, verbul

ar-are, fă-l grecesce *αρ-αειν, αρ-αειν, αρ-αν*, de unde *αρ-τρον. μελ. ἀράτω, ευτακή ἀρατος* a

<i>αρασαμε,</i>	<i>αρασαι,</i>	<i>αρασαι</i>
arasem	araseși	arase
arasaem sau arasaes		arasaes.

Daca nu ți se pare justă comparația din cauza abuzului timpilor, din cauză adică că noi Românii de astăzi dicem *arasem* în locu de *mai mult ca perfect*, nu te grăbi. Veđi cărțile vechi romănesci de acum 200 ani, și vei vedé în locu de *arasem*, *am fost arat*, și *arasem* în us numai de condițional și subjunctiv. Așa îl întrebuințedă pînă în ziua de astăzi Românii din Macedonia, ca și latinii, ca și Italiienii, ca și Franțesii. *).

LXV

Domnului N. Russo

Chio 1852, Iuliu ³⁰/₁₂

Amatul meū domn,

Doé scrisori fôrte lungi îți trimisesem ca răspuns la ale d-tale, când am priimit pe cea din urmă de la 15 Iuliu trecut. Dintr'ênsa am vedut că n'ai nici o scire de aceste doé scrisori. Tot de o dată cu trimiterea celor cōtre d-ta, am adresat și d-lui Zossima câte una la fiă-care din aceste doé expediții, și mai dēunăzi priimiū o scrisore de la d-sa in care se plānge că nu'i

*) Pe acēstă epistolă nu se vede nici data, nici locul de unde s'a trimis, nici semnătura autorului ei. Pare că a rēmas neterminată, sau partea finală lipsese.

(Nota editorului).

scriu, nu'î răspund la cele scrise. Acestea îmi dau să înțelegă că nici d-ta nici d-nu Zossima n'ați luat scrisorile mele. Îmi pare foarte rău să se pierdă, căci în una, cea mai din urmă, era nisce cugetări ce nu le poate face omul tot-d'a-una. Îmi dedeseși motivul, și împins de acelea îți scriam nisce observații demne de a fi luate în cercetare.

De nu vei fi priimit aceste scrisori unde îți vorbesc și de cosmografia și altele, scrie cumnatului meu Costache să te înscințede prin cine îți le-a trimis.

Eu aici mă aflu sănătos; mărginit ansă cum scii, nu pot a mă duce nici d'acindea în Asia cale de o jumătate de oră. Am vrut să mă ducă a visita nisce ruine unde s'a fost dus și părintele Ioan și cei-l-alti, ansă nu mi s'a dat voie. De n'ași avé ocupație cu lecțiile copiilor și cu scrierea Istoriei, ași înnebuni de supărare și de urit.

Rodin cel adevărat a rămas singur cu un fel de Goliath, și care n'are nici una din virtuțile acestui păstor de fere decât năvingia și virtutea beției.

Proorocul Morok a plecat după domolirea altor fere, și proorocii de natura și ordinea iesuitică inspirate din ghiaba lui Rodin, ce și trimise apostolii săi adepții pe unii în țară și pe alții în Constantinopol. Mi se pare ansă că se vor alege numai cu ghiaba, cu răutatea și cu diiua din urmă a lui Rodin.

Ănsă e trist că în zilele noastre, ceea ce a fost visat un romanțier spre a demasca pe Iesuiți, ciocoi de talia și capacitatea zapciilor și armășeilor, și-au pus în minte a o realiza în carnea și în oșele lor; a împelița adică pe un Rodin imaginar într'un soldat codace, și a înființa societatea și tertipurile iesuitice. Muncă mare în timpii nostri; pentru-că s'a scremut muntele și a născut un șórece, și și acesta paralicu.

Despre intrigă și răutăți și minciuni ce nu mai încetă, iar îți mai repet, îmi pare rău pentru immulți-

rea răilor și orbilor; îmi simț inima sfâșiată pentru copii mei că ei vor suferi mai lungă, perdându-mă și având a trăi străini. Despre mine însă nu am nici un dor. Aș suferi îndoit când cele ce s'au țin și se țin ar fi adevărate. Ei vor dice însă cum au învățat, și cum au țin de ajuns și mai 'nainte de 48, și eu voi scrie pentru junime, și lumea va alege. De inamicii mei personali, puțin m'am ocupat în scrierile mele sau nici-de-cum. De inamicii populului, însă, și ai limbei lui, de lipitorile săracului 'mi-am făcut o datorie a mă ocupa și a nu le da pas în totă viața mea.

La revedere.

I. Heliade.

LXVI

Domnului Gr. Zossima

Chio. 1852, Iuliu ³⁰/₁₂

Amatul meu domn,

Sunt sigur că vei fi priimit trei scrisori ale mele spre răspuns la alte trei ale d-tale. În cea din urmă te plangeai că nu 'ți-am răspuns, și eu îți trimisesem regula răspunsurile mele. Din aceste răspunsuri vei fi văzut situația mea, după cum o descriam și în scrisorile către d-nu Russo.

Din cauză că pe cinci luni nu mi se dedese nici un ban din pensie, și că pe alte șese luni dinainte ni s'a reținut câte 20 la sută, am fost ajuns a ne imprumuta ca să trăim atâția înși în Chio. Șese zile sunt de când ne deteră înfine pensia pe cinci luni, care în-

dată s'a și împărțit pe la cei ce ne dedeseră a trăi în acest timp.

Eă tot speram a vă vedé venind p'aici; vedă ansă cō a trecut véra, și începuiă a mă despera.

Părintelui Șapcă arată'i fiiescile mele închinăciunii.
La revedere.

I. Heliade.

LXVII

Domnului Gr. Zossima

Chio. 1852, August $\frac{6}{18}$

Amatul meu domn,

Doē scrisorī ale d-tale le priimiiū de o dată, una din 27 și alta din 30 Iuliū trecut. Mă desolă, frate, întârzierea de a priimi d-v. scrisorile mele. Dici cō de șese luni n'ai luat de la mine decât o singură scrisóre de la $\frac{9}{21}$ Iulie. Eă, și d-tale și d-lui Russo v'am scris neîncetat. În acest timp de șese luni, v'am trimis cinci șese scrisorī și indestul de lungi. N'ași dori să se pérđă. Scrieți cumnatului meu Costache să vă însciințețe cui le-a dat. Într'ênsele eră multe lucruri de importanță istorică, morală și literară, cum nu le póte omul scrie pe tótă ora nici când îi è capul în pace.

Starea mea este tot aceea.

Îmi scrii de venirea în Chio, și de mult te aștept cu bucuriă. De poți lua voie, iea-o cō nu'mi póte a duce nici un neajuns. Ce pot scóte de aci mai multe decât cele ce scot pe tótă diūa? Din contra, frate, îmi va aduce consolație să mai vedă un amicū doī. De va puté veni și d-nu Russo, să nu pregete. Elū

de ce nu'mi scrie? pentru-c6 nu a priimit atatea scrisori ale mele? s6 nu mai fac6 a6a, daca 6 amic6. E6 am scris 6i scri6, 6i chiar de a6i inceta sa6 de neputin6a sa6 de durere, sa6 oprit de unde-va, amic6i tot s6'mi scrie.

Nu pot in6elege enigma ac6sta. Cum de priimi6i d-ta o scris6re a mea, 6i d-nu Russo nu? c6ci e6 in acela6i plic6 am trimis tot-d'a-una c6tre Costache 6i pe ale d-tale 6i pe ale d-lu6i. Cu posta trecut6 6i acum numai nu'i scris6i6, 6r6 cu cele-l-alte, ori de c6te-ori 6i-am scris am scris 6i d-lu6i. Arat6'i complimente.

P6rintelui 6apc6 spune'i c6'i string6 m6na cu stim6 6i respect. Popa Morok 6ns6 m'a facut s6 perd6 tot6 ilusia de ori-ce c6lug6r, lep6dat de lume 6i de Dumne6e6. Stima mea 6i respectul c6tre p6rintele 6apc6 este pentru via6a'i trecut6 de preot, (6r6 nu de c6lug6r); de plugar 6i frate in durere al Popolului.

La revedere.

I. Heliade.

P.S. So6ia mea it6 mul6umesc6 de aducere aminte, de complimente ce 6i trimi6i cu ori-ce scris6re, 6i tot-d'a-una m6 6ns6rcin66a a'6i raspunde cu aceea6i amicie.

LXVIII

Domnului Gr. Gr6di6t6nu

Chio. 1852, August.

Amatul me6 domn,

Dup6 scris6rea d-tale de la 25 Aprili6 trecut, am a6teptat dup6 cum mi s'a anun6at priimirea pachie-

tului cu cărți ce îmi trimiți, și să'ți răspund de o dată și despre dênsele. După trecere mai mult de o lună luaiu ieri o scrisore de la d-nu Cusiniery din Smyrna, cò se află venit la dênsul un pachet cu cărți, ce i s'a trimis de la un comisionar din Marsilia din partea d-lui Grădiștenu, fără a'i scrie acel comisionar cui să'l dea, și mă întrebă de aștept eu un asemenea lucru de la d-nu Grădiștenu. Eu îi răspunsei, cò ce mă mai întrebă? să grăbescă mai curând a'mi repedi pachietul cò este al meu. Așa, cu plăcere îți scriu și îți mulțumesc cò cărțile îmi sunt ca și venite, dacă o dată se află la d-nu Cusiniery.

Am vădut în scrisorea d-tale socotela ce'mi trimiți, și nu mă așteptam la surprisa ce'mi faci cu 173 fr. 35 centime, prin recunoscerea acelor 783 lei de la d-nu Zossima. Mie în multe rînduri d-nu Zossima m'a pus în socotelă acești bani, ansă n'ași vrea să'ți fiă d-tale în sarcină, de nu vei fi priimit obiectele pentru cari erai să'i plătesci.

De vei fi luat acele obiecte, atunci d-ta te dai dator 404 fr. și 45 cent. din cari în comptul meu ai chieluit 272 fr. 15 cent. Prin urmare rămăind la d-ta 132 fr. și 30 cent. dintr'ênșii, te rog a da când vei pute 50 fr. spălătoresei, pe care nu o vedu plătită, și pentru cei-l-alti 82 fr. restul, viu a'ți face o comisiune grea, foarte grea, adică să poruncesci trei capele sau pălării de dame pentru doă fete, cele mai mari și muma lor. Colórea să fiă argintiă, forma și lucrarea și materia să fiă de *demi-saison*, după ultima modă, cu gust lucrate. Astea sunt expresiile fetelor și mamei lor. De la mine este numai ca prețulu să nu trecă peste 27 fr. una, adică cum să ajungă banii sau franci 82.

Despre ale sănătății, d-ta cum te afli și Scarlatache? ce facu amicii Curie și Lapati? Stringe-le mâna din partea mea. Noi ne aflăm sănătoși. Sarsailii politici și militari și sacerdotali sunt tot cum îi scii. S'au

pus să îndrepteze lumea cu umărul și moravurile cu exemplele ce au dat și dau de cinismul cel mai sfruntat, cum scii. Păcat de părintele Ioan, și de vîrsta lui și de preoția lui. Scii căt l'am amat, cum l'am susținut și l'am recomandat la Prințul Ghica; cum mă încarcasem cu toți inamicii lui călugăresci; cătă animositate am suferit pentru dînsul, și persecuție de la mitropolitul Neofit; cum l'am tipărit cărțile și am pierdut zile și nopți ca să l' coregîu stilul ce nu mai era nici bisericesc, nici franțusesc ad-literam; cu ce energiă și ardore mă luptam cu toți căți cuteza pe drept sau pe nedrept a vorbi de viața l' ce diceau cō eră scandalōsă. Treaba l' cea d'antēiū, cînd s'a dus la Brussa, fu să sfășie pe Costache cumnatul meū, ce l'a priimit la Constantinopole cu lacrimi și brațe deschise, l'a îmbrăcat, l'a dat cămașe, etc. Venind de la Brussa la Chio, căte scria copii și nebunii despre Zossima, cum scii la Paris, el le repeta înainte'mi mai cu prisos și mai grosolan și injurios. Eū sciam cō Zossima l' dedese și respect și bani, și l'am dîs numai cō Zossima scrie de Sântia-sa la Paris cu cel mai mare respect și credit, dicēnd cō *părintele Iōn, și cu Dracul să sēdă la un loc, nu se schimbă*, (astă expresie o cunosc d-ta, domnule Grădiștene) și cō ar fi și drept și creștinește a plăti ōmenilor cu aceeași credință și dragoste.

Despre mine nu mai spuiū nimicū. Atata dicū cō intrigele cele mai multe din casa'mi și traiul cel reū sunt dator in mare parte lui. Imi indemna soția să cea jalbă și să se despartă. cō are cine se judica pentru dînsa. Acum vedēnd cō răbdarea mea a fost mai mare decăt putea a'și inchipui ei, s'a pus cu cărturarii a li se face mergător inainte la biletele ce imi tot adresa acestia. Păcat de dînsul! urită iasmă de omuleț a mai fost! Cînd veī vedē biletele lui și l' veī auđi clefetirile, te veī intrista mai mult decăt mine; pen-

tru-cô trist lucru è pentru orî-ce om simțitor, când vede pe un altul mai pușin din ceea ce spera cõ ar fi.

Nimicũ nu mē consolã în nevoi și întristãri decãt ocupația cu instrucția copiilor și Istoria generalã ce lucređũ. Pinõ când ei se asudã a face cãte un pamflet sau bilet, eũ scriũ materiã de un volum. De nu vor vedē lumina cãte scriũ, incaĩ sã se afle dupē mõrte. Lor sã le dea Dumneđeũ minte și mie pațiențã a rē-mãnē tot în regiunea ideilor în care mē aflu de opt luni.

La revedere. Cē dulce vorbã ! cãtã speranțã într'enska, și cãt mē amãrasce când ved neposibilitatea.

Te îmbrãciședũ și te sãrut cu tõtã cãldura de frate.

I. Heliade.

LXIX

Dommulũ Gr. Grãdiștenu

Chio. 1852, August $\frac{3}{18}$

Amatul meũ domn,

Am luat scrisõrea d-tale din $\frac{4}{16}$ Iuliũ. Nevoi nooi ce avuiũ și ocupația cu lecțiile copiilor, mē fãcurõ a intãrđia rēspunsul. Cu schimbarea ministerului otoman și a noului ministru din afarõ, s'aũ pus patrioții ce îți scria o datã d-tale cõ ei sunt Romãni adevērați și cõ misiunea lor este de a priveghia sã vedã carĩ din Romãni se abat din calea drēptã, acestia đicũ, s'aũ pus a explica cãte am scris despre cele de la Spirea și purtarea junelui diplomat turcũ, a'l irita adicã asupra mea, și a mē șicana pinõ la pensia copii-

lor. De cinci luni nu intrase nici un ban în casă. Casierul Smyrnei, de unde ni se dau banii, este om al noului ministru, și ne făcea toate neajunsurile. Acum după schimbarea ministerului, a'ergarō toți în Constantinopole: Pleșoianu, Christofi, Popa Morok, și câte facū și vorbescū pe acolo sunt horori. De patriotism ansă tot nu se lasă; în marele lor amor de Patriă se făcurō adulatorii și ómenii celor ce vëndurō și sfășiarō țera.

Nu crede ansă cō imi pare reū de câte am scris. Eū prevedeam și eram determinat a veni și a muri în Turcia lūngō copii, și tocmai pentru aceea am lovit unde se cuvenia a lovi, ca să nu semene cō scriū de la sǎnētōsa. Dar ce am folosit? imi va dice cine-va. Am folosit aceea de a nu se invēța Romānii să tacă, să sufere, să cruțe invan și tot în paguba lor; am folosit intru a păți pentru nisce adevăruri dise cu mǎna pe inimă, și intru a vedē pinō unde merge patriotismul patrioților *oficiali*.

De la d-nu Zossima luaiū o scrisore din ^{30/11} Iuliū. Se plānge cō de șese luni n'are nici o scire de la mine nici d-sa nici d-nu Russo, și eū i-am scris vre-o cinci scrisori. Imi adună scrisorile în Constantinopole tot patrioții *oficiali* ²⁶).

Când eram în Paris, scii câte orori scria despre soția mea ce alergase și chieltuise pentru dēnșii. După ce veniū în Chio și aflaiū câte preparaserō în interiorul familiei; după ce o aduseserō pe biēta femeie a crede toate minciunile, a înebuni de durere, a nu mai sci ce face, a ajunge adică și orbul lor instrument, atunci acea femeie despre care scria atâtea în Paris, devenise în ochii lor martiră, sântă, corōna sexului, numai să apuce o dată a o tăia cu mine, a face să remāie copii fără tată și mamă. Christofi ale cărui scrisori la Paris le cunoscī, venia și i dicea: Rupe, *Madame*, cō noi toți Romānii suntem frații și fi d-tale.

Scrisori mincinoase scria ctre dnsa, le făcea să facă ocolul din Paris, ca să semene c vin d'acolo. Unele erau ca de la o femeie ce se plngea că am lăsat'o cu copii de gt în Paris, altele îndemnnd'o din partea Romnilor a face un scandal. Popa Morok venia și i dcea să dea jalbă de desprtire, etc. etc. După ce însă de vre-o patru luni incoa femeia incepu a ved limpede, a pricepe cursele ce îi intindea, și unde voia a o aduce să cađ; după ce reveni în starea i normal pot dce, de atunci incoa mă mai utaser ore-cum pe mine, și tte bateriile și sfșierile le îndreptaseră mai mult asupra ei dcnd că este adică fără caracter, că de ar fi ținut una cu plngerile ei, de și-ar fi spart casa, ei ar fi ajuns dparte cu punerile lor la cale. Nu sciu la ce le-ar fi putut servi abaterile unei mume și soții amăgite și mai svturate și decât mine, ei însă se bucura și lucra mult la aceasta, și acum turbd, și vociferțiile lor nu sunt de spus. Acum pe pensie și-au pus tte puterile și intrigele la Constantinopole, sciind c reușind în acsta, imi facu reu nu numai mie ci și mai mult mumei copiilor; cu pensia vor să și răsbune usupra unei mume ce nu ascult insinuțiile infame ale unor aventurierii. Toți citir și recitir pe *Juif errant*, și din di în di devin tari în arta lui Rodin; însă se sforța să se afle în treb și intrige mări, dar se screme muntele și nu va nasce decât un șroce șchidol și tremurător. Numai cu ghibea generalului Rodin mi se pare că se vor alege.

La revedere.

I. Heliade.

LXX

*Domnului Gr. Grădiștenu*Chio. 1852, August ^o/₁₃

Amatul meu domn,

Nu mă judica că nu ți-am răspuns îndată la scrisoarea d-tale din urmă de la ⁴/₁₆ Iuliu. Am văzut câte îmi scrii despre comisiuni. De le va da neguțătorul, fă întocmai cum îmi scrii.

N'am putut înțelege cum s'a plătit spălătorésa, fără să dai d-ta nici o para! Cine a plătit'o decât tot Grădiștenu? Eū nu mai am pe nimeni în Paris care să se intereseze la onórea mea și să'i fiă milă de *travailliori*. De va fi renunțat biéta femei, și va fi vrut a se plăti singură, altă vorbă; ánsé atunci te rogū să nu mă lași atât de umilit.

Mé întrebí ce istoriá lucređū? Mi se pare că ți-am scris că una ce aspiră de a se numi *universală*. Nu aflaiū câmpū unde să'mi preambulū durerile și pătirile decât în durerile și pătirile populilor de la începutul lumii. Scriseiū pinó acum materiá de vre-o doé mari volume, și áncó nu eșiū bine din timpii fabuloși. Acum mă aflu în primá epocá organicá când se organizeá Brahmaniū, Faraoniū, Soriū Persiei, și când protestá Budistiū, Evreiū și Greciū prin emigrațiile lor cătându'si alte locuri spre a'si duce credințele, sentimentele și durerile.

Arată d-lui Billecocq cele mai căldurose complimente. De nu 'i-am scris, a fost situația mea de prizonier. N'am vrut ca cei ce'mi priveghia scrisorile să vedă adresa unui vechiū diplomat și să mai scóță ceva d'ací. Íi voiū scrie când voiū fi sigur că îi va puté veni scrisoarea. Mé îndémná să scriū istoria eteriilor.

Nu cunoscū nici una, afarō de persecuțiile eteriștilor ce învățarō și carte și morală și tertipurī de la Rodin al lui Eugène Sue. De vei vedē pe vērul și copilul meū C. Racotă, spune'i cōl îmbrăciședū și il sārut²⁷). Dī'i să'mī scrie și să'mī dea adresa ca să sciū unde să'i respund. Spune'i să nu se amestice în clica patrioților oficiali, ci să imite purtarea lui Scarlatache.

Cine 'ți-a spus cō am fost în Grecia? Eū nu mē pot duce nici decindea în Asia, cale de o jumētate oră. Aceste vorbe sunt eșite ca și cele de la 1850, când diceau cō sunt în Bulgaria. Nu veđi d-ta când es ast-fel de vorbe tot la timp? Când ambla Rușiī să tulbure Bulgaria, mē transplantaserō și pe mine acolo. Mai dēunăđi ambla unū papețū de călugēr, agent rus, a numē Christofor, a tulbura Grecia în numele Religiei și al Țarului; popoul ferbea în Grecia de a se face instrument al Țarului, și pe amicii îi prididi focul laudelor a mē transplanta de *poruncelă* în Grecia, într'o asemenea epocă. La astfel numai de împregiurări îi apucă tōnele laudelor. N'am fost frate nicăiri, nici nu am voie a eși din Chio, și de ași avē-o, n'am de chiel-tuială cu ce mē duce unde-va.

Arată complimentele mele amicilor. Pe Scarlatache îmbrăciședă'l în locul meū.

De n'ai trimis comisiunile, cumpără'mī *Encyclopédie nationale* de la fascicula 64 în sus, adicō începēnd de la 65. Am tom. II pînō la pagina 384, vorba *Désau-giers*. Mai cumpără'mī ancō din Martiriī lui Esquiros fasc. 3 și 4 cari se perdurō pe drum. Aceste fragmente poți să mi le trimiți în bandă și cu posta.

La revedere.

I. Heliade.

Domnul meū și bunule amicū,

În tōte epistolele d-tale cōtre soțul meū, cu mare plăcere vedū cō nu sūnt uitată. De ai sci cât bine

imi face. În cea din urmă dicită că mă rog să creșu
că imi esci bun amic. Sciū de la Frătesci că în d-nu
Grădiștenu familia Eliade are un amic venerabil, și
astă sciință în tot timpul și în toate circumstanțele se
confirmă creșcând în inima mea. Priimesce, domnul
meū, sincera mea amicitia și recunoscință.

Maria Heliade.

LXXI

Domnului Gr. Grădiștenu

Chio. 1852, August 18/30

Amatul meū domn,

Am primit ađi șeptemână lada cu comisiunile des-
pre care te rugasem, fără să am nici o scrisore nici
de la d-ta nici de la negușătorul Couturier, de la care
așteptam și polița. Creșuiū că cu posta viitoare voiū
avé aceste scrisori. Ieri veni alt vapor, și iar nici o
scrisore.

Iți mulțumesc, frate, de nepregetarea ce avuși și
de gustul cu care le-ai ales, mai virtos Marița și co-
pilele sunt cât nu pot să'ți spuiū mulțumite de pă-
lării. Sunt așa de frumoșe, încat ar fi păcat a se purta
printre ruinele din Chio.

Mai naintă de priimirea lăđii, adică acum trei șep-
tămâni, ți-am scris doē scrisori cu aceeași dată. Scrie-mi
de le-ai primit. Situația mea acum cu schimbarea mi-
nisterului său a politiceī, se afiă fórte gravă. Mă aș-
tept la mari persecuții. Parte voiū fi dator ênsuși a-
cestei politice, iar partea cea mai mare voiū fi dator
animosităților și sordidelor intrige ale patrioților ce iți

seria o dată cǎ s'aũ însărcinat cu patriotismul și cu naționalitatea, și cǎ misiunea lor este a preveghia pe Români ce se abat din calea naționalității. Naționalitatea lor fu intru a deveni adulatorii servilii și tērători ai celor ce vëndurǎ drepturile României, și confirmarǎ servitudinea ei cu sangele vĕrsat la Spirea. Strigările mele asupra acestei neomenii, astăzi sunt arme tari în mâinele acestor patrioți oficiali. Nu'mi e de mine, ci de copii. Persecuțiile ce voiũ avé eũ se vor aduna pe capul lor; pânea ce se va refusa de la un om, se va refusa de la gura a cincii copii cu mama lor. De multe ori ajungũ la determinarea sinuciderii, ca sã pot mântui copii de persecuțiile ce mē așteptã. Murind cũ, încetǎdã tǎte; se immoie toți, ba pǎte cǎ vor avé și pietate de șese individe, de cincii orfanii cu mama lor.

Soția mea, în desperarea sa îmi dize adesea sã mē daũ în laturã, sã trecũ adicã iar în Franța saũ alt unde va. Ânsǎ cu ce sã trecũ? Nici o parã nu am. Datoriile rĕmase la typografia acolo în Paris, aũ rĕmas pe sĕma mea. Eũ le făcusem pe promisia solemnã din atâtea scrisori a Românilor din Brussa. Dintr'ĕnșii, Negulici și Ipătescul murirǎ, fãrǎ a se pronunța curat de își țin cuvântul saũ nu; Seruriu, Giurescul, Duțulescul și-aũ luat vorba înapoi. Numai Zossima plãti tot ce a fost promis și cu Russo. Toți cĕi-l-alti bani aũ rĕmas a se plãti de familia mea de opt suflete, cãrora la fie-care abia ne vine cãte 380 lei turcesci (saũ 140 fr.) pe lunã din cĕi 3000. Eũ iar nu mē mai pot despãrți de copii, și mai virtos de Ienache ce ar cresce în dobitoacie fãrǎ mine. Cum sã viũ, cu ce sã viũ și cu ce sã trãiescũ în Paris? Astã mē disperã și asta mē face a dori mǎrtea, spre a rechiema pietatea ómenilor asupra unor copii innocenți.

Am scris și scriũ mult, cum 'ți-am spus. la *Istoria universalã*. Am scris și scriũ mult în literaturã, am

făcut multe descoperiri ce n'ași dori a se perde murind eu.

Aci nu e nici un Român spre a i le comunica, nu numai în scris, ci și a'l face discipol. Copilul meu încă nu è în vîrstă de a mă înțelege. Nisce idei când trecu de la un om la altul ca de la maiestru la discipol, își dau cu mult mai cîrînd fructul decît un manuscris nepublicat, sau de și publicat, neînțeles, neexplicat la multe.

Aci în Paris sunt căți-va junii veniți a învăța științe, ca vîrul meu Racotă și alții. Științele lor vor fi de folos Patriei; cînoscința însă a limbei lor în tîtă întregimea ei, îi va face a fi și mai folositori. În starea în care è naționalitatea noastră, numai limba ei cultivată o va putea mîntui. Pînă va fi în stare de gergu sau de *jargon*, è tot-d'a-una în pericol de a fi părăsită, stimîndu-se și adoptîndu-se alta, și atunci unde mai è românismul? unde mai è naționalitatea?

Dac'ași avé mijlóce, m'ași riscă din nouă a'mi lua copilul și a mă despărți de familie pînă va trece furia. Așa ași veni în Paris, și ași face acestor junii un curs întregu de literatură română, comparată cu elenica și latina.

În acésta făcuiu în acest an un mare progres și mari descoperiri. Nu'ți poți inchipui pînă unde limba Romanilor è cheia limbelor Europei și însuși a elenicei; tóte rădęcinele limbei elenice le conservă numai româna. Cum spre exemplu: Este regulă generală în filosofia literaturii cî ori-ce rădęcină primară cată să fiă *monosylabă* și cu vocală *scurtă*. Prin urmare, la vorba $\sigma\sigma\eta\mu\epsilon\iota\omega\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma$, $\sigma\sigma$ este *ἀνάπλασις*, $\epsilon\iota\omega\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma$ este *κατάληξις*, adică *os* a nominativului, $\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma$ a participiului *εἶναι* a ortografiei conjucției în $\omega\omega$. Așa în $\sigma\sigma\text{-}\Sigma\eta\text{-}\epsilon\iota\omega\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma$ $\sigma\eta$ este rădęcina; însă η este lungu, și devenind scurt ϵ ; *sem* sau *semn* este adevărata rădęcină.

Ast-fel este δια-φαν-ομαι. δια è prepoziție, ομαι final pasiv, φάν rădăcina; ansă ai fiind lungă și devenind scurt a rămâne φαν. Este iar regula ca consóna aspirată ca θ, φ, χ să nu fiă consóna naturală a rădăcinei θ să fiă t, φ să fiă p, și χ, x. Prin urmare φαν este pan consona n este iar nasală și nu è naturală, corelativa ei este l, r, m. Pan darò în prima sa rădăcină este πάν, de unde ap-par-e, dis-par-e, etc. Vrei iarò ὀπογεγραμμένη să scii ce este? Întrébă limba română, este un i mut ce nu face silaba ce Români îl scriu î și Grecii îl puneau de desubt. τῆ Μουσῆ este Musei romane νοφ este noi. Care iar este rădăcina lui τίς? Genetivul lui îți spune ce este τίν-ος. Τίν, doricamente face xiv, sau cin — sau quin, ca la πότε πόκα, ca la frate frake, quin-quine este prima rădăcină a lui τίς τίν-ος.

Vrei să scii de ce ὄν se scrie cu o mega? Întrébă limba romană; rădăcina lui ὄν este în genetiv ὄν-ος adică οντ. Pe acest οντ ca să'l faci elenicū cată să a-
daugî finalul nominativului s și devine οντ-ς, o vocală când are două consóne devine θέσει ματηρά. Grecii în tot-d'a-una unde sunt asemenea întîmpinuri cacofone lepădându-le, lungescū vocala ca să arate cò lipsescū consónele. Așa οντ-ς este egal cu ὄν. ἀερ-σ ἀῖρ, ἀρχοντ-ς=ἀρχων, etc. Ansă ce este οντ-ς în prima sa rădăcină decât *ens entis* êns român un êns doi inși, o ființă două ființe. Vei dice ansă de unde οντ să fiă ens? Din același cuvânt de unde λογ-ος este λογ-ω, de unde ο vine tot-d'a-una din e.

Vrei să scii de ce ες se scrie cu ε? Rădăcina lui în genetiv face ἐν-ος adică ἐν. La acestea adăogindu-i-se finalul s, nominativul făcând εν-ς, pentru cacofoniă s'a schimbat în i. εἰ-ς ca la pun-ere, punū. puiū ἐν iarò este ὄν, și ον este un. Ast-fel sunt și χαριων-ς χαρισεις etc.

Ἐγω ce este neregulat în tóte limbele ce cunoșcem ca ἐγω ce se pronunța ieū, pentru γ ca σανης Τιαννης.

ἐγώ în vechime se declina μέγας μέγος μέγί, μέν-α (mine).

Τῷ este *su* ca ταυρός *taur*. Ἀνσῆ *su* este tu, ca δ' ὀλιαισσα δαλαττα, ca ἀιχμηλωρ-ία ἀιχμηλωτ-ος.

Τῶνα, συνός, συνί σίνα sau σένα, τεν-α tin-e.

'E de la a treia persoană nu este nici o îndoială că este *se sine* ἐ-αυτός.

Vrei să știi ce este καθέδρας? Lépădă prepoziția καθ' (κατά) rămâne ἔδρα, lépădă finalul ρα, rămâne rădăcina ἔδ, ansă é are aspirarea (') ce în vechime se arată prin ἔδγαρρα, sau prin φ. γ. σ. ὕπερ super ὕπο sub, ἄγας sals, *sale sare*, ἔδ dară este sed, sed-ă șed-ere. Vrei să știi de ce sed-u se pronunță și șed-ă. Din ἔδ făcea Elenii verbul ἔδω și ἔζω, de unde καθ-ἔζω sau καθ-ἔζω.

Ca să spuii de toate, cată să încep de la început gramatica și să vii cu ea pînă în capăt, cată să faci un curs.

Descoperirile în istorie sunt de o importanță și mai mare.

Dumnezeu să nu se indure de faticile mele și de copii mei, trimițându-mi alți copii spirituali.

Te îmbrăcișed.

I. Heliade.

(Urmare)

Fragment din scrisoarea dela 27 August, 8 Septembrie 1852 către d. Gr. Grădiștenu, urmare la cea de sus, al cărui început se vede că s'a perdut.

.....

lat.	amavissem	amavisses	amavisset
ital.	amassi	amassi	amasse

franc.	que j'aimasse	aimasses	aimât
rom.	amassaem	amassaes	amassae
el.	ἤλ-αταμ	— ασαι	— ασαι

Verbiî în ̄re lungû ca *vedere*, *tăcere* sunt verbiî de unde Grecii făcurô conjugărea a treia τῶν περιεθόμενων. Ânsê cum? ̄ lungû se făcû o grecesce ca la λεγ-ω, λογ-ος, așa ̄re devenî *ore* și *ve en* ca la toți infinitivii, așa ̄re devenî *oer* și *oer* ὄν χρῶσάων χρῶσῶν.

Ved-ere, tot așa schimbă pe e în u, ved-ere *ved-utü*, tăc-ere, tăc-utü și perfect *ved-uiü*, *tăc-uiü* sau *ved-üi*, *tăc-üi*.

Apoi « fiind lungû la Greci făcut din o, o lungû este ω. Prin urmare:

	Εὐταχί		
vêd-ussaem	vêd-ussaeș	vêd-ussae	
χρῶσ-ῶσαμ	χρῶσ-ῶσαι	χρῶσ-ῶσαι	
etc.	etc.	etc.	

Nu mă pot întinde mai mult, atâta îți spui cö cercetarea limbelor mă făcû a descoperi multe în istoria ce scriu, și istoria iar mă făcû a descoperi multe în ale limbelor; una ajută pe alta, și de aceea lucrarea mea este măi paralelă.

Te rog, aibi bunătate a face să se dea acéstă scrisore la tipografia unde tipăriam. Mê iertă de însărcinare. Scrisorile spre a nu'ți veni tôte în sarcină, fă ast-fel cum pe ale d-tale să le plătescû eü la Smyrna, și pe ale mele d-ta la Paris. Neplătite de la locü ajungü mai sigur la destinație.

Situația mea este aceeași: viitorul nesigur și tenebros, suferințele aceleași, răbdarea aceeași și încă și mai mare; mulțumită ocupațiilor, ele mă scapă de a nu innebuni sau crepa.

Imbrăcișeđü pe Scarlatache, pe dd. Curiu și Lapati, și pe martirul Vaillant.

O Români! Români! Pe Cichindeal îl lăsaröți prada

Sêrbilor ; pe Șincal, a muri cerșetor ; pe George Lazăr a muri cu un an mai 'nainte de mörte, a se invenina cu veninul desperației, a se pune în pat și a nu se mai scula un an pînă il duseră la gröpă. O Români ! din străinii ce veniră la voi, toți vă amăgiră, toți vă despoiară, toți se înavuțiră din drepturile și patrimoniurile vöstre, și toți vă batjocoriră, vă trădară, vă injurară, vă calomniară. De când esci, Românie, un singur străin Vaillant se ocupă de fii tei, de limba ta, de istoria ta ; se încarcă în interesele tale, în viitorul teü, laboră, asudă în istoria ta, chiebtui și sănătate și avere, și il lăsași, il proscriseși să möră străin între ai sêi. Să nu dea Dumneșeu, Românie, să ajungă ca Judeea ce își ucidea profetiü. Ingrășat-ai și omenit-ai pe cei ce te-aü despoiat și te-aü batjocorit, și prócris-ai pe cei ce ți-aü voit binele. Nu ai proscris tu ; ansă puteai să faci să nu möră ci să trăiască, dacă nu din datoria ce aveai, încăi din generositatea ta. Dumneșeu să te bine-cuvintez-, Românie, și să'ți facă fii ferici ; cöci între fii têi sunt și copii mei, și amicii mei, și eü ênsu'mi.

Nu mai pot, Grădiștene !

Adio !

I. Heliade

P. S. — Acéstă scrisöre către vêrul meu Costache o puseiü în a d-tale, cöci nu è scrisă lámurit adresa. Eü n'am audit de strada *Mr. le Prince*.

LXXII

Domnului N. Russo

Chio. 1852, August 27/3

Amatul meu domn,

Priimiū scrisórea d-tale din 15/27 August. Ímí pare bine cõ vèd cõ ai timp de citit și plăcere de a petrece cu lectura. Eū v'am trimis câte-va cărți ca Rizenzi, Sclavul Albū și altele, pentru ideile ce cređuiū cõ se cuvine a le avé toți, iar nu spre a'mí face complimente. Iértă'mí expresia, cõci nu'mí veni alta. Reū duseiū complimente de la un amicū. Amicul vine dela *amare*, ei nu complimentéđă; ánsé amarea este adesea și órbă, vede bunele și le exageră póte, și trece cu vederea defectele. Asta è natural și la părinți și la frați și la amici.

Acum opt dñile primiiū o scrisóre de vre-o cincí-spre-dece cõle. N'avuiū timp a o citi nici in a patra parte. Vèd cõ'mí face unele întrebări și observații la care, de ași răspunde cum să mulțumescū pe autor, sūnt sigur cõ'í va părea reū de ce a provocat spunerea unor adevéruri ce nu eră timpul a le afla áncõ. Societatea saū maí bine gașca rodiniană nu se astémpără, și o s'o pață; mé va face a'í răspunde intr'o dñi in fața nației. Nu cred să răspund curénd la acéstă scrisóre, nici s'o citescū tótă. De voiū răspunde ánsé, nu va fi autorului ei, pe care 'l-am considerat și 'l-am stimat, și'l consider áncõ, ci ideilor risipite și insinuate din gașca rodiniană. Autorul acestei scrisóri întrébă, parte din curiositate, parte din amăgirea in care se află; când se va convinge ánsé despre adevér, nu cred să fã atât de tarafliū încát să nu dñcã albului alb.

Așa, de voiū răspunde, voiū face o scrisóre către d-v.

toți: părintele Radu Șapcă, d-nu Zossima, d-ta și ceilalți.

Mi-ar părea prea mult bine de ai veni în Chio, cum imi scrii. Să veniți mai mulți spre a asculta cel puțin aceste două volume ce sînt mai prescise din Istoria universală. Cu această carte, de voiți trăi a o termina, voiți pute servi nația. De ași scri-o în franțuzesce, ași afla și tipăritori și folos, coci s'ar pute desface pe ori unde se vorbesce limba franțeză, și coci o ast-fel de Istorie nu s'a scris încă. Ânsă mă determinaiu a o scrie romănesce, pentru-că Romăni n'au de nici-unele. Cu tôte acestea, vedé-va lumina? De aceea daró dorescú a avé un discipol doi spre a explica multe, adică a face ceea ce se numesce *curs*.

La revedere.

I. Heliade.

LXXIII

Dommului Gr. Grădiștenu

Chio 1852, Septembrie 17/20

Amatul meu frate și amicú,

Mă grăbescú a'ti scrie o nuvelă ce audiiu. Póte o vei fi aflat și d-ta, Ânsă nu strică. De nu o vei fi audit, ți-o anunțú; de vei fi audit'o, în locú de nuvelă, iea numai strinsórea'mi cordială de mână.

Ací se vorbesce cõ Turcia a contractat de la Englitera și Franța o datoriă de 50 milióne franci cu termen de 25 ani, spre a replăti pe tot anul interesele și din capete prin amortisement. Spre siguranță pentru acest imprumut, se depune tributul ce se iea de la Moldo-Valachia și din Egypt. Așa cum de la

acest împrumut înainte, în sorocă de 25 ani, Anglita și Franța se află în drept a garanta existența ambelor Principate nu numai de a nu deveni ruse, ci și de a se neutraliza protecția Rusiei prin intervenirea ambelor puteri.

Asta sémână cu ceea ce diceam o dată fostului Domn A. Ghica: „Daca nu putem scăpa de protecția rusă, cată să cerem, ca Grecii, și pe a Engliterei și a Franței“. Acesta s'a strigat și prin proclamația constituțională de la 1848 în numele popoului român; acesta am repetat'o în două rânduri și la ducerea mea în Londra. Astăzi drumul diplomatică este altul, scopul însă și jocul este tot acela, dacă nuvela ce ți-o dau va fi adevărată. Va dice cine-va însă: acum vom fi cu patru stăpâni. Așa este; însă dacă nu poți fi liber, mai bine cu patru protectori rivali ce se neutralisă unul pe altul și îți garantă existența, decât cu un singur bătăios ce cu o rotire de sabiă, sau cu o trăsură numai de condei (ca manifestul din Iuliu 1848), îți face problematică naționalitatea și ți stinge existența. În lipsă de altele mai bune „din două rele, cel mai puțin rău este cel mai bun.“

Recomandă-mă la suvenirea amicilor. Aștept răspuns la precedentele'mi scrisori.

La revedere.

I. Heliade.

LXXIV

Domnului Gr. Grădiștenu

(Priimită la Decembrie, cum se vede scris cu creionul de d-nu Grădiștenu.)

Amatul meu domn,

Am priimit de o dată două scrisori ale d-tale, una din ¹⁵/₂₇ Septembrie și alta din 7 Octombrie. Am simțit mulțumire de călătoria ce spui că ai făcut în Elveția, și de cărțile (privitoare la Români) ce ai lăsat prin bibliotecile acestei țări. Scrisoarea d-lui Vaillant mî-a făcut și mulțumire și o profundă intristare: întărită în mine nisce dureri ce și fără asemenea impresii sînt foarte vii ziua și noaptea.

În toate scrisorile d-tale îmi arăți că cunosc simțimentele mele de paternitate către copilașii mei. D-ta ești convins de acesta, după câte ai văzut și în Patriă și în Paris, când doi trei amici nu eră de părere a mă grăbi să vii lîngă dînșii. Eu prevedeam toate disgrățiile, și m'am determinat a muri lîngă ei, cum o scriu și în profesia mea de credință sau în conclusia ce facu la *Memoriurile despre regenerația Românilor*. Sunt și alte probe despre acesta, care nu le scii încă. Eu în doi ani cât am ședut în Paris, am priimit d'acasă 9000 de franci, din care peste două mii au intrat în tipărire, spre a împlini cele ce nu trimitea Români după promisie. Din rîmașii 7000 fr. cumpăram, când îmi venia banii, rînduri-rînduri pentru copii, argintării ca cele ce sunt la d-ta, și mă lăsam pe mine, cum scii, desbrăcat și desculț de multe ori. — A casă am venit și fără cămașe. — Parte din această argintărie am adus'o cu mine, parte am lăsat'o la d-nu Lévy, cum o vei vedé, și o parte   ceea ce ai scos'o d-ta.

Acastă argintăriă m'a costat peste 2500 fr. Când am venit la copii, și cu noș lună înainte, le-am trimis vestiminte și altele pentru toți, adică pentru mama și cinci copii mai mult de 1500 fr. Alți 600 fr. m'a costat drumul, încât peste tot din 7000 fr. rămași am adus înapoi peste 4600, (coci mă pui și pe mine în preț de 600 fr. ai călătoriei), 2400 fr. mi-au ramas a trăi doi ani în Paris, plus datoriile ce lăsaiu, care împreună însumedă unu traiu ce costa 2000 fr. pe an, și eto unde: 60 camera (chiria), 75 prânzul, 25 dejunul, 12 spălătorésa, 10 tutun, cari facu 182 fr. pe lună, afaro de lumină, focu, zahar, hartiă, ceva cărți, corespondența, o căciulă doă, un laibal doă, ceva nădragi, ceva încălțăminte, etc. etc. și eto cuvântul de ce amblam desculțu, cum scii, și mi-ai dis de multe ori să'mi trimiți croitorul și cismarul d-tale.

Inemicii mei astăzi căror, din disgrația, le-a dat și le dă mânușe... ai mei, țin una cō am chieituit banii, adică acei 9000 fr., cu nisce copii ce ași fi făcut în Paris, și cō nu încetedu de a ținé doă case din acești 3000 lei ce dă Turcia pe lună. Să venim la acești 3000 lei (turcesci). Acestia, saū pentru-cō nu eram eu în Turcia, saū pentru cuvinte politice, s'aū făcut pe numele dōmnei Heliade, prin urmare ea urmédă pinō astăzi a'i priimi, și a da recipise și a'i chieitui cum se pricepe. Eu n'am luat pinō astăzi dintr'ensii nici o para, ba încă am scutit casa de când am venit de o chieituială de 200 lei ce se da pe lună la dascāl; sunt încă cu hainele cu care am venit din Paris. De am putut plăti din datoriile ce am lăsat în Paris, este cō mi-aū intrat alți bani, nu din acei 3000 lei pe lună: adică un Turcū ce a citit cele trei scrieri ale mele, mi-a trimis în Martie trecut 2500 lei

Zossima plătindu'si banii promiși 1700 "

Împrumutați de la idem. . . . 1000 "

Russo plătind cei promiși . . . 1500 "

De la vinderea unor cărți	200 lei
Alți încă	800 "
Total lei	7700 "

Cu acești bani s'aun plătit din datorie cum urmédă :

Birtaşului în doé rânduri câte 500	1000 fr.
Tipografului Rëve	300 "
Lui Nanteuil, și altă mică datoriă	150 "
La argintăria ce ai scos, sau mai bine polița lui Lévy	200 "
	1650 "

Din acei câte 3000 lei pe lună nu iéu încă nimic, cum ênsuși fratele soției mele din Constantinopol spune cò m'a pus subț epitropie. Din casă nu iéu nimic decât daú lectii copilașilor. Argumentele inamicilor cele mai mari sunt plângerile nedrepte ce nu le-a încetat soția mea: copii adică și altă nevestă ce țicù cò nu-trescù în Paris; cu acésta ambă să taie pensia țicând cò Turcia are un mare deficit de bani, cari nu se pot împărți la ómeni ce îi cheltuiescù în desfrênări. De se va tăia pensia, din disgrația, nu se taie mie; pentru-cò eú n'am avut, ci copiilor, și atunci mor adlitteram toți de fòme în străinătate. Êtò nevoia, amice și frate, ce acum mai mult decât la 1848 mă sfortă a mă deslipi de copii; sunt dator a'í feri de loviturile ce vor inamicii a mi le da mie; sunt dator a face cum să cađă numai pe mine; sunt dator a demonstra cò pensia n'a fost a mea, n'am luat'o eú, nu m'am împărțesit de dênșă, și cò de vor tăia-o nu o taie mie, ci la șése gure ce nu pot produce nimic; sunt dator a pune o liniă de demarcație între cestiunea mea și a copiilor, a arêta cò ei nu sunt solidari nici de faptele, nici de principiile mele. Ori-ce vei aúđi cò am făcut spre acésta, să nu mă critici. De voiú puté a mă da în laturí, fără paguba copiilor și

fără sgomot, o voiă face mai bucuros, de unde nu.... Pe lângă acestea copii imi sunt foarte scumpi și dragi, pentru ca să credă ei că le-am dat și alți frați vi-tregi, și că le impart bucătura de pâine. Din toate ansă prefer tăcerea și darea d'o parte, ansă n'am nici un midlocu de traiu, nici incai 50 fr. pe lună siguri.

Scrie'mi daca poți a te încarca cu o epistolă ce ași voi să scriu Prințului A. Ghica, și daca cerendu'i lui un micu credit spre a mă apuca de vre-o speculație mică. mi l'ar pute acorda. Mi-am pus in gând a mă apuca de tipărit cărți in broșuri periodice, nu politice, cărți necesari, ca istorie, sciințe, dicționare, ce ar pute intra in țeră și ar fi bine priimite; cred că cu acēsta mi-ași scōte pānea.

Nu sciū ce să ăi ū, frate, ansă nevoia ă mare, urgentă și împungētore acum; imi vine adesea a mă aventura și a pleca numai cu cămașa din casă, numai să scap copii. Lipsind eū de lângă dēnșii, se taie intrigele pensiei; cōci, ori le va da ce le trebue și'i vor ținē in Turcia, sau tăindu-le pensia, îi va lăsa cu mama lor a se duce in țeră și ași căta de mult-puțin ce am avut.

Pentru cāte mă intrebī in scrisorile din urmă, voiū respunde cu altă scrisōre.

La revedere.

I. Heliade.

LXXV

Dommului N. Russo

Chio. 1852, Noembriu 26

Amatul meu domn,

După scrisórea d-tale din urmă, am fost cât-va amalat, apoi vre-o două săptămâni fui foarte ocupat cu trebile ce'mi rămăseseró în urmă. Când mă determinaiu a'ti răspunde, se apropia timpul în care imi scriati d-ta și d-nu Zossima có puteți să veniți în Chio, și temându-mă có nu vă va afla scrisórea mea așteptaiu măi o lună de zile. Perduiú speranța de a vă vedé în stagiunea acésta, și mă determinaiu a vă scrie.

Ce să vă scriú? Mizerie, dureri și măi grele, suferințe ce nu se pot descrie nici crede, de ar fi descrise. Ași inebuni de nu așa avé ocupație cu lecțiile copiilor. Lucrarea Istoriei universale am abandonat'o, pentru-có nu am capul de o cam-dată limpede de griji. Acéstă incetare imi face mare reu, cóci în astă lucrare a-flam și distracție și viață. Când mă góndescú a reincepe simțú o durere, vedénd có scriú numai pentru mine, pentiu distracția mea, fără speranță d'a le publica o dată spre a le da Românilor.

Numai când ați veni în Chio și v'ası citi din câte am scris, v'ası puté face o idee de câtă importanță este acéstă scriere și cât nu séménă cu nici-una din câte s'au scris în felul acesta.

La revedere.

I. Heliade

P.S. Acéstă scrisóre, din caúsă có nu avuiú ocașie sigură a v'o trimite, rămase pinó astăzi. De la 26 No-

embriu mi se tot apropie nisce impregiurări și mai grele; speranță d'a le intimpina nu este decât daca unul din d-v., sau d-ta sau d-nu Zossima, ar veni în Chio să vedă cu ochii situația mea, să se convingă de cabale, și printr'ensul să pot scrie o scrisóre unde am óre-care speranță cò s'ar interesa a face ceva spre a mă restabili în drepturile mele de om. De puteți veni vre unul și nu veniți, aveți păcat.

Daca ți se face vre-o împedecare a veni, rógă și pe d-nu Stavride din partea mea a stărui să ți se dea acéstă voie.

1852, Decembrie 8/20

LXXVI

Domnului Gr. Grădiștenu

(Fără dată).

Amatul meu domn,

Nu'ți descriu impresia ce'mi făcù ultima'ți scrisóre din 15/27 Iuliu; o-poți imagina singur. Tot ce'ți pot dice este cò nu am nici un miđlocù d'a mă duce la Constantinopol. Trei scrisori am scris la R. încă de mai 'nainte d'a priimi epistolele d-tale, cerënd voie a mă duce la Constantinople, și insoçite de alte atâtea scrisori din partea Pașei Archipelagului ottoman; și la nici una n'am luat nici-un respuns, decât din gură s'a dis unu om ce s'a dus p'acolo: „Spune complimente d-lui Heliade, scrie'i cò am priimit scrisorile „d-lui, și di'i să aibă răbdare, cò avem noi purtare de „grije.“

Pinò astăzi credeam și cređu încă cò Turciil sperând la pace, nu vor încă a supëra pe Ruși și a le da mă-

nușă de a complica mai mult lucrurile în folosul Calmucă. Astăzi veni cu ultimul batel un preot român de la Râmnicul-Vâlcei anume Athanasie, Elu a plecat din Craiova pe când se aușia cö Muscalii erä ancö la Focșani. Ajungënd cu vai cu chiü în Constantinople, aci luä însärcinarea de la Bolintineu sä'mi spuie cö, dupö cererea säu propunerea lui Ion Ghica la Reșid-Pașă, s'a scris lui Maghiero sä vie îndatä spre a se forma o legiune de Romäni anexatä pe lüngö armata lui Omer-Pașă. Eü credü cö Ghica säu alții vor fi făcut acestä propunere, nu credü änsö cö äü priimit'o și Turcii, daca voiescö a menagia pe Muscali; pentru-cö o legiune de Romäni supërä firesce pe acestia mai mult decät aușirea cö se aflä in Constantinople un Stan säu un Bran. De va fi änsö adevërat cö Turcii vor fi dat acestä voie, când ämblä sä împace pe Ruși, ce scoți d-ta de aci?

De este adevërat una ca asta, eü credü cö sunt deciși pe rebel de vor fi Turci curați și necumpërați; iar daca pe de o parte, se nevoiescö spre pace și spre a nu supëra arșagul belicos al lui Nicolae, și pe de alta lasä a se forma o legiune romänä sub comanda unui Romän din 48, atuncü astä purtare este de aceeași naturä cu a lui Fuad ce îi aduse un cordon al S-tei Annei.

Sper cö voiü avé mai mult aci pe d-nu Zossima, mai virtos de'i va fi favorablä clima din Chio la restabilirea sänëtäții. Cu scrisörea trecutä ț-am scris despre lacätul la gura Romänului. Analogia vëdü din di in di cö è justä, și ultima d-tale scrisöre, de și nu cöprinde nici lacäte nici vraçi, änsö imi afirmä ideea.

Vëdü säu mai bine aușü cö gazetele franceze ca *Pressa* și altele reproducü din scrierile mele ca memoriul dat la Englitera și altele. Trimite'mi și mie cäte o gazetä d'acelea.

De esci abonat la vre-un jurnal, trimite-mi'l și mie

după ce îl citești, și voi plăti și eu abonamentul pe jumătate.

Scriam deunăzi unui Român: Rus'a tot-d'a-una ne-a făcut reu, și dacă dicu unii că ne-a făcut bine, eu dicu că tot binele ce ne-a făcut este binele ce ni'l face astăzi prin őrba'i ambiție și lăcomie; coci la o chestiune gravă europeă, prin nelegiuita'i invasiu făcu a se ocupa lumea de țerile nōstre ca nici o dată. Invasia'i este nelegiuită, și ticăloși vor fi acei Romāni ale cāror fapte și scrieri vor fi causă de a se legitima acestă ocupație.

Eu unul, fără vole nu mă pot mișca din Chio; voi cercă ănsă să mă aducă aminte prin înscris spre a mi se da acestă voie.

Salută din parte'mi pe d-nu Vaillant, și spune'i cō'i mltumescū de aducere a minte. Sărutā pe bunul și scumpul Scarlatache. Dumneđeu să'l aducă sănētos în brațele pāriņilor; coci despre minte și ințelegciune n'am nici o indoială, pentru-cō *καὶ ἡ ἀσφάλεια καὶ τὸ εὖ καὶ τὸ καλῶς.*

Pāriņii 'i-au început bine educația, și unchiul este lūngō dēnsul spre a o termina.

La revedere.

I. Heliade.

LXXVII

Domnului Gr. Grădiștenu

Chio. 1853, Ianuarie ²⁰/₂

Amatul meu domn,

Doē scrisori ale d-tale, una din ⁵/₁₇ Decembrie și alta din ²⁰/₇ tot Decembrie trecut, cu mltumire le-am.

priimit. În nici-una ansă din epistolele d-tale de când ne cunoscem, în nici o expresie a întrevorbirilor noastre pînă acum n'am vădut atata probă de afecție și amiciă veră ca în ultima'tî epistolă de la ²⁶/₇ Decembrie. Într'ensa cu adevărat am vădut un amicū, un frate din cei mai ferbinți și doritori de bine.

Amând astfel, firesce a fost a te inchieta de câte vei fi aūdit, alăturându-le cu câte după timp și impregiurări 'tî-am scris, și a'mî scrie acea scrisore eșită dint'o inimă pură și doritoare de bine.

Nimicū nu è ansă adevărat din câte ai aūdit, nimicū nu va fi adevărat din câte vei mai aūdi decăt cele ce tî-am scris: ura adică și invidia inamicilor, cabalele lor, și instrumentele órbe și pasive ce 'și-aū ales spre a mă chinai. Nu crede ansă cō suferințele, cō chinurile orî-căt de multe, mă vor aduce vre-o dată în stare să facū ceva în paguba și durerea copiilor mei. Eū ênsu'mî, cugetul meu cel mai intim, Dumnezeu ênsuși ce citește și cugetele cele mai ascunse, n'are nici o scire despre asemenea inchipuite fapte trecute saū viitoare. Poți să aūdi cō am murit, cō am inebunit, nu ansă cō m'am și denaturat.

Tî-am scris în trecutele dîle nevoile, durerile și necesitățile ce mă împingea, pentru binele copiilor, a'mî da o socotelă înaintea unei autorități *competente* despre chieltuielele mele trecute și presente, și a învedera calomniile al cărora scop eră ca să smulgă de la gura copiilor și ultima bucătură de pâne. Calomniile eră grave, cō adică am chieluit mii de galbeni în Paris trăind în palate, cō chieltuiescū de când am venit în Chio câte doē mii de lei pe lună, țîind chieltuiala unei femei și unor copii ce ași fi lăsat în Paris, etc. etc., spre a face, când Turcia voiesce a face economii, a se tăia pensia copiilor. Nisce asemenea calomniî poți să scii mai bine de pot fi basate pe ceva. Le-am suferit, nu ansă pînă acolo, încăt cu tăcerea mea, să'mî

ajungă copii muritori de fôme. Desculparea mea o sunt dator copiilor mei, și mă vedeam nevoit a demonstra prin probe neînvînse, mărturisite de chiar cei ce mă acusa, cõ eũ din casa mea, din munca mea de 30 de anĩ, din împrumuturile ce a făcut soția mea în Transilvania și în Turcia pe numele meũ, saũ mai bine a stãrii mele, nu m'am împãrtășit și nu mă împãrtășescũ decãt de 430 lei turcesci, adicã de vrẽ-o 85 franci pe lunã. Aști banĩ am priimit în Paris de la familiã, aști banĩ și nici atãt am priimit din pensia de 3000 lei de cãnd am venit. De unde dar am pãtut și pot face acei cãte 2000 lei pe lunã ce aș fi trimițẽnd la imaginații copii din Paris? Acest svon mincinos indignã pe Turci, pe Greci spre a'ĩ face a tãia saũ impușina pensia copiilor. Îi aduse înfine cincĩ lunĩ a nu le mai da nici un ban, a cere spre a se plãti datoria de 75 miĩ lei ce a fost contractat soția mea la 1850 de la Põrtã, puind amanet starea din țerã, și care banĩ (75 miĩ lei) fãcũ pe rãposatul Negulici a'ĩ boteza cu nume de gratificație. La asemenea pìre, frate, la asemenea rezultate, țĩ-am scris cõ sunt nevoit a alerga la o dare de socotelã înaintea unor ómeni competenți, și aș fi alergat cu adevãrat daca nevoia ar fi fost tot aceea. Ânsẽ Turcii voitori de bine și cunoscãtori cũ adevãrat de vieța ce ducũ Grecii din Chio, ce sunt marturi aĩ vieței mele și a altor Romãni de aci, fãrõ a alerga la dẽnșii, luminarõ opinia, și rãmase lucrul a se plãti acei 75 miĩ lei din starea mea din țerã, fãrõ a se opri din pensia ce abia face a veni cãte 430 lei pe lunã la membrii din cari se compune familia mea. Cãte țĩ-am scris cõ mă împingea nevoia a face, erã o mărturisire intimã, ca un plan de ultimul refugiu, fãrõ a sci nimenĩ, nici chiar ómenii cãtre cari iți șcriam cõ mă fãcea nevoia a mă adresa.

De ai audit cò m'am mutat d'a casà și alte asemenea, tôte sunt minciuni, acestea sunt visuri, dorințe ale celor ce lucrédă să aducă lucrurile acolo. De mă voiî despărți vre-o dată, mă va despărți mórtea, sau nevoia de a'mî nutri copii când Turcii nu le vor mai da nimicü. Și acéstă simțire, acéstă hotărîre nu vine de témă de a nu perde în opinia lumii: vai de tata și de muma pe cari opinia lumii numai îi ține în fâgașul datoriilor. Ori-ce bine am făcut de când sunt, ori-ce datoriă mî-am împlinit n'a venit decât din simțirea, din nevoia intimă, din necesitatea ce ne face a ne căta flă-care fericirea în mulțumirea bine-facerilor. Nu crede nimicü din câte audî, nu asculta nimicü. De vei audî cò am inebunit, tot să nu credî cò nebunii pot face asemenea fapte; și de vor voi să facă, nu'î lasă alții, còci pe nebun nu'l tractă lumea decât ca p'un nebun.

Să vorbim puçin și de femei. Nu m'ai audit nici o dată a mă da de sânt. Mi-am avut și eü rătécirile mele; nici o dată ansë în viéța mea n'am fost nici mai întelept nici mai sobru decât de la 48 incoa, și din cauza vârstei, și din a neaverii, și din multele nevoi. Când am fost mai rătécit în țeră, lumea vedënd adevêrul, m'a iertat, m'a adorat; când fuii mai severü cu mine ênsu'mî, lumea ascultă la minciuni și mă condamnă! Ce lume este asta? De n'am avut în viéța mea copii alții decât aceia ce mi-a dat Dumnezeu după lege, cine m'a oprit? lumea? sau pe de o parte împregiurările, și pe de alta și ore-care îngrijire din parte'mî? Dréptă è lumea și nedréptă e lumea, și tot lumea ne rësbnă de nedreptățile lumii, și ne întorce după fapte.

D-ta scii traiul al tutulor Românilor din Paris și cu muierile și cu alte chieltuieli în haine, mîncări, spectacole, etc. etc., scii și pe al meu; compară-le și judică de sémênă cu câte dicü cei ce ducea o viéța

unii cinică și alții de sibarit. Ți-aduci a-minte când am plecat, și întreabă și pe d-nu Billecocq cō și d-lui eră tot de aceeași părere și indemnare. Amicia te indemnă a'mi dice să nu vii în Turcia, sau de vo ũ veni să fiă numai spre a'mi lua copilul. D-nu Billecocq imi răceă asemnarea cu pasărea în coliviă pe care o ținū bine cu demāncare, ca să pōtă prinde cu dēnsa și pe pāseroiū; imi vorbia franțuzescē și se exprima romānesce făcēnd cu degetul „vino încoa”. Așa dicea cō mi se face ca să m'apuce o dată în Turcia. Ce i-am răspuns de multe ori? ce ți am răspuns și d-tale la caldele indemnări de a mai aștepta încă în Paris? De ai uitat d-ta, întreabă pe d-nu Billecocq. Am dis cō de ași sci cō mor, sunt dator să demonstređū cō nu mē ține nici o legătură în Paris, și cō soția și copii mei sunt totul pentru mine; să demonstređū cō scor-niturele inamicilor nu sunt adevērate. Când m'ai întrebă iarō o dată de doē ori precum și d-nu Billecocq despre Autōrea poesiilor italiene, de ai uitat ce ți-am spus, întreabă pe d-nu Billecocq. Opiniile mele (scotēnd talentul la o parte) nu eră mult în favōrea sa. Astā femeie eră în relații intime cu acela cu care trăiesce și acum fōrte de mult, și l'am stimat în tot-d'a-una, cum am stimat și alți francezi ce avea asemenea legături stimabile. Inamicii se legarō de femeea acēsta, nu pentru alt-ceva, ci pentru versurile ce avū pēcatele a le tipări. Astā i-a costat. Astfel s'aū legat și de d-nu Vaillant și de ori-cine a scris de mine sau m'a tradus. Ii voiū binele și o stim pe femeea acēsta, cum stim și pe d-nu Vaillant, Esquiros, redactorul diarului *Lă Liberté de penser*, al *Timpului*, al *Evenimentului* și al-altora; și o bine-cuvintēd cu atāta mai mult, cu cāt cō fără 350 fr. cu care m'a inlesnit, n'ași fi putut pleca curēnd din Paris să viū în sīnul familiei, și cine scie ce se întēmpla de ași fi rēmas pīnō în Decembrie anul 1851, cum m'ași fi perdut dimpreună cu alții. O bine-

cuvinteșu cō mî-a ajutat să faci cum să iasă minciunișe inamicilor.

Așa, frate, nu crede nimicū decât cele ce țî-am scris. D-nii Iscovescu și Russo venirō p'aici; peste vre-o lună aștept și pe d-nu Zossima. Ei iți vor scrie, cu mîna pe inimă. D-nu Iscovescul, de va fi onest, și nu'l va impinge aplecarea ce are către alții la cari a ședut, va spune adevērul și mai cu sînge rece.

Mi-ai scris în multe rēndurișe despre portretul meu. D-nu Nanteuil mi l'a făcut, s'aū tras mi se pare vre-o 200 exemplare, din care la plecarea mea s'aū lăsat la librăria *Propagandei* vre-o 150 esemplare. Întelnesce pe d-nu Carpantier, îi afli urma de la tipografia din strada J. J. Rousseau No. 15. De îl vei afla, arată'i complimentele mele; de va voi, și va avē iți va putē da restul din aceste portrete, pe care cu alte cărți le lăsasem ca din vēndărea lor să se pōtă plăti bunul Ledain, ce a conlucrat cu mine. Mult timp și ast Ledain, în scrisorile ce i s'aū prins, a figurat ca o femeie cu numele schimbat.

De nu vei afla portretul acesta făcut de d-nu Nanteuil, la visita de adio ce făcuū d-lui Etex, în câte-va minute îmi luă chipul în relief, spre a face nisce medalii în ipsū și bronzū. Tiparul ce făcuse semēna pe atunci; întrebă'l de îl ține saū de are ceva exemplare scōse. La asemenea împregurare ași voi să am și eū vre-o șēpte, pe numărul copiilor, ce mē tot rōgă atât.

Arată tot ce scii cō simt pentru d-nii Vaillant, Curiu, Lapati și alții.

De cānd am venit în Chio nu m'am deslipit de lūngō copii un minut, decât la doē strāmūtări de case, cānd ni s'a implinit termenul chiriei. Atunci, ca să se facă strāmūtarea mai regulat și fără pagubă, treceam eū mai înainteū la casa cea nouă dimpreună cu Ienache și co-

pila cea mare, și rămânea mama cu cei-l-alți copii în casa cea vechiă; unul trimitea bagagele și altul le priimia și le aședa.

La revedere, dacă pot spera.

I. Heliade.

P. S. Te rogă fă să se dea această scrisoare la vărul meu Racotă.

LXXVIII

Domnului Gr. Zossima

Chio. 1853, Ia uarie 28.

Amatul meu domn,

Cu bucurie am priimit epistola d-tale din 31 Decembrie trecut adusă de d-nu Russo.

Noi ne aflăm sănătoși. D nu Russo îți va spune pe larg situația mea cu mâna pe inimă, și astfel cum avu ocazia s'o vedă cu ochii cât ședă la noi; vei vedea-o și d-ta, de imi vei face mulțumirea și sacrificiul de a veni singur, astfel cum imi promiți.

Prin d-nu Russo îți trimit din datoria mea 500 lei; restul voi face a țî'l da la venirea d-tale. Dacă va fi să vii, te rogă a oferi din partea mea părintelui Șapcă lei una sută, și țî'i voi întorcel la venire; ăro de va fi vre-o pedică la venirea d-tale, atunci nu măi intra în plată, cōci imi va fi cu anevoie a țî-o întorcel, din cauza neimlesnirilor drumului și cercului de fer în care mă aflu strins

Despre persōna ce dīci cō ar putē ajuta la typări-

rea Istoriei universale, o cunoscă și am probe de generositatea sa; însă după cum îți va spune d-nu Russo, nu ași dori a fi în sarcină pentru această faptă; căci voiesc a scrie Istoria fără a fi întru nimic nevoit a tăce adevărul în călătoria ce facă prin secolii trecuți și prin popoli ce au figurat pe fața pământului. Eu sunt în situația cum am nevoie de ajutorul oamenilor, spre a-mi mântui onoarea persecutată; nu însă și spre a-mi impune o condiție oarecare la o lucrare cu care voi avea a mă înfațișa înaintea lui Dumnezeu și a viitorimii.

Nu știu ce veți fi audiat p'aci despre mine sau căsătoria mea; pe la Paris însă și prin țară s'aud grozăvii, mulțumită democrațiilor oficiale și creștinilor necreștinați. Luai o scrisoare de la d-nu Grădiștenu, ce mă înștiințea despre efectul uricios ce produse asemenea minciunii sistematice. D-nu Russo îți va spune despre coprișul ei, și despre pînă unde poate merge răutatea inventatorilor de fabule satanice. Dumnezeu să-i creștineze și să-i facă buni.

Mult bine îmi vei face, de vei veni singur a te încredința cu ochii despre tot adevărul și despre totă cabala și minciuna.

La revedere.

I. Heliade.

LXXIX

Domnului Gr. Grădiștenu

Chio. 1853, Februarie 5/17

Amatul meu domn,

Spre răspuns la scrisoarea d-tale din 7 Ianuarie, ți-am scris în trecuta mea. Ai putut vedea dintr'însa și din precedentele ei, atât situația mea cât și minciunile răspândite aci în Paris, cum firesce și în țeră despre interiorul vieții mele domestice.

A fost p'acii d. Russo, aștept și pe d. Zossima peste vre-o lună; amândoi îți vor scrie și te vor încredința despre tot adevărul. A fost și d. Iscovescul; de îți va scrie, să confrunți ansă cu cele însciunțate de dd. Russo și Zossima: coci acestia îți vor spune de cele ce vor fi vădute cu ochii. D. Iscovescul n'a ședut la mine. Ospitalitatea ce avu la alții și identitatea ore-cum de umori și învățuri, îl vor face a vedea lucrurile prin lupa împrumutată de la alții; și apoi sunt sigur că d. Zossima va avea un credit mai însemnat în opinia d-tale.

Câte ai auzit, frate, pe aci, afară de cele ce ți-am scris, nu sunt decât visări și dorințe ale ómenilor stricați cu inima și negri cu sufletul. De doi ani de zile moralitatea, patriotismul, democratismul și creștinismul lor, nu se ocupa decât cum să spargă o căsătorie dusă cu atâta labóre măi 30 de ani, și cum să facă nenorociți cinci copii ce nu le-au făcut nimic.

Când am venit în Chio, după cum ți-am mai scris, preotul Ion Snagovénul, luase rolul în numele lui Christ a îndemna pe soția mea să dea jalbă spre a se despărți, promitându-i că el cu alți Români îi vor fi de

ajutor. Cunoști éro scrisorile... (unor militari) câte s'aũ trimis în Paris către mine (când eram aci) și către alții, sfașiindu'mi femeea. (Posed acele scrisori ce mă făcuró a o rupe cu dênșii, avénd a'nii apăra innocența soției despre cele inculpate). Apoi... (unul din ei) după acele scrisori, veni și cerú ospitalitate în casa mea, unde ședú cinci saũ șése luni, cu acea femeie pe care o sfașia atáta. Asta te făcú a scrie o scrisóre, și a boteza asemenea apucături și ipocrisii cu nume de *tar-tufării*. Preparând lucrurile pînó să viú eú, disposánd mintea credulei mele soții pe care o apărasem atáta, de o datá încetaró defăimările asupra ei, și se puseró toți pe mine, pe care pînó cu câte-va díle înainte, prin scrisorile lor ce le posed, mă făcea victimă acestei soții. Acum soția mea erá matróná, mumá bună, sócă bună, patriótá excelentá, femeie bárbatá; erá adică mai mult decât ceea ce mă sfortám eú prin scrisorile mele din Paris a le aréta, spre a'í face să credá có sunt amágiți despre cele ce o asupriaú, în cauza pensiei lui Tell și altele; erá modelul femeilor, și eú eram o monstruositate de soču, de tatá, de Román și câte poți socoti. Christofi ce aducea pe d-na Tell din Transilvania, întâlnindu-se pe batel cu soția mea, ce fuse la Smirna, și venínd împreună pînó la Chio (soția mea, d-na Tell și Christofi), acesta din urmă ținú în tótá calea o conversație, al cărú refren erá cel urmátor: „Noi te stimám, suntem toți fiú și frații d-tale, și acum am cunoscut cât prețuiesci și cine este nedemnul d-tale soču, etc.“ A vedúť ansé d. Russo scrisorile acestuúia, le va vedé și d. Zossima; iți aduci póte și d-ta a-minte de unele ce mi le scrisese când eram la Paris; sunt cât cerul de pámént diferite de acest langagiú. Nu'ti mai vorbescú de stáruința astor ómeni din țerá, din Brașiov, din Paris de a'mi sfașia soția și de a mă face a o abandona, dícénd có ea este perderea și ruina mea. Vedénd có cu mine nu pot reuși

a le priimi insinuațiile, își puseră toți sforturile a frământa mintea bieteii femeii. Bateriele ce le puseră asupra ei, crezând că mă vor avea de aliat, le întorseră asupra mea, aducând-o în orbirea de a le dirige însuși ea. Acum avea toate virtuțile din lume mai presus de câte o susțineam eu în Paris; acum când credea că o vor avea instrument orb la machinațiile lor, avea toate virtuțile. După un traiu ansă al meu de vre-un an în Chio, după răbdarea și purtarea mea, și după traiul acestora mai mult de cât militar în mijlocul unor moravuri orientale și demi-patriarhale, veduro Chioții cine este fiă-care, și laudele sau mai bine bunul simț comun ce făcea a se onora ore-cum o femeie cu un soțu ce se bucură de considerația comună, luminaro o bieta femeie spre a vede nu încă pe soțul său victimă, ci că ea devenise instrumentul pasiv al unor intriganți și perduți în opinia publică. De atunci fără a o rumpe cu densusi, începui a nu le mai da ascultare.... Omenii acestia credeaui că se află în prețuia de a o vede fugind d'acasă; cum veduro ansă că întârziă, începuro iară a o stășia, dicend că este fără caracter și alte asemenea. (Caracterul la densusi era să-și ția cuvântul de a denigra pe tatăl copiilor ei, și de a-și lăsa copii fără căpăteiu). Când eu vedui după o pațiență de 14 luni, că machinațiile lor mergu și mai departe, atunci mă determinaiu a-mi da o socolă de banii ce am priimit din casă în timp de patru ani, și spre acesta scriseiu cumnatului meu Costache să via din Constantinopole. Acesta incredințându-se că bărbat, de față cu soția mea, de tot adevărul, și luând câte unul unul condeele, mărturisite de soția mea însăși, de banii ce a priimit de la plecarea mea din Brașov pină la 1 Ianuarie 1853, vedu că se adună suma ce 218,665 lei turcesci luați de dēnsa cu împrumutare în numele meu, din Transilvania, de la Pōrtă, și parte pensia câte 36 miș lei pe an. Acești 218,665

lei împărțiți în șapte, după numărul membrilor familiei, dați un dividend de 31,236 de fiă-care. Atât mi se cuvenia și mie, nu ca cap al familiei, nu ca unul în numele căruia s'a luat suma banilor, nu ca unul ce am trăit despărțit unde nu se poate face economia traiului din familie, ci ca unuia din copii. Hei bine, aceeași bani (31,236 lei), nu i-am luat pe toți încă; cu dănsii am trăit, din cari abia mi-au venit câte 144 fr. (650 lei) pe lună. Acestea le-a vădut Costache, de aceea se încredința singură femeea mea, și că ea chieftul în economia familiei ce-l-alți 187,329 unde intră și partea copilei ce e în București, ce trăiesce cu mila rudelor, partea ei de 31,236. Astea sunt cifre ce convingu amar și mai vartos pe cel care le-a chieftuit. Astă convicție a fratelui său Costache o făcu să își cunoscă rătăcirea, să își schimbe maniera:

Va dice ansă cine-va, de ce atâta răutate? sau ce interes aveau ei la atâta răutate? Nu pot nici eu încă bine afla cauza adevărată; efectul ansă îl simții în carne și în oșe. Dați cu mintea ansă că este cea următoare: *Invidia*, sperarea de a își mai juca vre-o dată calul în țără. Pină când credea omenii aștia că mă vor avé, după cum m'aũ fost avut, instrument sau pioa pe care să se suie spre a încălica, mă voiau liber de orice datoriă, desfăcut de nevastă și copii; atunci ași fi fost tată bun, pentru-că ași fi fost patriot adevărat, și cu adevărat înțelegu serv al lor; pină când nutriaũ astă speranță, soția mea avea toate răutățile și eu toate darurile. După ce vădură ansă că eu îi ieau partea, și că pentru dănsa și copii mă stricu cu ei, și nu'i mai pot considera de buni cetățeni; atunci desperându-se de mine, își puseră toate forțele de a mă denigra și păli în opinie. Neavând de ce să se lege în purtarea mea de Român și cetățean, credură că vor afla ceva în ceea ce sunt dator ca soțu și tată. Uitară bârna din ochiul lor, și se legară de gunoiul din

ochiul meu. Cunoscî, frate, traiul din Paris al fiă-căruia, și eî il cunoscî, din disgrațîă, al unora și mai bine. Se puserö darö prin vorbă, prin scrisori mincînöse, prin töte chipurile a face ceea ce aü făcînt, cređînd cö omul nu va puté răbda cäte am răbdat, și cö spărgînd o casă să le iasă calomniile ca nisce adevăruri. Ânsö nu și-aü făcut calculul bine: 1° cö nu s'aü gîndit cö eü pot răbda mai mult decăt eî toți la un locü; 2° cö o casă ce nu s'a spart în tinerețe, când eram la ale mele și cu nisce cuvinte mult mai tari, erä mai anevoe a se sparge dupö 30 de anî la bät_rănețe; 3° cö și de s'ar fi spart, lumea străină de pe din afarö, judicä ca de mulți alții ce și-aü spart casele; lumea cere mai mult decăt töte, virtuți publice, cöci virtuți domestice aü adesea și tîlharii; 4° cö de se spărgea casa mea, erä cu adevărat la început să critice lumea; când änsö mai tärđiü ar fi aflat motivele; când eü ași fi trăit isolat, analogü cu vërsta mea, cu viéța mea trecută; când n'ar fi vëđut pe lüngö mine nici un copil din cei inventați, nici o femeie alta ce nu mi se mai cuvine la vërsta de acum, atunci spune'mi ce ar fi đis lumea? Al cui ar fi fost sicul? Fii sigur, frate, cö pinö a pune lumea pe fiă-care la locul seü, fiă-care lucréđă din töte puterile de a se pune singur la locul cel adevărat ce i se cuvine. Ömenii äștia și-aü preparat singurî locul ce li se cuvenia, și eü iarö mi l'am preparat pe al meu. Nu crede cö voiü avé alt locü decăt acela ce mi se va cuveni dupé fapte.

Când eram în țérä și ömenii eraü marturî de faptele mele, trecea cu vederea *indiferenții* defectele, și ținea socotéla efectelor laborii mele. Ce mi-aü putut face aceia ce își perdeau timpul intru a'mi mări defectele și ä më asupri cu multe ce nu le-am avut nici o dată? Astäđi cö sunt în Chio de 18 lunî, va mărturisi Chio de viéța mea, și Romänii vor vedé o dată

prin probe cum mî-am petrecut vieța în exil. Răbdând cât nu pôte răbda omul, și țîindu'mî mîntea neturburată și sufletul în pace, veniîu cu patru copii la unî punct de instrucție, cum vor fi pôte o dată puçînî Românî. Ienache cel mai micî, ce nu scia nici citi când am venit, scrie, citește, traduce și face analiza gramaticală cu un profesor la elenică, latină și francesă; cunósce Istoria antică și geografia; cei mari sunt cu mult mai departe. Din Istoria universală ce lucređ am scris trei mari volume; cu un dicționar la care lucređ am venit pină la litera *L*. Astea nu se facî nici cu certe, nici cu desfătări. De a fost neînvoire în casă (mulțumită democrației dumnealor), cërta nósstră a fost tot-d'a-una mai calmă decăt pacea lor, și acéstă liniște o sunt dator ocupațiilor mele; cōci ele cereau liniște, și eî mē sforțam a le da liniște prin marea mea răbdare.

Cu acestea ânse, nu crede cō voiî să mē arēt fără defecte; ânse nu am avut nici o dată acelea cu care mē inculparō democrației oficialî. Am eî a'mî inculpa altele grave cu adevărat, și mai virtos ca tată. Romanțul de a crede cō am o patriă, când din disgrația în ființă n'am avut nici o vitregă incai; romanțul de a'mî pune tōte în pericol și ênsuși tipografia, tipărînd într'ênsa proclamația, și compromițênd'o astfel cum nici copilul meî să nu mai pōtă a se nutri cu dēnsa, unde alții de aceeași categoriă cu mine trăiescî în străinătate din mica lor tipografiă; romanțul de a'mî da tōte minutele în timp de trei luni intru a întimpina zăvera preparată și a scăpa ale altora și vieța și avere, și a nu economisa câte-va șile spre a asigura ale mele. Trei-deci de ani am muncit; aveam o mică stare și o meseriă, și un drept de serviciî în țēră cum să nu'mî mōră copii de fōme, și nu m'am gōndit cō am cincî copii — din cari patru fete, — astea le-am uîtat pentru nisce principii și pentru o țēră ce se va fali

cu dênsele; și'mi lăsaiū copii săraci cu totul, fără patrie, fără viitor, fără a avé unde să'si plece capul. Pentru acestea mă vor judeca copii mei amar; în aceste era punctul când se cuvenia a'mi aduce aminte cō sunt și tată, și alte asemenea acestora. ce parte venirō dintr'o minte romantică și parte din neexperiență. Când mă determinam a'mi sacrifica starea și viitorul copiilor, moralistii oficiali mă făcea tată bun, om minunat, imi da câte și mai câte merite; când veniū în midlocul lor să repar nedreptatea ce făcuiū copiilor și să le dau cel puțin în moral spre a implini ceea ce — pentru alții — le-am fost distrus în material, atunci moralistii oficiali mă proclamă de tată desnaturat, pentru-cō nu mai am nici putere nici voință a mai fi sclav orb al proiectelor lor de sarsailism patriotic și militar.

De când sunt în Chio, nu ți-am scris o epistolă așa de lungă, nu ți-am dat comptul cu deamănuntul de cele petrecute, nu ți-am pirit pe nimeni a nume. De când în când ai vedut nisce plângerī vage, incoherente. Cu atât mai virtos nici o dată în scrisorile mele nu te-am întreținut despre purtarea și vieța altora; nu ți-am dat nici o nuvelă de cine vine în Chio sau se duce, de faptele lor, de viețuirea lor, de opinia ce au p'aci și în Orient. Scrisu-ți-am eū vre-o dată cum trăiesce cutare cu soția? de câte ori a gonit'o din casă? cum a expediat'o în țeră, unde nu fu primită? câte gâlceve și încăierături și goniri pe ulițe, și închidere de porți în midlocul nopții s'aū urmat numai din frumosul și moralul invētu de a piri *amicii* și *cardașii* pe femeii la bărbații lor? Scrisu-ți-am ce spaimă și ce bătăi sunt pe la copii altora, ce orgii se urmędă în casele lor, și ce exemple vedū? Astea cu adevărat sunt spargerī de casă și vieța miserabilă, și nici n'am vedut nici n'am audīt. Lumea ansē le vede, femeea gonitā astă-veră se plângea în tot Constantinopolul.

Lucrurile acestea sunt trecute, de la mine nu le-ai aflat pînă astăzi; și de ți le spui este ca să vezi că oamenii aștia neavînd ce spune astfel de lucruri despre mine, se pun să invente și le scriu pe la alții cu totă expediția. De mă vezi nevoit a țipa și eu odată, este nu ca să atac, ci ca să mă apăr, și nu ți predică viitoare, ci îți spui lucruri foarte trecute, nu vișări ci fapte, pe care le-am plîns și le-am tăcut. De mă plîngă acuma, de mă apăr, nu mă lasă ansă inima nici a numi pe nume faptele și viața lor cinică din Paris și aceea ce duc în Chio, nici a mai repeta și la alții câte îți scriu d-tale. Ei ansă de doi ani de zile aproape nu încetară a inventa pe totă ziua câte o minciună, unele a le trimite în Paris și în țară, și la Constantinopol și în Brusa, și altele a face să viă prin scrisori mincinoase în mânele soției mele. Dumnezeu să ți facă bun, și să le dea atîta bine pe cât rău s'au încercat să'mi facă. Pe preotul Ion ansă, de'l va ierta Dumnezeu, nu pôte încă a'l ierta sufletul; sau de'l voi ierta eu, nu'l iertă Dumnezeu. Pentru-că scii d-ta și Vodă Ghica, căt l'am amat, și o scii încă și mai mult inemicii lui în contra căroră l'am apărat atîta. Nu ți poți face o idee de câte am suferit. De ne vom mai vedé vre o dată și vei vedé scrisorile acestor oameni și acestui preot, atuncî vei cunósce mai bine oamenii.

La revedere.

I. Heliade.

LXXX

Domnului Gr. Grădiștenu

Chio. 1853, Martiu 12/24.

Ieri priimii ultima d-tale scrisore de la ⁵/₁₇ Februariu dimpreună cu o foia dintr'o gazetă. Mă întreb ce am de nu ți-am scris? sunt supărat? Din scrisorea prin care ți-am răspuns la câte audiseși și din acésta pricepi situația mea, și inima mea către d-ta nu se poate supăra nici chiar de ai voi să mă superi, necum când îți dai nisce probe așa de frumoase de un suflet nobil și o amiciă pură.

Mă întreb ce știu de p'aici? Puține, și câte știu, pînă să ți viă acésta scrisore a mea, sunt sigur că le vei afla mai nainte. Venirea la Constantinopole a trimisului austriac și înturnarea lui cu pușga plină; venirea trimisului rus Mencikof cu o suită de vre-o 30 inși; demisia sa și căderea lui Fuad-Efendi; stabilirea unei bănci otomane. Ânsă pentru ce a venit Rusul cu o falcă în cer și cu alta în pământ? Dică cō pentru supremația ce dete guvernul otoman Franciei sa și catholicilor la sântul Mormânt. De va fi acésta adeverată, nu cred ca guvernul Otoman să fi dat lui Napoleon sa și Franței acésta supremația fără să se asigure de alianța ei; nu cred iară ca Franța luând o dată acésta prerogativă avantagiōsă pentru sine și pentru toți chreștinii să o dea înapoi numai așa; și iară nu credă încă, ca Turcia, pînă să se determine a face una sa acésta, nu s'a consultat mai înteu cu Englitera. Fiind așa, va să dică cō Turcia, Franța și Englitera sunt unite spre a tăia influența Rusiei din Răsărit; și la asemenea împregiurare Austria, ce se dice

catholicisimă și coajutore Papei, să remăie neutră, mai virtos când   vorba de a se mai infr na tuga Rusiei, și de a'și mai ușiura ea, Austria, grumajii de jugul în care o ține ac stă protectore Rusie și dospitore de revoluții. E  aș  cred , și aș  vine la socotel , c nd ar av  omenii capete. De le va fi luat  ns  Dumne-de  la toți, și regilor și popolilor, atunci nu sci  cum va eși. ²³).

Cele do  scrisori ce mă-ai trimis m'a indatorat; însă nu sci  de ce nu'mi vine să cred  că sunt făcute de cei ce se v d  subsemnați; pr  sunt pr ste, și de  u vre-o politic , este numai ca să facă tr ba Țarului. Daca va fi vre-o alianță între Franța, Turcia, Engiltera și Austria, vei auzi de revoluții ca a Milanului în mai multe părți ale Austriei și în ale Turciei, făcute cu bani muschicesci spre a'și slabi și paralisa Rusia inamicii, și a'și juca calul în Orient. Asta   politica și dibăcia Rusiei a provoca, a dospi  nsuși revoluții precoci, stirpiture monstruoase, care să nu trăiască. A dracului m ș ! nici mamele nici pruncii nu tr iesc  la astfel de naceri. M șele  ns  fac  stare.

La revedere.

I. Heliade.

LXXXI

Domnului N. Russo

Chio 1853, Martie 12/31

Amatul meu domn,

De c nd ai plecat (din Chio) am priimit trei scrisori ale d-tale, do  din Constantinopol de la 18 Febr. și ultima din Brussa de la 25 Febr.

Am vădut câte imi scrii, și ți mulțumesc de toate sentimentele ce ai pentru mine. Eu mă aflu tot în situațiunea în care m'ai găsit, și cu evenimentele din Constantinopole nu știu ce se va alege. De va fi Turcia strîmtoară, nu știu de voi scapa curînd, cîci nu e timp de a mișca nimic pentru ușurarea suferințelor mele.

Cele despre care mă înștiințezi după ajungerea d-tale în Brussa, m'a întristat mult.

Arătă d-lui Zossima frățescile mele complimente; spune'i cîl aștept cu bucurie. Scrie'mi cum ai făcut călătoria.

La revedere.

I. Heliade.

LXXXII

Domnului Gr. Zossima

Chio. (Fără dată).

Amatul meu domn,

Cu mulțumire am primit epistola d-tale din 23 Februariu dimpreună cu a părintelui Șapcă. M'am bucurat de scirea ce'mi dai cî vei veni pe la Pasci la noi. Îmi vei face, frate, una din cele mai mari bucurii și consolații. Ți va spune d-nu Russo, cî așa de tăcut cum sunt în alt timp, nu'mi mai tăcea gura totă ziua cî a ședut, și nu'l mai lasam să iasă din casă. De cînd a plecat iar am tăcut, pînă vei veni d-ta să ți beî amarul cu mine. Atunci voi lua iară sufletu, vom vorbi multe; mă vei vedé voios, rident, glumeț; însă în inima mea e mórtea. Pe lîngă viitorul copiilor, a căror stare muncită de 30 de ani e ruinată, se mai adaoge și situația mea, scirile urite din lume, reuta-

tea și purtarea celor ce 'i-am amat, 'i-am considerat, 'i-am învățat carte și sufer de la dênșii, pentru-cô nu mă pot cobori a le răspunde cu rêtutea cu care se pôrtă, a'î pune la locul lor, și pentru-cô prin urmare se bucură de a tot-putința bazeței in care se află. Dumneđeũ ânse, sau mai bine faptele lor, le dă nisce rezultate cum să rêsrbune pe cei ce 'i-aũ făcut să gêmă în tăcere. Dumneđeũ să'î conducă la bine, cõci faptele lor îi conducũ la rele, ce tot se immulțescũ.

Stau și mă uit la cei ce m'aũ calomniat, și m'aũ amărit, și m'aũ făcut a'mi perde libertatea ca cel mai din urmă din sclavi; mă uit la dênșii, și alții nu mai sunt : unii se află pe drumul perđerei, alții deșertă pînõ in fund amarul drojdiilor din cupa desfrênărilor. De ce să nu'î ajute Dumneđeũ, să'î mântue, să'î apere de câte 'i-aũ ajuns? De ce să nu facă Dumneđeũ a fi in fericire, așa cum il rogũ in tot-d'a-una, să le dea bine pentru rëul ce mi-aũ făcut mie și altora? Causa este cõ nu è de ajuns să le voim noi binele; nu è de ajuns Dumneđeũ să dorêscă a'î mântui. Cată să și viiă ei ênsuși in sine, și să se abată din calea ce aũ apucat. Tõttă fapta își are rezultatele sale, și faptele lor îi ducũ acolo unde singurî voiescũ să ajungă. De vor apuca cu sănătate la capêt, atunci se vor deștepta, se vor căi, se vor îmbunêțăți, și Dumneđeũ îi va ajuta. Rëul ânse este cõ nu ajrngũ la capêt decăt cu sănătatea ruinată de excesul desfrêului și rêtății; și mórtea nu scie multe : dimpreună cu viêța le iea și un suflet fôrte negru.

Dincolo de viêța minunile și milostivirea lui Dumneđeũ sunt mai mari. Aceste suflete vor redeveni iar lumină. Dõmne, așa să fiă!!

La revedere.

I. Heliade.

P.S. Părintelui Șapcă spune'î cǎ 'î mulțumescǎ fǎrte de rǎspunsul ce m'î-a fǎcut, și Dunneđeǎ sǎ 'î ducǎ lǔngǎ copilași.

Adresǎđǎ'm'î scrisorile : *A Monsieur Travi, libraire,
à Smyrne.*

LXXXIII

Domnului N. Russo

Chio. 1852, Aprilie 20.

Amatul meǔ domn,

'M'î-ǎi vorbit cǎt ǎi fost în Chio de întreprinderea ce 'ți-ǎi propus ; im'î scrii și acum și 'm'î pare bine cǎci vǎdǔ cǎ serios vrei sǎ intri într'un drum, în care cu adevǎrat ǎi sǎ veđi și sǎ aflî multe folositoare. Acǎstǎ lucrare, și ǎnsuși de nu vei afla miđlǎce a o publica curǎnd, este ǎnsǎ un studiu întins și universal ; și de nu vor avǎ Româniî cartea, vor avǎ ǎnsǎ un bărbat format și mator în multe, cǎci în multe te vei perfecționa și în multe vei lua o idee și o curiozitate a le cǎuta aiurea și mai pe largǔ și mai întregǔ. Im'î pare bine iar cǎ nu urmeđi ad-litteram materialele ce ǎi înainte, mai v'irtos *Dicționarul de conversație* ce 'ți-am adus. Totul ǎ catholicǔ și iesuiticǔ în Franța, afarǎ de scrierile ómenilor proscrisi și anatemisati. De aceea cǎnd 'm'î-ati scris de Istorie, mai bine am preferit sǎ murmure un'î de ce nu le-am adus un lucru întregǔ, decǎt sǎ le aducǔ o Istorie catholicǎ și iesuiticǎ. De vei lua dicționarul cel mare de 52 volume, acela e și mai catholicǔ ; cǎci este și mai avut. Democrații sunt sǎraci și n'ǎu bani a tipǎri cǎrți mari, saǔ de ar tipǎri cu bani altora, ar

trebui să plece capul a intra pe ușa care duce la dênșii.

De la d-nu Grădiștenu n'am luat de mult scrisóre, de când ai plecat din Chio. De ar fi sănëtos!

La revedere.

I. Heliade.

P.S. 'Mi-a făcut plăcere epistola d-lui Zossima cu litere, nu pentru propaganda literelor străbune, cöci acum sunt rece de tóte, ci pentru-cö pot citi mai färö greutate.

LXXXIV

Domnului Gr. Grădiștenu

Chio. 1853, Maiü 7/19.

Amatul meu domn,

Nici o datä n'am așteptat atât de îndelungü scrisórea d-tale. Trei luni trecurö, și astädi primiiü ultima d-tale de la 14/26 Aprilie ca rëspuns la a mea din 12/24 Martie. Nu sciü ce să credü; perdutu-s'au doë ale mele de mai 'nainte, sau se perdurö rëspunsurile d-tale la aceea cu care iți scria și soția mea? Ai fost absent sau amalat? Înfine acësti scrisóre mă asigură cö esci sănëtos, și cö esci același cald și ver amicü, a căruï afectie mă consolä și a căruï opinie o stim.

D-nu Zossima erä așteptat aici de Pasci; änsë mai întârdiä, îl aștept peste vre-o 8 sau 15 ñile, și conservaiü epistola d-tale a i-o da când va veni.

Ale Turciei vedü cö le sciï că și mine, cöci eü, mäginit cum sunt, nu aflu mai nimicü. La Constantino-

pole n'am pe nimeni a'mi scrie ceva mai inedite încă. Lumea se teme de resbel, cū ânsă nu credū; cōcī orī este Turcia ajutatā de Englitera și Franța, și atunci Rusia nu cutedă a încerca un resbel (de va avé tacticăi cunoscută și nu va fi inebunit), orī este abandonatā, și atunci Turcia dă tot, ca tot-d'a-una, și iar resbel nu se face. Erā bine să fiă, cum dicit, cine-va din Romāni acum la Londra, a mai deștepta și lumina opinia lumii oficiale asupra țerilor nōstre. Erā bine iarō a se mai scrie ceva în țerā spre a da de sciire Romānilor a nu cadé în cūrsele în carī sunt căduți Grecii, creșend pe Țarū de apērătorul chreștinătății și stegarul progresului în Orient. Istoria saū lucrul ce cere Mencikoff despre Patriarchū a fi pe viêtă și independent de Pōrtă (adică dependent de Rusia), inebuni pe Greci de bucuriă. Ânsă ce'i veni Rusiei tocmai acum a propune à la *Don-Chișiotte*, scotend sabiă și sfortand pe ómenī să mănānce tocmai în ora când sunt deja de patru ani la masă? De ce n'o mai apuca furiile chreștinismului pe când se spândura Patriarchiī, și lăsa să facă? De ce când se scularō Grecii, nu se vedū pe țermurii Elladei nici un Cazacū spre a'i ajuta, decât un Capudistriā spre a o înghiți când erā numai bună ca o gălușcă, liberatā de Greci și de Francezii? Turcia de patru ani se nevoiesce a intra serios pe drumul progresului a se mântui de pedicele fanatismului, a face din raiete cetățeni cu drepturi politice, și de patru ani spre acēsta cere asistința Franței și Engliterei. Când aceste Puteri se determinarō a'i ajuta la acēstā mare faptă ce erā a începe de la înălțarea clerului chreștin la demnitatea sa, la un Patriarchū pe viêtă, solidar de clerul seū și de luminarea lui, etc. etc., atunci Rusia eși à la *Don-Chișiotte*, și cere același lucru, ca să credă lumea cō vine de la dēnsa, și ca independința Patriarchului saū demnitatea lui cea adevērată să se traducă în

stat în stat, în desbinare de la guvernul seü, și subjugare la voințele Țarului. Din clerul fanariot, Pörta împreună cu puterile aliate voia a face un cler pötruns de datoriile sale, cuvios, solidarü cu alte cleruri compatriote, și scos din tÖrömul mercantil al invÖturilor din Fanar. Rusia, din cler fanariot voiesce a'l face cler ȧarian, adicÖ sclav, și desfrÖnatul ce ca astfel are pasurile mai alunecÖse cÖtre sclaviÖ decÖt cÖtre reintregire. Lucru natural: omul n'alunecÖ decÖt în jos spre cÖdere; în sus Ö cale anevoiÖsÖ.

ÖmÖ dicitÖ sÖ scriÖ ceva în ȧÖrÖ. Trebuia mai dinainte, și apoi mi s'Öu tÖiat tÖte midlÖcele de a scrie. De voiÖ scrie de aci înainte și'Öi voiÖ trimite, mi-e tÖmÖ cÖ va fi tÖrdiÖ, și vom ajunge pe la spartul tÖrgului.

De ÖÖi putÖ, m'ÖÖi repedi la Londra pentru vre-o lunÖ; ÖnsÖ cum? nici tu libertate, nici tu de chiel-tuialÖ. Scrie'mi în grabÖ daca pÖÖi a te duce d-ta, sÖ trimit și eÖ o ÖrisÖre acolo la persÖna ce mÖ cunÖsce și cu care scii c'Öm vorbit, și ne-a mai ajutat Öre-cum ȧÖrÖ cÖnd furÖ sforÖaÖi RuÖii a se trage dintr'Önsa.

La revedere; sÖrutÖ pe amatul Scarlatache în locul meÖ, și aratÖ complimentele mele la amicii Vailant, Curiu, și toÖi cei-l-alti.

La revedere.

I. Heliade.

LXXXV

Domnului Gr. Grădiștenu

Chio. 1853, Maiu 21/3

Amatul meu domn,

Cu nespūsă mulțumire am priimit scrisórea d-tale din 25 Aprilie, și aștept un răspuns la întrebările ce îți facū cu cea dinaintea acesteia : dacă adică ai priimit scrisórea mea din Ianuarie espediată tot cu o postă cu a soției mele, și dacă mai virtos ai priimit scrisórea ei; cōci ea crede cō s'a perdut.

Pe d-nu Zossima tot îl aștept, și încă n'a mai venit. Scrisórea ce m'ai trimis pentru dēnsul o țiu. N'am trimis'o, cōci îl adăst cu tot vaporul. Astăđi este o lună de când nu 'i-am mai scris.

Ale Turciei le cunoscī din gazete. Atata sciū din Constantinopole cō Mencicoff pinō a nu pleca, yēđēnd cō nu face nimicū cu ministerul trecut, de unde pinō aci amenința, s'a dus cu rugăciuni a cādē la Sultantul ca să schimbe ministerul, și să puiă ómeni cu carī să se *întelēgă*. „Sultanul, đice scrisórea, i-a făcut o satisfacție ca acelea, adică un *kiulaf*. Mută persónele numai fără a le înstrăina din minister. Fostulū Vizir (ce erā contrariū la cererile Rusiei), de unde avea péna, îi dete sabiă, făcēndu'l ministru al resbelului, și ministeriului îi mai dete o putere și mai mare întroducēnd într'ēnsul pe Reșid-Pașa. Dupō acēstă strămutare a persónelor în ministeriū, Mencicoff ajunse a *cerși* în locū de a *tracta*. Dupō trei consiliuri stăruitóre intru a nu concede nimicū Rusiei, Reșid-Pașa, în cele din urmă, scóse masca ipocrisiei moscovite; propuse „cō este bine a împăca pe Rusia, și nu numai să'i dea ci și a o ruga Turcia a priimi

dreptul de a controla guvernul turc dacă cu adevărat și serios și cu stăruință ține drumul progresului în care de atâția ani a intrat; ansă acest drept, Turcia, ca să arate că cu adevărat este sinceră în proiectele sale de o dreptate egală pentru toți supușii săi, acest drept îl da tot de o dată și la celelalte patru mari Puteri: Anglia, Franța, Austria și Prusia. Parul fu mare, de patru coți bătaioși, amenința să se înfigă în inima ortodoxiei sale calmuce. Nu mai putu bietul diplomat, și plecă de unde a venit. Italienii din Constantinopole lipiră îndată satire în care se cuprinde:

Mencicoff
 è venuto da liono
 è partito da coglione

Rușii promit (țărilor noastre) d'a contribui din partea lor cu 250 milioane lei la întemplantare de resbel. Nu credă ansă a declara resbel. Tot ce mi-e témă este că Rușii vor intra său tâlhăresce ca la 48, său prin învoirea boierilor și Domnilor, său prin vre-o tulburare preparată de dênșii în Principate, și de acolo să tractede *diplomaticamente* său căzăcesce²⁹).

Arată închinăciunile mele d-lor Billecoeq, Vaillant Curiu și Fălcoianul.

Soția mea te salută, și mă însărcină a'ți da o strîm sôre de mână.

La revedere, la care nu speru.

I. Heliade.

P.S. Peste curênd pôte să audă reîntrarea lui Reșid Pașa la Vizirat. El dirige ministerul întregu.

LXXXVI

Domnului Gr. Grădiștenu

Chio. 1853, Iuniu 27/9

Amatul meu domn,

Doë epistole din urmă ale d-tale, una din 7 Iuniu și alta din 18, le priimiū. Îți răspund de o dată la amêndoë, cõ la prima n'avuiū nici capū nici repaos a'ți răspunde, din cauza celor ce ți-am scris cu precedenta'mi epistolă ³⁰).

Mi-a părut reū de câte imi scrii de Brătianu, nu pentru un individ, ci pentru-cõ acest individ è Român, și n'ași fi vrut Românii să figurede în astfel de cause întemeiate pe scânduri putrede. Nu sciū ce să dicū de ómenii ăștia. Când în țeră Muscalii voia la 48 să ne arate de demagogi, de socialisti, de comunisti, ei își punea tóte puterile a figura acolo unde se sforța a adeveri calomniile muscălesci; și din țeră pinõ la 1853, un șir aū faptele lor și aceeași consecuință.

Când Muscalii, saū Țarul astăzi ar voi să se facă turburări în Franța, spre a împedica pe Napoleon de a i se opune în Orient, ómenii ăștia tot în astfel de comploturi și intrige își băga nasul. Orbi sunt? și daca sunt orbi, nu cum-va óre sunt din sistemă astfel? ³¹).

Imi scrii cõ mulți din Români vor să viă a intra cu Turcii în țeră, de va fi resbel. Imi scrie și mie din Constantinopole cõ Radu Golescu a venit acolo și dice cõ se așteptă și Stefan și N. Golesci. Bine faci, ansē vedī ce patū ómenii neconsecuenți. De când eram în Paris se puserõ în réndul celor ce injura și ataca pe Turcia; și seria cu subsemnătura lor în țeră ideii cu totul în contra celor ce proclamaserõ la 48. Acum doi

anî N. Golescul, nu sciû de la ce capete diplomatice aflase, și scria lui Tell: „*Peste doi ani, draga mea Turcia, se va duce de unde a venit*“ și alte asemenea în tot cursul acestor doi din urmă ani. Acum vine în Turcia, în Constantinopole (de va fi adevărat). Pentru ce vine? Nu cum-va ca s'o trimită de unde a venit? Nu eră mai bine să mă asculte și să te asculte să nu se amestice cu copii, și acum, noi cei mai bătrâni, să fim una? Eû astăđi să mă unescû cu dênșii nu pot, pentru-cô imi compromit conduita, făcênd'o echivocă înaintea Turcilor, compromit politica țerei de la 48, și isolat iarô, deviû debil. Êtô unde aduce neconsecința și copilăria. Nu sciû de'ți aduci a-minte ce diceam în Paris, și ce scriam celor din Brussa: cõ omul cată să fiă consecuent, și să nu abandone nisce principie ce le-a proclamat și le-a apërat cu atâta căldură, decât după ce le va deseca cu totul. Principiele cele de la 48 ale țerei nu eră desecate; ele avea încă viitor și eră destinate de a servi de tréptă la alte principie mai înalte. Ei s'apucarô și rupserô tréptă de jos a scării, și apoi p'a doa și a trea, etc. cu speranța cõ se vor crăcăna a sãri de o dată pe cea de sus. Al cui e sicul acum? De ar cunósce încai ce aû făcut!

La revedere.

I. Heliade.

LXXXVII

*Domnului N. Russo*Chio. 1853, Iuliu $\frac{2}{14}$

Amatul meu domn,

Cu așteptarea d-lui Zossima, așteptaiu și scrisori de la d-ta, și de aceea nu ți-am scris de mult.

De la d-nu Grădișteanu luaiu mai d'a rëndul, de la un timp încua, pe totă posta câte o scrisore; în toate mă întrebă de d-nu Zossima; îl crede în Chio.

Cumnatu-meu îmi scrie că Radu Golescu (cred maiorul) a venit la Constantinopole, și că dăce că vor veni și Stefan și Nicolae Golesci. De va fi adevărat, nu eră mai bine de la început pînă acum să fi ținut politica Patriei de la 1848, să nu se amestece cu copii și să subscrie publicand atâtea neconsecuințe. Pe la 1850 Nicolae scria în Chio lui Tell (afland de la capete mari diplomatice care scia ce avea de gînd să facă Rusia peste doi ani), scria, dîcî: „Peste doi ani „se duce velétul Turciei. Draga noastră Turcie peste „doi ani se duce de unde a venit.“ Acum nu cred că vine în Constantinopole să trimită pe Turcia de unde a venit, ci mai mult îmi vine a crede că vine la plăcinte. Bine face, de vor fi plăcinte; ansă ceea ce n'a făcut bine, este că n'a fost prudenti atunci. Bine ar fi să le fiă de lecții și să nu se mai iea după Sarsaili sau copii, căci copilăria și sarsailismul altora, devin de mil de ori mai ridicule și ênsuși păgubitoare societății când le comit bătrani.

La revedere.

I. Heliade.

LXXXVIII

Domnului Gr. Grădiștenu

Chio. 1853, Iuliu 16/23

Amatul meu domn,

Îți scriu tot din Chio, și cred că mult timp va trece și epistolele mele vor avea aceeași dată.

Rușii intrară în țară, și mi se pare că totă gâlceava și neastâmpărul lumii de vre-o 6 luni se va sparge în capul bietelor țări danubiane. Mult costă pe Rusia la 1850 să-și tragă oștirile din aceste coprihsuri, și de atunci cloci și inventă astă comedie sentimentală și religioasă, spre a afla un pretext de a intra iar într'ensele. Puse înainte vorbe mari, spăimântări mari, amenințări mari, astfel cum lumea ce ar fi strigat la 1850 să se tragă Rușii din țările acestea, acum să dică: bine că scăparăm numai cu atât. La altă împregiugurare, o astfel de ocupație nelegiuită, s'ar fi părut o violație însemnătoare de tractate. Acum lumea ce e departe de noi, și n'are plagele și durerile noastre, va rămâne cu gura căscată la acest desnodământ și va dică: *se scremă muntele și născu un șorece*. Asta vrea Rusia, cum vedu, să dea de lucru Europei, cum să nu i se pară *casus belli* o asemenea ocupație predestinată a împlini ceea ce nu putu termina cea de la 1848. Acum ca să potă amăgi pe Români, le vorbesce de independință subț a ei exclusivă protecție, adică de o adevărată încorporare mascată. Domnii actuali ai acestor Principate sunt primele organe ale acestei dibace întreprinderi. Incorporarea Principatelor, d'a dreptul său piezișu, este visul de aur al Țarului, vis mai realizabil, și potă și mai profitabil decât conuista Stambulului. Acesta din urmă are mari dificultăți,

marî chieltuiei, marî sacrificiurî; unde venirea cu hotarul pinõ în Dunăre, cum scii, pôte face din Sultan un adevërat vasal al Rusiei, fără nici o chieltuială decât numai cu o dibace scamatoriă.

Am vëdut în copilărie la Cherëstrău un scamator, sperind pe spectatorî cõ va scõte lacul pe uscat, strigând sã iea õmenii sãma sã nu se ineece. Țipa cocõnele, țipa copii, se îngrija bărbații; ciarlatanul strigã mereu; invërtia un toiaș, chiema în ajutor tõte divinitãțile infernale. Și acolo unde õmenii așteptãu sã se rëstõrne câmpul în lacu și lacul sã sarã peste câmpu, unde toți erã gata pe fugã, de o datã în glõtã se aude un țipët: un biet țëran român, prin care ciarlatanul dicea cõ își va face spãimântãtorul marafet, un biet țëran, dicu, țipa de se spãrgea åmblãnd a'și scõte un lacãt ce vraciul i'l pusese de gurã. Spaima generalã se prefãcù intr'un ris omericu și general. Toți ridea și ênsuși cocõnele speriate. Pe bietul Român ånsë il apucase alte alea, își perduse mințile, și nimeni nu se interesa la situația lui.

Astfel de vitejii are Țarul, astea sunt dibãciile lui. Europa o parte è prõtã, și altã parte îi è cumëtrã, complice. Ca sã pôtä pune ciarlatanul lacãtul de gura Românului, fără a'l observa spectatorii, le dete o distracție a fi toți cu ochii la lacul Cherëstrãului, și cu mintea la asigurarea sa. *Scopul* ånsë erã lacãtul, iar catastrofa inventatã fu numai un *midlocu*. Acel scamator erã un biet Jidan, și Țarul è un cazaçu. Scopul aci, cum vëdù, fu Principatele danubiene, și tõte ce se vëdurõ pinõ acum pe scenã (sãntul Mormënt și chieile) furõ numai un *midlocu*. În momentul ce îi scriu, audù (nu sciu ånsë de este sigur) cõ Domniile ambelor Principate aũ fãcut o declarație înscris cãtre Põrtã cõ aceste Principate s'aũ închinat la Turcia cu condiție a le ajuta la resbele, și a le apëra la întemplare de invasie strãinã. Astã apërare n'a fãcut'o Tur-

cia nici o dată țerilor, și mai virtos acum când fiind în liniște calcă Muscalii într'ênsele. Turcia erà datóre (dice protestația) a apuca mai dinainte a intra în țerà, și a nu lăsa pe Ruși a le bântui din nouă. Prin urmare, fiind-cò Turcia nu și-a făcut datoria, și Principatele refusă de acum înainte de a mai plăti tributul.

De vor fi acestea adevărate, de unde vină? de la curagiul Domnilor ce aũ baionetele ruse în còstă, sau de la îndemnul Rușilor, ce vor a'și prepara drumul printr'o protestație a Românilor, deslegându-se de legămintele-ei cu Turcia, să pótă încheia alte legămintele noi cu Rusia, astfel cum Europa să nu pótă face nici o observație?

Aci è vorba să luminede cine-va opinia Europei, și a cabinetelor ei mai virtos; să facă apoi pe Turcia a'și cunoște situația și paguba de va perde aceste țeri, luându-le Muscalii ori de tot sau subt o protecție exclusivă, și să arate cât este în folosul Europei, și mai virtos al Turciei și Austriei, când aceste coprin-surii vor avé independența sub protecția tuturilor puterilor mari europene. Eũ tot ce pot face este a mă expune a redacta un *memoriũ* și a'l trimite unde se cuvine. A mă duce ansé la Londra n'am nici libertate nici bani; a mă duce la Constantinopole n'am iarò nici libertate, nici dorința de a'mi mai pune din nouă casa în desordine. Cine nu va crede, de o potrivă cu soția mea, cò nu mă ducũ la Constantinopole după Dulcinei?

D-ta ênsuși ce mă îndemni a mă duce la Constantinopole, mă vei condamna mâine-poimâine de ce m'am dus. N'am nici un mijlocũ sau putere să mai facũ nimicũ.

Cu vaporul ce veni astăzi, cu mulțumire îți scriũ cò sosi, după atata așteptare, și d-nũ Zossima. E slab, a fost amalât, și cu veghierea de astã nópte, se duse să dormă.

La revedere.

I. Heliade.

LXXXIX

Domnului Gr. Grădiștenu

Chio. 1853, August 13/25

Amatul meu domn,

Primiiu epistola d-tale din 8 August st. n. Văduiu cele scrise despre comedia cea mică ce se jică pe o scenă atât de mare. Tot ce'mi pare bine este vorba ce se face despre țerile năstre în tătă lumea. Sunt vre-o trei săptemăni de când scriam la Brussa cō a venit timpul să ne facă și Rusia un bine ce n'ar fi voit a ne face. Orbită de o ambiție barbară, mai violă o dată teritoriul nostru, într'un timp când tătă lumea se uita la dēnsa printr'o lupă ce îi descoțeria tōte vicleniele și planurile cele mai ascunse, și cu căt urele devenirō mai aprinse în contra Țarului, cu atăta simpatiele pentru noi luarō o proporție crescătore, și se întinserō și între cei ce nu ne cunoscea. De nu ne vom alege cu alt-ceva, și acēsta Ț mult la necapacitatea năstră de a ne face cunoscuți de sine-ne. Cōci, cum dicit, cine sunt aceia cari să provēdă candela de oliul necesariu la lumina vitală a Nației?

Nu sciū despre Maghierul și Tell nimicū din căte imi scrii. Despre mine iar n'am făcut nici un pas altul decât cele ce îți scriseiū cu poșta trecută, și despre care n'am luat decât răspunsuri verbale: cō ai purtare de grije.

Cu poșta de astăzi venirō prin scrisorile și gazetele din Constantinopole sciri cō, în al doilea divan ținut Vineri la 7/10 August compus de 65 membrii, 60 cerurō resbel fără a priimi proiectul de invoire al Puțerilor, și numai 5 membrii votarō pentru pace. Ce se va alege, nu se scie. Se dice cō se va mai face un

al treilea și ultim divan, unde se va decide. Eu cred că dacă se încercă a se mai aduna un al treilea divan, sforțurile guvernului sunt a se aduce lucrurile la învoire; și dacă cei din guvern țin mult a nu se strica cu Rusia, asta este și cauza de nu mi se dă voia a mă duce în Constantinopole.

Scris de Stirbei și vedă și eu în gazetele de Constantinopole că i s'a dat voie a se duce la băi la *Bor-seh*; pentru-că e și timp de scădat, numai apă să afe de ajuns a și curăți saă remedia neputințele. Dumne-deu să i trimită *tămăduire* și angelul seū în scaldătore, spre a l curăți de lepra morală și de impudențele patriotice.

Scrisu-ți-am că a venit părintele Athanasie din țară de două săptămâni? Mai șede săptămâna asta la mine, și plăcă la Brussa. Mă însărcină a ți trimite închinăciuni.

Despre câte îmi scrisi d'ale domestice, n'am nici voință, nici putere să facă mai mult decât a mi pune toate puterile ca faptele și conduita mea să fiă astfel cum se adeverețe vorbele amicilor și să desmință calomniile inamicilor. Atât și voi și pot; iar să rețiu gurele celor ce mi voiesc rēul de a nu scōte la minciuni și de a nu calomnia, asta uu e în puterea mea.

D-nu Zossima ți-am scris că a venit. Cu posta trecută ți-a scris, cu asta mă încarcă a ți trimite salutările sale. Scrisorile nōstre te costă, și pentru ce să ieși două în loc de una? Îmi pare bine că l audă că i merge mult bine cu clima d'aici și cu remediurile ce i le dă medicul german, ce este de o capacitate însemnătore și cu un nume european. Cred că peste vre-o lună să și recăstige întregă sănătatea perdută de 18 luni. Eră mult trist și fatigat când a venit; acum e voios, se preâmbă, are apetit.

Mulțumesc foarte de aducerile a-minte ale d-lor Făl-

coianu și Vaillant. Spune-le din parte'mi aceleași salutări, et recommandez-moi au souvenir de Monsieur de Billecoq en lui serrant la main cordialement de ma part. *I nostri prigionii! et nos geoliers!*

La revedere, scumpul meu amic și domn. Soția mea mă încarcă cu salutările sale.

După scirile cele mai puțin exagerate sau cele mai exacte, Turcia are astăzi la hotarele sale gata de resbelu 250 mii soldați disciplinați, armați și plini de ardore; 40 bastimente de resbel, afară de gura Bosforului. Se mai așteaptă din provinciile alți vre-o 100 mii soldați.

La revedere.

I. Heliade.

XC

Domnul Gr. Grădiștenu

Chio. 1853, Septembrie 21, 3

Amatul meu domn,

Sunt mai mult de cincideci zile de când n'avem nici o scire de la d-ta; ne-am luat de gânduri și eu și d-nu Zossima. Eu nu ți-am scris, căci tot așteptam a lua un răspuns la cele scrise.

Cu posta de astăzi luarăm nuvelele următoare de la Constantinopole. Resbelul s'a decis în unanimitate în ședința divanului de la 16/23 Septembrie. Manifestul de resbel al Sultanului se aștepta la 17/29; însă ambasadorii Franței și Engliterii au cerut să mai întârzie manifestul, pînă vor lua și ei instrucții de la guvernele respective.

Gazeta de Smyrna *Ἀνακτορεα* coprinde că lui Omer-

Paşa i s'a trimis ordin a scrie lui Gorciacoff în țera română, că de nu se va trage înapoi de acolo în 11 zile, vine asupra'i de'l bate. Acastă gazetă este guvernamentală, și cu toate acestea nu știu cum și de unde are acastă nuvelă. Eu am știință din Constantinopole că resbelul s'a decis a se urma în maniera următoare: Oștirile de la Dunăre să stea numai în defensivă, ostilitățile și teatrul resbelului să se începă din Asia. Măsură să se ia cum comerțul Europei să nu aibă nici o pagubă, și cum pacea din intru să nu se turbure intru nimic. Comerțul atât să fiă de liber încât și Rusia să continue a'și ține în Constantinopole cancelaria comercială, și corăbiile și batelle rusești să pōtă veni de la Odesa și aiurea. Țeō un resbel mai chreștinescū declarat antēia dată pe lume de 1853 de ani de cōtre Mahometani.

Frumos plan mi se pare să stea în defensivă oștirile de la Dunăre: cōci după întăririle ce s'aū făcut pe totă linia Dunării, Rușii nu pot trece fără să pērdă întreitā oștire; al doilea cō planul rusecū de a scula popoliū din Rumelia se dejocă, cōci prezența armateilor lui Omer pot ține ordinea și pacea. Armata rusecā din Principate rēmāne mār cu gura cāscatā; Țerō Turciū în Asia aflāndu-se între popoli simpatici ca Armeniū, Circasieniū, etc. în clima lor, în proviantele lor pot face multā trēbā. De pe mare Țerō se pot bate cu mare probabilitate de reușitā. Nici o datā Turciū n'aū arētat nici atāta energiā nici atāta curagiū, nici dorință de resbel, nici atāta strategiā, nici atāta putere reunitā de baionete disciplinate. Să vedem.

La revedere. Sărutā pe Scarlatache.

I. Heliade

XCI

Domnului N. Russo

Chio. 1853, Octombrie 14/26

Amatul meu domn,

De la venirea d-lui Zossima (in Chio), am priimit doë epistole de la d-ta, una prin d-lui și alta în urmă de la 2/14 Septembrie. După acestea vëd cö n'ai priimit scrisorile mele doë, în care îți scriam multe observatiji inspirate de scrisörea d-tale și de împregiurările timpilor de acum, și'ti răspundeam la întrebările de ortografie ce'mi făcea. Nu sciü ce fatalitate este cu scrisorile mele; m'am desperat a mai scrie amicilor, când vëd cö cele mai lungi și mai studiöse ale mele epistole se perd așa ³²).

Acum iar më întrebî câte ceva despre C. Fourier și nu sciü ce să facü, să'ti mai răspund sau să tacü? Ce sciü ce sörtă va avé și scrisörea acësta? Să sperăm mai bine.

Vëd cö'mi vorbesci de Fourier mai mult decat cele ce 'ți-am fost comunicat eü, și este semnul cö sau îi posedji operile și ai citit mai mult, sau cö 'ți-a mai vorbit cine-va despre coprinsul lor. De 'l-ai citit, nu 'l-ai înțeles de ajuns; mai citește'l. De 'ți-a vorbit altul, acela 'l-a criticat rëu.

Operile lui Fourier nu coprind o *utopie ci o invenție* care, desvoltată de dënsul, deveni o sciință. Sciința iar nu pöte avé numele acesta de nu va fi filia Adevëruului, Adevërul ênsuși. Adevërul iar nu è de doë sau mai multe feluri; unul este și numai într'un fel. Caracterul de a fi în mai multe feluri il are numai Minciuna și pe lüngö dënsa filosofia, théologia și töte ne-

Științele numite *sciințe* mincinoase, pe care unii pentru a mai îndulci vorba le supra-numesc *neeracte*.

Acum iați, spre exemplu, din științele adevărate sau exacte, matematicile. Idolatru, Ebreu, Creștin, Mahometan... — Absolutist, aristocrat, constituțional, republican, democrat, socialist, comunist... — În Babylonia, în Memfi, în Athena antică și nouă, în Roma antică republicană ori imperială, în Roma modernă papală, în Paris și Petersburg, în tot timpul și în tot locul 2 și 2 facă tot 4 ; unghiurile unui triunghi facă tot două drepte sau 180 grade, pătratul hypotenuzei este tot egal sumei pătratelor ambelor cathete, etc. etc. Numai filosofia schimbă la sisteme și denegă astăzi ceea ce a afirmat altădată; numai theologia Ebreului nu e egală cu a Creștinului, Turcului etc., numai sistemele sociale, cât le vedeți sisteme și nu se invoiesc între sine, e semn că nu posed adevărul. Cât nu se invoiesc regalității între sine în felul guvernului, cât republicanii, socialistii, esă cu fel de fel de sisteme, nu e alt semn decât că oamenii acestia nu posed adevărul; căci de l-ar posede ar fi reușit, ca și matematicii, a li se cunoaște știința tot-d'a-una și pretutindenii.

D-ta adaogi că mai dicită unii că Fourier nu e filosof. Negreșit că nu e și nici nu va să fiă, după însemnarea ce își dau toți fabricatorii de sisteme și adepții lor; iar dacă filosof va să dicită raționator, amator de înțelepciune, de adevăr, de știință, atunci Fourier este cel mai mare filosof din lume.

Étă dar ce să cerem de la acest om, dacă profesă o știință iar nu o utopie sau sistemă: 1° Pote știința lui a se profesa ca matematicile și în Franța, și în Turcia și însuși în Rusia și a se pune și în lucrare? De nu se poate, atunci nu e o știință exactă, și de coprinde ceva adevăruri, nu sunt decât relative. Iar de se poate profesa și practica pretutindenii și ori-când, atunci ce e de amestecă între ea și între regi,

regalisti, republicanî, Creștinî sau Ebrei, decât a'i în-
truni și convinge atâta ca toate științele exacte?
2° Pöte-se cele coprinse într'ënsa, sau mai bine pöte
falansterul lui începe și prospera, mai încet sau mai
iute, și cu avuții și cu săracii? Este nevoie neapărată
ca începătorii să fiă mai numeroși și avuți? Se pune
condiție cö fără fondurî mari nu se pöte începe? De
ne va pune condiții ca Louis-Blanc și alții cö au ne-
voie de miliöne și detronări de regi, și după detronare
de a le da lor și sceptrul și cărna, atunci minte; cöci
adevărul n'are condiția acësta, și unul și mai mulți
il pöte spune și practica, și avuții și proletarii il pot
recunösce și pune în lucrare. Precum nu supără Arit-
metica, Algebra, Geometria.... Fysica, Chimia.... pe ni-
menî, așa să nu supere pe nimenî *Lumea cea Nouă*;
cöci adevărul unul este și în lumea vechie și în cea
nouă, și numărul invidioșilor, speculatorilor minciunei
și ênsuși adevărurilor nu pot face nimicü înaintea în-
setaților de adevăr, și mai virtos a indiferenților care și
mai repede pricep adevărul.

Când cine-va promite o știință, nu se cuvine a'l în-
treba de ce religie este și de care colöre politică; cată
să vedem este cu adevărat *știință* știința lui? și dacă
este astfel, știința cere liniște, pace, venerație (pen-
tru-cö are și ea condițiile sale), indulgență, modestie;
ea nu se scölä decât asupra ori-cărui ce în numele
adevărului proclamă minciuni și turbură pacea. Dacă
regii și popoliî îi ofer refugiü, ospitalitate, atunci ple-
dând cauza suferitorilor, a mulțimii, alérgă mai repede
la palat decât la colibă; cöci lumina când vine din
sus în jos este cu atâta mai potentă cu cât cö așa
è natura ei. Din jos în sus rațele ei ajungü förte de-
bile și pälite; binele se face târziu.

Fourier nu se dă de adulator al regilor, ci de con-
vertitor sau convingător al lor ca al tot omului. Va
să convertescă totă lumea și mai virtos pe regii actuali,

iar regii și suveranii Armoniei saū Falansterianii, aceea aū o suveranitate ce cu adevărat vine de sus din dreptul divin, pe care nu le-o pōte contesta nimeni. Cine, spre exemplu, pōte disputa în poesia elenică suveranitatea lui Omer, în cea latină a lui Virgiliū?... Cine în pictură pōte contesta suveranitatea lui Rafael, Michel-Angel...? Cine în musică a lui Rossini, Bellini, lui Paganini, Vist, etc? Cine în coturnū, lui Talma? Cine la danțul Farrei, Esler, Cerito, etc.? Astfel sunt suveranii armonienī, cu onorile lor, cu veniturile lor adevărat suveranemente legalī. Tōtă sciința, tot talentul, tōtă capacitatea, tōtă arta are un sceptru pe care nu'l pōte purta decât cel ce de sus a venit spre a fi ducele și suveranul respectiv.

S'a mai đis cō Fourier nu ȃ profet. Dacă prin profet înțelegū ómenii un ghicitor, un lunatecū, un đis inspirat ce spune, spune, și singur nu scie ce spune, Fourier nu ȃ astfel de ciarlatan; iar dacă profetul însemnȃ un spuitor de necunoscute, ce prin calcul le trage din datele cunoscute, ca algebristul; dacā tōte cȃte đice el sunt nisce x, x, x , asupra cȃror a calculat, atunci Fourier este cel mai mare, cel mai adevărat din toți profetiī, și cu atȃt mai mare cu cȃt nu se dȃ pe sine de astfel.

La revedere.

I. Heliade.

XCII

Domnului Gr. Grădiștenu

Chio. 1853, Noembrie 1/13

Amatul meu domn,

Am priimit scrisórea d-tale din 17 Octombrie, și'ti mulțumescú de câte imi scrii cò se audú prin țerà. Tòte sunt de stilul și de dibăcia calmucă, și nu sciú pinò unde ieau mėsuri Turcii spre a le intimpina, nici ce scop au. Pinò erà în relații cu Rusia erà să cređă cine-va cò ne țin internați spre a economisi pe acésta; acum ansé pentru ce ne țin tot în starea dinainte? Nu sciú ce să dicú. Ne va fi bănuind póte. Écò ce mi se scrie de la Constantinopole acum în urmă.

„Un căpitan polones emigrat, sunt 25 de zile (scri-
„sórea e de la ¹⁰/₂₂ Octombrie) de când a venit în Con-
„stantinopole de la Paris cu recomandăție de la Bră-
„tieni către Ghica. Acesta (Polonesul) s'a făgăduit la
„Pórtă cò el are miqlóce să între în țerà și să spio-
„neđe armata rusă. A plecat d'aici însoțit de doi Greci
„și de un Român rătècit de demult p'aici *). A in-
„trat în țerà, a șeđut vre-o dece zile, și apoi s'a întors
„la Omer-Pașa. Aci a dat relație falsă. Cercetându'l
„Omer mai cu băgare de sémă, il găsește spion ru-
„sescú însărcinat de ambasada rusescă din Paris a
„lua înscris tóte fórtposturile turcesci, și ce armată este.

*) Pe acest Român spune și d-nu Zossima cò l'a vèđut la Constantinopole când a trecut p'acolo, care l'a deschis vorbă fără a'l cunósce. Întrebându'l de unde este, l'a răspuns cò a venit din Moldova; întrebând pe alți Români *ce om este*, aceștia îl răspunserò cò il prepu de spion, și alte asemenea.

„Pe Polones l'a spândurat; éró Grecii și Românul au „scăpat cu fuga. Acum îi caută prin Constantinopole“.

De va fi acésta adevérat, nu ne faci onóre Româniî complicatî cu Polonesul.

Veđū prin gazete cō ambasadorul otoman de la Paris a miđlocit a se da un local spre a se face o capelă pentru ritul grecū răsăritean în limba grécă; și cu acesta a dat o probă cō Turcia protege nu numai în statele sale biserica grécă, ci și aiurea îngrijesce ca supușii seî de ritul acesta să fiă *duși la Biserică*. Mî-ar păré bine ca acéstă capelă să fiă aceea pe care, de cum am sosit în Chio, am îndemnat pe popa Ion a se duce în Paris spre a o închia, și pentru care te și întrebam pe atuncî prin scrisórea mea. Mî-ar păré adicō bine ca inițiativa să fi venit de la Români. Scrie'mî de este acésta saū alta cu adevérat a Grecilor, unde Româniî n'au luat parte.

Îmi scrii cō ai fost cu Scarlatache pinō la Lipsca; ansē nu'mî spuî de a rămas acolo, de s'a dus în țeră, saū de s'a înturnat cu d-ta în Paris. În ultimul cas, sărută'l și în locul meū.

Arată complimentele mele d-lor Billecocq și Vaillant. Să dea Dumneđeî să se împlinésă câte đice cel din urmă; ansē Muscaliî scii cō sunt tari în armele trădării. Veđi cu ce dibăcie se servescū de dênsele. Pădurea nu s'a speriat de sēcure cât de cōda sēcuriî, ce eră tot din pădure.

La revedere.

I. Heliade.

XCIII

Domnului Gr. Grădiștenu

Chio 1853, Noembrie 16/23

Amatul meu domn,

De mult n'am luat scrisore de la d-ta. Nu știu de esci în Paris sau ai plecat și d-ta cum plecaro alții și se prepară a veni în Turcia.

N. Golescu cu A. Golescu, sunt de mult în Constantinopole. Tell a plecat din Chio de o săptămână. Spun că și Maghierul e pe la Dunăre. Toți se adună în Constantinopole. De la cei din Brussa încă nu știu nimic. Eu numai cu d-nu Zossima șed în Chio, și n'am de gând a mă mișca nicăiri, de nu mă va chieama de la Pörtă. Acum doă trei luni mai 'nainte m'ași fi cre-
dută necesariu acolo, să spui și eu o părere doă d'ale mele; acum că s'a început resbelul n'am ce face decât să mă ducă ca alții, să mă întrebe la ce-am venit, și să staă de consiliuri d'acelea calmele și pline de amiciă și înțelepciune în care sunt așa de bine deprinși emigrații.

De va fi cu adevărat Maghierul la Dunăre, sper că va face ceva în România mică; ansă mult mi-e témă că'i vor strica totă tréba, de vor veni peste densusul bătaioșii ăști-l-altți, ce nu se prepară de bătaia ci de plăcinte. Eu, de nu voi fi chieamat, șed în Chio pină în primă-veră, și atunci es numai ca să fiu cu familia acolo unde îi va prii mai bine decât clima, pus tătatea și sëlbaticia acesteï insule.

Despre ale resbelului nu'ți scriu nimic, -coci cele ce s'aud pină la noi sânt și mai vechi și mai neexacte decât cele ce veđi prin gazete și auđi din țeră.

Nu știu ce va fi de biéta causă a țerei, de va de-

pinde de faptele și părerile emigraților. Acum nu   ca la 1848. Atunci toți eram t feri, pe la casele, mesele, ocupațiile n stre, de bună-voia invoiți și consacrați la cele 22 de articole basate pe do  principie. De atunci incua unii se c ir  și le abnegar  indată, alții mai t rziu; alții  sir  chiar și din cele do  principie de suzeranitate și autonomie. Ce vor face acestia ca să nu supere puterile aliate, care vor să menția integritatea Turciei? Nebuniile și exagerațiile lor nu vor servi dec t intrigelor Rusiei; și țera de va mai ave a suferi, va p ti mai mult și mai indelung  din faptele amicilor nebuni, decât a inamicilor declarați și a căror nedreptate este invederat . Sper numai că Rom nii cei buni din țera nu se vor lua dup  capetele exaltaților, și vor intimpina orice imprudente provocate chiar de Calmuci.

Aici suntem s n toși. Grecii cred  c  atata er  de Turcia și Europa pin  să nu trec  flotele de la Beșica; acum că trecur  spre Tarigrad și că deter  pretext lui Niculae să sc ta sabia, vai de Turci, de Francesi și de Englesi! *Ανο ζ τω* o s i aduc  pe toți; și clopotele de la *Αγία Sofia* or să le aud  pin  in Paris și Londra. No  Rom nilor ne dic  că ne-am turcit pe ascuns.

D-nu Zossima iți trimite complimentele sale; este mult mai bine, și dic  că de nu vă veți int lni de primă-v r  in țera, apoi va veni să vă int lniți in Paris, daca nu vii d-ta in Turcia cu cesti-l-alți ce cu c te do  s bii incinși venir  s'o ajute și s'o sc ta din nevoi.

La revedere.

I. Heliade.

P. S. D-nu Zossima m  vede scriind și dic : ce bine faci! că tocmai eram să scriu și eu, și nu mai pot de lene. Spune'i c l doresc , c  proieted  de primă-v r 

să'l văd, de va voi Dumneșeu. Îmi mai ȳce cȳ a audeit cȳ pe cȳnd era'i micu de tot, te pricepeai mult la medicină; cȳ it'i făcușei o reputație în Targoviște, cȳ n'apuca omenii să aibă durere de cap, și d-ta pe locu le dregeai capetele cu cȳte o pȳtră clasicamente strȳbunȳ de care abunda stradele anticei capitale. Erȳ de ajuns omenilor să trecȳ pe strada S-șii Archangelii pe la pȳrta lu'i Vasilicȳ Maican, și se înturna cu capul numai bun a casȳ. Astȳ reputație il face a spera mult la venirea de primȳ-vȳrȳ în Paris. Și acestea sȳ nu gȳndesci cȳ sunt de la mine, nici sȳ faci vre-o rea explicație la adaosul lu'i *nu*.

XCIV

Domnului Gr. Grȳdiștȳnu

Chio. 1853, Noembrie 22/4

Amatul meș domn,

Doș epistole ale d-tale una cu data din 7 Noembrie și alta din 18 ale aceleeași luni st. n. le priimiiu mȳi de o datȳ. Am vȳduț cȳte imi scrii și îndemnul ce'mi faci a nu mai ședȳ în Chio, ci sȳ mȳ ducȳ a mȳ afla la teatrul evenimentelor actuale. Ânsȳ cređi ore cȳ sunt liber a mȳ duce unde voiescȳ, și staȳ de lene saȳ de apatiȳ în Chio? Cređi cȳ am mulțumirile mele saȳ repaosul în acȳstȳ insulȳ, și nu mȳ îndur sȳ o las? Eȳ sunt prisionier, frate, și întreite catene mȳ țin aici locului. Sȳ lȳsȳm copii pe care nici un tatȳ nu'i pȳte lȳsa în astfel de timp'i în miđlocul unor inamicȳ exaltați și barbareșci ca Grecii; Ânsȳ nici pasa-

port nu mi se dă a mă duce nici cale d'o oră din Chio afară, nici bani am a mă mișca și a trăi străin și rătăcitor nici pentru trei zile; nici Turcilor vedu pină acum cō nu le-ar plăcé depărtarea mea din locul destinat. Apoi să dīcem cō pot sparge tōte catenele și trecū peste tōte pedicele; unde să mă ducū? La Turci în Constantinopole? ei mă vor trimite înapoi. În țēră? Omer-Pașa mă va întreba cu ce voie am venit? Fuad, de se află Turcia pe picior de armistițiū și de tractare, cum vedu prin gazete, e trimis cu instrucțiunile sale, cu colōrea sa ce ne făcū a o vedé așa de bine în 1848; Fuad e trimis, după învățul seū, și acēsta a o face, și aceea a nu o lăsa, a tracta la timpū cu Rușii, a susține prerogativele lipitorilor, și a'și întōrce spatele de la toți cei de la 48, afară de la aceia ce nu prē aū perī de lupū (după espresia lor), și care vor deveni organele lui. De nu mă voiū adresa la Turci în țēră, și de nu voiū fi de intențiile și politica lor, la cine să mă adreseđū? pe ce teren să ședū? în ce sat, în ce colț românescū unde è legea marțială și din partea Rușilor și din partea Turcilor, și unde Românul nu scie ce să mai facă de perderea cumpētului și mai virtos de îmulțirea nevoilor?

Turcii, cum vedū, pină acum facū un rebel de împērat către împērat cu aliații lor, ce fiă-care susțin-du'și interesele nu pot decât a susține și tot ce e privilegiat și cu drepturi de vechia sistemă, ce se numesce ordinea legală.

Mergēnd în țēră, Turcii aū nevoiă de aprobația și aclamările boierilor și ale celor împinși de acestia a manifesta continuitatea stării cei vechi. De înnoitori și de ómeni ce pot da umbragiū, nu numai aliaților lor ci și chiar inamicilor ruși în ceea ce se atinge de principie, sunt nevoiți a fugi în danțul în care sunt și credū cō le place a fi.

Am priimit o scrisore de la vèrul meu C. Racotă. Mi-a plăcut ideile și simțimintele exprimate cu atâta moderație, tact și patriotism. De va fi expresia sentimentelor junilor celor mai mulți din Paris și din țeră, după cum ȳice, imi pare și mai mult bine, și fericescū patria cu astfel de fiī ce aū a face viitorul ei; erō de va fi expresia numai a sentimentelor lui, ca consānge al meu și amicū al d-tale, îi face onōre lui cō a sciut, din atâtea varii și bizare și pōte și încāntătore visuri, a distinge realitatea și a adopta pārerile cele mai salutarii. Bune prin urmare, după pāreria mea, îi sunt ideile și sentimentele; ānsē, de se pot realiza, pentru ce se adresā la un captiv fārō nici un miȳlocū de a se afla la teatrul evenimentelor? Pentru ce toți cāȳi se aflā de aceste sentimente și aū convicȳia cō se pot realiza lucrurile după dorinȳa lor și binele comun, pentru ce staū în Paris și nu se ducū unde se cuvine, cō aū și libertate de a se duce și miȳlōce de a fi mai curēnd la faȳa locului? Vor ȳice cō n'aū prestigiū? ānsē cei de la 48 aveāu prestigiul celor mai vechi decāt dēnșii? Omul capabil și cu energiā, cānd scie sā alēgā timpul și locul, își creadā singur prestigiul cānd are veritatea în gurā și desinteresarea în inimā.

Mie ānsē mi-e tēmā cō lucrurile sunt așā de complicate și mēsurele luate așā de timpuriū și așā de prevēdētore, încāt sā nu se pōtā face nici o manifestație din partea nici unui popul. Mai bine ar da astāȳi monarhii ȳece din chibzuirea și bunā-voia lor, decāt una din cererile popolilor; și cānd situaȳia este așā, fiā-care îi are consciinȳa, și de aceea în locū de a alerga spontanēū, fiā-care îndēmā și trimite unul pe altul.

De s'aū dus cāȳi-va Romāni în Constantinopole, nu crede cō s'aū dus pentru interes comun. Unul se fuřișādā de altul lā plecare, și la Constantinopole se in-

télnescú, spre a reincepe certele în consilurî ce le numescú pentru binele național.

De va fi să vii în Constantinopole, n'ar fi nici de cum reu' a te repeși mai antéiu pe la Londra și a vedé pe Palmerston. De ai miplóce a'l vedé prin vre-o scrisóre de recomandație d'aci din Paris, pléca îndată; éró de unde nu, așteptă coci îți voiú trimité eú una cu expediția viitoare (cea de astăzi nu m'așteptă). Scri-sórea mea credú cõ'ți va servi numai de introductiö. La politica lui sunt sigur cõ'i vin la socotéla ideile nóstre; apoi d-ta scii și să vorbesci și să aréți pësurile țerei dupö un tērém cuviincios Turciei și Engli-terei; și dupö datinele englese ai înaintea lor merite ce nu le displacú; ca Român esci din primele familii; ca om de la 48, ai avut un póst eminent, și ai ținut o politică din cele ce nu închidú ușa caselor amice ordinei și Turciei.

Întélnindu-te cu dënsul, vei puté a te căpui cu re-comandații către Pórtă pentru d-ta și pentru noi de a fi ascultați în ale țerei.

Lă revedere.

I. Heliade.

P. S. Dă acéstă scrisóre, te rogú, vërului Racotă; și arată complimentele mele d-lor Billecocq și Vaillant

XCV

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinople. 1853, Decembrie 13/23

Amatul meu domn,

Îți scriu din Constantinople. Am stat locului în Chio pînă m'aū chiebat într'adins. Ânsă pentru ce m'aū chiebat? Nu știu, coci abia de trei zile sosirăm cu d-nu Zossima, și în Constantinople așlarăm ministerul fôrte ocupat cu nuaile propoziții de pace și cu mișcarea ulemalelor și studenților, ce nu voiesc pacea și cer resbelul pînă în ultima oră. „Daca cereți resbel, dîseră ministrii, poștiți la resbel“, și toți studenții fură cum dîcū arestați spre a se trimite la resbel.

Cele ce mi se vor propune și cele ce voiū afla despre chiebatărea mea, și le voiū scrie cu posta următoare.

De voiū fi trimis la Dunăre, spune vărului meu C. Racotă să nuși abandone studiile, coci nu va face decât ași compromite părinții și frații în Bucuresci, ce sunt în mânele Muscalilor.

Aici Români sunt tot desbinați, și gata unii spre unire; ânsă ce să facă cu unirea? ca să aibă pôte locū de întelnire unde să reîncăpă certele. Turcii éro nu credū să sufere lucrări colective și pretențioase. Maghiarul ar fi fôrte necesariū aici; coci nu are cine fi capul unui corpū de voluntari Români ce trecuro Dunărea la Turci, și pentru care provisorii se trimise Deivos ca major.

La revedere.

I. Heliadé.

XCVI

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinopole. 1853, Decembrie 23 st. v.

Amatul meu domn,

A treia zi după ajungerea mea la Constantinopole vedui pe ministrul de resbel, și ordonă a mi se face hărțile către Omer-Pașa. Peste vre-o două trei zile plec la Dunăre. Mai pleacă și părintele Șapcă, Russo și Giurescul. D-nu Zossima nu poate pleca de o dată, mai are ceva de făcut și desfăcut la Brussa, și pe urmă vine a se uni cu noi. Cei-l-alți Români mi se pare că n'au luat încă hărțile necesarii și bani de drum.

Nu știu ce să zic, însă vedu că Turcii cei mari facu ore-care distincție ³²⁾. Politica aliaților Turciei nu o lasă nici a se servi de demagogi, nici a tracta cu dênșii, nici a le promite ceva. Ce va eși din acest resbel pentru țera noastră, nu știu. De se va frânge nasul Calmucului, va fi mult de o cam dată; însă nu știu cum vor ajunge acolo; căci prin intrige reușiră a implé tabăra lui Omer de instrumente și de amăgiți muscălesci. Grecii cari strigă pină ieri *τά σκωλιά τα άπύζα*, Turcilor, acur sunt ca voluntari peste șese mii sub comanda unui grecu, ce venise o dată la Smyrna la soția mea când eram la Paris și Tell la Athena, și o imbiă să'mi scrie ca să se unescă Români cu eteriile grecesci spre a stinge pe numiții de ei *câini ne-credincioși*. Un colonel ungur, cunoscut de Unguri ca Clapca, Teța și alții de trădător și instrument rus, luă locu și se trimise în tabăra de la Dunăre. Din Români éró, unii țin că de vor pune mâna pe sabiă și

pe putere, să taiă și să ardă, lucru ce nu creșu să-
fiă încuragătoru pentru țeră, și face tréba Rușilor.

De veți veni, cumpără'mi câte țu-am scris, și mai
virtos nu uita acele doé exemplare din Martyrii lui
Esquiros, fascicula a 3-a și a 4 a.

La revedere.

I. Heliade.

XCVII

Șumla. 1851, Februario 16/25

Dómnei Maria Heliade

Surióra mea,

La a doua visită ce făciui lui Omer-Pașa, imi duse-
cô'i pare reu de rēcéla ce există între mine și d-nu
Tell.

Regret și eü, îi duseiü. Sunt mulțumit ansé cö nu
de la mine a aflat generalisimul acéstă nuvelă.

„Pinö nu vë veți împăca, adause el, d-nu Tell care
erä să mérgă la Calafat, am dís să stea, și nu va pleca.
pinö nu vë veți înțelege. Am spus și d-lui Tell acésta,
și am însărcinat pe frate-meü să fiă reconciliatorul în-
tre d-vóstră. „— Asta îți face onóre, adăogaiü eü.“

A doa și Tell și eü eram la ora fixată la fratele
pașei, om înțelept și trecut prin nevoi, ce a trăit ca
și mine, ca profesor.

„Domnilor, duse el, eü dorescü să vëd pace între
amici vechi, și ca să ajungem acolo, să spuie fiă-care
cuvintele care'l face de nu póte veni la o causă co-
mună cu celü-l-alt.“

— Eü, am dís fratelui pașei, n'am cuvinte de persóna mea.
pe care o sacrificü, și voiü a uita tot și a nu pomeni nimic.

despre cele trecute. Cuvintele mele sunt de principii, și despre principii n'am a mă plânge asupra d-lui Tell cõ le-a abandonat, cõci n'am probe. Ultima scrisõre ce i-am scris din Paris coprindea cõ pînõ va avé tot principiele ce a profesat, eũ tot la biserica la care umerge mē voiũ duce, tot adicã unde va subscrie, voiũ subscrie. Causa ansē ce mē ține departe de d-sa este alta. Eũ credũ și sunt ca și convins cõ existã un lanț de la Nicolae Țarul pînõ la mine. Țarul dã instrucțiũ cabinetului, cabinetul consolului și agenșilor seĩ în Moldo-Valachia și în Orient, acestia lui Mavru, Odobescu și compania, acestia lui Ghica, Brătianu, Roseti și compania. Golescii sunt amici intimi de principii cu Ghica, Roseti și Brătianu. D-nu Tell e amicũ cu Golescii. Eũ acum sunt chemat a fi amicũ cu d-nu Tell și a lucra împreunã. Prin urmare, nu pot fi rēspundētor de faptele și scrierile amicilor d-lui Tell. Ca sã n'am a face cu lanțul ce începe de la Petersburg, staũ d'o parte de d-nu Tell, dupõ cum am și stat. Dacă d-nu Tell va sã nu fiã acãțat de acel lanțũ, catã sã rumpã cu Golescii, și eũ atũnci sunt gata a'i întinde mânia. Dacă iar Golescii vedũ cõ n'au făcut bine ce au făcut pînõ acum, catã mai antēiũ sã rumpã cu Ghica și sã nu mai vorbescã prin gazete de Romãnie mare pînõ existã Rusie mare. Golescii sunt compromiși cãtre Turcia și Austria, și eũ și d-nu Tell nu putem lua responsabilitatea broșurelor și actelor lor. Atãta am de spus.

—Eũ, dișe Tell, n'am sã'mi confeseșũ principiele nimuluĩ, principiele mele sunt pentru mine, eũ am venit ca catanã sã slujescũ. Iar încat pentru Ruset și Brătianu doveditĩ de trãdãtori; cãb pentru cei trei ce au tras în Bibescu; cat pentru Ghica Ion, nu d-nu Heliade ci Sultanul ẽnsuși sã'mi dișcã sã subscriũ cu dẽnșii și sã'mai facũ causã comunã, nu ascult.

—Bine, fõrte bine, dișeiu eũ.

— Pentru Golescii ansă nu mă depărteđu de dênşii, pentru-cö nu sunt sceleraţi, sunt oneşti. Tot ce aũ este cö sunt slabi, copilăroşi, fără statornicie şi compromişi politicesce, şi pentru asta din urmă nu e tréba mea, ci a guvernului de va voi să'i impiege. Prin urmare m'ai la tóte ne potrivim cu d-nu Heliade, numai despre Golescii şi despre ura personală, eũ uréscũ pe d-nu Heliade şi n'am încredere în d-lui; d-nu Heliade mă urasce şi n'are încredere în mine, şi suntem quit. Eũ am venit ca soldat, d-lui nu sciũ cu ce misie a venit; pot lucra în ale mele, şi d-lui într'ale d-sale fără a ne vedé.

— Ba nu, prorupse fratele paşei, cö va veni timpul când să lucraţi împreună, şi atunci cum vor merge trebile?

— Atunci, dişe d-nu Tell, îi promit cö nu'l voiũ contraria la nimicũ, pînö când voiũ vedé cö merge pe linie dréptă.

— Ansé care è linia dréptă, dişeiũ eũ, fiă-care o vedé cu ochianul urei sale, şi ura despre mine nu o am, dupö cum n'am nici dragoste. Când ómenii se lovescũ la principii, şi de n'aũ dragoste, de aũ bună-credinţă şi onestitate şi o manieră bună în vorbe şi în fapte, se póte dupö timp să viă şi dragostea.

— Nu e dragoste între noi, replică d-nu Tell.

Fratele paşei a rëmas să'i raporteđe de nereuşită.

Ne-am despărţit; seara vine, mă culcũ, şi pe la medul noptii mă deştept din somn auđind bătënd la pórtă fórte tare. Scol feciorul, deschid, aud tropete, sunet de sãbil, bat la uşa mea; întreb cine e? imi rëspunde Tell. Më scol, deschid, aprind luminarea, şi 'mi dişe: „Sciĩ de ce am venit?“ Dupö ce 'i-am făcut complimente de vorbele de cu diũa, „nu sciũ, îi rëspunseiũ eũ.“

— Veni Polichroniade şi ne spuse cö Ghica vine Cai-macan. Noi ne urim şi cată să ne urëm; ansé aide

să jucăm o comedie, aide mâine la Pașa să'i spunem cō ceea ce a dorit s'a împlinit, cō noi suntem amici, ne iubim, etc.; cōci altmintrelea ne trimite înapoi, și mie ca militar îmi vine cu rușine.

— Mie, îi duseiū, nu'mî vine cu rușine, cōci cu poruncă am venit aici și iar cu poruncă voiū fi trimis. Din contră, îmi parē bine cō mă voiū odihni lūngō copii. Ânsē daca vrei un serviciū de la mine, eū țî-l faciū chiar cu sacrificiul onoriū mele, cōci voiū spune o minciună de voiū dice cō ne-am împăcat. Vino mâne și voiū merge a spune Pașii ceea ce doresci.

A doa đî mergem la pașa, îi spune; se arată cō îi pare bine, ne feliicită.

Eșin de acolo și venind la mine, îmi dice antēiū: „Când vom fi în țēră-saū în Valachia mică, cine va numi pe administratori și alți slujbași? Dumneata? eū? saū amāndoi?”

—Nu sciū, rēspunseiū, și nu e trēba mea; n'am venit pentru asta, este trēba invingētorilor.

—Ia să facem un înscris între noi dāndu-ne unul altuia: de te vei face d-ta Domn cum să urmeđi, și de m'oiū face eū Domn cum să urmeđū...

—N'am încălecat încă pe cal, duseiū, și iar de domniă e vorba, când nici peste un an și jumētate nu cređū să vedem țēră cu Domn?

—Ânsē ce te supēră să dai un astfel de înscris.

—Mē supēră cō ē ridicol, copilărescū, și va ride cu tot dreptul ori-cine îl va vedē.

—Pe d-ta tot cārmind te-am pomenit, nu dicit nici o dată hotărît: albă ori nēgră.

—Când ē verde, nu dicit nici albă nici nēgră. Acum ansē dicit decisiv cō ē nēgră și nu intru în asemeneaa copilării.“

Ne-ām despărțit. Pe sēră vine fratele pașei la mine, și'mî spune cō sunt invitat dimpreună cu d-nu Tell

să vii a două și la prânz, și cō să mai poftim și pe alți Români ce vom afla cu cale.

Scriu lui Tell de e singur să'mi spuie ca să vii a'i vorbi ceva, sau de nu să vii la mine. A venit el. I-am spus. El a și cō are să invite pe Golescu Stefan ca colonel al lui și pe majori. Eū i-am și cō pașa cunosce pe Golescu ca și pe Tell și Heliade, scie cō e aici și nu'l invită: Eū de ași fi în locul Golescului n'ași veni. Apoi îi adaogū cō de nu l-a invitat, pōte cō pașa crede cō i se vor face mâne poimâne observații, sau de la Pōrtă sau de la Austria; de ce să'l punem în acēstă poziție? sau pașa se va curăți pe noi, și de ce va să mă puie în poziție dificilă, cānd de la mine a vēdūt tōtă buna-voință a'l seconda la propunerea de cu sēra de a juca comedia?

—Nu m'ai secondat, imi și dise, ci ai fost strimtorat a face așa; cōci eū pînō să nu vii la d-ta, m'am făcut calculul. Am și: mă ducū la Heliade nōptea, și am martori cō in'am dus. De va priimi, bine; iar de nu, mă ducū la pașa și 'i spui cō m'am dus la Heliade, i-am propus o împăcare sinceră și perfectă, și nu voiesce nici într'un chip; vina nu e a mea. Dar vei și cō puteai să rēspunși și d-ta felul cum și-am propus. Eū atunci ași fi și cō minți, cōci inadins am și cānd am venit nōptea la d-ta, ca să rēmānem numai singuri.

—Bine, domnule, dar oneste sunt astea? așa e adevērul? și astfel aveți pretenții a trece în lume de onesti?

—Noi avem lupta, și d-ta apēră-te. Eū te voi pune tot-d'a-una în astfel de situații (adică *au roi et à la reine*) între ciocan și nicovală...."

Nuți mai vorbescū de ce s'a urmat. Ne-am despărțit pacinicū și nu ne-am mai vēdūt de la masa Pașii. Te las să veți numai din câte citiși, în ce lume mă aflū și ne-am aflat pînō acum, și cum am fost incongiurați.

XCVIII

Domnului Gr. Grădiștenu

Șumla. 1854, Februarie 22/6

Amatul meu domn,

Primiiu în Șumla doă scrisori de o dată ale d-tale: una din 8 și alta din 17 Ianuariu. Vădă câte imi scrii despre unire, și ți face onóre; scriseliu ansă nevastei mele a ți trimite o copie după o scrisóre a mea, în care îi facú o mică relație despre cum mergú ale unirii. Dintr'énsa nu ți poți face idee nici pe a suta parte despre cum mergú lucrurile.

Dici iaró cò bine ar fi cá ómenii-oficiali de la 48 sã fã astãdi împreună. sã'i recunóscã Turcia, còci ea n'are ce mai economisi (în fața resbelului cu Rusia). Ansă eú ce am dis tot-d'auna la Paris? și pentru ce aú rupt'o Golescii cu mine? Pentru-cò îi țineam cu dinții sã nu iésã din fãgașul de la 48, pe mine, care'i invêțam de bine și nu'i lãsam a se compromite, mē uriró, și amaró și se inodaró cu cei ce cu rea-credință îi invêța sã dea în gropi, ca și Ghica care, după ce i-a adus a se compromite cu proclamații și broșure, începú înfine a'i critica și a'i sfișia prin broșura *Sainoiului*, și a se face pe dēnsul *sfant*, el ce fu îndemnul la tóte ideile acelea despre cari încrimina pe alții.

Astãdi și de ar vrea Turcia sã utilise pe cei oficiali Români de la 48, nu suferé una cu capul Austria în còstele ei pe aceia ce aú dat proclamații și broșure despre România mare, ce o amenința a'i lua Bucovina Banatul și Transilvania.

Étò cum lucrédã Muscalii cu ideile extreme, pertru-cò extremitățile se atingú. Imprudentii și necons

cuenții aŭ stricat în tot-d'a-una ȃnsuși trebile lor cele
mai scumpe și la care aŭ fost mai devoți.

N'am nici o speranță în Români emigrați. Eveni-
mentele, prevedința și Români din țeră vor astupa
gurele la toți nebunii. D-ta faci bine de nu vii, și nici
un om din cei consecuenți celor de la 48 nu s'a în-
desat a veni. D-lui Zossima i-am scris să stea pe loc;
eŭ ȃnsu'mi n'ași fi venit la Constantinople, de nu
m'ar fi chemat cu poruncă, și n'ași fi în Șumla de
nu m'ar fi trimis. Ȃnsă mă vei întreba ce facŭ aci?
Nimicŭ, pentru-că așa sunt complicate lucrurile în di-
plomație a nu se face nimicŭ. Generalisimul ȃnsuși,
Omer-pașa, este impeditat de a nu lucra după cât
póte și scie a lucra. Le e témă celor ce vor a gu-
verna despoticesce a nu se frânge de tot nasul Cal-
mucului; coci în prestigiul puterii acestuia le e spe-
ranța. Lui Omer-pașa i se trimit și i se impun ómeni
inadins, cari în locŭ de a'l ajuta, să'l paralise în lu-
crări. Asta ȃ convicția mea, după cum vedŭ lucrurile.

Recomandă-mă la suvenirea d-lui Billecocq.

I. Heliade.

XCIX *)

Șumla. 1854, Martie 1/13

Surióra mea,

Ți-am scris cõ din diŭa când am fost chemat
la masa pași dimpreună cu d-nu Tell, nu m'am mai
dus vre-o 20 zile pe la pașa, determinat a nu mă mai
duce pinõ nu mă va chiema. Acéstă măsură o luasem

*) Adresată dómnei Maria Heliado.

ca să nu mă mai amestec în nimic, nici ca să ajung din vre-o vorbă a mă plânge la câte intrigi vedeam că se lucrădă, când fui chemat, după cum îți scriseră în grabă cu posta trecută, și mi se spuse de terminația ce are a trimite pe toți intriganții înapoi, arătându-le singur și purtările trecute și actuale. Fui totă ziua în mirare, de unde scia atâtea și cum se făcu astă schimbare. Curios să știu, aflai în vre-o 2—3 zile că ómenii acestia pe totă ziua se duceau pe la fratele pașei, la Omer-pașa însuși și pe la alți pași, când unul când altul, și mă acuză cu felurimi de calomnii. Acestă purtare puse pe pașa în mirare, cum ei nu'i dau nici de cum pas, și eu conservă o tăcere absolută? Sau că eu sunt un om așa de rău încât mi-am făcut atăția inamicilor, sau că am ceva calități de care ei se tem că le facă umbră, și ajunseră la atăta invidie? Curios să scie despre fiă-care, aia atătea despre dēnșii, despre chiar traiul lor aici în Șumla, unde cu grămada la un loc trăia *d'a martiali*. Apoi de cu cinci luni înainte i se trimisese de la Constantinopole, broșure, proclamații, acte iscălite de Roseti, Brătienii, Goleșcii, etc. Apoi eră vre-o 40 de soldați Români ce eră dați de Omer-pașa dinainte sub comanda lui Deivos. Acestia fură împărțiți cum veni generalia între vre-o 20 ofițeri, ce nu le mai da pas a fi tot smirna pe tot minutul, unde soldații mai au și ei pas la casarmă; soldații slugărind, maltratați, începură a murmura și a se vorbi de a merge a se plânge la pașa. Apoi venind Crețulescu, Deivos spuse lui Tell că acest ofițer al lui Ciaica (Sadici-pașa), ar fi dis soldaților Români să vie la dēnsul a se scrie la Cazaici. Tell în loc să întrebe pe soldați de e adevărat sau nu, din contră (după cum se plânge Deivos) află ocazie a prepara cum să scotă de minciună pe Deivos confruntându'l înaintea celor-l-alți ofițeri. Acesta denégă, Tell se mulțumì numai cu atât și dișe

lui Deivos c o este malonest,  i  i lu a comanda  i o dete lui Serrurie. Cre ulescu  i adaoose de fa a cu to i ofi eril c o este furb  i impostor, c o  e demn de scui-pat  i de palme, pentru-c o nu va s a  i spurce sabia in sangele lui. Deivos desperat, se duse a se pl nge la pa a, cer endu  i sașu voie a se bate la duel cu Cre ulescu sașu s a se dea in judecat a cu d ensul. „Alte a,  ice c o a ad ogot, pentru ce s a fi u destituit f ar o judecat a, numai ca s a se dea satisfac ie unui om u ca Cre ulescu ce cu 2-3  ile mai inainte m'a trimis inadins in do e r enduri s a spui u d-lui Heliade c o el  i p astre a un glon tu  i Manu do e, chiar in casa d-lui Tell  i de fa a cu d ensul?“  i alte asemenea. Pa a ascult nd, o dat a  ice c o a s arit „Ce! striga“ e u am in armata mea asasin i! tai u capul pe dat a ori-c aru  i va fi ce pronunța ast-fel de vorbe!. Destul sunt plin pin o in g ut cu omeni  a tia. Im  i voi u cur a i c ampul de d ensil. Du-te  i fii pe pace“. A doa- i mai vine  i N. Golescu, dup o ce mai venise in at atea r onduri,  i  i cere iar servici u. Pa a atunci  i spune, s a se duc a to i d-lor de pe unde a u venit sașu pe unde vor voi. In urma acestei visite m'a chiebat pe mine  i m  i a  is c ate  i-am scris cu posta trecut a, f ar o s a sci u de unde  i cum se fac u ac est a schimbare.

A doua- i de dimin e a iar m e chiebat  i im  i dise : „Am citit t ote scrierile d-tale,  i ce fel este c o to i emigrații s'a u r atecit din principiile ce a proclamat  ara la 48? Numai d-ta ai r emas fidel la acele principii?

— Ba nu,  i disei u, t ot a  ara are acele principii,  i e u n'am fost  i nu sunt dec at avocatul ei;  i din emigra i mai sunt anc o destul.

— Cine sunt?

— Gr adi t enu, Zossima, Maghieru unchiul, Maghieru nepotul, Russo, Giurescu, Alexandrescu.

— Bine, sunt destui, dar unde sunt? de ce n'aũ venit aici?

— Nici eũ n'ași fi venit de n'ași fi fost trimis cu ordin de la guvern.

— Acum mă deștept: ómenii aștia alergaró din tóte pãrțile, și se adunaró aici mai mult pentru *intrigi* și *calomni* decât spre a face ceva pentru țara lor. Astia sunt ómeni, care vor să se culce séra majori și dimineța să se scóle nu sciũ cum generali. Ómenii înțelepți și consecuenți, ómenii neintriganți nu alergaró ca dênșii, aũ stat în locũ pe unde s'aũ aflat. Unde e Grãdiștenu?

— La Paris.

— Sã'i scrii să vie. Unde e Zossima?

— La Constantinopole.

— De ce nu vine? Sã'i scrii să vie. Dar Maghieru unde se aflã?

— La Viena.

— De ce șade acolo?

— Se dice cõ e dator la 2,000 #, pentru-cõ îi confiscaseró veniturile, și póte cõ nu'l lasã să plece de acolo.

— Bine, se va lua mészuri. Cumnatul d-tale?

— E la Constantinopole cu copii și cu soția *).

*) Prima scrisóre și acest fragment din a treia scrisóre s'aũ gãsit prin hãrțile d-lui Grãdiștenu, lipsind a doa scrisóre și finele acestia.

C

Domnului Gr. Grădiștenu

(Fără dată).

Amatul meu domn,

Cu posta trecută ți-am trimis o scrisoare dimpreună cu o relație de cele întemplate aici în Șumla. Acum scrisorii soției mele a'ți trimite copiază și despre cele întemplate mai în urmă. De socotesci că este timp, scólă-te și vino în Șumla prin Constantinople sau prin Viena la Vidin. Scrie și d-lui Maghieru de ce stă la Viena și nu vine încua. Din tóte cele întemplate am observat un lucru: Pentru ce mai 'nainte de 9 Iuniu 1848 toți Românii eră în unire? Pentru-că fiă-care n'avea înainte decât a face a se proclama și domni nisce legi mai salutarii, și spre acésta erau gata a'si expune și vieța. Cu astfel de devotament reușiró cu câte-va vorbe numai, și în bluse, a resturna un Domn incongiurat de prestigiu și de ostași, lucru la care n'ar fi sperat așa de curénd. Cum veduró că Domnul cădú, fiă-căruia îi intră în cap că póte a'í lua locul așa de lesne după cum cădú acesta. Ânsé pinó a se face un lucru, nu le-a venit în minte că è cu mult mai anevoiă, decât a se resturna.

Ideea Domniei este o bôlá ce fiă-căruia i-a intrat în creeri: fii sigur, și am probe pipăite. De ce nu se póte face o minune a se convinge ómenii áștia ca și mine, că numai è Domniă pentru țerele nóstre; că ultimul gospodar a fost Stirbeiú; că Europa dimpreună cu Turcia, după ast resbel aú să facă din țerile nóstre un bulevard tare în contra Nordului? Când ar avé astă convicție, toți ar redeveni ómeni de ómenia, coci nu mai sunt copii, sunt nisce măgădăi îndestul de

mari. Fă bine și vino și d-ta să mai vedă Turcii că sunt și oameni mai înțelepți între Români, și nu toți Sarsaili.

Fă bine, te rog, și trimite câte un exemplar din *Protectorat* și din *Memoriuri* numai, la redacția de *Tems* la Londra. Nu trimite ansă din *Suvenirile* unui *Proscris*, căci poeziile nu se trecu la astfel de redacții.

Prin *Maghierul* de la Viena îți mai trimisei o scrisoare unde îți scriu că am și dat banii 2400 fr. a și se înmâna prin ambasada Otomană d'aci.

Arată d-lor *Billecocq* și *Vaillant* complimente.

La revedere.

I. Heliade.

P. S. Auđu că mâine *Tell* și *Golesci* vor fi trimiși înapoi din *Șumla* ³³).

CI

Domnului N. Russo, în Balcani ³⁴)

Șumla 1854, Martie 15.

Amatul meu domn,

Îți trimit câte imi ceri.

Despre planurile lui *Stirbei*, Turcia le scie, și dacă politica Europei occidentale o va împinge a concede, *Stirbei* ese cu daruri și este lăudat din sistemă politică, iar nu din principiu. Tot ce nu cred să scie Turcia și Franța (de *Englitora* nu mă prindă), este că *Stirbei* n'a putut să și bage capul a risca atâta cu *Muscalii* de față, dacă nu eră îndemnat de acestia. Și apoi dacă propaganda ce făcu maiorul *Tom* de la

August pînă acum, ar fi fost în contra intențiilor Rusiei, putea omul ăsta să stea pînă acum în țări cu capul între umeri? El ansă pînă în ziua de astăzi este atașat tare și mare pe lîngă Gorciacoff. N'am timp să scriu multe; când ne vom întîlni, vei vedea și alte scrisori ce am priimit.

Scii ansă una? Mi se pare că s'a demascat Austria, căci audiiu acum că toate vasele mari și mici austriace, de ori-ce condiție, au luat ordin la Constantinopole de a peri din mările Turciei. Asta e curat resbel. Apoi colonelul Dieu, îmi spuse ieri că a luat scrisore de la generalul și ambasadorul său, că de vară Francesii au resbel și cu Austriacii și cu Prusienii. De va fi așa, se limpedesce orizontul, și Stirbeiū n'apucă nici să ajungă în Constantinopole, se întornă încă din Athena cu buzele imflute.

Îmi scriu de la Constantinopole că frații ce plecară din Șumla, cum aușiseră nuvela că Austria e tare și mare, și că vine Stirbeiū să închine țările, și și noapte eră pe la ambasada austriacă, spuindu'i că de voiesce a reuși în țară Austria, să ceră rechemarea mea din Șumla, căci adică eu îi stricău tréba în țară³⁵⁾. De va fi adevărat, mare importanță îmi dau, reu mă pălescū în ochii Românilor adevărați, și dîmnealor mare patriotism arată! În acesta voiau a se servi și cu d-nu Maghieru ce vine din Austria, și care credeaū că avea Credit la Austria.

La revedere.

I. Heliade.

P. S. Din cămășii de și ceri una; ansă fiind aci și d nu Lăzurenu și Mălénu³⁶⁾, după un consiliū general de câte-va ore, se află cu cale a și se trimite *doe* la număr.

CII

Domnului N. Russo

Șumla. 1854, Martie 27.

Amatul meu domn,

Cu posta de ieri priimiiu aceste patru scrisori pentru d-ta. Între alte nuvele de la Constantinopole avuii și pe cea următoare:

Stirbeiū, Bibescu, bătrânul Sturza și Ghica, fostul Domn al Moldovei, încă de mai înainte înțelegându-se cu mulți boieri Români și Moldoveni, au fost propus Austriei ca, la întâmplare de a se învinge Rusia, să închine țările la Nemți. Austria nu cerea mai bine, și în luna lui August trecut, trimise un major a nume Tom la Bucuresși și la Iași spre a se înțelege cu principalii boieri de acest partit, a le lua înscrisuri și a'i îndatora a face propagandă în favoarea Austriei. Făcându-se pactul, Austria i-a consiliat pe toți a se ține secret pînă se va încheia alianța Turco-Franco-Engleză ofensivă și defensivă. Alianța se încheie și Turcia se prepară a da afară un firman asigurând autonomia țărilor după tractatele lui Mircea și Stefan, fără nici un protectorat altul decât suzeranitatea Turciei. Când eră a se promulga acest firman, Austria propuse puterilor occidentali că intră în alianță cu dânsese în contra Rusiei, cu condiție de a i se da ambele Principate a le incorpora cu statele sale, și a desvecinā astfel pe Turcia de Rusia. Puterile vedurō că propoziția le vine bine: primo că cu Austria să termină resbelul mai curând, și al doilea că scapă pe Turcia de un vecin reu ce tot-d'a-una o bate prin aste două țări, care fiind o dată ale Austriei nu mai pōte intra Rusia intrânsesele.

Rămănea să scie dacă Româniî voiescū. Atunci Austria arăta pactul subsemnat de patru Domni și de atâția și atâția boieri unul și unul. Atunci se făcură propozițiile Turciei ce sta încă la îndoială. Stirbeiū de poruncelă plecă din Viena, se opri la Triest și d'acolo scrise la Pörtă să'î dea voie a veni în Stambul. Ambasadorul Austriei susținū cererea lui, și se așteptă în acea capitală. De întrebă cine-va astăzi pe Turcii mari despre Știrbeiū, de unde pină aci îl făcea hain, acum 'î-aū eșit o mulțime de daruri și capacități pe față, îl laudă mult.

Astă nuvelă se spuse în Viena de unul ce a fost membru la comisia unde s'a lucrât hărțile acestei țirguri la un amicū al seū intim; acesta scrise îndată o scrisore la Constantinopole la alt amicū al seū, și acesta ne dă astă nuvelă.

Am priimit încă altă scrisore din altă parte de la un om ce nu cunoște nici-decum scrisorea d'antēiū, nici pe corespondent, și acēstă scrisore din urmă are atâta relație și identitate cu prima, încât par'cō ar fi fost eșite din aceeași sorginte. Diferința nu este decât cō-ultima ẽ mai politică, mai prevădătoare și explică tôte manoperele și scopul lor, și viitorul Principatelor și al Turciei. E prea în lungū să mă întindū; când ne vom vedē 'ți-o voiū arăta. Cred cō mâine Duminecă să pot veni a te vedē.

La revedere.

I. Heliade.

CIII

Domnului N. Russo

Șumla. 1854, Aprilie $\frac{1}{16}$

Amatul meu domn,

Îți trimit un caet de hârtie de postă și această scrisore ce luaii de la d-nu Maghieru nepotul³⁷). Doctorul Volsky 'mî-a adus gazete. Dece mîi de Francesi ce au desbarcat la Gallipoli au plecat la Andrianopole. Rustem-Pașa al acestui pašalik s'a dus inaintea lor. Vin pe uscat. Aste doë numere coprind încă o scrisore din Bucuresci in care arată formarea *Cruciaților* cărora săteniile le dîcî *Bețivii*. Sînt in număr de 2000, și cei cari au contribuit bani pentru întreținerea lor sînt: Arsaki doctorul, Paciurea favoritul lui Stirbeiu, Ciocăn, Alexandrescu cafegi-bașa, Vageli și G. Manu avocatul (tatăl celui d'aici). Este iar o scrisore in contra lui Linché (Lens) ce laudă pe Muscali in jurnalul de Francfort. Mai è încă un articol despre eteriile greco-slave din țerile nōstre (Asta par'cō ar fi făcut de d-nu Grădiștenu, așa sēmēnă cu stilul și ideile d-sale). Mai coprind încă corespondența secretă a lui Nicolae cu Englitera. Nici o dată monarchiă saū om de cea mai vilă clasă, n'a jucat un rol mai infam.

Astădi imi trimise A. S. Omer-Pașa să traducū o scrisore romānescă. Am tradus'o și 'i-am trimis'o. È subsemnată N. Apollonie. Se tot mira in scrisorea sa, ce facū Romāni și Turci de nu mai formedă o *armată romānă*? El (Apollonie) dîce cō n'a venit la Vidin decăt ca să contribuiască spre victoria Turcilor și disfata Rușilor, și nimeni nu'l-a ascultat; cōci, cānd a venit Filipescu și n'a făcut *nimicū*, cānd Maghieru și iar *nimicū*, cānd generalul Tell incongiurat de toți ofi-

çerii Români și tot *nimic*. Acum cere el o grație numai, și va demonstra A. S. și Sultanului și lumii întregi, ce poate face el (Apollonie) cu compatrioții săi Români.

Și étò grația ce cere : „Poruncesce, Excelență, (pro-
„priile sale expresil) să mi se dea armele și cele-l-alte
„ce voiü cere, pe séma a 25 de persóne de o cam dată,
„și léfa pentru fiä-care ce dá Sultanul la un bași-buzuc
„cälare, și mie câte 2000 lei pe lună pentru chieltnie-
„lile extraordinäre, și vei vedé ce facü ; nu te vei căi
„de increderea ce dai

„credinciosului subordonat

al

Excelenției Tale

„N. Apollonie“.

De unde începuiü a'ti vorbi de äst vitédü mare, să nu cređi cö schimb ceva, după invétul nostru ca să ridem ; din vorbä în vorbä sunt cuvintele lui, ce țin o cölä întregä. İși dá planul cum a să iea pe dinainte și pe dindărät pe Muscali cu cei 25 de aleși ai săi, cum a să ajungä. Muscalii să pricépä cö se aflä într'o țerä inamicä, cum n'or să se mai mișce de lüngö lagărul lor cel mare nici un pas, cum el (Apollonie tot d'a-una) o să le taie ori-ce comunicație, și alte atâtea minuni. Eram tare indispus, și astä traducție m'a distras, cö am vedüt cö vai de Muscali și fericite de Turci de i se va acorda grația ce cere. M'am intristat änsé cö reü ne cebäluiեսce Nația nisce veneticä ca äștia. Ce va dice Mareșalul când va citi traducția cärii n'am putut să'i daü turnura fidelä a originalului, cöci limba francesä este förte säracä ca și cea romänä în expresii de astfel de nerođii. Eü sciam pe omul ästa numai... de cam suspect, nu änsé și pinö într'atäta nebun.

La revedere.

I. Heliade.

Domnului N. Russo

Șumla. 1854, Aprilie 6/18

(Fragment)

..... Trecură aceia ca printr'o fantasmagorie, și par'cō semēnă cō s'a stins speranța țerei (cōci nu le eră ómenilor de dēnșii însuși ei de **Patrie** și de **Causă** în litere mari). Ecō acum altul *), unul singur ce sfidă la luptă drēptă armate și ancō armate mari, și provócă prin arvună admirația lumii întregi. Ce te așteptaî cō va eși după puțină experiență ce am început și noi a lua, precum și óre-care cunoscință despre ale cavaleriei? Firesce cō pe cât eroul fu mai admirabil și mai miraculos, și fermecătorii cāta să'și puiă arta în lucrare spre a se arēta și ei și mai minunați. Făcū un semn din cap, (dicū o vorbă mistică), și cavalerul cāta să dispară. De va merge, cum dīseiū, lucrurile crescendo, firesce cō după Apollonie are să apară Stirbeiū cāt e de lungū și costeliv, și atunci să mai veđi la fermece și la minuni, alianțe de fermecători din bute în bute pīnō la Ursa Nordului, și lupte și alianțe iarō din partea contrariă pīnō la insulele Experidelor.

Un lucru vėd din scrisórea d-tale, cō ancō nu te cam pricepi la datinele cavaleriei, și causa este, sau pentru-cō ești novice în studiul ăsta, sau pentru-cō orī-ce veî face, n'ai semne de procopselă și nu veî deveni nici o dată cavaler. Ímî scrii cō țera n'are parte a se îngómfa și eă cu cavaleri cari să aibă nume romānesci, și tocmai asta e partea țerei după datinele cavaleriei *erante*. Unde ai vėđut d-ta vre-un cavaler să pórte nume trivial? și ca trivial nu va să dică

*) Vorba e tot de Apollonie.

alta decât național ce se aude pe totă ora, pe tot momentul. Cavalerii se cuvine să aibă prestigiu, să semene că vine de pe alte țărături. Ce trebă am făcut cu *Iliade* ce mi 'l-au fost dat Grecii, căci de colo pînă dincolo mă alesiu cu *Iliș* sau *Iliș*? De ași fi debutat cu *Ion* simplu sau și Rădulescu, pôte că nu m'ași fi ales nici cu atât. Veți dar că ai greșală, și fă bine de te mai gîndesce cînd vorbesci de... (asemenea cavaleri), pentru-că ei tocmai pentru binele și lauda Patriei își alegu numele.

La revedere.

I. Heliade.

CIV

Domnului George Maghieru

Șumla. 1854, Aprilie 10/31

(Confidențială)

Fratele meu Maghieru,

De te numesc încă frate, nu este pentru moda de la 1848, cînd și toți dracii se dicea frați, ci pentru-că pui încă temiū pe cuvîntul ce mi-ai dat în ierna de la 48 în casa Romanescului de pe podul Calitei, și mai pe urmă în casa mea înaintea icónelor; și pentru-că din partea mea nici o dată n'am profanat numele de frate nici cu vorba, nici cu gîndul cînd a fost vorba de Maghieru.

Ti-aduci a minte ce ți-am dis cînd ți-am descoperit antea dată cugetele mele, arătânduți că există o conspirație urdită de Muscali spre a turbura pacea și ordinea țerei, a face o zaveră spre a se da un pretext

Rușilor de a coprinde Principatele, adică ca protectori, și că eu nu voi suferi nici a deveni organul acestei machinații, nici a lăsa pe alții în pace spre a deveni nepedeșiți instrumente moscovite. Ți-am adăos că, dacă ești de principiile mele, să ne dăm mâna spre a contribui întru a susține pe Domn (de va vo' a se susține și el); și când diceam Domn, sciai că nu'l iubesc, pentru-că și el mă ura; voiam însă a'l susține căci cu el se susținea ordinea, se mântuia țara de pradele și măcelurile ce i se prepara, și se tăia pretextul Muscalilor de a face o invasie în patria noastră. Mi-ai dat cuvântul că de va fi o însoțire pe asemenea temeieri, intri și faci tot ce veți pute. Când ai vădut că se implinesc temerile și predicările mele, ți-ai ținut cuvântul.

Nu mult după învoirea și unirea noastră se formă și comitetul numit revoluționar ce'l prevedusem. Ce s'a urmat în acest interval și ce-am mai vorbit, la a două-ți venire în Bucuresci, le scii, și nu mai lungesc scrisoarea.

Cine fură capii ascunși ai aceluși comitet? Cotzebu, Duhamel, Mavros, și totă gașca Rumano-Fanarioților și inamicilor Bibescului, Suții, Căciulă-mare, Cantacozino și alții, iar capii ce se arătară de față fură Ion Ghica (ginerele lui Mavru, și Arăpila amicul și soțul acestuia, amândoi instrumente rusesci cum demonstră faptele). Acestia fură și membrii și capii comisiei executive compuse de trei, în care figura și N. Bălcescu, complicatul în ale Brăilei ca instrument (inconscient) său ca inelat. Ce-i-alții ce încheia comitetul nu eră decât să doritori a deveni instrumente rusesci ca idoli lor, spre a se afla în treburi precum sunt tacămul Odobescului și Roseti, Brătienii, Crețulescii, Bălcescii, să nisce amăgiți ca Nicolae Goleșcu. Pe A. Goleșcu și pe Ștefan nu'i pui în amăgiți, pentru-că acestia au fost în tot-d'a-una în taraful

Odobescului, căci au știut, cum au mărturisit'o singuri, complotul asupra noastră de la 19 Iunie.

De m'au băgat și pe mine în comitet, a fost sau ca să mă amăgescă ca pe Nicolache Golescu și să'mi exploateze mișlocele în planurile lor, sau neamăgindu-mă, să se curețe de mine la timp spre a nu le strica lucrurile în Bucuresci. Eu iară, de am intrat între dênșii, a fost ca să știu prin convicție cugetele lor, și să'mi pot împlini cuvântul ce ți-am fost dat spre a lucra în paralizarea anarchiei, despre care strigasem mai 'nainte prin *Curierul Român*, ce s'a închis pentru acesta. Pe de altă parte, de nu intram, Duhamel cerea exiliul meu, și afară din țară nu ți eram bun de nici o trebă.

S'a format comisia executivă de trei, al căriia cap era Ion Ghica. Ce plan și ce ordine dăte acesta spre a li se executa aceea ce numia ei revoluție? Nicu Bălcescu și cu Telegescu să mērgă la Telega, să se înțelgă cu Christofi, să dea drumul arestațiilor și să începă a nume jafuri și ucideri spre a da, cum dicea ei, exemplu sătenilor. Costache Bălcescu să mērgă la ocnele de la Râmnicul-Vâlcei, să se înțelgă cu Marghiloman și să comită asemenea terori; Golescul Stefan și Tell să mērgă la Izlâz să se înțelgă cu Pleșoianu a începe mișcarea, tot cu exemple asemenea de terorism; iar cel-l-alti în Bucuresci să facă a ucide pe Bibescu în ori-ce chip vor puté. Nu intru în amănuntele și chipurile propuse de Roseti și alții intru uciderea Domnului, ce da apoi drum anarchiei și de la săptămână aducea pe Muscali în țară pe temeiri legale.

Ce au făcut apoi cei din Bucuresci? S'au încercat a ucide pe Domn. De nu au reușit, țara nu e datăre această nepată moderației domnilor comisari ce dau ordine, ci nedibăciei criminalilor, ce erau tot din ru-dele lui Ghica și taraful consulatului.

Ce aũ făcut cei ce aũ eșit afară? Din cuvânt în cuvânt s'aũ încercat a pune în lucrare instrucțiunile și comăndele lui Ghica, ce o plecã la sãnătosa lãsându'și sateliții a lucrå; ansã acestia n'aũ putut face atãt pe cãt avea dorința.

Ce a făcut Tell și Goleșcu? Mă luară cu dênșii pentru scopuri particulare, și pentru-cã și eũ lucrãiu piedși de a fi luat, și a mē afla la acție în apropiere de d-ta și de Racotii, cu cari avusesem ore-care înțelegere, și de Zalicũ în care speram ceva. Cei-l-ãlți mē deteră ca sã scape de mine în Bucuresci. Eũ, dupã ce preparãiu un fel de antidot la anarhia proiectatã ce aștepta capitala, prin starostiile de meseriași și neguțãtori ca Lupea, Trifon, Profir, Moșoiũ, Șiscu al tabacilor ce toți trãiescũ, și prin profesori și juni studentii, veniũ la Izlazũ. Ceea-ce mē așteptam, o și vedũiu cu ochiũ. Tell porunci sã spargã lada cu bani a sub-cãrmuirii, de faã cu soldații, cu popa Șapcã, cu doctorul Navara, cu Hagiade și alți neguțãtori speriați; Tell apoi se mai preparã sã lege pe Maghieru. Eũ îl chiamiũ în bordeiũ și'ĩ spuseiũ cã de se va sparge lada, plecũ din Izlazũ. Elũ imi duse cã mē legã și nu mē lasã sã plecũ. Atunci îi adãogãiu cã pãte sã mē lege și sã mē și omãre, cãci sciam ale lui instrucții luate; ansã sunt gata numãi soldați 600 sã vie a mē rãsbuna și a'ĩ invãța mințe.

Atunci cerẽd a mē explica mai bine, îi spuseiũ cã Maghieru are dorobãntii și județul gata, și cã e înțeles cu mine de a se opune la ori-ce fel de desordine, cã Racotã e la Zimnicea sau și la Turnu pãte, și cã vine a douã și dupã scrisãrea ce 'ĩ voiũ scrie sã vadã ce fel de mișcare se face spre a lua parte sau a se opune; cã Zalicũ, de și se încred ei pe Paicu, pãte la astfel de împrejurãri a speria soldații de a nu lua parte la nelegiuiri. Atunci Tell vedẽd cã e ocolit de 600 de soldați, o mai slãbi din legat și din spartul lãdii. A

doa di veni cu adevărat Racotă Hariton în postă și auzind numai proclamarea și sfeștania, vedându-mă pe mine aci, și nici o faptă necuviiosă, după semnul ce-l făcui puse și el jurământul, ce este destul spre a se compromite un ofițer. Racotă a fost și este judecat și sfașiat de tot tačamul Zavergiilor, după cum este judecat și Tell de Ghica și compania, ca unul ce n'a executat ordinele ce i se dedeseră. Ânsă Racotă n'a fost din gașca Zavergiilor, n'a avut misiunea nici de rebel, nici de comunist, nici de democrat, ci de a impune cât va pute, cu ființa sa de față ce eră equivalentă cu 200 de călăreți, de a impune, dicu, curajului și deciziei ce luase Tell inspirat de mai sus spre a sparge la lădi, și de a lega și ucide pe cine i se va opune. Tell s'a înmuiat, a început a înțelege de cuvânt; va să dică dar cō Racotă și-a implinit misiunea. Intorcându-se ânsă spre a veni cu călărimea, veni Zalicu a doa di, în drum cu 200 de soldați. Tell și Pleșoiănu compta pe Paicu, și vedând cō Racotă nu mai vine, (și nici nu putea veni așa de curând), Tell dicu și Pleșoiănu complota să lege pe Maghieru când va veni în tabără noptea. De nu eră Zalicu aci, și de nu protestam eu din nou, erai legat ca d-ta, frate Maghierule. Tell avea o mîncărime neîncetată să te lege, și pentru instrucțiile ce avea și pentru rancore vechie; și iară, de nu eră Maghieru în Caracal și Racotă și Zalicu cam p'aprobe, Heliade era legat și pōte și ucis de la Izlazū.

Intrarom în Caracal, plecarom și de aci; d-ta mai rămăseși spre a pune la cale unele-altele și a aștepta răspuns de la Bucuresci la scrisorile cu care fuseși încărcat să vii în urmă spre țeră. Pe drum, începând a însera și vedând cō nu ne ajungî după urmă, iară începurō Tell și Pleșoiănu a se căi cō nu te-aū legat, și a mă incrimina de pedica ce le-am făcut. Veniși, se rușinarō. Intrarom a doua-di în Craiova. Actia mer-

— gea fără reacție, căci nu dam pretext nimului a striga că s'a desființat ordinea legală. Inventară aci în Craiova și propuseră decretul, fără timp și după nici o formă de guvern, în contra clăcii, ce nu era de cât a obșteștii Adunări legislative și constituante. D-ta și eu combăturăm acest decret; cu noi se uni și popa Șapcă; Goleșcu încă se învoi, decretul rămase; ansă sgomotul se făcu. Reacția fu la ușă, ce ne făcură a eși din Craiova nu cu aclamațiile cu care intraserăm. Decretul acela nu numai eră nedrept, căci noi nu puteam da legi, și lumea pe temeiul legii de mai 'nainte își avea învoielele, dar și impolitică. Oponerea la acel decret nici pînă aci în Șumla nu mi-o pôte ierta Tell, dîcînd că eu te-am făcut să fii și d-ta contrariu. Par'că d-ta nu erai singur în stare, ca Român și proprietar, să veđi ce nenorociri putea să iasă din acel decret; lasă reacția ce o avurăm îndată, dar și fomete generală și pagube mari sătenilor. Venirăm în București, în contra marșurutei și planului ce luaserăm. Ce făcură omenii comitetului? Roșeti, Brătienii, Goleșcii, înțelegi pe ascuns cu Odobescu, Campineanu și Solomon. Complotară asupra d-tale și a mea ce le-am fost contrarii la programa ce luaseră, și asupra lui Tell, ca unul ce nu executase instrucțiile, cu deosebire că lui Tell îi detără cam acoperit de mai 'nainte de scire Roșeti și Brătianu, *sfătuindu'l să nu mai dărmă în palat*. Ne arestară la 19, ne paralisară la 29, și câte mai scii.

Ce mai făcură tot acești omeni după ce eșirăm din țără, decât desbinări sistematice, scrieri tot de natura zavergescă, propagând cum să schimbe caracterul și fisionomia mișcării astfel cum reușisem noi doi spre a'i da, ajutați de bunul simț al Românilor, de bunii amici ce pricepuseră ca și noi machinațiile rusești? Ce făcură decât un neconțenit și sistematic de *consecuente* după dînsii, și de *conscuente* după noi, condusii de Ghica cum să se compromită și cei amăgiți

să justifice calomniile Muscalilor, și să rămăie de 6-
menî prudenți și capabili și legitimi numai Ghica și
Arăpila cu totă gașca lor din Bucuresci, și noi să tre-
cem de turburători, teroriști, și cele-l-alte.

Veî dice ansă pentru ce ți le spuii acestea acum? Pen-
tru-cô de ți le spuneam din țară. din Caracal, din Craiova,
din Bucuresci rămăneam un învrăjbitor între d-ta și Tell,
și pentru-cô sperând cō Tell eră numai amăgit, își va veni
în simțiri, și astfel vor face și Goleșcii, și cu toții împreu-
nă vom reuși a ineca anarchya. De'ți spuneam, putea să se
intemple și alte certe, ce nu eră bune atunci și putea
aduce un rebel civil. De nu 'ți-am spus în Brașov și
Sibiiu, nu poți dice cō nu ți-am spus multe din ace-
stea câte privia pe Ghica, Roseti, Brătienii și comănia.
Pe Tell și Goleșcii îi credeam de amăgiți și necunos-
cători ai complotului de la 19 Iunie; și fiind-cô Go-
leșcii figuraserō (Nicolae) între aleșii țerei și în gu-
vernul ei regulat, păstram să nu fiă desbinare, ca la
timp să intrăm cu toți în țeră ca aleșii țerei, sau cel
puțin în străinătate să figurăm ca o putere morală și
legiuită, ca reprezentanți după toate formele ai țerei a-
leși de Nație și recunoscuți de Pōrtă și Puteri. A des-
coperi de atunci unele ca acestea eră să fiu eū causa
de a se rupe firul legal și a se desface locotenența.

Dupō ce ansă Goleșcii singuri începurō în Brusa
(Alecă și Radu) a mărturisi cō au cunoscut complot-
tul din 19 Iunie; după ce Arăpila dete un memoriu
în înțelesul purtării lui Ghica; după ce Nicolache în-
cepū a iscăli acte în contra expresiilor țerei de la 48;
dupō ce Tell se determină a nu se mai deslipi de Go-
leșcii și comănia; după ce vėduiū cō iar vine tim-
pul a mai pune de mămăligă împreună (dupō proverb)
în împregiurări cu totul altele, atunci ar fi o crimă de
a te lăsa amăgit și victimă. Destul am ținut, cu totă
ura ce'mi arėta Tell, să'l deslipescū de gașca condusă
d'a dreptul său piederși de Ghica; dar a fost cu ne-

putință. El se căiește cum vedu, nu de însoțirea ce a fost avut cu Ghica într'o societate secretă mai înainte de 48, ci de ce n'a putut să execute instrucțiunile lui Ghica și a făcut cauză comună cu rivalul și inamicul seü Maghieru.

Tell în cele de pe urmă, din situația lui nu putea fi bine nici cu partidul lui Ghica pe care l'a trădat, luându-se după noi doi, nici cu noi ce am fost de principii contrarii și omeni antipatici. Tell avu partea tuturilor trădătorilor căiți: adică nici cu Dumneșeu, nici cu dracul; și vedându-se isolat cu vre-o doi-trei ofițeri complici, iar nu amici, se sforță să și facă un *taraf* ce cu adevărat e taraf.

Acum ce faci d-ta? Cu cine ești în relații și în danțu de doi ani de zile încua? Pentru-ce ai tăiat corespondența cu mine, lucru ce m'a făcut să ți tacu destăinuirile astea? Pentru ce cu inamicii d-tale morțali ai ținut o necurmată relație și corespondență, oferindu-te a secunda scopurile lui Ghica, firescu inamicu al principiilor d-tale de la 1848? Te căiesci ore cö ai contribuit spre a îneca glasul zaverei și al desordinei, și ai făcut să ne afle Europa cö strigă Români: jos Protectoratul, în locu de: să trăiască *nași brat*, Nicolae împărat? Nu credu. Dacă nu te căiesci, ce este d'amestecü între d-ta și zavergii și teroristii de profesie și marțialii-ciocoii, și ciocoi marțialisați și sarsailii de tôte meseriile și de tôte colorile? De ce nu vrei să rămăi aceea ce ai fost, mântuitorul țerei de jafuri și măceluri, împedicătorul Rușilor în timp de trei luni de a intra *legiuit* în Patrie? Asta te cunosce țera, asta a ajuns a te cunosce numai prin scrierile mele Pörta și Europa. Amestecându-te cu un om ca Ghica, prima uneltă muscălescă și cea mai dibace în cele ce s'aü urmat de la 1848 încua în paguba țerei, d-ta faci a fi prepus cö te-ai împărțisit de principiile lui și cö ai încuviințat faptele lui, unde ai

fost cu totul din contra. Cum ai venit în Constantino-
nopolie ai dat de mâini și de picioare în cursele ce ți-a
întins acest intrigant de ordinea scârilor din dos ce
expedia Rusia în toate țările. Omul ăsta te-a împins a
face nisce pretenții ce nu eră nici de cum ale timpu-
lui și ale impregiurărilor; și unde fuseși chemat după
cererea mareșalului Omer-pașa, ministerul vedându-te
în relații sub influența pôte a ăstuî omulețu, ce a de-
venit toate numai pentru plăcerea de a face răul, cu-
noscut de Români, prepus de Turci, îți întârzie astăzi
trimiterea în Șumla, cu totă repetiția de scrisori din
partea mareșalului ce n'a încetat, după stăruirea mea,
de a te cere.

Acum mi se scrise, după instigația d-tale, de către
soția mea, ca să stăruiesc a ți se face răspuns la
scrisoarea ce-ai scris Mareșalului. Mi-am socotit o da-
torie sacră de frate, a împinge lucrul pînă acolo (coci
întârzierea la astfel de răspunsuri), cată să scii, frate
Maghierule, are mări tot-d'a-una nisce cuvinte politice,
și a aduce cine-va a-minte astfel de datorii, trece sau
de insultător ce dă la lecții cum să trăiască cine-va,
sau cel puțin de om ușurel ce nu pricepe și nu cum-
pănesce impregiurările), am făcut'o și acesta, m'am ex-
pus de a trece sau de una sau de alta; și de și n'am
luat un răspuns negativ, de și m'i-a promis cō'ți va
răspunde, pe temeiul căreia am scris cu mulțumire
familiei cu posta trecută; ansă rēcind din séra aceea,
și neputënd a-măi eși din casă vre-o cincî zile, ulti-
mamente aflaiū, cō chiar pentru binele d-tale s'a aflat
cu cale a nu'ți răspunde, și d-ta să stăruiesc a veni,
pentru-cō în mări multe rënduri s'a scris la minister ce-
rëndu-te a fi trimis.

Între cuvintele despre întârzierea d-tale, mi se
scrie cō este, de va fi adevărat, stăruirea ce pu
pentru scōtorea unui firman. Acest firman eră *in petto*,
adică proietat în adins și mări gata cu mult mări ina-

inte de venirea d-tale la Constantinopole, erã de o datã sã esã cu cel ce s'a dat în favórea Serbiei. Care este cauza de nu s'a promulgat? D-ta o scii ca și mine și póte și mai bine; cõci singur ai đis sã mi se scrie câte s'aũ lucrat la Viena prin Stirbeiũ. Apoi când alianța Austriei este astãđi de mare pretũ nu numai Turciei ci și Franciei și Engliterei, cređi d-ta cõ se póte astãđi mișca chestiunea țerilor nóstre din punctul de vedere dorit de d-ta și mine și de ori-ce Român bun? Dacă noi am fi așa de împolitic și ușurei a cere acum chiar un asemenea firman ce deșteptã nisce idei ce e de interesul nostru a dormi în pace, Înalta Pórtã nu este nici așa de neprevedõtore, nici așa de împoliticã de a face și sie'și și noẽ un reũ ce se póte întempina cu puçinã pațiență, și de a'și perde o alianța printr'o singurã precipitare a lucrurilor. Înmi scrii prin soția mea cõ Stirbeiũ (ca c ispitã) cu alții dimpreună aũ vrut sã inchine țera la Austria, spre a o pune în ispitã de a avé nisce speranțe și pretenții la alianța ce ar oferì. De este adevèrat una ca acésta, singur catã sã veđi, cõ aci e lucru de a face tot oficiosamente, și nimicũ a cere oficialmente mai înainte de timp, și prin urmare nu era nici de cum a ne perde timpul (dupõ un firman de natura asta atât de mixtã; cõci dupõ cum mi se scrie, d-ta stãruiesci ca firmanul sã coprindã pe de o parte autonomia țereĩ, iar pe de alta voia expatriatilor sã intre în țerã. Ce ar đice Austria la eșirea unũ asemenea firman? De nu o poți prevedé, ministerul Otoman sunt sigur cõ s'ar întrista la una ca acésta, când i se propun lucruri ce'ĩ incurcã trebile și facũ pagube nereparabile pentru țera nóstrã în asemenea împregiurãri. Córda acésta mi se pare cõ nu se cuvenia a fi atinsã pinõ când nu se limpedia bine orizontal politicũ decidẽdu-se alianța saũ nealianța Austriei, și mai vèrtos când noi nu suntem în stare a ne opune torentului evenimentelor politice. În cât

pentru voia expatriaților de a reintra în țară, cine sunt acei expatriați? Aceia, cei mai mulți cu cari te-ai luptat d-ta și eu spre a le îneca intențiile și încercările de terorism și anarhie; aceia ce s-au făcut unealta uneltelor muscălescă, ce și-au dat mâna cu Odobescu, Solomon și compania ca să te uclgă pe d-ta și pe mine, pentru-că 'i-am împeditat toate eforturile de a-și pune în lucrare planurile nelegiuite, cum și pe Tell ce, după dîsa lor, ca un om de nimica nu le-a fost executat instrucțiile și ordinele ce-i dedeseră; aceia ce au dat să uclgă pe Domnitorul țerei și complicii lor; aceia ce după 1848 n-au încetat de la fapte cum să justifice calomniile Rușilor; aceia ce nu numai politica Turciei nu-i poate încuviința, dar nici temerile și prevederile Austriei nu-i va pute suferi, și pe cari nici țera în general nu-i consideră decăt său de nebuni sau de trădători. Eu n'o dîcî acum, ci încă de la 1850 am tipărit și am trimis în Patrie, că cine va mai băga din expatriați în țară, bagă mai rău decăt ciurma. Când dîcî în genere, totă regula își are și excepțiile ca să fiă generală; cîci cînd n'ar fi excepție, n'ar fi regulă. Cei cari tacu excepție la această regulă, d-ta îi cunoscî, țera îi scie, Turcia a început a-i cunósce și voiesce a-i utiliza. D-ta ești unul din aceia, și stăiuiescî prin toate mijlocele să intri în categoria celor-l-alti, pentru-că te puî mijlocitor pentru dînsii și cerî un firman în care vrei să figurezi d'alătura cu ei. De o faci acesta sau din sciința sau din nesciința să vrei să treci astăzi ceea-ce n'ai fost la 48; de o numescî asta generositate să intri în categoria celor ce au conspirat asupra ordinii și vieței Domnitorului, ești liber; pe mine însă, te rog să nu mă amesteci în categoria lor. De ambli și-ți perdî timpul după un firman, unde să figureze Ghica, Roseti, Brătienii, cei ce au tras în Bibescu, și creaturele lor, și ciocoi lor, și toți inconsecuenții, pe mine să faci bine, frate, să nu mă puî

d'alăturea cu dênşii nici în raiu, şi cu atât mai vêrtos în iad. De vei fi omul de la 48, nu te vei mânâia de câte'ţi scriu; pentru-cô veđi cô eu nu te puiu în rëndul acestor vânturătorî fără Dumneđu şi lege, şi te vei grăbi a veni acolo unde te chiamă amicul şi mai vêrtos datorîa, sau mai bine Patria; vino însê singur, după cum mă vei afla şi pe mine singur. Când am jurat la 48, am fost de ajuns numai amândoi, cum să nu ne mai afle nimenî secretul pînă la timpul acđiei.

Şi dacă atunci eră periculos să ne mai scie şi alđii ceea-ce proiectam, acum è şi mai desastros să ne ocolim de spionî şi indiscređi de tôte colorile, când patimile sunt așa de ođeđite, şi când între emigrađi n'ă mai rămas nici un principiu care să'î pôta uni de cât *ura*.

Cine ură pînă acum doă sau trei luni pe Maghieru, avea o calitate din cele mai importante înaintea lui Tell spre a şîl uni pe lûngă sine. Cine urasce astăđi pe Heliade, are tôte calităđile din lume înaintea Zavergiilor de la 48, şi unirea se face şi mai strînsă decât tôte unirile ce le pôte lega dragostea; însê nu va ține mult, pentru-cô pe cine 'i va uni Diavolul, pînă 'i va desuni Dumneđu sau ômenîi, se desunescă de sine, după comiterea rëului ce proiectăđă.

Âncă una îđi spuiu, ca să nu'đi faci ilusii.

Cine sunt astăđi Români, decât un popul împilat, îngenuchiat, lipsit şi de viađă şi de mălaiul seú, necum să mai aibă şi armie; ast popul e reprezentat în țerà, de patru farisei de episcopi cu Mitropolitul lor, şi de vre-o dece familii de Româno-Fanariođi. Cine vede pe aceşti ciocoi venetici, după cari se iaú şi boierii adevărađi ai Nađiei spre a puté fi suferiđi şi a se afla în trebi, đice cô nu mai è inteligentă, nu mai è sucú de viađă în Români; cine vede pe popul în astă stare scăpëtată şi umilă, de se va întempla, cum e mai des

să n'aibă acela schinteia divină a compătimirii și a descoperirii cauzelor, va dice că Români sunt un pop de ființe necugetătore.

Ce se cuvine a face cela ce e patriot adevărat, decât să'și puie toate mișlocele a demonstra că ciocoii și Româno-Fanarioții nu sunt reprezentanții Nației, ci împilătorii și vîndătorii-ei? Prin urmare, se cuvine a ne adresa la aceia dintre Musulmani ce au schinteia divină de care ăseiu în inima lor, și cari singuri ne vor pute înțelege (de vom vorbi și noi logicamente), și a nu lăsa să ne scape ocazia; să ne punem toate puterile, să ne servim de toate mișlocele spre a reuși de a se da și ăstuia popol arme, și de a se face onóre și drapelului seú de a vîntulă d'alătura cu al Francesilor, Englesilor și Turcilor în acéstă mare luptă, unde este a se decide nu numai de destinatele țerilor noastre, ci de ale Europei întregi. În asta se coprinde patriotismul, iar nu în *Exceleții democratice*, în monstruosități și vanități cum să rămână cine-va nu numai mai seci, ci și mai rei decât ciocoii din țără. Astfel mi-au venit p'aici excelențiile speriate de sine, și uitaró toate principiile, toate rancorile nestinse, când vîduró că puii de boieri pentru scopuri ale lor, vin a se face subalternii Exceleției sale *ghebesci*. Nu că doră voiú să aibă omul abnegația nebună și deșantată a sihastrilor, și când ă ceva să se dice că nu e nimica, ci ridú ómenii de noi când suntem mări nimicú și avem pretențiile ce nu le-au avut nici cei mări vîngători. D-nu Tell să fi făcut cum să'l vîdú în capul incai a vre-o 2000 de soldați ca să se pótă numi cu onóre și după demnitate colonel. N'avea ănsé nici un soldat și mi'și făcuse vre-o patru coloneli, maiori, etc. etc., și d-nealú general din cap pînó în picioré. General ca d-nealú esci și d-ta și eú și alții, și miserabil acela căruí 'i-a venit în cap a se excelenți saú și generali. De veí crede că vorbescú din patimă,

esci liberu; eu ansă nu vorbescu, ci facu la istorie și la morală, narand și spuind fapte necontestate, aducend exemple vecine și vederate ce și-au avut nisce urmări atât de triste și desonorante; și de nu le voiu spune acestea amicilor și fiilor mei spre a se folosi dintr'ensele, cui le voiu spune: morților după această vieță? Ce fericit ași fi fost, frate Maghierule, și orgolios ca Român, când adevărul și istoria ar demonstra că Românii ăștia au fost înțelepți, maturi, consecuenți, considerați de străini și de conaționali, și eu numai, unul singur dintre toți Românii, am rămas arătat cu degetul ca mincinos! ce onore națională! și ce rușine pentru toți și pentru mine, când adevărul ar arăta altfel!

Veți daro situația adevărată a lucrurilor și a omenilor, coci pînă nu vei sci bine plagele adevărate ale Nației, nu vei afla nici remediurile ei de mântuire. Doctorul ce nu cunoșce o bolă, ucide cu medicamentele ce prescrie. Veți situația țerei, ca medicul starea și bola amalaturii, și vino apoi și pōrtă-te astfel cum să putem arma Țara și a o conduce pe drumuri înțelepte și legale ³⁹).

Nu lua de o cam dată cu d-ta nici pe fiul d-tale; fii încăi atăta părinte pe cât am fost eu vēr. Costache Racotă în atătea rënduri mi-a scris și m'a rugat să'i dau voie a veni la Șumla lîngō mine, și i-am rēspuns să nu și lase învățăturile.

Virsta băieților ăștora nu ȃ de politică, ci de învățătură. Au timp de la 30 de ani în sus să facă multe și atătea pentru patrie, când își vor mobila mai înainte capul cu cunoscințe exacte și folositore (și cu nițică experiență și de lume). ³⁹)

Fratele meu Maghieru, nu te supera de câte îți scriu; judecă-le bine, după rolul și virsta d-tale, și veți că sunt din fundul inimei și cu cea mai ferbinte afecție și stimă.

De le vei lua spre reu amăgit de alții, copii d tale intr'o di vedënd acéstă scrisóre, vor dice: *Heliade a fost singurul amicü al tatăluï nostru*. De voiü trăi, saü nu voiü trăi atunci, tot imi va fi de ajuns; cöci voiü fi rësbunat de nedreptatea ce mi s'ar face de către d-ta.

La revedere.

I. Heliade.

P. S. De vei scrie amabilei Alexandrina, spune'i și din partea mea părintesci salutări.

CV

Domnului Gr. Grădiștenu

Șumla. 1854, Martie 30/11*.

Amatul meu domn,

Trei scrisori foarte vechi din 28 Noembrie, 7 si 18 Decembre le priimii o dată; s'aü rëtëcit prin Smirna, Chio, și Constantinopole.

Câte s'aü întëplat prin Șumla le vei fi aflat, nu sciü cât și pinó unde de desfigurate. Eü am trimis relații exacte cu diüa, cu ora a casă, și scrisorile am dis să le citescă și d-lui Zossima, și apoi să scötă copii a le trimite d-tale. Nu sciü de vor fi putut, cöci aü fost tot amalați de cum aü venit in Stambul. Cu venirea

* Priimită in St. Cloud la 1 Noembrie 1854.

(Notița d-lui Grădiștenu).

NB. Acéstă epistolă trebuia să figurede, in rëndul chronologicü, inain'ea celei de la 4/16 Aprilie.

pașii Mustafa-bey, fratele mareșalului Omer-pașa, vei afla din gura sa adevărul despre toate pe cât îți va pute aduce a minte. Excelența Sa a cunoscut pe toți Români, și purtarea și gesturile și moralitatea lor. De va veni să te vadă, cultivă-I amicia. De nu va avea timp (coci e venit să-și așeze copilul spre învățatură), du-te să-l vezi. I-am vorbit de ajuns despre d-ta cum și lui Omer-pașa. De vei pute, vino împreună cu Exc. Sa la Șumla când se va înturna!

Ți-am trimis o scrisore prin Magherul, creșându-l în Viena, și el eră pe calea Constantinopolii. Nu credu să fi luat acea scrisore.

Eu aici nu facu nimic, pentru-că nu știu ce facu Anglo-Francesii; nici nu mai vin, nici nu lasă pe Omer-pașa să lucreze singur.

Când se prepară Muscalii să trecă de la Galați la Măcin, Mareșalul scia planul lor cu 10 zile înainte și pleca din Șumla să-I priimască cum li se convenia. Ânsă pe la jumătatea calei, il sosi după urmă un ofițer engles, cùrier de la Stambul cu ordine de la minister și ambassade să nu întreprindă nici o luptă, pînă nu vor veni și oștirile aliate; să lase pe Muscali să trecă. Ce stratagemă va fi, ei știu. Este adevărat că locul de bătăie e mai bun dincă de Dunăre; și apoi vai de țerile noastre de se va face acolo lupta. Pe lângă aceasta, poate că va fi fost ca să se scotă și masca Austriei, ce a fost dis că, cum vor trece Muscalii Dunărea și nu vor deșerta Principatele cât mai curând, ea nu mai stă neutră, ci se declară în contra Rusiei. Etă acum trecu Dunărea. Ce face Austria? concentra 70,000 de oștire în Banat unde nu sunt Muscali, și din partea Muscalilor în Galiția și Bucovina, și desgarnisă granițele. Par'că ar vrea mai mult să isbască pe amica sa Turcia decât pe inamica sa Rusia, de care nici nu se teme, pentru-că cum șisei, și-a atras oștirile despre

Basarabia și Moldova, unde putea incolți pe Muscali. Acolo se cuvenia încăl 50 de miș să concentre.

Dar istoria lui Stirbeiū o scii? Stirbeiū, Bibescu, bătrānul Sturza și Ghica (fostul gospodar și beii al Moldovei), dimpreună cu mulți boieri făcurō pe ascuns (adicō) hārtie la Austria, îndată după venirea Muscalilor în țeri, că de se va învinge Rusia, ei să inchine țerile la acest imperiū. Austria priimī bucuros și trimise în luna lui August trecut un major Tom la Bucuresci și Iași spre a se înțelege cu boierii de acest taraf, a le lua subsemnătura. Și a'ī însărcina a face propagandā în favōrea Austriei (cu țerile pline de Muscali). Cum se făcū pactul, Austria dīse să fiā ascuns, pīnō se va încheia alianța ce o astepta între Turcia, Franța și Englitera. Încheiāndu-se acēstā alianța acum la Martie, Pōrta își avea gata un firman în favōrea autonomiei și drepturilor țerilor nōstre, când etō Austria propune cō e gata a intra în Alianța Puterilor occidentale, cu condiție de a i se da, pentru ajutorul ce va face, Moldo-Valachia. Puterile și mai virtos Englitera, vedū cō cu acēstā se desvecinēdā Turcia de Rusia și scapā de resbelele acēstea. Rēmānea să se scie daca Romāniī vor. Austria atunci scōse hārtia și *iscāliturile* boierilor. Pentru Turcia rēmānea acum s'ō înduplece și o oprirō de a da afarō firmanul. Stirbeiū într'acēstea plecā de poruncēlā din Viena, stete la Triest și scrisē la Stambul cerēnd voie de a veni acolo. Stirbeiū se așteptā acum la Țarigrad, și Turcii ce pīnō aci il făcea hain, începurō acum a'l lāuda și a'ī scōte nisce cualitāți și daruri ce nū pute a nas de om.

Așa mi s'a scris astā istoriā, așa țī-o scriū și eū. Ansē de va fi adevēratā, cum credū cō este, Stirbeiū putea să întreprindā astā mișcare cu Muscalii de față de nū erā împins de Muscali? Ș'apoi majorul Tom, de ar fi venit a face propagandā adevērat,

în interesele Austriei și în contra planurilor Rusiei, putea sta mult timp în Principate? De nu o scii, află cō majorul Tom pînō în dîia de astădî este atașat pe lîngō Gorciacoff. Cum merge lucrul ăsta? Étō cum. Austria ca să se pōtă susține ôrc-când în contra Maghiarilor și Italianilor, nu'î sunt destui Români transilvani și bânățeni, Sêrbî, Slavî și Croați. A pus dar gând să încorpore în statele sale Moldo-Valachia, Sêrbia, Bosnia, Muntenegru și Erzegovina, popoli demi-barbari, cu cari pōte bate pe rebeli și căroră ea è mai simpatică. Muscalul o lasă să facă, sau mai bine o provocă să facă. Muscalul fu și aci mai șiret decăt altă-dată. Austriei i se va ierta a propune un astfel de plan, Engliterei îi va plăcea, cōci va crede cō va pune un bulevard tare la cutezările moscovite. Rusia își dîse: lasă de o cam dată să iea Austria ceea ce nu pot lua eū acum, și cînd dupō 10—15 ani Austria va începe a se toci în aste provincie și a fi urêtă; cînd va mai fi vre-o mișcare de popōre în Europa, cînd Austria va fi iar dogită și suveranii ametiți, eū să es atunci cu ortodoxia, și cu panslavismul meū, și trēba è făcută în tōte populațiile pînō în Constanti-nopole. „Fă tu dar, dîse Austriei, fărō să'î spuie planul; și Austriei îi părū bine, și chiar de 'î-a cunoscut planul (cōci bun è Dōmnul își va fi dîs), Așa, Austria, dupō ce se încheiă alianța Turcā-Anglo-Francă, veni a se oferi de alianță în contra Rusiei, arêtă cō è sătulă de protectoratul rus ce o apēsă de la 1849; mai puse înainte cō ar vrea Moldo-Valachia, ca să scape pe Turci de vecinătatea Rusului, și ca să arate Europei cō cu adevērat e inamică Rusiei cō va să'î ia îmbucătura de la gură. Propunerea saū vorbele 'î sunt astfelū, dar faptele? În locū de a vedē cine-va oștirî Austriace în Bucovina spre Muscali, din contră, granițele acelea sunt deschise, și 70,000 Austriaci sunt în Banat, trei poduri sunt gata preparate a se întinde

pe Sava, spre a trece în Serbia și a apăra adică să nu intre Muscalii aci din Oltenia. Apoi din Serbia să trecă în Bosnia, Muntenegru și Erzegovina spre a le ține adică în frâu de a nu se răscula. O dată acolo, se începă comunicația cu Epirul și Tesalia revoltată și cu Grecia ce è pe picior de resbel cu Muscalul înțelesă. Atunci Austria înfiptă astfel, și ocolind armata turcască ca un cercu dimpreună cu Muscalii pe de altă parte, un micu pretext va face a se schimba limbagiul, și planul se realisă fără greutate. De la Nemți apoi peste 10—15 ani, cum am dis, nu e anevoie să iea Muscalii provinciile conchistate⁴³). Pe de altă parte, veđi cō Austria de și propune alianță Turcilor, ansă Grecilor revoltați nu incetédă a le da tot ajutorul de transport și arme prin batelele sale. Mi se pare ansă cō și-aū cam dat planurile pe față; și pōte Franța se va interesă mai mult spre a le risipi. Ieri audiiū cō la Constantinopole s'aū dat ordine a pleca din mările Turciei tōte corăbiile austriace. Nu sciū ansă de este adevărat una ca acēsta, cōci pré fu repede. De veđ întrebuința în ceva aceste sciri în vre-o gazetă, nu spune cō le ai de la mine.

Mē întrebî într'o scrisóre fōrte vechie, pe care o primiiū ieri, de ce să'mi aducū a minte de medicina d-tale ce o profesai prin Têrgoviște? Eū credū ca să rîdem, cōci nu'mi aducū bine aminte a proposito de ce a venit. D-ta ce ai acea scrisóre, poți să înțelegi mai bine decât mine cauza de unde a venit acea remniscentă. Orî ce causă va fi, pōte fi; numai aceea ce mi-o đici d-ta în glumă, nu pōte fi, cō adică imi spargū capulū scrisorile d-tale. Din contră, tot-d'a-una mi-aū făcut și 'mi facū mare bine, și cu dor le aștept. Tot ce'mi pare reū acum este cō ne-am depărtat și ni s'a paralisat corespondința.

Am vėđut câte 'mi scrie d-nu Vaillant; îi mulțumescū. Ce bine ar fi să fi fost ómenii așa cum îi crede

d-lui l nu s'ar plânge atunci mulți cõ am ajuns urête
 ñile. Arată'î complimentele mele frățesci. Nu l'ași in-
 demna să vină p'aici pinõ nu se vor alege amicii din
 inamici, pinõ când adică nu se va alege cu Austria
 și Prusia.

D-lui Billecocq arată'î asemenea ori-ce scii mai bine
 din partea mea, și cõ ași dori mult să'l mai vedũ pinõ
 nu voiũ muri.

La revedere.

I. Heliade.

P. S. Mi se pare cõ țî-am scris, cõ de unde ședeam
 la Chio determinat a nu mẽ mișca nicãiri, de nu voiũ
 fi chemat, într'o nópte la 4 spre 5 Decembre vine gu-
 vernatorul, și 'mã anunțã cõ a venit un Tãtar în adins
 din Constantinopole cu ordine de a mi se inlesni dru-
 mul spre acolo cât mai în grabã. La 7 Decembrie abia
 fuiũ gata a pleca, dupõ ce am pus la cale cum să rã-
 mãie familia într'o insulã, în care nu vedeam semne
 bune din partea Grecilor.

Ajungẽnd la Constantinopole în trei ñile, mi se dete
 hãrtille de a pleca la Șumla, și baniĩ drumului 4,000
 lei. Scrisõrea de creanțã cãtre Omer-pașa erã sigilatã;
 nu sciam și nici n'am sciut pinõ mai alaltã-ierĩ ce erã
 într'ensa. Venind la Șumla, mareșalul imĩ spuse cõ
 am rațiunea saũ tainul pentru 16 õmeni și 12 cai, și
 6,000 lei pe lunã, din care 3,000 am fost lãsat a se
 lua de familie. Dẽ aci, când și când mẽ chemã și mẽ
 întrebã despre multe, imĩ da câte o însãrcinare ce nu
 erã anevoie de executat, fiind în cercul facultãților
 mele. Mareșalul, pașii consiliului și toți Turcii ce mẽ
 cunoscea mẽ tracta de bey, și atãta tot. Mai alaltã-
 ierĩ mẽ duseiũ la un Engles, venit de mult în Șumla
 cu recomandatũ bune spre a ședẽ aci și a urma ope-
 rațiile armatei cu însãrcinare de a fi corespondentul

fidel al jurnalului *Times* din Londra, scriind lucrurile de la fața locului. Aci la dânsul mai aflai un ofițer de geniu iar engles, trimis a inspecta fortificațiile. Intrând, corespondentul jurnalului dîse ospelui său : „Îți recomand pe Heliad-bey, Român trimis de Înalta Pörtă lîngă Omer-pașa ca reprezentant al Nației române, și ca consilier al mareșalului în cele ce se atinge despre Români“. Îmi fu rușine de atâtea titluri, și îngânai și eu câte-va vorbe. După ce eși ofițerul, îl întrebai pentru ce mî-a dat nisce titluri ce singur eu nu mi le cunosc? Îmi răspunse cō astea sunt titlurile și misiunea mea.—De unde le scii? îl întrebai. —Din hîrtia cu care ai venit. Avînd dreptul a scii și a fi informat despre orî-ce voi cere, spre a face raporturile fidele, cînd ai venit, am cerut la consiliu să mi se facă cunoscut cu ce misiune ești aci. De acolo mi s'a dat în cunoscință énsuși scrisoarea Înaltei Porți cu care ai venit.

De aci am fost curios să vîd și eu do va fi iertat coprinsul acelei scrisori, și am vîdut cō așa este. Din tōte astea, daca îmi place și mă bucură vre-una este numele de *reprezentant al Nației*; și scii de ce? nu pentru mine, ci pentru considerația către țera noastră. Un domn pōte face pe un Român orî-ce va voi din dregătoriile țerei, sau ranguri, afarō de ales sau pîrcălab; asta è dreptul sâtenilor. Un sultan pōte numi pînō la vizir pe cine va voi, afarō de reprezentant al Românilor; dreptul ăsta este al Românilor, și cînd au avut și ei voce și-au ales trei inși cari furō : Golescu, Tell și eu, fîă-care din ăști trei au drept de a se numi reprezentanți ai Nației în străinătate, și cu atît mai vîrtos în lumea oficială, cōci au fost recunoscuți de Pörtă, și Pōrta nu pōte da ăst titlu astădi decăt numai unuia din ăști trei sau cestor trei. La asta a vrut să arate cō recunōsce încă ceea ce a recunoscut atunci, și cō va să respecte drepturile ăstuî *popol*.

Veđi de aceea diceam eű atăt de des în Paris, cű nu stă la noi trei de a desface locotenința, cű trebuie să ținem pînă în capăt însărcinarea Nației și recunoscerea Porții, cű se cuvine a fi nedespărțiți și să nu abatem încaî noi trei de la principiile proclamate și susținute de Nație. Eram saű treceam de visionar atuncî și de fudul mai vėrtos în ochii d-lui Tell, ducēnd cű mē țiű cu dinții de locotenență. Nu mē țineam eű, ci diceam să ne ținem catesi trei. Se despărțirű de mine, și se unirű cu cei ce îi invēță a da în gropi, și a inculpa Nația cu doctrine ce ea nu le cunoșce. Aceia le devenirű amici ce le voia rēul și se nevoia a'i compromite pe toți ca să rēmaie numai Rodin omul prudent al Nației; și eű ce le voiam binele și care nu eram gelos, fuiű tratat de inamicű, de ambițios, de fatal causei; eű gelos, care voiam a trece toți de consecuenți, de prudenti, de bărbați de stat, și care la un timp doriaam a intra cu toți în țeră cu aceeași considerație din partea Turciei și cu aceeași onori din partea Romănilor. Acum audű cű și aducű aminte de vorbele mele, dar e tărđiű, cű nu mai pot repara inconsecuențele lor, și pentru-cű vedű acēsta, mē urēscű și mai mult. Audű cű alėrgă la miđlűce fűrte abjecte, și la neconsecuențe și mai mari, ca să mē strice; ansē nu vor reuși, cűci n'aű din ce să mē scűta. Eű n'am alergat dupē nimicű. N'am cerut nici coloneli, nici generali, nici pașaliceri; eű sunt și voiű să fiű ceea ce sunt: *meseriașű*; nimeni nu mē pűte scűte din scriitor Român, din cunoscințele mele bune rele cűte am, și din viēța și impregiurările mele trecute. Asta ę posesia și dregētorile mele, din care nu mē pűte nimeni demite. Eű staű grecesce pe pămēnt, și d'aci n'am unde mai cűdē decăt în mormēnt.

CVI

Domnului N. Russo, în Balcani.

Șumla. 1854, Aprille 20

Amatul meu domn,

Flotele au distrus de la Odesa tot ce avea aerul
țanțoș al muscăliștilor: baterii, fortificații, tabii, to-
tul au ras, afară de magazii și case și tot ce s'ar
a comerț; ele stau pe loc ca și înainte și vor sta,
coci neguțătorii, cum am mai spus, nu sunt așa de
cainoși la inimă, cu toate că s'ar cuveni să și puiă su-
fletul pentru Țară, când Țarul își pune sufletul cu
dânșii, și îi trată așa de muscălesce omenos, cu
marțafoia lor, cu mojiția lor, cu ghionturile lor, fiă cât
de avuți.

La revedere.

I. Heliade.

P. S. Vream adică să alătur cu scrisoarea trecută pe
a d-lui Giurescu și să vezi acolo nuvele, și scrisoarea
rămase pe din afară, întocmai ca marțialii când e timp
de voinicie și de eroism adică, și rămăseși bun cu
nuvelele.

CVII

Domnului Gr. Grădiștenu

București. 1854, Septembrie 12/24

Amatul meu domn,

De la Decembrie trecut de când m'am mutat din Chio, mi s'a perdut rostul corespondenței cu Parisul. Scrisorile cum vedu mi s'au răpus; din ale d-tale iară, după cum scrii soției mele, au avut aceeași sortă. Din Șumla nu puteam ține o corespondență regulată, decât numai ce puteam scrie prin curierii militari, și scrisorile mele se rătăciau pe la ministerul de rebel.

Alaltă-ieri priimiui o scrisore de la d-nu Vaillant, din care vedu că te afli la St. Cloud și că aveți scire că așu fi numit membru unei comisii. Nu è adevărat, după cum vedu prin gazete și alte nuvele asemenea de false, unele ce mă înalță și altele ce mă asupresc cu ponose că țin aci cluburi cu Vasiliade cel mai neofensiv om, și cu un Zamoisky pe care nu'l cunosc decât ca amicui al inamicilor mei. Nu mă amestecui frate în nimicui, și de am venit în București, este ca să'mi vedu doș trei luni de cele ce am lăsat ale stării și averii mele adunate cu sudore în 34 de ani. Nimicui n'am mai aflat decât zidurile găurite ale caselor, date în doș rënduri de casarmă la Ruși și acum de magazii la Austriaci. Neavând unde ședē, spre deridere printr'un contrast sarcasticui m'au pus în casele lui Iónide, pe care nu le-am priimit decât după ce m'am vedut că am ședut mai sub cer doș săptămâni cu copii. Nu sunt nimicui, și nu voiui decât să pot să'mi iaui ce este al meu. Anevoie ansē cu cei ce guvernă Țera și o vor governa.

Aici lucrurile sunt tot cum le scii, funcționarii lăsați de Ruși domnesc, și Turcii se vedu nevoiți a'i recunoște, spre a'i vinde și a'i discredita în țără. Sistematicamente jafurile se facu împătrite de către Rusolatri, Greci, Bulgari, arendași și funcționari lăsați de Ruși, și tote inadins se facu în numele Turcilor, spre a aduce pe țărani a striga cö le erä mai bine cu Rușii decât cu Turcii; felul ästa de propagandä dibace se face förte întins și neconținut. Pinö nu se va schimba ministerul, nu se schimbä sistema astei propagande, și öspeții cei noi se opun la schimbarea funcționarilor. Lumea îi are de inamici äi Turcilor și äi nostri. Nu sciu bine cum îi äi Turcii.

La revedere.

I. Heliade.

CVIII

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinopole. 1854, Octombrie 12

Amatul meu domn,

Ți-am scris din Bucuresci și îți promiteam a'ți scrie mai pe largu din Constantinopole. Etö o descriere pe scurt a situației. De vei socoti, dä-o unde-va să se publice în vr'un jurnal.

De vei să mergi în țără, vino în Constantinopole și de aci intri lesne.

La plecarea mea din Bucuresci m'am dus la Scarlatache; am vedut pe cocöna sora d-tale, 'mi-a urat să viü sänetos și să viü dimpreună cu d-ta; äși fi norocit să mi se implinescä ästä urare.

Eū veniū în Constantinopole cu o misiune din partea mareşalului Omer-paşa. Nu sciū cât voiū sedē aci pînă se va da hotărîrea şi reuşita misiunii. De va fi ascultat mareşalul, are să iasă câte-va bunuri pentru ţeră noastră.

La revedere.

I. Heliade.

Bucurescl. 1854, Septembrie 23.

Turcii s'au bătut d'a eroi la Calafat, Olteniţa, Siliştra, Giurgiu, Caracal şi Buzău, apărându'şi independinţa şi patria; au alungat pe Ruşi din teritoriul Moldo-Valacū, şi au demonstrat ceea ce pōte o naţie liberă în contra hordelor unui popul sclav. Ōnsă ōmenii primitivi, de şi au arētat în tot-d'una eroism şi lealitate, n'au putut avē astuţia naţiilor sau statelor corupte. Reaŋa-credinţa şi machiavelismul pare cō veni să culēgă fructele, dupō atātea sudori şi sange al bravilor. Austriacii intrarō în Romānia spre a goni pe Ruşi, dupō ce îi goniserō mai Ńntēiū Musulmanii; se purtarō şi acum în adevēraţi paiatşi ce staū pītulaţi la bātălie pînă ce fuge inamicul, şi es apoi a spune cō ei au făcut victoria. Proclamaţia Austriacilor nu mai are exemplu în istorie; se pun Ńepenii şi Ńanţoşi ca nisce conchistatori şi suverani ai Ńereii, fārō a recunosce naţionalitatea Romānilor. Se adresēdă la locuitorii Ńereii, iar nu la Romāni; şi locuitorii, dupō dēnşil, sunt toţi Şutiū, Mavriū, Iōnidii, toţi spervenitii din Fanar, toţi Grecii, Bulgariū şi Sērbii rusolatri; aceia sunt ōmenii ordinei, iar cei ce se dicū Romāni sunt revoluţionarii.

În acea proclamaţie se atacă de mōrte suzeranitatea Turciei; se calcă în piciorē drepturile Ńereii. Dupō regula şi artă sistemēi austriace, Turcii erā datori

să-și verse sângele ca și Românii Ungariei la 48, și Austriacii să viiă a culege laurii. Ocuparö Oltenia, spre a pune pe Turci între doë focuri, între al lor și al Rușilor; ocuparö Bucurescii ca nisce conchistatorii ce ieau o cetate cu sabia. Töte barierele și eşirile capitalei sunt păzite de Austriaci (Turcii nu furö tolerați la nici una). Dupö invoire, numërul Austriacilor erä a se sui numai pinö la 18 mii, (6 in Oltenia și 12 in Bucuresci și in pregiur); incetul cu incetul il suirö pinö la 36 de mii, și argumentele lor sunt cö è un spirit revoluționar in țerä, și se légä de țerä pentru nisce încercări in Oltenia de ömeni trimiși iar din Viena mai inainte. Etö cum servä de argumente bätäoșii nostri celor ce vor să ne împile. Austriacii se pörtä in Bucuresci și in țerä ca nisce adevërați inamici ce-ar fi vërsat sângele in contra Romanilor; pretențiile și brutalitatea lor sunt de necređut. Pun câte dece soldați in casele săracilor (la avuți sunt ofiçeri) și se cere de la săraci să cumpere câte dece saltele și dece plapume pentru soldați împërätesci ca dënsii; cerü lucruri căror bieții ömeni nu le cunoscü nici numele, cum *șifoniere, lavoare, etc.* Pe un neguțător ce a cuteđat a întreba *ce è aia?* -l-aü ucis vërsându'i rë-runchii. La comisia de galben unde ședü, vin de la 10—15 ömeni pe či a se plänge, bätuți, cu capetole sparte, cu spetele negre. Se pörtä Austriacii ca și cum Turcii n'ar fi de fačä, și vorbescü ca și cum nici n'ar exista Turciä.

Toți Turco-filii stau imärmuriți și se tem când și când să începä a fi legați și puși in temnițe ca la 1848, de fačä cu Turcii, pentru-cö aü cuteđat să iasä cu flori inaintea Turcilor. Cel puçin așä îi sperie Fanarioții și Greco-slavii

Omer-pașä ce a sciut in tot-d'a-una a se bate bär-bătesce și cu reușitä, demonsträ cö scie asemenea la întëmplare cuvenitä a avé pațiența unui adevërat

stoicū, și tactica unui diplomat profund. El are a combate pe inamicul din afară și a dejuca anulând intri-gele instrumentelor Rusiei ce residă în Constantino-pole și chiar în Londra. D'acolo îl țin în locū și 'i în-târzie instrucțiile, său nu 'i dă nici de cum. După cum se pōrtă Austriacii, și după cum îl țin înapoi cu in-structiile, de ar fi fost alt om mai nerăbdător său mai puțin prudent, țera ar fi devenit teatrul celui mai teribil carnagiū, și Dumnezeu știe ce ar fi eșit d'aci. Nu suntem datori aroganța și pretențiile nesuferite ale Austriacilor, decât trădătorilor indoctrinați în prin-cipiele pretinse *Sante Alianțe* coalisate ore-când în con-tra Franței napoleoniene, și iertătoare la cutropirile Rusiei.

Se crede pōte cō Rușii s'aū alungat din Principate; ansă locul lor l'aū luat Austriacii, nu în diși protec-tori ci în suverani despoți. Susțin în funcțiunile lor pe toți ministrii și subalternii lor, pe toți impiegații publici ce 'i-aū fost numit Muscalii. În Oltenia numi-serō Turcii căți-va, și după venirea Austriacilor s'aū scos și s'aū adus la locū muscăliții cei vechi. Toți capiū eteriilor Greco-slave, toți parveniții din Fanar, din Odesa, din Bulgaria și Serbia, într'un cuvânt toți sbirii Rusiei sunt la putere spre a spiona și paralisa pe Turci și a batjocori și împila pe Români, amici ai Turcilor și apărători ai drepturilor legitime ale Țerei. Subcărnuitorii, arendașii greci aū ordine pe ascuns de a lua tot de la țerani în numele Turcilor, și a 'i face a striga cō le eră mai bine cu Muscalii decât cu Turcii. Spre culmea nenorocirilor, Austria impune Tur-ciei și Românilor pe Stirbeii, pe omul ce la 1830 fură autonomia Țerei spre a o vinde Muscalilor, ce la 1849 se sui pe thronul lui Mircea trecând peste ruinele na-ționalității Române, spre a domni în adevărat satelit al Rusiei, ce în fine batjocori în fața lumii suzerani-tatea Turciei și vëndu din nouă România Austriei.

spre a o prepara de a deveni într'o dî o pradă mai facilă pentru Rusia. Aducerea în țeră ca Domnitor a acestui om este un flagel pentru Români, și o insultă din cele mai grave pentru Înalta Pörtă.

Austriacii îi prepară o intrare *triumfală*. Români se opuseră printr'o tăcere profundă, ca și la intrarea Austriacilor. Nici un Român nu se fărîma cu firea a eși înaintea lui. O adunătură (racolement) de ómeni sistematicamente perfidi, ciocoi de meserie și de nația, de Greci și Bulgari susținuți de Muscali spre umilirea Românilor, toți membrii eteriilor Greco-slave, toți câți contribuiră pentru formarea acelei legiuni numite de *cruciași* spre a despoia mai mult pe Români decât a se bate cu Turcii; acestia formară un popul adică de vre-o 300 *ipochimeni*, veniră la Giurgiu și trecură Dunărea la Ruscucă (unde de dinadins eră să desbarce Stirbeiu), spre a'l priimi în triumf și spre a'și rîde de Turci pe chiar teritoriul lor, arătându-le cō fără a se auđi de pace, ei, inamicii lor, le calcă pămēntul și îi batjocurescú în față. Intr'un cuvēnt ofițerii legiunii Greco-slave, în dîua de astădî formedă în ochii Austriei popoul Român ce vine a striga *osană* celui ce vine în numele Țarului, spre a insulta din noou pe Sultanul și spre a împila și vinde pe Români.

De mă veî întreba ce facú Români, nația adevărată și adevărații ei boieri? Ce pot face mai mult decât a arēta a tot-putința slăbiciunii, și apoi d-ta scii fōrte bine care Ț puterea principiilor. Români aŭ rēcunoscut o dată cu solemnitate suzeranitatea Înaltei Pōrți sperānd cō se vor bucura de autonomia lor. Turcii aŭ inchieiat o convențiō cu Austria, și Români cată a considera pe Austriaci ca amici ai amicilor lor sub responsabilitatea Turcilor.

Prin urmare, veđi cō Români cei buni sunt prudenți și sciu a'și reserva dreptul de a putē într'o dî cere cuvēnt Turcilor de politica lor înaintea Europei.

desdemnate de purtarea Austriei. Românii ca să aibă răbdare și tact de a nu eși din cercul adevăratei lor forțe, care este a legitimității și a tratatelor.

Intrarea lui Heliade în țară a turbat pe toți partizanii Rusiei, și a făcut a se naște dese observații din partea Austriacilor. Acestia din urmă n'au a'și imputa despre trecutul lui nici despre rolul lui de la 1848, ce a fost conservativ și legitimist în contra zavergiilor muscăliți. Austriacii se plângă de prezentul acestui om, căci lui îi atribuie totă priimirea rece ce avură de la Români; lui și totă priimirea ce i se prepară lui Stirbei, și aci Austriacii insultă pe Români. Par'că ei n'ar avea simțire și minte ca să cunoască cugetele sistemului austriac. Cine a pus pe Austria să debute în țară cu acea proclamație? Ânsă scii, când vor să ucidă un câine îi află pretext că este turbat. „Nația este revoluționară cu faptele emisarilor incendiari ai Austriei; Heliade inspiră ura către Austriaci, iar nu însuși proclamația și purtarea lor.“ S'au cercat mâi în toate direcțiile a face pe acest om să treacă înapoi Dunărea, ânsă n'au reușit. Întrăbă pe cei ce veniseră la Vidin din Viena și din Paris spre a face noul revoluțiu, și vei auzi că are dreptate Austria să ceară expulsarea lui Heliade din țară ⁴⁴). Vezi cum se făcea la 48 instrumente planurilor muscălești și acum celor austriace*).

*) Finele acestei relații destinate publicității se pare că lipsesc.

CIX

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 1854, Octombrie 14/23

Amatul meu domn,

Când am ajuns în Constantinopole, ți-am scris o scrisoare lungă, descriindu-ți starea lucrurilor din țară. Credeai necesar acum a-ți comunica și cele ce în două rânduri am vorbit cu Derviș-pașa, comisarul Înaltei Porți, când eram în Bucuresci.

După vre-o cinci zile de la venirea mea și a comisarului în Bucuresci, (coci din întemplantare am venit în aceeași zi) m'am dus să-i dau o vizită. Între altele venind vorba de situația țerei, îmi diste: „Vezi ce ați făcut, domnilor; mișcarea d-vastră de la 48, aduse Baltalimanul, și Baltalimanul pe Stirbeiū; și iar se cuvine a conveni cō Baltalimanul și Stirbeiū sunt două calamități pe țera d-v., și aceste două rele sunt rezultatul faptei d-văstră.“

Mișcarea de la 48, il răspunseiū eū, se cuvine a fi considerată din două părți: din a turburătorilor de meserie și dintr'a apărătorilor. Cei d'antēiū aū fost și sunt instrumentele politiceī moscovite, ca la 1820, ca la 1840 la Brăila, ca la 48, și de atunci pînă astăzi; cei d'ai doilea aū fost și sunt victime ale instinctului lor de apărare, coci s'aū apērat ca în contra fatalității; coci Rusia ori ce a voit s'a făcut în țerile nōstre. Baltalimanul a venit ca și Andrianopole, ca și 1812 la Bucuresci, ca tōte tractatele impuse de Rusia. De a voit să facă Rusia o turburare în țară la 48 pentru scopurile sale în Austria și în Turcia mai vētos, și apoi să aducă Baltalimanul, nimeni n'a putut a o

împedeca; ce voiesce ea è scris de la un timp încoa ca în cartea sôrtei. Biéta țeră Română cu ômenii sêi, ce n'au fost nici o dată instrumente moscovite, prin instinctul de apêrare se sculă a protesta în numele tractatelor, legitimității, al Sultanului în contra anarchiei preparate; dejucă planurile desastrôse ale lui Duhamel; întêmpinând rês bunarea și măcelul, reuși a susține ordinea în contra demagogilor înțeleși cu agenții ruși. Pe cine dar acusi Exc. Ta? pe Rusia și pe agenții sêi dimpreună cu turburătorii de profesie de la Brăila, ce ținteaŭ a aduce Baltalimanul și altele, saŭ pe Nație ce sciŭ a se apêră, și a face ca Baltalimanul să nu viia întocmai după tôte dorințele Rusiei? Ceea ce a vrut să facă Rusia a fost turburarea, anarchia, incendiul, măcelul, ca să aibă pretextul de a interveni ca protectôre, adică. Ceea ce am făcut noi, a fost întêmpinarea acestora, *plus* relipirea (*rattachement*) Românilorŭ către Turci, minus scenele ce se vedurô în Transilvania și aiurea.“

Venirô alții și ne întrerupserô vorbirea.

Când eram să plecŭ la Constantinopole, mă duseiŭ să'l mai vedŭ, vorbiŭ êrô de nevoile țerei, de purtarea și pretențiile Austriacilor și de abandonarea Țerei din partea Turciei în prada inamicilor comuni: și ai Românilor și ai Turcilor.

Ce vrei să vă facă Turcia, rês puse el? când o dată d-vôstră v'ați apucat sa proclamați o Românie mare, să vă depărtați de Turci, să luați provinciile de la Austria și Rusia, să vă constituiți în comitete democratice și socialiste; și cu acestea să sculați asupra d-voastră Austriacilor și a Rușilor, gelosia Ungurilor și a Polonilor, și drepta mânie a Înaltei Porți? Faptele d-vôstră v'au adus peirile de care vă plângeți.

— Excelență, îi diseiŭ, și mai deunădi și acum ve-quiŭ măi același ton și aceeași acusație. Justificația mea n'a fost, cum vedŭ, de ajuns. Îmi vei da voie

a'ți răspunde așa de sever după cât acușația este de gravă.

Nu'ți cer inteligența și pătrunderea unui diplomat cu bună credință; e de ajuns un Musulman să aibă numai ochi ca să vadă că Românii, țera întregă priimesce de la 1848 pe Turci cu amor, cu entusiasm, cu flori, cu arcuri de triumf, cu aclamații de bucurie, cu poezii și cânturi, unde pînă la 1828 vă priimiă cu sęcuri. Semnele acestea nu sunt semne de ură și de deslipire de la Turcia. Eū nu te invit să citești câte s'aū scris și s'aū făcut de Românii de la 1848 încoa, te rogū numai să te uiți la dēnșii. Care faptă a lor învederēdă cō vor a se deslipi de Turci?

— Nu sunt Românii ce aū proclamat România mare și facū propaganda ei cō noi, Austriacii, și chiar Rușii cătaū să o stingă? Nu sunteți d-vōstră ce ați eșit cu aceste idei?

— Fōrte bine, ansē cine sunt acei Romāni și cāți sunt? Dece, o sută, o mie, dece mii? Luați'i, judecați'i, pedepsiți'i și lăsați țera în pace, protegiați-o, pentru-cō ea vă priimesce cu flori, și vă arată afecție ca nici-o dată. Ce logică e asta? Pe noi care dicitēi cō am eșit cu aste idei, ne-ați avut în Turcia, ne-ați dat lefuri, ne numiți beī, și pe biēta țera ce nu e solidară de ideile și faptele nōstre, o lăsați în prada celui antēiū venit, și veniți cu limbagiul ce ții ca și cum ați voi a o pedepsi ēnsuși voi! De sunt și eū unul din aceia ce dicit cō s'aū rebelat în contra suzeranității Porții prin înscrișuri sau fapte, pentru ce mă numiți beii și imi dați apuntamente? Aușisem cō politica Turciei e fină, nu sciam ansē cō e așa de rea ca a Rusiei; pentru-cō e prea rea daca întōrceți logica umană așa pe dos, spre a vă justifica faptele, și e și mai rea daca merita a i se aplica proverbul: „Căinelui pe care vor să'l omōre, îi află pretextul cō e turbat“, Românii ansē n'aū turbat ca să fiă sacrificai, ci turbēdă aceia

căror li se demonstra prudența, pațiența și blandetea Românilor. Îți spuiî ansă, cō cei adevărat turbați n'au mințile în cap, se întunecă, se mușcă pe sine și mōrtea le è aprōpe, de nu vor afla remediul.

—De sunt adevărate câte ȓici, Turcii de unde era să le scie, când d-vōstră n'ați scris, când reprezentanții d-vōstră v'au arētat altfel la Pōrtă ?

—Turcii putea să nu le scie, dar ōmenii lor de Stat aveaū datorie să le afle, cōci altfel nu se pot ține Statele. Noi am scris, și Excelenția Ta de ce n'ai citit ? Ministrii vostri de ce ne alungă și nu vor să ne audă. Este apatie ? este ură ? sau (ferescă Dumneȓeu) este o ignoranța sistematică ?

—Nici una nici alta, ci n'au ōmenii timp a se ocupa cu asemenea chestiuni, când altele sunt mai grave.

—N'au astăȓi, dar la 48 ce era mai gravū decât evenimentele aceluī an și următorul ; atunci chestiunea nōstră erā chestiunea ȓilei. Ce au făcut aceia a căror le era și datoria și profesia de a se ocupa de dēnsa ? Au trimis pe Fuad-Efendi ca să'l chivernisescă, și au ascultat câte au spus el în defavōrea Românilor și în paguba chiar a Turcilor, ce cu adevărat aduse Baltalimanul.

Cat îi vorbiam, mă ascultă cu flegma orientală, ansă vedeam cō è mișcat dupō neastēmpērul ce avea pe fotoliū : când lăsa piciōrele în jos, când se suia cu amēndoē sus și sta stārcit.

—Ce scrieri s'au publicat în chestiunea d-vōsstră ? ași vrea să le am.

I le enumeraiū, și îi promiseiū a'ī trimite numai Protectoratul și mica broșură cu epistole, unde sunt și memoriurile adresate la ministerul Franței și Engliterei (pentru-cō numai acelea le aveam și le mai am).

—Ia spune'mi cine a eșit cu România mare ?

—Ea nu è eșită ; ea există pinō unde se vorbește

limba Română, cum exista și Germania și Italia, și asta nu e nici virtutea nici crima nimului.

— Cine a scos-o ca un spăimântaliu Austriacilor și Turcilor? am vrut să dică.

— Politica Rusiei mai întâiu, și apoi ca un îndemă-natecū instrument al ei, Ión Ghica, complicatul în complotul contra lui Alecu Ghica, fostul Domn, și ginerile generalului fanariot al Rusiei Mavros, Ión Ghica pe care ca pe un alt Sanco Pança, al *Donului Chișiotte* de la Nord, ce face din oile inocente ale României nisce inamici teribili d-vóstră, îl ciracladisiróți cu insula Samului.

Rēmase uimit la numele lui Ión Ghica (cócă îi e amicū).

— Ânsē când se acusă un om, se cuvine a da cine-va probe.

— Îmi place lealitatea exc-tale și sentimentul de justiție. Îmi place cō nu condamnă fără doveđi; pentru-cō fiă-cum nu pōte cine-va inculpa un om. Bine faci de-mi ceri probe, pentru-cō mă împuterniceđi a vē cere și eū — de cincă milióne de ori mai cu stăruință și mai cu energie — probe pentru cincă milióne de Români ce îi acusați fără nici o dovadă când ei vē arată atata afectie.

Care sunt proclamațiile acestor Români? care faptele lor? care societățile lor secrete? care chieltuielile lor pentru acēsta, cari emisarii lor? care cel puțin vorbele lor de cārtire asupra vóstră? Când, în ce privesce pe Ión Ghica, ei aū în mână corespondința acestuia cu nebunii incendiari, când probe de chieltuielile ce a făcut el cu emisarii de România independentă, saū subt un prinț de dinastia Țarului; când ómenii ce aū profesat asemenea idei sunt sciuți de afiliații cu ómeni și agenți ai Rusiei; când aduńările și decisiile lor în Paris pentru România — spăimântaliu, nu se făcea decât în salonul dómnei Odobescu, și publicațiile proprii a da argumente Rusiei se

tipăria cu bani d'ăi fiului Odobescului, mai è trebuință de alte probe?

— Nu se pôte să fiă Ión Ghica capul acestei eterii.

— Bine, nu è Ión Ghica? sunt eũ sau alt cine-va, sau daca nu è nimeni, acusația ce ne faci è vană, absurdă. Cată să fiă cine-va capul și adeptii lui; acusați, judecați, pedepsiți sau iertați pe acela, iar nu Nația ce nu è solidară de acestea. Eũ sunt reprezentantul ei ales de dënса la 48, recunoscut de Înalta Pörtă; și glasul meu de nu va fi așa de tare ca a a două milioane și jumătate de Români, atunci nu mai sunt demn a'i pleda cauza. Îți vorbescũ tare, Excelență, și de vei lucra ca Fuad-Efendi, te voiũ trage tot ca pe dënсul la tribunalul Europei și al viitorimii; câte îți vorbescũ și imi vorbesci nu vor rămâne nepublicate.

Tot ce imi place ansă a crede este cõ de bun și îndemânatecũ diplomat ți-ai prefăcut limbajul acesta, ca să mă sforți a'ți spune adevăruri ce pôte nu le cunoscea. În asemenea întâmplare fericescũ ministerul Otoman de alegerea sa în persóna Excelenției Tale, și sórta patriei mele mai bună decât la 48.

Plecũ la Constantinopole, am venit să'mi ieu adio și să te întreb de imi comandă ceva.

Ne-am despărțit. A două di i-am trimis broșurile sus arătate, și un tabel manuscris de o cõlă, în două cõlõne, unde se arêta situația Moldo-Valachiei la 48, într'un chip strategicũ: ce făcea Rusia cu agenții și închețaii ei d'o parte, și ce făcea Moldo-Valachiã de alta. Acestă scriere 'ți-o voiũ comunica cu altă ocașie.

Îți voiũ mai descrie încă câte am aflat în țeră de la fostii administratori ai Olteniei, numiți provisora-mente de Turci, în chestiunea lui D. Brătianu, Ruse-tache, Stefan Golescu și alții. Acestea iar sunt fapte, depozitii ale administratorilor la pașă de la Vidin, pe

când eu mă aflam la Varna. Acele corespondențe și depușiții au date, subsemnături. Româniții toți le scia, când noi nici nu visam.

La revedere.

I. Heliade.

CIX

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinopole. 1854, Noembrie 12/24

Amatul meu domn,

Ți-am scris prin Scarlatache din București; ți-am scris și din Constantinopole după ajungerea mea îndată. Ți-am promis că ți voi mai scrie despre unele altele, însă ocupațiile săi mai bine alergările nu m'au lăsat. Aici o visită, chiar când afli persoana unde te duci, costă o Ți. Mai facil face cine-va o visită la Londra din Paris, decât aci de la un locu la altul.

Eu în prețuia când eram să plec, după doă scriori ale mareșalului, ducându-mă la Reșid-pașa să mi ia congediu, mi a Țis: „Vous resterez encore pour quelque temps, car l'Autriche s'oppose à votre rentrée dans les Principautés“. Sunt strimtorat că mă aflu iar despărțit de copii. Altminteri însă imi pare bine pe de o parte că mă urăsc Austria ca și Rusia (și această ură demonstră principiile și purtarea mea); iar pe de alta că n'ași fi dorit să mai intru în țeră, ci să mă tragă cu copii într'un colț al Turciei. Asta am exprimat-o de când eram pe marginea Dunării și veniaș omeni la Rusciuk din București ca să mă vișiteș. Din 200, cel pușin 150 veniaș pentru chivernisele, 30 cel pușin ca să mă spioneș, și 20 de amicie

saŭ de rudenie. Cum să trăiască cine-va cu astfel de ómení, guvernați când de Muscali, când de Stirbeiu, când de Austriaci? Apoi și de aŭ ceva opiniuni politice, góndescú cò ce sbóră se mánancă, facú nisce ei ói din toți inamicii cauzei țerei și a lor.

Să'ți spuiú ceva despre fracțiunea polonă a lui Ciartorisky. Védénd cò Austria è invitată de a intra în danțul puterilor occidentale aliate Turciei, Conte Zamoisky se duse antéiú la Roma spre a'și da cóstele cu iesuiți spre ale căror doctrine și maniere din fire avea aplecare. Cu recomandații d'acolo veni în Constantinopole și cum se înțelese cu ambasadorul Austriacú, de unde pinó aci în iérna trecută îi erà prohibită venirea în tabăra otomană, i se deschise și drumul în țera nóstră. Cum intraró Austriacii în Bucuresci, Zamoisky se védú neincetat cu dênșii de gütü. Asta erà o problemă ce făcea pe ómení mai mult a crede cò Austriacii s'aŭ umanisat, suferind emigrații, decât cò Zamoisky s'a austriacisat. El è iar una cu Ciaica, și din Románi, cu Ión Ghica și cu tótă confrăția. Ciaica cât fu comandante în Bucuresci, nu mán-că și nu petrecea decât în casele boierilor rusolatri saŭ fanarioți. Când plecă din Bucuresci, gazeta lui Carcalechi fú plină de scrisorile de mulțumire ce 'i deteró diferite clase de boieri, de neguțători și de mese-riași, subsemnate tot de cei ce, saŭ cu bani saŭ cu persóna lor, contribuiseró la formarea legiunii de Stavrofori Greco-slavi.

Mai sciú una: când am plecat repede din Constantinopole la Șumla în iérna trecută, am lăsat familia fără căpétéiú și pe băiat fără scólă. Mama sa l'a pus în luna lui Februarie în colegiul de la Bebeek fără să scie de ce profesori se dirige. Șeđü acolo pinó la capétul lui Maiú. Aflaiú cò aceea este o scólă de iesuiți și scriseiú să'l tragă de acolo, nu cò mă temeam să nu'í insufle doctrinele lor, còci băiatul è micú, ci pen-

tru ochii și gura lumii. La visitarea de două ori a soției mele în colegiū, directorul îi duse să-mi scrie că, după ce mă voiū duce în țeră, să miđlocescū a se stabili și acolo un asemenea colegiū, căci Ión Ghica 'i-a promis. Apoi ține-te de laudele ce începū a da instrucției, talentului, onestității și mai vĕrtos chreștismului lui Ión Ghica felicitându'l că se află *dans la vraie voie*. Ión Ghica de mai mulți ani eră stabilit în Bebeek lângă iesuiți, atât ca să se perfecționeze în drumul societății ce scii că formase în Paris înainte de 48, cât și după îndemnul și recomandația confratelui seū Ciaica.

Astea fură ca să veđi că ăștia sunt un corp; însă să vedem cum de Zamoisky vine la calculele Austriei? Primo pentru recomandația iesuiților de la sorginte din Roma; a două ca Austriei promise că Ciartorisky se lepădă în favórea dinastiei Kesarocrăiescī de pretențiile ce are la coróna fiitórei Polonii; a treilea că la restabilirea acestui regat renunță la partea ce se află sub Prusia dĭcĕnd a se forma numai de Polonia rusă, de Galiția și Cracovia spre a nu atinge interesele Germaniei; a patra, că Austria spre despăgubire despre țerile ce va cede, să iea Moldo-Valachia, și Turcia Crimea și póte și Basarabia. Astfel Rusia, după disfată, să aibă drept bulevarde în Orient pe Austria, Polonia și Turcia. Astea sunt nisce propoziții departe încă d'a se realiza; însă cu dĕnsele fracțiunea Ciartorisky își dete cóstele cu Austria. Din streinī credem, frate, că numai Omer-pașa voiesce binele țerilor nóstre.

Nu-mă aducū aminte să fi spus în țeră cui-va în detaliū acestea, cum țī le scriū d-tale; însă manierile și doctrinele lui Ciaica și Zamoisky, nu-mă venia bine nici de cum la cele ce se atingea despre drepturile țereī nóstre, și póte că mă voiū fi exprimat ceva vagū la unele.

Venind aici in Constantinopole, mă însciințarō din Romāniū din Brussa, cō nepotul lui Maghieru le scrisese din Rusciuk cō între alte crime ce am eū Heliade, este și aceea de a fi inamicū al marelui eroū Zamoisky și cō ași fi cutezat a face un asemenea bărbat *trădător*, lucru ce a făcut mare scandal între patrioții nostri pînō la Maghieru. Mie imi place a numi lucrurile pe numele lor. Zamoisky, ca Polon și in doctrinele sale, își face datoria a lucra spre reușita causei sale, și de va reuși cu paguba Romānilor, după preceptele sale, pré puțin îi pēsă. Un asemenea om pōte avē orī-ce nume altul cuviincios afarō de *trădător*; care se cuvine și se lipesce, după tōte cuvintele, numai Romānilor ce se oferū de amăgiți sau instrumente spre a se realisa asemenea planuri. N'am speranță, frate, in aceia ce se impopotōneșă cu numele de inteligentă romānă și de ómeni ai causei: unii sunt ruși, alții austriaci, alții și una și alta, și pe d'asupra complici ai fracțiunii Ciartorisky, și'mi amuță pe cap tot felul de vāgabonđi și spadasinī ca să'mi cēră cuvēnt pentru atacul ce am făcut, pe spusa Maghierului, unui eroū ca Zamoisky.

Nu sciū când voiū pleca din Constantinopole.

Imi scriū din țēră cō Englitera ar fi cerut lui Colchum să se consulte cu Romāniū încercați și a lua părerea lor la întrebările de mai jos. D-nul Colchum, ce è una cu Ión Ghica, Ciaica și Zamoisky, n'a găsit Romān mai bun și mai încercat decât pe Suțache, cumnatul lui Mavru și unchiul de soția al lui Ión Ghica.

Écō întrebările :

1. Quelle espèce de gouvernement conviendrait mieux aux Principautés Danubiennes ?

2. Si ce gouvernement peut-être représentatif, et quel serait le principe sur lequel se baserait l'élection des membres de l'Assemblée générale, principe propre à assurer la prospérité du pays et à le mettre à l'abri

de l'influence des puissances voisines; si les affaires ou les besoins du pays et l'esprit des habitants exigent la formation d'une ou deux chambres.

3. Combien de troupes régulières cette Principauté peut entretenir.

4. Que doit-on faire de revenus des monastères non engagés pour les lieux Saints *).

5. Si les populations de ces deux Principautés peuvent mieux prospérer par l'union de deux pays sous le même gouvernement et sous les mêmes institutions.

Îți trimit și copia scrisorii românești pentru care rugaii pe d-nu Zossima a țî-o copia. Autorul ei este subsemnat K. Nu pot ști bine dacă   C mpineanu, sau Nițescu sau secretarul de la obștesca epitropie, unde este Suțache president. Mai mult imi vine a crede că este cel d'ant eu, pentru-că ast di țin cu toții o asemenea manieră și limbagiu cum termin  scrisoarea.

Îți mai trimit și copia altei scrisori de la altul, ca să știi cum se p rt  Aurtriacii:

„Domnul meu,

„Nu aflu termenii prin care să exprim suferințele sv nturatului popol al țerei n stre. Pațiența'i ajunsse la culme. Afară de pretențiile exagerate și peste putința lor de a le deplini, cum paturi, saltele, plapomi, etc. c te 8 și 10 de casă de săracu unde se dau soldați, neomenoșii nostri óspeți comit nelegiurii, crime, masacre. Nu   ser  de do  s pt m ni incua să nu avem c te 3 și 4 victime ale atrocităților și crușimilor soldaților Austriacii. Cea de alalt -ieri intrecu pe t te. Pe ulța T rgoviștei la sanții Voevođi, 18 pacnici ma-

*) In scrisoarea rom nesc  ce am luat de la altă persoană se dice: *monastirile inchinate.*

halagii furö ciopirtii de säbii, impunşi de baionete : opt römäserö în locü, cei-l-alti zacü în spitaluri.

„Pitescii s'aü spart ca sä scape de neomenia acestor barbari.

„Disgrația è și mai mare când vede cine-va cö asemenea crime se comit sub ochii nepesătorilor nostri apërători. În van Omer-paşa va sä arate ceea ce simte și voiesce pentru Români, cöci este incurcat nu numai de Austriaci, cu care are instrucții de a se înțelege, ci mai virtos de pași renegați ce i se trimit de la Constantinopole după impunerea ambasadelor. Ömenii ce i s'aü dat sub ascultare, mai mult il spionedü și il paralise. Turcia s'a sinucis prin lăsarea intrării Austriacilor, după ce mai antëiu, ca Saturn, și-a mâncat copii. Astăzi Români sunt desperați. Pöte-se? O credea ca ei s'ajungä a regreta timpul ocupațiunii moscovite? İți demonstre și veđi cö aü cuvënt. Tot Ruset agä ca și atunci, tot Herescu spätar; încăi viețele și stările nöstre, dicü ei, atunci erau în siguranță.

„Toți sunt de părere aici a crede cö comandantele acestor göđi este cumpërat de Ruși, spre a ordona însuși asemenea crime, ca lumea sä ajungä a dori iar pe Muscali(?), eü ansë credü cö această urä mai provine și din causä, de ce Români simpatisarö cu Turcii și nu cu Austriaci. Este un fel de rësbunare ca la 48, când turco-filii erä persecutați, închiși și biciuiți chiar în ochii Turcilor.

„Aci, prin consulul prusian, venirö din Rusia 30 de decorații spre a se da celor ce aü servit Muscalilor în contra Turcilor. Decorații sunt: Cantacozino, Arghiropolu, Herescu, Ioanide, Cioacän, Solomon, etc. etc. ce luarö aceste decorații de facă cu Turcii, în timp de rebel ancö!! Dicü cö asta e toleranță. Κάμνομεν τήν ἀνάγκην φιλοτιμίας, este curat o impunere și susținere a Austriacilor.“ (1854, Octombrie 14/26).

Aci în Stambul se dice cö Austria a promis cö pinö

la 1-iū de Ianuarie se declară curat în contra Rușilor. Asta è ca să mai aibă timp de a amăgi pe cabinetele cu bună-credință, de vor fi așa iar nu ênsuși ele complice, spre a aduce resbelul a se termina cu împărțirea Turciei, și căderea dinastiei napoleoniene, restaurând iar pe Burboni și făcând din Franța o vasală a santei Alianța. Asta ce dicu, ține minte. Declarația Austriei e mascată, ca să nu ia Englitera neoficială și Franța napoleoniană măsuri decisive.

La revedere.

I. Heliade.

CX

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinopole. 1854, Noembrie 14/26

Amatul meu domn,

Epistola d-tale din 11 Noembrie am priimit'o cu mare bucurie, și pentru înoirea corespondenței noastre de dece luni și pentru cele scrise într'ênsa. Ți-am promis în prima mea scrisore cō'ți voi scrie de câte-va întemplate la Rusciucū și ia Șumla. Eram să tacū, să le dau uitării, ansă vęd cō sunt necesarii servind de preliminară la răspunsul ce am să facū la acéstă ultimă a d-tale epistolă.

Cunoscī pôte din câte 'ți va fi scris soția mea causa trimiterii înapoi din Șumla a d-lor Tell, Goleșcu și alții de cōtre mareșalul, și poți a o devina. Atunci Turcia se afla ca și astăzi în necesitate de a menația pe Austria, și după cererile acestiia, mareșalul luase ordin de a nu ierta a se forma nici o oștire polonă și mai vértos română dincōce de Dunăre. Prin

urmare, d-nu Tell și alții erau numai suferiți (după acel ordin) a sta în Șumla și a aștepta alte impregiurări mai favorabile. D-nu Tell mai avea cu sine și doi Francesi și doi Poloni, despre cari fracțiunea lui Ciartorisky reprezentată prin Ciaica făcù observații mareșalului că sunt nisce *rouges* și ce mai știu și eu, căci și Polonii se mănâncă ca câinii, și cei mai cu dinți și mai lătrători sunt tot ca câinii cei cu stăpân, adică cei de sub Ciaica și compania. Mareșalul făcù observație să se depărteze din Șumla acei străini și din România cei compromiși cu pretenții către Transilvania, Banat și Bucovina, ca să nu se dea pretext Austriei a veni la alte margini. D-nu Tell cum se vede, rămase tot cu aceia împreună; și mijlocind și alte purtări, aduse pe mareșalul la nevoia de a-i pofti să plece din Șumla, și să nu mai intre în rața taberilor sale fără a sa permisiune. D-nu Stefan Golescu scrisese o scrisoare mareșalului protestând de inocența sa, și blestemând nisce calomnii imaginari, arătând că el și dimpreună cu alți Români sunt tot cei de la 48, cu diferența numai că voiesc o *Românie mare și una*. Asta supără și mai mult pe mareșalul, și duse către cei de față (cum am aflat) că oamenii ăștia sunt nebuni! Când adoptă o idee, pretind să o adopte totă lumea și însuși cei ce ar avea pagubă dintr'însa, și dacă Austria și puterile aliate nu pot suferi această idee, Golescu n'are nici încăl bunul simț al stăruinței și al consecințelor; pretinde și recompense pentru neposibilul și extravagantele sale. Se determină să-i dea un consiliu și i' răspunde printr'o scrisoare a căreia copie o posed și care arată și blândețea și prudența și voirea de bine a acestui bărbat. Ti-o trimit în copie și numai pentru știința d-tale; eu o avuiu mai târziu chiar cu permisiunea mareșalului. N'asfi vrea însă să mă compromit cu divulgarea ei în acești timp. Ca să vezi și să mă judeci mai bine de veritatea acestei

copii, fă cum să cunoscî pe cea adevărată subsemnată de mareşalul şi trimisă lui Stefan. Pe lângă acestea mai informează-te şi de la Mustafa-bey fratele mareşalului despre purtarea fiă-căruia, cum şi a mea în Şumla, şi despre cui s'ar cuveni numele de *intrigant* ce'l da acesti oameni la individe neofensive.

Îți mai trimit încă copia unei scrisori ce Rusetache scrie lui Stefan, şi care fiind la Creţulescu, la plecarea'i din Şumla, nu scîiu cum ajunsese în mînile unui Polon ce dănd'o unui Român s'o citescă, acesta o ceru şi mî-o făcu present, nu ca sa'mî serve, credu, ci ca să mă insulte şi el pôte. Acastă scrisore, de şi n'are nimicî de adevăr în sine, ansă demonstră cō eu aşî fi dorit unirea Romănilor, umilindu-mă pînă la *a o cerşi*. De ar fi adevărat, nu'mî face desonore mendicarea dragostei şi unirii, şi demonstră un spirit de pace, iar nu de discordie şi intrigă. Să venim la impregiurări mai vecine :

Pe la mijlocul lui Iulié soşia 'mî eră fôrte amărată la Constantinopole. Medicîi o consiliară să vie a se mzi apropia de clima natală. Ceruiū voie a veni s'o iaū. Mareşalul imî permise a veni numai pînă în Varna şi s'o aştept acolo. Luaū, cu voia mareşalului, pe maiorul Deivos cu mine, spre a'l trimite din Varna în Constantinopole spre a însoşi familia.

Ajungēnd în Varna, întalniū pe stradă pe d-nii Stefan Goleşcu şi Cernătescu. Eram cu Deivos, ei se făcură cō nu ne vedū. Deivos dîse : de ce vor fi venit oamenii ăstia aci? Eu rēspunseiū : pôte ca să yedă tabăra reunită a Francesilor şi Englesilor în diferite costume, ce nu vede fiă-ce om, şi nu de doă ori în vieţā.

Stătuiū o sēptemānă în Varaa aşteptānd. După ce plecā d-nu Deivos, şi vedēnd cō la ajungerea vaporului familia nu'mî vine, şi cō scrie cō va mai întărđia vre-o doă sēptemāni, disperat, plecaiū din Varna ; cōci

auđiū cō mareșalul se și mutase în lipsa mea din Șumla la Rusciuk.

Venind în Șumla unde aveam bagajele, și mai întârziind aci două zile, dintre Români popa Șapcă veni să mă vedă îndată și să mă roge cō, de voiū merge la Rusciuk, să rogū pe mareșalul să'i dea voie a se duce în țeră la copii, dicēndu'mi cō acum nu mai e nici o dificultate, cōci Stefan Golescu, trecēnd prin Șumla, fără a se arēta la nici un Român, l'a chemat pe dēnsul (popa Șapcă) și l'a invitat să se prepare și să vie cu el în țeră. La necutezarea ce dice popa Șapcă cō 'l'a dis cō are, Golescu dice cō l'a asigurat să n'aibă nici o temere, cōci s'a și fost dat amnestia tuturilor Românilor cu care venia Maghieru cel mare în urmă. Popa Șapcă mi le spuse acestea cu naivitate și bucurie, cum cređuiū și eū, și dicea cō tot n'a cutezat să plece fără vcia mareșalului.

Plecaii după două trei zile din Șumla, promițēnd preotului Șapcă a'i cere voia. Ajungēnd în Rusciuk, nepotul Maghierului veni să mă vadă abia dat jos din trăsură, și să mă invite a mă duce la mareșalul să'l rogū a da libertatea lui Stefan Golescu și Cernătescu, ce aū fost aduși înapoi cu escorta de la Vidin și puși în temniță în Rusciuk dimpreună cu forțații, unde dorm pe pământ, și Golescu e și bolnav.

Rēmăseiū uimit și, încă cu straietele de drum, mă duseiū la mareșalul a mă înfăcișa. După întrebările de etichetă il întrebaiū despre Golescu, și 'i arētaiū cō acest om nu e nici născut nici crescut de a se afla în acea stare mai nesuferită decât mōrtea. Nu cunoscu, îi dīseiū culpa saū pira, dar dicū cō nu e nici uman nici politicū a debuta Turcii la marginea Dunării cu asemenea închisorī a omenilor de la 48. Ce-ar dice Românii în țeră?

Mareșalul imi răspunse cō scia cō erā aduși acei omeni, dar nu scia cum și unde era puși. Fiind-cō 'i

arët ansë, poruncesce să'î scôtă, dar nu'î pare reü de acest tratament trecëtor, cöci il merită mai pe mult timp, când d-nealor își bat jocü și de Turci și de Mareșalul lor.

Nu voiü, dise, să divulgü scopul lor nebunescü și corespondințele lor spre a face o nouë revoluție, nici proclamațiile lui Maghieru nepotul, tôte cu scop de a crea pretext Austriei de a veni și ea a *restabili adică ordinea* în contra unor ömeni ce vin în țeră a turbura pacea, plecați din sînul Turciei, nu voiü să divulgü asemenea fapte, ca să le daü o autenticitate, decât dicü cö, dacă mareșalul muscal ar fi dat ordin cui-va să nu se mai vedă în rađa comandei sale, și ar mai fi venit cum veni Golescu pe ascuns, 'l-ar fi pus să'î impusce.

Ordonă îndată să viiă primul seü adjutant, și nefiindü acolo, chemă pe al seü Divan-Efendi, trimițendu'l la Seid-pașa al Rüsuciului ca să'î dică să scötă pe Golescu și Cernătescu de unde se aflaü, și să'î puiă sub gardă bländă într'o casă cu saltele și cum se cade la quartier. Pe dată furö scoși și așeđați mai bine, de faça și cu Nițu Maghieru ce venise să më röge, și care më insoçise pinö la cuartierul mareșalului. Acesta avü mulțumirea și naivitatea de a spune Golescului cö Heliade sosind, protestă de acéstă tratare și miđloci schimbarea. Golescu îi dise cö minte, cöci acea ömenie îi veniă de la Colchun! Mareșalul scie mai bine de unde 'i-a venit, și eü n'aștept mulțumire, cöci n'am făcut'o pentru Golescu sau Cernătescu, ci pentru datoria sacră ce aveam asupra mea.

A doüa sau a treia-ți acesti doi domni furö expediți din Rusciuk la Constantinopole, unde furö liberi.

Dupö o ședere de vre-o 8 zile în Rusciuk, aflaiü de la ömeni din Giurgiu, cum și de la fratele d-lui Russo ce venise despre Caracal, cö în Valachia-mică

tótă lumea scia de încercările de revoluție ale lui Dumitru Brălianu, și despre corespondența acestuia cu Rusetache, Goleșii și alții.

Luaiü apoi scrisóre și de la soția mea cö erä ajunsä in Șumla, și'mi da de scire de cele întâmpläte la Constantinopole. Îmi spunea cö d-nu Deivos, venind in Constantinopole, și visitat säu întâlnit cu Românii d'acolo ca Marinică și alții, venind vorba le spuse cö a vëdüt pe Goleșcu și Cernătescu in Varna. Românii rëmaserö in mirare, și unii dïserö: veđi cum ne-äü amăgit ? cötre noi dïcea cö se ducü in Asia. Unii îi criticarö cö reü facü de 'și vor pune planul in lucrare in astfel de împregiurări, compromit țera dimpreună cu persöna lor. Alții spuserö curat cö se ducü sä facü revoluție in numele fostei Locotenente.

Maï imi scria soția mea cö la plecarea ei din Constantinopole d-nu Maghieru a venit la dënșä plângëndu-se cö nu scie care din Români s'a dus a arëta la Pörtä cö Stefan Goleșcu *cu secretarul lui Maghieru* (așa numia pe Cernătescu) și cu nisce Moldoveni Mălinescu și frații Leca s'äü dus sä facü revoluție in țerä, și cö la ministerul din afarö a fost chiebat, el Maghieru, sä dea cuvënt și sä fiä rëspundëtor. Acause cö el a rëspuns cö Cernătescu nici nu 'i-a fost nici nu'i este secretar, ci i s'a dat acea calificäție ca sä'l compromitä și pe dënsul; al çoilea cö el stä bun de inocența lui Goleșcu, pentru-cö scie cö motivul plecării lui nu e altul decât o scrisöre ce a fost luat de la mama dumisale, in care'i scria cö e amalată, murindä, și'l conjurä sä viiä sä'l vađä Maghierul se plânse acestea la soția mea ca sä'i dea sä întâlegä cö adică acel delator ar fi Costache Alexandrescu, frate seü, ca sä arunce apoi culpa tot asupra mea. Soția mea îi demonsträ cö de la sosirea d-lui Deivos, Costache necontentit a fost la insule, și cö Deivos a spus despre

ființa lui Golescu la Varna la Români din Constantinopole.

Veți acum și aceste explicații: pe când Maghierul fu chemat la minister, Golescu eră și arestat la Vidin (coci acolo, cum se va vedé, se scia mai 'nainte de cele ce se lucra în Oltenia, decât la Constantinopole); al doilea, cõ după încredințări de la sorginte, aducătorul de nuvele la minister a fost Marinică, agentul lui Ión Ghica, ce are sistemă de a compromite pe toți Români spre a rămâne numai el pos.bil. D-ta scii din Paris cõ cërta și desbinarea noastră a fost pentru-cõ eũ mă sfortam a face pe Golesci și pe alții a rămâne numai în principiile de la 48 și a nu se lăsa a da în cursele ce întindea Ión Ghica la toți emigrații. De ași fi fost ambițios și le-ași fi voit rēul, 'i-ași fi lăsat și 'i-ași fi îndemnat a se compromite, ași fi făcut ca Ghica, saũ ca Manea Nebunul ce striga: *toți boierii sã mórã, numai Manea sã trăiascã*, ași fi vrut numai eũ sã rămăiũ posibil de a se servi Turcii cu mine la timpũ; ansē eũ, cum scii, mă nevoiam, suferiam ure și injurii sfortându-mē doi ani a'i ține pe toți în aceleași principii. Pentru-ce se despărțirõ ei de noi amēndoĩ decât pentru-cõ nu le incuviințam neconsecuențele?

Intrând în țerã, aședēdu-mē în Bucuresci, venirõ mulți a mă visita, și chiar de pe la județe. Între alții furõ și administratorii din Oltenia, numiți de Turci după depãrtarea Rușilor din acea provincia, și scoși după cererea Austriacilor ca sã se așede tót cei ce fuseserõ numiți mai dinainte sub regimul rus, pe care il numia legal.

Între cei scoși ca turcofilii erã și Romanescu, de țil aduci a minte, și Vișoreanul ce e fără un ochiũ. Romanescu imi spuse cõ, ancõ de când era Rușii în Oltenia, Brătianu erã trecut acolo și sta ascuns adicã; cõ la depãrtarea Rușilor numindu-se de pașa de la Vidin administratori, a fost și el Romanescu unul cum

și Barbu Bălcescu; cō Rusetache și Brătianu indoctrinase pe acesta din urmă în scopul lor, (de nu va fi fost îndemnat și de cumnatu-seu Geanoglu), cō într'o sēră, la masă sau la cărți, Bălcescu cu alți boieri împreună fiind, priimesce o scrisore de la Bucuresci, o desigilă de față cu toții, se miră cō vede o hartiă albă și numai pe margine scrise aceste vorbe:

„Frățiorul meu, citește acéstă scrisore cu căldura ta“.

—A! e slova soră-mii, exclamă Bălcescu, aci e un mister, să aducă cărbuni aprinși.

Puserō scrisorea pe lūngō cărbunii și începurō a eși litere citețe, citirō și aflarō sensul următor:

„Fratele meu, iți ducū grija. Muscalii plēcă mâne din Bucuresci spre a reocupa Valachia mică, a reimpinge pe Turci și a vē aresta pe voi ocărmuitorii. Ei sunt peste 20 mii, și de Turci aud cō ar fi numai vre-o cincī mii. Fugi, frate, și dă de scire și celor l-alti ocărmuitori și slujbași să fugă,“ și alte asemenea. (Subsemnată soția lui Geanoglu).

Alarma se dete, ómenii turcofilii începurō a fugi; unii venirō la Vidin. Din ocărmuitori fugirō unul-doii, Bălcescu îi însciință și îi îndemná, și sfortă și pe Romanescu a fugi.

„Eū, continue Romanescu, care sciam de mult cō „respondința și înțelegerea lui Bălcescu cu Rusetache și Brătianu, care sciam și marafetul de la 29 Iunie 1848 cō tot de la Rusetache eșise cō Muscalii ar fi venit la Focșani, ca să și facă apoi mendrele, prepuseiū, dice Romanescu, cō acea scrisore cată să fiă vre-o dievolie, în maniera acestei confrății, și ceruiū să vēdū scrisorea. Nu pré vrea să 'mī-o dea, și a-cēsta imi adaose și mai mult prepusul. În fine, vēdēnd'o, îi dīseiū: cui le vindī astea, nene? apoi asta e slova ta, scrisorea 'ți-ai fabricat'o tu singur ca să sperii lumea să fugă, să rămāie județele și plasele

„fără administrații, și ai tei să-și facă apoi fără greutate ce aveți de gând a face,” și demascău farsa.

„Eu, continue Romanescu, despre toate, cu mult mai dinainte dau raport și mă duceam și în persoană la pașa de la Vidin spre a-l lumina de cele ce se întâmpla.

„Pașa îmi da instrucții a-i priveghia numai, și a le dejuca planurile, împedându-i de a reuși la ceva, iar nu și a-i aresta, ca să nu se dea mânușă Austriei să țină că a fost vre-o încercare de turburare în țară. Cu astă politică, pașa ce se înțelegea cum se vede cu mareșalul, destituî pe Bălcescu, trimise pe Nițu Maghiero ce se înțelegea cu dînșii, din Vidin la Rusciuk, mințindu-l că ar fi scris lui Omer-pașa să-l numescă capul dorobanților, și opri pe Goleșcu și Cernătescu de a intra în țară trimițându-i cu escortă la Rusciuk.”

Astea le auziu pe la 25 August în București de la Romanescu unde pe la capătul lui Iulie, când era Goleșcu în Rusciuk și eu prin Varna și prin Șumla, nici nu le puteam ști. Nu-mi aducă aminte bine dacă tot Romanescu sau Russo îmi spuse mai târziu că într-o scrisoare scria Rusetache din Constantinopole lui Bălcescu și Brătianu în țară: „Faceți revoluția mai curând, că St. Arnold a poruncit s'o faceți!”

Mai îmi spuse d. Russo, că are în mânele sale o proclamație a lui Nițu Maghiero cu No. 16, în care îndemna pe sătenii să ucidă pe proprietari, și că după învățul acestui Maghiero, mulți sătenii puseră pe proprietari a treiera desculți pe mărăcini, care făcu ca Solomon să viia cu mitralia, și din două sate să nu lase nici copilașul din fașe.

Veți acum, frate, că Turcii știindu-le acestea, nu amblară decât a acoperi lucrurile, și a întâmpina excese fără a pedepsi pe nimeni; că pîritorii acestor omeni n'au fost alții decât faptele lor, și că cei ce au jucat

rolul de descoperitori ai comploturilor, nu se ascund, ci din contra își fac un merit că au servit țera. Apoi cum îți se pare d-tale că astăzi Cernătescu și cu doi Maghierii, nepotul și fiul, sunt tolerați în țară de Austriaci? Cum îți se pare când vei auzi că Austriacii numesc pe Romanescu tot canalie? Cum îți se pare când scii că Maghieru cel mare a stat în Viena, și în Cosstantinopole merge pe la Bruk, cum spun? Cum îți se pare când vei auzi că cei ce au luat patriotismul cu asalt, s'au dus adesea în Constantinopole la ambasada austriacă, arătând că de are Austria ceva intenții în Principate, să cêră a trage pe Heliade de acolo că acela îi strică totă trêba și i se va opune la toate planurile? Cine sunt precupeții drepturilor țerei și cine propagatorii mai convingători ai naționalismului meu? Când le aud acestea Români, pe cine facă ei credincioși, și pe cine trădători? Când aude țera acum că Austria se opune la reînturnarea mea în țară, ce dice?

Cată a termina aci cu astea fără a intra în atâtea și atâtea amănunte tot așa de interesante, ca să dau loc și altora mai importante.

Venind în Bucuresci, de a doa-ți avu mareșalul observații de la consulul Austriac despre mine, cerend să mă întorcă înapoi. Mareșalul îi arêta că n'are să se amestice la ómenii ce nu sunt sudiți austriaci. Observațiile însê se întêția cu cât se apropia ajungerea Austriacilor în Bucuresci, în cât Omer-pașa nu mai putea căta alte trebii de atâtea insistențe. Spre a'i ardica greutatea acêsta, mă determinaiu a cere o explicație cu consulul austriac Laurini, și trei zile mă tot dusei la Omer-pașa spre a'i cere voie pentru acêsta, fără a'i afla timp. Austriacii trecusero încóce de Ploiesci și Pitesci, și eu voia tot n'o putuiu lua; și pentru-có vream a vedé pe consul mai nainte de ajungerea acestor óspeți în Bucuresci, ca să nu dică că

mergă să'l ved de frică, mă determinaiū a mă duce și fără voie și a'ī spune apoi îndată, fără să afle mai întâiū de la alții. Prin fiul lui Sporer trimiseiū vorba consulului, care imi dete întelnire a doa-đi la 9 ore de dimineța. Când intraiū, după bună-điūa, mă întrebă: „Vous-êtes l'homme de 1848 ?

—Toujours le même, îi răspunseiū.

—Ce este spre servițiul dumitale mă întrebă din nouū.

—Am venit să te întreb, domnule consul, ce aveți cu mine și nu mă lăsați, după ce o dată Rușiū 'mī-aū ruinat averea, nici să staū în țeră, provisoriiū spre a căta de rămășițele ei? Voiū să'ți spuiū profesia mea de credință și purtarea mea.

—Bucuros, imi đise, ansă te rogū una, ca că fii cât se va pute mai veridicū.

—Tocmai acesta imi place și mie, cōci către oricine altul ași nara faptele după adevărul lor, m'ar lua de un fanfaron; iar poliția Vienei, fiind-cō are reputația cō scie tōte, și consuliū fiind parte ai acestei onorabile poliții, cată să scie mai bine de mă laud, saū codescū saū facū sofisme în narația mea.

Îi spuseiū încercarea Rusiei de a turbura la 1848 pacea în țera noastră prin ómenii sei, îi arătaiū mai pe largū ce făcū, la vederea acestui pericol, partea națională saū mai bine țera întregă; îi arătaiū rolul meu de legitimist către suzeranul țerei, și de conservator către drepturile și datoriele patriei mele; îi spuseiū despre ajungerea mea în Brașovū după catastrofă, despre serenada de acolo și despre răspunsurile mele către Românii Transilvanii, la orațiile și poesiile lor; îi arătaiū cō nu din dragoste către sistema austriacă, ci din stăruința de a fi consecuent, nu putuiū îndemna pe Transilvanii a fi rebeli către împăratul lor, când noi fuserem credincioși către Sultanul; îi arătaiū cō cât fuiū în Transilvania m'am mărginit într'o neutralitate ab-

solută, cō cāt fuiū în străinătate n'am eșit din principiele țerei mele de la 48, cō nu s'a întemplat să fiū în înțelegere cu aceia ce Austria îi numesce rebeli, și alte asemenea, din care multe aū venit numai cō m'am mărginit a fi reprezentantul și avocatul causei țerei mele, iar nu cō ași fi avut vre-o dată simpatie către Austria, de la care nici nu pretindū vre-o recompensă. Î-am mai adus a minte și de alte propoziții ce aū făcut unii-alții soției mele spre a da voie a se subsemna numele meū la nisce proclamații, și la care soția mea n'a consimțit.

Îmi răspunse cō le scie tōte și imi făcū compliment cō am fost fōrte veridicū, și cō guvernuul lui cunōsce tōtă purtarea mea; iar de s'a întemplat a nu mē tolera la 48 a rămâne în Transilvania, și a nu simpatisa cu politica mea, causa este cō eū atunci eram inamicul amiceii și aliatai sale Rusia. Ânsē astădi când Rusia cu purtarea și pretențiile sale, ajunse a întărîta Europa oficială, eū cată să fiū mulțumit cōci opiniile mele politice arătate la 48 și publicate în scrierile mele (pe care dicea cō le cunōsco) sunt recunōsute și adoptate de tōte cabinetele și de ênsușii al Austriei, și în fine cōci inamicul meū astădi e inamicul Europei întregi.

— Care dar sunt cuvintele pentru care Austria se opune la aflarea mea în țeră, și nu mē lasă a'mi căuta de averea'mi ruinată?

— Austria n'are nimicū astădi din trecutul d-tale, decāt te credē și te scie cō ai devenit organul poliției englese și mai vērtoș a lordului Palmerston!

— Multe pōte să scie bine poliția Vienei; despre a cēsta ânsē este fōrte reū informată.

Î-am spus curat despre ducerea mea de trei ori la Londra și de purul adevēr, cum il scii și d-ta.

Mai imi spuse apoi cō rēcēla Românilor către Austriaci, se atribue unei propagande a mele. Eū îi di

seiū, cō de ce nu o atribue d lui mai bine proclama-
 ției generalului Hesse? Romāniū nu pricep ei interesele
 lor? Intrați cu astfel de pretenții in țeră, și vreți să
 vē și amē Romāniū? Eū puteam să fiū mōrt de la 48,
 și d-v. tot astfel erați să fiți priimiți cānd debutați cu
 o asemenea proclamație. Aci eșiū puțin din sāngele'mi
 rece, și'i arētaiū cō nu mē lingusece atat influența ce
 imi atribue cō am in țeră, cāt mē insultă injuria ce
 se face unei nații intregi cānd o facū adicā cō ea nu
 scie, nu pricepe cine îi e amicū și cine voitor de reū.
 Cum credeți, domnule consul, îi dīseiū, cō ómenii pot
 să fiā vre o datā mai jos și de cāt animalele ce și
 ele aū instinctul de a'si cunōsce inamicii?

Am plecat.

Ducēdu-mē la Omer-pașa, 'i-am spus de visita ce
 am făcut fārō a avē timp de a'i spune ce am vorbit.
 Nu s'a arētat nici cō e mulțumit nici nemulțumit de
 acēstā visitā.

Nu mai prelungescū scrisōrea cu atātea și atātea
 cicare ce avuiū despre multe, cum și despre un cuar-
 tir unde să ședū. Mareșalul imi dīsesē să'mi aducū
 și familia in Bucuresci, ca la observațiile ce i se vor
 face, cō adicā ași veni cu cuget de turburări, să pōtā
 dīce cō ómenii ce aū asemenea cugete, nu'si aducū și
 familia cu dēnșii. Venind in Bucuresci, peste doē sēp-
 tēmāni ași fi stat pe strade de n'ași fi avut a trage
 in cășciōra lui Andronicū, unde abia incāpea el cu so-
 ția și dēce copii. Dupō atātea și atātea case ce nu
 mi le propunea decāt ca să'mi întindā curse, ca Co-
 trocenii, ca casele lui Arghiropolu de pe șosea (spre a
 putē dīce apoi cō ședū afarō din barierā ca să facū la
 cluburi), ca a lui Crețulescu din Cișmegiū (ca să dīcā
 cum aū dīs cō m'am pus la grādina publicā ca să e-
 xhortedū popoul), in fine dupō ordinul mareșalului mi
 se aduse biletul pentru casele lui Ioanide ce erā fārō
 stāpan. In acea dī mē duseiū să le vēdū și aflaiū acolo

mutat pe generalul austriac Popovici. Lăsaiū casa și mă trăseiū, fără a mă mai plange la comisie de ce tot de o dată să'mi dea și mie și generalului Popovici același bilet. Mareșalul ansă auđind de la alții, în aceeași di trimise pe maiorul Cornescu la generalul Popovici, poftindu'l ca pînă s'era negreșit să deșarte casa, ceea-ce s'a și făcut. După o ședere de cinci săptămâni în Bucuresci în miđlocul a mi de cicare și calomni, auđind cō vine și Stirbeiū, aflaiū pretext, și mă rugaiū de mareșalul a'mi da voie să mă întorcū la Constantinopole pentru vre-o lună-doē, pînă vor vedē cum se alege cu Sevastopole și ce turnură măi iea politica. Mareșalul mă mai întârđia vre-o dece diile pînă să'mi dea voia, și la p'ecare mă însărcinā cu trei articole atingētore de drepturile țerei, din care numai unul al reorganisației miliției nōstre s'a împlinit de la Viziriat, și care nu sciū încă bine daca pe Vizirul nu l'a costat și asta mult. Cele-l-alte două nu s'aū împlinit, și nici nu pociū acum a ți le spune. Ađi dece diile luaiū scrisori din Bucuresci, în care mi se scriā cō mareșalul plēcā și voiesce să viū, și să mă ducū a'l întâlni drept la Iași. Pentru acēsta scrisese doē scrisori la minister cerēndu-mē. Mē determinaiū a pleca. Mē duseiū și 'mi luaiū concediū de la Vizir, seraschier și alții. Când mă duseiū la Reșid-pașa de la ministerul căruia era să mi se și vise de pasaportul, imi di se cō n'am voie *pour quelque temps* a mă depărta din Constantinopole; cōci Austria se opune la aflarea mea în Principate. Astfel mă aflu așteptāndū, și nu'mi pare reū decāt cō mă vedū din noū despărțit de copii. Altfel, cum am măi diș, sunt fericite cōci ura Rusiei și Austriei asupra mea, demonstrā principiile mele. Imi pare bine cō am trăit și cō imi voiū termina cariera detestat de aceste doē Puteri.

Acum să viū la câte va din câte imi scrii.

Aceiași omeni, din aceeași gașcă, când vorbescū cu

ministrii Turci, mă acuză că sunt *Muscal*. M'a asigurat unul că Reșid-pașa ar fi ținut în anul trecut, când m'a trimis la Șumla, că nu poate pune temeiul pe mine; căci Ion Ghica l'a spus că sunt *Muscal*.

În București, Pantazi Ghica, Crețulescu, Ioranu, Nenovică, ajutați de Ciaica și de Zamoisky spun pe la toți că sunt Turci, și că atâta sunt supuși a împlini voiele Turcilor, încât amblu să facă un pașalică din Patria mea.

Ciaica și Zamoisky ce sunt bine cu Austriacii, mă acuză la acestia că sunt încă mai de mult organ al politiceii engleze, și mai virtos a lui Palmerston.

Aici în Constantinople tot această gașcă mă acuză la Engleși, Franceși și chiar Unguri și Poloni de fracțiunea lui Visosky că am devenit în București instrumentul Austriacilor.

A avea diferiți oameni diferite păreri, se poate; dar tot acei oameni, a ținut și a afirma atâtea acușății ce vești, din ce scolară țin oamenii ăștia? A ajuns să mă intristeșău mai mult de depravația omenirii decât de răul ce ar putea a'mi aduce atâtea minciuni sistematice.

Mă întrebă în scrisore, de unde a putut eși acușăția ce se vede în *La Presse* din 22 Oct.? și imi țină că și Mustafa-bey s'a mirat și ar vrea să știe sorgintea. Eă singur nu șciam ce vor să înțelégă acușătorii mei când mă calomniașă că aș voi să facă un pașalik, de nu vedeam acest articol. Imi scria de dănsul din București, dar nu l' vedăsem, pînă nu mi l'a-ă trimis d-ta. Acum pricep tot, și aflaiă sigur și sorgintea. Acest articol e scris de Baligot ce se afla translator la Seraschieria Riza-pașa ce știe că e inamicul mareșalului, și Baligot ce nu încetășă a face asemenea articole, crede că face doă servișuri, anteiă domnului seă ce urasce pe mareșalul, și al doilea tôtei gașce a lui Ghica și mai virtos a lui Tell și Goleșilor în care e și Maghierul.

Acestia aũ indoctrinat pe Baligot asupra mea și a mareșalului, și nu aflare alt cuvânt mai întăritător spre a motiva rēmanerea mea în Șumla și depărtarea lor, decât un pretins interes al mareșalului de a deveni Domn peste Principate. De ar crede cel puțin acuatorii una ca acesta, 'i-ași ierta cō o dīcū din bunăcredință și din patriotism; ci singurī nu o credū, pentru-cō aũ probe despre neposibilitatea acestui lucru, și despre bunele intenții ale lui Omer-pașa către țerele nōstre.

Spre a avē ore-care gravitate și mai mare această infamă acușatje, Ciaica, Zamoisky și Ghica o asigură pe ascuns ici și colo ca un mare secret, și inamicii mareșalului, Musulmanii, surid pe sub mustață și se facū cō o credū.

Jocul Ț de meșter ca tōte jocurile infernale, loviturile facū rele în tōte părțile: și mareșalului cu mine, și mie cu mareșalul, și țerei nōstre de va fi lipsită de acest voitor de bine, și Turciei și mai mult; și acesta vor cei ce 'și-aũ pus în gōnd de a o împărți. Ca să vie acolo, cată a o lipsi mai antēiũ de cei ce o servă cu credință, cu valōre și glorie.

Să'ți vorbescū și de acușatiile ce se facū mareșalului atribuindu'i nereușita în Crimeea, de ce n'a făcut invasia în Basarabia. Sciũ cāte îți scriũ, cum sciũ cō exist.

Ascultă și judecă.

Intrarea Austriacilor în țerele nōstre era predestinată numai la întēmplare de a fi nevoiți Rușii de a se retrage ca să viă ei a'i înlocui, și a se opune Turcilor de a nu'i urmări și a'i lăsa a'și concentra în Crimeea puterile.

Cum veni Omer-pașa în Bucuresci, ante-garda sa era deja la Buzeu, și tōte dispozițiile era de a pleca tōtă oștirea în Basarabia. Toți Bucurescii sciũ ordi-nile de plecare, carēle de transport ce se preparaserō.

Cum veniră Austriacii*), generalul Coronini arătă lui Omer-paşa cǎ eî pe temeiul tractatului vin ca intermediatori spre a nu lăsa nici pe Turci a merge asupra Muscalilor, nici pe Muscali a mai intra în Principate. Asta e rolul adică al făcătorilor de pace, și al ȳmenilor ce dorescǎ a transporta teatrul resbelului din Europa și mai vĕrtos din Principate.

Mareșalul stăruî cǎ va susține ordinul departului ce dedese. Generalul austriacǎ îl întrebă daca are instrucțiî de a se opune Austriacilor ca unor inamici saî de a se înțelege cu dĕnșii ca cu nisce mijlocitori; și din parteși își arătă instrucțiile positive ce avea de a se opune chiar cu arme la înaintarea mai încolo a Turcilor prin Principate. Omer-paşa ca să înaintede mai departe cāta să viă la o încāierare, și ministerul seî, dupǎ atātea cereri āncǎ din Turcia îl lāsase fārǎ instrucțiî despre acest punct. Se determină darǎ a masca mișcarea și dete un contra-ordin a stă pe locǎ oștirea pĭnǎ îî vor veni rĕspunsuri la scrisorile cātre guvernul seî despre acea impregiurare. Scrise pe de o parte la Constantinopole, iar pe de alta ca să nu pĕrdă timpul, dete ordin a pleca oștirile nu spre Moldova adică, ci pentru locurile de iernare, și le înșirui la Giurgiu, Călārași, Brāila, cu care în paralel altele mergea dincolo de Dunāre la Rusciuk, la Silistra, la Măcin ce sunt în fața celor de sus.

Cānd o dată oștirea ȳ la Brāila ȳ ca și la Galați în Moldova, și ca să fiā acolo cu bagaje și provisiî în destulā cuantitate, are nevoie de doē și trei sĕptemāni. Timpul ȳsta nu s'a perdut āșteptānd rĕspuns de la minister. Cānd veniră instrucțiile de plecare, oștirea era destul de înaintatā. Austriacii, dupǎ sosirea lui Hesse arĕtarǎ cǎ Coronini nu înțelesese bine instrucțiile sale, și Hesse se arĕtā mai raționabil și mai

*) Peste vre-o sĕptemānā.

leal adică cu Omer-paşa, făcuro *την ἀνάγκην φιλοτιμίαν*, ce să se mai opuiē la depart când Musulmanii eră bine înşiraţi? Schimbarō numai limbagiul şi tactica; începuro a arēta cō sunt determinati a se declara ei ostili asupra Ruşilor, şi o duserō din Constantinopole cu ađi cu mâine pinō să înainteze ierna, ūind in locū pe Turci, şi dând pas Muscalilor a se întări la Sevastopole cu ajutōre noui.

Acum cō aliaŭii se află reū, dictedă Austria, şi in condiŭiile ei îi tot pōrtă cu promisiū cō pe la capētul lui Decembrie se va declara asupra Rusiei. Vom vedē; şi de o vom vedē acēsta, pe ce condiŭii? Bietele ŭeri ale nōstre!! De unde s'a preparat acēstă situaŭie? De la conservatiūi Europei oficiale ce nu pot suferi dişfata Ťarului; planurile din Londra vin la Stambul, şi de acolo se ŭin de chică toŭi mareşalii, şi Omer-paşa şi cel engles şi cel frances. Săracii Turcii, Englesii şi Francesii! se băturo şi se batū ca lei, şi şēpte-opt ōmeni vënd lumea întrēgă. Ce se lēgă trădatoriū de mareşalii, ca să'şi acopere trădăriile sistematice? In trei rēnduri Omer-paşa a fost oprit din drum de curieri de la Pōrtă spre a da pas Ruşilor a trece in Dobropea, şi de acolo pōte să viiă a lua Silistra. Ce vitejii nu făcuro Turcii dupō acēstă trădare? cu câtă bărbăŭie şi veghiere Omer-paşa dejucă planul trădatoriilor şi îi făcū să'şi pērdă speranŭele de la Silistra! Omer-paşa era de mult in Basarabia daca aliaŭii ar fi oferit Turciei numai flotele de pe marea Nēgră, şi daca Austria nu intervenia in ŭerile nōstre. De va aduce Dumneđeū şi disperarea celor victimaŭii in Crimeea să cađă Sevastopole, culpa către Ťar nu ē a trădatoriilor, cōci ei 'şi-aū făcut tōte datoriile cum să ucidă o lume in van, trimitēnd'o acolo cu doē luni mai târđiū, ca să aibă doi inamici, şi elementele şi pe Ruşi indoiiŭi şi întreitii de ceea ce era să fiă cu doē luni inainte, pe când En-

glesii și Francesii muria de florile mărului pe la Varna de holeră. Eu n'am altă speranță decât la Englitera neoficială ce își sacrifică cu atâta ardore și banii și copii.

Despre măcelul de pe ulița Têrgoviștei, am luat și eu o scrisore, pe care ți-am trimis'o cu posta trecută în copie.

Nu știu de unde a aflat Baligot că posed asemenea scrisore, și 'mă-a cerut să facă un articol după dânsa pentru ziarul *La Presse*. Eu nu șiam pînă atunci că el è autorul articolelor în contra lui Omer-pașa. și 'i-am dat o copie. Mult 'mă-e tēmă acum că va fi făcut un articol tot de felul celor trecute, spre a mă incrimina pe Omer-pașa și a mă compromite și pe mine. De vei vedé un asemenea articol, cum am drept să prepuiú acum, te rogú protestă în numele meu său în dreptul scrisorilor ce ai din țeră.

Să reviu la situația din Crimeea. Aliția putea să fiă acolo încă din luna lui Iulie, când Muscalii eră o mare parte în Principate, și cei ce ținea hățurile din Londra și aiurea 'i-a ținut loculul să móră de holeră pe la Varna, pînă să se prepare Muscalii și cu ómenii și cu ierna.

Omer-pașa după ce împedecă pe Muscali d'a înainta și 'i bătú pretutindení, putea a'í urmări și a ocupa o mare parte din ei de a nu se puté duce în Crimeea, și cei ce conducú diplomația, preparaseró tērémul ca la retragerea Muscalilor să intervie Austriacii, spre a da pas acestora de a se retrage cu nepésare și a se duce cu putere a pisăgi și a ciopárți pe aliați. Ieri luaiú iar scire că Omer-pașa după ce plecá din Bucuresci a ajuńge oștirea'í înșirată spre Basarabia, la Siret fu ajuns de curieri și reținut iar de observații și opunerile Austriacilor. Acum ca să măi mință pe aliați,

dică cǎ se vor duce ei asupra Ruşilor, şi nu   nevoie a mai merge Turcii. Nimeni mai naiv şi mai şiret. Cu Austriacii în cstă, Ruşii nu vor fi incomodaţi ca cu Turcii, şi işi vor face în largul lor marafeturile, cum şi după sosirea noilor Francesi să ptă a se opune cu forţă tare, nefiind distraşi de Omer-paşa.

 mi pare mult bine de cunoşcinţa ce 'mi-ai făcut cu d-nu Elias Regnault şi de interesul ce are acest bărbat la aflarea adevrului. De mă voi reînturna în ţeră, voi face ceea ce sunt dator şi către interesele ei şi către acest fel de omni ce au generositatea şi sentimentul umanităţii de a se ocupa de popoli şi indivizidele victime. Copilul meu   anc mică ca să'l pot trimite în strintate, şi n'îşi dori să'l facă mai antiu Frances pn nu se va forma Romn. Aşi vr intr'o di să semene unor omni ca d-ta şi ca Scarlathe; iartă nu pretenţiile, ci dorinţa unui tată.

De se va publica intrevorbirea mea cu Derviş-paşa, îmi face şi bine şi re. D-ta vei incropi una cu alta, pn cnd copiii mei nu sunt lng mine.

Asemenea f şi cu cte iţi insemneu în acst scrisre.

D-lor Billecocq şi Vaillant le sunt frte recunosctor de sentimentele ce'mi prt. Nu facă re,  mplinesc un act de dreptate, cci răspund sentimentelor mele despre d-lor. Bucurescii toţi sci de *faiorul* ce dam tutulor ce declamă patriotism, artndu-le că nu'si cunosc patria după cum nu cunosc pe amicii ei devotaţi, cari fără nici un interes decât al adevrului şi al umanităţii s'au sacrificat cu mulţumire ca d-nii Vaillant şi Billecocq.

Nu sci, frate, ct re în impregiurrile de acum fac ţerei omni ca Bugeat şi Colchun! Să fi avut astdi un Billecocq şi un Vaillant la Bucuresci şi la Iaşi! Rusia de aceea reuşeşte, căci la tte locurile trimite incercaţi şi credincioşi. Turcia la 48 trimise pe

Suleiman, și'l rechemă; Fuad ne făcù reuș și noș și ei. Ahmed-Vefik servi bine și guvernului seü și noș, și se iniția în ale noastre ca și Omer-pașa. Rusia 'l-ar fi trimis iar pe densusul de ar fi fost în locul Turciei; acésta ansă trimite un novice, și acum se aude cö-va trimite iar pe Fuad. Nu rămâne decât să recheme și pe Omer-pașa, cö ce'și va face ea singură nu'i pot face o mie de Țari.

Ascultă raționamentul unui Turcù :

„Austria, dișe el, este förte dibace. Ea dișe Rusiei : intrând în Principate am paralisat cu ađi cu mâine oștirea turcéscă, am ținut'o în locü astfel cum să'ți poți face trebile în largul d-tale în Crimeea, 'ți-am servit cât nu se putea mai bine. Suntem chit pentru ajutorul ce 'mă-ai dat la 48 și 49.“

Catre Turcia dișe : „Scopul a fost să deșarte Rușii Principatele, cu apropierea oștirilor noastre de fruntarii și deciderea de a intra în Moldo-Valachia, Muscalii aü fost nevoiți a se retrage; pe lüngö acésta v'a adus inapoi pe scaunele lor pe Domnii țerei numiți de voi și go-niți de Muscali, am restabilit ordinea legală; v'am lăsat timp a vă prepara mai bine de resbel și a vă concentra cu aliații (lăsând Principatele în pace). V'am servit prin urmare cât nu se póte mai bine, cöci trebuia să perdeți mulțime de oștire pinö să puteți alunga pe Ruși, și rămășița oștirii să vă fiă dëshulată. Prin urmare imi sunteți datori tóte chieltuielele, și avem un compt.“

Turcul ce dișe acestea se chiamă Derviș-pașa (nu ansă cel din București). Veđi darö cö și ei cunoscü förte bine situația, și tună și fulgeră asupra celor ce aü pus o lume întrégă într'önsa spre favórea causei și sistemii Țarului.

La revedere. Te imbrăciședü din inimă.

I. Heliado.

P. S. Nu scii un lucru. Am avut ieri o întelnire la mine cu Balligot. Astfel cum am presupus așa a fost adevărul. El este autorul articolelor în contra lui Omerpașa și a mea: mi-a spus singur, și mi-a dis cõ el a crezut cõ face bine Românilor, cõ așa il informaserõ frații căusași.

CXI

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinopole. 1854, Decembrie ³/₁₅

Amatul meu domn,

Câte ți-am scris de proiectele Polonilor lui Ciartorisky se mai realiséã, din nenorocire. Aici a venit scire adusã de fiul lui Burqueney cõ Austria a încheiat alianțã ofensivã și defensivã în contra Rușilor, pe bazele următore:

Franța și Anglia să susție liniștea în Italia.

Austria cu Prusia să începã resbelul Rușilor.

Regatul Poloniei să se reînființede.

Spre despăgubire, Astriei să se dea Moldo-Valachia ⁴⁵).

Cine sunt Românii ce devenirõ admiratorii și instrumentele lui Ciaica și Zamoisky? Despre acésta îți voiü mai scrie. De va fi adevérat, Turcia ne-a sacrificat la 48 Rusiei, și a plătit cu resbelul de astăzi; cõci de nu ne sacrificã și ținea țera la 48, Rusia cu Ungurii și cu Turcii uniți cu Românii avea un resbel mai puçin preparat decât cel de astăzi. De ne va sacrificã astăzi la Austriaci, va plăti forțe curënd cu

pielea ei, coci această concedare a Principatelor va fi un preludiu la desmembrarea Turciei, coci ea desparte de la sine singurele doë părți vitale ce are în corpul seü cel mare compus de elemente eterogene și antipatice; singurele popore simpatice ce începuserö a avé era ale Moldo-Valachiei.

Dar veï dice : aü fost amägiți Romänii, nu ; amägierea este când e puțința binelui, și alege cine-va ca orb röl. Aci e o forță majoră, binele nu era nici la Muscali, nici la o revoltă (coci nu reușia) decât în paza tractatelor, și cine le calcă, va plăti. Romänii în politica ce aü ținut, aü cuvântul d'a dice ori când cö nu sunt ägresori, cö nu meritä sörtä ce le-aü impus'o alții, cö li s'aü făcut nedreptate, violare de tractate, de datine și de drepturi, când ei era fideli și tractatelor și Turciei. Aste cuvinte când le are un împilat este o victoriä. De va fi adeväratä acéstä violare, eü imi voiü face datoria ca tot-d'a-una, cu töte cö Austria bagä un täciune în stomacul seü. Moldo-Valachia o sä'i aprindä rërunchii.

La revedere.

I. Holiade.

CXII

Domnului Gr. Grădiștenu

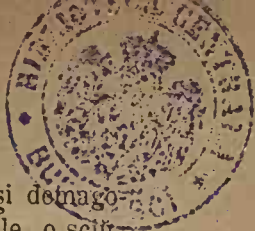
Constantinople. 1854, Decembrie 9/15

Amatul meu domn,

Scrisoarea d-tale din 27 Noembrie am priimit'o dimpreună cu a d-lui Vaillant. În multe din câte îmi scrii vei afla răspunsul și explicația în scrisorile mele anterioare la a d-tale. Gândurile noastre s'au întelnit, și am prevenit întrebările ce'mi faci. D-nu Vaillant iară mă intrăbă, cine s'a opus la șederea mea în țeră? și va afla răspunsul în lunga scrisoară ce ți-am scris.

Mare fatalitate e pe țera noastră, frate, aflarea acolo ca consolidă a lui Colchun și Bugead. De ar pute lipsi aști doi omenii de acolo, lucrurile ar merge mai puțin rotund inamicilor naționalității noastre. Astia n'au făcut și nu fac decât trebile celor ce ne voiesc răul. De au instrucțiile chiar de la guvernele lor să lucreze astfel, prăstă speranță pentru noi. De se va pute rechiama Bugead și trimite d-nu Billecôcq sau altul mai just, nepărtinitor, și nu așa de speriat de nobilitatea muierii ce el nu o are, s'ar da Franței nisce relații mai vere. De pôte d-nu Regnault să vorbescă ceva în acêsta, unde se cuvine, va face mult folos.

Câte îmi scrii cò se dicu despre plecarea mea din Bucuresci, nu crede nimicù. Purul adevăr este așa cum ți-am scris, și te vei pute convinge și din câte îți vor scrie ai d-tale din Bucuresci, și din scrisoarea ce scriu la Lordul Palmerston. N'am priceput ceea ce 'mi scrii d-ta și d-nu Vaillant, cò adică unii dicu cò *Colchun m'a sacrificat lui Massar-pașa*. Ce fel? și cum? cò ar voi adică să mă frigă și de viu Colchun ca să

facă mulțumirea și reputația zavergiilor și domnogiilor sistematice, amici și instrumente ale sale, o sciu, dar a mă sacrifica lui Massar-pașa, nu înțeleg, pentru-că ăsta nu e nici Rusu, nici Neamțu, nici Stirbeist, nici amic și nici inamic al meu. Ce interes avea Massar de a mă vedea sacrificat? De știți ceva, explicați-mi: să fi ăș cō Turcii m'au dat pradă o dată Muscalilor și acuma Nemților, tot ași pricepe, fără ansă a mă mânia nici pe cei ce ar ășice-o, nici pe Turci; cōci eu nu mă dau în latură de a fi victimă, dacă astfel o cer interesele comune; nu voi suferi ansă a se sacrifica drepturile țerei.

De ce nu'mi comunicați cele ce'mi scrii franțucesce cō spune un Franțes ce a venit aci din Bucuresci, de ce nu le comunicați lui Mustafa-beiu ca să le scrie fratelui seū, *qu'un jour le commissaire turc serait lapidé dans la rue, et que les Turcs, pour être supportés, devront bientôt avoir recours à la protection des Autrichiens, etc. etc.* Ar face efect să auă de la alții, iar nu de la noi ce vorbește lumea de dēnșii.

Mi s'a mai alinat sufletul când auăii alaltă-ieri cō alianța între Austria și Occident este în tōte cum ț-am scris, afară de punctul unde se ășice cō Turtădulce va fi despăgubit pentru Galiția cu Moldo-Valachia. El cere Toscana, Parma și Modena spre despăgubire, și pe ducele de Toscana să'l numescă rege al Poloniei. De va fi adevărat, 'mi-e milă iar de Italiani, fără a mă bucura mult de noi; cōci nu scăpăm de protectorate: al Rusiei va fi schimbat cu al Austriei.

Despre independența Moldo-Valachiei nu e vorbă, cōci es din principiul integrității imperiului Otoman, pe basa cărui principiu se face resbelul. Austria va ține mult la ăst principiu, ca să pōtă avé și protectoratul pe lūngō cele de sus.

Eū itț voi trimitē mai tărđiu memoriul despre care vorbescū în scrisōrea către *Pressa*. Independența e de-

bilă cu Moldo-Valachia numai, și ese din principie. Protectoratul iar este să aibă un epitrop tare, nedrept, rapace, cu rea-credință, unde Turcul nu e în stare să'ți facă nici un reu. Unirea Principatelor sub un duce Român și suzeranitatea Turciei și garanția Puterilor, asta ne mântuie; iar independența astăzi e și afară din principii și periculoasă; coci nici cu Muscalul nici cu Neamțul la o întemplantare de a ne deschide resbel peste vre-o cinci sau dece ani, nu ne putem bate, și ne papă. Pentru noi nu se turbură Europa ca pentru o Turcie întregă. Și apoi când cangrenedă brațul drept și nu mai e speranță, când cată a fi tăiat, brațul stângu are dreptul a face ambele funcțiuni, ca membrul unuia și aceluiași corp.⁴⁰⁾

De scie d-nu Regnault ceva, de este pus de unde-va a scrie despre independință cu un prinț străin ce ar fi pus ochiul și ar avé mulțumire a domni la noi, atunci altă vorbă; coci acela de va fi dintr'o dinastiă potentă, va puté face a se da înapoi și Basarabia și Bucovina și chiar alt-ceva, încât să se facă un regat de ajuns de potent și respectabil în baionete și tunuri. Atunci altă vorbă, iar de dice de la sine, iese din principiul integrității fără a avé vre-un competiitor ca să'l susție și s'o aducă din condei după marafeturile diplomatice, și mai vartos cele bătăiose ce taie nodul gordian cu sabia. De va fi pus d-nu Regnault de cine-va, atunci nu numai tacu, dar ce voiă puté lucređu și eu, numai să am base sigure, vedénd cō se înfige Franța cum să nu ne mință. Astăzi o vedū diplomaticamente *à la remorque de l'Angleterre officielle*.

Aproposito de Englitera oficială.

Remediul nu se află la o maladiă, pină nu se cunoșce morbul, și spre acēsta se cere la medicu diagnosa. Situația de astăzi ce se pōte compara cu morbul, ar cunoșce-o mai bine sēlbaticii și copii ce nu au

raționarea stricată cu abstracții și personificații, ce judică în concret adică, iar nu în abstract. Ei vedând lucrurile de astăzi, nu ar dice ca noi: se bate Turcia aliată cu Franța și Anglita asupra Rusiei, și cō Austria și Germania staū neutre. Ei ar dice: Turcii în alianță cu Francesii și Englesii se bat cu Muscalii, și Nemții dicū cō sunt neutri. Apoi mai uitându-se, ar adăoga: Muscalii toți se bat serios după comanda și planurile unui singur omū, Țarul, ce și are sistema sa, cugetele sale de conquiste; resbelul ce face e nedrept dar *serios*. Între Turci însē, Francesi și Englezii, cei ce se bat sunt victime, iar cei ce dau planurile sunt saū tonți saū porci-de-căini.

De am schimba frazele nōstre abstracte cu ale omulū natural ce sunt în concret, ni s'ar lămuri situația; Turcia, Franța și Anglita nu sunt trei individe cu trei voințe, ca să le judicam de sunt cu bună credință saū nu, ci trei numiri colective compuse de milioane de omeni cu diverse sisteme, cu diverse interese. Ia să punem acum câmpurile așa cum sunt, și pentru ce se bat, și să vedem cine sunt într'unul și cine într'altul; pentru ce se bat, unde vor să ajungă, și câți din cei după dinafarō dorescū să invingă unul saū altul, și câte rugi, câte marafeturi nu mai facū fiă-care pentru partea în care e favorabil?

De o parte Țarul cu voia sa fermă, cu armata sa pasivă, fanatisată, va să ia Turcia saū să predomine într'ēnsa, făcēnd din Sultan un zăpciū al seū. De altă parte Turcia ce se apără, și Francesii napoleonienii ce voiescū s'o ajute, cōci Țarul le este inamicū, cōci Țarul a detronat dinastia lor, și pōte cō iar va s'o detroneđe. Astia sunt în astă luptă de bună-credință. Pe lūngō ei se alătură și nația, popoulul englez, și și trimite copii și bani spre a susține pe Turci, ca să nu pērdă interesele în Orient. Ce facū însē omenii santei alianțe, omenii tractatelor de la 1815? omeni ce aū contri-

buit a căde Napoleon I, și a se readuce Burbonii pe thronul Franței? Ce facū Orleanistii? Ce facū democrații oficiali? Dorescū ăstia victoria lui Napoleon III? Prin urmare, cu Țarul țin toți Germanii santei Alianțe, toți Englezii ce vęd în Austria și Rusia nisce reprezentanți potenți ai prerogativelor lor, toți Francesii de dreptul divin ce de la o victorie a Țarului așteptă o restaurație. Orleanistii și democrații, de și nu țin cu Țarul, urăscū ănsē pe Napoleon.

Prin urmare, ómenii ăstia își facū urări, și lucrădă pe capete cum armatele Țarului să nu pėrdă prestigiul, cum Turcii, Francesii și Englezii ce se bat cu bună-credință să fiă victimați; și daca ómenii santei Alianțe sunt la putere, daca ei dau planurile din Londra și de aiurea. Franța napoleoniană și Englitera neoficială în van își sacrifică și banii și copii, cōci planurile sunt date cum resbelul să se termine cu desmembrarea și împărțirea Turciei și cu căderea lui Napoleon. Daca acesta nu va avé de exemplu pe unchiul seū, daca se va lăsa a se încela ca unchiul seū de Austria cu tractatul de la 1812, culpa nu e nici a mea, nici a d-tale, sicul va fi al lui mai mult; cōci națiile nu per așa lesne ca individele și ca interesele particulare. Noi ca Români tot vom fi Români mulți secolii ăncō, iar dinastia napoleoniană cădută, nu se mai scōlă. Spunē d-lui Regnault să hotărască pe câtva timp să nu mai dică Turcie, Franța, Engliteră, ci *Turci, Francesi și Englezi*; și cât va începe a'i despărți cu mintea după sisteme și interese, va putē afla multe câte nu pot scrie, și câte nu mē iertă nici punctul de vedere unde sunt, nici lunga vedere de a descoperi. Când s'ar deprinde și imperatorul Napoleon a judica în concret, ar descoperi mai multe decât toți, și s'ar feri de cursele ce i s'ău întins.

Aci mai deună-đi se suna tare de reintrarea în minister a lui Mehmet-Ali-pașa; s'ău dus unii a'l și fe-

licita de acésta, și s'a arătat cō o așteptă. Astădi se aude cō Riza-pașa s'a întărit iar bine.

Despre Omer-pașa în van strigă, și cum dicit aruncă mórtea în Tiganî. Neactivitatea lui a fost, de nu s'a luat dupō Muscali în Basarabia să'î înădușescă, său paralisarea Austriacilor? El a fost și este că leul în lanțu, și de câte ori a fost cu piciorul în scară să plece, a fost reținut său de Austriaci său de la Stambul. Acum vor să'l trimită în Crimeea cu 25 de bataliōne ca să despartă óstea turcescă spre a o slăbi; ansē el nu vrea, dīce cōși dă dimisia. Mai este să'l mai inculpe acum când sciū cō Austriaci paralisă lucrurile?

D-nu Zossima este aici în Constantinopole, ședem amēdoî tot într'o casă în diferite camere; își mănâncă amarul cu mine; țî-a scris și iar îți va scrie când va lua răspuns. Acum mî-a dīs cō de nuvele îți scriu eū; iar de amicie el te îmbrăciședă.

D-lui Vaillant voiū răspunde cu posta viitore. Î mulțumescū de câte imi scrie. Spune multe din parte'mi vērului Racotă.

La revedere.

I. Heliade.

CXIV

*A Monsieur le Rédacteur en chef du journal
la Presse*

Constantinople. 1854, le 6 Décembre.

Monsieur le Rédacteur,

Votre journal du 22 Octobre contient l'article suivant :

„Le dernier bateau de Varna a apporté ici Mr. Héliade, un des chefs du gouvernement valaque en 1848. Le rôle douteux que Mr. Héliade joue depuis quatre ans, son dévouement aveugle à Omer-pacha dont vous connaissez les prétentions sur les provinces Danubiennes, donnent à sa présence ici un caractère tout particulier. J'aurai l'occasion de revenir sur cette grave question.“

La question est vraiment grave, et j'aime à croire, Monsieur le Rédacteur, que votre correspondant vous écrit de bonne foi ; mais pour transformer les lieux Principautés en Pachaliks, les inventeurs de cette fable ont oublié qu'il fallait d'abord supposer une Turquie arriérée de quatre siècles et une Moldo-Valachie peuplée de Greco-slaves. Ces contrées possèdent aujourd'hui cinq millions d'habitants qui s'appellent Roumains ou Valaques, qui connaissent leur histoire, et qui avant tout ont le sentiment et la conscience de leurs droits.

Dois-je continuer pour me défendre...? Non, non, me repondront mes compatriotes ; nous vous connaissons.

Mais il s'agit de l'avenir de mon pays et de la personne d'Omer-pacha, et je dois ajouter quelques lignes.

Nous avons vu l'absurdité de la grave question ;

mais qu'on suppose même pour un moment un pachalik. Dans ce cas, celui qui est une fois Serdar Ikrem (Maréchal des Maréchaux) et s'appelle Omer-pacha, ne saurait jamais nourrir une ambition aussi pâle de devenir le pacha d'une des Provinces Danubiennes, lorsqu'aucun homme honnête ne briguerait la disgrâce de tomber sur un fauteuil aussi mesquin que problématique.

Mais s'agit-il de l'abolition de ces soi-disant Protectorats, de la réunion des deux Principautés sous un seul gouvernement basé sous la foi de nos traités avec la Turquie? Dans ce cas Omer-pacha sait, comme tout le monde, que ni la Turquie, ni l'Europe, ni les Moldo-valaques ne pourront consentir d'en faire un pachalik. Il s'agira, je crois, d'un gouvernement national, confié entre les mains d'un Valaque ou Moldave de la religion chrétienne roumaine.

Et avant tout, Monsieur le Rédacteur, Omer-pacha a la conscience de sa gloire militaire et musulmane. Il est assez grand comme défenseur de l'indépendance de l'Orient, comme vainqueur partout des armées du Czar, pour descendre à devenir usurpateur des droits d'une Nation qui l'aime et l'estime. Il faut être petit comme les propagateurs de cette absurdité pour concevoir un projet aussi déréglé et flétrissant.

Permettez-moi, Monsieur le Rédacteur, de vous citer le passage suivant, tiré d'un mémoire, rédigé et communiqué, à qui de droit, le mois d'Avril passé. Il mettra vos lecteurs au même de juger de la source et de la nature de cette invention digne d'une tête d'esclave et de la tactique moscovite.

„Dans ce moment (le mois d'Avril) circulent en „Moldo-Valachie des bruits inventés par les Russes et „propres à donner l'alarme et à irriter les Moldo-valaques contre les Turcs. Tantôt on parle que la Turquie, s'est décidée de transformer en pachaliks ces

„deux Principautés, tantôt on dit qu'elle vient de consentir à abandonner pour toujours la Moldo-valachie pour être annexée à l'Autriche; et tandis que les esprits sont agités (de cette invention), la Russie vient pour les rassurer et les consoler à sa manière, en promettant *une Roumanie grande, unie et indépendante* sous un prince de la dynastie du Czar...”

Qui sont dans ce moment les apôtres de ce mensonge moscovite qui s'efforcent d'abuser de la bonne foi de vos correspondents, qui intriguent par la voix des journaux à accréditer en Europe ces faux bruits lorsqu'ils sont tout à fait évanouis en Moldo-valachie?

Je n'ai pas besoin de les nommer, car ma Nation les connaît depuis longtemps par leur conduite et par leurs actes.

L'énumération de quelques faits servira mieux à faire connaître les motifs par lesquelles ces Messieurs sont poussés à faire les Tartufs du patriotisme à la manière des Roumano-phanariotes. Mais ma lettre se prolonge; je dois m'arrêter ici, et ce sera l'objet d'une seconde lettre.

Agréez, Monsieur le Rédacteur, l'assurance de ma considération avec la quelle j'ai l'honneur d'être tout à vous, etc.

I. Héliade-Radulesco.

CXV

A Monsieur le Rédacteur du journal La Presse

Constantinople. 1854, le 9 Décembre.

Monsieur le Rédacteur,

Qui sont, avons-nous dit dans la première lettre les propagateurs de la nouvelle alarmante de ce pachalik moscovitement chimérique en Moldo-valachie? Je n'ai pas besoin de les nommer; mais pour mieux éclairer la situation, je dois vous tracer une série de faits historiques reconnus par toute la nation roumaine.

Ces Messieurs sont les fils, les parents et les amis intimes des agents reconnus et occultes du Czar en Moldo-valachie; ils sont mes anciens antagonistes sur l'arène littéraire, les prêcheurs et les défenseurs du Slavonisme contre mon Roumanisme.

A-t-elle besoin la Russie d'étouffer en Moldo-valachie cet esprit de nationalité roumaine, d'opposer un obstacle à mes idées de régénération par une littérature nationale, par une culture de la langue propre à ramener les Valaques dans la grande famille européenne de la souche latine? — Ce sont ces Messieurs qui s'offrent à combattre mes principes et à soutenir le Slavonisme afin de fournir des arguments aux Russes à prétendre qu'ils ont des droits d'homophylisme sur les Moldo-valaques.

S'avise-t-elle, la Russie, par ses hétaires grecoslaves à troubler la Turquie en 1840 et à donner le signal de la révolte par ses mercenaires à Ibraïlla? — Ces messieurs sont les premiers qui deviennent les instruments des chefs du complot et les complices des rebelles terrassés par l'ex-prince A. Ghica.

S'irrit-elle, la Russie, à la vue de cette défaite, cherche-t-elle à punir A. Ghica pour le crime d'avoir été fidèle à la Sublime Porte et aux droits de la Nation? — Ces Messieurs s'offrent à servir les ennemis de ce prince.

Revient-elle à ses complots, la Russie? veut-elle en 1848 renouveler en Moldo-valachie les scènes d'Hypsilanti, faire une soi-disant révolution à sa manière et propre à seconder ses vues? — Ce sont toujours ces patriotes qui à l'appel et sous la direction du gendre du général russe Mavros conspirent dans la maison de ce dernier de troubler l'ordre, d'assassiner le prince Bibesco, de donner le signal à l'incendie, au pillage et au massacre, afin de fournir aux Russes un prétexte légal d'occuper les Principautés.

Mais à la vue d'un prince abandonné par des soldats commandés par des créatures russes, se trouvent-ils des hommes qui font appel au peuple en l'exortant à l'ordre? Mais à ma voix qui dévoilait les trames ténébreuses de la Russie, qui proclamait la paix par le respect aux personnes et à la propriété et les droits nationaux au nom de nos traités et du Sultan, se reunit-il le Peuple pour se défendre lui-même contre l'anarchie et soutenir, en dépit des agents russes, la tranquillité et ses hommes? — Ce sont toujours les mêmes messieurs qui complotent contre ma vie et commencent à flatter l'opinion publique afin de parvenir au pouvoir et fournir les prétextes désirés par les Russes.

Après l'entrée des armées du Czar en Valachie, le cabinet de St. Pétersbourg a-t-il besoin de faire justifier ses calomnies, de compromettre la nation valaque vis-à-vis de la Turquie, et la Sublime Porte vis-à-vis de l'Europe? — Ce sont toujours les mêmes hommes qui déchirent les Turcs à Londres par leurs articles et brochures, qui s'efforcent de diviser l'émigration

valaque, en faisant les uns s'éloigner des principes de légitimité et de conservation que la nation avait manifestés; ce sont les mêmes hommes qui en recrutant une dizaine de jeunes étudiants se constituent à Paris en 1848 en comité démocratique et social, afin de rendre le peuple valaque solidaire de choses dont il ne connaissait pas même le nom et de leur jargon systématiquement démagogique.

La Russie cherche-t-elle ensuite le prétexte de prolonger le séjour de ses troupes dans les Principautés Danubiennes? — Ces Messieurs, sous l'influence et les instructions du gendre de Mr. Mavros qui faisait le réfugié à Constantinople inventent, à la manière que vous avez vu dans ma première lettre, une Roumanie grande et unie, envoient des émissaires exprès en Transylvanie, déclarant la guerre à tout le monde, irritent contre les Valaques Turcs, Autrichiens, Hongrois et Polonais même, et parviennent à séconder les Russes d'amener Baltaliman. (On possède la correspondance, les instructions du gendre du général russe Mavros sur cette affaire).

Et puis, ce sont les mêmes hommes qui publient à Paris en *lettres slavonnes* des pamphlets et des philippiques contre la Turquie, qui écrivaient en 1850 et 51 à leurs amis de se préparer, selon le mot d'ordre des hétaires grecoslaves, pour expulser dans deux ans les Turcs en Asie;

Et qui, lorsque cette heure arrive et 1853 et 54, se présentent à Constantinople, à Choumla et à Vidin, non pour combattre les Turcs, comme il le disaient, mais pour solliciter des places, des rangs, de gros appointements, pour se disputer le Hospodarat de la Valachie, ou mieux, il faut le dire, pour paralyser, par leurs antécédents et par leurs conduite la politique de la Turquie et faire toujours les affaires des ennemis communs des Valaques et des Turcs.

Ce sont les mêmes hommes qui, les uns, renvoyés de Choumla par Omer-pacha pour des raisons assez politiques, les autres, découverts par les paysans de la Petite-Valachie où ils s'étaient introduits furtivement et chassés de là à cause de leur conduite scandaleuse, reviennent à Paris pour y faire les patriotes, en accusant Omer-pacha qu'il avait refusé leur *sabre* (ce que dans leur dictionnaire signifie **violier le droit des gens**) en se créant des ennemis imaginaires à la manière du chevalier de la Manche, et qui est plus déplorable en devenant les apôtres du mensonge moscovite.

Ce sont encore les mêmes hommes qui chez les Turcs m'ont accusé que j'étais Russe; et chez mes compatriotes, qui connaissent la haine que les Russes ont manifesté contre tout ce qui m'appartient, que je suis devenu Turc jusqu'à l'aveuglement, en voulant faire un pachalik de ma patrie.

Ce sont encore et toujours les mêmes hommes qui, par leurs amis de Bucarest et de Constantinople, chez les Autrichiens m'ont accusé que j'étais devenu l'instrument de la politique de l'Angleterre, et surtout de celle du Lord Palmerston, et chez les Anglais et autres que je ne travaille qu'en faveur des Autrichiens!! — La haine que les Russes et les Autrichiens me portent, et l'indifférence des autres qui me sacrifient aux exigences de premiers, prouvent ce que je suis.

Je dois vous ajouter, Monsieur le Rédacteur, que les Russes dans leurs deux dernières occupations ont respecté les biens de ces soi-disant martyrs du patriotisme valaques pour leur laisser les moyens de vivre, de courrir, de travailler et d'écrire dans le système et les principes que vous venez de voir, tandis que ma propriété a été dévastée, ruinée, vandalisée par ces défenseurs de l'ordre et de la propriété.

Le manque de tout moyen m'a réduit au silence, et mon silence est qualifié de *rôle douteux*. J'espère, Monsieur le Rédacteur, que votre loyauté me cédera encore une petite place dans votre journal pour une troisième lettre qui aura pour objet de vous entretenir, devant ma Nation sur mon rôle.

Agrérez, Monsieur, l'assurance, etc.

I. Héliade-Radulesco.

CXVI

A Monsieur le Rédacteur du journal *La Presse*

Constantinople. 1854, le 14 Décembre

Monsieur le Rédacteur,

Lorsqu'on parle d'un rôle, on doit supposer un homme qui monte sur une scène.

Moi, je ne possède ni les qualités, ni les talents nécessaires à cette profession. Je n'ai jamais joué, j'ai agi, j'ai travaillé. Ma Nation connaît ma vie et mes actes; elle est le juge compétent entre moi et mes délateurs. Mes écrits prouvent mes principes, mes actes parlent assez haut devant mes compatriotes.

J'ai travaillé trente années pour l'amélioration intellectuelle et morale des Valaques; je suis le même qui opposa, avec de grands sacrifices, au Despotisme la Liberté, et à la Liberté la *Justice*; le même qui en 1848 *détestait la Tyrannie et craignait l'Anarchie*.

Ce que fus en 1848 l'élu, le représentant, le serviteur de ma Nation, je le serai toujours et surtout son serviteur.

Comme son avocat à l'étranger et en Turquie j'ai représenté dans ces dernières six années, sa cause telle qu'elle l'avait formulée en 48 :

„Autonomie du pays; suzeraineté de la Sublime Porte; sympathies envers une Turquie juste, progressive et loyale; protestation contre tout protectorat.“

Je ne penche avec le gros de la Nation vers la suzeraineté de la Turquie qu'autant que celle-ci respectera notre autonomie, qu'autant que ces soi-disant protectorats nous menacent d'engloutir notre nationalité.

Je n'ai pas inventé, comme mes accusateurs pour seconder les vues des ennemis de mon pays, ni une Roumanie grande, ni une autre petite; car elles existent et j'espère à leur vie future comme je crois à la résurrection des morts. Mais je ne fais pas le Messie de cette orthodoxie des Nationalités, et encore moins le chevalier de la Triste Figure, qui s'érige en sauveur du pauvre petit Andree pour le livrer ensuite à la vengeance de son maître.

Contre les efforts des perturbateurs de profession je ne fis pendant mon dernier séjour à Bucarest qu'exorter mes compatriotes de maintenir le même respect pour l'ordre, d'avoir la même patience, afin de ne pas soulever des difficultés à la Turquie leur protectrice légitime, de ne pas passer comme agresseurs et surtout d'avoir raison et obtenir justice le grand jour du jugement européen qui se prépare.

Je ne fus par conséquence en guerre qu'avec le Czar et ses agents exploiters et oppresseurs de mes compatriotes. Je fus ce que je suis : légitimiste vis-à-vis de la Sublime Porte et conservateur pour ce qui concerne les droits et les coutumes de mon pays. Je ne suis ni Anglais, ni Autrichien, ni Turc, comme je ne suis ni Russe. Je suis Valaque tel que ma Nation m'a connu, prêt à me soulever et à protester contre

quiconque s'avisera de violer les droits de mon pays, soit-il Autrichien ou Turc même.

J'ai combattu le système du Czar du milieu de ma Patrie, où il était puissant, et j'écris ces lignes du milieu du Stamboul, comme j'ai déjà écrit mes ouvrages en français du milieu de Paris.

Sacrifiant tout pour sauver en 1848 mes compatriotes du péril que leur préparaient les agents moscovites et leur dupes, mes délateurs; restant pauvre, je n'ai à léguer à mes enfants que mes sentiments, mon dévouement et ma haine contre quiconque osera de mettre une main sacrilège sur les droits de la Patrie.

Si c'est la vérité ce que je viens de vous communiquer, vous conviendrez, Monsieur le Rédacteur, que ce n'est pas un rôle, mais un homme qui résume en lui toutes les pensées justes et généreuses d'une nation souffrante; une persévérance de trente années à les mettre en exécution avec tout respect dû à nos traités et aux lois *nationales*. Ou si c'est un rôle, il n'est pas comme celui de mes accusateurs qui changent chaque jour de masque, et qui ne frappent que dans l'ombre de l'anonyme; il est clair, ferme, national et signé en tous caractères.

I. Héliade-Radulesco.

CXVII

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinopole. 1855, Ianuarie 20/1

Amatul meu domn,

Am întârziat cu răspunsul meu la două epistole din 19 și 28 Decembrie, așteptând răspunsul din urmă al șirului de scrisori ce ți-am scris, care fu în ultima d-tale epistolă din 8 Ianuarie.

Am văzut că *Pressa* se refuză a publica scrisorile mele; mă așteptam de la un caracter ca al lui Girardin, ospitaliar calomniilor și inamic al apărărilor.

Balligot ce este autorul articolelor asupra lui Omerpașa și a mea, făcându-mă că n'o știu, m'a dis când i-am arătat copia acelor trei scrisori ce ți-am trimis către *Pressă*:

„Nu credă să le insere.

— Cum a inserat acușația?

— Așa i-a venit la colorea jurnalului. Și eu, adause el, ce am scris articole și Girardin ce le-a priimit suntem convinși, ca și d-ta, de neadevărul ce am scris și de inocența d-tale; ansă așa vine la politica ce servim; și cum crezi d-ta că Girardin să strice singur fapta.“

Etă în a căror mână este direcția opiniilor; ecă ce omeni vorbescă neîncetat de onore, de lealitate, de adevăr și atâtea altele!

Diți că prin firman s'aũ alungat din țeră mulți ru-solatri. Mie imi scriu că lui Costache Suțu i-a venit nișan de la Sultanul de prima clasă. Unora din cei ce s'aũ dus a'l felicita mai mult de schimbarea principiilor saũ a politiceĩ decât de decorația, ce era semn

al turcofilismului, le-a ȳis: „Eū sunt tot acela, tot Rus, și inadins am chiełtuit mii de galbeni la Tari-grad sǎ mǐ viǎ astǎ decorație, ca sǎ arēt lumii cō Turcii sunt mai reū decāt animalele; sunt ómeni ce se cumpĕrǎ și se vĕnd....“

Un Vasilescu, om al Mavrului, nu numai Muscal ci și ființa perversǎ, sordidǎ, veni deunǎdi la Stirbeiu cu scrisóre de recomandație de la Reșid-pașa ca sǎ l punǎ in chivernisela. L'a numit judecǎtor și n'a priimit: pretinde a i face administrator. Ce ȳicū la astea Turcofilii batjocoriți, persecutați, exilați, aduși in cea mai de pe urmǎ sǎrǎciǎ?

Mi-a pǎrut fórte mult reū de reūa-voința a celor din țĕrǎ și d'afarō Români, și de stǎruința lor de a mǐ rĕmǎnĕ copii sǎraci de drĕpta avere a tatǎlui lor.

Acele explicații ce facū nu sunt decāt reūa-voința și nisce injurǎturi anticipatē: nu te insultǎ de ce ai fǎcut, ci de ceea ce nici gōnd n'ai a face. Ce-aū vĕđut pinō acum? Vre-un firman? vre-o violație a drepturilor țĕrei? vre-o cerere nedrĕptǎ, saū de lucruri ce n'am avut, saū de a fi despǎgubit de la sǎracul inocent și nesolidar de pagubele mele? Eū nu cerū decāt a se recomanda la autoritǎțile locale naționale, ca ele, dupō drĕptul lor, sǎ numĕscǎ o comisie de ómeni competentii a cerceta ce cu adevĕrat am avrt și ce s'a perdut, ș'apōi cele perdute, cine le-aū luat; ș'apōi cei cari le-aū luat saū aū lǎsat saū aū amuțat ca sǎ se iea, sǎ plǎtĕscǎ. „Dreptatea ce mi se va face, ȳicū in „cererea mea, nu va fi drĕptǎ, de voiū fi despǎgubit „de la ómeni neofensivi și strǎini la vandalismul ce „mi s'a fǎcut.“

Apōi starea mea stǎ:

1° In bani, ce am avut a lua de la particulari și de la vistieria. Cu ăștia ce are a face țĕranul și sǎracul?

2° In casele sciute. Pentru acĕsta este lege de la un timp incoa ca municipalitatea sǎ plǎtĕscǎ chiria

caselor ce le iea cu totul de quartire și să repare cele stricate. Aci éró, unde se vede încărcat țéranul?

3° Mobilele casei, sobe de ferú și altele, ce se véd în casele ipocomisarilor de sub guvernarea lui Cantacuzino și Știrbeiú.

4° Tipografia, hártia, cărțile și altele, ce tot tégul, lipscanii, spițerii, bácanii staú martóri có peste șése luni cumpéra de la Cazaci și ipocomisari. Pentru astea nu sunt casele consulatului rus și palatul ambasadei din Stambul să puiú secuestru, după ce mi se va recunósce dreptatea? Ánsé nu, ómenii vor să'și arvunésca nedreptate cu injurături anticipate.

D-nu Regnault nu m'á scris; de'mi va scrie, ití voiú comunica. De poți, trimite'mi sub bandá câte s'aú tipárit prin foi.

Cate'mi scrii de Zamoisky și compania, adevéréda previsaile mele ce m'áú făcut inamici și între Románi. Eram într'o di la Scarlatache, și d-nu Lapati, pictorul, mé apostrofa greú, apérând pe acest sir și pe Ciaica. Acum, de è în Paris, ce díce?

Véd lámurirea ce'mi faci despre marafeturile lui Colchun. De ai veni în Turcia ai vedé có nu è consul engles să nu se pórté astfel. La Rodos, la Brussa tot astfel se pórtá. Tótá puterea politicei și diplomației și-o pun în intrige și insolente pentru folóse particulare, în cari își aflá interesé pe sémá-le. Ómenii ca ástia, din scóla și clientela lui Caning, aú discreditat cu totul Englitera nu numai în ochii Turcilor și Grecilor, dar și chiar în ochii suditilor englesi. Întrébá pe d-nu Billecoq, si'ti va spune có le cunósce purtările de mult. Când eram la Chio, Ismail-pașa Ianotul, guvernatorul Archipelagului, imi dícea adesea : Aman ! aman ! Τι φόρα, τί λέπρα, είναι αυτοί οι έγγλέζικοι κόνσουλοι ! είμιον πασιός εις πολλά μέρη, εις τό Μοναστήρι, στά Ιάκοννα, Σαλονίκη και άλλού, και ποσθενά δεν είχα πείραζον εις τό παραμυχρόν από κόνσολα φραντζέζων ή ρώσων, μά αυτοί οι άγγλοι σέ βράζου

τῆν φυγῆν. Διὰ δέκα παράδες κάμνουσιν ὑπόθεσιν δέκα χιλιάδων φερουσὴν τῆν σὺνφόρμα καὶ τὰ κριτήρια δὲν μποροῦν νὰ γλυτώσουσιν ἀπὸ τοῦ Δραγομάνου των, οἱ ὅποιοι οἱ πλέον ἄτιμοι ἄνθρωποι. Διὰ τὸτο τὸ φέρσιμον τῶν βόσσεσιν ἐκάμε φίλους τοῦ γραικοῦ καὶ πολλοῦ ἀπὸ τοῦ πασσαῶδες μας *).

Maî de-ună-đi gazda d-luî Zossima din Brussa, îi scria rugându'l să scape pe unul de sub protecția consulului engles de acolo; cōci de va avé suditul judecata pentru cal, se crede ferice de se va alege cu potecōvele: calul rămâne pe sēma τῆς ἐκλαμβροσάτης ἐξοχότητος.

Colchun nu face decât tot de astea de când îl sciū. Acum, spre a depărta pe Heliade, credēnd cō acēsta ̄ în favōrea luî Ión Ghica de la care speră multe, se face și Neamțū și Rus, adică vine în ajutorul politiceî acestora, și represintă Englitera cu astfel de cabale în folōse particulare, sacrificānd chiar pe adevērații amici ai Engliterēi.

Ceea ce ți-a ū scris ānsē cō Omer-pașa s'a înādușit adică de visitele altora și ale luî Colchun ca să mē trimiță inapoi, nu e adevērat. Visite avea multe, dar el voia a mē avé cu dēnsul sperānd cō prin Moldova va trece în Basarabia.

Îmî pare bine cō ți-a plăcut scrisōrea mea ce ai trimis'o la Londra, și tōtā plăcerea ce ai simțit vine de acolo cō e purul adevēr; nimicū nu ̄ dibaciū și convingētor ca adevērul, și cū cāt ̄ maî simplu și maî degagiat cu atata e maî bine priimit.

*) Aman! Aman. Ce riie, ce lepră sōnt consuliî āstia Englesi! Am fost pašā în multe locuri, la Monastir, la Ianina, la Salonie și la altele, și nicāul n'aveam supērare la cel maî micu lneru de consulul Frances sau Rus; dar Englesiî āstia își scot sufletul. Pentru de ce parale facū afacere de de ce mil; își pun uniforma, și judecātoriile nu maî pot scāpa de dragomanii lor, cari sōnt ōmeni cel maî necinstiți. Pentru asta, purtarea Muscalilor 'i-a făcut prietini pe Greci și pe mulți din pașii nostri.

Îți mulțumesc de urările ce'mi faci de St. Ioan. De și am luat epistola d-tale mai târziu, ansă în acea zi la mesă în camera mea cu d-nu Zossima și cum-natul meu ne-am adus a minte de d-ta, și peste puține zile, în camera d-lui Zossima, vom închiua în sănătatea d-tale.

Îmi pare bine de vėru-meu Racotă cō este așa cum să'ți placă. Îmi pare bine cō m'a ascultat și nu și-a abandonat d'acum un an studiile ca să amble după martialismuri.

De voiți afla pe corespondentul *Pressei*, îi voiți arăta pasagiul scrisorii ce'mi trimiți.

Colchun crede cō Englitera pe care o represintă este Ión Ghica, după cum și Poujade uitase Franța pe lângă socru-seu. Purtarea consulilor ruși, după cum a dis d. Billecocq, a discreditat Rusia în Moldo-Valachia. Purtarea consulilor englesi a discreditat Englitera în Orient.

Apoi Pizani, dragomanul ambasadei, a făcut apalt pe toate orele ministrilor Porții. Cel ce vine mai de dimineță la minister este Seraschierul. Pizani par'cō îl așteptă la poartă și intră cu dēnsul. Șede, șede fără trebă, citește câte o gazetă pe canapea. Ministrul își caută de trebă, și el controlă ce face, pe cine priimesce, ce vorbește. Când ese ministrul, ese și el, și atunci e ora când Reșid-pașa vine la ministerul său. Pizani, eșind de la Seraschierat, merge drept la Reșid, și'l ține tot astfel sub control pînă séra. Și ce gîndesci cō face? Află nisce nimicuri de pretext, și daca e vorba de trebă, nu sunt interesele Engliterei, ci loemale: intrigă pe unul, scōte pe altul, recomandă pe cine'i dă bani, susține procesul vreunuia ce împarte cu dēnsul. Cu istoria expulsiei su-diților eleni de an, s'a implut de bani. Cine era protegiat de Pizani, putea fi Elen de o miă de ori. Legea expulsiei a fost numai pentru săraci și neofensivi.

Astea de le-ar sci Englitera încăi cât Franța, ce e mai leală și mai curată de astfel de tină și lepre, a face să fiă reprezentată mai cu demnitate și mai cu folos. Rușii nu facū atâta reū Englesilor și Turcilor, cât lepădăturile astea.

Aproposito de Ruși. Turcia din 200,000 soldați avea an, nu creșu să aibă astăzi în Rumelia 100,000. Toți s'au perdut, nu de resbel, ci de lipsa necesarielor și de maladii; și asta vine din réua-voință a inamicilor lui Omer-pașa ce din sistemă îi întârzie tôte, îl impedică la tôte. Acum, de unde putea ierna oștirea după preparatii în Moldova și țera noastră, și să ție în eșecū pe Muscali în Basarabia, îl ardicarō dimpreună cu oștirea pe timpul cel mai reū, ca să'l trimită în mijlocul iernei în Crimeea fără de nici-unele, ca să se pērdă și restul oștirilor. Astăzi de va rămānē în Rumelia unde pot scāpa mai mulți, cată a multumi Rușilor ce trecurō iar în Dobrogea; cōci după dispozițiile luate de la minister ce e sub tutela lui Caning, și acesta a lui Aberdeen d'acord cu Austria și compania, oștirea tūrcă se prăpădesce tōtă. Apoi ce mai facū? Era ordin să se recrute alți 15,000, spre a implē cadrele. Caning, nu d'a dreptul ci piedišū, cu marafeturi, face să trecă și să trecă nōpte, și nici un recrut să nu se vadă. Planul gascei asteia este să aducă Turcia a rămānē fără oștire, și la capētul resbelului să se împartă Turcia astfel cum Franța să fiă nesocotită, de unde apoi să se începă alt resbel pe despoierile Turci-i; și fiind-cō Rusia, Austria și Englitera aberdeană s'au învoit să facă cum să fiă multumite la împărțire, să cașă apoi cu toții pe Francia napoleoniană. Planul è, cum țî-am mai scris, a se termina resbelul cu împărțirea Turciei și cu căderea lui Napoleon.

La revedere.

I. Heliade.

CXVIII

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinopole. 1855, Februarie $\frac{1}{12}$

Amatul meu domn,

Scrisórea d-tale din 18 Ianuarie am priimit'o.

Văđu câte imi scrii despre sórta celor trei scrisóri ale mele către *Pressa*. Mai córcă, te rogú, prin d-nu Fauvety. El era amicú cu Girardin; îi scriú astă scri-sóre pe care o alătur ca să i-o dai.

De pace n'ai încotro face. Când va fi pace după ortodoxia lui Nicolae, nu mai ai nevoie nu de resbele, ci nici de iad.

Mă întrebí de Stirbeiú; nu sciú nimicú.

Mă voiú sforța să facú vre-o poesiă pentru d-nu Ledain; nu sciú de voiú reuși. N'am injugat la rime de vre-o cincí ani; n'am nimicú de poeticú în mine.

Omer-pașa e în Crimeea cu vre-o 30 mii Turci. Planul e să pață și el rușinea ca cei-l-alti, și rușinea aduce catastrofă. Cât or perde la Sevastopole, Rume-lia e mări deșértă de oștire; și Rușií au disponibil, cum se aude, să bage peste 200 mii prin Dobrogea, și cine îi mai reține? De la spate, Turtă-dulce nu s'a pus să facă la bisericí. Rolul de la 1812 are să'l repete fără nici o schimbare.

La revedere.

I. Heliade.

CXIX

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinopole. 1855, Aprilie 22, Martie 4.

Amatul meu domn,

Ce reu imi pare cō nu putuiū trimite pentru d-nu Ledain nici acum versurile cerute. Sunt cu totul impilat de durere de scirile din țeră și de la familiă. Soția mi-e amalată greu și fetele cele mari doē asemena. De chieltuială nu aū; miqlōcele de a trece înapoi în Turcia le lipsescū; bani, sănătate, timp bun și cale.

Aci se aude cō și Prusia intră în categoria Austriei: nu eră de ajuns o astuțiă, se combinară doē ca să pōtă amăgi lumea mai bine.

Pe Omer-pașa l'aū trimiș în Crimeea ca să'l pērdă, distrugēnd armata turcă. Cum descindū la Eupatoria, Muscalii il întēpinară nepreparat, cu puțină artileriă și fără călărime. Arētă ansē și acolo ca și pretutindena cō scie a se bate, și confundă pe inamicii sei din afarō și din intru. Muscalii furō înfrānți cu mare pagubă. Ultimul batel aduse scire de acolo cō, pe când făcea focul căldării spre a pleca, o negură mai formidabilă de Muscali venia asupra Turcilor ce'i aștepta la bătăia mai preparati, mai întăriti și plini de cutagiū. Care va fi rezultatul acestei lupte, vom aūdi.

Aci a sosit din Bucuresci Gin-bimbiricū, și a tras drept la consulul engles Schin în cuartir. Frățiă mare, cărdășiă mare cu acest agent rus. E recomandat către Caning și Schin de Colchun și de trecutele sale servițuri în favōrea Muscalilor. De aci plēcă la Paris, și de acolo la Londra. D-nu Zossima l'a vēdūt și a vorbit cu dēnsul; el l'a spus unde șēde și unde se duce, adăogēnd saū mascānd misiunea secretă, cu un

copil ce are cu dânsul pe care ȳice cõ'l duce spre învâțatură la Paris, unde îl putea duce mai facil pe Dunăre prin Viena. Când ȳi-am trimis acele cinci întrebări despre țera noastră, la care Gin-bimbiricũ a fost însărcinat de Colchun a respunde, nu m'a cređut.

Aci vine și Ión Ghica de la Samos și Ciaica spre a se întelni cu acest demn al seũ unchiũ despre soția. Bălăcenică, venind p'aci, și mai înainte de a pleca în țeră, a fost pe la Samos la Ghica.

Timpul ce a încetat și *Patria* ce a început sub redacția lui Nenovici sunt îndoctrinate de Rodin, și baniŃ cauției primuluĩ, cum ȳi-am scris, era puși de Polichroniade, cununat de acela.

Aștept rãspuns la precedentele mele scrisori, cum și opera d-luĩ Elias.

Arată complimentele mele la amici și la d-niĩ Billecocq, Vaillant și Ledain.

La revedere.

I. Heliade.

P. S. A proposito de Nenovici. Ascultă istoria acẽsta ce am audĩt'o la Bucuresci din chiar gură victimei și a surorii acesteĩ victime. Nu sciũ de cunosci pe Tyhon, unul din Romaniĩ ce era mai înainte de 48 la Paris, și care s'a înturnat în țeră îndată dupõ catastrofa noastră de la 13 Septembrie. Nenovici era în relații amicale cu Tyhon ancõ de mai înainte, din scõlă; la 48 și 49 ședea cu chiriă într'una din casele surorii luĩ Tyhon și se vecinea cu acesta. Într'o-đi venind la dânsul și aflându'l singur, vede pe masa luĩ una din broșiurele luĩ Rusetache ce trimisese în țeră pe la mai mulți, și care cu atãta nu putea compromite pe posesori cu cât acestia era în mare numër și de diferite colori.

„Ce ȳii astã broșurã așa de fața? „ĩ ȳise Nenovici, pôte să te compromită.

— O aũ și alții, și eũ nu am nici o relația cu autorul.

— Tot e mai bine s'o ții ascunsă. Eū când ași fi ca tine, ași pune o colo; și'i arătă sertarul patului. Trage sertarul, arunc'o sub pat, și împinge sertarul peste dēnsa.“

Tyhon il ascultă. Dupō ce inseră, unde ședea cu soru-sa în casă, îi spuse fēta cō ore-cine il poftesce pinō la pōrtă. Tyhon eși cu ciubucul în gură, și nu se mai vėdū. Soru-sa vėdēnd cō nici a doa ȓi nu mai vine, alarmată incepu a'l căuta prin tōte părțile pe unde scia cō se duce. Dupō trei-patru ȓile, desperată alergă la poliȓiă, plāuse, se rugă să caute pe frate-seū. Plagino îi dīse: fii sigură cō frate-teū nu e mort, nu-mai să dai d'acasă hārtiile ce are frate-teū.

— Nu scii ce hārtii.

— Te vėi duce cu cāpitanul agiei a casă, și el scie de unde să le iea.

Venind a casă cu cāpitanul, rēmase înmārmurită când vėdū pe acesta cō trage sertarul, caută sub pat și scōte acea broșură, ce ea singură nu scia cō se află acolo. Cāpitanul îi dīse cō mai era și alte hārtii, ea rēspunse cō nu scia nici de acea broșură.

Surora n'a mai vėdūt pe fratele mai mult de șese luni. Alerga cu petiȓii pe la poliȓiă, pe la Domnitor s'o lase încăi să se ȓucă a'l vedē unde este. În fine îi deteră voiă a se duce la Snagov. Acolo în colȓul unei temniȓe umede fārō sōre, omul zăcea tremurānd și neputēnd nici a vorbi. Nu mai semēna om de vermină, necurățiă, barbă lungă, și imflāt de idropicā.

Acēstă stare dete curagiū surorii a inmuia inima lui Stirbeiū spre a'l libera. Tyhon tot mai āmbļa in baston tērēndu-se când eram eū în Bucuresci. Acum imi scriū d'acolo cō a murit bietul om. La întrebarea ce i-am făcut despre maladia sa, mī-a spus cāte îți arētaiū, cu adaus de cāte nu scia soru-sa, cō adică, luat d'a-casă sēră la pōrtă, dus la poliȓiă, și infățisat a doūa-ȓi inaintea lui Plagino, acesta îi dīse să dea

hârtiile ce are a casă; el răspuse că n'are nici o hârtie. Apoi, după aducerea broșurei, chemându'l iară, îi duse: unde sunt hârtiile ce le aveai la un locu cu astă broșiură?

— N'am avut nici o hârtie.

— Apoi dacă n'ai avut, de ce țineai cartea sub-pat? Cărțile se țin pe masă sau în dulap. Cartea asta nu te putea compromite ca s'o ții acolo; cele ce aveai cu dânsa se putea ține acolo.

— N'am mai avut nici o hârtie.

— Dar dacă te-oiu confrunța cu oameni onesti, cari te-au vădut când le-ai pus acolo?

— Cine sunt oamenii aceia?

— Nenovici, răspuse Plagino, și încă unul (Plagino l'a numit, dar Tyhon n'a vrut să'l numescă).

— Destul duse Tihon. N'ași fi putut crede că oamenii pot să invente atâta; și pentru-că luaiu astă lecție, merită s'o plătesc cu ori-ce preț: faceți ce știți cu mine.

Atunci fu trimis la Snagovă, amenințat că nu va mai eși d'acolo pînă nu va da hârtiile.

Nenovici scăpă a două-ți de rîia de *profesorat*, cum dîcea el, și fu numit greșier nu știu la care divan, și căftănit.

Apoi ascultă și acușăția ce a făcut lui Tyhon. Pentru broșura lui Rusetache nici Tyhon nu putea fi arestat, nici Nenovici recompensat. El inventase nisce hârtii imaginare interesate pentru Stirbeiu. Dîcea că sunt toate atingătoare de complotul și taraful lui A. Ghica, fostul vistier, adversar al lui Stirbeiu. Lucrul se potrivea, căci Tyhon de la tată-seu ținea de casa lui A. Ghica.

Astă acușăție a făcut'o în secret către guvern, iar pe la lume căia pe Tyhon în termenii următori: „Săracul Tyhon a pățit'o, și astfel pot să pață toți cați sunt în corespondență cu Heliade.“ Jocul era îndoit.

Să'ți mai spui ceva și de Suțache.

Când eram în Ruscîucă cu Omer-pașa, Ciaica intrase cu avangarda în București și se numise comandant.

Mareșalul mă întreba: cine este Aristide Ghica? Asta îmi scriu că lucrăda cu energiă și adună semănături în contra lui Stirbeiū.

Mai târziu îmi spuse un amic și instrument al lui Ciaica: am jucat și jucăm pe A. Ghica Barbă-roșă. Î-am băgat în cap că se va face Domn numai să lucrede a surpa pe Stirbeiū; această credință î-am băgat'o prin scrisorile ce i le scrie Ión Ghica, ca nepot, că lucrăda pentru densus la Stambul și prin încredințarea ce'i dă Ciaica; A. Ghica a pus înainte pe fiul seū Aristide Ghica și lucrăda pe capete, fără a sci că lucrăda în folosul lui Ciaica pentru Ión Ghica.

Suțache, care este ginere lui Barbă-roșă și unchiū lui Ión Ghica, se află între amândoi. Este probabil să scie planurile și pretențiile și unuia și altuia, să jöce și pe unul și pe altul, sau să serve pe cel ce va vedea că are mai multe speranțe.

În momentul ce'ți scriu, veni unul și'mi spuse de sigur că Suțache a fugit pe ascuns din țără cu pasaport englesesc; a mâncat de la epitropia unde era 25 de mii de galbeni; că a adus cu sine mulțime de bani, că a promis lui Pizani 100,000 # și lui Dervișpașa 25 mii #; că acești bani i-a realizat tot neamul Ghiculescilor, spre a face pe unul dintr'ênșii Domn. Aci se adună Ión Ghica, Boujade, Ciaica, spre a se întâlni la un locū unde să fiă și Gin-bimbiricū. Bine Ghiciū ca Ghiciū, dar omul prin care lucrăda, și consuli enlesī, ce aū a face cu densus; nu miröse bine.

CXX

*Domnului Gr. Grădișteni*Constantinopole. 1855, Martie 1¹²

Amatul meu domn,

Epistola d-tale din 21 Februarie cu bucurie am priimit'o.

Îmi vorbesci despre conclusia scrierii sciute: alt-fel eră să fiă și alt-fel a eșit. Când îmi scriai de speranțele cele mari ale autorului, nu cutețam a mă bucura, pentru-că sciam cum ne tocmiseră potentății cu Austria, și spre aceea și contra azelei tocmeli am fost scris în Aprilie trecut și adresat unde se cuvenia memoriul, din care este un pasagiū în cele trei scrisori către *Pressa*. La speranțele d-tale și ale autorului îți scriam că, de sciți ceva de la centru mai splendid pentru viitorul țerilor năstre, cine ȳice: *Dămne id'mi?*

Îmi pare reū cō n'am luat încă voie să comunicū la mai mulți acel memoriū al meu întregū. Voiū cerca a lua voie, săū mă voiū determina singur la pericol a'l trimite la persōna către care am mai trimis o scrisore prin d-ta *). Atunci il voiū trimite iar prin d-ta, și mai 'nainte de a'l expedia la destinația lui, te voiū ruga a'l comunica și d-lor Regnault și Billecoq. Eū atât la 48 și în urmă, cum și în circumstanțele actuale de un an incoa, n'am cutețat a spera neposibile; 'mi-aduceam tot-d'a-ūna a minte de un precept peste care am fost dat la 1820, pe când arvații lui Ipsilante vandalisa casele și bibliotecele, și vindea cărțile și manuscriptele pe la băcani. N'aveam minte să stringū atunci scrieri interesante; mi-aū căduț în mână

*) La lordul Parlmeston. (Nota de N. Lăcustēnu).

nise foite manuscrise, nu sciū de era originale său traducții; n'avea nici început nici fine, și pe lângă alte bune ce coprindea era și preceptul următor: „*Pôte ori-ce voiesce, pentru-cō nu voiesce decât ce pôte.*“ De cine vorbia cō *pôte*, nu mi-aducū a minte: *înțeleptul* era acela, *modestul*, *prudentul*, omul cu tact? nu sciū. Dar preceptul mi-a rămas așa de întipărit, încât de 35 de ani, măi în toate dăilele mi-aducū a minte de dēnsul.

Îmi pare bine cō d-nu Vaillant a luat scrisōrea mea, cōci începusem a crede cō s'a pierdut. Spune'î și acum multe de la mine cum și d-lui Billecoq.

Însine înșiraiū câte-va versuri pentru d-nu Ledain: *Proscrisul* său *Fugitivul*. Pe lângă dēnsele îi măi alătur și alte versuri populare, credū; cōci nu sciū cine è autorul lor, și le sciū pe dinafară de când eram de 17—18 ani. D-ta te rogū să aibi bunătate a i le traduce ad pitteram, spre a se pētrunde de înțelesul fiă-căriia vorbe. Am scris a casă la Bucuresci, să puie pe profesorul de clavier a prescrie o ariă romānescă cu variațiile ei, care credū cō vā plăcē. Am dīs să se dea copia lui Scarlatache, și să'l rōge ca să țî-o trimiță; pe acea ariă este mēsură *Proscrisului*. Artistul frances o va avē înainte (de'î va plăcē) ca un motiv, ca melodia muziceî să fiă tot romānă.

Suțache e tot aici. Iōn Ghica tot se așteptă, cum și Ciaica; Boujade tot treieră pentru socru-seū său Iōn Ghica. Audū cō girantul ambasadeî francese ar fi chieimat pe Boujade și i-ar fi dīs să plece îndată la postul seū cel nou; el ar fi pus pretext cō'î e soția îngreuiată său amalată; atunci i-ar fi dīs să înceteze de a se măi amesteca în trebile romānesci ce nu'l privescū, și d'a se face organul intrigelor sale ce desonoră Franța.

P'aici sună și în gazete cō a murit Țarul Nicolae la 2 Martie, ca să trăiască pôte Țarismul; cōci giliganul ăsta cu nebuniile lui speriase potentatiî ce'î va

aduce la nevoiã de a face apel la popoli, și atunci cine mai scie ce se alegea cu Țarismul ce le e atât de necesariu ca și aerul. Locustele nu se pot nutri decât cu aerul de ciumã și de cholerã, și de aceea atunci apar. Locustelor încoronate, Țarismul este aerul dătãtor de viêtã. Póte cõ puserõ bine pe Nicolae ca sã ajungã mai curênd la pace, temêndu-se de a nu se *degenera*, dupõ expresia lor, resbelul prin prelungirea lui. Atunci, cum dictedã Austria și in resbel și la pacea ce o cere, Dumnedeu scie cum se va alege cu țerile nósre. Sperã mult Turtã-dulce sã ne iea ca de la o bor, și chiar fãrõ a descãrca o pușcã decât in acele 165 de victime de Romãni. Nu ne vor da dreptate nici o datã despotii. Când se vor lumina și evangelisa saũ armonisa popoli, acea dreptate numai de la dênșii o sper.

Aratã vèrului Racotã cõ'mi pare bine de progresul ce auđũ cõ face și de mintea ce are, și cõ m'a ascultat in anul trecut a cãuta sã nu'și pèrdã timpul și anii studiului dupõ altele, ce era strãine și chiar vènturãtorilor de idei și de lucruri și de chiar fința și ósele lor.

La revedere.

I. Heliade.

P. S. Aci copiaiũ versurile populare :

Diori de diũã se revarsã
 Și eũ ochii n'am inchis..
 Cum sã'i inchidũ când ei varsã
 Piraie de focũ aprins?

Vream să pot să rabd, să tacū
 Să'mi ascundū patima 'n veacū,
 Singur numai vream să sciū
 Ce șérpe în pept imi țiu.
 Dar focul m'a prididit
 Și cu totul m'a veditū;
 Că din vis mă pomenescū
 Că vorbescū, voiescū, gōndescū
 Și câte le spuiū acum
 Nu sciū ce, nici cuī, nici cum.

FUGITIVUL SAŪ PROSCRISUL

I

Te las Patriă, soție...
 Ah! și dorul v'a 'mpilat,
 Jugul greū v'a 'ngenuchiat;
 Viaț'amară, mórte vie!

Te las, Patriă 'n lamente,
 Și'n catene fiī tēi;
 Ridū și danțā toți cei răi
 La suspinele'ti ardente.

II

Pruncul țipă, mama plānge,
 Tata geme greū sub fer
 Junii 'naltă pumni la cer,...
 Și... tirani's beți de sänge!

Rusul bate, Neamțu 'ntinde
 Veneticul *) blestemat,
 Lor ca Naibiī s'a 'nchinat,
 Tēra, fēta, tōte 'și vinde.

*) Vream să dicū și ciocoiul, ānsē lasă veneticul ca să pōtā cânta și cocónele.

III

Te las, Patriă 'n sclaviă,
 Și'n tărâm și locu străin'
 Nu m'așteptă decât chin',
 Viaț'amară, mórte viă.

Voiu vedé munte și vale,
 Fetișiore, ochi frumoși
 Porturi, datini, junii voioși...
 Dar nimicú ca ale Ta'e!

IV

Riuri, mare, vânturi, stele,
 Tóte's surde l'al meu chin...
 Nu esci, Oltule, străin:
 Spune tu de ale mele.

D'oiú vedé și lumea 'ntregă
 Spune cò nu-sunt ai-meí;
 D'oiú vedé eroi și deí
 Nu e România dragă.

V

Te las dulce România;
 Dar d'a vré și Dumneđeú
 Va veni și réndul meu
 Să mor, să trăiesci tu viă

VI

bis { Mórtea pentr'a ta scăpare
 A fost tótă ținta mea,
 Fericirea'mi cea mai mare
 E să mor când vei viă. *)

*) Pentru a doa órá:

E să mor când te-oiú vedé.

CXXI

*Domnului Gr. Grădiștenu*Constantinopole. 1855, Martie $\frac{3}{15}$

Amatul meu domn,

Am priimit scrisórea d-tale din 28 Februarie.

Cu posta trecutã țî-am trimis poesia pentru d-nu Ledain, și am scris la Bucuresci să'ți trimită și o ariã naționalã.

De nu am scris d-lui Billecocq din Chio, a fost cõ n'am vrut să'l puiú în corespondință cu proscrisii și internații pentru cause politice.

De când am intrat în Bucuresci și am venit în Stambul, i-am scris de doë ori. I-ași fi scris mai mult; ansë cauza a fost scrierea d-lui Regnault. D-ta scii, ca și d-nu Billecocq, cõ pe acest autor nu l'am cunoscut, nu'l cunoscú, și câte va fi scris din audite și din convictie, inamicii mei am prevëdut cõ mi le vor atribui mie, saú le vor numi *esite din coteriã*. Pot spune orice vor voi, ansë numai eú să fiú curat asttel cum consciința să nu'mi pótã dice cõ ei ar spune adevërul cu invențiile lor. De așa fi intrat în vre-o corespondință și așa fi dat insemnãri la acea scriere, cei ce ar dice multe și de tóte n'ar fi inventatori.

De aceea am scris dupõ invitarea d-tale și a d-lui Billecocq numai o scrisóre d-lui Regnault și intr'ensa nu'l rogú decãt ceea ce va crede cõ e adevër, (care nu e al meu, ci al lui Dumnedëu) aceea să scrie.

Nu scii cum sunt ómenii: când se nãpustescú cei rei asuprà'mi de tóte părțile, imi daú consiliuri nicí să mă apër, cõci deschid polemicã; și când mai tacú și inamicii mai se repausã și ei, tot ómenii mă îndemnã să'í deștept și să'í întãrit la luptã dréptã.

Acum că s'a terminat scrierea, voi  serie mai des d-lui Billecocq; c ci il iubesc   i'l stim,  i sim u că are acelea i sentimente către mine. Eu apre uiesc  foarte valoarea unei c r i, nu însă mai mult decât faptele  i adev rul *etern* ce singur m ntuie omeni   i' i apropie de Dumnezeu.

Este pr  adev rat că Omer-pa a desbarc nd in Crimeea, i i inaugur  cariera no  cu o bună lec ie ce dete  i inamicilor  i amicilor. Pe om il expediaser  din țera no tr  ca să lase pe Austriaci a' i juca calul,  i ca pe d nsul să'l  p r d  cu o tirea turc sc  in Crimeea. Apoi il destinar  a se duce la Eupatoria a nu fi concentrat cu Englesii  i Francesii, ci acolo singur cu vre-o 20 mii Turci ce avea la inceput, f r  artileria de ajuns  i fără nici un c l re u. Muscalii il aștepta de timpurii  i preparați, cu c l re i, pedestri  i artileria, un corp de 40,000. Soldatul turc  se bate bine, numai comandant să aibă bun. Omer-pa a este un de  pentru solda ii turci,  i c nd ved  c  Sasim-pa a al Egiptului cade, c  Muscalii il n p desc  de t te p r ile, nu'l mai put   ine nimeni de a nu fi tot inaintea soldaților sei pin  il aduse pept la pept cu Muscalii;  i c nd o dată Turcii vin la baionetă, nu'i mai inrece nici o oștire. Astfel fur  uci i la 2000 de Muscali, afară de cei vulnerați,  i fur  nevoiți a lăsa c mpul in desordine  i a uita *porunca* lui Nicolae ce le strigase să *arunce pe Turci in mare* cum vor cute a să calce pe p m ntul lui cel vergine încă de picior turcesc .

La una din int lnirile de r cun scere ce se f cur  mai in urmă, faimosul Skender-bey, Tancredi al acestei epopee ⁴⁷⁾, av nd cu sine numai 200 c l re i  i vre-o sută de Tătari din Crimeea,  i năpădit de număr imp trit de Muscali, se luptă ca tot-d'a-una cu b rb tia, infr nse pe inamic  cu mai multă perdere dec t alor sei; dar lupta fu a a de cr ncen  inc t el a luat trei lovituri: una de sabi  ce i-a tăiat trei degite, alta

de lance în regiunea inimii, anse fără a fi mortală, coci tot se bătea, și alta la cap, cu care termină lupta înfrângând pe inamic, și care-i și repuse viața după vre-o două trei zile.

Nepotul și ginerele lui Omer-pașa, Tefic-pașa, a murit de tifos.

Mi-a părut rău cu durere de situația în care imi scrii că ești. D-nu Zossima, cum s'a trădat singur, așa va să fiă, și stăruiesce cum să facă de la un neguțător aici suma ce-ți trebuie. Aici în Stambul dobândile sunt grele, și de va da cu unul la sută, nu dă nici tata fiului; crede anse că așa va face pe neguțător să imprumute. Prin urmare, de voiesci, trimite-i un înscris de câți bani îți trebuie și pe câți ani, și serie unde să-ți trimită banii: la Bucuresci sau aici în Paris? Când s'ar fi aflat ceva sămânță de bani, n'ar fi fost vorbă de nici o dobândă, d-ta seii și eu iar o știu; anse tot bine că omul are credit, și și-a conservat onora pretutindeni: și în Brussa și la Chio și în Stambul. Democrații oficiali ne-au dat de rușine.

La revedere, îți stringu mâna cu căldură.

I. Heliade.

P. S. Când eram să închid scrisoarea veni stafetă și buletin pentru noua victorie a lui Omer-pașa. Era acum cu vre-o 40,000, și căpuit cu artileria cuviinciosă și cu călăreți. Muscalii veniră vre-o 80,000. Bătăia fu cruntă, rezultatul fu pe scurt că Muscalii fură din nou înfrânți, și Turcii le luară 13 tunuri și mulți prizonieri fără a pierde mulți oameni; cu a doa îți voi scrie mai pe larg.

Să-ți spui și d-tale ceea ce tot spui p'aici de la Maiu. Când m'am dus de la Șumla la Varna, și am

vădut oștirea francesă și englesă, am dis cō Europa *civilisată* începe a nu mai avé soldați, adică *barbari*, și asta e semn bun cō vor înceta resbelele ce sunt resturi moștenite din starea barbară.

Pinō veđi omū cu sabia la centură și pușca în mână marțialindu-se, este semn cō, sau cō el va să uciđă și să iea ale altuia, sau cō mai sunt alți ómenī ce aū astfel de tendințe de fére, și el e nevoit să se a-pere: și una și alta e reū.

Francesii și Englesii, ca să facă vre-o dece mii un drum de la Varna către Dobrogea, se tot preparară vre-o trei săptămāni cerēnd de la Turci pe tótă ȓiua câte 500 de carē, ca să ducă merindele la stațiunile destinate din conacū în conacū. Acele merinde era mii de oca de cafea ce se prăjia în cuptóte, mii de oca de zahar, ceaiū, cogniacuri, vinuri bune, mirodenii și parascovenii. Apoi la tot conacul era de pe la sate cu miile vaci și oi, ca să'si dea laptele pentru cafea dimineța și séra a soldaților, și alte asemenea. Semne bune, dișeiu, cō aū început a se perde Spartiații și a se înmulți sibiritiții. Resbelul va peri peste vre-o 50 de ani.

Apoi oștirea englesă scii din ce se compune: din soldați mercenari, tocmiți cu plată, iar nu conscriși ca cetățeni. (Astia nu speră nici o dată a deveni ofițeri). Ofițeri iar cea mai mare parte nu sunt decât firțitori, puī de marțafoi avuți ce'si cumpără rangul cu bani. De învața și n'are bani, nu se suie mai sus; de are bani și nu învața, e sigur de rangū mai înalt.

Oștirea francesă, de și e compusă de cetățeni cu idei mai luminate și generóse, ánsē tótă e de puī de civilisați, ce vor a trăi liber, cu demnitate de om, cu comoditățile și confortabilul omului, a mânca bine, a dormi în casă, iar nu în bordeie, a se purta bine, a fi cu un cuvēt ómenī, iar nu animale și cu atāta mai puțin fére. De vine inamicul în țera lor, de li se com-

primă libertatea de tirania din întru, altă vorbă: atunci scie a muri o zi, două, trei, o lună două, și ori Stan ori căpitan; iar în resbel din sistemă de a ucide și de a fi ucis după capriciile și trădările altora, atunci judecă ca oameni. Astea nu sunt rele, nici ale Englesilor nu sunt rele, căci ca neguțători, plătesc să aibă oameni, și negoțul nu e semn de sălbăticiă și de barbariă; tot ce e reu e deboleța umană ce va să trecă de *forte* acolo unde e debilul seü. Eü când eram tñer, danțam binișior, și aveam mania să tot cânt, și nu făceam decât să spargü urechile celor ce mă audia. Am vñdut un sculptor faimos ce și perdea mai mult timpul de a trece de pictor, și nu făcea decât tablouri mediocre. Maghierul nu mai va să fiă marțial, tot la memorandum-e face, și tot pe françusiă făcute de băieței ca fiul seü.

Care e fortele Europeanilor? Civilisația, traiul depărtat de al férelor, etc. etc., ce n'aü a face cu barbaria, cruđimea, nici către alții nici către sine. Apoi dracul îi pune a se screme cö pot să fiă egal și să ducă, ca cei deprinși fatalmente în viața chinuită, în mñncare mai rea decât vitele, deprinși cu gerul, cu căldura, cu despoierea, cu dormirea pe petró, pe moirlă, cu lighióne pe ei, cu mñncarea la nevoie și de carne stricată, și de șóreci și de alte animale? Nu mai cunoscü ei o dată cö fortele lor nu è să fiă marțiali? Astăzi în Europa numai Muscalul și Turcul sunt barbari, și numai ästia pot să fiă soldați. Ètö cauza pentru ce speria Turcii pe Muscali, și de surda se mai rășoiescü civilisației în debilul lor, să arate adică cö sunt și ei barbari.

Vor Europeanii să se bată cu Muscalii? bată-se d'a civilisați, gonescă din statele lor pe toți ambasadorii și consuli ruși, lase'i comerciul și sudiții în voia întemplării, trateđe'i d'a barbari, și spuie-le cö nu mai ä dreptul a avé a face cu oamenii pinö nu se vor omeji.

Fiã gata a se apãra a casã unde sunt tari când ar veni Muscalii peste dãnşii; de se interesãdã de Turci, trimitã-le bani, instrumente, nave, vapõre, õmeni ce conducã iar nu ce se luptã, şi ai vedé pe Rusul nevoit a ñice aman. Ce ar mai face Țarul când agenții lui ar fi alungați din tõe pãrțile, când navele lui, bandierele lui, n'ar avé voie a aborda la nici un port european a pluti pe nici o mare europeanã? Asta è resbel fãrõ chieltuialã de õmeni, puşcã cu adevãrat d'a casã pînõ la bãtãliã. Ânsã n'ãu avut de gõnd a bate pe Rus atãta cãt a paralisa pe Turcũ, şi a curãți Europa de cãți-va õmeni ce ar fi putut cere pãne saũ de lucru, saũ libertatea rãpitã.

Lipsescũ multe sprẽ a întregi acestã teoriã, ânsã nu mẽ iertã cadrul; este materiã cu ce sã încheie cine-va volume cu cari sã întregescã ideea de tõe pãrțile, şi sã respundã la tõe obiecțiile. De surda vor civilisații a fi mai barbari de cãt sunt; mai facil se vor civilisa barbarii, decãt se vor barbarisa civilisații. Timpul merge înainte iar nu înapõ.

La revedere.

I. Heliade.

CXXII

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinopole. 1855, Martie 10/22.

Amatul meu domn,

Am priimit scrisórea d-tale din 9 Martie.

Cu posta trecută ți-am scris mai multe și mai interesante, afaró de bătălia din urmă din Crimeea și de cele 13 tunuri, ce mi se pare cò a fost o invenție saú aú mărit încăierarea în care s'a fost vulnerat Skender-bey, despre care s'a scris prin gazete cò a murit și care acum credú cò e și sculat sănétos.

Cu posta asta mă grăbescú a te însciința cò astăzi luaiú și acceptaiú polița d-lui Pierre de 700 franci, și fiind-cò pinó la plata ei am încă trei decé de díle adică la 10/22 Aprilie, te rogú a te duce la numitul și a vedé de sunt cărțile în bună stare, ca să sciú ce să facú la timpul plății. Aștept răspuns pentru acésta. El imi trimite polița și nu vedú nici o scrisóre, nu'mi răspunde la ceea ce i-am scris; nu sciú de'mi trimite cărțile, cum ți-am scris și d-tale, saú ce fel are de gònd a face. Orbesce am acceptat polița, numai ca să i onor trata și semnătura și ași dori cum să fiá onorată; còci omul m'a omenit și m'a așteptat, numai și eú să nu fiú atáta în pagubă și de bani și de cărți. De vei vedé și ceva puțină stricáciiune, trece-o cu vederea, numai scrie'mi ce să facú.

Am vedú epistola ce ai scris autorului sciut, și bine ai făcut.

Đici să nu plecú din Stambul spre França saú aiurea. Și eú tot de astá părere sunt; ánsé de vor fi lucrurile tot așa, catá să mă apucú de ceva și să ingri-

jescu de crescerea lui Ienache. Timpul trece, nu aşteptă, şi băiatul creşte astfel cum, dacă nu el şi ómenii, Dumne-deu imi va cere socotela ce am făcut din bietul copil? De când sunt, n'am trăit mai în nelucrare şi vegetând ca în anul ăsta de când m'au ardicat de la Chio. Cel puţin acolo mă ocupam de învăţătura copiilor şi cu alte scrieri destinate a folosi o dată în ceva pe Români: nu de ale causei, ce m'au obosit, ci de ale umanităţii şi de cunoştinţe generale şi exacte.

D-nu Zossima este foarte simţitor la câte imi scrii a'î dice. Îţi stringe mâna cu căldură.

D-lor Billecoq şi Vaillant spune-le multe.

Aştept să vedu scrierea sciută. D-lui Ledain i-am trimis cu posta trecută versurile: Musa, cum dici, de n'a fost rebelă, póte să fiă stătută.

Aici nimicú nou. A murit Nicolae, să trăiască Ţarul, dici ómenii p'aci; şi așa cred cò dice şi în Englitera, cò așa dictedă Austria. Cum imi dau eu cu socotela, după cum o dici de noe luni, şi după cum ţi-am şi scris'o, mi se pare, complotul ómenilor santei Alianţe a avut de scop ca resbelul acesta să se termine cu împărţirea Turciei ce dá asil revoluţionarilor, şi cu umilirea şi micşiorarea Franței ce e culbul revoluţiei. Ca s'o umilésca, lovitura a fost să se dea anteiu Franței napoleoniane, apoi prin lipsa lui Napoleon să se stingă şi França democrată, şi apoi França burbonă simpatică capetelor coronate să devia mai mică şi vasală, ținută în frâu şi în catene. ⁴⁸⁾

Gazetele englese iar vedu cò s'au pus pe Turcia. Mascele se cam ieu.

Napoleon cu Turcia ancò ar face mult şi ar triumfa de nu se va lăsa a fi îngănat de Austria şi de Englitera oficială ca unchiul seu. Cum isi va aşterne așa va dormi. De este şi el în complotul împărţirii Tur-

ciei, asta il va perde, pentru-că asta il îngână, și nu va lua nimic, pentru-că au marafeturile lor, și lucrurile sunt dispuse cum de la împărțelă să începă galcéva, și să cadă apoi toți pe densusul ca pe unchiul seú.

La revedere.

I. Heliade.

P. S. Când eram să inchiđu scrisórea luaiú și pe a d-lui Pierre; îi răspund și îi scriú cö l-am acceptat polița, cö te-am însărcinat pe d-ta să veđi cărțile. Vor fi expediate pe adresa d-lui Const. Polichroniade.

CXXIII

Domnul Gr. Grădiștenu

Constantinopole. 1855, Martie 23/5

Amatul meú domn,

Věquiú în jurnalul *Les Débats* 18 Martiú un articol al d-lui St. Marc-Girardin ce vorbesce de Principatele nóstre pe temeiul unei broșure a d-lui Gănescu. Nu arată nici numele de baptesm al Gănescului, ca să mă pot orienta, nici numele candidatului de rege fiitor al României. Nu sciú care Gănescu: este vre-unul din nepoții d-tale, saú doctorul Gănescu de la Mărcuța, ce a învățat medicina în Rusia?

Mie ideile din acel articol imi placú, nu sciú ánsé de se cuvine a mă încrede și intențiilor jurnalului și autorului acelui articol.

Rusia sciú cö și mai înainte de 48 făcea să spere partisanii ei Români la o independența cu un regat unit al ambelor Principate. Am audit'o acésta și de

la Bibescu în prejiua Mișcării, și de la Stirbeiū prin alții de câte a fost Țis lordului Palmerston, asigurându'l cō el va face pe Nicolae să adere la independența Principatelor, numai Englitera să fiă favorabilă la această. Apoi acum acea broșură a Gănescului și articolul d-lui St. Marc Girardin tot pe acolo se tot învîrtesce, adică tot pe lîngō ideeă partisanilor Rusiei.

Asta e un machiavelism sau un iesuitism dibaciū, ce în locū de a combate o idee ce ajunge populară, din contră o adoptă spre a'i da direcția ce'i vine la interesele sale, sau mai bine spre a degenera cu totul.

Regat român! ōste română! drepturi antice! Ce mai bine decăt atât? Care Român nu le-a visat, care nu le-a dorit, care nu va simți a'i bate inima de speranță și de bucuriă cānd aude a se vorbi de acestea în lumea oficială? Ânsē o dată smulși din integritatea imperiului otoman, pentru care se mișcă astăzi și se bate Europa, și se va mișca și se va bate tot-d'a-una, smulși, Țicū, o dată din această integritate; lăsați între Turcia, Rusia și Austria independenți, cine ne asigură acea independență? Cānd ne-ar declara Rusia rebelul (unde și va să viiă), Turcia avē-va interes sau putere să ne apere sau să ne fiă aliată? Austria fi-va în stare a se opune unei invasii preparate cu o rescōlă în statele sale? Franța și Englitera avē-va interes să ne ajute, sau drum pe unde să ne trimită ajutōre?

Prin urmare, mai înainte de a pune pe tapet independența, cată să vedem mai antēiū de *garanție*, și garanția fără siguranță sau zălogū nu pré ē temeinică. Zălogul este un prințū din dinastiile europene, și tocmai de un asemenea prințū nu vorbesce nici d-nu Gănescu nici d-nu Girardin, și tocmai de un asemenea prințū se feresce Rusia (afarō de nu va fi din dinastia sa). Ōmenii āstia vor un rege din familiile ce au domnit în Principate, și'l și numescū. Aci e marafetul machiavelicū cum să ne înghiță Rusia fără noduri.

De era în Grecia un rege Capudistria sau Mavrocordat sau alt Grecu, alaltă-ieri, cu intrarea Francezilor și Englezilor acolo, mi ți l'ar fi arestat sau trimis p'aci încolo. Dinastia Bavariei și consanguinitatea ei cu a Austriei și altor familii regale, a mântuit Grecia făcând pe adversarii Mișcării ei a închide ochii.

Prin urmare, după mine nu este alt mijlocu pentru viitorul țerilor noastre decât, de ne vor face regat, să avem un rege din dinastiile Europei⁴⁹). Eu fiind în Turcia și fiind unul din cei de la 1848, n'am cutedat a eși din legitimitatea tractatelor, când m'am dat și eu ideile mele. A face un regat nu e tréba mea, ci a cabinetelor și a evenimentelor. Dar spre a dice mai tot aceea, și a nu eși nici din tractate, din principiul pentru care se face astăzi resbelul (integritatea imperiului otoman), am prezentat prin mareșalul Omerpașa un memoriu în luna lui Maiu trecut despre care ți-am mai scris, și pe care ți'l alătur aci. El unesco avantaje: 1° de a se uni Principatele și a forma o putere; 2° de a nu trece din făgașul tractatelor și al principiului fundamental al resbelului; 3° de a avé un suveran *Român*, fără a ne teme că ne va înghiți Rusia sau altă putere (afară de nu va viola integritatea Turciei, ce astăzi este tulpina de la care deslipindu-se două ramure, nu pot decât a se usca). De va fi lucrul după acest proiect, fiă candidatul d-lui Gănescu sau cine se va întembla; iar de va fi vorba de regat independent, suntem perduți de nu vom avé un suveran european, demn a ne da garanțiile necesarii.

Acest memoriu, după ce'l vei citi, te rogă (de cređi și d-ta că este timpul), trimite'l la adresa lui, după ce vei scóte mai întâiu două copii. Nu ți-am trimis eu trei exemplare, ca să nu plătesci întreit la postă. Pune și pe vóru Racotă să copieze, de are scrisóre citéță. Arată'l și d-lor Billecocq și Elias Regnault dimpreună cu complimentele mele. Copiile ce dică să tragi, una

să fiă spre a o comunica la ministeriul imperial al Franței, și alta spre a se comunica d-lui St. Girardin dimpreună cu o scrisoare din partea mea, coprindetóre de câte-va din ideile mele din această scrisoare asupra integrității Turciei. Acéstă din urmă comunicare este pe de o parte spre a sonda cugetul d-lui Girardin, și pe de alta, de va fi curat saũ greșit din bună-credință, spre a'l face să'l publice el cu analisarea și observațiile sale. Memoriul ce ți'l trimițu e prescriș repede să nu scap posta, are și vre-o câte-va greșele ce nu le putui rade, am și talentul de a nu pute prescrie. Trimite în locu'i vre-o copiă de ale d-tale.

Aproposito de d-nu Elias Regnault. Am veduț în *Illustration* un articol analiticu despre scrierea d-lui. Din câte am veduț, mă face să credu cõ, când are cine-va un astfel de amicũ, pöte păți câte nu i-ar pute face nici o miã de inamicũ. Nu voiũ ansẽ să'i scriu nimicũ, nici să spuiũ nimicũ. Țera ne scie mai bine pe fiã-care. Îmi pare ansẽ reũ pentru cauza de la 48 să fiã arõtata astfel înaintea celor ce dictedã astãdi legea și sórta națiilor. Frumusețea cauzei nóstre a stat nu în scularea sătenilor saũ *plebeienilor* asupra privilegiatilor (cum dice d-nu Regnault), ci în alergarea privilegiatilor la pericolul comun al zaverei rusesci preparate înadins spre a crea pretextul invasiiei, și în desbrãcarea acestora de privilegiile lor, spre a deștepta la o vietã noẽ pe cei desmoșteniți saũ neprivilegiați.

D-nu Regnault o aratã lumii cu totul din contra când pe unul din protagoniștii ei il aratã de desmoștenit, de *plebeian*, de fiũ de sclavũ ce se face apostol al sclavilor. Eũ, frate, am fost și eũ un boier ca toți boierii țerii și cu averea și coprișul meu, cu servițurile și rangurile mele, cu părinții și rudele mele boieri de trei sute și mai bine de ani. Acestea le dicu nu din țifnã boierescã ci din amorul egalității politice;

liberarea mai facil vine din bună-voință și luminarea privilegiatilor decât din revolta sclavilor. Natura luminei și a binelui este să viiă de sus în jos, iar nu din jos în sus, și tocmai de asta mă vîdîu vexat cînd d-nu Regnault face un serviciu foarte slab unei cauze ce nu e a mea, ci comună a Romînilor, cînd o arată așa de pe dos cum să'i facă cel mai mare reu. De ași fi mai egoist, n'am decât a fi flatat de expresiile d-lui Regnault. Vrînd a mă face mai mare decât nu sunt, a micșorat cauza. Cînd suveranî ar fi Popolii, atunci pôte cō n'ar fi ȃis cō am fost un plebeian, ci cel pușin un sîrdar ca Ión Ghica, pe care astădîi nu sciū de unde'l face prinșu. Muscalii și Nemșii mai bine ar pleda cauza țerei cînd ar spune cō în casele mele aū ținut cîte 500 de soldați. Plebeienii n'aū astfel de case. Și apoi de unde a aflat d-lui numele de *plebeian* și de *glebă* în tot pămîntul și în tōtă limba Romîniei? De a scris acestea dupō impulsia altora, aceia aū scuiat astfel cum să le cadă pe obraz; cōci cauza lor aū terfelit'o. Apoi, de unde s'a convins dumnealui cō Constantin Golescu, nobilul complice al Vladimirescului, a fost protectorul meu? În ce m'a protegiat? Eū sciū cō mî-am făcut mulți inamici sfortîndu-mē a'l spēla de pata de rusolatru, și altele.

Aici s'aū adunat Zamoisky, Ciaica, Suțache, Poujade, un Balșu de la Iași; se aștēptă și Ión Ghica Maghierul cu Pereșu și cu Mălinescu e neîncetat la Zamoisky.

Un om ce se ȃice secretar al lui Poujade și nu e decât servitor, se amestecă pe la birturi cu toți Romîni, și'i îndemnă să se ducă la Poujade, între alșii aū fost tentați de acestia și d-nu Zossima și cumnatul-meu Costache, fără să'i cunōscă cine sunt. Le a spus și 'i-a încredințat cō primele persōne din Țera Romînescă, cele mai capabile, mai patriote și mai ilustre cu neamul și cu învățatura sunt: Suțache, un-

chiul soției lui Ghica, Ión Ghica și Bălăcenică, și cõ pentru dênșii se așteptã rolul cel mai mare în viitorul regat (Polon), cum și pentru amicii și partizanii acestora, îndemnând pe fã-care sã alerge mai curând sã apuce locũ prin Poujade în favórea ómenilor eminenți. Mai le-a spus cõ pe Poujade nu'l așteptã în França decât numirea de ambasador la Tarigrad și cõ Mr. Billecocq nu mai plãtesce nimicũ cõ a îmbétrãnit și a sãrãcit; cõci l'a vedũt cu ochii lui mãncãnd de vre-o doẽ-trei orĩ la Mr. Poujade la Paris. Vedũ acum dupõ acest limbagiũ, ce ómeni pun la cale sórta țerei nóstre.

Mãlinescul pusese un articól în *Pressa Orientului* în contra unei scrisóri a unũ Polones cãtre Napoleon; dar s'a cãit, dupõ ce a lrat'o peste nas de acolo de unde i se ține chica în mãnã. Acum spune curat cõ mãntuirea lumii sta din înãlțarea regatului Poloniei, care sã se întãrãscã cu anexarea Principatelor ca vasele. De cãnd o damã Moldavã a dat peste nas unũ secretar al lui Zamoiscky despre acẽstã deșențatã idee, de atunci nici Maghierul nu'i mai dã bunã diũa.

Aali-pașã a plecat Sãmbãtã la Congresul de la Viena. Înaintea plecãrii 'i-am trinis memoriul alãturat și lui (cõci nu 'l fãcuse, cređũ, cunoscut Reșid-prșã), dimpreunã cu o scrisóre în sensul acesteia scrise cãtre lordul Palmerston. Nimicũ nou de la Crimeea.

La revedere.

I. Heliade.

P. S. Pleșoianul a venit aici; se așteptã și Tell. Toți cochietedã pe lúngõ Zamoiscky. Ce va eși și de aici?

CXXIV

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinopole. 1855, Maiu 2.

Amatul meu domn,

Am priimit trei scrisori ale d-tale din 10, 14 și 18 Aprilie. Cu cea din urmă luai și notele d-lui Ledain.

După cum vei fi vădut prin gazete, instrucțiile ce s'au dat lui Aali-pașa pentru Congresul de la Viena, sunt pe temeiul începutului protestului nostru ce am dat la 1849 la ministerul Franței, și cam în sens cu memoriul acesta ce ți l'am comunicat.

Nu pot acum să ți răspund pe larg la câte imi scrii în ultimele d-tale trei scrisori, căci am multă trebă vre-o patru-cinci zile; sper cu posta viitoare că voi avea timp.

Instrucțiile ce s'au dat lui Aali-pașa la Viena, arată că Turcii au încă conștiința drepturilor și datoriilor lor. Dar de nu va vedea Franța napoleoniană că inamicii Turciei sunt totă Europa oficială de la 1815, aceea ce a resturnat pe Napoleon I, și de nu va pricepe Napoleon III că folosul său este mai mare și durabil deși va face un aliat tare, atunci resbelul acesta se va termina cu împărțirea Turciei și cu readucerea iar a Burbonilor pe tronul Franței. Inamicii Turciei sunt inamicii dinastiei Napoleonice, și prin urmare aceste două singure puteri sunt de natură a fi solidare. Cred că Napoleon III o pricepe aceasta, și de aceea vine singur în Orient. Englitera și Austria nu face decât spre a stinge oștirea turcă risipind-o în Crimeea și Rumelia, și cumpărând-o pe cea d'antăiu spre a putea face cu facilități

 nu împărțind Turcia de o cam dată,
 ci s'ar vătêma integritatea imperiului, ci puind pe
 Sultanul pe l'efã ca pe cel de la Delhí.

A sérã în locul lui Reșid-pașa s'a pus prin interim
 vizir un *efendi*. Unii ȃicũ cõ vizirul viitor va fi Aali-
 pașa ce vine de la Viena, și în locu'i se duce Rehid-
 pașa; alții ȃicũ cõ se va numi vizir Mehmet-Aali-pașa,
 cumnatul Sultanului, ce cum ve'i fi auđit a fost exilat
 de vre o ȃece ȃile, și alaltã-ierí s'a trimis un vapor
 inadins sã'l aducã înapoi. Astea tõte mi se pare cõ
 cam mirõse a Napoleon. De se va pune cumnatul Sul-
 tanului în minister, e semn cõ aũ de gõnd sã schimbe
 farsa în tragediã, sã facã cu adevêrat un resbel. Oștiri
 austriace intrã în Basarabia. Austria ȃice cõ ca sã
 ajute pe aliați; Rusia ȃice cõ sã intre mãi bine amica
 ei ascunsã Austria decãt inamicii. Un an întregũ în-
 celã Turtã-dulce cu Principatele; alt an, de va fi asta
 adevêratã și de nu vor lua aliații alte mësuri, va în-
 cela cu Basarabia; și încelã amar când va ocupa a-
 cele posiții și se va declara înfine ca și la 1812 în fa-
 võrea Rusiei, când aliații vor fi mãi stãtuți.

La revedere.

I. Heliade.

CXXV

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinopole, 1855, Maiu 10.

Amatul meu domn,

Am fost vre-o trei săptămâni și cam amalat și cam ocupat, și n'am putut a'ți răspunde la scrisoarea din 10 Aprilie. De atunci am mai luat doă, din 14 și 18 Aprilie, la care ți-am răspuns cu trecutul curier.

Cu cea din 10 Aprilie imi dai nisce consiliuri amicale de care ți mulțumesc pentru intenție; iar pentru fondul lor, nu le merit.

D-ta imi dicită să fiu acela ce am fost în țeră: pațient. Când ai învățat arta să îndemni pe omeni să nu tacă și să se țiă bețu, și acesta s'o faci indirect? Apoi de la 1827 pînă la 1848 mi-a mai tăcut gura vr'o dată, mi s'a mai repaosat péna? Atunci nu'mi diceai să tacu, și tocmai acum când tacu de cinci ani, de la 1850, imi dicită să fiu acela ce am fost în țeră¹⁾! Ce marghiol mi-ai fost! Să venim sau să lăsăm a vorbi faptele. Eū am complotat la 19 și la 29 Iunie 1848 asupra confrăților, sau Rosetti Brătienii în înțelegere cu Golescii și Odobescu, Solomon și companie, asupra mea, a lui Tell și Maghierul? Apoi scris'am eū pentru asta unde-va în timp de doi ani, sau arătat-am cō sciam reaūa credință a Golescilor?

Am venit în Paris, am tipărit *Protectoratul*; se află acolo vre-o personalitate? Nu se vād toți emigranții figurând bine? Cine a scris pamflete în țeră, cu *Apelul* la omeni onesti, asupra mea și a lui Tell? Nu e Ru-

¹⁾ Adică să nu fiu prea pațient.

din partea lui Tell și Nicolache, și cunoscî cât de grósă a fost acea invenție.

Acum écö ce póte iar să fiă tot în felul acela.

În *Liga popoilor* ți-aduci aminte cö a fost o seriă de articole întitulate *Galeriă de agenții ruși* în Moldo-valachia; acolo s'aü trecut Lüders, Mavros, Stirbeiü, Neophit, și mai rămăsese Odobescu, Solomon și consortii, unde în capët figură Rodin. Acea gazetă a încetat. Românii din Brussa conservă änsë numerile publicate, și unii și urmarea acelor articole date de d. Carpantier la tipografiă, și din care eşise vre-o 5-6 co-recture.

Acum vre-o patru luni fiind d. Russo aci, a dat acea colecție de articole a le citi fostul Caïmacam de Samos-*Conomenus*. De la el le-a mai citit un doctor; de la doctor a aflat Marinică, și acesta a trimis mușdeoa lui Rodin cö de un lucru nouü. Rodin a scris lui Marinică să tacă numele lui Rodin și să scöță vorba la emigrați cö ese o broșură întitulată *Galeria de agenții ruși*, unde figurédă Golescii, Tell, Maghierul și alții, de care în acea scriere a lui Carpantier nici vorbă n'a fost de aceste persöne, pe care el le considera și le consideră cred äncö. Marinică le-a spus din punct în virgulă lui Christofi, și acesta a scris Românilor din Brussa și din Smyrna. Eü n'așü fi sciut istoria asta de nu mi-ai fi scris d-ta, și n'așü fi venit în curiositate să aflu cum și ce fel s'a vorbit de un lucru ce n'a existat și nu există. De la Brussa m'am informat în urmă prin d. Russo. Acolo toți Românii äü ris de Christofi cö s'a lăsat să'lü incele Marinică cu un lucru de când cu Moșü Adam. Nu sciü ce vor fi ñis cei din Smyrna; iar pentru cei din Paris vëđ cö pinö la d-ta toți ați scäpëtat.

Trecutele änsë ca trecute; darö ce vor ñice de vitöre, de broșura ce s'a determinat apoi d. Russo s'o tipărescă în urma astor invenții? Pe când d-ta imi

scria scrișoarea de la 10 Aprilie, d. Russo nici gând n'avea să facă acum acea publicație, pentru că îi dusesem și eu să tacă; acum însă se determină omul a vorbi cu mâna pe inimă și a da toate pe față, ca să albă încăl de ce să se tot lamente. Acum și eu nici nu'l îndemn, dar nici nu'l mai opresc; atât însă sunt solidar de câte adună și scrie, cât am fost și despre ale d-lui Renault.

Acuma bine; cei cari vor să omóre cănele spuiind din chiar senin că e turbat, armede-se cu pusce, cu măciuce; dar d-ta la ce ai mai luat ciomagul și mă inculpi că nu mai tacă și cu timp și fără timp (expresiile d-tale), că se cuvine a plânge mai mult ușurința omenilor, de cât să le faci o crimă dintr'ênsa, și mai ales să'i tratezi așa de rău! Bine, nenisorule, calomniile și comploturile lor neconținute și sistematice le numesci *ușurință*, și tăcerea mea de cinci ani o numesci că'i *tratezi așa de rău*? Unde'i tratezi, în ce foia, în ce broșure, în ce rând publicat? Dar mă acuză la Turci că sunt Muscal, la Români că sunt Turcu pină la orbire, la Nemți că sunt Engles, la Englesi și alții că sunt Neamț, cată să respundă nu în publică ci la cine mă întrebă, și pôte să'mi facă și rău. Mult ceri de la mine, și de țî-oiu da eu cât trăiesc, nu țî-o vor da cei cari vor trăi după noi. Imi mai spu de d. Billecocq, Renault un strein, nisce junii din țără; ce'mi mai spu de dênșii ce pot fi mai facil înganați de calomni decăt d-ta, ce le scii toate, și tot te-ai pus cu ciomagul pe mine. Acum toate le am bune, numai cusurul că nu mai tacă, și m'am pus cu timp și fără timp să înegresc pe drăcul. Când așu fi făcut așa nu mi-ar fi necaz, așu pune căciula la o parte și așu face cum făceam în țără: scriam, vorbiam apêram literatura națională și pe A. Ghica, și așteptam consecunțele. Dar acum ce faci ca să merit consiliurile și imputările ce'mi faci?

In van se tem ómenii ástia de mine, și nu de tapetele și neconsecuentele lor; cõci eũ n'am de ce mai vorbi, când aũ făcut sã vorbescã faptele lor așa de sus, cât țipã tõtã România-micã de machinațiile și proclamațiile lor, și când sciũ cõ dupõ ce vom muri, posteritatea cu sãnge rece va lua și mai aspru a judeca faptele decãt d. Regnault nu judecã pe Sturza ce nu 'i-a luat nici boii nici carul. De mẽ asculta și de te asculta la cãte le điceam la 49 și 50, nu era sã facã ce aũ făcut, și de'și aducũ aminte de cãte le điceam, vor pricepe cõ n'aũ avut mai bunii amici decãt pe noi, și mai virtos pe mine ce sciam cõ complotaserã Golescii la 19 Iunie asupra mea, și cu tõte acestea tot îi invẽțam sã nu dea ingropile ce li le preparase Rodin. Acum sunt târđiũ tõte, și aũ venit a fi lucrurile târđiũ, pentru cõ din firea lor aũ fost și sunt tot ómenii de la 1840, care vindea pe A. Ghica, devenind instrumente órbe politiceĩ ce vrea sã dobõre pe acest prinçũ, care cu cãderea lui și-a spelat tõte defectele ce ca om a putut sã aibã. Fãcuiũ o scrisõre lungã. Auđ cõ mai am una la postã. De va fi de la d-ta itĩ voiũ respunde cu urmãtorul curier.

La revedere, itĩ stringũ mãna cordialmente, dar sã nu mai ieĩ ciomagul fãrõ cuvẽnt: bietul cãrne nu e turbat.

I. Heliade

CXXVI

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinopole, 1835, Maiu 10/23

Amatul meu domn,

Am primit scrisoarea d-tale din 25 Aprilie. Imi pare rău de nevenirea lui Mustafa-bey. Voiu incerca să'i scriu câte unele, de'lă va afla scrisoarea mea acolo. Acum nu pot, cō mă aflu în mutare la Rusciuk; dar d. Zossima s'a mutat alaltă-ierī. Din cauza asta nu ți-am scris de mult și d-tale. Nu pot să puiū mâna pe pēnă dacā nu sunt ca a casā stabilit; a ajuns pēna să'mi fiā coșemar, și cu tōte astea tot scriū.

Nu sciū pe cine înțelegī saū înțelegē Mastafa-bey prin expresia *boșnégul nostru*.

Scrierea d-lui Regnault încă nu o am, și nu'mi pare mult rău, cōci am vėđut în *Illustration* ce scop are și cum e scrisă. De o voiū avē, nu cred curēnd să am pațiență s'o citescū; cōci dioa am și eū trebele mele, și nōptea nu pot citi.

De va serie cum ȓici d. Ledain ceva, este un ne-guȓător care a ȓis cō'i trimite doē sute franci ca să aibā a se înlesni la tipar. Voiū trimite și eū d-tale ceva note, cum am dat multe și d-lui Russo încă de la Șumla.

Hărtia ce ți-am trimis spre a o vedē, ține-o la d-ta; și eū credū cō nu mai face pentru locurile acelea, ce vor să cădem din Scyla în Caribda. De ai vėđut prin gazete instrucțiile ce se dedeserō lui Aali-pașa la Viena despre Principatele nōstre, observă-le, și veī vedē cō sunt conforme cu preliminarele memoriului ce am fost dat la guvernul Franȓei în contra convenției de la Baltă-Liman, și inspirate de cel din urmă *Memoriū*

ce'lă aî la d-ta. Limbajul Turciei, îl vei fi vădut cō e ferm. De va vorbi său vor putē o-dată vorbi cei ce suferū și cei ce aū și dreptulū și puterea de a vorbi, adică popoli, atunci, de va fi cu minte și nu va asculta de nebuni, va vorbi și Nația romană tōtă, și va sci unde o strînge cisma, și va cere și va face cele drepte și folositoare. Acum ânsē când vorbescū *ὁποσείμενοι*, nu e pe ipokimenie nimicū mai salutar decăt să fim tot cu Turcia, dar unite Principatele, ca să putem sustîne vorbele și cu ore-care putere ⁴¹). Țērele-de-jos ânsē, Belgia, Melgia, Tanda, Mandă, tōte sunt (amăgiri) ca, în locū de a fi subt influința neinflunțătoare a Turciei, să ne punem subt influința marafetliilor. Noi cu Turcii împreună putem să impunem mai serios orî-căruia și mai vērtos la un fel de miere arsă ca Turtă-dulce, și la o lămōiă stōrsă ca a aventurierilor de Poloni anarhisti.

Am vădut scrisōrea din urmă ce scrii d-lui Zossima din 10 Maiū. Tōte bune și amicale, consiliuri bune când cauza pentru care se dau consiliurile ar fi existat său ar exista; ânsē nimicū nu e adevēr, nici scriere a mea mai mult de cele tipărite în Paris la 1850 — (eū de atunci nu m'am ocupat în Chio decăt cu copii și cu o Istoriă Universală) —, nici câte dicit cō'ți scrie Scarlatache despre junii din Bucuresci; nici cele ce scrie un Frances d-lui Billecocq. Tōte sunt scorniture d'ale lui Rodin, ca în 1850 saū 49 cu acusația ce dīcea cō i-am făcut, ca să frēmēte pentru scopurile lui pe emigrați.

De vrei să aîli de întrederea mea în Bucuresci cu maturi și cu junii, étō adevērul:

Am vădut sute și mii de ômenî, și în particular și mai mulți împreună. Pe toți i-am priimit cum eram dator a'i priimi, fără a mă înțepa a sci scopul pentru ce veniaū să mă vadă. Eū nu voiū să fiū și nici n'am ost exclusiv și fanaticū, nici să'mî întorcū nasul de la ômenî ce, pentru relațiile saū interesele lor, dau bună

diŭa saŭ stimă  nsuŝi pe inemicii mei. Probă este că Dedu ce se  chină la Rodin a venit de multe ori să mă ved ,  i l'am tractat cum să nu r m ie sup rat de mine. Ce vrei? eu nu cred  să se afle om  să iub c  pe Rodin mai mult decât C mpin nul. Acesta a venit să mă ved , m'am dus să'l ved . A m ncat cu copilaŝii lui la m sa mea, m'am dus cu ai mei la d nsul, ne-am desp r it amici; imi trimite adesea expresii de stimă  i de afecție,  i eu facă tot a a. Pin   i pe B lu   l'am primit ca R man pe R man cu care n'am nimic  a  mp r i. Polichroniade aci în Stambul este cununat de I. Ghica,  i are omul afec iile sale;  i cu t te astea suntem în rela i ! Astea ce  i le scri  sunt fapte cu numele lor,  i probe de cum mă port , nu pentru politic , ci pentru că a a am fost, nu de c nd m  scii, ci de c nd sunt. Eu nu mă aprind  decât numai pentru *fata lui Kyriac *; atunci de mă determină a da, nu caut fi tat , fi mam , fi d-ta  nsuŝi,  i d-ta scii cine a fost fata lui Kyriac  a mea: limba rom n  o dată,  i ast d i cauza rom n .

Acum cum poți d-ta crede că a   fi putut eu maltracta juni, numai pe temei  de prepusur  c  da  bun -di a lui Stan  i lui Bran? Dar mint juni  ia, ce n'a  nume, c nd eu i i spui  o eni cu nume? Minte Scarlatache? Nu, nici unul nu minte; dar sunt r i aceia ce bag  în capul junilor astfel de minciuni. Nu min ia cumnatul meu la 1849  i R mani  din Brussa c nd se t nguia c  aștepta t re din cauza inventatei mele delat ri; dar min ia Rodin ce d cea c   i posedea o scris re a mea. Acum juni să vorb c , să strige, să mă sf ŝie chiar  ngana i  i  ndoctrina i de cabalisti, bine; Scarlatache să se  ntriste e  i să' i scrie cele ce aude, iar bine; nimic  mai amical  i mai obligator. D-ta iar să scrii cele ce au i,  i mai bine  i mai amical. Ans  alta e să spui cele au ite,  i alta să

ce m'aŭ păgubit? Când ansă mi-aducŭ aminte de Ne-
novici, nu pot suferi icóna asta, mai mult de cât când
mi-aducŭ aminte de purtarea și négra ingratitude
a lui Stefan către făcătorul său de bine Alex. Ghica.
Eccó omul!

CXXVII

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinople, 1856, Maiü ^{18/30}

Amatul meu domn,

Legea marțială proclamată în țera noastră nu e un
ce nou. Eü voiü să'ți vorbescü de ce este mai as-
cunsü.

Am vedüt in *Pressa* Parisului un articol luat din *Times*
ce combate acéstă purtare a Austriei ca atentatoriã
la drepturile Turciei și ale Principatelor, și înfrângë-
töre tractatului din urmă închieiat între Turcia și
Austria, și combate acéstă purtare pinö va afla, dice,
causa saü cuvëntul pentru ce a făcut Austria o astfel
de violare.

Presa Orientului d'aci a avut asemenea un articol,
cum se vede, cam în contra purtării Austriei (pe căre
fiind la Buiukdere nu l'am citit, dar il pricep după
respunsul saü reputația ce'i face *Echo de l'Orient*.)
Astăđi viind în Constantinople, și fiind đ de postă, mă
grăbescü a'ți scrie, fără să am timpü a afla acele
gazete și a'ți trimite articolele, spre a te orienta după
dênsele ca și mine. Imi pare iar răü cö n'am în-
semnat data *Pressei* ⁽¹⁾ Parisului, ca să cauți acolo
articolul reprodus din *Times*.

(1) Din 19 Maiü acum imi spuse d. Zossima.

Aşa, dicu, *Times* combate purtarea Austriei, şi va să'i afle cuvântul. *Pressa Orientului* o combate asemenea, ânsă cam sarsailese, şi cu ieremiade cum dă mânuşă lui Noges s'o combată. Noges, intrând în polemică cu presa Orientului îi dă :

1° O lecţiă ce este legea marţială, ce este *état de siège* (stare de asediū), şi care este publicarea uneia saū altuia ;

2°. Arată cuvintele ce aū nevoit pe Austria a alerga la *acéstă necesitate în folosul comun al ordinii şi al puterilor aliante şi chiar al Principatelor*, vorbe ce sémână şi mai sfinte şi mai neinteresate decât protectoratul Ţarului, saū mai bine mai dibace decât protectoratul

Étō cuvintele ce *Echo Orientului* saū d. Noges dice cō a nevoit pe Austria a alerga la *acéstă necesitate* : „Agenţi ai Rusiei, ce nu încetădă a aţîţa revoluţii în Turcia, între Greci, Serbi, Bulgari şi Moldovalachi, s'aū strecurat acum din nuou în Principate, cum şi din Români emigraţi ce aū nisce idei mai înaintate decât cere politica din diūa de astădi. Aste două elemente şi-aū dat mâna şi aū reuşit a face propagandă în ţeră spre a se revolta, lucru ce era să se facă, dice Noges în buna sa credinţă de Carcaleki, dacă Austria nu întempina prin măsurile ce a luat, a face atăta serviciū şi Europei conservatōre şi Turciei şi liniştii Principatelor. Aşa a proclamat legea marţială, a arestat mulţi prepuşi, a alungat din ţeră pe agenţii muscali ; din cei arestaţi, a judecat pe mulţi saū mai pe toţi şi i-a liberat, etc. etc. “

Ânsă de ce tocmai acum vorbesce de agenţii muscali ce nu facū de cât a tot aţîţa minţile şi a turbura liniştea Principatelor în favōrea politicei Rusiei, şi când noi strigăm de şese ani asta, nimeni, de şi scia, se făcea cō nu potū să credă una ca acésta ? Acum lumina adică Dumneđeū pe Austria să vedă cō sunt.

agenți muscălesci, și cō acestia vreaū să turbure liniștea Principatelor și să paralise lucrările militare ale aliaților. Mai vĕdū Austria cō acest element de agenți muscălesci, și-a dat mâna cu alt element de Români emigrați cu idei mai înaintate; ansĕ carī sunt aceia din Români emigrați ce aū putut intra în țĕră și a face propagandă de revoluțiă? II sciū și'i scii pe degete. D-ta de ai fi voit să intri în țĕră, nu țĕ-ar fi dat voiă, pentru cō ai fi dis celor ce te-ar fi întrebat să stea binișor; Zossima n'a avut voiă să intre în țĕră; eū care am intrat, și am dis tutulor Românilor ce m'aū vĕdut să fiă cu minte și să aibă răbdare, eū am fost alungat de Austria tocmai pentru astă crimă. Cine a avut voiă să intre în țĕră? Nebuniī, și mai virtos cei carī venia d'a dreptul saū pedișiū din Austria

Fapta Austriei cu legea marțială violĕdă, cu adevĕrat drepturile Turciei, ale Principatelor, și va paralisa ea cu adevĕrat, cum vei vedĕ, lucrările militare ale aliaților, de vor fi cu adevĕrat lucrări militare, iar nu o comedă cum a fost pinō acum.

Austria mai 'nainte de a intra în Principate preparase tĕrĕmul de a pune mâna pĕ dĕnsele și pĕ guvernul lor. Nebuniī, saū puși de dĕnsa saū împiși de nebunia și de sarsailismul lor, veniserō la Vidin și în Oltenia spre a'i inlesni pretextele. Pașa dela Vidin și Omer-pașa aū făcut ca acele pretexte să nu fiă tari pentru Austria, pentru-cō a depărtat pe nebuni fără sgomot și fără a constata fapta ce aū vrut să facă. Omer-pașa a făcut și mai mult intrând în țĕră: a preparat miuțile să nu se lase a se amăgi de turburătorii de profesiă și plătiți de inemiciī comuni. Asta nu plăcea Austriei, și reuși a se desface din Principate de tot omul cu influință de a menține ordinea. Acum când veni în stare de a putĕ face orĕ-ce va voi și pe ascuns și de față în Principate, eși la maīdan

că țera se află în preștiua unei mari calamități provenite de la agenți muscali, de la Români emigrați cu idei înaintate, și chiar și de la emigrații Unguri ce se strecuraseră în țără. Cum se putură face acestea sub poliția mult-vădătoare a Austriei, și a se face așa amenințator încât să fiă mare nevoie de legea marțială? Emigrații Unguri, cum putură străbate în țera noastră, unde poliția austriacă e mai veghietore decât în statele austriace însuși? Și apoi legea marțială, e o lege teribilă, expeditivă: tribunalul ei în două-șeci și patru ore câtă să facă ori a executa pe cel arestat, ori libera ca inocent. Pe cine pină acum a executat? și dacă n'a executat pe nimeni, va să dică că nimeni nu era culpabil; și dacă totă lumea e inocentă, apoi legea marțială nu avea loc, ca o absurditate; iar dacă această lege e de acelea ce află culpabili și-i iertă, apoi nu e marțială, ci alt-ceva căruia i se cuvine alt nume.

Aci era vorba a se face să se rasolască ceva cum să dea drept Austriei a pune mâna pe guvernul țerei, căci cu astă lege țera nu mai are guvernul său, și Turcia nu mai are suzeranitatea ei. De ar fi făcut Turcia una ca acesta la descoperirea vre-unui complot, ar fi strigat unii-alții, și în capul lor Austria, că Turcii au violat drepturile Românilor.

Să-ți spui ceva și de Ungurii emigrați, ce se dice că s'au strecurat în țără pină în nasul Uustriacilor și printre baionetele lor.

Cinci zile sunt de când un căpitan Ungur, ce se înrolase pe ascuns între Cazacii lui Ciaica sau Zamoiski, veni de la Șumla prin Viena cu o scrisore dela un medic din Varna către d. Zossima.

Acesta ne aduse scirea că în țără au să se facă lucruri mari, că Ungurii s'au unit cu Români să ucigă pe Nemți, etc.

— Cum, îl întrebai eu? de unde scii astea?

- De la ai nostri și de mai departe.
- Apoi cum s'aun înțeles Ungurii cu Români?
- Unul dintre Unguri a intrat în țară cu alții și aun făcut treburi mari în nasul Austriacilor.
- Cine a putut să'l țiă așa de ascuns, cum să nu afle nimicū Austriacii?

— Boierii români patrioți.

— De exemplu?

— Costache Cantacozino și alții.

— Pricepū, adăoseiū eū; dero cum il chiamă pe acel Ungur emigrat?

Imi spuse numele unui nebun pe care il cunosceam, și pe al altuia, ce și-a fost jucat rolul principal, pe care nu'l cunosceam.

Aci în Stambul sunt câți-va Unguri de omenia, prudenti, moderati și cu adevărat patrioți în felul lor; dar mai nainte de tôte bine crescuți și leali. Intrebaiū pe unul din acestia pe care 'l stim mai mult ca om fără pasiuni și tarafuri, și căruia îi place a numi lucrurile pe numele lor: „Ce om è cutare Ungur? il cunosci?”

— Și cine din noi nu'l cunosce? dișe el. Mai anteiū cō nu è un Ungur, ci un Némț amestecat în cauza ungerescă la 48 și 49, cu cutare și cutare,

— Cutare și cutare sunt omeni onesti?

— Din disgrațiă, acesta de care imi vorbesci nu e onestū.

— Dar ce a făcut?

— În tot cursul lui 48 și 49 cât a fost cu noi, n'a fost decât spion al Austriei. Când am emigrat noi a emigrat și el, și nu face între noi de cât tot meseria acēsta, pinō s'a aflat cu probe de tōtă emigratiă.

— Dar cutare? intrebaiū de cel d'al doilea, pe care'l cunosceam deja.

— Acela este un nebun, dar nu e malonest; face

borobóte din nepricepere, iar nu din sistemă saú plătít.

— Am audít cõ e amicú și cõ lucrédã împreună cu ást Némțú unгурít.

— Firesce, cõcî spionul ásta în diúa de astãdi nu mai póte încela de cât pe proști și pe nebuní.

Acum pricepí din astã conversație ce fel de Ungurí aú intrat în țerã, bravând poliția și baionetele Austriei, subt umbrirea lui Cantacuzino, decoratul de Austria, și care mai ástéptã și altã decorație, firesce pentru cõ a cutedat a intra într'un asemenea complot asupra Austriei.

Ți le scriú acestea ca sã le scii, și ca sã le comunicí d-lui Regnault print'õ traducție, cáruia te rogú sã'i aréti complimentele mele.

Dacã cređi cõ e bine, cum cređu și eú, fiind-cõ *Times* ce este citat de *Pressa* doresce sã afle cuvintele Austriei pentru purtarea sa ce o combate, apoi nu e rëú, din câte îți scriú eú sã faci cu d. Regnault un articol și sã'l trimiți cu o scrisóre anonimã din partea unui Romãn către *Times* saú și chiar către *Pressa*, și scrisórea sã fiã în sensul urmãtor :

„Fiind-cõ, domnule, dupõ articolul cutare din diúa și fóia cutare, dorescí a sci cuvintele ce aú îndemnat pe Austria sã proclame legea marțialã“ (și sã urmede articolul ce veți face).

Ca sã te convingí mai bine de cele ce dicú, scrie la cine-va în Bucurescí sã'ți insemneđe numele ómenilor arestați și alungați de Austria, și trimite-le și mie, ca sã ne orientãm mai bine. Dupõ ómení cunoscem sorgintea lucrurilor.

La revedere.

I. Heliade.

CXXVIII

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinopole. 1855, Iunie 3.

Amatul meu domn,

Cu posta trecută ți-am scris o lungă scrisoare despre legea marțială publicată de Austriaci, pentru ce, întrebam, și pentru cine? Ieri aflai că culpabilul a fost Manu (sau Mano) dișul emigrat, Palade al lui Crețulescu, sufletul lui Rodin, fiul fanariotului venit la 28 din Odesa, a căruia meserie l-o scii pe la consulatul rus, precum și contribuția la formarea cetei bețivilor de cruciați. Cu unul ca acesta era în cărdășiă Goleșcii la Șumla; acesta dinpreună cu Crețulescu trimitea din casa lui Tell să'mi spuie cō'mi păstrédă doē glōnțe. Cu omenii acestia voia cei ce se dicea făcători de pace și doritori de unire și concordiă să intru alătura în țeră. Étō ce prepara ei țerei. Ânsē ce sunt solidari Români de faptele unui pui de fanariot, pus de Muscali, sau plătit ênsuși de Nemți ca să facă astă comediă? Ce sunt, dicū, Români solidari să'si pērda drepturile și să sufere legea marțială, pe care Nemții o căta cu luminarea ancō mai'nainte de a intra în țeră?

Cu acest Manu s'a mai aflat și un Ungurū sau Sēcuiū Berzentzin, cunoscut de nebun de toți Maghiarii, nebun pînō la maniacū, și pe dēnsul l'a aflat un spion austriacū ce se dă de Ungur, și care este Nēmț curat a nume Makk ce făcea pe emigratul ca și Manu, pe acesta, dicū, l'a aflat să'l incele și să'l trimiță cu Manu

în București a afla ospitalitate în casa tatălui lui Manu și protecția de la Cantacozino, și să facă borobôța de proclamația ca din partea Ungurilor și Românilor, dictată chiar de agenții austriaci. Acestea le aflaiu chiar de la Maghiarii ce fugă de Makk mai mult decât Români de Rodin.

După ce Berzentzin făcù nagoda, Nemții închiseră ochii, îl lăsară să trecă Dunărea, și atunci se făcură cōl' caută și cere la pașa dela Rusciucă, iar acum aflându-se în Constantinople, de l'ar persecuta Turcii, ambasada austriacă l'ar protege și scăpa pe sub mână.

Din astea din urmă însemnate, câte îți scriu și din câte ți-am scris cu posta trecută, faceți un articol și lămurii opinia.

Alaltă-ieri s'a schimbat ministrul de resbel Riza-pașa, și în locu'i s'a pus un amicū al lui Mehmet-Ali-pașa, ce a mai fost la astū ministeriū și care a învățatū arta militară în Paris. Numele lui este Mecmet.

Ieri visir s'a numit Mehmet-Ali-pașa; iar ministru al marinei Mehmet Kiupurli, ce a fost visir înaintea lui Rechid. Âncă aceste două numiri din urmă ți le-am scris ieri din Buiukdere, unde venise nuvela. Astăzi venind în Constantinople, aflaiu cō sunt în pređiuă de a se afirma, iar nu și făcute.

Acastă schimbare pōte cō va schimba și fața resbelului să nu mai semene o comediă. Cu ministerul trecut din 200,000 de soldați ce avea Turcia, rămăsese cu 80,000. Bașibusucii ce au făcut cu Skenderbey minuni, și care se putea fără greutate preface în vre-o 4000 de călărime minunată, i-a trimis pe a casă nemulțumiți, desculți cum să se ducă vestea să nu se mai înroleze alții. Ostașii regulați murirō mai mult de jumătate de morburī, de necăutare, de fōme și de despoiere. Omer-pașa, când am fost lūngō dēnsul, pe tōtă posta scria Sultanului său să'i pri-

mescă demisia, sau să schimbe pe ministrul de resbelu, care persecutându'l, nu face decât a perde oștirea; dicea că e păcat să se părădă atata lume în desonorea devletului pentru aflarea în aceeași ramură de serviciu a doi oameni ce nu se invoiesc.

Cu Mehmet-Ali pôte că va reinvia încrederea Musulmanilor și se va adăogi oștirea, pe care pină acum din sistemă o impuțina, pentru scopurile Austriei și ale oamenilor oficiali ai Engliterei de la 1815.

Iti alatur articolul jurnalului de Constantinopole ce justifică purtarea Austriei.

La revedere.

I. Heliade.

Etă acest articol :

Constantinople, 27 Maiu.

Dans notre précédent numéro, nous avons dit, d'après une lettre de Bucarest du 17 Mai, que le général Coronini, commandant en chef des troupes autrichiennes dans les Provinces danubiennes, avait proclamé la loi martiale en Valachie.

La *Presse d'Orient* prétend (sous toute réserve) d'après des lettres de Bucarest, dit-elle aussi, que cette ville a été mise en état de siège, et, jusqu'à plus ample information, elle ne reproduira pas les douloureux details qui, ajoute-t-elle, lui sont adressés à ce sujet.

Tout le monde sait qu'entre la proclamation de la loi martiale et la proclamation de l'état de siège, il y a une si grande différence, que l'une ne peut être

confondue avec l'autre qu'en y mettant une complaisance qui pourrait bien ne pas être exempte de quelque calcul de malveillance.

La loi martiale est une loi exceptionnelle qui donne une plus grande liberté d'action au pouvoir exécutif; elle est plus expéditive que les lois pénales basées sur le droit commun. Par sa prompte application et sa sévérité, elle a pour but d'intimider les mauvaises passions et de prévenir, dans des circonstances graves, l'accomplissement de certains faits d'une nature insurrectionnelle; mais elle ne déplace en aucune façon les attributions des pouvoirs. Les rapports administratifs et civils restent les mêmes.

L'état de siège a un caractère beaucoup plus préventif encore que la loi martiale; non seulement il porte la crainte dans les esprits, mais encore il n'a pour limite que la volonté de ceux qui en sont armés. L'autorité dont les magistrats sont revêtus pour le maintien de l'ordre et de la police, passe toute entière au commandant qui l'exerce ou leur en délègue telle partie qu'il juge convenable. Et alors la loi n'est pas moins expéditive que dans le premier cas.

Ces courtes réflexions doivent suffire, ce nous semble, à établir une différence entre la proclamation de la loi martiale et la proclamation de l'état de siège en Valachie; et en l'établissant, nous ne prétendons point enlever à la première la gravité qu'elle a réellement. Mais c'est justement parce que nous lui trouvons un caractère assez grave, qu'il ne nous paraît pas nécessaire de la confondre avec l'état de siège; encore moins d'assombrir le tableau en parlant de douloureux détails que l'on craint de publier. Cette réticence n'est sans doute pas sans motif; il existe une certaine figure de rhétorique par laquelle on dit plus en exprimant moins.

„Ceci dit, examinons si la proclamation de la loi

martiale en Valachie était nécessaire, et quels sont les douloureux détails dont on parle. Comme, nous aussi, nous avons reçu des lettres de Bucarest que nous croyons aussi dignes de foi que celles qu'on a pu recevoir autre part, nous allons les consulter pour faire notre examen.

Depuis quelque temps, des agens de l'extérieur dont les principes politiques sont beaucoup trop avancés pour s'accommoder de l'état actuel des choses en Valachie et même ailleurs, étaient parvenus à pénétrer dans cette Principauté, et, donnant la main aux mécontents du pays qui, sciemment, ou à leur insu, sont les complices des desseins de la Russie (ceci est de la plus grande exactitude) allaient, venaient et cherchaient à échauffer les esprits et contre les autorités locales, et contre les troupes autrichiennes qu'ils excitaient à la sédition et à la désertion. On dit même que parmi les agens il se trouvait plus d'un espion : l'habileté et l'or de la Russie rendent la chose probable.

Le général Coronini, convaincu de la réalité de ces faits, avait un devoir à remplir pour ce qui le concerne ; il a fait expulser quelques-uns de ces agens, emprisonner les autres, et après une instruction rapide et telle que les circonstances l'exigeaient, un certain nombre de ces derniers a été mis en liberté. Nous ne voyons point là de détails sur lesquels il faille jeter un voile pour les dérober à la sensibilité des âmes tendres.

Il nous paraît qu'on a voulu blâmer les mesures qu'on a prises pour maintenir la tranquillité en Valachie. Fallait-il attendre, pour les prendre, que les agens dont nous parlons eussent réussi à détourner les troupes autrichiennes de leurs devoirs et à les enrôler sous leur drapeau ; qu'ils eussent mis sens dessus dessous cette Principauté, ce dont la Russie

aurait profité avec le plus grand empressement pour mieux leur en témoigner toute sa gratitude? Il est incontestable que l'ordre établi dans les états au milieu des circonstances les plus graves où ils se soient jamais trouvés ne va pas à toutes les espérances, à tous les rêves, à tous les projets qui s'arrangeraient bien mieux d'une conflagration générale: et comme, dans ce cas, il faut que l'incendie commence quelque part, on essayait de le faire éclater en Valachie. Nous trouvons fort raisonnable qu'on l'ait étouffé. La Turquie et tous ses alliés sont engagés dans la plus noble de toutes les entreprises, celle de sauver les intérêts de la civilisation de l'ambition de la Russie, et ce serait, non pas un malheur, mais le plus grand de tous les crimes, si les passions de gens en question pouvaient les détourner un seul instant de la poursuite de leurs glorieux travaux. Ce n'est pas la première fois que ces gens-là, qui se disent pourtant les amis de la Turquie, ont essayé tantôt pour une cause et tantôt pour une autre, de jeter la Valachie dans des mouvements désordonnés, comme s'il pouvait être rien fait de plus contraire aux intérêts sagement appréciés de la S. Porte, qui connaît beaucoup mieux qu'eux (et cela est fort heureux pour cette province) les changemens et les améliorations que réclame la situation d'un pays rendu si misérable par la dernière occupation des Russes. Il y a certainement des problèmes à résoudre; mais ne sont-ils pas tous posés devant les grands cabinets de l'Europe? Aujourd'hui, les armées des puissances combattent, et peut-être combattront-elles longtemps encore; et jusqu'à ce que la victoire se soit définitivement mise du côté de la sainte alliance de la civilisation, la solution de ces problèmes, qui fera une juste part à tout ce qui est équitable et légitime, doit être ajournée; toute impatience qui se porterait à violer les lois de la Valachie, et à

méconnaître les chefs qui tiennent leur autorité de la S. Porte, deviendrait donc un crime passible des plus grandes rigueurs légales. Nous parlons de l'impatience des gens bien intentionnés. Quant à celle des brouillons et des agens russes ou révolutionnaires qui semblent s'être placés sous le même drapeau, elle n'est point à discuter, et nous souhaitons qu'elle se tienne pour bien avertie par les mesures adoptées par le général Coronini. Si non, qui donc pourrait regretter les moyens, quels qu'ils soient, qui seraient pris pour l'anéantir dans toutes ces condamnables manifestations? Elle seule serait responsable de tout, et nul ne l'a plaindrait. Le besoin le plus pressant, le plus impérieux du siècle, c'est de vaincre la Russie, et tout ce qui viendrait volontairement ou involontairement au secours des efforts désespérés de cette nation, serait repréhensible au dernier point et flétri par la conscience de tout coeur honnête.

CXXIX

Domnul Gr. Grădiștenu

Constantinople. 1855, lunie ⁹/₂₁

Amatul meu domn,

Cu posta asta n'am a'ți scrie nimicū decât cele ce scriū d-lui Mustafa-bey; de aceea las scrisórea desigilată. Citesce-o și d-ta, pune'í apoi un bulin și í-o dă. De socotesci cō face bine, trage o copiă și arat'o

și d-lor Billecoq și Regnault; căci eu mai mult cred că este un jocu' accușator al inamicilor lui Omer-pașa, ca să'i înstreineze simpatiile Franciei decât ceva de adevărat.

La revedere.

I. Heliade.

CXXX

*Exelenției Sale Mustafa-bei.*¹⁾

Constantinople. 1855, Iunie 8.

Excelență,

Cu posta trecută ți-am scris câte-ceva despre legea marțială publicată în Principate. Acum voi să ți arăt ce se vorbește pe aci în Stambul și în Crimeea despre A. S. Omer-pașa. Se dice (póte ca să'i facă rău) că s'a oferit cu totul și exclusivamente în partea Englesilor, și că tractedă cam cavalesce pe Francesi. De va fi adevărat acésta, póte să aibă mií de dreptăți individuale; dar în general, cine doresce astăzi binele causei sale, cată să doréscă triumful Franței și preponderanța ei în tóte.

Écò, după părerea mea, diferența ce există între Francesi și Englesi.

Orí-ce Englesu' în parte este mai tratabilu', mai omenosu', mai de înțelesu' de cât un Francesu'. În tot ansă, nația englesă este mai anevoie de a înțelege

¹⁾ Fratele lui Omer-pașa.

un lucru de cât nația francesă, mai anevoie de mișcată, mai anevoie d'a se decide a ajuta o cauză justă, de de nu va avé interes material pe séma sa.

Orî-ce Frances în parte îți scóte sufletul când ai a face cu densusul. Nația ansé întrégă este stegarul ideilor generóse și entusiastă a ajuta o cauză dréptă fără chiar interes material și innobil. Guvernul său sistema guvernului Franței a fost și este în tot Orientul mai onestă și mai leală. Astăđi Franța a luat inițiativa de a fi ajutată cauza Turciei, și ómenii oficiali ai Engliterei sunt cei mai mulți ómeni de sistema de la 1815, adică cumetri ai Rusiei cu cari mai dinainte au tocmít împărțirea Turciei și rēpunerea Franței napoleoniane.

Sunt sigur cō A. S. Omer-pașa avēnd a face și cu Englesii și cu Francesii ca individe, primii il vor fi mulțumit ca și pe mine, ca și pe tot omul; iar cei d'al doilea il vor fi desgustat, și póte va fi ajuns a confunda națiile și sistemele respective cu individele. De va fi așa, se amăgesce:

1°. Cō astăđi mântuirea Turciei nu o putem aștepta decât dintr'o strinsă și sinceră alianță a ei și a ómenilor ei cu Franța.

2°. Cō toți inemicii particulari ai mareșalului au fost și sunt susținuți în minister numai de Englitera și Austria, și toți amicii mareșalului, de vor ajunge la putere, numai Franța îi va aduce acolo.

3°. Cō de a fost prețuit mareșalul după valórea sa, numai nația francesă l'a prețuit și l'a recompensat. Franța a făcut, după dreptate, din Omer pașa, eroul popular, eroul epoei. Pictura, sculptura, musica, poesia, jurnalismul Franței au făcut din mareșalul eroul lor de predilecție.

Ce ne pasă dar de individe când nația în general este și leală și justă și interesată de aprópe la adevăratele interese ale Orientului? A întórce spatele de

la nația și guvernul Franței este ca și când am fi nedrepti, ca și când nu ne-am cunósce interesele nóstre.

Excelenția ta scii mai bine de este ceva adevèrat din câte se vorbesc, și n'ai face rėu a comunica mareșalului aceste observații ce vin dintr'o inimă ce îi doresce gloria și fericirea.

La revedere.

I. Heliade.

P. S. — Astăzi mareșalul, cu căderea lui Riza-pașa ce îi era cel d'ântėiu inemicu, a început, credu, a mai respira. Și fiind-cò inemicii mareșalului sunt combătuți numai de Franța, pòte cò de la dênșii aú eșit aceste vorbe despre conduita mareșalului către Francesi și preferința ce dă A. S. Englesilor. Jocul ăsta è de meșter, còci face a se instreina de la A. S. Omer-pașa tóte inimile ce singure se interesédă a'i susține amicii și pe A. Sa. Iar de va fi cu adevèrat o neînțelegerè între A. S. cu Francesii, atunci e o fatalitate din cele mai mari și pentru noi în parte și pentru Turcia în general. Așa sunt cel pușin părerile mele.

Imi placu Englesii în parte, dar imi displace sistema guvernului lor.

Am pățit multe de la Francesi în parte, dar imi place nația în general, și sper pentru omenire mult de la sistema guvernului lor. M'ășu crede ferice daca și A. S. mareșalul ar afla justă acéstă părere.

CXXXI

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinopole. 1¹/₂₅ Iunie, 1855.

Amatul meu domn,

După cele vădute, aliații nu se pòrtă cu sinceritate către Turci. Limbăgiul lor este printre ofițeri și soldați cò Turcia è a lor; pozițiile ce iaù și stabilimentele ce facù pe Bosfor și pe Dardanele, începând de la Galipoli, nu pré aù ochi de cumetrà. — Oștirea turcescă, după ce aù ruinat'o prin réua căutare sistematică a fostului ministru și aù redus'o de la 250,000 la vre o 90,000, în contra tutulor regiurilor militare ce nu le pòte cine-va călca nepedepsit, aù împărțit'o și subt-împărțit'o în atâtea părți în Rumelia, în mai multe părți în Bulgaria, Valachia și Crimeea. Cea din Crimeea aù împărțit'o iar în trei părți: la Eupatoria, la Camies și spre Azof, în cât mai nicăiri nu se află 15 miș la unù locù, cum la o arătare de dinți să fiă pretutindenì desarmată într'o ȃi. Pe de altă parte, limbăgiul scriitorilor este cam de înșelători (trișori) și d. Regnault énsuși condamná mai dinainte pe Turci. Astea le védù Turciì cò dintre doè mortți, cum ȃice d. Regnault, din ceea ce le propunea Mencicof ș'aceea în care voia să'i aducă amicii aliați, ei aù dat peste cea mai onorabilă dar cea mai repede; còci Rușiì tot iar mai fi lăsat să vegetede vre-o 30 de ani saù și mai mult sub suzeranitatea Tarului.

Étò ce face nesinceritatea. E pré natural ca Turciì să

fiă îngrijați acum și să caute cum să scape din astă poziție. Ceî ce ȳicea la început, ca ceî din tarafulū lui Hosref, de a da Muscalilor cele cerute și a nu întinde resbelul, aū scos acum cōrne și facū gura mare; partitul vechiū și fanaticū strigă saū geme astupat cō sunt trădați se ȳice (dar nu potū adeveri) cō Sultanul când și-a dat demisia Reșid-pașă, l'ar fi chiebat și i-a ȳis: Ce ați făcut voi? Atitudinea și purtarea amicilor āstora nu place nației. Pericolul e mai mare de cât daca s'ar fi dat cât cereaū Muscalii. Cătați de a liniști lumea, făcēnd'o să nu mai vadă aste simptome, saū veți fi responsabili cu viața vōstră. Reșid se ȳice cō a rēspuns cō nimeni nu pōte acum să'i mai scape din astă situație de cât Austria.

— Să te duci dar tu la Viena și să faci cum scii. Atunci se ȳice cō se hotărise să se ducă Reșid la Viena, cu tōte cō sunt și alte versiuni.

Acum vēdū în gazetele nemțesci, și de aceea mă determinaiū a'ți scrie acestea ce le sciam de mult și le luam ca vorbe de clacă. vēdū, ȳicū, în gazetele nemțesci și mai virtos în „Algemeine Zeitung“ cō se ȳice: Gazetele franceze și englese ne sperie cu apelul la naționalități; è pré târđiū acum când naționalitățile sunt sātule de purtarea Franței și a Engliterei; ni se pare mai mult cō Franța și Englitera vor năzui la Austria să le scape de rescularea cea drēptă asupra lor a Turcilor, Grecilor și Bulgarilor uniți în contră-le, etc.“

Limbagiul āsta sēmēnă cu vorbele de sus, și écō unde aduce nesinceritatea și réoa-credință. De vor fi astea adevērate, cum va ajuta Austria pe Turcia fără să albă ceva în mână? Atunci suntem duși pe copcă. Turcia ca să și scape pelea va da cămēșa, și fără îndoială va cede Moldo-valachia, la care se va învoi și.

Rusia, ca s'o p^otă lua mai târziu dimpreună cu Transilvania, Banatul, etc.

De vor fi astea adev^erate. Omer-paşa cată să le ştie mai bine, şi n'are de ce fi mai bine ori cu Francesii ori cu Englesii, c^o ei i-au împ^orţit şi împrăştiat atăta oştirea.

Uitai^u să spui^u mai sus c^o din oştirea din Rumelia, comandată de Ismail-paşa Englesii împlinesc^u acei 25 mii Turci comandaţi de ofi^eri englesi (par'c^o ofi^erii turci n'ar fi dat probe c^o sci^u şi a comanda şi a se bate mai bine de cât coconaşii de Englesi).

Un^u amic^u mⁱ-a împrumutat scrierea d-lui Regnault (exemplarul ce dⁱce d-lui c^o mⁱ-a trimis, nu l'am v^edu^t). Am citit'o în aste din urmă trei dⁱle. Autorul ştie să scrie, precum un pictor maestru ştie depinge cu artă; âns^e, de ce'i è bun tabloul când nu è dup^o natură, ci numai din imagina^şie? sau şi când è dup^o natură, ce recunoscin^şă pot av^e personaje ce le figur^edă dacă sunt depinse în caricatură?

E bine scrisă dⁱc^u cartea, âns^e plină de erori, ce mai mult mⁱ se par din sistemă de cât din nescin^şă.

Spre exemplu, epoca lui Ypsilante şi a lui Tudor e întorsă ast-fel cum, cine a trăit atunci şi a v^edu^t faptele cu ochii, se miră de atâtea erori. Dⁱce c^o Turcii (Ianicerii) au dat foc^u Bucurescilor şi Iaşului la audirea c^o s'au numit Domni în ţ^eri şi c^o n'au rămas ei stăpâni; c^o în Bucuresci n'au încetat de la ucideri decât când mul^şimea popula^şiei 'i-a ostenit, etc. (pag 36—37).

La Iaşi n'am fost, iar în Bucuresci eram cum sci^u în piele şi ôse, şi în etate de 18—19 ani. Nici un ianicier n'am v^edu^t (de nu veniam la Stambul să'i v^edu^t în macavă, n'aşi fi sciut cum sunt); în timpul Muscalilor şi ai Bibescului am avut incendiuri

din întemplantare; atunci cu Turcii nu'mi aducă a minte nici din întemplantare să fi fost focu. Morți și ucideri n'au fost decât la uciderea lui Sava în bătaie.

Mai ȳice cō după venirea Domnilor, au rămas în țără 35 de mii de Turci și cō Rusia a știut profita spre a'și trage simpatiele Românilor, a cere evacuația Principatelor, și cō Divanul a răspuns cō Principatele s'au evacuat încă de la instalarea Domnilor, și cō acest răspuns era o minciună, cōci Turcii era 35 ce devasta Principatele la 1823, etc. (pag. 139).

Divanul n'a mințit în răspunsul său, decât d. Regnault a fost rău informat. La instalarea lui Grig. Ghica, Turcii s'au fost tras din țără și n'au mai ramas decât 1000 sub comanda lui Cavanozoglu, după cererea chiar a Domnului pînă își va forma o miliție locală. Ba încă îți vei aduce a minte cō după instalare, Michalache Ghica fu numit postelnicu, și pașa de la Silistra ceru prin scrisore a se face 800 carē pentru transportul rēmășiței bagagiului oștirilor (cu 800 carē, se vede cō bagagiul nu] era mult). Michalache puse a'î traduce scrisorea și o înfăcișă la rezoluția Domnului. Acesta ȳise să răspundă pașei ca să facă bine a trimite banii și a închiria carē. Michalache (am auzit din gura lui) critică în sine cutezarea frate-său și nu avu curagiul a'î face observație pînă a doua ȳi. Atunci venind iar la Domnū, acesta întrebă de i-a adus răspunsul să'l subsemneȳe. — „Măria Ta, îi ȳise Michalache, pentru ce să te ieî rău cu pașa, ce scii cō are și instrucții de a priveghia țera și pe Domnū după revoluție? Catū costă 800 de carē? hotărascē a le plăti de la Măria ta, și preîntempină de a'ți face inemici ce te pot vătēma.

— Așa ar fi, îi ȳise Grigore, când ași domni eu și ași cugeta cu capul tēu; dar fiind-cō cuget cu al meū, poruncescū, bre! „să faci cum am ȳis“.

„Muscalii asta caută cu luminarea să se facă ast-fel de angarale, si din 800 de caré să le facă la Constantinople și în Europa 80 de mi și să'i găsească mila și năbădăile protecției.

„Pe mine nu m'aū pus Muscalii Domn ca să le facū chiefurile îngăduind ast-fel de angarale; m'a pus Pórta, și cată s'o apărū, apărând țera. Să trimiță Turcul parale să'și inchiriede caréle. M'ai audit? și aidi siktir acum.“

Maī dice d. Regnault (pag. 140) cō dupō mórtea lui Alexandru, Nicolae maī stărui despre evacuația Principatelor la 1826. Unde maī eră Turci atunci în țeră?

Apoi la pagina 143 vorbesce cō boierii furō însărcinați, în domnirea lui Grigore Ghica, a face un regulament și cō comitetul era presidat de consulul rus Minzaki de la care lua inspirațiile, etc. Avut'a Rusia vre-o influință în domnirea lui Grigore Ghica? Fost'a vre-un consul Minzaki la comitetul reformelor numit de acest Domn? Nu era atunci consulul Austriei totu, și care nu se amesteca în d'alde astea? Totū acolo critică d. Regnault fórte aspru pe boierii pământeni.

Nu maī termin de voiū sta cu cartea în mână și voiū arēta asemenea erori. Scrisórea mea s'ar face maī mare decâtū cartea d-lui Regnault.

Apoi câte o-dată mă citéđă și pe mine, și nu mă lasă cum am scris, ci schimbă totū. La pag. 167 spune cō dicitū eū în Protectorat cō cu Văcărescu Iancu, la protestația sa, s'a unit și Vornicul Chrisoscoleu, și cō acesta cu cei-lalți trei aū murit în aceeași sēptemână!! Pomenescū eū de Chrisoscoleu? dicitū eū așa cō aū murit într'aceeași sēptemână? cum a putut schimba numele de Banu Brâncovénu pe vornicul Chrisoscoleu?

Apoi maī incolo în epoca nóstră, ilū vedī cō par'cō

'și-ar fi scris cartea spre a se face avocatul trădătorilor și al nebunilor, spre a le încuviința nebuniile și trădările.

Nimicū nu m'ar supăra, dacă n'ași audi și de la ómeni și din gazete (Indép. Belge) cō d. Regnault a scris dupō inspirațiile mele!

La revedere.

I. Heliade.

P.S. Acum vĕd cō e mai necesariū de cât tot-d'una a se tipări dosarul d-lui Russo. E timpul să se arate lucrurile cum aū fost, fără a se răni amorul propriū al d-lui Regnault. De va scrie și d. Ledain, îi voiū trimite însemnări destule ca cele ce îți facū d-tale.

Scapă-mĕ, te rogū, de responsabilitatea celor scrise de d. Regnault cu care n'am avut nici o relație. Cartea lui n'o vĕdū inspirată de cât de Golescii, Brătienii și Roseti, și în lume merge vorba cō e inspirată de mine! Machiavelism mai al dracului de cât ăsta n'am vĕdūt.

CXXXII

Domnului Gr. Grădiștĕnu.

Constantinopole, 1855, Iulie 9.

Amatul meū domn,

Scrisórea d-tale din 19 Iunie am primit'o.

Credū cō ai luat epistolele mele în care îți scriam ce să faci cu acelea ce mi le trimiți înapoi, și imi pare bine cō ai preîntimpinat dorința mea.

Aici nu se aude nimicū din câte imi scrii despre cele audite din țĕră relativamente la fostul Domn

Alex. Ghica. Din contra, Marinică a risipit nu sciū de unde vorba printre uni-alții p'aici cō Rodin este destinat a avé tōte sarcinile ce scrii d-ta cō se aude cō le vā avé fostul Domn Alex. Ghica; dar *tale quale*, tocmai ca doē picături de apă. Se vede trēba cō va fi audit și el acēstā nuvelă și numele de *Ghica*, și pentru el numai unul è Ghica; crede cō tōtā lumea se uită și se ocupă de stăpanul seū ca și dēnsul; pentru el n'are cine alt Ghica să fiā ala de cât al seū. Ce voiū mai aūdi iți voiū scrie.

Aci Francesiī aū cerut la Divan să li se dea să ocupe ei forterețele Dardanelelor; Englesiī cerurō să li se dea și lor forterețele Bosforului. S'aū debătut in Divan cererile, și s'aū refusat. Nu sciū de se vor refusa pînō in urmă.

D. Zossima a plecat sēptēmāna trecutā la Brussa și il aștept poimāne.

La revedere.

I. Heliade.

P. S. Despre d. Regnault ți-am scris in epistolele trecute. De va să intre in relație cu mine, n'are decât să'mi scrie. Eū i-am scris o dată.

CXXXIII

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 1835, Iulie 20°, 12.

Amatul meū domn,

Scrisōrea d-tale de la 13 Maiū, ieri la 19 Iunie am primit'o. Cea de la 21 Maiū dimpreună cu a d-lui Ledain către St. Marc Girardin am fost luat'o la timp

și nu v'am răspuns, căci am fost amalat vre-o 12 zile de epidemia ce este p'aici. Mi-a plăcut scrisoarea d-lui Ledain și pentru miezul ei, căci se lovesce cu opiniile și dorințele noastre, și pentru redacția ei ce este scrisă cu calm și în termeni cuviincioși. Vom vedea efectul; nu credă însă să fiă bine-venită la d. Girardin; căci oamenii ăștia vor ceea ce ar veni bine la politica Rusiei, să ne despartă adică de Turcia și să ne dea un păcălab român fanariot, ca să ne pota apoi înghiți fără greutate.

Cele ce 'mi scrii în scrisoarea veche de la 13 Maiu despre căte. adică ți-a dis domni Regnault și Billecoq, crede-mă, frate, că nu pot înțelege purtarea celui d'antăiu. De va să intră cu adevărat în corespondință cu mine, eu după îndemnarea d-tale și a d-lui Billecoq 'i-am scris o scrisoare, și n'avea decât să 'mi răspundă, că corespondința era firesc începută. Eu nu credă să fiă nici așa de simplu său copilul de pe băncile școlii ca să nu știe că totă căciula scosă cere o altă căciulă scosă (și mai virtos când oamenii n'au nimic între dânsii, de ce să 'și caute chiorușu?) și că totă scrisoarea cere un răspuns când mai virtos cel care o primesc va să fiă în relație cu cel care o trimite. — Nu cred că să fiă atât de mândru în cât să credă că se micșorează de va intra în relație, său mai virtos de se va *catadecsi* a răspunde la un om ca mine. De va fi una său alta său amândoă, eu n'am de ce îi mai scrie să supere pe om.

'Mi-e de ajuns că am pățit-o odată; și asta ți-o țină nu că sunt susceptibil, căci de eram așa nu 'i scriam, ci pentru că având a face cu un Frances ce le știe astea și le cere mai mult decât oricare, nu 'mi dă să înțeleg decât că nu 'i-a fost bine-venită scrisoarea mea. Discreția dar, iar nu susceptibilitatea mă face să tac. Cât pentru păcălitura cu care ne a păcălit cauza și cu laudele 'i ce 'mi aduce, care mă face să fiu

solidar de toate ideile sale, facend a crede lumea oficială și cea particulară că am fost amici și înțelegși în aceleași idei, nu'ți mai dic nimic: singur poți să veđi ce consecințe pôte avé. Apoi acum ce speranță pot avé cō intrând în corespondință, și dându'mi opiniile, nu le va poci cum ne-a pociț causa, ce a fost în tot adevêrul ei tractată și în Protectorat, și într'o parte a Impresiilor unui proscris, și în Memoriile despre regenerație, și prin gura d-tale și prin scrisorile mele. E de ajuns cō sunt obosit și tacū, și nu voiū a scrie nimicū ca să'i arăt ușurința cu care'i è scrisă cartea. Dicī cō ți-a respuns la observațiile ce 'i-ai făcut, cō n'a maltratât pe boierī de cât ca să'i facă a nu mai avé credit la intrigele lor. etc. etc.

Ansē aū nu scie adică ce è boier în țera noastră, de'i confundă cu aristocrația și retrograđii din Francia, Englitera și ceea-l-altă parte a Europei?

Boierū la noi este *funcționar publicū*, și care felū de guvern, fã cât de democrat nu'si are funcționari și ierarhia? Boier esci și d-ta și părinții și rudele și amicii d tale, boier è și Scarlatache însuși; boierī sunt și Goleșcii și Tell și Maghierul și amicii lor, și Zossima și eū și toți cunoscuții nostri, boierī sunt toți Româniī din țera ce cugetă bine și scrie pentru drepturile țerei; boierésă è totă inteligența română saū pe cale de a deveni, cōci cariera nu è închisă la noi ca în Englitera ce cere ađi reforme. Apoi dacā va combaté cine-va pe boierii țerei încât să nu mai aibă credit nicăiri, cine va vorbi în numele țerei? Opinca săracă ce nu scie decât a geme și a suferi? Neguțătorii ce își caută interesele și cari în cea mai mare parte sunt Greci, Sêrbi și Ovrei? saū Fanarioții? Dice (în scrisórea sa) cō omul de litere înaintea boierilor n'are defecte, ci crime: are greșelă. De a fost Lambru, Neofit, Vardalah, Genadiū n'aū fost prețuiți și stimați în țera nici de săteni, nici

de neguțetori, ci de boieri; de a venit Lazăr n'a aflat protecție de cât în casa Bălăcenilor și Văcărescilor; eă pot dice cō am fost resfățat și nu 'mă aă făcut deliciurile mele morale decăt junimea studiosă și părinții ei, cari în cea mai mare parte aă fost boieri. Profesorii ănsuși în diăa de astăzi și pot dice tot-d'a-ună aă fost boieri (cōci în timpii Grecilor ərə considerăți mai mult decăt boieri). Astea le scii și credū cō i le-ai dis; dar în van, cōci omul saă ərə scōla sa saă scrie din sistemă, ca să ne facă rēu.

Numai atunci il pot ierta când inchide cu o Romăniă mare și compromite pe Transilvană către Austria cō ar fi proclamat la Blajiu în 1848 independența, numai atunci, dicū, il pot ierta dacā 'i va fi ordonat Napoleon să scrie așa, avēnd de gōnd să facă un regat mare și să pună vre-unul din ai sei. Atunci cine dice: Dōmne ia'mi; și atunci cu un asemenea rēzēmū ne putem sustine în contra celor ce ne-ar acusa. Iar dacā lucrul nu este decis în vre-un cabinet, este rēul cel mai mare ce-ar fi putut cineva face Romănilor, arētându'i de responsabili de câte 'i aă acusat Rusia, și dāndu'i astăzi pe mână Austriei ca să'i pedepsescă de crime ce n'aă avut. De voia să combată pe cei ce facū intrige în paguba țērilor, aceia nu facū intrige pentru cō sunt boieri, ci pentru cō sunt o gașcă de vënduți și de străini, inemici ai țērei și instrumente ale Rusiei. Ce ərə a face nobilimea saă nația englesă cu gașca lui Aberdeen saă a celor de la 1815? Trebuia să arate cō se află în țēră o gașcă de vre-o 30-40 de familii compusă de pripasuri de pe la Fanar și Ruși, și de cați-va pămēntenți interesați la domnie și portofoliuri, ce se vënd și la Ruși și la Austriaci și la dracul pentru înteresele lor și pentru a mântine țēra dinaintea lucrurilor ce le venia bine; dar aceia nu sunt nici

nația nici boierimea țerei; pentru-că boier,  r  o  ic ,   funcționar; și trebuia gașca asta să o designe pe numele ei propriu,  r  nu cu nume de-boieri sau aristocrați sau patricieni.

Boier   vorb  cuvi s , aristocrat și patrician sunt vorbe necunoscute in vocabularul de astăzi al Rom nului.

Dacă d. Regnault va voi să intre in c rrespondință cu mine, să'mi scrie și'l-voi  raspunde. D-ta însă nu'  ar ta nimic  din c te iți scriu, dec t că 'm'  scris, și că eu 'ți-am respuns că n' aștept dec t r spuns la scrisoarea ce 'i-am adresat, ca să'mi dea curagiu a'  mai scrie și alta.

Veđi ce'ți scrie d. Russo din Brussa; scrisoarea a stat pe la post , c ci, cu mutarea n str  la Buiukdere și cu malatia mea, n' m putut nici eu nici d. Zossima veni in Stambul, și stă scrisoarea la post .

St ruiesce și d-ta la d. Br ve tipograful să'  tip r sc  manuscrisul, și cred că acel manuscris tipărit, se va invoi cu multe c te  ici că 'ți-a ar tat d. Billecoq; c ci dosarul d-lui Russo nu este decât un supliment la scrierea d-lui Regnault, fără a'  fi ostil.. nu face decât a'  ar ta recunoșcința Rom nilor, și fără a strica legea, vine să o implin sc  Acest dosar p te servi de bas  și la scrierea ce  propune d. Ledain, și apoi p te să aibă mai multă gravitate, fiind publicat de un Român. De nu vei consimți, dup  temperamentul d-tale, cu multe ce le dă pe față Russo, fi -care cu ideile sale și cu libertatea sa individuală. Ce 'm'  cerut omul 'i-am dat încă de c nd eram la Șumla și la Bucuresci; el  ca greșier al dosarului se , pune și unele și altele.

D-lui Billecoq arat '  complimentele mele și că sunt f rte simțitor la dorința ce are a'mi scrie mai des,   semn că mă iubesce. D-lui Vaillant asemenea; spune'   ns  că scrisoarea sa tipărită, n' m primit'o,

am auzit ansă cō ar fi venit un pachet la postă și cō l'a luat Maghierul: nu sciū de a fost pe numele lui sau al meu. Am citit scrisōrea, și 'mī-a plăcut pentru sens și intenție.

La revedere.

I. Heliade.

CXXXIV

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinople. 1855, Iulie 23.

Amatul meu domn,

Am primit scrisōrea d-tale din 6 Iulie. Câte imi scrii despre d. Russo, i le-am comunicat la Brussa, și când imi va raspunde, voi scrie d-tale. Pe d, Zossima il aștept tot de la Brussa și 'ți va raspunde singur. Despre versurile ce ți le-a trimis, le cunosc și nu pot fi mai multe decât de la 700—750. Ele și la tipar cată să intre rând in rând și nu pot forma decât 22 pagine in 12°, adică o cōlă. De vor fi literele mai mici, ocupă $\frac{3}{4}$ dintr'o cōlă. Tipografii fac adesea rândurile rare spre a aduce folos tipografiei; vorbind ansă de mai 'nainte, le vor băga cel mult intr'o cōlă in 12.

Veți fi auzit cō aici a venit Omer-pașa, ce astăzi se dice cō se întorce inapoi in Crimeea. Despre venirea sa sunt multe versiuni. Unii dicu cō este rezultat alu unui consiliu ce au ținut mareșalii in Crimeea, și decisei lor de a cere a se schimba ministerul actual ce nu este amic operațiilor resbelului; alții dicu cō a fost chemat de către In. Pōrtă intr'adins spre a asista la un consiliu serios despre

cererea ce au făcut aliații de a ocupa ei forteretele de pe Bosfor și Dardanele; alții iară că este să fie trimis în Anatoli, unde Muscalii amănuiță, și oștirea otomană este pușină și fără căpitani capabili; alții că a venit spre a stării de a concentra oștirea otomană ce e atât de risipită. Eu cred că poate să fie din toate câte ceva. N'am putut a mă duce să'l vedă, căci sunt amalat de vre-o cincă săptămâni, și de câte ori în convalescență am făcut vre-o cursă, iar am cădut.

Vream a'ți trimite un memoriu ce am fost comunicat mareșalului prin fratele său când a trecut p' aici, dar m'am temut de plata portului la care mai era supus. A'l plăti eu aici, mă tem să nu se perdă. Asta e cauza de ți s'au trimis în sarcina d-tale câte-va manuscrite, de temerea adică să nu se perdă plătindu-se aici. Ori cât te ține ansă portul, fă un compt și'ți voi răspunde banii. Ast memoriu era cred că de necesitate să'l vezi și să'l arăți d-lui Regnault spre a'l comunica acolo unde se cuvine, și să viiă impulsia de la Imperator; căci de aici se tem Turcii a lua inițiativa, sau mai bine unii, cei curați, nu'l pricepă; iar cei care l'ar pricepe, nu sunt curați. O să te mai pui, frate, la contribuție, și tot ți'l voi trimite cu curierul viitor.

Fiind amalat n'am citit gazete și nici nota lui Nesselrode despre care imi scrii. De voi citi-o și voi fi sănătos, voi face ceva însemnări.

La revedere.

I. Heliade.

CXXXV

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constant nopo'e. 1855, August 22.

Amatul meu domn,

Nu 'ți-am scris de mult, și cauza este că n'am avut nimic mai important, și am vrut să te mai scutesc de atâtea plăți la portul scrisorilor.

Veți fi primită câte tabletele sau memoriul unde se arată în trecută situația și scopul rebelului actual.

Alaltă-ieri Sâmbătă s'a făcut mare ceremonie la ospeliul ambasadei engleze. Au fost invitați ambasadorii puterilor aliate, vre-o douăzeci de pași și Omer-pașa, care fu instituit cavaler mare al ordinului de Bath, pair sau lord de Englitera cu toate drepturile acestei ordine.

Asta e un colp de maiestru în politica Engliterei, și mai cu seamă a lui Caning în particular. A vrut să compromită pe mareșalul otoman înaintea Franciei, ca să justifice câte se aușiseră și despre care scrisesem lui Mustafa-bey prin scrisoarea ce 'ți-am comunicat-o și d-tale, și'mi scrii că ai tras o copie.

De vede guvernul Franței acesta tot cum am eu cuvinte să o vedă, ca un lucru al politicei lui Caning, iar nu ca provocat de Turcii cei buni, între care în prima linie intră mareșalul, este timp acum să ia în mare considerație câte se arată în tabletele ce 'ți-am trimis deunăzi. Eu aș lucra ceva, dar aș avea mare nevoie de o scrisoare de recomandare de la cineva însemnat din Franția către ambasadorul frances de aici.

Astă mișcare de alaltă-ieri nu è decât o sèmentă foarte fructiferă de desbinare fatală. Acum è timpul să se stringă mai tare în alianță intimă și sinceră Franța napoleoniană cu Turcia, și numai cu asta se risipește farmecul.

Cum poți vedé din câte 'ți-am scris pinó acum, eu am avut pècatele să vedú, daca nu mai multú, cu vre-o cinci ani înainte, și asta a fost tot-d'a-una cauza ancó din țerà, de la 1830, să'mi facú inemici nu numai pe cei ce n'ar fi vrut să vedú lucrurile cum le bucatăria ei, dar și pe aceia ce nu vedea decât suprafața celor presente.

Când spuneam la 1831 cò Muscalii ne-aú smuls autonomia cu un articol din Regulament, nici cei mai patrioți nu mē credea pinó la 1836, și incuviința persecuțiile consulului rus și ale instrumentelor lui.

Când diceam cò A. Ghica tocmai pentru cò erà mai român de aceea cădea, Sarsailii dicea cò patriotismul lor il dá jos.

Când în cariera literară mē sforțam să punem o linie de hotar între Slavonism și Românism, cei închinați Muscalilor strigà cò voiú să pocescú limba, și inocenții abia peste vre-o cinci ani începuró a mē pricepe. Adesea eram obiectul criticei și acestora din urmă.

Când la 1848 spuneam cò Rusia va să facă zaveră, cò còda lui Duhamel erà și în câmpul libertății și în comisia de proprietari și clăcași (cu Ionescul), și în Agie cu demagogii ei, și la arderea Regulamentului și la Spirea, etc. etc., cei cari le mișca acestea, complota asupra vieței mele pentru crima cò nu eram orb, și exagerații inocenți le incuviința comploturile. Astăzi în țerà le mărturisescú acestea însuși cei ce erà instrumente directe.

Când la Șumla diceam cò Austria se opune ajutată de sistema Aberdeen, de a nu se face o legiune

română, cǎ Austria lucra spre a se turbura Valachia mică spre a avé pretext a interveni, cǎ Austria lucra prin Stirbei și câți-va boieri spre a prepara tǎrémul de a incorpora Principatele, marțialii dicea cǎ sunt scornituri și cǎ Eliade   fatalitatea de nu se face cștire română, etc. etc.

Prin urmare, cunoscându-m  o-dată bine cu d. Touvenel, aș putea servi și țerei și Franței și Turciei, și  nsuși aș put  trage pe noul  cavaler  din r pa unde il  mping  fără voia și scirea lui, cei cari se facă c  il on r  ca s l trimit  dup  icre verdi in Asia, și să deșerte Rumelia de Turci.... Turcii n au opinii ale lor, ci te consideră dup   menii cu cari ai a face, și au și dreptate in  re-care chip, dup  ințelegciunea antic  ce'și are începutul in Asia.

La revedere. Aștept respuns.

I. Heliade.

CXXXVI

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinopole. 18:5, August 18/30.

Amatul meu domn,

Ți-am scris și scii cum s'a împușinat oștirea musulmană și cum s'a  mp rțit și subt- mp rțit restul ei.

Acum vei fi auzit că Rușii apară din partea Asiei, unde abia pot  să se adune vre-o 10 mii de soldați turci.

De nu'i va întimpina ceva oștire mai numeros ,

Rușii firesce înaintédă. De se va aduna de prin Rumelia și Crimeea, cu atât mai bine dicu Muscalii și pôte și Austriacii (cocii aū scopul lor).

Omer-pașa venind din Crimeea în Stambul s'a determinat să ridice din Crimeea vre o 15 mii Turci; în locul acestora în Crimeea se vor duce vre-o 12 mii Turci din contingentul ce dedeserö Englesilor (cocii pe toți nu'i lăsa aliații) și alți 15, 20 mii din Bulgaria, cari, adunându-se cu restul din Anatolia, să formeze un corp mai respectabil în contra Muscalilor.

Astfel cum ar fi vrut Rusia și Austria, asemenea s'aū mánat lucrurile pînă astăzi. Nu scim de aci înainte.

Dupö ce se vor trage în Anatolia acei 15, 20 mii soldați din Rumelia și se vor deșerta locurile din vecinătatea Serbiei și din Bösnia de oștirea ce le-ar fi putut ține pe acestea din urmă în respect, atunci dupö cum sunt preparate pe sub mână aceste douë coprinsuri de Rusia și Austria, îndată se vor revolta. La ce să le supue la credință și ascultare Turcia? Austria este gata a se oferi Turciei spre a interveni cu din oștirile sale precum a intervenit în Moldo-Valachia. Un asemenea amical serviciu nu se pôte refusa. Mai étö și alte douë provincii ocupate de un amicü ca Austria ⁴²).

Apoi, și aliați și inemici și neutri sunt siguri cö pînö în primăveră nu se vor face mari trebii în contra Rușilor, și cö acestia în primăveră ca de la dênșii vor avé timpü a fi și mai preparați spre resistare. Se mai speră încă de la cei ce împärtind partea 'și facü cö corpul de armată turcă din Asia, și de nu va fi înfránt de Ruși, dar în primăveră va fi förte împușinat și dehulat. Se mai speră iar de Austria cö, lumea sätulă de resbel, va inclina către pace, mai vèrtos de vor fi Rușii mai țepenii. Atunci pacea va fi mai dictată de Rusia susținută de Austria ce n'a des-

cărcat nici o pușcă. Fia-care din aliați va perde câte ceva, sau va fi nevoit a mai închide ochii la onóre. Și când la pace va fi vorba de Turcia și Austria, acesta din urmă ocupând Bosnia Serbia și Principatele, spre a evacua pe cele d'antéiu, va cere Principatele pentru serviciile ce a făcut Turciei și pentru cò mai vértos, va avé să arate câte-va *iscalituri* de Româno-fanarioți ce au lucrat și lucrédă la Viena. Rusia din partea sa va sustine propoziția Austriei, cu condiție acceptată încă de acum, ca acesta să i cede Moldova și să ție pe séma sa numai Valachia. Austria dá Rusiei una ca să aibă alta. Rusia iar tolerédă Austriei să ia una pe lúngó care mai târdu, prin ortodoxia și panslivismul séu, speră a lua tot ce este ortodoxú și slav⁴³.

Planul este ast-fel, rămâne să vedem dacá și Turcia și Francia se vor lása a se juca dupó cum s'au învoit Rușii cu Austriacii și cu câți-va ce dirigú în Lóndra. Aci Caning și ai séi încă nu facú decât a láuda purtarea Austriei și a'și aréta recnoscința pentru serviciile *eminente* ce le-a făcut acesta.

De ar trece Turcii în Asia și în locul lór în Rume-
lia ar intra Francesii, se strică jocul Austro-Rușilor.

Asta é părerea mea în această situație gravă, și mé inclin și sper la Francia napoleoniană tot pentru cuvintele ce ai vedú în tabletele ce ți-am trimis; spre a dejuca ansé pe inamicii de față și ascunși mai bine, și a astupa gura Englesilor și evita jocul intrigelor ce ar puté pune pe Turci în prepusuri, ar fi și mai bine ca atât în Asia cât și în Rumelia corpurile oștirilor să fiă mixte, adică de Turci și Francesi. Englesii n'au soldați sa puă și ei, și n'au ce díce; Turcii se liniștescú cò pretutindenea vedú și Turci și Francesi. Altmintrelea trecénd Turcii în Asia și Francesii în Rumelia, dacá pe de o parte se dejócă planul Austro-Rușilor, pe de alta află locú intrigele

să-și jöce calul, făcënd pe Turci a crede cö scäpând de Austriaci în Serbia și Bosnia cadü sub influința și preponderanța exclusivă a Francesilor.

Astea sunt, mai repet, părerile mele formulate după câte vöd cu ochii cö se urmédă aici.

N'am speranță să scäpäm, de nu se va lega o intimitate seriösă între Franța napoleoniană și Turcia, basată pe cunoscința intereselor *adeverate* și reciproce din ambele părți ⁴¹). Nu sciü de unde a intrat fatala idee la nisce Francesi ce dicü cö Turcii, dându-și mâna cu Nemții, vor încheia pace cu Rușii și vor deveni inemicii Francesilor; și pe de altă parte în capul unor Turci aü băgat asemenea idei despre nesinceritatea Francesilor, unde în adevër nici una nici alta nu există

La revedere.

I. Heliade.

CXXXVII

Domnului Gr. Grădiștenu

Constantinople. 1855, Sept 1/13.

Amatul meü damn,

Am primit scrisörea d-tale din 22 August. D-l Zosima n'a luat încă scrisörea despre care imi vorbesci în cea adresată către mine.

Ți-am scris mai deunăđi o scrisöre lungă despre ceea ce mă temeamü cö aü de gönd să facä inemicii, după ce se vor impuțina oștirile otomane din Rumelia și vor trece în Asia. Asupra acestei chestiuni

am fost și făcut nisce însemnări în franșosesce și le-am fost dat unde se cuvenia cu vre-o deșe zile mai 'nainte de a'ți adresa scrisórea mea. Eram să ți-o trimit și aceea, coci este o urmare a tabletelor, dar ingreuiarea pórtului m'a reținut.

Acum vėđuiú în *Curriere italiano* ce se tipăresce la Viena un articol în sensul următor: Tálhării mari și în mare se comit în Muntenegru și Bosnia, în vecinėtățile Austriei, și guvernul austriacú este nevoit a lua mėsurile cuviincióse spre a întimpina necuviințele și desastrele ce s'ar puté continua trimitėnd la hotarele acestor coprinsuri oștirea necesară . . . , și altele în felul acesta.

Écó cum vor să masceđe arėtarea unui corpú de oștire lúngó ținuturile ce aú de gónd a -le revolta. Însemnarea mea de care 'ți vorbiú este datá mai cu o luná înainte de a se vedé acest articol în gazetele Vienei. Acea de care m'am temut, vine a se adeveri. Mare necesitate este să trecá un corp de oștire francesá în Bulgaria la Dunăre spre a implini locul Turcilor ce lipsescú. Cu demonstrația asta se stricá jocul inemicilor.

Luarea turnului Malacoff, și prin urmare și a Sevastopolului va schimba, cred, mult fața lucrurilor. Buletinul oficial încă nu s'a publicat. Versiunile amėnuntelor sunt varii și multe. Se đice có 15 mií de aliați aú cãđut cu morți cu vulnerați și vre-o 15 generali morți și vulnerați. Tot ce e sigur este có Muscalii aú abandonat Sevastopolul dupó luarea a trei întăriri și poziții importante, și aú trecut decindea de partea Nordului, unde, de vor fi strimtorați de un corp ce ar porni de la Eupatoria către Simferopole, n'aú ce face de cât a da o bătăia în câmpia întinsă, unde nu pot ține Rușii, și disfata va decide de tótă Crimeea. Se đice aici có Rușii aú și cerut deja a capitula, dar mi se pare cam prematură acéstă scire. Póte să viiă și acesta, dar nu

aşa curând. Când Muscalii au luat-o la sănătoasă după fiasco de la Silistra, d'ar fi fost urmăriți, rezultatele urmăririi erau să fie foarte fructuoase. Veni Austria și se interpuse în Principate. Imi tremură inima să nu mai iasă și acum vr'un drac să precurme opera tocmai când Muscalii sunt descuragiați și aliații plini de ardore.

A-seră au fost iluminății aici spre a serba victoria: muzice pretutindeni și prin urmare și la *Grădina cu flori*. Tôtă lumea era voiósă, afară de Greci. La grădina unde era mulțime de Francesi cu damele lor, muzica cânta marșul lui Napoleon I. Toți aplaudară și strigară: *Vive l'Empereur!* Trei Greci fluerară și copiii îi inhățară și le deteră o lecție să fie mai înțelepți: I-au bătut cum se cade. Ei dicu că sunt martiri pentru orthodoxia.

Intrigele sunt mari spre a face a nu se apropia Turcia cu Franca mai intimamente. Calomniile asupra lui Omer-pașa spre a-l face suspect Francesilor, sunt mai bôcâne decât cele de acum un an la Dunăre când, ca să-l depărteze d'acolo, îi puneau în spinare că are pretenții a deveni Pașa al Principatelor. Acum dicu că Englesii I-ar fi promis guvernarea Asiei întrege de va fi exclusiv Engles. Aceste minciuni sunt ca să le audă Francesii. Cređu însă că sunt mai minciuni de cât cele de an, nu că dără Englesii din partitul Santei Alianțe nu sunt capabili de ast-fel de tentațiuni și neomenii, dar nu și-au găsit omul. Ei propun la alți ômeni de importanță foarte mică d'a servi exclusiv Englesilor sau mai bine politiceii lui Canning, și'i amenință că vor fi persecutați să nu mai vadă di albă de nu vor lua un asemenea rol, dar să nu âmble a câștiga pe mareșalul turc? Decorația ce'i deteră nu fu de cât ca omenirea (sau tractarea) Oltenilor din timpul lui Vladimirescu, ce se puseseră a ucide pe Tircă, *cinstindu'l* cu bragă: „mai bea neică, mai bea unchiule,

mai bea c  era  boier bun“, p n  să infla pe bietul calemgiu. De ar fi fost Omer-pa a să se dea exclusivamente în partea lui Caning, acesta firesce că l'ar fi cru at  i nu l'ar fi făcut r ul acesta a' i aduce acea decora ie. De ar fi fost o recompensă  i nu o vendet  decora ia, i s'ar fi păstrat la cap tulu carierei  i după o pace triumfală, iar nu acum c nd d  putere intrigelor  i justifică calomniile.

Cu expediția viitoare voi  scrie d-lui Billecocq. Acum arat i complimentele mele, cum  i d-lui Vaillant. I-am citit r spunsul ce face lui Nesselrode. Mult se osteneşte bietul om pentru  menii ingrati!

La revedere.

I. Heliade.

CXXXVIII

Domnului N. Russo.

Constantinopole. 1855, Sept. 20/18.

Amatul meu domn,

Ce ai de g nd să faci de i rn ? De a i sci c  poți să vii aici a o petrece, a i lua o casă cu chirie cum să te coste m i nimic . M ncarea am pune să ne-o facă în casă. Casa are două grădine, — una de i rn . — Are o sală unde să se pre amble cine-va c nd plo  .

Apoi a i aduce  i nisce nymfe sau leli e tot una  i una, fără de care i i spui  p catul, nu pot trăi. „Lupul i i mut  p rul, iar  nv  ul nu.“ C nd le' i vede sau c nd vei au i de numele lor, nu cred să am multă

greutate pînă te voiî *deboşa*, pentru cõ, pe cum s'aude, tot cam pe calea aia mergi. Vom avé cu noi nu una saü doé, ci unû harem ce va întrece pe al Judanului de Solomon. Fiã-care îşi are agrementele sale particulare, carmenii sêi, arcanele sale (mai vértos când îşi desvêlescû sinul şi te face a pune buzele pe sfêrcul merelor prohibite şi a suge o datã ambrosia ce n'a putut da nici móşa Eva moşului Adam din mêrul sciinţei binelui şi al réului). Tentaţie a naibii ca a mea, nu cređu sã fi avut. D'acum îţi lasã gura apã, numai sã nu spuî d-lui Giurescu, cõ ne dã têrgului de necazû. Sã ne punem încã acum la bêtrãneţe pe o orgie sã se ducã vorba pînã la Bucuresci, mai încornoratã decãt dela Paris la Chio. Ş'apoi în doctrina mea cea nouã, ai voã şi putinţã sã'ţi îei cu sutele şi cu miile. Dece miî de leliţe d'ale mele nu te costã nici banî, nici sãnãtate cãt una d'ale lumii profane. Mi'ţi am între altele una care, de n'ei puté-o aduce unde esci, te face sã te scoli şi sã viî dupõ dânsa cãlare pe trestie, nu de la Brussa la Stambul, ci tocmai la Antipođi. Când o vei strînge în braçe sã i se mlãdie ósele, când îţi va da numai o sãrutare, te face sã cunoscã arcanele tuturilor hartelor geografice şi topografice. Numele ei nu ţi'l spuiû, ci te las s'o veđi şi sã'l devinî apoi. Cele-l-alte în genere se numescû *cãrţi*, nu de jocû ci de citit, cu tóte cõ fiã-care îşi are numele sêu propriû şi special, dupõ agrementele şi frumuseţile particulare ce are.

Ce đicî. fiule al desfrênãrii mele? Tentaţia e mai potentã, mai diabolicã decãt aceea ce avû Fiiulû omului pe munte. Nu cređu sã fiî aşa de tare la inimã, încãt sã poţi đice *retro* saü *vade satanã!*

Dulce e orgia la care te invit, încãntãtor *deboşul* la care te duce aţa, delicios noul paradis al miliónelor de hurii cu ochii cerulii şi cu cosiţele aurii! Ânsé tot se cuvine omului şi puçinã ipocrisiã. Sã nu baţi toba

că ai să te confunzi într'o viață atât de sardanapaleană; mai bine să ne credă lumea de oameni înfrânați și cuvioși, decât să scie că bălăcim într'o mare de delicii afișate cu o sfruntărie atât de cinică.

La revedere.

I. Heliade.

Mai vartos feresce-te, iar îți dicu, să nu care cumva să vulnerezi sau să desfloresci candida verginitate a d-lui G. Lasă'l în beatitudinea și inocența sa particulară, căci scris este: „vai de acela prin care vine tentația!“ și apoi dacă vor afla și boerii în țară, cum sunt așa de simpli și primitivi, așa de cuvioși și înfrânați, ce vor dice de noi? Pune mâna la gură, frate, și.... tăcere; mai vartos stinge semnătura mea de la o epistolă atât de scandalosă.

CXXXIX

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinople. 1855, Oct. $\frac{1}{12}$

Amatul meu domn,

Am luat scrisoarea d-tale din 26 Sept. Mă așteptam la toate câte imi scrii. Nu e mirare să nu vezi bucurie în Paris pentru luarea Sevastopolei și să auzi de răceda din Bucuresci din partea consulilor către naiva junime ce se expuse a'și arăta bucuria inimei. Resbeful nu se dă Ritanului de Czar, căci el è foarte nece-

sar, ca și la 48, tuturilor privilegiaților; rebelul s'a făcut pentru că l'a cerut două mari nații, și pentru loc-maia de Turcie să n'o înghiță numai unul. Se trimiseră dar fii și banii Franței și Engliterii, nu ca să învingă pe Czar, ci ca să mără acolo, să se sature de rebel, și cu dânsii împreună să mără și apărătorii Turciei. A triumfa în contra atâtor obstacole ce li se preparaseră în Crimeea a fost dat numai deciziei și curagiului ca al soldaților Franței; însă acest triumf, fiind o surprisă, nu putu de cât să rōdă rărunchii acestora ce trimiseră atata oștire cu scop să facă una, adică să mără, și ei făcuro alta la care cabinetele nu se aștepta.

Câte imi scrii despre Calimachi și I. Ghica nu se scie nimic p'aici de cât că primul a și sosit în Constantinopole, și că pe al doilea au trimis să'l chieame de la Samos. Nu cred însă să reușescă nici unul nici altul, sau și de va eși la vre-un capăt, va fi mai târziu pe la începutul lui Maiu viitor. Cu toate acestea multe nu credem, și tot se fac. Cine credea că Francesii nu se vor bucura de luarea Sevastopolei? Nume eteroclite se află și în gramatice unde se dice că se regulă limbele, necum acolo unde regula și dreptatea sunt ca nisce fenomene rare.

Voiu arăta și d-lui Zossima câte imi scrii: îl aștept astăzi de la Buiukdere. El nu vede nimic din câte imi scrii; din contra, are speranțe mari despre amicul nostru din țără. E în corespondință cu dânsul, și scie că Caning îl susține; acum va vedea că îl dă în lăgăn.

În Crimeea e o tăcere și o nemișcare ce nu se aștepta. Cum se ved lucrurile, pe semne că generalii au luat o peste nas de ce a precipitat ast-fel evenimentele și au stricat jocurile Turtei-Dulce. Ce bine i mergeau lucrurile! Se gătia să bage oștiri și în Serbia, și în Bosnia și în Muntenegru ce le preparase a se revolta, și care cu căderea Sevastopolei perdură *chieful*.

Generalii și soldații cu supunerea și disciplina, nu pot câștiga alt decât laude cō sciū a muri cu curagiū, nu ansē și a învinge: învingerea ca niči o dată, acum nu va veni decât din neascultarea saū nepriceperea înstructiilor.

Spune d-lui Billecocq cō'i sunt fōrte recunoscētor pentru interesul ce'mi pōrtă și pentru pārerile ce ți-a dat. Cu adevērat, nu ȃ timp de a face nimicū acum; este de a sta pe locū și de a'și pune cenușă pe cap cine este mai ieremiacū saū scie a se vāita mai bine ovreesce.

La revedere.

I. Heliade.

CXL

Dommulū Gr. Grădiștēnu.

Constantinopole. 5 Noembre, 1855.

Amatul meū domn,

Desolante sunt cāte imī scrii în epistola d-tale din urmă de la 23 Oct.; ansē, precum nu se cuvine a atribui cine-va Romānilor cele ce aū făcut nebuniū și trădātorii saū cāte face astādi Știrbeiū și mai 'na-inte fratele sēū, asemenea ar fi nedrept a atribui cine-va Turcilor cele ce aū făcut Fuad, Rechid și alții. Nu vine de la ei rēulū, ci de la Sānta Alianță ce āncō își dictā politica de la 1815. Eram într'o dī, acum vr'o șēse luni, la fostul visir Meheimet Kiupurli ce a fost,

ambasador la Londra, și pe care l'a costat Visiratul pentru firmanul său voia ce a fost trimis lui Omer-pașa la Bucuresci ca să reorganise armata română. Vorbind cu acesta în sensul scrisorii d-tale din 23 Octombrie, imi diise: „Arată'mi în vre-o țără unde pot fi în capul trebilor săm în cel după urmă serviciu omeni ce cu adevărat doresc binel patriei și îi cunosc adevăratele interese. Pretutindenii omeni de felul acesta sunt alungați, persecutați, exilați. Când va veni un timp ca să vezi cō ast-fel de omeni dirigiu trebile, atât aiurea cât și în Turcia, atunci să te miri cum de nu le cunosc ei adevăratele interese. Acum nu te mira, cōci cei cari sunt la cãrmă nu sunt și nici pot sta, de nu vor avé de scop de a dirige vaselul cum să se spargă de scōpele, și alte asemenea.“ El fu scos pentru cō dimpreună cu Omer-pașa a vrut să puia țerile nōstre a figura în resbel ceva mai mult de cât Sardinia cu 15 mii de omeni. Omer-pașa fu alungat din țără și trimis unde și-a întârcat dracul copiii. Mehemet Ali-pașa *cumnat al Sultanului* batjocorit prin chiar jurnalul de Constantinopole, tractat de hoțu și exilat, pentru crima cō adusese Turcia să aibă 250 mii de oștire la începutul resbelului, și a sparge pretutindenii prestigiul *neînvinsei Rusii*. Cine domnesce de atunci în Turcia, de cât tot ministrii ce făcurō a se înjumătăți oștirea ce deterō din ceea ce rămăsese 25 mii spre a fi comandați de ofițeri englezi și cari, restul de vre-o 80 mii, îl împărtirō și subt-impărtirō cum să nu fiă nicăiri o forță adunată nici de 20 de mii? Apoi d-ta te miri de ce, nu țin un limbagiū ca cel din scrisōrea d-tale. Cine? Fuad? Ali-pașa? Omeni lui Reșid? Ce idee! Și dacā se vor schimba āștia, e semn cō cel care 'i va schimba pricepe de unde vine rēul; dar pōte să'i schimbe de nu va avé mai āntēiū o oștire la un locū cel puțin de 150 mii omeni?

Și cei ce se vor pune, de vor fi ca d-ta și ca mine, pot să țină limbajul nostru fără oștire? Oste trebuie mai întâiu, și Dumnezeu   bun.

Aproposito de candidații ce ȳici că au fost pe tapet.

Intr'o ȳi, după ce am luat scrisoarea d-tale cea d'ant iu ce imi spunea de asta, se duse un amic  la Mehemet Ali-pașa să intrebe ce scie. Ii ȳise că una ca ac sta le-a fost venit pe la urechiă, însă nu oficialmente, și că nu se va face nici unul nici altul din cei propuși.

— Dar pe cine vreți voi, intreb  el ?

— Intrebați țera, respunse amicul, ea are dreptul să aleg , daca este dreptate și daca vreți să redeveniți tarii și să vă intremați.

— C nd perde cine-va o dată s n tatea, ȳise el, nu se intremed  așaa de cur nd, ci incet-incet. Ințelegiunea atunci st  să nu mai facă vre-o nebunie cum să cadă la pat din nou. Cine in Europa las  ast ȳi să se intrebe țerile? Anse, ia sp ne'mi, cine este ast ȳi in țer , care, numit in acest interval de P rt , să fiă bine priimit de cea mai mare parte cum să impace mai mult partitele ?

— Nu'l cunosceti? ȳise amicul. Este Alecu Ghika, fostul Domn.

— Apoi d nsul va fi numit, ȳise el.

Broșura *Confidences* despre care 'mi scrii este prohibită aici cu mare asprime. A făcut o impresie f rte urită, și chiar cei bine tractați intr' nsa ȳic  că este scrisă de un nebun sau de un plătit inadins, ca să facă rău acelora mai mult pe care 'i laud . Nimeni n'a făcut mai mare bine lui Reșid și mai mare rău lui Mehemet Ali de c t acea broșur . Taraful lui Ion Ghika v ȳend c    r u v ȳut  acea broșur  de tótă lumea, s'a incercat să o atribue tot lui bietul Heliade, dar n'a prins loc  calomnia. Din scrierea lui Regnault se atribuesc  t te câte sunt asupra Tur-

cilor tot lui Heliade. Când Zossima a ȳis într'o ȳi cȳ Heliade nu cunoșce pe Regnault, Peretz ce se află în acea adunare a respuns : „Să nu se mai prefacă d-nul Heliade cȳ nu cunoșce pe Regnault, cȳci eũ cu ochii mei l'am vȳȳutũ adesea în Paris în droșcã cu Regnault.“ Veȳi cum sunt ȳmenii?!

Creȳũ și sperũ cȳ în ierna asta pinȳ în primã-vȳrã, voiũ avȳ a'ȳi scrie multe, și nu particulare ca cele din rȳndurile de sus, ci fȳrte generale. Sper sã auȳ o musicã dupȳ care sã danȳe toȳi dracii cu Cornea cel mare dimpreunã, și sã danȳe dupȳ chieful ȳmenilor celor bunĩ și înȳleptii.

La revedere.—Aproposito *de revedere* ce mȳ tot în-trebĩ? Mĩ-e urȳtã vorba *adiao* cãnd vorbescũ saũ scriũ cãtre amicii. Sunt bȳtrãnũ ; n'am voiã sã mȳ mut din Stambul, ânsȳ așã e omul : pinȳ trãiesce tot sperã.

Nu adiao, ci la revedere, Grãdiștene, iȳi strĩngũ mãna, și tot la revedere.

I. Heliade.

P. S. Acum picã și d-nul Zossima, îi dedeiũ scri-sȳrea d-tale s'o citȳscã. Îȳi strĩnge și d-lui mãna.

Nu ȳi-am scris nici o datã cȳ Austria (de la sine) a renunȳat la proiectele sale în Bosnia, ci cȳ alȳii 'i-au stricat jocurile ce credea cȳ'i mergũ așã de bine.

CXLI

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 8 Noembre, 1855.

Amatul meu domn,

De vei auzi de bătălia ce s'a făcut la spitalul de lîngă sânta Sofia, între vre-o 60 soldați francesi și vre-o alți 50 tunisieni, écö cum e adevêrul :

Maî antêiu Tunisienii se aũ cu Francesii, ca Românii cu Muscalii, și pretutindenii nu se vêd bine. — Alaltă-ieri, la 5 Noembre, de la o cârciumă s'aũ luat câți-va la cêrtă, de la cêrtă la pumni, de la pumni la baionete. Tunisienii erau vre-o cincii; Francesii, fiind lîngă locuința lor (casa spitalului), alergarö maî mulți. Alți Tunisienii sărirö ca să scape pe ai lor și se făcurö doi-spre-dece. Francesii sărirö toți cei sănêtoși din spital. Se adunarö armați pinö la 60. Cei doi-spre-dece se băturö cu toții pinö sosirö de la casarma lor saũ de pe aiurea și se făcurö și ei vre-o 50. Incăierarea, impușcătura și impungerea cu baioneta ținu pinö când sosi un general frances cu vre-o două-deci de gendarmi ca să'i descaiere. Se țice cö s'ar fi ucis vre-o 15 de o parte și de alta, între care și un ofițer frances. Nu cređ cö astă cêrtă de cârciumă să aibă vre-o consecuență supêrătöre de cabinete (afarö de nu vor fi căutând'o unii cu luminarea).

Ascultă și istoria asta : Scii cö un d. Proklet saũ Prokeș, vine ca ambasador de la Viena la Constantinopole, scii cö misiunea lui este a tocmi lucrurile despre Principate. Era vorba la un locü cö Austria are de gönd să propuie pe temeiuл иекълигъре.лор ce are de la câți-va boieri, ca să i se cedeđ Principatele, drept

recompensă la cheltuielile de rebel, de va lua parte în contra Muscalului (firesco ca și la 1812). Un austriacă ce se crede că e foarte sus pus și că știe de la vână lucrurile, respunde: „... A! ba. Austria sa d. Prokeș nu are asemenea gând. Austria este foarte leală. Etô misiunea d-lui Prokeș: Ca să nu se mai incurce și turbure lucrurile în Principate, va să pro-
puie Porții ca să lase tot pe Stirbei și pe Gr. Ghica Domni în Moldo-Valachia; și ca să se lovască lucrurile cu unul din cele patru puncte ale condițiilor păcii, să se numescă acești Domni ereditari, cu drept de a lăsa prin testament țările respective la ori-care putere vor afla ei la ora morții că e mai de folos pentru binele locuitorilor lor.“

Astă idee este adevărat austriacă, *lugru Nemzescă gum ză gade* ca la domnul *aghentul*; cu testamente și cu foi de zestre s'a întins Austria, și de ce a învățat nu se lasă.

Câte îți scriu s'a spus și mai departe, și de nu va fi susținut Proclat de ambasadorul engles și frances, mi se pare că va mânca papara lui Mencicof. Bucătarii au luat poruncă să facă papara cum să nu fiă mai jos de cât turta dulce, adică: *Lugru nemzescă cum ză gade*

Nu mai știu nimic că tot ți-ași scrie; d-ta ce mai ști?

La revedere.

I. Heliade.

CXLII

Domnului Gr. Grădiștenu,

Constantinopole 19 Noembre, 1855.

Amatulă meă domn,

Ți-am vorbit în trecutele ȝile despre misiunea lui Proklet ce se așteptă aci la 24 ale acestiia. Proposițiile cu care vine se asigură cō sunt tot cele ce ȝi-am scris, și de nu vor fi puse d'a dreptul, iar cu alte vorbe și prin orî-ce marafet, să viiă lucrul tot acolo. Se asigură cō Turciî sunt deciși să stea tari și să nu cedege nimicū, ca și lui Mencicof. Ânsă aū drept să ȝică: „Dacă la întēplare Austria va fi înțelēsă și susținută de Englitera oficială și chiar de França, situația nōstră nu va fi ca pe când cu Mencicof, vom avē pe toți în spatele nōstre, fără nici o putere în comparație cu a lor tutulor; puterea nōstră se va mārșini în cea morala, în tārnia tractatelor la urechile ce vor să aūđă. Atunci acea putere morală, cât va perde dacă Romāniî și Moldoveniî vor tăce uniî sau cei mai mulți, și daca alțiî cari se ȝicū boieri mari aū și dat ierklurape în mâna Nemților și în favōrea lor! Când ar ȝice sau vei sci cō aū ȝis Turciî ast-fel, a cui ē culpa atunci? Nu sciū ce facū cei din țēră, cōci pe emigrați nu'i ascultă nimeni, toți ȝicū cō să le astupe gura cu tunul.

Când în țēră s'ar redige o plângere pe drumul legal în contra violării teritoriului și drepturilor lor, cerēnd a rămāne după tractatele lor cu Turcia, puterea Turcilor morală ar cresce spre a ne susține, și din contra, descuragiul și indignația ar veni la culme când s'ar vedē din partea romāno-fanarioților și a

tarafului lui Știrbei manifestată în contra Turcilor și în favoarea celor ce vor să ne înghiță.

Încăierarea între Tunisieni și Francesi de și n'a avut urmări grave, dar tot a ocazionat nisce măsuri ce par că le-ar fi cătat cu luminarea Francesii. Agresorii au fost ei la acea încăierare; ei mai numeroși, ei împilători și Tunisienii victime, și apoi acestia din urmă culpabili și Turcii solidari.

Victoria lui Omer-pașa în Asia, mai lasă nasul jos unora, și dacă mareșalul turc va ajunge pînă la Tiflis, paguba Rusului va fi mai mare de cât în Crimeea, făcută cu o mână de ómeni, în scurt timp și cu puțină chieltuială de bani și de ómeni. Așa e când se face resbelul serios, iar nu comedii de Turtă-dulce. O victoriă asemenea va face pe mulți să înțelégă că Turcii ce speriaseró pe Muscali la Dunăre și 'i frécă în Asia, nu se vor lăsa așa lesne cum cred chilipirgii a li se pune chiulaful de nisce mosafiri cu atata recredință. Mi se pare că Proclét se va întruna cu buzele umflate, și de vom scăpa vom fi datorii numai Turcilor și nimicú noé-ênșine, ce nu scim de cât să alergăm după plăcinte și după chiverniselii.

P'aici se vorbesce că broșura *Confidences* este scrisă tot cum scrii și d-ta, de Colson și tipărită cu chieltuiala inimicului lui Mehemet Ali-pașa. Așa scriu și alții din Paris. Te rogú să mă însciințezi inadins ce scii sigur despre acésta, căci e un studiu pentru mine; voiú să scii pînó unde merge machiavelismul doctriinarilor turci.

La revedere.

I. Heliado.

CXLIII

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopolo. 22 Decembre, 1855.

Amatul meu domn,

O indispoziție cam lungă m'a făcut să întârziu cu răspunsul la trei scrisori ale d-tale.

Câte îmi scrii în cea de la 19 Noembre despre interesul ce arată d. Elias Regnault în ale țerelor noastre și de articolele ce pune în *Secol*, îmi plac și n'am cum să'i mulțumesc și eu ca Român De câte 'i-ai comunicat din câte îți scriu câte o-dată, bine ai făcut, când poți și voiesce a le utiliza un om ca d-lui. Am fost rugat pe Mustafa-bei când a plecat la Paris să'ți comunice și d-tale un *memoriu*, după care m'a exprimat dorința să'i dau o copie și care se dedese la timp fratelui său. Nu știu de ți l'a dat. Acela mai are unul precedent, adică sunt două ce fac un întreg, și socotesc că vor fi bine gustate și utilizate de d. Regnault. De le vei avea și vei afla cu cale, comunică-i-le.

Câte 'mi scrii despre cartea d-lui Russo nu se învoiesc cu câte știu și văd și judec eu. Eu judec rău o carte când spune la minciuni și mai virtos la minciuni sistematice, în care mincinosul, mai mult decât oricine, cunoște adevărul și scie că minte; iar o carte ce spune adevărul basat pe probe și documente și care poartă numele autorului, aceea de va fi și în paguba mea cea mai mare, e bine venită. Acea carte, după mine, e cartea unui autor cu lealitate, când își pune numele, vine de la un inamic leal; iar nu e un pamflet, cum ții d-ta. Ai greșit vorba. Eu voi fi având și bune și rele, și de m'am îndreptat adesea,

nu o cunoscă de la amicii ce sunt orbiti de afectie, ci mai mult de la inemici, ce nu m'aŭ cruțat, ci s'aŭ uitat cu lupa măritore la tôte defectele mele.

Đici cō mi-a făcut rēu cartea aceea. In ce? in aceea unde imi arată greșelele? Nicī de cum. Aceea pe mine mă folosese, și de aceea țera se folosese și mai mult ca să nu fiă îngănată. Dar cu vederea greșelelor mi se taiă cariera? — Care? a politică? Aceea e perdută de la 1848, și n'am ambiționat'o nicī de cum, cōci de o ambiționam nu mă amestecam la 1848, saŭ de mă amestecam faceam ca alții. Era destul să đici o vorbă saŭ să fi sub-semnat la 2 Iulie la Mitropolitul hărtiele prin care el cu d-nii Campineanu și Crețulescu numiă pe Sihleanu administrator la Focșani spre a primi pe Muscali, și pe T. Popescu meimandar inaintea lor, și prin care se ordona județelor Focșani, Buzău etc. spre a face conace și a da provisiile necesarie la armată.

Eŭ cu acestea și cu scrierile mele, ca să liniștescŭ pe cei ce mă prepunea de ambiția vătășiei de Țigani, m'am castrat singur din cariera politică. Când unui om i se impută de crimă intenția de a se însura, daca el ca să împace, saŭ să astupe gura ómenilor, se determină a se castra singur, mai este óre de însurat? Credeam cō am a face cu bărbați ce judecă, ei ansē n'aŭ ținut nicī un compt despre scrierile mele. In cât pentru cariera literară ce singură 'm'a plăcut, cartea d-lui Russo nu'mi face nicī un rēu.

Mai đici éro cō toți vor crede cō nu e scrisă cartea de Russo, ci de mine ónsu'mi sub numele sēu. Asta e in contradicție cu ce đici mai sus, și cu ce mi-a đis in scrisórea sa d. Ledain. Eŭ nu puteam să mă daŭ singur in tãrbăcělă, saŭ de mă daŭ singur, de'mi spuiŭ singur greșelele, asta nu face rēu nimēnuŭ, ci onóre. D-nu Russo scie carte, nu in starea lui Carcaleki, și a logofeților de judecătórii. Carcaleki se đice re-

dactor de gazetă și alții îi scriu articolele. El le înșiră sau le alege după interesele sale. Russo nu face ansă ca Carcaleki să dea articolele sale sub numele său, ci el citează și spune de unde citează; acolo unde spune ce a luat de la mine, lucrările mele sunt ale mele, bune sau rele; acolo nu mai încap să dică lumea alt-fel decât așa cum e evident. Dăci cō plângi și mă plângi de publicarea acestei cărți. Nu mă mai plânge, frate Grădiștene, căci fie-care e creatura faptelor sale.

Observ cō de la un timp încoace cam diferim la multe în opiniunile noastre, și cauza este cō țera crede cō ea e țera și nu alții, și cō cauza ei e cauza ei, iar nu a altora.—Căți-va emigrați iar cred cō dumnealor sunt țera, și cō cauza d-lor e cauza țerei; și dacă li se dă faptele 'pe față, aiti! s'a prăpădit, s'a dus pe copcă cauza țerei. După părerea mea, cauza țerei cu atâta se lămuresce și câștigă cu cât se descurcă de cauza particulară a unor individe, de a căror vorbe și scrise și fapte ea nu è solidară, cu cât faptele acelor individe se dau pe față. Ce suntem noi emigrații decât nisce ómeni proscriși cu dreptul său nedreptul, ținuți cu forța afară de cei ce au putere și neșosibili de a fi apărați de cei ce ar încuviința faptele noastre. Noi nu mai facem parte din țără pînă când nu ne vom conforma cu dēnsa, și pînă când vom învăța de a nu mai dice cō cauza noastră è cauza țerei.

Scrisórea d-tale de la 29 Noem. s'a rătécit, pe semne, pe drum, cōci am luat'o cu doē săptămāni mai în urmă de cea din Decembre, adică ieri la 2 Ianuarie 21 Decem. s. v. N'am vėđut articolele din *Secol* despre care imi scrii, și te rog de ai și poți, trimite'mi o colecție dintr'ēnsele. Aici nu se află. Cu tote cō nu le cunoscū, ansē mulțumesce și din partea mea D-lui Regnault.

Cate imi dăci despre dorințele din țără cō se potrivescū cu opinia publică din Europa, le sciū și eū, și

aceste dorințe sunt vechi, sunt de când Românul a început a nu se mai rușina de numele său național. Tot ce e nou este că a venit timpul să-și potă exprima dorințele de față și la o Europă, ce începù să le pricépă și să tragă folos dintr'ensele. Sunt respectabile acele dorințe, și n'avem decât a ne ferici de cei cu putere și dispuși a le asculta.

Am dorit și doresc, ai dorit și doresci; am dorit și dorim, ați dorit și doriți, au dorit și doresc toți asemenea. Dar cum să ajungem la realizarea dorințelor? Asta è întrebarea și nevoia, mai vèrtos când sunt atâția inemici potenți încă ce se opun. Vor Muscalii ce staū țepeni încă? Vor Nemții ce încă îngână și au partizani în Anglia; vor toți ómenii de ori-ce națiã ce țin de sistema celor de la 1815? Vor Turcii însuși? Ca să ajungem la dorințele nòstre, catã mai antèiù să fiã bătut Muscalul, cel puçin să fiã sforțat a încheia pace cu un tractat care să ne puia țèrile în acea stare de independentã. De la cine să viã declararea aceluï tractat? De la Turtã-dulce? Nu se pòte. De la Turci, dicit d-ta? Bine ar fi, dar și ei cu ce să dicte? Cu armata ce le-a distrus'o, nu Muscalii, ci machinațiile lui Caning? Ânsè să nu dicte, vei dice, ci să propuiã. La asta e o mare dificultate, chiar și de ar fi o voințã. Aliatiï au un tractat, și aliatiï și mai vèrtos Caning, calcã din di în di nu litera, ci spiritul aceluï tractat pãzind formele. Acum atãta remãnea Turcilor să propuiã ei singuri o idee ce ese din principiul integritãții imperiului otoman, pentru care s'a fãcut alianța și resbelul. Unul nu pòte propune cu atãta curagiù la doi, ca doi la unul. Eù n'am nici o speranțã alta astãdi decât la França, și dicend astãdi França, înțelegù pe Napoleon. El ne pòte mântui și pe noi și pe Turci și pe sine; alt-fel, îngãnat de Austria, è pe calea ce duse pe unchiul sèu la S-ta Elena; și Santa-Alianțã d'a capo își va înfige ghiarele pe lume.

Atunci, na independentă ! na regat ! na și chiar Domniă și autonomiă ! Turcii alt unde-va sunt de inculpat, iar nu unde ȳice d-sa. De ne pôte astăđi face bine cine-va, ne pôte numai Napoleon, și de nu vom avé binele dorit, ne sacrifică și elă, cum ne-a sacrificat și unchiul seű ce 'și-a astupat urechile la cererile Romănilor de atunci. Era vorbă și timp toćmaí Francia să ne dea de candidat pe Callimachi, ca să ofere pretext Angliei să ne dea și ea altul ? E vr'un Român binecuetător în țeră ca să fiă ascultat de consolul frances și engles ? Toți muscăliții și nemții sunt ascultați de acei consoli și de ambasadorii respectivi la Constantinople. Pe ómení ca Sutzake întrébă. Turcii atata pot, să gonescă ast-fel de ómení, saű să'í sufere daca alți ii impun fără să'í stime.

Imí scrii cő Colson, în a doa sa ediția mă dă prin tãrbăcělă ; și când omul ăsta, de când cu revoluția în contra lui A. Ghika, nu m'a sfășiat ? și când nu m'am onorat de defăimarea unor asemenea cavaleri de industriă ? Mí-ar fi făcut rău când m'ar fi lăudat asemenea om, cum a făcut rău lui Mehmet-Ali pașa laudele lui.

Imí place rěspunsul ce ȳici cő a dat Lordul Palmerston când a fost întrebat despre Principate ; dar ca să se realise câte ȳice, cată măi întěiű să fiă bătut Muscalul și frânt nasul lui Turtă-dulce. Cu resbelul ănsă ce aű dat și daű Muscalului și cu un ambasador ca Canning, nu se bate Muscalul, ci ajunge la formarea unei Sante-alianțe măi formidabile și măi țepěnă de cat cea de la 1815.

Imí ȳici cő o să apară o listă de pețitori la Domnia țereí, în care se află cãți în Christos s'aű botezat. Acea listă, de va eși, nu ے un articol de jurnal, ci cu adevěrat o satiră, un pamflet. ȳici cő figuređ și eű. Mușcătore satiră ; dar mușcă rău de la apus. De vor fi toți cãți figuređă în listă pețitori ca mine, rěuta-

tea   cu at t mai mare cu c t se l g  de at tia inocen i ⁶⁴.

La revodere, frate Gr di tene. Iti string  m na cu căldură,  i de te vei sup ra de c te  i-am scris, eu  i-o string   i mai cu căldură. Stima cea adev rat  este c nd cine-va  ine compt de opiniunea altuia,  i i las  liber in cercul ideilor sale.

La revedere.

I. Heliade.

CXLIV

Domnului Gr. Gr di tenu.

Constantinopole. 1856, Ianuarie 2/14.

Amatul meu domn,

Tot ce e mai nou  i mai interesant  re-cum p'aici este că, cu venirea lui Prokeș, I. P rt  ved nd că acesta ar fi susținut  i de guvernul Franciei, se vede nevoit  a face concesiuni Austriei pentru r manerea lucrurilor in Principate tot cum au fost până acum, cu aceia i Domni  i fără nici un proiect de reformă : Regulamentul  i Balta-Liman in t t  vig rea.

Ce vei  ice  i d-ta c nd vei au i c  ambasadorul engles se opune la ac sta,  i că ar vrea să sc t  pe Austriaci din  eri, după ce el cu t te puterile i-a fost ajutat acum doi ani  i le-a preparat calea să intre ?

Ce vei fi  is c nd vei fi au it că acum de cur nd a trimis la Bucuresci  i la Ia i pe D. Alison unul din primii  i dibacii secretari ai ambasadei, spre a incu-ragia pe Rom ni să proteste formal in contra lui Stir-

beiū și a Austriacilor promițându-le că vor fi susținuți de Englitera, și că vor fi bine ascultați de I. Pórtă ce va vedé că i se prestă o putere atât de tare, pe cât de legală și morală spre a scăpa de scaiul némtului și de boldul celor ce susțin pe acesta? Nu te-ai cruci și d-ta ca mine?

De sunt astea adevărate, după cum se asigură și după cum vedū și audū purtarea și limbajul diplomaților englezi, eu nu pot da cu mintea mea decât din două una: ori că Napoleon este foarte fin și dibaciū, ori că este foarte prost. La cea d'antéiu hypotesă, având comptul său și al Franciei întregi a desface cu Austria ca și cu Rusia, è o dibăciă a pune pe Englitera în jocū, care nu'i è aliată decât spre a'l contrabalanța și a'l controla. De s'ar fi opus ambasadorul Franciei mișcărilor lui Prokeș, Redcliffe, din sistema de opozițiă ar fi luat partea Austriei serios, și Austria eră mai asigurată în proiectele sale. I-a luat dar elū partea spre a face pe Engles a i-se opune. Reazemul ansă ce 'l promite, de va fi așa de egal cu cel de la 1812 ce Austria promisese lui Napoleon I, nimicū nu è mai just și mai dibaciū; Turtă-dulce cade și și frânge gūtul. Iar de nu vor fi lucrurile așa și dacă susținerea francesă sau napoleoniană este adevărată, seriósă, atunci bine-vedē d-ta că prostia ajunge pînă la gradul tonției. Atunci dinastia napoleoniană este, după cum dice Balzak, în rëndul *predestinaților*. După cum unii bărbați sunt predestinați de a purta córne și se învoiescū cu dênsele și cu o mănăcărime de a le și cruța, așa și ómenii din familia acésta li se pare că nu sunt îndestul de mari și de boieri de nu se vor alia cu Turtă-dulce ori într'un chip său în altul. Era vorba acum să vedă Români un trimis engles să viiă a'i înșurupa spre a'și face valabile drepturile lor, când ei una ca acésta o așteptau de la

Franța și după speranțele și iluziile lor și după declamațiile autorilor și publiciștilor Franței?

De la venirea lui Prokeș și de la ținuta ambasadorului frances, ambasadorul engles și toți ai săi au schimbat limbajul despre Principate: când e vorba despre domniă nici nu se mai pomenesce de Rodin, ci țin una: „e lucru hotărit: Stirbeiū nu se mai ține” și A. Ghika e singurul om ce ni se cuvine și noi „și Porții și Principatelor.” Nicăiri nu era calitățile lui A. Ghika (și câte n'a avut nici va avea) așa eșite la maidan ca în casele diplomaților englesi.

Alaltă-ieri, amicul d-tale a vădūt pe cumnatul Sultanului și după bună ȝioa, i-a ȝis: Heè! hatirul d-tale mare a fost. A. Ghika s'a hotărit de Domn, și Englesii il vor!—Aman, Pașa efendi, i-a ȝis amicul, n'am sciut cō am un hatir așa de mare, cō propuneam pe un frate al meū ce aveam la Paris.—Ce, ai un frate la Paris?—Ba n'am, dar aici.—Ce, aici ai upul?—Ba nici aici.—Apoi de ce frate vorbesci?—Numai așa ca să fiă vorbă, și să mulțumescū de hatir.

De la București a venit scire cō Domnul Moldovei și-a dat demisia din cauza monastirilor, unde a făcut fiasco ca la tōte lucrurile ce nu se iaū pe cale dréptă. Pe aci pînă astăȝi încă nu se scie nimicū despre acestea, de cât Negri și cu Ralet spun cō ieri sau alaltă-ieri a sosit adiutantul Domnului cu depeșe, și cō de va fi una ca acēsta, în acele depeșe cată să fiă demisia.

Nu scii una. Imi făcusem hotărire și lege să nu laud nici să criticū nimicū ce n'am vădūt cu ochii și n'am audīt cu urechile, și mai virtos despre cărți și autori ce n'am citit, și am pățit'o cu *Confidențele asupra Turciei*; m'am luat după gura lumii și am greșit amar. Mi-a împrumutat unul cartea în ȝilele din urmă și m'am căit de graba ce am avut să o judecū după capul și interesul său și iesuitismul altora, ce au con

damnat'o cu nume de pamflet. După capul și mintea mea, e o carte foarte serioasă și scrisă de un amic și al omenirii și al Turciei. Anse omenilor să nu le spuie ceea-ce le va fi spre bine, cō te urēscu; și cu cât binele va fi mai mare și mai general cu atāta te condamnă. Autorul acestei cărți, de ar fi fost Turcū și ar fi locuit în Turcia, ar fi plătit cu pelea, tocmai pentru aceea pentru ce să voiască binele Turciei pînă acolo în cât să o scōle ca pe Lazăr din morți. Mult am bine-cuvētat și am stimat pe autorul acestei cărți. Imi spuie în scrisōrea d-tale din urmă cō a doūa edițiā are un articol mai întins despre țēriile nōstre și cō acolo pe mine mē sfāșia mult. Imi pare rēu de rēspunsul ce ți-am dat. Nu citisem cartea; după ce o citiū anse, il iert de orī-ce va dice în contra mea, pentru cō de vor fi adevērate, adevērul ē al lui Dumnezeu; iar de vor fi rātēciri, sciū cō nu'i pot veni din urā sau din patimā, sau din sistemā, cōci n'am avut nicīo-datā în nimicū a face cu autorul, ci sunt sigur cō a fost rēu informat. Materia cărții aratā pe autor cō nu ē un om de gașcā, ci un voitōr de bine ce scrie după convicțiile sale, și un ast-fel de om, cānd mē va cunōsce, își va schimba la multe opinia în cele ce l'au informat rēu despre mine.

De ar fi avut D. Regnault atāta bunā-credință și s'ar fi căpuit cu date adevērat istorice și cu fapte ca autorul *Confidențelor*; nu ne-ar fi desfigurat cauza așa de amārit. „Bate, ci ascultā,” pot dice autorului *Confidențelor*, unde D-lui Regnault n'ași avē ce sa dicū de cāt: „aī giugiulit fără sa ascultī nicī să'ți faci datoria misiunii.”

D'ași sci cō ași pāti orī-ce, dar voiū spune la toți Turcii ce cunōscū cō autorul acestei cărți este un adevērat amicū, nu al unor persōne, ci al Turcilor în general, pentru cō e amicul fără exceptiā al tutulor locuitorilor Turciei, și cō națiile ce condamnă la So-

crați și la *Christi* își subscriu singuri sentința lor de mörte. Pînă când cartea acésta va fi condamnată ca și altele ca dēnsa, Turcii sunt pe calea perđerii.

Apropos de bottles. — Imi đici într'o scrisóre și te plāngi de Russo cō a vorbit de d-ta în cartea sa. Am citit cartea sa de colo pînă dincolo și n'am vėđut nicāiri cō vorbesce el de d-ta, ci eū în memoriurile mele pe cari mi le citéză; ai bătut, adică, șeoa ca să pricépă épa? Nicī Russo nu e șea, nicī eū călușeă. Eū am scris ceea-ce sciū, și nu ca să te aduleđū, ci pentru cō așa te întēlescū în drumul meū; și de te-ași fi vėđut pe cāmpul Filaretului, saū în comitetul revoluționar, saū la Islaz saū la Telega, saū la Ocnele-Mari, crede-mē cō nu te cruțam: te arētam ast-fel, cum te-ași fi vėđut. Norocul țī-a fost cō ai fost om de omeniă; iar de te căiesci de rolul ce ai jucat, altă vorbă. Schimbă'ți rolul, și de voiū trăi să maī scriū, voiū scrie și eū tot dupō cum te veī purta.

La revedere.

I. Heliade.

CXIV

Domnului N. Russo.

Constantinopole. 1856, Ianuarie 10.

Amatul meu domn,

Am primit scrisoarea d-tale de la 21 Decembre. Despre scrierea lui Luter, așî voi să aibî pe aceea ce a venit într'adins pentru d-ta. 1° Pentru cõ mi-se pare cõ are ceva adaose; 2° Pentru cõ aceea este a d-tale și cea care este la d-ta e a d-lui conte.

D. Grădiștenu 'mî-a scris acum vre-o 40 de zile o epistolă în care se plînge de ce d-ta să vorbescî de d-lui în broșura tipărită la Bruxel. Eū, în ce te privește pe d-ta, 'i-am rēspuns cele următore:

„Imî dîci într'o scrisoare și te plîngî de d. Russo cõ de ce a vorbit de d-ta, și dintr'un capēt pînõ în altul nu vēd în acea carte să fiă vorba de d-ta, decât acolo unde vorbescū eū în memoriile mele intime și unde sunt citat. Dacă voiescî adicã să bați șeaoa să pricēpă ēpa, nici d. Russo nu e șea, nici eū cãlușeã. Ci dacã eū vorbescū și nu altul ast-fel de d-ta cum nu vorbescū aceia cu care vē porocliți de amici; dacã eū vorbescū așa, nu este din amiciã nici din gașcã, ci pentru cõ așa te întēlescū în drumul narațiilor mele. De te-ași fi vēdut sãrutãndū pãmēntul ca un demagogū, sau la Telega sau la Ocnele de la Valcea, te arētam ast-fel cum ai fi fost; crede-mē cõ nu te-ași fi cruțat intru nimicū. Norocul țî-a fost cõ ai fost om de omenie, dupõ punctul meu de vedere și dupõ opiniile mele. Iar de te cãiescî de purtarea ce ai avut și de limbagiul ce ai ținut, n'ai decât să'ți schimbî purtarea, și'ți promit cõ de voiū trãi și de voiū mai

scrie, să nu scot saŭ să nu adaogŭ nici o iotă din câte vei dice și vei face. N'ai de ce să fi supărat pe d. Russo cŭ te arată om de omenie, ci pe mine; cŭci d. Russo nici nu te-a vĕdut, nici nu te-a cunoscut cum te-ai purtat, ci eŭ sunt acela care vorbescŭ în acea carte, și d. Russo pune la tot paragraful acele virgulețe („ „) pe care d-ta te faci cŭ nu le veđi.“ Și alte asemenea.

D. Zossima nu 'ți-a scris astăđi, pentru-cŭ așteptă rĕspuns de primirea celor ce'ți-a trimis.

Nu ne scrii daca ai primit gazeta *Independența Bel-gică*, unde e articolul pentru. . . . (nedescifrat).

Te așteptam de sĕrbători să vii să ne veđi. Firesce cŭ ai avut trebă. Să fim sănĕtoși, și la mulți ani.

La revedere.

I. Heliade.

CXLVI

Domnului Gr. Grădiștĕnu.

Constantinople. 1856, Ianuarie 25.

Amatul meŭ domn,

Cu epistola trecută 'ți-am scris câte-va nuvele de aici despre inițiativa ce a luat ambasadorul engles despre țĕrile nŭstre.

Acum de la 27 Ianuarie este a se începe conferințe între plenipotenții puterilor spre a tracta asupra baselor păcii în care eŭ nu cred, și care nu e decât iar comedie ca cea de astă-vĕră de la Viena, ca să trecă și anul viitor fără mĕsuri energice saŭ fără un rebel serios.

În fiitórele Conferințe, după cererea lui Prokeș, s'a exclus ambasadorul Sardiniei. Acesta a dat o notă la I. Pórtă și proteste fórte energice asupra acestei nedreptăți saú desprețuirii, cum se póte să tracteze despre pace, și Sardinia ce are contingentul său de oștire, ce a sacrificat și banii și ómenii în acest resbel să nu aibă nici un reprezentant în conferințe? Baronul Tecco (ambasadorul Sardiniei) este decis cõ daca nu va fi susținut de guvernul său la protestul ce a făcut, să și dea demisia.

Causa cõ Austria cere să nu fiă Sardinia primită în Conferințele acestea, este ca să nu iésă din principiile tractatului de la 1815, unde Sardinia este afară din biserica Santei-Alianțe. De va stărui Sardinia susținută de Franța și Anglia, și va reuși să aibă loc în Conferințe, pactul de la 1815, începe a se rumpe. De va fi respinsă, umilită saú nedreptățită, atunci credú cõ va juca dracul prin Lombardovenetia. Mi se pare cõ armata sardă va servi de avangardă celei fancese. De aci și din Principate a să viă ce a să viă lui Turtădulce.

M'a întreat d. Zossima de te întrețiu ceva despre un articol de jurnal ce'i scrii cõ ai priimit cu o epistolă ca să ieși manuscriptul d-lui Russo, și de nu'mi spunea de No. 4, n'ași fi sciut nimicú ce să'i răspund nici ce să scriu d-tale. 'Ți-aducí aminte, astă-véră, cõ'ți scriam de un șir de memoriuri, și, pentru care, ca să nu plătesci la postă și să nu se rătécescă, așteptam o ocaziune să'ți trimit unele. Acum vre-o trei luni a sosit un *voyageur* frances de prin Asia de la Brussa și fiind îndreptat și la mine, m'a spus cõ vine la Paris. L'am rugat să iea acel *Memoriu*; i-am dat adresa d-tale și atăta tot; iar de va fi avut vre-o comisiune de la d. Russo saú vre-o scrisóre de la d'nsul cõtre d-ta, nu sciú. De are No. 4 acel manuscris, și de trateadă despre o alianță mai intimă între Franța

napoleoniană și Turcia, apoi nu e un articol de jurnal, ci un *Memoire*, și te rog să nu'l divulgî, decât de vei socoti, poți să'l arăți d-lui Regnault.

D. Zossima m'a întrebat, iar supărat sînt pe d-ta? 'I-am răspuns: ce întrebare? Nu trăim împreună? M'ai auđit vre-o dată vorbind alt-fel decât ca tot-d'a-una? și m'a ȃis cȃ scrii cȃ eũ nu'ți mai scriũ. Va eși din părerea asta d. Grădișteanu, i-am ȃis, cȃci alaltă-ierĩ i-am scris o serisȃre fȃrte lungă, cum sã se supere el pe mine cãnd va plãti-o (la postã). Am fost dat și d-lui Mustafa-beiũ un manuscris, și l'am rugat sã'ți ñncredinȃȃe o copiã și d-tale.

I. Heliade.

CXLVII

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constaninopole. 1856, Ianuarie ²³/₃ Februarie.

Amatul meũ domn,

Poimãne este sãntul Grigorie, și pentru mine aniversara numelui a doi amici. D. Zossima e cam amat. De nu vom avé un prãndũ comun, vom inchina cel puȃin cu cumnatu-meũ Costache ñn sãnãtatea ambilor Grigori și le uredũ de astãđi fericire, reinturnare ñn Patriã și viitor senin și dupȃ dorinȃ-le.

Cu scrisorile trecute iți scriam cȃ la Conferinȃele despre pace, fiind exclus ambasadorul Sardiniei, acesta a protestat. Protestul este adevãrat, iar nu și Conferinȃele a nume despre pace, cȃ acelora nu le este locul aici la Stambul. Ambasadorul Sardiniei este exclus dupȃ cererea celui austriacũ de la orĩ-ce consiliũ di-

plomatică despre ale resbelului actual, și ocazia protestului a venit când s'a adunat de vre-o două-trei ori (a convorbi) despre Principate. Atunci am auzit că ar fi fost mult *sur le tapis* (pe tapet) Memoriul ce ți l'am fost trimis ierna trecută despre unirea Principatelor. Asta o știu ast-fel: eu tot cam amalat, n'am eșit afară de mult. Cumnatu-meu ducându-se la Mehmet-Ali pașa, acesta 'i-a zis: „Hei! Memoriul cumnatului „d-tale s'a luat de trei ori în cercetare la mehlis (con-siliu)“. Alt Memoriu eu nu știu să fi dat: nici timp nici picioare n'am avut ca să mă ducă singur a cerceta.

„Ți-am scris éro că Lordul Redclife a trimis pe Alison în țără, luând adică *à cœur*, chestiunea și sórta Principatelor. Stirbeiū nu știe ce marafeturi să mai făcă ca să fermece pe d-l Alison ca pe consulul frances. Baluri, surprise plăcute, cardașlăkuri. Alison în fine tēmōiat scrie lui Redclife multe bune de Stirbeiū. Ambasadorul engles am auzit că e mâniaț focu pe trimisul său-Alison, dice că Alison a inebunit.

Despre Moldova pe aici se aude că domnul Gr. Ghika declarându-se că după împlinirea sorocului nu mai primesce domnia, s'ar fi hotărit a i se da de succesori Pășcanul, cumnatul lui Calimachi.

Veți fi auzit că ambasadorul Angliei a dat bal unde s'a dus și Sultanul. Nimicū extraordinar cu balul ăsta, decât am auzit, de va fi adevărat, că fiind invitați și Patriarchul grecū și armean și haham-bașa împreună, acestia au fost și ei în chor când s'a deschis balul cu un polones luând fiă-care câte o damă. De va fi minciună asta, Grecii o spun. Mai se dice încă că Mehemet Ali pașa se preâmbăla la braț cu vestitul Aristarchi, mie ansă nu'mi vine s'o cred.

Imi scriați în ultima d-tale scrisóre de la 15 Ianuarie:

„Pentru prima óră epistola d-tale mă face să mă plângū.“

Sunt ferice că Țici pentru prima óră. Cređi ansă-

d-ta cõ scrisorile d-tale nu m'aũ atins adesea pinõ la ficați? și eũ nu m'am mai plãns. Pentru ce? Pentru cõ alta e opinia saũ religia politicã a fiã-cãruia și alta amicitia ce se basedã pe stima reciprocã a onestitatii caracterului și conduitei fiã-cãruia. Eũ te-am stimat pentru faptele, conduita și caracterul ce'l ai și care imi convine; pentru ce darõ sã mẽ plãngũ eũ de câte vrẽnd saũ nevrẽnd m'ai mãhnit de multe ori, cõci acestea veniaũ saũ din apërarea unui principii ce ai fi susținut, saũ credẽnd cõ'mi faci bine. Daca dar am rãbdat și eũ de multe ori, rabdã și d-ta o-datã, cum ñici, *pentru prima orã*, în favõrea vechiei nõstre amicitii. Apoi te explici și pentru ce te plãngi și'mi repeți frazele unde ñicu cõ „*observ cõ de la un timp incoa cam ñi diferim la multe în opiniunile nõstre.*“ Apoi imi arãți singur cari sunt opiniile și dorințele d-tale, și cu aceștia nu am ñis. faci decãt a afirma ce am ñis.

Opiniile d-tale cum și dorințele laudabile nu sunt și nici n'aũ fost decãt și ale mele pinõ la 48, și de atunci incoa ca Român și om particular. Proba este daca nu tõte câte am vorbit și scris, cel puçin cel d'antãciu versuri cu cari incelepe primul cãnt al Mihaidei:

„ Și-a unit pe toți Romãni în una
„ O aquilã, o lege, cum trebuie sã fiã.“

Dar astea, frate, sunt opiniile nõstre, cauza nõstra particularã; iar nu opiniile și cauza țerei *de astãzi*. Țera e împãrțitã în partite; antãciu doẽ marì al Moldovei și al Valachiei. Intre cei ce sperã a se face Domni respectivi, aceia nu vor unirea. Al doilea în fiã-car Principat Dumnezeũ mai scie câte partite sunt: Unii vor pe Stirbeũ, alții pe Stan, alții pe Bran și unirea le e uricõsã, și independența și regele strãin și marea uricõsã, în cãt dorințele d-tale și ale mele și ale altora ca noi, ce, de și nu suntem în minoritate, dar n'ave

nici un caracter oficial să ne întrebe nimeni. Apoi cabinetele ce întreabă, unul al Turciei, d'ar voi unirea, o va sub suzeranitatea sa; al Austriei ar vrea ca și al Rusiei să ne unescă ca să ne înghiță d'o-dată; al Engliterei și al Franței nu facū nimicū, și de ar face vor să facă pieđuș iar nu în folosul nostru. Acum vedū d-ta cō altele sunt opiniile și causa unora, și altele ale țerei împărțite în pețitori și în victime ale pețitorilor sātule de tōte opiniile. Acum la ce ore esci vulnerat când spuī cō diterim, cō nu vrei să cunoscī asta și cō eū, de și am dorințele și aspirațiile d-tale, dar din nenorocire vedū un lucru ce s'ar cuveni să fiă vedūt de toți, cōcī pré bate la ochi; și în poziția în care suntem, mă vedū ca acel căruia i s'a đis: *Cum vrei să fi executat, în furci săū în țepă?* El a răspuns cō mai bine ar mânca cașcaval. Și eū și d-ta am mânca tot cașcaval, dar nevoia è cō nu întreabă: *cum, în furci săū în țepă?* și la astă alternativă, de nu pot scăpa, cată să prefer furcele cu cutare, decât țepa cu cutare, și d ta ții una de un an: cașcaval, cașcaval.

Foile ce mi le trimiți tipărite nu'mī spuī de unde sunt, și pînă să'mī spuie a doa đi d. Zossima, căruia 'i scrii, am đis: „Billecoq a trecut p'aici.“ Ți multumescū mult. Ași dori să am și urmarea, cu tōte cō atuncī când vine autorul la România și Ungaria, cređu cō va scrie ca și alții, îi recomand scrierea: *L'esprit public en Hongrie* par de Gerando. Citesce-o și d-ta.

La revedere.

I. Heliade.

CXLVIII

Domnului Gr. Grădiștenu,

Constantinopole. $\frac{6}{18}$ Februarie, 1856.

Amatul meu domn,

Spre răspuns la scrisoarea d-le din 2 Februarie, vei avea mai întâiu să plătești o scrisoare lungă.

Mi-a părut bine că D. Vaillant se ocupă să scrie ceva, și după mișlocele ce se află pe aici, sper să îți trimit cu posta viitoare până la două sute cincideci franci din preună și cu lista numelor celor ce au contribuit.

Despre trimisul lui Redcliffe în țera noastră, cum te am fost înștiințat, ni se scrie din țera de la locu foarte sigur, că ducându-se acolo cu propozițiile despre care îți-am scris și pui și ore-cari condiții în maniera *redclifiană*, n'a putut afla nici o subsemnătură de la cei ce se dicu partit românesc sau patriotic, adică de la aceia de la cari el spera mult și venia cu sacul. Stirbeiu vedând acesta, îndată a pus mâna pe densus, promițându-i marea cu sarea, ast fel cum s'a fermecat bietul om și a început a face raporturi unul și unul în lauda lui Stirbeiu arătând că e singurul om cu merite și capacități înalte de a governa și a fericii țera, și mai virtos de a realiza ceea-ce aștepta d. Redcliffe de la alții. Aci în Stambul se așteptă să viă Plagino din partea lui Stirbeiu; și pe lângă misia ce are se dice că ar fi și însărcinat de pețitor spre a cere pentru fiul lui Stirbeiu pe fiia ambasadorului engles, cu promitere de 100 mii galbeni că *προταμοία δώρα*.

De-ună-dî s'au adunat la I. Pórtă ambasadorii puterilor aliate din preună și cu al Austriei, și între

altele s'a decis, se dice, și pentru Principate în chipul următor.

Ca Domnilor, ne mai fiind tolerabili, să li se scrie, ca la împlinirea termenului de șapte ani, îndată să depuiă puterea, și Pórta va trimite provisoriu un cai-macam sau doi pentru ambele Principate, cari vor governa după datina țérilor și vor convoca Adunările spre a'și alege fiá-care câte *trei candidați* de Domni, din cari apoi Pórta să întărăscă unul. Asta tare va-témă autonomia țérilor și nu ne vine decât de la Turtă-dulce, coci e curat de stilul și de maniera lui. Prokeș a mai adus pe tapet cestiunea emigrațiilor români și a cerut cu stăruință ca să se înnoiască proscierea lor, și să nu li se mai ierte să intre în țéră, pentru că iar o vor turbura. Locotenentul visirului, care este Mehemet Kiupurli-pașa, ce a fost la 49 ambasador la Londra, a observat:

1° Că această propunere violédă suveranitatea Turciei ce singură are drept să pedepséscă sau să ierte, precum și facultatea de a pricepe cari din supuși sau vasalii săi îi sunt credincioși sau haini.

2° Lovesce drepturile țérei când acesta ar primi cu firman în sinul său ómeni ce ea nu 'l-ar vré, sau cu firman s'ar proscie alții ce ea nu'î are de culpabili.

3° Că emigrații români, atât cei din Turcia cât și cei din afaró, cu tóte nevoile și tentațiile prin care au trecut, au dat probă în opt ani de o bună conduită, și Turcia nu suferé să li se facă o ast-fel de nedreptate.

Și că în fine asta e dreptul fiitorului guvern al țérei românesce de a ierta sau nu reintrarea acestor emigrați.

Prokeș a răspuns că dreptul suveranității Turciei și al autonomiei țérei atunci s'ar ataca când n'ar fi vorba de o turburare în vecinătatea Austriei; iar când acesta prevede turburare, își este datóre sieși a cere să se ia măsurí ce s'ar cuveni între buní vecini și amici.

D. Thuvenel a tăcut în totă această discuție, și în fine se dice că ar fi dis una și bună, adică că d-lui este de părerea d-lui Prokeș!! Ai crede-o, frate? Mie-ansă nu'mi vine să cred, cu toate că mă incredintădă ast-fel ca și când ași fi audīt'o cu urechile mele. Apoi ar fi adăogit, după o luptă a visirului, că această chestiune fiind-că e delicată, bine ar fi să se trimită a se decide la Congresul din Paris. Visirul cu cei-l-alti ministri turci au răspuns că acesta nu se poate, și despre acesta nu se va trimite nici o instrucție de la I Pörtă reprezentantului său. Aci a rămas treaba. Când după două zile fură întrebați nisce Turci mari de sunt adevărate acestea, au dis: Sunt pré adevărate, și cauza sunt iar Români, căci unul din Români ar fi dat un *Memoriu* la Pörtă și l'a comunicat și la alți ambasadori, arătând că pacea și ordinea Principatelor nu va fi sigură pînă când nu se va decide ca nici unul din cei de la 48 să nu mai intre în țără. Cum se poate, a dis întrebătorul ca un emigrat român să fi făcut un asemenea *Memoriu*? Nu emigrat, a răspuns Turcul, ci un Român ce a venit de curînd din țără. Prepunerea aci e pe doctorul Crețulescu, ce se dice că a venit tot în favoarea lui Știrbei, că scoterea'i și mâniarea e o comedie, și că *Memoriul* vine tot de la Știrbei. Dumnezeu să le alégă!

M'am învățat rău de nu știu copie după scrisorile ce trimit, și nici timp nu am să scriu îndoit. Imi dicit că ai arătat d-lui Billecocq scrisoarea mea unde 'ți scriam despre ducerea lui Alison în țără, și că d-lui 'ți-a dat și că i-se pare mai adevărată a doua din ipotesile mele și că 'mi cere să'i dau și eu părerea mea. De ași avut copia scrisorii mele, sau dacă d-ta imi scriai mai a-nume, ași sci ce să răspund; dar acum, după două luni de malatie și nevoi, nu știu care a fost a doua ipotesă. Mulțumesc d-lui Billecocq de câte imi trimite și 'mi arată; dar calificația de augur, spune'i că i-ar

dat'o eũ mai anteu, prin *Protectoratul Czarului*, și să nu'mi spuiã mie cõ eũ trecũ in ochii d-lui ceea ce a trecut d-lui in ochii mei cu câte l'am audìt și mai vèrtos cu câte a scris in albumul sèu, unde ñice cõ pe spetele nõstre se vor decide destinatele omenirii. Astea cu adevèrat sunt profeții, și nu de om inspirat, ci de un politicũ scrutãtor și cu justã pètrundere și prevedere.

La câte se aud despre pace, eũ sunt unul din aceia ce cred cõ rezultatul acestor conferințe va fi iar rebelul, și cõ acèsta este iar o comedie cu atãta mai bõcãnã cu câte mai amãgitõre decãt cea de an, scõnitã tot de Turtã-dulce ca să cãștìge timp și să se obosescã aliații și estimp, fãrõ să inãntede de primãverã mai departe in botul Ritanului, cumètrului sèu.

Vèð câte scrii cõ se ñice in *Constituțional* de I. Ghika; ãnsè redactorul s'a grãbit a'l numi principe mai 'nainte de a'l numi Põrta. De trei luni de ñile, in tõte sèp-tãmãnele ese vorba de la Marinicã, Gavrilã și Maghieru cõ: *ierì s'a numit I. Ghika Principe de Samos*, și pe urmã ese neadevèr. Așa a eșit și ierì vorbã cõ s'ar fi numit cu dinadinsul ierì $\frac{1}{16}$ Februarie. Pñõ ađ ãnsè nu s'a vèðut nimicũ oficial. Mulți se mirã de acèștã numire; eũ ãnsè mè mir de ce nu s'a numit pñõ acum, și de ce nu s'a numit de la 1853, cand a avut protecția cu stãruirea lui Redcliffe ce in-tr'o epocã se ñicea de tot tiparul Europei cõ el era suveranul Turciei. Cand s'a numit Vogoride, Callimachi și chiar Conomenos, Grecii nu s'aũ mai speriat așa, și 'mì pare rèu de ce Românii să n'aibã nișel orgoliũ național și să se speria ca de un lucru mare de o insuliõrã mai micã de cãt un județ român, să se speria, ñicũ, cu atãta mai mult cu cãt limongiilor li se pãrea cõ sunt degradați cu un principe Ηάσης Στροκαριώνας. Nu trebue nicì să se speria, nicì să invidie Românii cand unul dintre dènșii a inceput cu dreptul saũ nedreptul

a fi impiecat de Turci. Fiă'i de bine, daca a dorit'o. Orî-ce dorește omul și caută cu stăruire și sacrificiuri, și chiar de onóre, fiă'i pe sémă. Câți pași și guvernatori are Turcia, și nici cõ mai scim când s'a uimit. Acum ceea ce mai dorescũ am aflat, cõ ședënd cu Negri, Ralet și Alexandri la un locũ, s'a invoit cu dênșii ca să facă și din partea altor Moldoveni a'l cere de Caimacam la Moldova, cu condiție ca acolo să influințe de alegerea pentru un Domn de ai lor, adică din gașca lui Beizadea Nicolae Suțu; și de acolo să facă apoi ca în țera nãstră prin agenții sãi să fiă și el, I. Ghika, unul din cei trei candidați. — Nu crede cõ Turcii sunt proști și nu'l sciũ ca pe un boũ bãlțat cine este; nici unul nu'l stimă; il sciũ și pe el cum aũ sciut și pe Știrbeiũ și alții, și cu tóte astea l'aũ suferit și la numire și acum în urmă la înturnare din Viena. Rẽul nu ne vine de la Turci, ci de la aliații lor ce propun ca cele ale lui Prokeș; și apoi ambasadorii Franciei și Engliterei, unul susține una astãdi, altul alta mãine. De va fi Redcliffe preponderent, póte să impuiă și Turciei să sufere. De va fi Franța mai colțată, ea impune un alt fanariot. Fiă-care cum își așterne așa dórme. Cei din țeră își așternũ rẽu cu partitele lor; Turcii își așterne și mai rẽu, și Napoleon de nu va fi mai fin de cât Turtă-dulce, va pãți mai rẽu de cât unchiul sãu cu concesiile și cochetãriile ce face Austriei. Englitera amblă cu gura cãscatã dupõ chilipiruri și dă în gropi ca la Sebastopole; acolo le era témă să nu care cum-va să puiă alții mana pe flota rusescã, și cu ochii sgãiți la flotã pãția pãpara pe din apoi. Acum alte dãnãni i-aũ plesnit prin gõnd pentru țerile nãstre.

Nu e așa cõ 'ți făcuiũ o scrisóre lungă și tot nu o termin. Sã 'ți mai spuiũ ceva și despre mine. Scriũ din țeră d-lui Zossima cõ acolo e vorbã fõrte întinsã și acreditatã, cõ eũ de sigur lucređ aci în Stambul pe

capete în favoarea lui Știrbeiū și cō am și luat de la dēnsul o mulțime de bani. Nu te miri? Ar fi eșit o poezie cu principul *Limbricū* ce l'ar fi scos generalul Hesse pe sus sau pe jos, și pe care 'mī-ar fi atribuid'o unil mie. Pōte cō acea poezie ar fi dat de vorbă ómenilor, cō bietul fost poet o-dată 'și-ar fi încordat dibla cu lauda prințului *Limbricū*. Imī pare rēū cō n'am chief de poezie, cō alt-fel 'i-ași turna ūna cum să'i ține urechile, sau mai bine, imī pare rēū de ce Știrbeiū a fost așa de inferat instrument rus și nēmț, de ce n'a avut calitățile patriotice ale lui A. Ghika, unite cu activitatea sa d'a face rēul pînō intru a face binele, și crede-mē cō în fața lumii ași spune tot binele de dēnsul, cum spuneam și de Ghika, nu atât cānd era Domn, cât dupō ce a cādut, și tōtă vorba mē costă viētă și avere.

Aci iar I. Ghika și ai sēi aū scornit, nu sciū cu ce scop, cō acum de curēnd iar am mai dat eū un *memoriū*, în care îndemn pe Turci să facă mutlak din țerile nōstre pašalicurī!!! Cum nu li se mai urasce tot cu acele și tot cu acele minciuni!

Se termină fōia și nu mai încep alta. Te scāpaiū.

La revedere.

I. Heliade.

CXLI

Dommului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole, $\frac{4}{13}$ Martie 1856.

Amatul meu domn,

Am întârziat mult cu trimiterea banilor promiși; cauza a fost că aci e foarte anevoie comunicația, distanțele lungi și timpul a fost foarte rău, și eu tot neputincios să mă ducă a afla vr'o doi-trei cunoscuți pe a-casă.

Îți trimit acum 360 fr. din cari 106 fr. te rog să î dai d-lui Ledain, și restul de 254 fr. să se dea d-lui Vaillant pentru broșura ce tipăresce.

Articolul de bani pentru tot omul este delicat, și eu mă aflu într'o poziție dificilă. A tăce și a nu spune de unde sunt banii ăștia ar semăna că voiă să facă paradă cu bani străini, la unii, și către alții că le iaă banii și nu le daă nici un compt de ce am făcut cu dênșii.

Prin urmare mă vei ierta și d-tă și d. Vaillant de voiă arăta de unde sunt banii acestia, și a cere a mi se trimită un răspuns de primirea lor, ca să'l arăt la cei ce mi 'i-au incredințat.

Acești 254 fr. sunt:

De la Costache Alexandrescu	40 fr.
De la C. Polychroniade.	24 „
De la Gr. Sturza.	150 „
De la jos însemnatul	40 „
	<hr/>
	254 fr.

Și de mi se va trimită răspunsul său recipisa de la d. Vaillant, te rog să fă categoricamente și suma în trégă și părțile cum sunt mai sus.

După vre-o săptămână două sper să-ți mai trimit alți vre-o sută tr. pentru d. Vaillant, și iar ce voiți mai puțin pentru d. Ledain.

D. Zossima nu figură în listă acum, dar va figura în cea viitoare, cum și un alt amic.

Pe aici nimic nou de cât că Români dau mereu la Memorandume, care de care mai opus unul altuia. Turcilor iar, nu le vine să lase nimic din drepturile ce au avut. A lăsa Principatele desunite și fără putere, le e teamă de Ruși; dar le e teamă și de a uni Principatele și a le întări cu ostași de ajuns și altele, spre a fi un bulevard în contra invasiilor. Nu sunt adică siguri de cum vor întrebuința Români acea putere.

Nu știu cine de vre-o lună de zile a dat un memorandum cu dibăcia de a fi bine venit la dilema în care se află Turcia și de a se recomanda de mare diplomat și sadacatliu către Devlet. Multă asemănare are acel Memorandum cu răspunsul la acele cinci articole ce eu pe la Ianuarie ți le-am fost comunicat și care mi se trimiseseră din București eșite din pana lui Sutzake, de ți le aduci a-minte.

Acel Memorandum, ți spun că cuprinde:

1° Că unirea Principatelor este un lucru din cele mai dificile, căci, ți spun autorul, ca un Român ce este și care cunoște bine, (tot el o ține), ce este Românul și Moldovenul, există o mare și veche și nedesrădăcinată antipatie între Munteni și Moldoveni! și că această unire nu numai ar fi fatală Turciei, dar și producătoare de război civilă în ambele Principate, lucru ce ar supăra liniștea învecinatelor puteri.

2° Că pentru o întărire în contra invasiilor străine, Turcii ar putea foarte bine să înalțe din nou cetățile Turnu, Giurgiu, Brăila și să le înzestreze cu garnizoane turcesci, lucru ce ar veni bine și amice și aliatei Austriei și boierilor moldo-români, ce se tem mai mult de cât toți de idei și mișcări ca cea de la 48, și că acele

garnisóne ar ține populus în respect, și alte asemenea câte vrei.

Turcii, se spune, cò ar fi ȃis bravo ! și Proclétul (Prokeș) a încuviințat acel bravo *legitimisim*.

Apoi la alegerea Domnilor fiind aflat cu cale ca să alégă după modul austriacù câte trei candidați, se speră cò se va puté băga între cei șése și Calimachi cum și fiul lui Vogoride, cumnatul lui Negri, și hotărîrea fiind la I. Pòrtă să ne pòmenim iar cu fanarioți.

Turcii ȃicù cò un Român a dat acel proiect saù Memorandum ; Româniî de aci il aruncă unul asupra altuia, și toți câți mă uréscù mi'l atribuescù mie. Urma va alege.

Nimeni n'are copia aceluî proiect, de cât ȃicù cò o are numai Cretzulescu doctorul și Ión Ghika. Tot așa numai eù aveam memoriul ce am fost (dat) la Șumla, și apoi lui Aali Pașa, și nimeni nu l'a vèdùt, de cât doi amici ai mei pinò s'a tipărit.

Acésta, cum îți ȃicù, este istoriă veche de vre o lună. Iar acum noù a eșit cò a venit la I. Pòrtă scire telegrafică de la Paris de la Aali Pașa, arètând cò acolo trimișii ruși aù propus unirea Principatelor și cò Rusia cede nu o parte ci tótă Basarabia numai să se facă un regat independent cu rege nepotul lui Niculae, fiul prințului de Leichtenberg ; cò Austria a accedat și Napoleon a aderatat, pentru cò bietul propus de rege îi este și lui *rudă*, și cò numai reprezentantul Engli-terei a aderat, Aali Pașa a ȃis cò n'are nici o impu-ternicire despre acésta, și prin urmare a trimis scire și aștéptă instrucții. Așa ȃicù cò alaltă-ierî s'a făcut Consiliù presidat de M. S. Sultanul despre acésta, și ce decisie s'a luat n'a transpirat nimicù afarò.

Mulți Români aù și început a închina în sănătatea Țarului și înjură pe cine n'are patriotisumul d-lor.

Acestea ce îți scriù sunt numai aude, de sigur nu sciù nimicù ; còci de vre-o lună de ȃile, cu timpul reca

și cu neputința mea, nu vîd pe nimeni. Ți le scriu ca să scii și d-ta și să'mi scrii, care ești în Paris, de unde se dice că a venit scirea telegrafică, de ce se aude pe acolo.

Eū nu cred la pace; iar de se va face, nu prevîd nimicū bun pentru țērile nōstre, de nu vor strica alțiil jocul șatrangiului rēsturnānd tabla cu c... în sus și lāsānd pe jucători să'și frāngā māinele dicēnd: Ce pēcat cō jocul era așa de frumos!

Aratā, te rogū, d-lor Billecoq și Vaillant complimen-tele mele. D-lui Ledain spune'i să mē ierte de mica sumā ce'i trimit.

La revedere.

I. Heliade.

CL

Domnuluț Gr. Grădiștēnu.

Constantinopole. 10/31 Martiu, 1856.

Amatul meū Domn,

În trecutele zile ți-am scris despre cāte se aușiserō despre Principate. Mai în urmă a eșit afarō versiunea urmātore: Se dice cō Impēratul Napoleon a scris o scrisōre Sultanului cerēndu'i unirea Principatelor; cō D. Thuvenel a fost ordonat a o duce singur și de façā cu dēnsul prin traducētōri să se facā traducție înaintea Sultanului; cō pentru rēspuns Sulțanul a đis cō'l va da dupō cum se va decide în Consiliul I. Porti, și cō în fine Divanițiil, influințatil de Austria, aū dat afarō cō nu primescū unirea, și cō Principatele vor fi pe viitor dupō cum s'a fost decis în acel actū de mai 'nainte,

de 31 articole, în Consiliul Porții cu reprezentanții Pu-
terilor și după care s'au fost dat și instrucție lui Aali
paşa; adică: neunire, trei candidați, elaborația Con-
stituției la Constantinopole etc. etc., și că la unire a-
tâta nu se învoiesc în cât, de vor veni la nevoie, mai
bine rumpalianța și rămân a se bate și a se împăca
singuri cu Muscalul, de cât a deslipi de la Imperiū
Principatele.

Pe de altă parte s'a aușit iară. și voi acolo câtă să
sciiți mai bine, că Austria în Conferința a arătat ase-
menea că mai curând ar accepta resbel de la Franca
și aliați, de cât să se învoiască la unirea Principatelor.

Acum de vor fi acestea adevărate, să lăsăm pe Nemți,
ânsă veți cum sunt Turcii. Când le este pelea în pe-
ricol dau bucuos cămeșa. — Natural. — Ânsă ceea ce nu
e natural este că dacă ved că este sperauță a scăpa
pelea, nu se mulțumesc numai cu cămeșa lor, dar le
vine pofta a'ți lua ție nu numai cămeșa ci și pelea.

Cu acesta își fac de dragoste în țeră și dau joc
intrigelor muscălesci și nemțesci. În ambele Principate
mișue agenți muscălesci și îndemnă pe Moldovalachii
pînă la revoltă.

Muscalii și Nemții dicu Turcilor: nu vă lăsați, că
suntem cu voi. Și pe de altă parte, ca să le fiă tri-
umful mai sigur, saū ca să ajungă la scopul lor, pre-
pară calea în Principate cum să dispere pe Franța și
Englittera de caracterul Românilor, și cum Turcia să aibă
cuvânt a face în adevărat o provincie turcască, și cum
pînă în fine Muscalul și Némțul să aibă lîngă densus
doe provincii debile, rămase îndărăt, supărate pînă la
disperație de Turcia și plîngend osul Muscalului.

Planul ce au început l'au și pus în lucrare.

La Moldova, cum veți fi aușit, Gr. Ghika vodă a pri-
mit o deputație din partea țerei. Cine era deputații?
Mavrii, Ioanidi, Suții ai Moldovei, adică Cantacozino,
cumnatul lui Cotzebu, Canta, cumnatul lui Osten-Saken,

saŭ (de nu știu bine minte numele adevărate, cōci asta   un defect la mine *numele și numerii*) cu un cuv nt deputația a fost compusă tot de cei ce au  șit la 1848 cu st gul din Consulatul rusesc .

Acești deputați au  is :

Măria Ta, venim din partea *Patriei* să arătăm că la decizia ce s'a făcut la Constantinopole spre a se alege trei candidați, noi vedem o violare a drepturilor țerei; că la elaborația Constituției  n Stambul, noi vedem violarea autonomiei n stre, etc. și voim să aflăm ce scire ai Măria ta și ce hot rire ai.

Vodă a respuns :

Sci  ca și d-v str  c  adev rat aș a este precum  iceți, și ca Domn al Țerei m'am decis a protesta înaintea Europei la conferință. Protestul l'am și făcut. Diser  il voi  pune în vederea boierilor în cutare casă unde am poruncit să se adune, și m ine il pornesc  la Paris. — Să tr iesci Măria Ta, au respuns deputații și s'au retras.

Sera s'a comunicat protestul și a doa  i s'a trimis,  ic , prin Alexandri la Paris.

De nu era o comedi  preparat  ac sta, Vodă era natural să respund  : Domnilor, cu care titluri d-v. sunteți reprezentanți ai patriei ?

Și daca venia o deputația dup  t te formele cerute, putea să le  ic  : Sci  și e  c te îmi spuneti din gazetate și din auđite ; iar scire oficială încă nu am. Prin urmare, ca Român și ca *Domn * nu pot  nc  nimic  lucra oficialmente ; iar cine din d-v. aveți ca și mine simțirea drepturilor Patriei, sunt sigur că îmi veți da tot ajutorul spre a  nt mpina lucrul (de va fi adev rat) de o cam-dată prin miđl ce iar neoficiale, și la timp, ca Rom ni, dup  t te formele.

Nu s'a făcut aș a, ci o comedi  preparat  cum să întărite pe Turci și mai mult, și cum Turt -dulce să

pótă la Stambul a'í aduce să dea un respuns, cum se
 dice cõ aũ dat.

Citesce scrierea lui Girando. *De l'Esprit publice en
 Hongrie*. Acéstă operă è scrisă înainte de 1848. Acolo
 arată cõ Austria de mult lucra prin tóte miqlócele ca
 să revolte Ungaria spre a avé pretext a o tracta de o
 țéră conchistată și a o face provinciă a imperiului.

Tot asemenea lucrédă și la noi acumi cum să dea
 drept Turcilor a ne tracta de rebeli învinși cu ajuto-
 rul Nemților, și a ne face pašalik; și cum apoi noi,
 la altă împrejurare, să preferim mai bine a fi Muscali
 sau Nemți decât pašalik turcescũ.

Situația nóstră è gravă și dificilă și, ca să eșim
 dintr'ênsa, cată să o cunóscem mai anteiũ.

Ét-o.

Muscalii aũ rîvnit să ne ia, și rîvnescũ.

Nemții ne rîvnescũ.

Turcii se tem, ca toți proștii, să nu le facem vre-
 un reũ, și dicũ cõ integritatea Imperiului è ca o pâine :
 remâne întrégă pînõ nu taiă nimeni nici o felie din-
 tr'ênsa, iar dupõ ce s'a tăiat un colțũ apoi nu se mai
 arestă tăierea felielor pînõ se termină pâinea. Astăđi
 Moldo-Valachia, mâine Serbia, poimâine Bulgaria și
 apoi Epirul cu Grecii, etc. Calculul acesta nu l'aũ făcut
 când aũ dat Bucovina și Basarabia.

Englesii, cum s'a probat, nu ne voiescũ vre-un bine.
 Veđi cele trecute cu intrarea Nemților în țêrile nó-
 stre și misiunea lui Alison.

Francesii, cine mai scie care è adevêraturul plan po-
 liticũ al lui Napoleon.

Daca noi vrem unirea și daca, să dicem, cõ Franța
 și Sardinia o află de bună, nu pentru dragostea nó-
 stră, ci cõ așa le vine la politica lor, Rusia și Austria
 cum să împedice unirea, de cât pe de o parte cu Tur-
 cii spuindu-le câte alea tóte și invitându'í să nu se

lase, și pe de altă parte cu noi îndemnându-ne să nu facem de cât tot la nebunii?

Noi cum putem lucra éró când avem pe trei sau patru în contra noastră? Pe Muscali ce lucrédă prin Nemți, pe Nemți ce lucrédă prin Turci și prin Englesi oficiali?

N'avem alt cum să putem dejuca planul de cât să ne ferim d'a deveni instrumentele inamicilor nostri.

Pe de o parte să facem pe Francesi și pe Piemontesi a lua asupra-le cauza noastră, pe de altă parte a nu speria și întărita pe Turci, și a'i face prin toate mijlócele a'și cunosce interesele adevérate și pe inamicii lor de mórte ce în prima linie este Austria și apoi Rusia. Cócî Rusia, când i se va tăia ambiția, are pământ cu care trăi și nu se atinge de Turcia de cât prin Basarabia, unde Austria se rézemă de Turcia pe un zid de la Orșova pînó la bucele de Cataro, și de nu se va întinde în Turcia, móre la densa. Viéța Turciei é mórtea Austriei și viéța Austriei é mórtea Turciei.

Dupó ce îi vom face să înțelegă cò numai cu vecinătatea Romanilor independinți și aliații intimi ai lor pot scápa de Ruși și mai virtos de Nemți, vom avé trei (Turcia, Franța, Piemontul) în contra a doi; iar de vom face protestări ilegale, revoluții, împinși de Muscali și Nemți pe ascuns, vom avé și cu mai multe cuvinte pe Turci asupra noastră cum nici Francesii să nu ne póta ajuta.

În fine, daca avénd simpatiele Francesilor și Italie- nilor și fiind înțelepți, Turcii tot nu'și vor veni în simțire, nedreptatea va sári în ochii fîa-căruia și noi atunci ne putem plánga prin drumul legal, arétând cò de când suntem sub suzeranitatea Pórții, n'am fost nici o dată agresori, și puind înainte istoria, pe Vlad, pe Mihaiú, Regimul fanariot, Regulamentul, pe 1836, închiderea obștescei Adunări sub Bibescu, Baltalimanul și violarea de acum; și cò acum ne plángem nu' ca

agresori, ci ca niște membri ce vëdă pericolul d'a perde capul, ca unii ce vedem cö cu cäderea fitöre a Turciei ce singurä 'și-o preparä devenind ea ênsäși organul inemicilor säi de mörte, ne perdem și noi; cö in fine plângerea nösträ e o dare de scire Europei și Turciei spre folosul comun al Turciei, al Europei și al nostru.

De vom avé pëcatele sä fiä nevoiä de o ast-fel de plângere, ași fi dorit sä vie din partea țerei, iar nu din a nösträ ce suntem monocrsiini de rebeli. De nu o va face țera, iți spui cö sunt determinat a më expune, mai mult decät la 1848, a'mi sacrifica copiii din nou, numai ca sä existe formal o härtiä asemenea. Primescä a figura d'alätura cu ori-ce Român semnätura mea, afarö de aceia ce aü declamat *Republicä democraticä și socialä* și câte sarsailisme töte de care țera a fost sträinz.

Turcilor pe cari i-am vëdüt le-am dis aproposito de pele și cämëșä: la 1828 prin actul secret și separat de la Adrianopole ne-ați dat Rusiei ca sä vë scäpați pelea; la 53 ați fost gata sä ne dați Austriei cu speranța de a o trage in partea vösträ sä vë scape de Muscali, și acum cö vedeți pe Muscal a se invoi la pace și vë credeți pelea sigurä, de ce daca nu vreți a ne da ca pe o cämëșä când la Muscal, când la Némț, vreți a ne lua și pielea violändu-ne drepturile și autonomia? De ce ați vrut a ne da inemicilor vostri de mörte și nu vreți a ne da nöë inșine, ce am fost și vom fi amicii vostri devotați? Comitetei o nedreptate, și dreptatea lui Dumneđeu vë va pläti scump. Aü făcut ochii mari și 'mi-aü dis mulți cö am dreptate și cö cu adevërat le sunt amicü. Iar când dupö vre-c sëptëmanä s'a aüdit ce aü făcut Moldovenii cu Gr. Ghika, atuncï 'mi-aü dis cö meritäm ori cât de rëu ne va tracta, cöci suntem *zevzeçi*. La 48 am declamat Romäniä mare cum sä justificäm acușäțiile lui Nesselrode și acum ne facem instrumentele inemicilor lor și ai nostri.

Caută Gazeta nemțescă de Augsburg, *Allgemeine Zeitung* din 13 Martiū No. 73. Acolo în a patrulea pagină 1156 este un articol cu rubrica *De la Dunăre*. Veî vedé câte scrie. Se plânge corespondentul acolo de misiunea lui Alison, de violarea autonomiei prin aceî trei candidați, și elaborarea Constituției în Stambul; dice cō cu acēsta Principatele devin pašalicuri, și cō acēsta suntem datorî d-lui Caning dupō inspirația unui *ore-care* Ion Ghika, unul din cei de la 48, și care este reprobat de o mare majoritate a părții naționale, ca instrument al politicei rusesci, etc. etc. Veđi acel articol și arată'l acelora ce îți atribue d-taleși mie ast-fel de marafeturi de stilul și învățul d-lor.

Am primit memoriul celor patru junî Români, și 'mî-a plăcut fōrte și ținta și redacția. Dumneđeu să îmulețescă ast-fel de capete între Români. 'Mî-a părut bine cō a figurat și vērul meū Racotă acolo. Pe junele Boierescu nu'l cunoscū în persōnă. Acum vre-o trei ani am luat o scrisōre la Chio, semnată cu acest nume și am dis d-lui Zossima ce era atunci acolo: „Nu sciū de e june autorul acestei scrisōri; dar câte „scrie nu putea eși mai bine din capul și din pēna unui „bărbat matur și cu experiență de șese-deci de ani.“

Imî scrii cō 'mî veî trimite prin mesageriă mai multe cărți din ale d-lui Vaillant, și m'am întristat cō le voiū perde, cōci de la agenția Mesagerielor pachetul va merge la vamă, de la vamă la censură și de la censură la Fuad-pașa, care a fost la Bucuresci; și acolo numai pentru cō sunt la adresa mea, le va opri, și va scōte și ceva politicū de acolo ca să'si alerge gura.—De vor veni, nici n'am de gōnd a le căuta la vamă. Se vor duce și acestea ca altele. Te rogū trimite'mî una sub bandă prin postă neplătiță.

La revedere

I. Heliade.

CLI

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 1856, Aprilie 2.

Amatul meu domn,

Multe câte ți-m scris cu poșta trecută, au fost după nuvela păcii ce a venit ca muștarul după masă. Nu-mai sunt bune de nimic de cât ca să le scii și d-ta. Păcat de plata poștii pentru unele.

Aci se asigură acum între corpul diplomatică cō în Moldo-valachia se va trimite o comisiă compusă de câte un trimis din partea fiă-căria din Puterile contractante, spre a se asigura în cele două țări de pēsurile lor, de felul de guvern de care sunt priimitore, și apoi a'și face fiă-care raportul la Curțile respective; cō această comisie apoi va sta în Principate pînă la alegerea și numirea Domnilor.

Ieri vędënd pe unul din ambasadori, mi-a spus cō Franța a stărui mult pentru unirea Principatelor și cō argumentul cel mai tare al celor ce s'au opus a fost cō această unire ar fi fōrte fatală integrității Imperiului Otoman pentru care s'a făcut resbelul; cō pericolul de care se tem nu este necredința Romănilor sau reaoa lor voință, ci natura *signorilor* acestor țări ce au ajuns astăzi a nu mai fi de cât fanarioți și aliați ai acestora, și cari au făcut și fac parte din eteriele elenice. Atât ar mai rămân după atâtea sacrificiuri pentru echilibrul European să se dea eteriilor grecesci un aliat de 5 milioane Romăni reprezentați și conduși de Fanarioți!

Veți, frate, asta nici o dată nu ne-a venit în minte nimenui a o combate; eu am răspuns ca un uimit

și foarte târziu după ce a trecut Baba cu colacii îngânând câte-va vorbe că Românii din vechime n'au avut simpatii cu Grecii și mai virtuos de la domnia Fanarioșilor, că aplecările lor sunt cu totul către civilizația occidentului; că doctrinele lor sunt tot ale occidentului sănătoase, unde Grecii n'au de cât doctrinele învechite ale clasicității ce'î facă a fi așa de pretențioși și netractablei; că Grecii de ieri, d'alaltăieri au început să fiă uricioși occidentului și că la Români ura este inveterată, și alte asemenea. — Așa este, mi-a răspuns, ansă cei ce au combătut unirea au pus înainte că Românii sunt guvernați de Fanarioși și de fanariotisați.

Articolul din *Allgemeine Zeitung de Augsburg* despre care ți-am scris, este compus, după cum a aflat d. Zossima, de Ralet ce a fost aici.

Viind vorba cu Românii de aici de acel articol: îl scim au dis ei, și scim cine și când l'a făcut; autorul este Ralet.

— Dacă este Ralet, a dis d. Zossima, el și cu Ne-grea a ședut la un loc cu Ion Ghika, și cum se poate chiar Ralet să ia în târbăcăla pe Ion Ghika.

— Pentru că Ion Ghika, răspuseră ei, a făcut acel memoriu de peirea țerilor, și Ralet ca Român a cătat a'l combate.

— Dacă dar știți că Ion Ghika a făcut acel memoriu, pentru ce îl aruncați voi aici în spinarea lui Heliade, și alții la Paris în spinarea Grădișténului?

— Pentru că așa ne venia la socotela atunci.

— Și tot voi sunteți patrioți și onesti, le dise d. Zossima. Vai de patriotismul și onestitatea ce se rezemă pe minciuni și pe calomniile atât de nerușinate! Ați pierdut rușinea pînă acolo, ați venit pînă la sinceritatea cea mai rînjitoare și satanică. Dracul în velleitățile lui nu poate să fiă mai nerușinat de cât voi!

D-l Zossima mi-a dis să'ți scriu că te rogă să nu

care cum-va să scrii fratelui său câte 'i-ai scris despre bóla aceluia. Eú 'i-am ȕis că *asta se înt·lege* că ceea ce spune cineva celor de aprpe, nu spune nic o dată amalatului.—Cu tte acestea tt scie', m-a repetat.

După cum am priceput, viitorul nostru nu este inchis, nic disperat, de vom ține a fi ómeni și a înceta de a mai fi reprezentați și în țer și în strintate de fanarioți.

Ași dori ca în comisia ce se va trimite din partea Franței să se afle D. Billecoq. Eú m-am aruncat vorba unde se cuvine. Rmne și d-lui acolo să facă pasur de' va plc a ne servi. Arat' complimentele mele și stima mea.

Despre Domn, daraoa pretutinden bate spre Alex. Ghika ; cam se clătină nișel și spre Bibescu. Vom ved.

La captul luni asteia, îți voiú mai trimite ceva ban pentru D. Vaillant și Ledain.

Recomandațiile ce îți scrii că se făceau lui Sutzake și lui Manu, acum ved că n'a fost din orbire din partea celor ce îi recomanda, ci tte din dibci machiavelic. Manu e sciut că a figurat la formarea legiunii grecoslave, adic ca eterist ; Sutzake asemenea : apoi cnd cineva țice și recomandă : *dumnealor sunt boieri Romni*, bine veđ d-ta cu ce scop e acea recomandație, adic ca cum am țice : poftim de vedeți de ce fel de ómeni sunt conduși Romni. Pentru cine n'a vrut unirea, ast-fel de ómeni aú fost căutați cu luminarea și picați la timp ca din cer.

La revedere.

I. Heliade.

CLII

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 1856, Aprilie 28.

Amatul meu Domn,

Am primit dela d-ta trei scrisori: una din 17 Martie dinpreună cu Memoriul d-tale, și alte două din 10 și 12 Aprilie; cea din urmă cu adresele ce au însoțit acel Memoriu.

Sentimentele ce te-au împins a redige ast-fel acest act și termenii cum și argumentele cu care e redactat sunt demne de amicul meu. Un scop avem toți, însă locurile de unde lucră și vorbește fiă-care difere, și prin urmare ne nevoiesce a alege fiă-care alte mijloce și alt langagiū. Ți-aduci a-minte de Memoriul meu ce am fost dat la Șumla. Acela a putut să pară puțin la cei ce dorescū dintr'o nobilă simțire *mai multe*; însă celor ce nu vor să ne dea nimicū, ba încă să ne ia și cele ce mai avem, li s'a părut, cum vedū, *pre mult*. Apoi eu nu puteam și nici nu pot încă eși din programa Nației de la 1848, cu scopū ca să se pótă la timp a-cusa agresoriū. Bine era și cei-l-alti emigrați curați să fi ținut tot langagiul acela, ca să pótă duce caracterul de aleși ai Nației. Mi se scrie din Londra cō la Conferințe s'au înfățișat peste 36 de proiecte despre Moldo-Valachia, între care cele mai multe n'au fost de cât cum să dea arme de tărie la marafeturile Austriei. Argumentul ei cel mai mare cu care a învins de a nu se priimi uniunea Principatelor și de a seceda orbirea Turcilor a fost cō uniunea nu o cer de cât Românași ce sunt de felul lui Kossuth și Manzini, și de exemplu a pus înainte pe Brătienii ce subscriu cu a-

ceia în Comitete, și alte asemenea. Apoi aceia ai căror instrument a fost Brătianu, cum ȳici, aceia firesce au făcut a se publica prin gazetele Londrei atâtea articole ce secondă politica Austriei și a celor-lalți inimi ai naționalității noastre. Veđi *Times* din 25, 29, 31 Martie și din 8 Aprilie, mai virtos pe cel din 25 Martie, pagina 8, colona 3-a.

Éto ce'mi scrie persóna din Londra.

Le dernier article qui parut au sujet de votre patrie était une reflexion du journaliste. Voici ce qui m'a paru drôle ou jesuitique.

. . . . il est impossible, dans les circonstances présentes, de faire droit à tout le monde; d'ailleurs une „Roumanie ou un État roumain n'est rêvé que par quelques esprits d'élite dans le genre de Kossuth, ou une „minorité de jeunesse ardente; que quant aux masses, „elles ignorent encore que leur origine fut romaine. . . . „et une preuve qu'elles ne se considèrent pas comme „roumaine c'est que jusqu'à ce jour les gens du peuple „ne se nomment et ne se connaissent que sous le nom „de Valaques.“

J'écrivis (ȳice corespondentul meu) „à l'instant même que j'eus terminé cette lecture une petite leçon au redacteur et dans la quelle je le priaís d'être ou moins ignorant ou plus de bon foi.

Puis je lui donnai une explication sur les deux mots synonymes, et telle quant au sens qui je pensais que vous l'aurez donnée vous-même, en lui ajoutant que les populations de la Moldo-Valachie ignorent totalement le nom de *Valaques*, en ne se connaissant au contraire que par celui de *Roumains*...

Câte imi scrii despre rolul ce a jucat Brătianu și ai săi, séměná cu dēnsul. Rusetake scria la 1854 din Stambul la Vidin: „Faceți revoluția în Valachia mică; Brătianu este acolo, și Saint Arnaut 'mă ȳis să vé scriu să faceți revoluția.“ Atunci când Turcii stau să

intre singuri in Principate și alungând pe Romano-fanariotii, să chieame la ale țerei pe adevărații Români, Ruset și Brătianu cu ai lor vin să facă adică revoluție ca să justifice intrarea Austriacilor. — Acum când Franța și alții era dispuși la unirea Principatelor, tot Brătianu vine, și nici mai mult nici mai puțin de cât trimis de chiar Palmerston ca consilier al lui Clarendon (ca și la 1854, bucă în bucă cu Saint Arnaud) să facă pe cei din Paris cum să justifice acușările și temerile Austriei, și să dea de vorbă la jurnalistii salariați ca cei din Londra unde, după cum ai văzut, ni se cocea turta.

Intre hartiile ce am fost lăsat la 1848 la Brașov, am aflat și o scrisore a Maiorescului prin care imi alătură alte două. Din aceste două, una nu o pot afla, mi se pare că a luat'o Tell. In aceea se plângea de purtarea lui A. G. Golescu, și se mira de unde avea el instrucții să lucreze cum lucra prin Viena și Sibiu. Am dat acele două scrisori d-lui Zossima să le prescrie după original și să ți le trimită ca să judeci și d-ta de când omenii acestia era înțeleși cu Turtă-dulce, și prin urmare și cu Muscalii, căci atunci una era Muscalii cu Turtă-dulce, să vezi de când Turtă-dulce vrea să ne ia sub patronagiul său și cum Golescul era apostolul acestui patronagiului. Scrisorea acesta c am în original cu mâna lui A. G. Golescu, și de vei voi, ți-o voi trimite și în original. Imi pare rău că s'a perdut aceea în care se plângea Maiorescu de purtarea și doctrinele acestui Turtă-dulce. Cum crezi d-ta că ei acum nu lucrează tot pe planul Austriei, când faptele lor nu sunt de cât cum să dea argumente tari și dibace la marafeturile austriace?

In zilele trecute am dat aci la ministrii Porței și alți pași pînă la Sultanul și la ambasadorii nisce însemnări despre purtarea Turciei, scrise cum pot a se scrie din Constantinople. Cu posta viitoare îți voi trimite

mite și d-tale o copie; îți voi scrie și ce voi auzi că s'a vorbit despre dânsul. Cu aceste însemnări voi să deschid calea la un proces óre-care arătând cu istoria în mână cine a fost agresorii și pinó unde a răbdat întregimea Nației, rămânând tot-d'a-una în făgașul legitim. Cu acea faptă voi da capăt rolului meu de avocat al cauzei Valachiei de la 1848.

Poți arăta la cine vei socoti acele însemnări, nu ansă și cele ce îți scriu în rândurile de mai sus despre cugetul ce am, căci de se vor lua măsuri de comparații, nu va fi nici o nevoie de a eși la luptă dréptă. Sunt și obosit și 'mi-e milă și de bieții copii.

Articolul din *La France* ce 'mi-ai trimis, 'mi-a făcut mare mulțumire și face onóre d-lui Vernescu, autorul lui, cum și redactorului.

N'ai nevoie să'ți facú laude de purtarea ce ai ținut și în țeră și în afaró; de vorbele cu care te-ai aréatat și la unii și la alții; de redacția memoriului și de neamestecul cu ómenii compromiși în ochii lumii oficiale. Esti matur, raționamentul îți este tare și just și singur cunosci ce e bine și ce este réu. Când ai laude de la o consciință justă, curată și severă este vocea lui Dumneđeú, și când consciința îți dice *bine*, ce pot fi laudele mele și ale altora pe lângó acea voce intimă.

Arată domnilor Billecocq, Vaillant și Ledain complimentele mele. Am primit scrisórea d-lui Vaillant și nu 'i-am răspuns, căci aștept cartea să o citească și să răspund îndată. Am luat asemenea și de la d-nul Ledain o scrisóre: îi voi răspunde când îi voi mai trimite ceva bani. Ața e scurtă și mă ține în locú ca să nu pot a mă întinde cât voi.

N'o să pot a mai trimite 100 fr. de cât la capétul acestei luni Aprilie. Grecescu se plange că m'ași fi su-pérat pe d-lui. Nu sunt copil, și o amicitie basată pe

principie și care dată din anii suferințelor nu e așa de susceptibilă.

Din țără veni un frances și spune că Știrbeiū in-tocmesce un minister care să'l susție la vacanța tronului spre a fi iar el ales.

Băleanu in locul lui Beizadea Costache, president al Divanului.

I. Bibescu, Vornicū din intru.

I. Manu, Logofet al Dreptății.

Plagino, Postelnicū.

Fiiul seū, Spatar.

Oteteleşianu, Vistier.

Ânsă lumea de la mare pînă la mică vor pe A. Ghica.

In Moldova, Gr. Ghica aședă iar un minister; ansă partitul cel mai tare și numeros este pentru bătră-nul Sturza.

Am auđit de la o persónă diplomatică că alegerile nu vin in diua de astăzi la socotela nici unei puteri pînă se vor mai stempăra mințile din ideile de la 1848, și apoi ca să se dejocē saū mai bine ca să nu se facă obiceiul, acela de trei candidați, se va lua măsură la comisiunea ce este a se trimite la Bucuresci, spre a se dejuca Nemții și Muscalii cum și Turcii ce țin una de dispozițiile Regulamentului, a se hotări ast-fel:

După Regulament s'aū dat la inceput doi Domni ambelor Principate, numiți pe viêtă. Acestia A. Ghica și M. Sturza n'aū murit încă și s'aū scos in contra regulamentului fără doleanțe din partea obștescilor Adunări. Guvernul Bibescului, Știrbeiū și a lui Gr. Ghica n'aū fost de cât un interim. Să viă dar Sturza și Al. Ghica a domni pînă vor muri pe tron, și țările atunci să intre in dreptul alegerii, nu de trei candidați, ci de Domni definitivi.

La revedere.

I. Heliade.

CLIII

Părintelui Cosma Moșescu (la Brăila) ⁵⁰

Constantinopol. 1857, Aprilie ²⁹/₁₄

Credința ce ai te va mântui.

Apostolul.

Domnul meu și părinte,

Cu mulțumire am primit epistola sântiei tale din 6 Martie.

Dici cum cõ cređi cõ sunt trimis de la Dumneđeu. Este pré adevěrat; ănsě ca să fiă și mai adevěrat, cată să mai adaogi la acěstă credință spre a o implini: cõ *toți* ómenii sunt trimiși de la Dumneđeu, și cõ n'am nici o diferință de dênșii, de cât în ceea-ce m'am nevoit și mă nevoiescũ de a uita tot ce-am învęțat de la ómeni, din cărți și de la dascali, și să mă iaũ numai dupõ aceea ce am de la Dumneđeu, adică dupõ mintea ce fiă-care om are ca și mine. Nîmicũ nu e mai sigur cõ mintea o avem de la Creator, și cu tóte acestea cei mai mulți lasă ce le đice mintea și se iaũ dupõ cele ce aud de la muritorii saũ din cărți, ce nu facũ de cât a perverti pe om.

De mă consideri ast-fel cum te exprimi și'mi faci onóre, cauza este cõ nu te ieși dupõ ómeni, ci dupõ ceea ce'ți đice mintea. Și mintea iar, nu'ți póte spune de bine despre mine de cât în cele ce afli cõ, saũ adevěrul e în mine saũ eũ în adevěr, și unde mă aflu în adevěr e numai acolo ce n'am aflat de la ómeni ci de la mintea ce 'mi-a dat'o și mie ca și la cei-l-alti ómeni fără excepție. Dumneđeu e drept și nepărtinitor, și la tot omul dă aceeași minte spre a vedé cõ douě și douě nu facũ de cât *patru*.

Crede, părintele meu, că sunt trimis de la Dumnezeu; mai crede iar că toți oamenii sunt trimiși de la dănsul; mai crede iar că câte îți dăce mintea liberată din lanțurile doctrinelor umane, îți dăce însuși Dumnezeu, și credința Ta te va mântui, și vei avea darul d'ă dreptul de sus de a mântui pe tot cel ce te va asculta.

Iar o mai repet, 'mă-a făcut o mare plăcere scrisoarea Sântiei-Tale. Ești fiu al Naturei, și cu cât mai mult cine-va se apropie de Natură cu atât mai mult devine fiul adevărului și prin urmare al lui Dumnezeu; pentru că Natura este ceea-ce este, și numai ceea-ce este, è adevăr. Ceea-ce nu există, este minciună.—Și adevărul este Dumnezeu. Așa îl numesc și Moisi dăcându-ı Iehovah, adică *Cel ce este sau Ellü-Ellü*.

Fia adevărul cu noi! și fia ca, de nu ne vom mai întelni în viață, să ne aflăm cu toți dincolo înaintea Adevărului.

Al domniei-tale cu totul devotat.

I. Heliade.

CLIV

Domnului Gr. Grădișteanu

Constantinopole. 1856, Aprilie 30

Amatul meu domn,

Am luat scrisoarea d-tale din urmă de la 17 Aprilie, și imi pare bine că te-ai convins și ai putut convinge cu cele din articolul de *Allgemeine Zeitung*. Ți-am vorbit în cea trecută și câte scrie *Times* și 'ți-am arătat și Memoriul. Veđi și câte scrie acum mai în

urmă *The Evening Star* (Stéoa de séra) Aprilie 12, No. 24, pagina 3-a, colóna 1-a. Acolo dîce cõ Austria află de cel mai tare argument de a prelungi ocupația în Principate cu chiar încuviințarea celor-l'alte puteri, demonstrația ce aũ făcut Prinții Moldovei și Valachiei la Conferințe; protestele lor și alte asemenea, invederedă cõ acolo mințile sunt agitate și cõ, în favórea ordinii pentru care Nemții aũ intrat în Principate, sunt nevoiți să rămăie ca să țîă pe ómenî în fréu. Pe de altă parte, cu altă ocașie iți voiũ scrie ce 'mî-aũ dîs ministrii turci despre cele întemplate în Moldo-Valachia, și cât sunt de orbiti și vor să fiă ast-fel. Pe scurt aci iți arêt cõ Turcii sunt supérați pe Moldo-Valachi și mai vértos pe Domnitorii actuali, și se miră care putere îi susține acolo. Când le-am dîs cõ Nemții îi susțin, ei 'mî-aũ *dovedit* cu chitapul în mână cõ Nemții 'și-aũ tras mânia de pe dênșii, cõ nu vor să mai scîă de dênșii, pentru cõ s'aũ pronunțat în contra politiceii și intereselor lor, cerënd unirea Principatelor și alte asemenea.

Când le-am dîs eũ cõ astea sunt comediî saũ marafeturi, cõ Știrbeiũ este sufletul damnat o dată al Rusiei și acum al Austriei, și cõ Austria védënd cõ nu mai este acum posibil dupõ purtarea lui nici înaintea Porții, nici înaintea Nației 'l-aũ îndemnat să facă fapta acésta, ca pe de o parte să ofere pretext Austriei de prelungirea ocupației, iar pe de alta el stând pe fermán în Domnire, cu fapta lui măgulind aspirațiile Nației să'si dea relief în ochii naționalistilor, și Austria arêtându-se cõ 'l persecută, Știrbeiũ să capete protecția Puterilor ce vor uniunea și aũ voință a implini óre-care din dorințele Moldo-Valachilor; când dîcũ, le-am spus acestea s'aũ făcut cõ nu le pricep și cõ nu se pôte în cabinete să se facă asemenea jocuri!

Nemții vor să prelungescă ocupația, ba și să agite țerile, ca cu baionetele lor să se facă cõ împlinescũ

dorințele patrioților români de felul lui Știrbei și de al celor ce 'i-a amăgit el cu marafeturile lui, pînă în fine sub influența baionetelor și a fanatisaților români, să facă a se alege Domn moștenitor pe ambele Principate chiar omul lor Știrbei, sau de nu se va pute, atunci să mitralieze pe bieții Români, să dică cō el, Nemții, aș restabilit ordinea în favórea chiar a Turciei ce nu e în stare a stēmpēra mințile, și cō din drept, ea Austria, în folosul liniștii Europei, se cuvine a ține acolo garnisone, și alte asemenea.

'Mî-a părut bine cāte imî scrii de d-nu B.... și cō d-lui se ofere a ne servi. Nu 'ți-am scris la început ce am făcut și ce am vorbit despre acēsta, pentru cō nu sciam daca cu demersul meū am prevenit chiar dorințele d-lui B.... Acum ānsē dupō scrisórea d-tale, catā să 'ți spuiū ca să'i arāți totul.

D. B.... a devinat cu cine am vorbit. Intr'o di pe atunci ducēndu-mē la acea persónā, 'mî-a dis cō sórta nōstrā depinde de la ómenii ce vor fi trimiși, și cō țēra lor n'are ómenii să scie ale Moldo-Valachiei ca Muscalii și Nemții, și cine va fi trimis de aci va fi ingānat de fanarioți și de Domnii cārora servescū acestia. Eū am rēspuns: voi aveți pe *cutare* și el a făcut ochii mari. Apoi venind a-casă 'i-am scris bile-tul urmātor:

Monsieur, (implinesce titlul)

Encouragé par votre bienveillance je me suis fait un devoir sacré pour le bien de mon pays et pour l'honneur de (citesce chiar țēra) d'oser vous proposer un nom pour . . . etc., etc.

C'est (citesce ceea-ce a fost în țērā) Mr. (*cutare*) a séjourné huit ans dans les deux Principautés; il connaît les personnes de ces deux pays, leurs principes, leurs tendances et leurs aspirations. Il connaît l'histoire et les coutumes de notre pays, ainsi que

toutes les intrigues qu'on y a déployées surtout depuis 1830. Il est aimé et estimé par tous les gens de bien de Bucarest et de Jassi. Il a été victime politique à cause de son zèle et de ses efforts pour soutenir l'honneur du pavillon (citesce care pavillon) en Moldo-Valachie. Il a fait sa carrière diplomatique pendant 27 années à Stockholm, à Berlin, à St. Petersbourg, en Turquie, en Moldo-Valachie partout où la diplomatie du Nord a été plus énergique et plus habile.

Il est d'une famille honorable et connue dans votre pays, son père a eu l'honneur d'être l'avocat du (citesce al cui).

L'ignorance, Monsieur est la cause, comme vous l'avez dit, de grands malheurs; il n'y a que la vérité qui peut nous sauver; et personne parmi les (citesce numele național) ne connaît la vérité sur ce qui concerne notre pays comme Monsieur (citesce numele amicului nostru).

S'il y a de la hardiesse, Monsieur dans ma démarche, j'espère qu'il sera bon de n'y considérer que mon intention et mon zèle.

J'ai l'honneur d'être, etc. etc.

După câte îmi scrii dară, îmi vine să creș că acea persoană nu numai vorbă a trimis unde se cuvenia, ci chiar biletul meu ca mărturie de la un Român. Ieri am luat pe sere scrisoarea d-tale. Astăzi e și de postă și nu e și de primire ca să mă pot duce unde îmi scrii și să ții câte amicul nostru doarece. Ce voiți face mai în urmă îți voi scrie, cum și câte mi se va dice despre densusul.

De vei arăta amicului câte îți scrii, nu'i da încă copie după biletul meu, căci poate să facă rău și mie și lui însuși.

Am vădut foia tipărită ce 'm-ai trimis. Eu n'am să facă nici să trimit nimica la redacție. De voiescă, pot să ia câte am scris; pot să vedă multe și din memo-

riile mele intime ce s'aũ publicat de d. Russo. Cate
 îi vor spune amicii și inamicii despre mine, el va puté
 distinge adevéruł și va scrie ce 'l va lumina Dumneđeũ.

Se încarcă mult scrisórea acésta cõ 'ți-ași fi trimis
 și hãrtia ce am dat la ministrii Porții cum și între-
 vorbirea ce am avut cu dênșii. 'Ti-ași fi trimis ancõ
 și o scrisóre ineditã ce a trimis d. Russo d-lui Regnault,
 în care se lãmuresce multe erorî pentru redactorul
Galeriei.

CLV

Domnului Gr. Grãdișteanu.

Constantinople. 1856, Maiũ 5.

Amatul meũ domn,

Cu posta trecutã 'ți-am rãspuns repede la scrisórea
 d-tale din 17 Aprilie. 'Ti-am promis cõ 'ți voiũ trimité
 și nisce însemnãri ale mele ce le-am împãrțit numai
 pe la ministrii Porții, iar nu și la strãinî. Am vrut
 pentru încercare sã le arët cõ τὰ ἐν ὀμιῶν μὴ ἐν δημόν.
 și sã vëd, pricep ei adevéruł? Cunoscũ cu adevérat care
 le sunt interesele? Și daũ vre-un preț unor însemnãri
 ca acestea? Acéstã hãrtie ce 'ți trimit s'a dus pînõ
 în mâinele Sultanului, și de-o cam-datã, te rogũ sã
 fã numai pe sãma d-tale pînõ sã vedem, iaũ ceva
 mësuri a desminți câte și cu dreptul și mai mult cu
 nedreptul s'aũ rãspãndit cu scop prin țéritele nóstre în
 defavórea lor? De nu se vor îndrepta, m'am deter-
 minat sã o rup cu totul, nu ansé pînõ când nu se
 vor prinde formal cu mãna în sacũ. 'Ti aducî a-minte

câte scriam la 49 și 50 unde diceam că purtarea mea și a Românilor în general că să fiă ast-fel ca la timp și înaintea unei judecăți, să avem noi a incrimina pe alții, iar nu alții pe noi; să arătăm că ori câte le-au făcut Turcii de nevoie, le-am trecut cu vederea, am suferit cutare și cutare, luându-le pe rând după chip cu istoria în mână, și tot am răbdat, sperând că va veni un timp când Turcii liberi și neinfluențați, vor face nu peșkeșuri și recompense, ci dreptatea. Acel timp a venit, și nu numai sunt liberi dar au și pe Francesii a 'i ajuta, a 'i susține spre a da dreptatea țărilor noastre. Să vedem ce vor face; însă tăcere și prudentă pînă atunci, și să nu luăm de fapte căte inamicii nostri și ai lor, prin intrige și marafeturi și le pun în spinare. Se așteptăm, cum diceam, pînă când îi vom prinde cu mîna în sac.

Cată să 'ți spuie și căte ceva din căte am vorbit cu mulți din miniștrii Turci și bune și rele, ce mi-au spus. Aceste însemnări nu le-am dat singur în persoană, ci le-am trimis în plicuri însoțite și cu căte o adresă. Iti alătur aci numai una din acele adrese, că cele-lalte n'au de căt nisce mici schimbări, sau de titluri sau de ocolire (ménagement) ore-care. După vre o trei sau patru zile de la trimiterea plicurilor, m'am dus de le-am dat căte o visită.

Unul din cumnații Sultanului, cel mai intim, și care e mult influențat nu de Turtă-dulce pe care il urasce, ci de Germanii ale căror interese se lăgă de un colț cu ale Turtei-dulci.

El mi-a spus, după una-alta :

— Voi diceți de la un timp încoace și noi am crezut că Moldo-Valachia ne este credincioasă; însă cele ce se fac p'acolo și la Conferințe din partea alor voștri nu s'îmbină cu căte diceți: altele sunt vorbele și altele faptele.

— Ce s'au spus de către noi, răspunsei eu, sunt a

deverate și s'aũ invederat cu probe și sacrificiuri mari, ce din disgrația orĩ n'ați putut, orĩ n'ați vrut a le lua în bȃgare de sȃmȃ. Acum ȃnsȃ se cuvine o datȃ a sci și a vȃ incredința cȃ alta e țȃra și ȃlta ȃmenii alegerii de la Balta-liman și taraful lor și amȃgiții lor. Pe aceia i-ați pus sȃ guverne aceste țȃri, și systema lor n'a fost de cȃt sȃ tolere și sȃ provȃce ȃnsuși asemenea fapte de care cu dreptul vȃ plȃngeți pe de o parte, și cu nedreptul le imputați țȃrelor. Este vorba sȃ manifește țȃra mulțumirile sale cȃtre I. Pȃrtȃ și cȃtre aliații sȃi pentru renturnarea *cel puțin* unei pȃrți din Basarabia? ȃmenii ce cutȃzȃ sȃ propuiȃ sau sȃ sussemne asemenea hȃrlii, sunt amenințați cu destituții, Inchisorii și felurite persecuții.—Este vorba sȃ se facȃ vre-o demonstrația neplȃcutȃ I. Porții ce lovesce demnitatea sau drepturile Turciei? sau este vorba de ȃnscrisurii de mulțumire cȃtre Muscali și Nemți? Acele se facȃ đȃoa 'namiadȃ mare sub patronagiul și ȃnsuși siluirea ȃmenilor, pe cari i-ați pus sȃ ne guverne și pe cari acum în urmȃ i-ați și susținut acolo, ne luȃnd în bȃgare de sȃmȃ plȃngerile ce v'a facut țȃra.

Daca, dupȃ cum se đȃce, guvernele sunt ca pȃrintii și supuși ca fii, noi, dupȃ pactele ce aũ țȃrile nȃstre cu Turcia și dupȃ tractatele ce aũ recunoscut acele pacte, n'avem de suzeran și de protector legitim al drepturilor nȃstre de cȃt pe Sultanul. Pentru ce dar ne-ați lȃsat în starea fiilor nelegitimi cȃror le este rușine, ba sunt și amenințați de a pronunța vre-o datȃ numele adevȃratului lor tatȃ? Pentru ce fapte ca cele ce ne imputați acum, nu s'aũ comis în domnirea lui Gr, Ghika și Al. Ghika? Și care a fost recompensa celui din urmȃ, cȃnd a ȃmpedicat fapte mai seriȃse de cȃt acestea, ca cea de la Brȃila și altele? L'ați destituit și în locul lui ați consacrat domnirea eteristilor de profesia.

— Voi ați ales pe Bibescu.

— Da, subt împilarea unei proconsul. Am avut obșteasca Adunare numai ca să alegem asemenea ómení, să facem la regulamente; iar nu și ca să protestăm la violarea autonomiei, iar nu și ca să ne opunem la minele lui Trandafiroff. Atunci voi ne-ați închis.

De am fi avut la 1848 un Domn ca Al. Ghika sau cel puțin ca Sturza ce a știut și a avut și curagiul și miđlócele să dea în cap celor ce au eșit cu steagul din consulatul rusesc, noi eram să fim astăzi pe la casele noastre ca și la 1840 la întempleră de la Brăila. Cei ce au fost amestecați d'a dreptul său pieđuși la Brăila, tot aceea au complotat să ne aducă o zaveră și la 48. Ne având Domn să'i puia la loc, am fost nevoiți să luăm noi inițiativa, să ne expunem averea și viața ca să arătăm lumii că ne-am sculat, nu să turburăm liniștea, ci să demascăm și să ținem în frâu pe turburători, și să invederăm credința noastră către I. Pórtă, cu mâinele libere și cu gura deschisă, neinfluențată de nimeni. Am ținut ordinea ca nicăiri în Europa; am apêrat viața și averea chiar și a inamicilor nostri și ai vostri; v'am deschis calea către o politică nouă; v'am făcut cunoscuți în Europa sub culori ce au atras simpatia generală; v'am preparat drumul către o alianță tare și salutară. Ce ați făcut cu noi? Ne-ați proscris, ne-ați alungat când am venit în Turcia; ne ați umilit, și am răbdat iubindu vă ca nici o dată, cređând că vă impune tot cel ce ne persecuta pe noi, iar țera ați dat'o s'o guverne eteristii, și pe toți eteristii i-ați omenit, înălțat, decorat. Nu m'ar desola când nu le-ați ști tóte acestea; ansă tot ce mă face a dori să nu mor nici în țera mea nici în Turcia este că le știți tóte și vă prefaceți o nesciință sistem. tică ca să vă creați cuvinte și pretexte pentru ce nu dați țerilor dreptatea ce li se cuvine.

— Nu, geanum! multe n'am știut din câte imi spu

și îmi pare bine că le aflu. Ânsă însemnările ce mi le-ai trimis, datu-le-ai la ministerul din atarö?

— Ele n'au un caracter oficial, și dându-le acolo consacru un caracter ce n'ași fi voit să aibă, pentru că altele se vorbesc în casă și altele se cuvine a se dice în publică.

— Bine dicei; ansă tot să le dai și acolo, căci altmintrele eu n'am și nu pot a le priimi, și te rogă să nu spuî nimului că mi le-ai dat. (Facă dar ca Păcală spuindu'ti d-tale; ansă cată să ti le spui ca să scim unde ne aflăm, și d-ta vei ține secretul, sau nu vei spune numele pașii cu care am vorbit acestea.)

Apoi a venit vorba despre Stirbeiü, când 'i-am spus căte țu-am scris cu trecuta scrisöre.

A doăa di după acēsta m'am dus la Vizirul său Kipursli pașa, ce ține locul Visirului Aali pașa ce e la Paris.

Venind vorba despre ale țerei și despre purtarea lui Stirbeiü cum și despre însemnările ce'i trimisesem, de la dēnsul m'am orientat despre multe. Lui 'i-am dis m'ai din cuvēt în cuvēt tot cele scrise mai sus, cu adaos de cele următöre.

El a ținut un cuvēt lungă și a vorbit cum n'ar putē vorbi nici un Român în favorea țerilor.

I-am dis: tot ce 'mi pare rău este că vėdēnd dīlele acestea și pe alți pași însemnați, vėd că acusa țerile de faptele ómenilor ce 'i-ați pus a governa.

— N'au dreptate, răspunse el, și cată să le ierți; căci, de ar fi la cărma trebilor, ar sci și ei ca noi. Noi scim să distingenm pe locuitorii acestor țeri de un taraf de vre-o 30—40 de familii. Din căte protesturi s'au arētat la Paris, nici unul nu este așa de systematică și de o politică tenebrösă ca al lui Știrbeiü; și nu ne-a supērat pentru noi atāta cât că, avēnd aerul că susține drepturile țerilor vóstre, le-a trădat ca nimeni altul.

— Étö ce ne scrie din Bucuresci, diseiü eü: Inaintea demersului lui Ştirbeiü, un ajutorant al Imperatorului Iosif a venit din Viena spre a felicita şi a asigura din partea Imperatorului pe Ştirbeiü.....

— Despre ce? mă curmă el.

— Despre fiitörea Domnie ereditară....

— I-a fost cobe de cap, prorupse el, *un prophète de mauraise augure.*

— Ştirbeiü, urmaii eü, spre a mulţumi Austria şi a'i plăcé în töte, s'a determinat a'i *displace*, adică....

— Cum, întrebă el; nu pricep.

— Jucând comedia ce face opoziţiä la politica Austriei, cerënd la Conferinţe uniunea Principatelor. Cu acésta Turcia astăđi crede (pöte şi França şi Engli-tera) cö Ştirbeiü nu mai è omul Austriei, şi Austria arată cö 'şi-a tras mâna de pe dënsul. Änsë el ce face cu comedia lui? Pe de o parte îngänă pe aliaţi, fermecă pe Moldo-Valachî măgulind aspiraţiile lor, şi dä pretext Austriei a arëta cö pentru ea nu è timp äncö a deşerta Principatele de oştirile sale, pentru cö minţile acolo sunt turburate; şi ast-fel pe de o parte cu relieful ce 'şi dä către Moldo-Valachî, şi pe de alta cu baionetele austriace, Ştirbeiü să se realégä de Domn, adică în contra persecuţiilor Austriei, şi pinö în capët tot Austria şi Rusia să 'şi aibă acolo omul lor în capul trebilor. Marafetul a fost cu dibăcie....

— Ast marafet 'i-a spart capul. Cu acésta s'a perdut; trist compositor şi jucător de comedii e Ştirbeiü, prorupse iar.

Cine cunöse pe Kipurliul de la Londra şi din tötä vieţta, este întocmai cum se descrie aci în proruperile sale repedşi şi spirituale. Când il veđi, mai-mult vorbesce el de cât să te lase a vorbi.

Apoi imi dete nn numër al jurnalului de Francfort, pe care mai cu sémä 'l-am citit la Cabuli-effendi. Imi

pare rău că nu am însemnat data și numărul ca să ți'l recomand a'l citi.

— Uite, îmi ȳise, acest articol este conform cu protestația lui Știrbeiū (acéstă protestația am citit'o în jurnalele austriace, pe care cu voia guvernului din Viena a publicat'o Maiorescul, după cum singur serie lui Maghieru).

În acel articol se ȳice că Aali Pașa s'a exprimat în Conferințe că țările după desființarea tractatelor, rămân sub Turcia, după cum s'aū închinat ele de la început; și uită, ȳice jurnalistul, ca și Știrbeiū în protestul său, că țările s'aū închinat cu stipulații, și acelea nu s'aū desființat și nici se pot anula; că țările aū autonomia lor, și... de colo de dincolo, jurnalistul se sforță a surprinde credința lumii și a arăta că Turcia nevrând să mai cunoscă tractatele încheiate cu Rusia, și prin urmare și rezultatele acelor tractate, și prin urmare și Regulamentul, cu anularea acestui instrument violădă autonomia ȳerilor, căci Regulamentul este făcut de reprezentanții Nației în Adunări legislative!!! Văduț-ai sofisme la jurnalist și patriotism la Știrbeiū?!

După ce citiū acest articol;

— Ai văduț, ȳise primul ministru. Ai văduț cu ce argumente vor ómenii ăstia să susție Regulamentul! Éto politica și voia noastră. Anulându-se tractatele, noi rămănem cu voi și voi cu noi în situația legitimă în care ne pun tractatele încheiate cu voi, și care nu s'aū anulat. Voi să recunósceți suzeranitatea și noi să recunóschem autonomia vóstră; voi să dați tributul și noi pentru acéstă să fim datori a nu mai lăsa să calce pământul vostru străinii. Ca să ne punem curat pe tărémul acesta, cată să ne resuim la situația când s'aū măritat, ca să ȳicū așa, țările vóstre cu Imperiul nostru (este expresia lui propriă), cată să anulăm orice rezultate, ca Regulamentul și altele ce aū eșit din tractatele desființate, și voi cu autonomia vóstră ne-

violată, prin libere discuții și representația tuturilor claselor să vă faceți legi după trebuințele de acum și în viitor. Ceea ce ați cerut la 48 aceea dorim să vă dăm, și când a venit timpul a vi le da și când vi le dăm solemnamente în fața Europei, când vă anulăm Regulamentul pe care l'ați ars voi, atunci ne acușați că vă violăm autonomia! Nu voi, ci persecutorii vostri. Ce, spera și cugeta ei că noi Turcii ce am luat Turcia cu sabia și cu sângele nostru, și puteam face ce am fi voit cu învinșele raiele, — cum a făcut Europa feudală, unde au fost servi, iobagi, clăcași, ca și la voi — și n'am făcut, că toate dările raielelor au fost ale lor, și pământul al lui Dumnezeu, și au semănat unde au vrut. Noi Turcii ce din voia singură a lui Mahnut am făcut a se desființa ianicerii, și am dat libertăți raielelor, ce chiamăm astăzi la drepturi egale pe toți locuitorii său supuși Imperiului fără distincția, noi să lăsăm în Moldo-Valachia, ce n'am luat-o cu sabia și avem datorii mai sacre, să lăsăm acolo în al 19-lea secol câte-va sute de familii să fie sclavi, să aibă clăcași, să aibă privilegiuri a storce și a suga peste 5 milioane de oameni pacnici? Cred ei că, de am fi noi atât de nedrepti și răi a'i lăsa la acesta, îi vor lăsa Francesii, Englezii și chiar Nemții, și ar suferi să fie martori la nelegiuirile lor? Se înșelă. Și putem să-i ruinăm într-o oră cu satisfacția a 5 milioane de Români și cu onoarea noastră, mai mare de cât ceea ce ne-a adus exterminarea ianicerilor. Nu o facem însă, căci vrem a se descoperi adevărul mai întâiu, a vedea lumea și Români cine vă voiesce binele, noi sau acești protestatori. Și atunci credem că mulți din acei ce exploată astăzi țările voștre, și ne sunt inamici, vor veni la cunoștință. Acum nu mai e timpul de exterminăția, ci de blândete, de iertare și de dreptate egală, cel puțin așa declamă lumea astăzi; și cine e om de inimă câtă să facă să-i semene faptele cu declamațiile.

— Ânsă, Altetă, e mare diferență de la a extermina pe acest fel de ómení pînó la a'í lăsa tot pe ei a guverna țările. Ce fel de dreptate este acésta ca ei, ce aũ făcut și facú causă comună cu inimicii vostri, să aibă dreptul de patrioți de a delibera în ale țerei, de a fi consultați, și noi ce am pledat cauza țerei și a vóstră, noi să fim excluși din dreptul nostru?

— Al dreptate, dise el; ansă mulți din voi cei din afaró v'ați rătécit și v'ați făcut singurí imposibili.

— Pînó astăzi eũ ênsumí 'i-am acusat pe unii ca acestia și m'am retras de dênșii, dimpreună cu toți emigratií maturí și consecuenți. De adí înainte ansă, când Turcia are putere și drept a da dreptatea cuvenită, eũ mă facú avocatul lor și dicú: a cui e culpa cò s'aũ rătécit, de sunt în rătécire? Când partisanii Rusiei se refugia în Rusia și în Austria, afla refugiú și consolațiá acolo. Románii de la 48 ce aũ ținut cu Turcia și aũ jucat un rol important, n'aũ avut alt instinct de cât a alerga în brațele Turciei. Nu vorbescú de măcelul de lá Spirea, de închisórea turco-fililor lá Cótroceni, ce aũ fost o intrigă tenebrósă, și nu scim ancó pe cine mai mult să acúsăm. Ânsă N. Golescu a plecat d'a dreptul să viá la Constantinopole, de pe drum 'l-aũ întors și 'l-aũ pus la închisóre cu toți ce voiaũ să trecă în Turcia, și pe care 'i-ați trecut *transito* pînó la Orșova și mai 'nainte lăsându'i la voia întêmplării a se duce uude îi vor ápuca ochil. Apoi la 49, Románii din Transilvania și eũ, N. Golescu și Tell am venit lá Stambul să facem locú a veni și cei-l-alți din Paris să ne adunăm ca puií subt aripele closcei, și pe unii 'i-ați internat lá Brussa și pe noi trei ne-ați expuls din símul Turciei, făcându-ne a ne reinturna în Franța cu leimosina ambasadorului frances ce ne-aũ dat pasagiul gratis, neavênd cu ce'l plăti.

De era astăzi și pînó astăzi Románii în Turcia, era să se vadă prin Paris comitete democratice și so-

cială, tendințe la comunismul de care ne acuză inamicii vostri și ai noștri? Ne-ați lăsat în voia întâmplării și am făcut ca omul ce e să se înecă și care, ca să scape se apucă și de spină. De unde scria Românii din țară la 48 ce e socialismul? Voi l-ați făcut să scie abandonându-l. Pe câți am acuzat pînă astăzi nu la voi, ci între noi, acum la voi și în ochii lumii cată să-l apăr. Cei mai junți s-au rătăcit din cauza voastră; cei mai maturi ne-am sîlbătedit. Ca să reparați câte ați făcut, cată să treceți cu vederea rătăcirile și să nu lăsați țera numai pe mâinele Romano-fanariotilor.

Atunci am ținis multe și din câte am ținis mai sus cumnatului..... și ectenia mea a fost mai lungă de cât a lui, la care în locu de *παράσχος, λόγος*, el nu dicea la timp de cât: *vous-avez raison; c'est très-logique*.

Apoi adăose: de nu se va pune termen la această situație, atunci resbelul și sacrificiurile ce s-au făcut, și cîcă au fost în van. La voi stă la Bucuresci să vă faceți legi, nu ca Regulamentul sub baionetă streină, ci inaintea unor comisari ce vă vor lăsa a delibera liber, și a căror presentă nu va fi de cât ca să contrabalantați ori-ce influență.—Noi nu vă facem curte, și nici nu cerem curte de la voi. Intre bărbat și femeie nu încapă curte, tot ce se face e legitim. Și numai cînd ne vom pune *curat* în acea poziție, atunci va fi bine și de voi și de noi.

După vorbe n'am putut să es mai mulțumit; vom vedea și faptele, și după fapte voiă lucra și eu: pînă atunci ansă tăcere și prudență. Nu pot să l-ți scriu tôte, cîcă scrisoarea mi se face pré lungă; l-ți alătur numai una din adrese cu care am trimis însemnările.

Am uitat și cată să l-ți spui una importantă.

— Ce este acesta, am mai ținis, de unde v'a venit să inventați acei trei candidați și nu Domnul definitiv? Cu acesta ați pus în desperație și pe cei mai maturi și pe toți cei ce v-au fost mai devoți.

— De la noi este acésta? dîse el. Nu vedeți cõ mi-rõse a nemțîia. Nemțîii aũ propus'o și pe la voi Dom-niĩ o sciaũ și o imprãsciaserõ în țerã mai 'nainte de a o sci Turciĩ aci. Noẽ nici nu ne propuseserõ una ca acésta, și prin țerã amblã vorba cõ vë violãm drep-turile. Cãnd ni s'a propus, am vëduť cõ nu ẽ o deci-sie, ci un proiect; și la proiecte politica inadins de multe ori concede, mai vërtos la lucrãri nerealizabile, ca sã câștîge positive. Am dîs da, ca siguri cõ voi nu veți tãcé și cõ la Paris se va decide alt-fel, și ca siguri cõ, cãnd se va afla adevërul, veți afla cine v'a voit rëul. Strigã acum la violarea autonomiei ca sã mãntuie Regulamentul și privilegiile lor, și ca sã aibã lucrul o aparențã pun înainte cei trei candidați pro-puși iar de ei. Dați candidații jos sã vedeți ce dîcem noi și ce dîcũ alții; dar mai 'nainte de tõte Regula-mentul catã sã cađã ca sã ne punem și voi și noi în starea normalã."

Èťõ adresa și insemnãrile.

Altesse, saũ Excellence (dupõ persõnã)

Les remarques, que j'ai l'honneur de vous soumettre, n'ont aucun caractere officiel. Elles ne sont redigees que dans le but de demontrer la cause des symptomes deplorables qui viennent de se manifester dans la conduite d'une tres petite fraction de soi-disant Moldo-Valaques, gouvernes par des hommes du choix de Balta-liman, et dont le systeme n'a ete que de tolerer et de provoquer meme des actes semblables.

Ces remarques portent le cachet de la verite; elles sont sorties d'un cœeur devoue et fidele et ne sont destinees qu'a etre communiquees a un nombre tres restreint parmi les hauts dignitaires de la S. Porte.

La conviction ou je suis que la verite trouve accés et asyle aupres de grands monarques, m'a encourage, Altesse, a revetir mes pensees de la forme rude, mais

naïve et sincère sous la quelle elles se présentent officieusement. Convaincu que le gouvernement de la S. Porte prendra des mesures pour donner des instructions au commissaire qui vient d'être nommé, afin de démentir les bruits repandus à dessein par les ennemis de l'Empire Ottôman et des Moldo-Valaques, de rassurer les esprits en Moldo-Valachie sur la loyauté et les bonnes intentions de la S. Porte, et de ramener à leur dévouement légitime les cœurs refroidis par tant d'intrigues et de persécutions.

Je suis, etc. etc.

Pera. 1856, April 26.

din 8 Maiu, 1856.

După convicția ce avuiū acum în urmă, suntem aprôpe perduți din partea Europeanilor toți, fără excepția. Acestia său sunt complici în secret cu Rușii și Nemții, său cō sunt fôrte *maladroits*; și atunci tot Muscalii mai dibacî vor reuși în paguba noastră. După apucăturile ce vîd, nu putem scăpa alt-fel de cāt ținîndu-ne de *dreptul istoricū*, de tractatele nōstre cu Turcia. O liniă de ne vom abate suntem perduți. Străinii ce voiescū uniunea, amblă să facă pe Turcia a o voi și ei, dîcîndu-le să numescă ei fără alegere un Domn Muntean său Moldovean și acela să aibă un Caimacam la Iași său la Bucuresci. Cum vor priimi Moldovenii să se guverne de un Caimacam trimis de la Bucuresci, său, vice-versa, Muntenii de un Caimacam trimis de la Iași?

Scrie, d-l Zossima în scrisôrea din urmă multe bune. Nu crede nimicū. Mântuirea stă numai la Români, adică la cele vechi. Turcii nu vor să ne dea nimicū mai mult. Europeanii vor să ne ia tôte. Îi scandalisă

dreptul de alegere. Apoi vorbesci de câte 5 reprezentanți de fiă-care județ ai sătenilor.—Nici decum. Ețo ce vor:

Boeria, 3 deputați

Clerul, 3 —

Burgesia proprietară, 17.

Sătenii, 3

Proprietarii, 34.

Socotindu-se câte doi de județ. Iaă proprietatea de basă, iar nu rangurile și pământenia, unde să pôtă intra și Miloșii și Mavrii și Ioanișii, Suții, etc; iar nu boerii români și feciorii de Români. Când se va lua numai proprietatea de basă, representația țerei cade mai mult pe mâna străinilor. De aceea, nu, frate Grădiștene, tractatele lui Mircea și lui Vlad, cō alt-fel suntem perduți.⁵⁰⁾

La revedere.

I. Heliade.

CLVI

Domnul Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 22 Maiu, 1856.

Amatul meu domn,

Am priimit scrisoarea d-tale din 1 Maiu. Mai pe urmă am luat, nu sciū de unde din Paris, câte-va exemple din Mēmoriul lui Vodă Ghika de la Iași prin care combate protocolul incheiat în Constantinopole. Nimicū mai sofisticū de cât acel *Mémoire*. Oțetul tare își sparge vasul; și acesta, de multul șiretlicu, își dă șiretlicul pe față.

În șiretenia acestui *Mémoire*. Vodă Ghika de la Iași a trimis aci la timp, adică pentru monastiri pe Negri și pe Ralet; cu dînșii s'au adunat la un loc și Rodin cu Alexandri. În acel timp a venit din București și Cretzulescu ce lucra pe alte cărări. Rodin, Alexandri, Negri și Ralet, în sfat comun au lucrat un *Mémoire* despre Principate, acela faimosul ce l'au pus și d-tale și mie în spinare. Într'ênsul cerea acei trei candidați; într'ênsul cerea ca comisia mixtă de Moldoveni și Români să viiă la Stambul, și alte asemenea ce au revoltat cum se vede pe Ralet, fiind amăgiț iar nu complice celor trei, și l'a făcut să dea pe față prin jurnalele germane pe autorul memoriului.

Acest *Mémoire* său proiect, când s'au deschis conferințele din Constantinopole era ticluit gata. Rodin l'a dat lui Caning; acesta l'a prezentat la I. Pôrta și prin urmare la Conferințe. Prokeș l'a susținut, Caning l'a lăudat, ambasadorul Franței a tăcut. Și după acest proiect s'a încheiat în *proiect* protocolul de XXX de articole, al căruia sugerator a fost proiectul ministrilor lui Ghika, moșă Rodin și medică mamă Cretzulescu. Dacă acel protocol în *proiect* încă e violator drepturilor Principatelor, Pôrta nu e singură violatoare, căci un vot a avut numai în Conferințe; aceeași parte cată să și aibă și Englitera și Austria și Franța. Pôrta ca să complacă la doi ambasadori, ca să împlinescă, cum diceau acești doi, dorințele Moldo-Valachilor (căci proiectul dat de Moldo-Valachii era pe masă) a cedat rezervând a se anula protocolul la Paris. Abia acel protocol s'a încheiat în *proiect* și Alexandri ce ținea pe Vodă-Ghika în relații despre cele ce se lucra în Stambul, smulge fără greutate o copie, se repede cu ea la Iași, unde deja observațiile său protestul era gata, și se face scandalul ce s'a făcut, adică protestul la Conferințele din Paris. Moldo-Valachii se turbură, tiparul Franței strigă că Pôrta violă drepturile Principate-

lor spre a o face impopulară; și tentatorii însuși, Ghica și Știrbei, trecu de apărători ai drepturilor Principatelor. Eto în această chestiune ce am scris unuia de aici din Stambul.

„Le protocol des Conférences de Constantinople a été rédigé du concert avec les représentants des puissances alliées de la S. Porte, et les bases de cet acte, en projet encore, ont été puisées dans un mémoire qu'un Valaque de concert avec un agent et un ministre du Prince Ghika de Moldavie avait adroitement élaboré, et qu'un des ambassadeurs avait présenté à la S. Porte. Les articles XXII et XIX sur les quels est accusée la S. Porte ont été suggérés par le sus-dit mémoire et par le représentant d'une puissance. — La S. Porte par conséquent est très déloyalement attaquée par les tentateurs eux-mêmes.

Les ministres du Prince Moldave proposent et provoquent; un roumano-fanariote compose le projet; un ambassadeur le présente et le recommande à la S. Porte, comme l'expression des vœux des Moldo-Valaques; un autre ambassadeur le soutient. La S. Porte et l'ambassadeur de France pour y complaire et en croyant combler les vœux des habitants de la Moldo-Valachie acceptent. Le protocole est conclu en projet, et avant de voir la lumière il est déjà accusé par le Prince de Moldavie le tentateur lui-même, et Mr. St. Marc de Girardin crie aux voleurs! et la presse de Paris devient l'organ de cette accusation, et l'on appelle celà de la politique! Non. — C'est la chose la plus facile du monde d'être déloyal. Ce qui est difficile, c'est d'avoir le cœur droit et l'esprit apte à pénétrer dans des intrigues aussi ténébreuses et à y demeler la vérité.

Je me fais un devoir de vous entretenir sur ces faits“

Aci caimacami pentru ambele Principate s'au decis;

numele lor sunt pe masa Sultanului, și se așteptă numai consimțimentul și iscălitura lui. Nu le scie ansă pînă acum nimeni numele. Tot ce știu de sigur este că I. Pórtă a decis ca cei ce se vor numi caimacamî, aceia nu vor ave dreptul de a fi aleși de Domni, și de se vor alege de generalele Adunante, nu se vor putó face. Pórtă nu voiesce să fiă taxată cò impune indirectamente Domni, numindu'i înainte caimacamî și dându-le miđlóce de a influența alegerile.

Mă întrebî ce am mai făcut despre amicul nostru d. B....: Ți-am comunicat ce bilet am scris despre densus, ansă am fost din disgrația *maladroit* cò n'am scit cò mă adresam către un discipol al lui Guizot ce căuta a 'și rěsbuna pe maestrul sěu. Pré se lungesce scrisórea de îți voiú scrie câte am đis.

Franța este fórte aspru pronunțată asupra boieriei; nu va să audă cò în Divanul ad-hoc va fi vre-un membru cu titlul de boier. „Pot să fiă și boieri, đice, ansă nu ca boieri, ci ca proprietari.“ Mi se pare cò nu è bună-credința, ci ca să complacă publicul se face cò combate boieria, ca să compue Divanul ad-hoc tot de boieri, ansă sub nume de proprietari, și cu acésta ce dă drept d'a fi alegători și aleși Mavrii, Ioniđii, Sutzii, Arghiropolii, Miloșii, Sakelarii, Ciocani, căpitani Vangelli, etc. etc. Am făcut un *proiect* ce combate acéstă idee și care mi s'a fost cerut în adins și l'am dat. Ți'l voiú trimite cu altă ocașie. E trebuința să'l scie și în țeră ca să nu lase acolo să se îngane. Am mai făcut încă vre-o trei rěspunsuri la trei întrebări ce mi s'aú adresat inadins prin inscrist. Ți le voiú trimite și acelea cu altă ocașie.

Am priimit o scrisóre de la d. Vaillant. Imi scrie între altele și acestea: „j'ai lu avec un plaisir extrême les deux piéces que m'a communiquées M-r. Gradi-steano. La manuscrite est fort plaisante; l'imprimée est admirable; l'une me fait prendre en pitié lord Red...

l'autre me fortifie dans l'espérance que j'ai fait sur le verbe.

N'am priceput de care *piesă* vorbesce; de scii d-ta spune'mi și mie să arată'mi-o.

Îți trimit cu acesta o scrisoare către d. Vaillant cu un billet să mai primescă 70 fr. adică 40 de la d. Russo și 30 de la d. Zossima.

Arată amicului și d-lui Billecocq cō zidurile ce am vędut staū în contra d-lui, 'mi-aū deschis mult ochii când m'am lovit cu capul de dęsele. Stringe'i mȃna din partea mea și asigurȃ'l de stima și amiciția ce'i port. Spune și la cel-l-alti amici sȃnătate. Ce face d. Curiu? De il veți spune'i cō nu l'am uitat.

Peste curęnd voiū mai trimite și d-lui Ledain ancō 100 fr. Arată'i complimente; să mę ierte cō nu'i scriū, îi voiū scrie cu posta următoare.

La revedere.

I. Heliade.

LCVII

Domnului Gr. Grădișteanu.

Constantinople. 26 Maiū, 1856.

Amatul meū domn,

Spre ręspuns la scrisoarea d-tale din 19 Aprilie, îți pot servi trei patru din scrisorile mele precedente, care cred cō ți-aū prevenit la multe dorințe, și te-aū pus pe un drum a cunōsce multe intrige și marafeturi. Ai vędut și langagiul ce am ținut în favōrea emigraților de a reintra în țeră. Mę tem ȃnsē ca nu cum-va dupō relațiile ce aū unii și dupō predestinarea în care sunt

de a fi tot amăgiți (*dupe*) cu cea mai mare bună credință și cu sentimentele cele mai nobile, fără a greși cu inima, să nu greșescă amar cu mintea și să faciliteze intrige ca cele ce s'aun urmat în urmă cu memoriul lui Rodin, în complicitate cu ministrul lui Vodă Ghica de la Iași, cu Alexandri, și să provoace protocoale ca cel din Constantinopol din 11 Februarie.

Pledând cauza emigraților în general, am obținut de la Safet effendi să mă invite singur a'i da o listă de toți emigrații români ca să facă după intrarea lui în țară a fi chemați și ei. N'am dat încă lista, căci nu e grabă, pentru că mai întârzie pînă să plece. Căta mai înainte a se termina limitarea frontierelor Basarabiei și, mi se pare, pînă să se tragă și Austriacii. Din țară mi se scrie că se prepară și Turcii a se retrage.

Țicîi că bine ar fi să caut să intru eu mai virtos în țară că nu ar fi dificil. Am făcut și voi face orîce îmi stă în putință pentru alții; pentru mine însă nu voi să fac nimic; și chiar de vor voi să mă trimită, mă voi cerca din toate puterile să scap de paharul acesta. N'ași dori nici oșele să mi le ducă în țară; și de voi muri p'aici, am dis la toți să mă îngrope de cîndea, în Asia. Și cînd, amice și frate, de mă crezi să te crezi Dumnezeu, cînd ast-fel îmi este sufletul, să mai fiu și pe d'asupra apoi și *поносит* că mă duc în țară să alergu după plăcinte!! Nu, frate; 'mi e de ajuns. Ducă-se cine vor fi rara a mă *поносит*; ducă-se cei ce n'aun tras asupra lor atîta invidie, și facă cei din urmă tot binele ce vor pute, și însufle Dumnezeu pe cei d'înteu cu spiritul moderației; deschidă-le ochii să vedă mai bine de cît au vedut, mai virtos de 8 ani încoace; și încăldescă-le inima cu amorul cel adevărat al Patriei. Nu uresc țara; nu uresc locuitorii satelor; însă tot ce e de orașe îmi însufle spaimă; nimic mai neconsecuent, nimic mai de leal, nimic

mai interesat, nimicū mai fals de cât acei ómenī. Nu pot a le mai auđi langagiul; nu pot a le mai vedé gesturile. Deprins din copilărie și eū la multe din a-cele gesturi, când mă surprind singur într'ensele, mi se infioră carnea și mă urěscū pe mine mai mult de cât pe tođi. Dómne, scapă pe creștinī de ciocoī, dar scapă'ī mai vėrtos de declamatori și de *frați!*

La revedere. Complimentele mele la amici. De veī veni in Paris și iđi va fi drumul, trecī, mă rogū, și a-bate-te la unul M-r Guillemin fils, argintar, Rue Neuve Vivienne No. 43. Spune'ī multe complimente de la mine, și intrébă'l de a luat o scrisóre francată și un bilet al postei ca să priměscă 652 fr.

I. Heliade.

LCVIII.

Domnului Gr. Grădișteanu.

Constantinopole 29 Maiū.

Amatul meū domn,

Am luat scrisórea d-tale din 8 Maiū, și de nu pri-am și eū din Londra o broșurică de douě-deci p-ine, nu sciam ce sunt acele *pièces* despre care imī scrii d-ta și d. Vaillant.

Étō cum e acésta:

Aici in Stambul, in anul trecut, am făcut cunoscință a unul din străinii literați. Acesta a plecat in tómna ecută la Londra și de acolo mī-a scris vre-o douě trei scrisori. In cea din urmă imī arată disperăția in care punea ura și antipatia ce vedea între Angli și Fran-

cesi. La aceea 'i-am răspuns printr'o scrisóre lungă. Mai deunăđi priimiiu un pachet cu 10 exemplare din acea scrisóre tipărită și cu un titlu făcut după fantasia lui. Titlul broșurei și numele ce dă autorului m'a supărat mult. N'am cutezat a da nici un exemplar nimului cu acel titlu; și apoi tipărirea e plină de greșeli.

Écö-le :

Pag.	Rîndul	Serie	In locü
8	14	Guidé	Gardé
10	28	droit	Devoir
16	15	gastrodoule	gastrodoute
Nota	—	idem	idem
18	14	martyre	martyr
14	27	étant	étaient
16	33	saurait	s'aurait
17	1	déchue	d'échue
13	40	neprevaudront	de pré

I-am scris și lui să drégă cu mâna aceste greșeli, să rumpă prima pagine cu titlul ce i-a dat singur, și să 'ți trimită și d-tale câte-va exemplare. Nu cred însă să'i fi ajuns scrisórea mea când 'ți-a trimis cele ce ai primit, cöci după data scrisorilor d-tale vedü cö tot de o dată 'ți-a trimis și d-tale și mie.

Cät însă despre piesa manuscrisă despre care imi scrii cö ai luat și după coprinsul ce ăici cö are, n'am sciință; și rëu d. Vaillant mi-o atribue în scrisórea sa. De vei fi prepuind și d-ta ca d. Vaillant, nu faci bine.

La câte ăici cö legistii și filosofii spun cö *Dreptul* se nasce din *Datoriă*, imi pare bine cö nu te învoiesci cu pricopséla d-lor. Nimicü n'a stricat lumea ca filosofi, teologii, legistii, adică toți ce de sine s'aü numit *Doctori* în nisce sciințe neexacte și pline de erori ce le demonstră chiar numele de *systeme*. Adevërul e unul și n'are *systeme*.

A ăice cö *Dreptul* se nasce din *Datoriă* este ca și când ar ăice adică cö *Activul* se nasce din *Pasiv*, *Tim-*

pul din *Locu*, *Spiritul* din *Materiă*, *Mirele* din *Mirésa* lui propriă; *Sufletul* din *corp*, *Maestrul* din *discepolul* său; *travaliul* său lucrătorii din *materialul* ce lucră; cel ce vorbește din cel ce aude; cel ce dă din cel ce primesce.

Din *Dreptul* ce ȳicū cō se nasce din *Datoriă* aū scos d-lor cō libertatea se nasce din egalitate, și de aci tōte erorile systematice și de bună-credință. De aci reînnoirea turburărilor și darea neîncetat din Scylla în Charybda.

Nu se nasce nici *Dreptul* din *Datoriă*, nici *Datoria* din *Drept*, precum nu se nasce nici *Mirele* din *Mirésa* sa, nici *Mirésa* din *Mirele* său, ci amēdoī termenii sunt coexistenți, corelativi, paraleli, sympatici, de o natură ansē cu totul alta, și complinirea unul altuia spre a produce un al treilea termen ce este *resultatul*.

Cāt vede cine-va dualități ce nu se compun de terminii ast-fel cum unul să fiă *Activ* și altul *Pasiv* și amēdoī pozitivii său existenți, dualitățile acelea sunt imaginare, chimerice, precum

Bine, Rēu.
Lumină, Intunerecū.
Cald, Frigū.

Aci un termin este pozitiv și altul negativ, și prin urmare nu e dualitate adevărată, ci iar unitate.

Cāt vede iar doi termenii pozitivii amēdoī, ansē amēdoī de aceeași natură, dualitatea e monștruosă și maritagiū armonicū nu pōte exista între ei, și resultatul ce produce e falită, cătastrofă, discordiă.

Așa sunt perechiele său maritagele de :

doi bărbați,
doe muieri,
doi medici fără amalați
doi maestri fără discepoli
doi vorbitori
doi Regi pe un tron.

Unitarii sunt staționari; dintr'un punct singur nu e liniă, nu e progres.

Dualistii au două puncturi și pot pleca. Dacă un punct e activ și altul pasiv, mișcarea e progresivă. Dacă un punct e pozitiv și altul e negativ, mișcarea e imaginară: ei stau locul ca și unitarii.

Dacă amândouă puterile sunt sau active sau pasive, lumea în locu d'a înainta din statul natural, se perverte, merge înapoi, se ia de pâr, se încăieră; toate mergu din rău în mai rău, din falită în falită pînă vine cataclismele morale.

Acastă doctrină a trinității adevărate compusă din *activ, pasiv și rezultat* face materie de un volum ce servește de introducție la istoria universală și care mi-e condica după care istoricul judecă toate doctrinele filosofice, religioase și politice; toate instituțiile ce es din acele doctrine; educația popolilor, faptele lor, etc. etc. Eū n'am sistemă; am un cot, o măsură luată din natură, și ca geometru măsor întinderea cu linia verei dualități, și spațiul întregu, din triunghiū în triunghiū cu triunghiulū trinității vere ce ese din vera dualitate.

Am făcut din romănesce pe franțosesce nu o traducție ci o prescurtare din această sciință trinitară în vre-o trei cōle scrise cu mână. Aceea desvoltă mai pe largu câte îți scriū aci. Nu ți-am trimis'o și nici nu ți-o trimit pentru portul poștei. Cu vr'o ocașiă ți-o voiū trimite.

Nimica nouă p'aici. Se dice cō sau doctorul Crețulescu sau Ion Ghika se va trimite Caimacam în țeră. Pe Sturza nu vor să'l primescă Muscalii comisari în Basarabia la tragerea confinelor. Pōrta are de gōnd să'l susție: dice cō scire oficială sau notă de la Petersburg n'a luat despre acēsta. Nu crede ansē de acolo să se compromiță guvernul a face o pretenție atât de arogantă.

Ce are Turcia cu Ielacii și cu Iencii Austriei, sau

cu toți Grecii ce sunt în serviciul muschicesc, ca să pretindă Rusia d'a nu avé Pórta Români sau Moldoveni fosti protegiați, adică ai Rusiei, în serviciul său?

Mult îmi pare rău că nu pot a'ți trimite nici cu posta această copie de pe compunerea ce am dat la cererea ce mi s'a făcut despre Divanurile ad-hoc, cum și răspunsurile la trei întrebări ce mi s'aun făcut.

Impărații și Craii fac *Tedeumuri* pentru închierea păcii; dicu că au ajuns la scopul lor, care scop era să se facă pace, unire, solidaritate între patru Imperatori absolutisti, cu cari să se unescă și Craii ce *jinduiesc* a puté ajunge la absolutism. Din acesti patru Imperatori numai Turcul mai diferă ceva cu religia și cu nedibăcia; și câte voiesce el pentru interesele lui particulare s'a întemplat să mai viă ore-cum la interesele noastre. Singur spu că Francesul, care ne oferise pentru schimbul Lombardo-Veneției ca să se lege bine cu Rusul și Austriacul, va face tot ce vine bine Rusului și Austriacului în țările noastre. N'avem astăzi de nimic mai bun de cât să fim cu minte în țără, să ținem la vechile stipulațiuni ce avem cu Turcia, și Turcia ca să nu pérđă buiuk-adamia se va ține cu dinții la stipulațiile ce au avut cu noi. Cât vom eși astăzi din acele stipulații suntem perduți. Nu știu ce va trebui să facem peste un an sau doi. Eă vorbesc de astăzi la ducerea comisarilor în țără.

La revedere.

I. Heliade.

CLIX

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 2 Iuniu, 1856.

Amatul meu Domn,

Domnia-ta imi scrii cō la Conferințe aũ propus sã dea Moldovalachia in schimb pentru Lombardia, și cō ne-a scãpat nepriimirea chiar a Austriei. Ne-a scãpat ore? Saũ ca sã fim orbiți s'a jucat comedia, și ca sã ajungã la scop, ne-aũ facut și ne facũ chiar pe noi cari mai de cari sã ne scrintim cauza din fãgașul ei legal, s'o desnaturãm ca s'o põtã ei apoi duce unde voiescũ.

Ètõ ce mi se scrie din Londra.

Londres. le 17 Mai, 1856.

„ Le bruit court ici, et il jouit de beaucoup de crédit, que le traité secret conclu le 15 avril dernier n'est qu'une conséquence *préparée* du traité général du 30 Mars. Ce dernier traité, conclu entre la France, l'Autriche et l'Angleterre a pour objet la reddition prochaine de la Lombardie en échange de la Moldo-valachie qui sera abandonnée à l'Autriche.

„ Comme on veut paraître loyal jusqu'au bout avec la Turquie, et que l'on ne veut pas ou qu'on ne peut pas la surprendre à cet égard, on va lui proposer incessamment de se défaire elle-même, pour quelques avantages chimériques sans doute, de deux provinces qui ne lui causent que de l'embarras. L'attitude de l'Italie étant menaçante (car elle paraît décidée à se faire justice elle-même) on veut mettre un appareil sur une de ses plaies. . . . On va aussi d'un autre côté rendre la Turquie impopulaire en Moldo-

„ valachie et par les membres des divans ad-hoc arri-
 „ ver au but qu'ils se sont proposé par ce dernier
 „ traité.

„ Je vous envoie, Monsieur, en même temps que
 „ cette lettre une feuille du journal le *Times*; vous
 „ n'y verrez que ce que je vous annonce au commen-
 „ cement de la présente.“

Jurnalul este de la 16 Maiu; vedî'l și d-ta. Secre-
 tul acestuî pasagiū nu'l coprinde: coprinde ansē ceea
 ce mi-ai scris și D-ta.

Articolele lui St. Marc Girardin entusiasmă mult
 pe Români. Mie ansē mi se pare o cursă. Pentru ce
 omul acesta când era reacționar la 1848 și 49, nu
 numai nu apăra pe Români, dar nici voia să'i vedă
 și'i sfășia amar? Acum le plededă cauza, și Rusia le-o
 pleda astădî spre a le-o perde; și ca să perdem cauza
 este antēiū să facă a ne deslipi de Turcia ce singură
 pentru interesele sale și ca să nu perdă Buiuk-Adamia
 sa, ține cu dinții câte-va din câte ne mântuie, și de
 care noi nu avem putere să ținem cu dinții și să ni
 se audă vocea: una cō nu suntem Buiuk-Ademî și
 alta cō cerem mai multe de cât cele ce aū vrut a
 ne da.—Nu te ascultă cel ce nu voiesce a'ți da. —
 Apoi după ce ne vom deslipi de Turcia, fiind fiă-care
 cu pretențiile sale, care mai de care mai baróse și
 baróce, vom fi prin urmare desbinați, și din atâtea
 desbinări vom asculta numai pe aceea ce le vor veni
 lor la προσημενον. Astădî în țeră, după temerile mele,
 nimeni nu vor fi așa de periculoși ca cei cu cereri
 exagerate. Astădî, de vom eși diñ stipulațiile lui Mir-
 cea și Stefan, suntem perduți. Pe tērēmul acelor sti-
 pulații aū vrut să ne puiă tractatul din Paris, cu
 scop d'a ne scōte din ele pentru tot-d'a-una. După
 tērēmul acelor stipulații, Divanurile ad-hoc compuse
 după privințele inamicilor nostri, vor putē inchina

țera sub suzeranitatea de-o-cam-dată a Austriei, precum Mircea a pus'o subt a Turciei.

Rusia tace și ajută la acésta; de aceea n'a vrut să figurede la tractatul de la 15 Aprilie, și-a rezervat rolul d'a trece de apărătorea drepturilor nóstre, în cât cei nemulțumiți cu suzeranitatea Austriei să se arunce în brațele Rusiei ce vorbește de unire cu un prințu dependent sau independent rus. De va reuși la scopulü ei bine, de unde nu atât mai bine, ȕice ea. Principatele subt Austria, fiind nemulțumite, și ea trecând de apărătorea, va veni curênd timpul când Austria ca o putere chimerică se va risipi, și-eü voiü avé prin partisanii mei îmulțitiți totul. Feriți-vé de vorbele frumóse ale lui Girardin.

La revedere.

I. Heliade.

LCX

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 4 Iuniü, 1856.

Amatul meu domn,

Îți închid aci scrisórea acésta către d. St. Marc Girardin: citesce-o și d-ta. Pune'i apoi un sigiliü și i-o trimite. Îți dau sarcina acésta, pentru có nu cunoscü adresa d-lui Girardin și mi-e témă să nu se pérđă scrisórea. N'o mai arêta ânsé la nimeni, nici să faci a se sci cine e autorul ei, sau cine e persóna din Paris ce 'i-o trimite. Te rogü éró să adaogi d-ta la nota paginei 10 numêrul din *Allgemeine Zeitung* ce ți l'am însemnat într'o scrisórea a mea în care îți scriam có Ralet este autorul aceluï articol. Am dat gazeta la

poșesorul ei și nu mai țiiu minte numărul. Mai am éróși îndoiélă de numele autorului Atlasului despre care vorbescú în scrisóre : nu sciú bine daca e M-r. *de la Marche* saú *la Plage*; cumpérasem în adins acel Atlas și 'l aveam cu mine. L'am lăsat în Bucuresci acum când am fost în urmă. De vei găsi un asemenea Atlas și vei afla greșéla în scrisórea mea, mă rogú drege-o.

Vine peste curénd aci în Paris d. Letellier fostul consul frances la Tiflis. Printr'ensul îți voiú trimite pie-sele despre care 'ți-am vorbit în scrisorile trecute.

Arată complimentele mele la toți amicii și mai vér-tos d-lor Billecocq, Vaillant și Laidain.

P'ací nimicú nuoú. Nu sciú de 'ți am scris cò doctorul Cretzulescu speră și umblă de a se face caimacam. Mi se pare mult, dar nu sunt sigur ánsé cò și el este de ideea contesei Sturzinei de a ne inzestra saú a ne înțóțola cu tifaricul de Kisselef. Marí pécate pe țéră! Câte mai móșe pe bietul pruncú ce este a se nasce! Nimicú nu véd acum mai fatal pentru noi ca vorba unire.

Intre imperatori e o cãrdășiă și o solidaritate mare, și unul altuia făcénd voia, se va implini voia Ursului saú a lui Turtă-dulce. Să stãm *mólcom*, frate, să nu eșim din stipulațiile vechi. Asta numai ne va mântui acum pînó va trece vijelia.

La revedere.

I. Heliade.

CLXI

Domnului Gr. Grădișteanu.

Costantinopole. 9 Iuniu, 1856.

Amatul meu domn,

Am luat scrisoarea d-tale din urmă de la 26 Maiu. Am vădut câte imi scrii despre maritagiū și zestre. Ai dreptate. Ânsē când între doi soçi certele la început nu vin de cât cō amēndoi sunt, cum se întēplă de multe ori, fōrte junī și se cērtă ca copiii; apoi vin antipatiile și de la o parte și de la alta; apoi intrigele străinilor; apoi pățirea și experiența, apoi venirea în simțiri de amēndouē părțile; și când soțul ȳice în cele după urmă: étă zestrea ta tōtă; și când nevēsta mai ține încă cu aceia ce 'i au māncat o parte din zestre, și au de gōnd să'i mai mānānce și restul, atunci cine e mai culpabil? Bărbatul său femeia ce un gōnd are de casă și de venirea la bărbat, și de ce tot de vagabondagiū, să fiă adică liberă și în cele din urmă de risul celor ce au batjocorit'o? Și apoi cine iar è mai culpabil, femeia sau intrigantii ce au pus desbinarea, ce au batjocorit soția și vor, după ce'i vor mānca zestrea, să'i deprave copiii pînō la gradul de a'și ucide pe mama lor, de a'i aduce în stare de criminali, și de a nu mai avē drept a cere nici o moștenire de cât furcele și catenele?

Asta è chestiunea cea mai gravă, și aci mai mult de cât tot-d'a-una în cele pāmēntesci se cuvine a aplica disa: „ Să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte!“

Eū nu apēr nici o parte nici alta, de cât ȳicū: Să luăm aminte, să vedem de unde vine rēul? unde residă și ce e cu adevērat de făcut? ca nu cum-va rātēcirea din urmă sē fiă mai rea de cât cea d'antēiū.

La Turci cel puţin veđi cugete serióse cǒ vor sǎ ne puiǎ pe tǎrǐmul vechilor nǒstre stipulaŝii cu dǎnşii. De la alŝii nu veđi pinǒ acum de cǎt cum sǎ ne stingǎ din faŝa pǎmǐntului.

1. D-ta te plǎngi, ŝi ai dreptul a te teme de Gin-Bim-biricǔ (Sutzake); de ce te temi tocmai acum? Ŝi cǎnd iŝi scriam acum doi ani aprǒpe, cǒ pe dǎnsul l'a aflat Colkhum sǎ dea rǎspunsuri la cele cinci intrebǎri ce fǎcea Englitera, mi-ai rǎspuns cǒ nu credeaŝi, ŝi cǒ de ce mǎ alarmam de o ast-fel de stirpiturǎ de om? De la cine a venit iniŝiativa de a bǎga in trebŝi ŝi de a impinge inainte ast-fel de stirpitori? De la Turci sau de la Englesii de systema de la 1815? Ŝi aceşti Englesii de unde l'aũ aflat de cǎt dupǒ recomandǎŝia cumetrilor ŝi domnilor lor de Muscali ŝi de Caningŝi?— Apoi daca Ruşii, Englesii impingũ inainte ast-fel de ómenŝi, era trǐba a nǒstrǎ Romǎnilor, unii a trimite cu inşarcinare ast-fel de om, dǎndu'i titlu de boier romǎn. ŝi alŝii a ne culca pe urechie, ŝi a nu ne teme nici de cum, pinǒ a venit pericolul in pragul uşei? Sutzake a plecat cu sute de semnǎturi din ŝǎrǎ, a tras in Constantinopole la Skin, consolul engles, a fost patronat ŝi recomandat de Caning pretutindenŝi. Napoleon astǎzi e in cǎrdǎşia mare cu Czarul ŝi'l va face multe hatǎruri, mai vǎrtos de d'alde astea de a vedǎ bine pe spionŝi de felul lui Sutzake. Ruşii l'aũ propus pe acesta, Englesii l'aũ utilizat, din Romǎni l'aũ trimis cu misiune, Francesii l'aũ primit bine; pǒte sa fiǎ numit unde dŝici, iar de nu va fi numit, de va rǐmǎnǎ cu e... rǎu, cui avem sǎ mulŝumim: Occidentului, Nordului, Romǎnilor ce l'aũ trimis ŝi celor ce n'aũ fǎcut nimicũ spre a protesta in contra acestei trimiterŝi, sau Turcilor ce nu'l vor primi? Ŝi daca il vor primi, cine sunt mai culpabili, Turcii ce il primescũ sau Romǎnii ce l'aũ trimis?

2. Cine a scornit numele de Divan ad-hoc, adicǎ Di-

van de poruncelă, Turcii ce nu sciū numiri d'alde astea, ce nu le sciaî nici d-ta nici eū, saū Ruşii la Balta-Liman, şi Ştirbeiū şi Gr. Ghika cu aî lor ce se dicū Români, şi apoi Ruşii, Francesii, Englesii, Sardiniesii l'aū adoptat la Paris ca termen legal?

3. Dacă s'a adoptat acest termen de Divan ad-hoc, Francesii vĕd cum mĕ vĕd pe mine, cō lucrĕdă pe capete spre a'l compune cu numele exclusivū de proprietari, numai de Mavri, de Ioanidi, de Sutzî, de Miloşî, de Vangelî, de Arghiropoli şi de Români proprietari ce sunt de colórea şi principele acestor fanariotî, şi Turcii ţin de a se compune dupō datinele ţerei numai de pămĕntenî cari sã represinte tôte clasele societăţii, şi noi devenim organele saū inelaţii (*dupē*) tot celor ce vor sã ne rãpĕscã casa pãrintĕscã.

Eū nu apĕr pe Turci, cōci n'am de ce'i apĕra; pentru cō faptele iar nu vorbele aratã pe ómenî cine sunt, şi fapte n'am vĕdut pinō acum de cât vorbe. De nu le vor fi faptele dupō cum le sunt vorbele; pinō când ne vor face noĕ rĕul, rĕul ce va veni pe capul lor le va fi şi mai mare: ei se ducū cu totul, şi noi pōte sã trecem crisa. Turcii cum îşi aştĕrn aşa vor dormi; ce sĕmĕnã aceea vor secera. Noi ânsĕ cum pretindem sã secerãm ceea-cĕ n'am sĕmĕnat? Te plângi cu dreptate şi te temî de Sutzake. D. Zossima când citiam scrisórea, a strigat d'o-datã: Dar pe dumnealor Româniî din Paris şi pe noi d'aici, dracu ne-a împins sã scrintim cauza din locul ei legal şi sã ajungã toţi neposibili de a fi utilizaţi? Pentru ce un grecoteiū sã trecã la Paris de boier român, şi sã nu fi făcut dumnealor sã trecã de boieri români, pentru cō cu adevĕrat şi sunt? Pentru ce sã n'auđū nuvela cō vine spre a se duce cu suflet, un Golescu, un Grãdiştĕnu, saū fiã şi un Brătianu? Numai Români. Nu meritãm sã avem simpatiele nimului.

Sã lãsãm ânsĕ criticele şi sã vedem ce este de fã-

cut. Un fanariot Muruz, cu mult mai curat de cât Sutzake ce a venit de la Odesa la 1828, și a căruia viață și marafeturi le cunoșcem, un Muruz, dîcî, la 1812, a venit trimis de Turcia, iar influențată ca și astăzi, și ne-a dat Basarabia Muscalilor, prin ajutorul Englesilor. A dat Basarabia, dar a plătit cu capul. Să dîcem cō astăzi Sutzake prin rîzîmul ce are va reuși să mîergă cu Saffet Effendi ca al doilea comisar din partea Porții în țeră; cu tōte cō eū nu credū.— La ce avem a ne aștepta? Vîdūt'aī charta Europei în caricatură ce aū dat'o Englesii, chartă dupō tractatul de pace din Paris? Caut'o și veđi-o. Vulturul cu doē capete austriacū è prefăcut în asin saū măgar, cu doē capete; d'a drēpta întinde o ghiară de vultur ce coprinđend Ungaria, trece peste dēnsa nițel și în Turcia și va să viă pinō la Dunăre; de altă parte întinde nu ghiară spre apus, ci picior saū mână cu copita de măgar, cu pēna ce subsēmnă pacea, unde Italia singurā, ca în locū de a forma o cismă, e reprezentată ca un cāine turbat, legat de tōte patru piciorole și cātând să musce laba măgărăscă ce susēmnă pacea. Principatele danubiane, le arată ca Tîganul cānd dîce cō Românul a trecut viia dincolo de gard, cōci le trece dincolo spre Nord de pārticelele din Basarabia date înapōi; între dēnsele, ce trecū la Rusia, și între Basarabia rēmasă unde se întinde ghiara măgarului cu doē capete, în locū de hotar è un os de ros colorat pré puțin, ca și cum n'ar fi mult de ros, etc. etc. Cată charta acēsta ce mi-a trimis'o un corespondent din Londra. Titlul și editorul îi sunt așa: *Treaty Majs of Europe, London pub. 67 Rock Brotherset Payne 1856.*

Nu lungiū scrisōrea mea a'ți vorbi de astă chartă, de cât ca să'ți arēt cō opiniunea publică în Londra ne are de dați pe copcă prin tractatul de la Paris și trecuți dincolo de Basarabia spre Rusia; firesce cō

nu după litera tractatului, ci după marafetură ca Divanul ad-hoc, ca comisarii, ca Sutzake și alte asemenea. Turcii firesce că nu vor să ne treacă dincolo de gard său de os. De ne vor trece, ne trecă inamicii lor și ai noștri, și noi înșine ce unii trimitem omenii ca Sutzake și alții tăcem și nu venim cu fapte legale a da un ajutor moral Turcilor. Ce este dar de făcut de se va numi unul ca Sutzake comisar?—D. Zossima dice că i-ai scris cum că ai scris în țără ce ai să faci Români; și de ai atâta ascultare, dice să scrii și acum să faci un protest, să-l aibă *gata* în contra numirii lui Sutzake, arătând cine e omul, ce ai perdut țările și Turcia când ai trimis la 1812 un fanariot, și să-l subsemne cât de mulți cei din țără, mai arătând că Turcia e domnă de a trimite în ale sale pe cine va crede de cuviință; însă dacă consideră de ceva simpatiele Românilor, cu asemenea numiri nu face de cât a le înstrăina. Acel act să fie *gata* susemnat și trimis aici în Constantinopole spre a se da la I. Pörtă, la întemplantare dacă Sutzake va fi cu adevărat numit, iar nu mai înainte. O asemenea scrisoare va scrie și d. Zossima în țără. Și dacă nu se va afla nimeni nici să facă, nici să susemneze un asemenea act, și dacă s'au aflat mulți ce ai trimis pe Sutzake cu *iscălituri*, atunci a cui e culpa, a Turcilor sau a Românilor? Turcii, Francesii, Englezii ved *iscălituri* de Români în mâna lui Sutzake. Apoi de nu se va afla semnături din țără, ce ai valoare mai mult de cât ale noastre ce suntem deochiați și alungați din țără, nu mai rămâne de cât să facem noi un asemenea act; și de nu-l vor susemna N. Golescu, Tell, Eliade, Grădișteanu, Zossima și toți câți n'au eșit din fagașul legal al cauzei, atunci a cui e culpa, a Turcilor sau a noastră?

Un corp nu mure de cât sau când e ucis, sau când e coprins d'un morb greu, provocat și venit de sine;

saŭ când acel corp, din cauza bătrânețelor nu mai are în sine nimicŭ din principiul vieței. De nu mai are nimicŭ din principiul vieței, corpul colectiv al Nației române, saŭ daca capetele acestei nații ce se dicŭ *inteligenta* aŭ înebunit, saŭ daca alții ne asasină și noi nu luăm măsuri la timp de a ne apăra saŭ de a întâmpina și dejuca planurile asasinilor, ci din contra le secundăm saŭ numim calomnatori ori orbii pe cei ce ne dau de scire, cată să murim, frate. Asta e lege universală, lege eternă; și de vom mai trăi, viața nu o suntem datorii noă, ci celor ce ne-aŭ scăpat.

Termin scrisoarea iar cu parabola maritagiului. Bine era să ne apuce timpul acestia, ca pe Rusia, saŭ ca pe Bavaria cel puțin; iar daca ne-aŭ apucat ast-fel cum să ne asemene unii cu soția legitimă a unui mare Imperiŭ, când bărbatul la bătrânețe vine la cunoscința și ține limbagiul legal, nu e mai bine femeia să reîntre în drepturile ei de soție legitimă și de a-și face fiii sei și pe sine moștenitori legitimi ai bărbatului, la întâmplare de a răposa acesta, de cât să tot âmble dându-se când la Némt, când la Muscal, când la Engles, când la Frances, de a se purta ast-fel cum din disgrăție, chiar pe fiii sŭi, pe Români i-am auzit când se fudulescŭ, dicând: he! Tera românescă e curvă bătrână! —și din cei ce se fudulescŭ cu porocla acésta, din nefericire, unii sunt bunii Români. — Bine è după mórtea saŭ în viața soțului să trăiască și să móră și ea ca o curvă bătrână, iar nu ca o moștenitoare a soțului?

Cu cât sunt de grave și triste vorbele acestea, cu atât din disgrăție sunt adevărate, și cată a ne sgudui unul pe altul spre a ne deschide ochii și a vedé unde ne aflăm si cō prăpastia stă deschisă spre a ne înghiți.

La revedere, amatul meu domn.

I. Heliade.

P. S. N'ai audīt d-ta cuvēntul lui Palmerston in parlament unde a dīs cō puterile aū garantat integritatea Imperiului Otoman, iar nū și dominarea cutăria saū cutăria dinastii saū neam? Ce vorbă e acēsta? Și cine va lua moștenirea dupō mōrtea cutării dinastii? Elenii de care e sātulă Europa? Grecii din Turcia ce sunt *moftazi* și neincercați? Bulgarii, saū noi, de ne vom face in 20—30 de anī ómenī de omenie și nu vom mai trăi ca o curvă bētrână?

Facem rēū, frate, când āmbliăm și cerem a ne despărți de Turci.

Eū de-o cam dată voiū traduce in franșosesce pasagiul din scrisórea ce vorbesce de numirea saū speranța lui Sutzake, fără să arēt semnătura, și'l voiū da unde se cuvine cu observații din parte'mī. Ce mi se va dīce, iți voiū scrie.

CLXII

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 1856, 12 Iunie.

Amatul meū Domn,

Am luat scrisórea d-tale din 30 Maiū. Am vėdūt cāte imī scrii despre d. Billecoq, și cređ cō ai primit și d-ta cāte iți scriam acum in urmā despre ceea-ce m'am convins in demersul ce am făcut pentru d-lui.

Dupō cāte vėđ din scrisorile d-tale, pricep cō inepi a te convinge cō de ne vor sacrifica Rusiei saū Austriei, vom fi datori Franciei și Engliterei, și mai vėrtos lui Napoleon ce, ca să fiā om mare (buiuk-Adam), s'a făcut cardaș și solidar cu Iosif și Alexandru; iar de vom remāné pe tēremul anticelor

néstre stipulații cu Turcia, nu vom fi datorii noș, ci Turciei; pentru cō noi-unii nu facem nimicū, și alții aū smintit cauza din locul ei, și ne-am lăsat a fi încelați de cei ce ne-aū voit și ne voiescū răul.

Cu venirea francesului Letellier, îți trimit un plicū ce coșrinde doē *pièce* ce am dat la cererile ce mi s'aū făcut, una relativă la alegerea și compoziția Divanurilor ad-hoc, și alta ca răspuns la câte-va întrebări despre unirea Principatelor. Cu ocazia celor doē *pièce*, unde îți alătur și explicațiile lor, am putut să mă convingū de politica și intențiile reprezentantului puterii de aci de unde te aști, și îți scriū cō saū acest om nu urmēdă instrucțiilor ce'i sunt date și face o politică a sa ca și lord Caning, saū cō de urmēdă instrucțiile guvernului sēū, atunci pe aci pe la d-v. se amăgescū și se adorm cu mari speranțe ca să pōtă face pe unii decipi (*dupe*), iar pe alții instrumente.

Am observat érō din scrisorile d-tale cō, saū menageți persoanele saū esci influințat de ómenii pe cari îi stimi dupō drept cuvēt; însē nu sciū de ce nu'și facū ómenii un drept saū o datoriă să puiă o-dată pentru tot-d'a-una chestiunea ast-fel:

Alta, adicō, este caracterul, morala, conduita, virtuțile private și publice, cum și defectele saū vițiurile cui-va, și alta religia, meseria, specialitatea în sciințe, systema politică, etc. Cele d'antēiū recomandă, onoră, saū pălesce pe cine-va; cele de al doilea nu arată de cât cō se aști în cutare saū cutare câmp în care noi suntem saū nu suntem.

Este, spre exēmplu, cine-va onest, veridicū, leal, bine-crescut, și prin urmare ni se cuvine a ne fi amicū saū a ne aști în relația cu dēnsul? Nicī de cum nu se înțelege cō il defăimăm când spunem cō nu e de religia nōstră, ci e Evreū saū Turcū; nicī de cum nu'l defăimăm când noi suntem de cutare meserie, și el de alta; nicī de cum nu'l defăimăm când spunem cō

el è de altă sistemă politică de a noastră, numai să fiă de bună credință și cu tot devotamentul.

A defăima un om este a dice cõ el este hoțu, mincinos, șiret, escrocù, și tot ce pãlesce onóre și caracterul; iar nu a dice cõ e de systema rusă, saũ austriacă, saũ francesă etc., când noi suntem de alta, nu vëdũ nici o incriminare, nici o defăimare. Aceste sisteme catã într'o di să fiã considerate ca religiile. Nimeni astãdî nu mai e tras înaintea unui tribunal, nici arestat, nici ucis, nici chiar scos de prin case pentru cõ e de cutare și nu cutare religia.

Vëdũ cõ imi scrii într'o scrisóre cõ Știrbeiũ face cutare lucru, pentru cõ e Muscal saũ Nëmț; dar Gr. Ghika cu tôte cõ nu'l credi Muscal saũ Nëmț, nu te pricipi de ce face tot asemenea. De iconomisesci, altã vorbã; iar daca din convicția credi așa, convicția nu e verã. Catã a lua de principiũ un punct real, cunoscut de orientare, și atunci nu ne rãtëcim nici-o-datã, nici în drum, nici în raționarea noastră. Știrbeiũ și Grigore Ghika aũ plecat de la Balta-Liman și aũ venit Domni în țerã. Amendoi dar aũ servit și servescũ același Domn și sistemã, Domni și systema pe care noi nu servim; dar a dice cõ Știrbeiũ e rapace, și Ghika nu; cõ Știrbeiũ minte și Ghika nu; cõ unul n'are nimicũ sacru și cel-l-alt este leal, altã vorbã; în acêsta incape a economisi (a menagia). Cõ aũ fost amendoi și sunt Muscali saũ Nëmți, pentru acêsta nici unul nu e de spãndurat; voia a fost la dënșii de a se pune în alt câmp de al nostru. Când suntem la bătălie dãm într'ênșii și daũ în noi, chiar să fiã frații nostri. Din bătălie afarõ rãmãne fiã-care cu calitãțile saũ defectele sale. 'Mi-e amicũ d-nu Billecocq, spre exemplu: ce ar semena ânșe ca, între calitãțile ce 'i-ași da, să mai dicũ cõ cu tôte cõ e catolicũ, dar în sine e un mare ortodox! Póte să stím pe Gr. Ghika, dar

nu'i da și credința politică a d-tale și a mea, pe care el n'a vrut nici odată s'o aibă.

Așa ne rătăcim tot-d'a-una când nu plecăm de unde se cuvine a pleca, și așa symptomele ce le vedem de și sunt înverdate de cutare sau cutare morb, ne înțestăm să nu numim morbul pe nume și ne servim adesea cu un medic în loc de altul. Tot ansă ce e periculos și malonest nu este de a fi cine-va de alt camp de al nostru și d'a o spune pe față, ca Mavru ca Ioanidi și alții, ci de a servi Domnilor ce servesc Mavrii și Ioanidi și a dice că e de câmpul nostru. Asta nu intră în systema politită, ci în caracter. Omul atunci e furb, ipocrit, spion, agent provocator și ori-ce vreți să'i dici. A servi d. Știrbeiū Ţarului său Austriei, și a pretinde că el e apărătorul drepturilor Patriei; a servi Negri, Alexandri și alții lui Grigore Ghika ce servește după planul tras de la Balta-Liman, și a pretinde să'i dici d-ta și eu patriot, și de a'l primi în capul d-tale, asta e o pretenție nedreptă, și noi ne amăgim și greșim amar, de nu ne ferim de dênșii cât ține lupta. Cătă să spunem curat credința și câmpul de care e fiă-care, economisire nu încapă de cât la lucruri ce se atingă de caracter, de familie, de tot ce pălesce onórea. Acilea cată să fim avari a le pronunța și chiar când sunt vere, ne cum să le aruncăm în spinarea cui-va. Eu nici o-dată n'am dis celer ce la 48 aș eșit la Iași din curtea Consulatului rus, nu le-am dis că sunt malonesti, mincinoși, deleali, fără talent de autori sau de poeți, de cât le-am spus că, sau prin sciință sau prin nesciință aș servit și servesc pe Muscali. Asta nu e defăimare. Defăimare e ceea-ce facă d-lor, căci tăgăduiesc, și cu tăgăduirea se acuză singuri de ipocriți, de amăgitori, de șarlatani, că altele facă și altele vor să arate. Eșit-ai d-ta și eu la 48 de la Consulul rus, sau de la Mavru, etc.? Nu. Iar daca eșiam și o ascundeam, defăimător al meu nu

era să fiă cel ce ȳicea ceea-ce am făcut, ci eă ȳnsuăi ce cu ascunderea mă invederam de amăgitor.

Imă spuă acum de ceea-ce se ȳice pe la Londra prin salóne și prin jurnale despre împărȳirea Turciei. Eă ȳi-am spus'o de acum doi añi și mai des în anul trecut. Ce spuneam ȳnsă: systema de la 1815, intenȳia aliăților asupra Turciei, aceăa a existat și există și acum și a început să se dea pe față. N'am ȳis ȳnsă și posibilitatea d'a o împărȳi. Ei aă intenȳia, ȳnsă mai e mult pînă atunci. Cred cō Turcii sunt pōte credulă și cred saă se facă a crede în buna-credinȳă a aliăților; nu cred ȳnsă cō sunt în starea porcilor ce s'ar lăsa să'i mănānce unăi-alȳii cu salȳa ce ar pōfti d-lor. Franȳesii și Englesii aă vȳduț cum se bat Turcii, și de nu s'aă bătut mai bine este cō 'i-aă ȳtinut cāt aă putut de chică ca să nu paȳă rușinea Muscalul la Dunăre. Vai de lume va fi când acești ómenă vor vedē cō se atinge de vieȳa și de mōrtea imperiului lor. Și apoi ce se facă Franȳesii în Constantinopole când vor avē pe capule și pe Turci și Ortodoxia tōtă? Ce se face dynastia Napoleoniană în Franȳa și Austria când Turcii vor face apel la popolă, ceea-ce n'a făcut Occidentul la 1853? Eă în locă să mă speriiă de ideia împărȳirii ași dori să vȳd sistemă despotismului inebunită pînă acolo. Ea e număi viclănă, nesinceră, Turculă îi cōce pita; dar nu și nebună să se încerce una ca asta; cōci atunci va veni timpul când Mahomet va vendica (rēsbuna) pe Christ; atunci Mahomet va da Europei întregi ceea-ce Christ a promis număi.

Ómenii ce 'ȳi ȳicū cō Turcia este determinată a nu ceda nimicū în favōrea țērilor nōstre, nu înȳtelegă alta de cāt cō Turcia este determinată a nu ceda nimicū în favōrea scopurilor lui Napoleon și Victoriei, ce aă devenit amicii ȳarului. Este adevērat cō Turcia nu e dispusă să ne dea nici o iotă mai mult din ceea-ce am avut în stipulaȳiile nōstre, și cu acēsta nu ne va

lăsa să cădem prada Austriei sau Rusiei, ci să rămă-
nem ai ei cu drepturile noastre. Trăncănitorii (*blagueurs*)
acestia înțelegă *favorea țerilor*: ceea-ce le vine bine la
scopurile lor. Pentru unii Kiselef este un Mesia, și
barbarii de Turci nu'l vor; pentru alții, perderea ale-
gerii și impunerea d'a dreptul a unui Domnitor este
o mântuire pentru țeră, și păgâniii de Turci vor să
țuă alegerea în stipulațiile ei; pentru alții ar fi un lu-
cru de minune să vadă pe Mavrii și pe Șuții și alții
în Divanul Ad-hoc, cu marafetul proprietății și căde-
rea boieriei, și înțestații și tonții de Turci se opun.
Știrbeiū iar de va rămâne, nu 'l-aū ținut Turcii; iar
de 'i vor lua Turcii banii, este cō și fără bani el tot
era susținut de Nemți și Franșesi. Pactul și fusiunea
ce aū făcut cei din Paris cu Ion Ghika e demn de dēn-
șii. Plăcinte aū visat acestia la 48 ca și cei de la
Iași, plăcinte și acum.

Necazul cel mai mare ce aū pe mine și alții este
cō nu 'i-am lăsat să facă revoluția cum o croiseră cei
de la Iași, și din cauza acesta n'aū mâncat plăcintele
ca Gr. Ghica și ai lui. Săracii omeni! de nu le-aū
mâncat atunci, încăi acum să'i lăsăm în pace.

La revedere.

I. Heliade.

CLXIII

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopolo. 1856, 16 Iunie.

Amatul meu Domn,

Alaltă-ieri cu d. Letellier ți-am trimis nisce scri-
sori ce ți-am fost promis și care pot mai lămuri ore-
cum situația. Gazetele din Londra, alte scrisori par-

ticulare de acolo, câte mi-ai scris ier d-ta, toate concură a ne face a crede că învoirea între cei de la cari aşteptam ceva bine, s'a făcut de a ne da Austriei în schimb pentru Lombardia. Etô ce se aude şi aici mai prospêt de doă zile: In ministerul său consiliul otoman s'aun făcut discuţii mari pînă la dispută. Unii din ministri său paşi aun propus că bine ar fi să scape o-dată Turcia de încurcătura (*embarras*) ce îi aducă Principatele, şi cu acêsta să câştige şi dragostea Europei ce s'ar pacifica cu concederea ce va face Turcia. S'a pus pe tapet că vorba între cabinete este să primescă Turcia o sumă de bani al căroră interes să aducă cu prisos tributul ce ia densa de la ambele Principate. Acêstă idee circulă pe la noi încă de la 1829. Sugerată de Ruşi, repetată adesea de Băleniu Manolache şi alţii. Pentru acêstă sumă să dea Principatele la Austria, şi acêsta pentru Principate să dea Lombardia la Sardinia, şi acêsta pentru Lombardia să plătescă suma de bani ce se va afla cu cale spre despăgubirea Turciei. Mulţi şi cei mai mulţi din paşi s'aun opus cu energiă, şi desbinarea s'a făcut mare, în cât se dice că acêsta va aduce schimbarea ministerului, în care vor intra ômeni de colôrea ce va fi vingetóre.

Să'ţi mai spui una care m'a făcut a mă trage cu totul de mareşalul Turc. Pînă când sciam pe acesta de la Şumla că e omul de la 48 ce mai mult se părea că e în ideile lui Soleyman paşa şi critica adesea pe Fuad şi pe Reşid; pînă când îl sciam mai vîrtos că e fugarul graniţei din Croaţia şi că avea un compt a desface cu Austria, mi se părea că e omul epocii de a face bine şi Turciei şi ţerilor nôstre, şi de la Europa entusiasmata de conduita lui cu care a debutat în resbelul acesta să aibă laudă. Iar după ce în lipsa mea din Bucuresci, m'am încredinţat acum vre-o cinci luni de la locuri sigure că în salône adesea a exprimat

acolo de față cǎ *Principatele nu cauză de cât calabali Turciei, și cǎ bine ar fi a se desface de dânsese*; după ce m'am încredințat cǎ Austria l'a iertat pentru multe vorbe și fapte de felul acesta; după ce cu Știrbeiu s'a împăcat (și lumea vorbește cǎ și acum în urmă s'a trimis de la Știrbeiu mulțime de galbeni printr'un dentist evreu a nume Lemberți), după ce decorația ce i-a pus'o Canning de gât l'a făcut a abandona Karsul și alte asemenea, am vădut cǎ omul acesta è perdut pentru noi și Turcia și cǎ oricine îl apropiă nu pǎte câștiga alta de cât a fi taxat în categoria lui.—Ține pentru d-ta știința acésta, pe care nu ți-ași fi dat'o de n'avea relația cu prepararea tărâmului de lungă dată pentru schimbul Principatelor.

Se dice éro cǎ din pașii ce sunt de ideea acésta e Fuad ce ne-a sacrificat la 48, ce susține pe Știrbeiu și pentru banii ce'i dă (pe care eu nu i-am vădut) dar mai vârtos pentru principiul alegerii de la Balta-Liman, ca să arate cǎ alegerea lui a fost bună și necesară; se dice iéro cǎ ideea vine de la Aali ce a fost de față acolo unde s'a fert óla. Kipurslui, Mehemet Aali, cumnatul Sultanului, susțin tare Principatele, susținind firesce interesele Turciei, și vădend peirea ce li se prepară când în tot lungul vor avé un vecin ca Austria destinată de a deveni prada Rusiei la cea d'ântéiu mișcare, pradă cel puțin din partea Dunării, unde Turcia mai târziu va avé vecin iar pe Rusia, de nu va avé vre-o catastrofă mai vecină. De se vor susține acéști ómeni în minister și vor căde cei-l-alti, intriga e dejucată. cǎ Românii cel puțin vor avé pe Turci de cari să fiă susținuți în țără; iar altmintrelea bieții Români, orî cât de prudenți vor fi, vor fi tractați de turburători, pentru cǎ vor avé în contra lor pe Franța și pe Anglia oficială și pe Austria și pe Rusia și pe Turcia oficială.

D-ta diceai într'o scrisóre cǎ membrii din același

guvern turcescǔ vorbescǔ și lucrǔzǎ altele pe la Paris și Londra, și alți membri aci în Stambul imǐ vorbescǔ mie altele, și cum se pǔte?—Se pǔte, cǔci nu și la noi Romǎnii e solidarǎ Nația de faptele tuturilor vǔnduților la Muscali și la Nemți? Pentru cǔți-va Farisei, Caiafi și Iudǐ ce aǔ sacrificat pe apǔrǎtorul drepturilor popolului împilat al Iudeei, lumea 19 secolǐ a persecutat iar pe popoul Iudeu! Acǔsta nu e logicǔ; dar vǔdu cǔ se urmǔdǎ, și nu putem eși din acǔstǎ rutinǎ de a condamna pe alții pentru faptele altora. Turcii ferb de indignația la machiavelismul Europei; și pentru Iudǐi ce vǔnd și pe ei și pe noi, lumea condamnǎ partea cea numerǔsǎ și cea mai sǎnǔtǔsǎ a nației turce; indignația lor o numescǔ machiavelii barbariǎ, fanatism, spre a justifica o ocupația spre pazǎ adicǎ, a creștinilor, și în fond nu este de cǔt ca sǎ pǔtǎ da nații ca a nǔstrǎ în schimb și nepedepsit (*impunement*).

Maǐ ascultǎ și partea acǔsta din explicația chartei Europei dupǔ tractatul de la Paris, chartǎ despre care ți-am vorbit.

Colǔrea Rusiei e galbenǎ; Principatele, cum ți-am scris, sunt trecute dincolo de gard saǔ de osul ce desparte pǎrticica Basarabiei ce se dǔce cǔ s'a dat inapoi fǎrǔ a'și perde colǔrea galbenǎ cu care se re-veste și Principatele.

Din intǔmplare Belgia și Sardinia aǔ tot colǔrea galbenǎ, ca sǎ arate cǔ sunt înțelese în jocǔ. În Belgia, unde e rege fratele prințului Albert, bǎrbatul Victoriei, se face jocul saǔ se ferb intrigele, acolo o mǎnǎ ține cǎrțile de jocǔ; și Sardinia ce are tot colǔrea Belgiei și Rusiei e trǎntitǎ jos ca un cozu saǔ *hatnǐl*, (nu sciǔ de ȃ orthografiatǎ vorba, cǔ acum o scriǔ pentru prima ȃrǎ, aș a o numesce autorul chartei). Rusia adicǎ prin Belgia unde se face jocul, face pe Englitera ofcialǎ a trǎnti jos cu un cozu pe Sardinia, și a o scȃte și pe ea la bǎtǎliǎ spre a avǔ drept de

a cere despăgubire. Cozul de Sardinia va face a se câștiga jocul: ea va lua Lombardia, Austria Principatele, ier Rusia mai în urmă Principatele dinpreună cu Bucovina, Transilvania și Banatul de la Austria, plus ceea-ce va mai pute, plus vecinătatea apoi cu Turcia, și luptă dreptă peste Dunăre, peste Balcani pină la Stambul. Jocul e câștigat, arată autorul chartei, prin cozul de Sardinia și noi ne entusiasmăm de limbajul ce ține plenipotentul ei spre a ne încuragia să eșim din fâgașul legal, spre a mânia pe Turci, acuzându-i că vor să ne sacrifice, și făcându-i să dică că Românii nu se vor stempăra pină când nu se vor pune sub o vėrgă de ter; că Românii cu ideile lor sunt mai periculoși Turciei de cât Austria și Rusia ce sunt împărății ca și Turcia. Acest limbajü Turcii vėnduți l'au imprumutat chiar de la cei ce încuragiaü pe Romani a'și strămuta cauza de pe tēremul legal. Noi ne entusiasmăm de declamațiile Camerii și ministrului Sardiniei ce jocă comedia, după ideea autorului chartei, și în fine după ceea-ce vom vedé pină în urmă; căci, dacă Sardinia priimesce a se mări cu paguba Románilor, ce bine a voit Románilor spre a ne entusiasma de dēnsa? — Charta descrisă devine o satiră ca Apocalypsul în timpul său.

Dar Napoleon ce tace sau care bine ar fi să tacă și să nu facă nimicü, dar Napoleon că s'a încărdășit cu Czarul și Kaiserul?—Cine va trăi, va vedé: el s'a pus pe clina ce a rostogolit pe unchiul său la S-ta Elena. Jindul și focul de a fi recunoscut și a avé a face cu dynastiile vechi, au perdüt pe unchiul; acel jind a perdüt pe nepotul și acest păcat perde pe toți aventurierii și spervenii. Dacă ții încă doé scrisori ce ți-am trimis în anul trecut, citesce-le încă și vei vedé că de atunci și chiar de la Șumla din 54, diceam ce dicü acum. De se vor face câte se dicü, eu nu dau viėtă multă domnirii lui Napoleon. Măntuirea lui era,

nu intru a se încărădăși cu Kaiserii și cu Czarii, ci intru a se alia cu Turcia ce avea aceeași inemici cu densusul și care își are dinastia de la Islam, precum dinastia napoleoniană este eșită din revoluția.

La revedere.

I. Heliade.

P.S. D. Letellier ce îți va aduce plicul meu și pe care ți-l recomand, este un om foarte cum se cade în purtare și maniere. În ceea-ce se atinge ansă de principiele și opiniile politice, este cu totul în contra de ale mele. El e catolic și e creștin de aceia ca Pahomie ce a învățat pe Mahomet a răsbuna pe Christ. Voi să dică, adică, că d. Letellier urasce foarte mult pe Turci și ar voi să se stingă de pe fața pământului. Această divergință ansă de opinii n'a făcut nici de cum spre a ne depărta unul de altul. Câte îți va spune despre Turci, ia-le ca de la un om ce'i urasce. Eu ierō n'am de ce a'i ama; ansă vedă că sunt necesari și noē și Europei împilate.

CLXIV

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 1856, 10 Iulie.

Amatul meu domn,

De mult nu luasem scrisori de la d-ta, și eram închietat. Mulțumită Domnului că ești sănătos. Acum în urmă luai două epistole din parte'ți, ce mă incredințeză de sănătatea d-tale, cea de la 19 și cea de la 23 Iunie, le-am primit de o dată. Le-am citit cu d. Zossima, căci în comun citim scrisorile d-tale.

După două zile luai și a treia scrisoare de la 25 Iunie. Pe când citiam noi această din urmă scrisoare, sunt sigur că citiai și d-ta pe a mea în care îți trimiteam și afurisitul de articol al lui Noguès. Cum ne întâlnim la idei, și ne preîntîmăm unul pe altul spre a ne orienta! Și cum se lovesc nuvelele! D-ta scrii că nuvela despre purtarea și politica lui Aali-pașa v'a venit de la Viena și par'că ai fi avut înainte articolul lui Noguès și ai fi scos extrasul dintr'ensul, așa se lovesc de bine. Eu ieră nu știu de ți-am relatat în scrisoarea mea că ducându-mă la redacția *Pressei d'Orient*, de acolo am aflat că Noguès a luat acel articol de la cancelaria austriacă. Lucrurile dară s'aun clocit la Viena, și Noguès a început vociferațiile și paralogisme sale după ajungerea lui Aali-pașa la Viena.

Turcii sunt despărțiți în opiniile lor: unii susțin pe Noguès, se îngomfă de articolele lui; alții dică că îi compromis nu pe ei, ci Imperiul.

Am rugat pe redactorul *Pressei* să arate situația, și mi-a promis că ori-ce va putea va face, și s'a și ținut de cuvânt. La 3 Iulie a pus articolul ce ți'l trimis, și Noguès saun mai bine Cancelaria austriacă cu Turcii ce 'și-au dat mâna cu Austria, s'aun înțepat, și prin Noguès aun dat afară alt articol și mai sofistică ce cade de sine prin argumentele și citațiile ce aduce și prin dealealitatea cu care acasă pe *Pressa*. Ți'l trimis să'l vezi.

Lucrurile sunt încurcate foarte rău, pentru că nu se mai cunosc inamicii din amici. Când sunt două câmpuri cu principie cu totul opuse, ști in cine să dai; eră când ambele câmpuri sunt amestecate și cu ómenii și cu principiile, atunci e rău că nu ști cum să te feresci, nici in cine să dai.

Vezi vedă că la Moldova s'a format o societate in care figurează pe lîngă bunii Moldoveni și fanarioți ca Suții, etc. și agenți austriaci și ruși. Apoi in artico-

lele acestei societăți sau principiile ce fiind multe d'ale Românilor bunî se bagă și principiul de a susține Regulamentul ca lege fundamentală.

De altă parte cei cari combat ideile extreme sau mișcate de pârghii muscălesci și austriace, nu facă de cât a se screme spre a fêta *suveranitatea* Turciei în Principate, și cei cari'i combat pe acestia dică cō unirea Principatelor depinde numai din voia Moldo-valachilor; și nici unii, nici alții nu sunt așa de proști sau așa de copii în cât să nu scie cō un pact óre-care fiă între State, fiă între individe, nu se pôte strica (daca nu e forță la mijloc) de cât prin învoirea amânduror părților ce aũ contractat. Stipulațiile nōstre cu Pórtă nu se pot schimba *la nimic* fără învoirea și a Românilor și a Pórtii; a pretinde unii sau alții cō le pot schimba singuri, este numai când se sumet în forță și nu le pasă de a trece de violatori, de injusti, de barbari, etc. Le sciũ acestea și unii și alții, și din systemă se facă cō nu le sciũ și vorbescũ, scriũ și lucrédă ast-fel numai ca să ațite cêrtă spre a profita apoi de dēnsa.

Apoi veđi acēsta, cine susține pe Noguès și cine îi dă articole ca cele ce publică acum? Aali-Pașa și Fuad-Pașa.—Articolele lui Noguès, sau mai bine ale Nemților și Fuad și Aali acusă pe Gr. Ghica și pe ómenii lui de ceca-ce facă la Iași, și apoi Fuad-Pașa scrie lui Gr. Ghica fōrmal cō nu'i primesce demisia și îi mulțumesc de credința către Turcia și de buna guvernare. Daca, dupō autorii articolelor lui Noguès Gr. Ghica și Știrbeiũ sunt haini către Pórtă și turburători, pentru ce tot acești autori susțin pe Gr. Ghica și pe Știrbeiũ pe tron și le prelungescũ Domnia pînō vor face pocinogul spre a legitima ocupația străină.

Peste curēnd își va sparge dracul opincele; de va cãdé, cum se dice, Aali-Pașa și Fuad, cade firesce și politica lor ce va să facă din Turcia suverană servind

intențiile și uneltirile Austro-ruse spre a întorci pe Români a se arunca în brațele Rușilor și Nemților. De vor căde acești doi oameni și se vor pune din cei leali, viu la ideea scrisorilor mele d'antéiu cō alta e Turcia și alta vre-o doi trei Turci vînduți; iar de vor rămâne în minister tot acestia, Turcia e responsabilă de faptele lor, și d-ta ai dreptate în cele scrisi d-lui Zossima, din care eu n'am luat cō imi combați ideea (pentru cō din partea sa e necombătută), ci cō mi-o întregesci din ceea-l-altă parte. ⁵¹)

De cînd suntem în corespondință, nici o scrisore a d-tale nu e așa de bine formulată (tōte sunt bune, dar acesta și mai bună). nici o scrisore, dîcū, nu e așa de bine formulată ca acesta din urmă de la 23 Iunie și cea către d. Zossima de la 26 Iunie. Asta va să dîcā a judeca cu sînge rece, ca adevărat Român, și prin urmare a judeca drept.

Ceea-ce declamă Muscalii și agenții lor în general. este rău cum dîci, și ceea-ce pretind Turcii său mai bine Turcii vînduți este asemenea de rău. La noi dar stă ca să lucrăm ast-fel ca nu cum-va, ferindu-ne de apă să dăm în focū; și ca să scāpăm acum și de una și de alta catā să ținem calea pe unde nu e nici apă, nici focū, adică calea stipulațiilor nōstre. De vom cere astădī o iotā mai mult, dăm mînușă de unde să ne apuce orī unul, orī altul, (adică or Turcul, or Austro-rusul). De vom sacrifica său vom ceda noi o iotā, atunci fără a da mînușă, ne aruncăm noi de bună voiā său în apă său în focū.

La cîte scrisi și imi rēspunđi în scrisorile din 19 și 23 Iunie, nu iți rēspunđ, cō ar semēna o justificația, și justificația n'are locū cînd nu e la miđlocū culpā său precugetare; și d-ta singur ai cunoscut cō nu e precugetare, cum dîci în scrisorea d-lui Zossima. Mi-ar ședē și rău la vērsta în care sunt și la vechia nōstrā amicitia, basată pe principie și pe stimă reciprocă, a

mă încerca să te împungă ori eu ori d. Zossima cu precugetare. Eu ȳicū și imi alegū exemplele nu cu cuget de a împunge, ci de a lămuri situația cum mă pricep, și când exemplul îl aflu la ai mei ȳnsuși, imi pare și mai bine, cōci nu pot fi taxat de a voi să mă atingă de străini.

Unde ȳici ansē cō ai ris de ȳisa d-lui Zossima, ai avut dreptate să riȳi cō și eu ași fi ris când ași fi inȳeles cum ai inȳeles d-ta. Adesea ansē in epistole omul e nevoit a scrie pe scurt și a se exprima cam confus; și pe semne așa am făcut eu de m'ai inȳeles ast-fel. Când am ȳis, dupō expresia d-lui Zossima, „de ce nu s'a conservat posibilii cei din Paris spre a putē lua vre-unul locul ce se ȳice cō va avē Sutzake” nicī eu, nicī d. Zossima n'am inȳeles in general pe toȳi cei din Paris, cō firesce cō ne pȳcăliam singuri. Cō sunt in Paris ómenī ce aū aspirat la Domnie și la posturi mari, numai pentru cō sunt boieri mari, fōrō a avē altă calitate; și daca vȳdurō cō lumea are să fiă pusă la cale tot de boieri și ómenī mari (buiuk-Adami), dracul i-a pus să devii imposibili, și de aū devenit, de ce na se ȳin de una și ar vrea să'i utilise buiuk-Adami și cardașiī Czarilor și Kaiserilor? Despre noi ȳestia ca d-ta, ca mine, ca d. Zossima și alȳii de tȳpa nōstră, ori cāt de posibilii ne-am fi conservat, noi nu putem nicī spera, nicī invidia posturī mari. Mai posibilii de cāt soldaȳii, nimenī nu se ȳine și se conservă mai mult: ansē soldaȳii cată să și cunōscă lungul nasului.

Ion Ghika a avut dibăcia de a se ȳine posibil, împingēnd pe alȳii a da in gropi, și pōte spera la ori-ce il va plesni prin cap. De ce nu s'aū ȳinut și cei-l-alȳi? am ȳis și d. Zossima și eu; și firesce cō nu ni s'a dus gōndul nicī la unul din boierii de a ȳoua și a treia liniă de familie, cō am fi fost amar pȳcăliȳi.

Ni-aū trimis acum in urmă, nu sciū cine, memoriul

lui Gr. Ghica cel din anul 1854, 30 Septembre. Pe cât Pam foiletat nu e rău; însă mai bine era ca cel de acum din urmă să nu fi fost eșit din principiile exprimate în cel din 1854, pentru că ultima decisiune și voiă se ține în sêmă. Pe atunci când a scris acel memoriu se credea că nu era gospodar, și devenise Român; cum a redevenit însă gospodar, și cum a vădut că cu idei românesci perde o mulțime din boierii ruginiți ai Moldovei, ce trecuseră în partea bătrânului Sturza, și perde și rózemul celor ce l'au trimis de la Balta-Liman, cu speranță de a se mai ține pe tron, a dat memoriul din anul acesta și a făcut cele făcute și câte mai face. Când vėdù însă că nu'l mai pôte sustține nimeni, scóse la maidan ceea-ce a făcut când era la Viena și când nu era pe tron; ca și când ar dice: nu cătați că acum sunt mișel, căci eram o-dată om cum se cade.—Cum se vede acésta este scrisórea ce dicit d-lui Zossima că ar fi scris Gr. Ghica despre el-ensuși; însă e de când era om cum se cade, adică desgospodărit, și nu se ținea în sêmă cele ce scria pe la Viena când era acolo, ca cele ce face ca gospodar.

Memoriul însă în sine e bun ca proiect: fapta însă e alta. Intre cele bune ce are este, de l'ai vėdut și d-ta, și în pagina 10 colóna I-a paragraful al doilea unde dice singur:

„ Le troisième attentat contre les assemblées füt consommé en 1849 par la Convention de Baltaliman, à la quelle on donna pour pretexte les agitations de l'année 1848, agitations suscitées d'abord en Moldavie par une *impulsion étrangère* heureusement mal combinée, dans le but d'amener l'occupation militaire, et fomentée subséquiemment en Valachie où *plus heureusement encore* le denouement avait dépassé les prévisions tant des *ordonnateurs de la pièce* que de ceux qui s'étaient prêtés à la mise en scène.“

Unde sunt acum cei ce se spărgeau și se spargù

ancă ȕicând cō Eliade poreclia de muscālēscă turburarea din Iași cum și pe ceea-ce se prepară in Valachia, daca partitul național nu' l dă altă direcțiã și altă fisionomiã.

Odobescul ȕicea curat pe fața la sfat in sēra de 18 Iuniũ: „Nu concentru oștirea cō displace Rusiei, și eũ nu pot lucra in contra Rusiei cãriia am servit.“

— Fōrte bine, îi ȕiserã Tell și Eliadē; esci fōrte sincer și leal; dar ca sã fil și mai leal, dã'ți demisia dintr'un guvern revoluționar ce îți prescrie a te purta in contra plăcerilor Rusiei.

— Demisia nu mi-o dau, și cine pōte sã mē scōțã, ȕise el, puiñd cu sãnge rece mãna pe sabiã, ca și când ar fi ȕis: nu'mi dau demisia, ci eũ am sã vē legũ.

Nimicũ mai firescũ și mai sincer din partea Odobescului. El Domaului sēũ era fidel, și noē inemicũ de fața leal.

A doa ȕi ne arestã și vru sã se proclame din preunã cu Cãmpinēnu in guvern. Rusetake, Brãtianu și Mavrocordat, susținuți de Solomon, vin sã proclame pe Odobescu! Nu scia cō Odobescu era Muscal? Nu' l au ȕiserō cu urechile? ⁵²⁾

La revedere.

I. Heliade.

LCXV

Dommului Gr. Grãdiștēnu.

Constantinopole. 19 Iunie.

Amatul meũ domn,

Aici inre Turcii cumpērați de cei ce vor a impãrți Moldo-Valachia ca cãmēșa lui Christ a inceput a face propagande spre a sonã tēremul, și a prepara mințile

pină când lucrul se va pune oficialmente pe tapet. Acești Turci dicu, după propoziția Rușilor și Austriacilor, firesce că este o idee între cabinetele Europei, spre a împăciui Europa, și mai vârtos spre a astupa gura Sardiniei unde poate eși certa saă resbelul, să'i dea Lombardia; Austriei pentru Lombardia să'i dea Valachia cu partea Basarabiei ce aă lăsat'o Muscalii spre a libera Dunărea, iar Muscalii să dea înapoi Turciei Acațicu ce l'aă luat la 1828, și acesta pentru Acațicu să'i dea Moldova cu Basarabia nordică în chipul următor:

Adică, fiind-că acum este comisia ce pune hotarele Basarabiei, această comisiă în locu de a trage linia hotarului după tractatul din Paris de la Bolgrad spre Nord în sus pină la Cotu-Mare saă Cotu-Morii, să țiă drept de la Bolgrad spre Apus pină la unghiul din susul Focșanilor unde se dice Mira, lîngă Odobesci, adică să facă o liniă dréptă de la lacul Burnas din Basarabia pină la Odobesci și partea despre miadă-đi de la această liniă a Basarabiei și Moldovei cu Valachia împreună să o ia Némțul, iar partea despre miadă-nópte a Basarabiei și Moldovei să o ia Muscalul, pentru Acațicu ce dă înapoi. Și acei Turci ce amblă acum cu charta în mână arată la cei-l-alti Turci ideea ce a eșit acum la Cabinete, adaogă: „ Sciți că nu e „ o urétă idee! Pentru Moldovalachia luăm despăgubire „ în bani puși de Sardinia la banca Engliterei. Turcii „ cei simpli dicu: *Berichiat versin*, buiuk-Adam la noi „ este acum. Acum la noi Inglis platit haraim, (înțe- „ legénd cu dobénda de la bancă, *haraim*). Și pe d'asupra „ luăm Acațicu și ne scăpăm și de încurcăturile ce „ ne facú Moldovalachii, ce se pun pe regulă sub dis- „ ciplina Némțului și Muscalului. Acesta de am fi fă- „ cut'o de mult era și mai bine, ansé nu ne lăsa cele- „ l-alte puteri. Acum când s'aă învoit tóte, cată să „ profităm de ocașiă!“ Aceste vorbe le dicu, ansé nu- „ mai ca păreri, éro nu oficialmente spre a sonda, cum

dișeiū, părerile celor-l-alti. Nu sunt mulți Turci ce gustă părerile acestea, ba le și combat cu energiă și cu cuvinte foarte tari. Ânsă de vor rămâne în minister cei cumpărați, ne vînd ca pe vite. Ia și d-ta charta în mână și trage o liniă dréptă de la lacul Burnas pînă la Odobesci și vei vedé cō a fost basat pe ceva autorul chartei apocaliptice despre care ți-am scris când a pus în locū de acea liniă un os de ros, ce vine de la Burnas pînă pe la Odobesci.

Cum de se lovescū ideile Turcilor luate de la Ruși și Nemți cu ale autorului chartei ce combate prin caricaturi sfaturile și învoirile împéraților?

Nuvela cea mai din urmă este cō înaintea Bairamului, lui Reșid ce este în contra de a ceda Turcia Principatele, i s'a propus să ia din nou viziratul, el a dis cō nu'l mai iértă sănătatea a servi. În pređioa Bairamului avu visita mareșalului palatului ce veni din partea Sultanului a'l îmbia cu dinadinsul.

Reșid-pașa a respuns: „Sănătatea o las la o parte, o sacrificū, ânsă nu pot cu onōrea mea a sacrifica și ființa Imperiului. Ceea-ce se cere de la mine, nu pot implini:

1. Cō sunt discreditat înaintea Nației și nu pot pune în lucrare Constituția nouă. Ființa mea în minister va aduce mai mari dificultăți proprii de a justifica prevederile sistematice ale celor ce voiescū a prelungi ocupația trupelor străine.

2. Cō cei ce m'aū calomniat, umilit și discreditat sunt încă în favóre și în credit lîngō Sultanul; și, saū-ei aū avut dreptate și eū nu mai merit a fi chîamat a servi devletului, saū daca am fost drept și merit una ca acēsta, atunci nu mai merită inemiciū mei de a se bucura de creditul Sultanului și al Nației. Pînă când ei sunt în favōrea Sultanului, eū nu pot avé creditū.

La revedere.

I. Heliade.

CLXVI

Domnului N. Russo (la Brussa)

Constantinopole. 1856, luniu 23.

Amatul meu domn.

Am priimit scrisoarea d-tale ce 'mă ai trimis din luniu fără dată, însă nu strică nimic, și m'am bucurat de ocupația în care te-ai aflat și te asfi. Timpul însă e iute și împregiurările nu sufer întârziere. De aceea în locu de a'mi trimite manuscrisul d-tale a'l citi cu anevoie, după cum am început a nu pré vedé ca mai 'nainte, și apoi a țil înapoia, și apoi a căuta spre a'l publica, mai bine ar fi să te scoli îndată și să vii singur cu manuscrisul să mi'l citesci d-ta în vre-o di două, și pe dată să 'l faci a se și publica. Iti voiu mai da și eu câte-va piese ce nu merită încă de a fi *memorandum* dar cari aũ un drept istoricũ, ce s'aũ dat cu anul și cu luna și cu dioa lor pe unde s'a cuvenit a se da, și care bine ar fi să le scie și țera, ca să vadă unde se află și ce ochi aũ pus pe dânsa, cei la care alergãm cu sacul ca la pãrul lãudat.

Te aștept cu bucurie și să tragĩ drept la noi, unde avem casă și masă, și ciorba noastră, adică unde suntem ciorbagii.

Noi ședem la Calengioglu.

La revedere.

I. Heiade.

CLXVII

Domnului Gr. Grădișteanu

Constantinopole. 1856, Iunie 30.

Nimicū n'am de nouă a'ți scrie de cât alaltă-ieri a ajuns Aali-pașa, și se vorbește de schimbarea ministerului. Ieri 'mi-a intrat în mână jurnalul din Constantinopole din 26 Iunie. Ți'l trimit și d-tale să'î veți articolul despre Principate ce le numește într'adins provincii. Il trimit și la Londra și scriu cele următoare :

„Nimicū nu e mai propriū a răsturna mințile și celor mai moderați Români; e un tăciune mai mult pus la părțile cele mai inflamabile spre a ațîța ura Românilor asupra Turcilor.

„Ansă Noguès, redactorul acestui jurnal, se scie de toți cō nu pōte scrie : e un pēcătōs ca și unii gazetari de la noi. Jurnalul lui de la 48 pînă la 53 pe cānd era un ambasador rus la Constantinopole, era plin de articole scrise unele din cancelaria rusescă și altele de fanarioții din Iași și din Bucuresci, și combătea cu inversunare cauza Principatelor. Cum s'a declarat resbelul, firesce cō nu mai putu susține politica moscovită, dacă voia a rămānē în Constantinopole ; și spre a se recomanda saū a se însinua lūngō puterile aliate, el mai mult de cât tōte jurnalele aruncă cu tină asupra Czarului și pledā cauza Principatelor. Acum ertō abia se arētā un însărcinat cu cancelaria rusescă în Constantinopole (Bizani) și jurnalul d-lui Noguès incepu din nou a vocifera asupra Romānilor.“

Apoi arēt sensul acestui articol pe scurt. N'am de ce il copia cānd iți trimit jurnalul a'l citi întregū. Și adaogū la vale :

„Acest articol ce dīce cō plededā causa Turciei, e plin

de sofisme, de erori sistematice cu scop de a discreditat pe Turci. Un avocat simplu nu pierde o cauză, pentru că în lipsa științelor și elocvenței sale sunt documentele și legile ce o susțin; un avocat însă sofist, șiret, recunoscut de malonest face pe judecători a se îndoi și de cele mai înveredate adevăruri, și ruinează și cea mai justă cauză. Acesta face și pentru acesta este salariat redactorul jurnalului de Constantinopole, apucându-se a apăra cauza Turciei.

„Este întrebarea acum: simt Turcii urâtul serviciu ce le face acest jurnal, sau vor lua măsuri spre a nu le aprinde focul pe cap? Se știe că unii din Turci ar fi înțrebat cu asprime pe redactor: pentru acesta, bre! îți dă guvernul o subvenție anuală, ca să ne faci odioși înaintea Europei întregi și mai vârtos înaintea Românilor?”

„Și cu adevărat Turcii astăzi se află într'o situație mai dificilă de cât a Românilor și au nevoie de un ajutor moral din partea Principatelor. Jurnalul de Constantinopole s'a pus a ațîța pe Români asupra Turcilor pînă la revoltă; calcă în paralel și foarte d'acord cu agenții ruși din Principate și cu gospodarii actuali. *Le mot d'ordre între dênșii e tot acela: ura Românilor asupra Turcilor, și jocul e câștigat.*“

Fă și d-ta ceva aci a vorbi gazetele în felul acesta sau cum vei ști mai bine.

La revedere.

I. Heliade.

CLXVIII

Domnului Gr. Grădișteni.

Constantinopole. 1856, Iulie 28.

Amatul meu domn,

Nici o-dată corespondența noastră n'a fost așa de întinsă și continuă ca în aceste două-deci de luni din urmă. Din parte'mi, pe lângă plăcerea ce aveam d'a fi tot-d'a-una în întrevorbire cu d-ta (pentru că par'că te-ași ave de față când îți scriu) s'a mai adaos și dorința de a te ține în șirul lucrurilor ce vedeam că se petrecu p'aici. De aceea în totă scrisoarea ți-am relatat ori-ce sciam, plăcute și neplăcute, în cauza comună.

Am observat ansă că, de multe ori, câte ți-am relatat numai ca să le știi, le ai luat ca risce opinii și principie ale mele; și pentru că acesta numai o presupuneam, n'am încercat a'ți face observația ce îți facu acum. De la un timp ansă încoa și mai vartos din epistola ce 'mi scrii de la 6 Iulie, și din ceea-ce scrii d-lui Zossima cu un curier mai în urmă (mi se pare de la 9) vedu că nu trebuie să mă mai indoiesc în prepusul meu.

Eu, amatul meu domn, adesea m'am sculat de pe patul frigurilor spre a'ți scrie, creșd că era necesariu să te facu să știi la timp câte aflam, sau prin mine ênsu'mi sau de la alții; vedu ansă că în locu să'ți placă scirile ce'ți dam, a ajuns ca cele mai multe să le ieși ca dogme ale mele politice. Noi vedem aci guvernul turcesc ast-fel cum cată să veși și d-ta acolo pe cel franșesesc. Veși fi vedend multe care nu'ți placu, și cu tôte acestea când ai scrie și ai pu-

blica, nu te-ai exprima după cum vorbești în cameră cu un amic intim.

Vedeți că corespondența noastră, fără a ne înțelege și fără a ne pune unul în situația celui-l-alt, a degenerat în polemică. Acesta nu 'mi place și nici nu o așteptam; prin urmare, după cum am tăiat de un an corespondența mea cu Bucureștii, m'am determinat a o tăia și cu Parisul. Te rog să nu'mi mai scrii câtva timp, după cum nici eu nu'ți voi mai scrie. Tot ce doresc este să te ții Dumneșeu sănătos și să fii informat despre sănătatea d-tale. Asemenea scrisori de îmi vei scrie, le voi primi cu bucurie și cu recunoștință; iar nuvele politice și opinii, și punerea la cale a țerei să nu mai fiă în scrisorile noastre pînă când cei ce au putere și drepturi vor pune țerile pe base cum și le vor așterne Români singuri, sau pînă când timpul va ardica vîlul de pe multe și le va arăta omenilor ast-fel cum au fost și sunt.

Adio, amatul meu domn, și Dumneșeu să te ții ast-fel și să te faci a'ți vedea speranțele împlinite, spre bucuria adevăraților d-tale amici, între cari m'am stimat și mă știu ferice și eu. Adio!

I. Heliade.

P.S. Intrebă într'o scrisoare pe d-l Zossima cine este corespondentul din Londra, care ți-a scris o scrisoare și care zice că nu crezi că e Frances. Este foarte Frances Anadam-babadam, și nu te cunoște de cât din nume. Etă istoria. Anul trecut ședeam cu d-l Zossima în altă casă, unde mai ședeau și alți străini; între acestia Francesul acesta se aduna mai des cu noi, și printr'o ședere la un loc de vre-o 7 luni, s'a atășat de noi și noi de dînsul. An, pe la August, a plecat la Londra și ne scrie din când în când; ne și servim câte o dată cu dînsul. Când era în conversația cu noi, a auzit adesea numele d-tale, și de la noi s'a deprins a te

stima și ama. La plecare mî-a cerut adresa d-tale, ca, de va veni prin Paris, să'ți cêră cunoscînța și amicia. De te-a supêrat cîte o hartie douê ce 'ți-a trimis, îți cer iertare și din partea lui și din a mea. Îi voi scrie să nu te mai supere.

CLXIX

Dommului N. Russo (la Brussa).

Constantinopole. 1856, August 26.

Amatul meu domn,

Am priimit scrisôrea d-tale din preună cu tot manuscrisul. Tipograful ne tot ține cu vorba. De când ai plecat n'a fost septêmână să nu'l vêd de cîte doê-trei ori, și tot îmi spune cõ nu 'i-a venit instrumentele. Pe de altă parte eũ m'am fost încurcat pînõ în gût cu doê scrieri, una ce începusem când ai plecat și alta acum în urmă. Cea d'antêiũ scrisă românesce, franșosesce și italiennesce, abia m'am scăpat de dênșa acum vre-o cincî zile.

Mai alaltă-ierî luaiũ din Paris scrierea junelui Boiescu cu o scrisôre. În carte, pe cât am citit (cõci n'am avut timpul a o citi tõtã), vêd cõ autorul e în tôte dupõ cugetele nôstre și ține pînõ la una la drepturile țerei, la teritoriul întregũ al Moldovei, la autonomia ambelor Principate, la dreptul alegerii Domnului, la dreptul reprezentativ. Și în scrisôre îmi dîce cõ a cere cu Basarabia și Bucovina este o sofismă, cõ facă-se o-dată unirea, fiã și fãrõ Basarabia și Bucovina și ênsuși fãrõ autonomiã, adicã cu Domn impus, cu octroiarea Constituției de Sultanul și cu sanșionarea și controlarea a ori-ce legi tot de acestea, etc. Îmi mai

dice c o daca sus tiu c o am fi mai uniți Rom nii de am fi  i cu Basarabia  i Bucovina, de ce n'am  is c o am fi  i mai uniți c and am fi sub Austria, c o atunci venim la un loc u nu numai cu Bucovina ci  i cu Transilvania  i Banatul!!

Nu m e a teptam la ac esta de la un om ce se  ice c o a inv e at drepturile  i legile  i a f acut un studiu profund in acesta.

C and e vorba cu sabia in m an a, p ote cine-va f ar o nici o carte sau tractat la m an a s a conchiste lumea in r eg a, daca are putere sau  omeni  i arme de ajuns. Er o c and e vorba a cere inaintea cabinetelor sau a judec a ii, nu p ote cine-va cere de c at aceea ce'i  ice cartea ce are, tractatele, inscrisurile, etc. C and vre-o dat a a fost Moldovalachia subt Austria ca s a cerem a fi  i acum? Moldovalachia a fost cu Bucovina  i Basarabia peste trei secol i sub suzeranitatea Turciei,  i pe l ung o ac esta a u fost  i Transilvania  i Banatul  i chiar Ungaria  ore-c and sub aceeași suzeranitate,  i prin urmare, dup o dreptul historic u, ar fi cine-va mai pu in ridicol de a cere s a vin a Transilvania cu Banatul sub suzeranitatea Turciei din preun a cu Moldovalachia, de c at s a pretind a a trece ac est a din urm a, cum n'a fost nici-o-dat a, sub suzeranitatea Austriei spre a se uni cu surorile sale r e osate in regiunea r e osa ilor ca popoli. ⁵³⁾

 i trimit ac est a carte necitit a  nc o de mine t ot a,  i dup o ce vei citi-o mi-o vei in napoia.

La revedere.

I. Heliade.

CLXX

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 1857, Ianuarie 3/15

Amatul meu domn,

În alt an intrarăm și ne aflăm tot afară din Patria noastră. Peste patru zile este St. Ioan; peste vre-o două-șeci St. Grigore. Îți urezăm toate fericirile pe anul acesta. De S-tul Ioan, la mine, primul pahar îl vom bea în sănătatea d-tale; de S-tul Grigorie, la d-l Zossima vom face asemenea pentru singurul frate și amic pe care avem și de care sârta ne ține încă despărțiți.

D-l Zossima 'mi-arată tot-d'a-una scrisorile d-tale și tot-d'a-una îl rog să 'ți scrie și să 'ți arate sentimentele mele și stima ce am avut și voi să ai către d-ta.

D'a casă n'am sciri bune; totă familia suferă de lipsa mea și de neavere; pentru că e de mult de când ceea ce mi s'a dat de la Pórtă a încetat firesce, de cum s'a desfăcut tabăra sa și s'a încheiat pacea.

Din țără asemenea nici o nuvelă bună. Sunt foarte nenorocit și mâhnit, dar tot n'ași voi să mă aflu în pelea lui Alex. Ghica, pe care îl cred mai nenorocit decât mine.

La revedere, bunul meu amic și frate. Arată complimentele mele la toți amicii, d-lor Billecocq, Vaillant și Ledain.

I. Heliade.

LCXXI

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 1857, Ianuariu 10/22

Amatul meu domn,

Alaltă-ieri Luni în ziua de St. Ioan, aflându-mă la masă dinpreună cu dd. Zossima, Russo și Contele Kö-rodjay, feciorul intră și 'mî aduce o scrisóre. Era de la d-ta, cu data din 2 Ianuaru. După timbru și sigiliu, cu toții strigaróm: de la Grădiștenu! Sunt pré bē-trân, și 'mî-e rușine să 'ți spui în față ce am simțit cu toții: ei! poți să 'ți inchipuiesci cō scrisórea de urare nu ajunge așa des în viețã de la Paris la Constanti-nopole tocmai în ziua și la ora destinată. Nu începuseró a închina în sănătăți, și cum citiú cele doué prime rënduri, toți impluró paharele și spontaneú stri-garó: *Să trăiască Grădiștenu.*— Să trăiesci, frate și a-mice, și Dumneđeu să ne întâlnească sănătoși în țerã! Aceași urare am și pentru St. Grigore, și fiã așa de fericite cum să'ți ajungă chiar în acea di, cum 'mî-a ajuns a d-tale; și aceeași urare am avut și voiú avé pînó la capétul vieței mele.

Fóia de astăzi a *Pressei de Orient* coprinde cō mi-nisterul Otoman se ocupă cu redacția unui firman prin care se dá voiã emigraților de a reintra toți în țerã. Sã dea Dumneđeu să fiã adevérat pentru toți emi-grații fără excepție, și pentru mumele, consángenií și copii lor. Pentru mine ansé nu o cređ să'mî fiã reser-vat de a muri în țerã. Am o presimțire cō mă așteptă noú persecuții, pentru cō circumstanțele sunt grave. Le aștept cu apatiã: viiã cō nu mai e mult de su-ferit; cât am trăit nu voiú mai trăi. De copii numai mă dóre sufletul cō rămân orfaní și sărací.

Sunt foarte simțitor la aducerea a-minte a d-lor Ledain și Prëve; și e o mare greutate pe sufletul meu că n'am putut încă desface pe cei mai buni, mai indulgenți și așteptători din creditorii mei. Mișlocurile mi s'au tăiat toate, și cheltuelile mi s'au înmulțit.

Aproposito. Am vădut de multe ori în scrisorile d-tale către d-l Zossima că mă numesci autorul unor scrisori sau scrieri. Te rog, amatul meu, să nu mă mai numesci către nimeni, acolo unde nu veți subsemnat numele meu. Circumstanțele sunt grele, și apoi în bal însuși, unde se duce cine-va ca incognito și are adesea marca înadins cum să fiă cunoscut, pusă pe umere, și tot e în drept a cere de a nu 'l chiama cine-va pe nume.

Numescă-mă străinii, ier pe amicii mei îi rog să nu mă numescă acolo unde nu ved numele meu; și acestea nu le dicu pentru trecut, ci pentru viitor. Ori-ce vei vedé fără numele meu, dá'i drumul daca îți place materia sau forma, dar tací numele.

De ne vom mai vedé îți voiú spune cuvintele și le vei afla juste.

La revedere. -

I. Heliade.

CLXXII

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 1857, Martie 12.

Amatul meu domn,

În scrisoarea d-tale din urmă, ce am citit'o cu lacrimi de bucuriă, mă întrebî dacă mă mai țiu de decizia de a nu mai avé corespondențe politice. Da, tot mă țiu și ecè cuvântul:

Când se corespund ómenii e semn că nu sunt de față și tot în același loc; căci de n'ar fi așa, nu 'și-ar scrie, ci ar vorbi, ar discuta, respunsurile ar av replică și s'ar înțelege. Fiind dar că nu se află în același loc, este pr natural ca fi-care, de și a aceleași principii și același scop, să ved lucrurile din punctul său de vedere unde se află, și prin urmare diferența, și ec o neînelegere ce are nevoie de 30 de zile pîn să se explice sau să se încurce și mai rău, cci evenimentele se succed și fi-care nu încetd de a le ved firesce din punctul său de vedere.

Îmi pare rău că experiena acsta n'am fost făcut'o de mai 'nainte ca să'mi facă și hotărirea acsta, că m'ar fi scpat de multe explicaii și neînelegeri cu ómenii ce am stimat, și ale căror scopuri și aspiraii n'a fost diferite de ale mele.

Așa dar numai de sntate să ne scriem, și cnd va da Dumnezeu să ne mai întlnim, sunt sigur că ne vom înțelege; pentru că nimeni nu vrea rul, ci fericirea Patriei și pentru că, cum ice versul popular:

Unde sunt temeiuri bune
Nu pot face stricăciune.

De temeiurile sau principiile d-tale sunt pr sigur, și de vei fi și d-ta de ale mele, n'avem a ne îndoi unul de altul.

Ca să vei cum merg lucrurile în țr, aflai de cviin a'i trimite nsuși o fi dintr'o scrisre ce am fost luat de acolo cu data de 13 Februarie. Sci c cunosc și d-ta multe d'acolo; însă este necesari să sci și fragmentul acesta ce arată pînă unde se rtcesc ómenii, sau voiesc a rtci pe alii.

Cine este Basile Boerescu despre care se vorbesce în fragmentul alturat? E tot ce ved e că omul iși d părerea după cum a ved și vede lucrurile. Merit dar bietul om numai de ct să fiă prepus că

e cumpărat de Turci sau de Nemți? Când ómenii judecă cu asemenea capete și împinși de pasiuni atât de violente, nu e speranța mare.

La revedere, amatul meu domn. Eú nu sper să șed mult în Constantinopole. Unde mă voiú duce ánsé? Eú énsu'mi nu știú. De nu mă voiú duce eú, mă vor duce alții. Viéța erantă și nesigură mă áșteptă din nou. Áși dori să nu mă ducă alții pe unde 'și-a întărcat Naiba copiii, ci să plecú singur, și atunci firesce cò voiú avé nespusa mulțumire de a te revedé. Cu cât mă consolă speranța cò te voiú vedé și 'ți voiú stringe mâna, cu atât miđlócele plecării sau pecuniare, imi sunt fórte scurte. Ce am avut din sérăciă s'a scurs tot de vre-o patru luni încoa.

Salută din parte'mi pe d-nii Billecoq, Vaillant și Ledain. Unde se află vėrul meu C. Racotă?

I. Heliade.

Étò fragmentul.

Mult respectabile domnule Eliade,

.....

Cum ți se va păré aflând cò și cei din Paris áú început a recunósce, tocmai acum, cursa întinsă patriei lor prin tractatul de Paris, și în contra căruia d-ta á început a vorbi și scrie áncò de la Aprilie? D. N. Rucărénu, care e de cate-va díle aici și care face onóre numelui de Rómán, a fost invitat a-sérá la un club compus de tot ce tuna și fulgera pinò aci în contra celui ce le da de scire cò Uniunea e o cursă și cò prin acel tractat drepturile nóstre sunt violate. Dupò ce d. Rucărénu le demonstrá și probá în lungú și în lat rătécirea în care áú jucat și jócă cu toții áncò, și cò, prin inițiativa d-lor la manifestații trecute și viitóre, nu facú de cât a îmbránci patria în pre-

cipițiul deschis de garanții drepturilor ei; cõ în mijlocul a doẽ extremități în care figurédã la un cap un firman și la cel-alt un Hatti-Şerif, autonomia nõstrã nu põte sta de cât ca o prunã pe colacũ; dupõ ce, dicũ, îi fãcũ sã se ruşineđe de câte aũ scris, đis și fãcut pînõ aci, un filosof, saũ mai bine dupõ pronunția ardelãnã un filozof cinicũ, un om care vorbesce cu duşii de pe lume de mult invẽţat ce se crede, d. Emanoil Angelescu, scõse o scrisõre din sin ce o priimise chiar în acea đi de la Basile Boerescu din Paris, și citi adunãrii cele ce amicul sãu îi scria în privința situației nõstre de astãđi, cõ adicõ tractatul de Paris e perfid, cõ patria e în cel mai mare pericol, și cõ singura mãntuire stã în abstenența la vot. Adunanța e convocată și pe diserã ca sã desbatã nu cum-va *banii Turcilor saũ ai Nemşilor aũ strãbãtut și pînõ la Paris.*

CLXXIII

Domnului Gr. Grãdiştenu.

Constantinopole. 1857, Aprilie 16.

Amatul meũ domn,

Am priimit a sãrã scrisõrea d-tale din 1 Aprilie și fiind și eũ și d-l Zossima cam convalescenți și cam departe unul de altul, nu ne puturõm vedẽ ca sã'i o comunicũ și sã'ți rãspund la câte imi scrii ca sã'i dicũ. Cu a doua postã vei avẽ rãspuns saũ de la mine saũ de la d-lui.

Fiind-cõ eũ şedũ mai aprõpe de postã, sunt însãrcinat a lua și ori-cãte scrisori saũ alte plicuri adresate pe numele d-lui Zossima; și grin urmare priimiiũ și insciințãrile despre *Le Comptoir roumain.* 'Mi-a plăcut

întreprinderea, am felicitat-o și facu urări pentru reușita ei. Imi pare bine de scrisoarea ce ai dat d-lui Ledain, spre a se duce la familia mea ca să fiă cunoscut. Insciințările ce le-ai trimis le voi da d-lui Zossima, și 'i voi dice (dupo părerea mea) să le comunice și neguțătorilor români de aici Polychroniade și Simo-nide, cu tôte cö cel d'antöiu se aflä de câte-va luni la Bucuresci.

În Bucuresci lucrurile sunt de plâns, imi dici în scrisoarea d-tale: „nu sciü ce va face Ghika, căci póte îndrepta multe“! Și eü diciu tot așa și imi place cö mi se întempinä ideile. Ghika a vrut să facä ceva, dar nu l'au secundat cei ce se diciu Nația. El, în poziția în care nefiind Domn cu Adunare generalä, ci funcționar numit de Pörtä, nu póte face alt de cât saü a'și da demisia de crede cö nu e păgubitor causei, saü pe de o parte a pune în lucrare instrucțiile și ordinele ce i se dau, iar pe de alta a da raport de cele ce face Nația färö a le falsifica întru nimicü. Dacă dar Nația se întrece a felicita și a bine-cuvênta firmanul, dacă cei ce se diciu astädi patrioți progresisti, naționaliști, se ducü în cärduri spre a pré-inälța pe comisarii puterilor ce au concedat Porții dreptul de a da firmele și de a considera țerile nöstre ca *provincii* ale Turciei, ce fel de raport altul va puté să dea Ghika de cât descriind lucrurile cum se facü. Tot ce putea face era să numescä 16 administratori de credință și patrioți, cu instrucții de a lucra în județe ca Români și de a considera ordinele ce li se dau de la minister numai ca forme bune de pus la dosariü. Am sciințä cö a vrut s'o facä, și a dat peste ömenii tot imprudentii saü cari nu l'au priceput. 'Mi-a scris despre acösta chiar unul din acei imprudentii ce nu l'au priceput și care nu e dintre cei orbiți pentru dênsul. 'Mi-e témä să nu se rätécescä acea scrisöre cö 'ți-ași trimite-o; este bunä änsö de a servi ori-când de document. A

pătit'o Ghika acum, mi se pare, intocmai ca la 1836, când într'un fel da planul cum să urmeze generala Adunare, și alt-fel urma acésta.

Mulți din Româniî ceî neinteresată îmi scriu cõ de vor lua parte, vëdënd cõ nu pot face alt-fel la Divanul ad-hoc, se vor duce acolo numai ca să proteste în contra călcărilor ce s'aũ făcut drepturilor țerei și să 'și ia apoi căciula să iésă afarõ. De la dis ansë pinõ la faptă este cam lungă distanța; ferice de ceî ce ajungũ.

Eũ am de gõnd a protesta. Ce dici? Și de nu o voiũ face nu e de témă de persecuții, cõci acelea nu mē sperîă, acelea mărescũ sufletul omului, ci de ridicol; 'mi-e témă să nu fiã taxat sacrificiul meũ cel mai de pe urmă de *fanfaronadã* ce nu mai are nici de cum locũ la situația și vërsta mea. D-ta ce ai de gõnd să faci? Româniî de acilea din Paris cu cari te întelnesci ce aũ de gõnd să facã?

Imi scrii cõ ai aflat cõ s'a tăiat pensiunea familieî mele. Acésta e lucru vechiũ. De la Iuliũ nici eũ nici familia mea nu mai luãm nimicũ.

Mē întrebî unde am să plecũ? Cum? în ce mod? Nu sciũ singur. Atãta sciũ cõ de când Põrta a dat firmanul, mie nici de cum nu mi se mai cuvine a ședé în Turcia; și tõtã đioa ce vëdũ cõ mai întãrđiũ mi se pare un pecat mai mult peste tõtã sarcina altor pëcate ce ca om ași fi făcut în 55 de ani. De n'am plecat ancõ este cõ n'am avut cu ce pleca; sper ansë a realiza o micã sumã cum cel puçin să pot trãi un an de đile într'un colț al lumii. De voiũ vedé cõ nu potũ realiza acea sumã, ce m'ar scuti de a nu face sgomot, mē voiũ duce a mē constitui prisionier la Snagov, în țerã; iar în Turcia nu mai pot remãné, cõci nu'i recunoscũ dreptul de a reținé nici un Român în coprinsul ei, cum nici acela de a convoca reprezentãții țerei nõstre. Româniî ce aũ stat pinõ astãđi în

Turcia, s'aũ considerat ca 6speŭi, ca Magherii ŝi alŭii, iar nu ca prizonieri, ŝi ca prizonier eũ unul m6 ducũ sã mor in temniŭele ŭerei mele, ce singurã are dreptul sã m6 judece ŝi sã m6 pedepsescã. De nu m'am dus pin6 acum in ŭerã fãr6 voie ŝi fãr6 pasaport, este c6 n'am vrut a fi inŭeles ast-fel cum nu sunt, adicã n'am vrut sã m6 credã unii-alŭii c6 am mãnãrimea de a m6 afla in impregiurãrile de acum in ŭerã. De ar fi fost ŭerã mãcar cum era sub Őtirbeiũ, m'aŝi fi dus indata dup6 firman a m6 constitui prizonier in Sna-gov, unde sã mor cum a murit Tychon.

M6 intrebĩ ce schimbãri ŝi numiri a facut P6rta, dup6 cum 6ice jurnalul de Constantinopole? Nu sciũ, ŝi nici nu citescũ acel jurnal.

V6dũt-aĩ broŝura saũ analisa broŝurei generalului Jochmus?

Acest general este n6mŭ; a servit Turciei ca ferik (general de divisiã) in resbelul ce a avut cu Mehmet-Ali din Egypt. Inturnãndu-se in ŭerã luĩ la 48 a fost ministru la Francfort din partitul Austriei; era intim al arhiducelui Ioan. Acum are sub tipar o operã in do6 volume, ŝi tem6ndu-se c6 nu va eŝi afar6 pin6 e ferul cald, dã afar6 o broŝurã in care aratã materia ŝi scopul acelor do6 volume.

El 6ic6 c6 cunoŝce Turcia in lungũ ŝi in lat, in sus ŝi in jos, de la cei ce o guvernã pin6 la cei guvernaŭi, ŝi c6 acest Stat nu mai p6te ŭin6; c6 amalatul despre care vorbia Czarul Nicolae, acum e moribund; m6re mãine saũ ŝi astãdĩ ŝi 'ŝi-a subsemnat singur m6rtea in tractatul de la Paris din 30 Martie. Ce e de facut dar6 in interesul Europei ŝi al civilizaŭiunii Orientului?

Austria e in bunã inŭelegere cu Englitera; cu Rusia iar a fost tot-d'a-una amicã, pentru c6 de cãte ori ac6sta a facut resbel Turciei, Austria a consimŭit ŝi n'a incomodat'o nici-o-data despre Carpaŭi, de la spate

saŭ de la cste ; ŝi c nefind ĩn rumpere cu Rusia, pot iar frte bine a se ĩnþelege. Aŝi dori, ¼ice Jochmus, să se tragă o lini de la ĩmbuctura Oltului pĩn la Salonic. Partea despre rsarit, adic Moldova, Țera rmnesc cea mare, do prþi din Bulgaria, Turcia cu Constantino-pole să fiă ale Rusiei ; Oltenia, o parte din Bulgaria, Serbia, Bosnia, Munte-Negru, Albania ale Austriei. Egyptul, Siria, insulele Archipelagului, să fiă ale Engliterei. ĩn ct pentru Franþa să n'o mai considere ĩntre cele vii, cci popoul e ĩn starea ĩn care se afla Bizanþul (*le Bas-Empire*), iar guvernul actual al ei, ca unul ce are inemici attea ŝi attea partite, nu se pte ¼in saŭ dura mult. Srta Franþei va fi cum o va destina acst nou snt ŝi triplă Alianþ. — Adaoge apoi generalul Jochmus c ĩmprþirea acsta se pte face după cum s'aŭ preparat lucrurile chiar prin tractatul din Paris, fără nici un rebel, fără a se descrca o puŝc. Adic Romnii aŭ drept a se ex-prima, Romnii cer uniune ŝi prinþu străin ; Turcii, nu vor, Turcii prin urmare sunt odioŝi. Turcii vor cta a'ŝi susþin pretenþiile. Romnii se vor scula ŝi vor face turburări. Muscalii vor intra ĩn Principate ca să nu lase pe Turci. Muscalii vor fi dar aclamaþi ŝi bine priimiþi de Romni. — Nemþii vdnd acst pur-tare a Muscalilor ŝi artndu-se că sunt supraþi, vor intra ŝi ei ĩn Oltenia, ĩn Serbia, etc. Englesii supraþi ŝi ei de purtarea Muscalilor ŝi a Nemþilor, vor des-barca ĩndat ĩn Egypt ŝi ĩn cele-l-alte prþi, ŝi t ĩmprþirea gata.

Ce ¼ici d-ta de un general nemþ ce dă afară un ast-fel de plan ? Nu e tras acest plan cu scirea guver-nului de unde aŝtept totul ?

Nu sciŭ daca 'þi-aduci aminte de un *Memoriŭ* ce am dat la 1855 ŝi care făcea parte din alte patru ce þi le-am trimis cu un Frances, d. Letellier. Acolo ar-tam c Europa oficială n'are de inemic destinat a

distruge de cât pe Turcia și pe Franța și mai vârtos pe cea Napoleoniană *), și cò prin urmare nici o alianță nu e mai naturală de cât între Turcia și Franța. Ce vor dice acum Napoleon și Turcia când vor citi pe Jochmus? Îmi pare rău cò n'ai priimit acele hârtii de la d. Letellier; un Memoriu însè sciù cò l'ai luat, pentru cò mi'ai scris despre dènsul. De nu l'ai perdut, mai citește'l acum.

Nu sciù de priimescî *Concordia*. Eă la câte mă întrebî despre țeră, îți trimit numerele aceștea sub bandă. De nu priimescî acéstă fôia, scrie'mî să'ți mai trimit și pe cele ce îmi vor mai veni.

Rèspunsul lui Bulwer din No. 13 este semnificativ. Nu sunt pentru dènsul, dar îl amintescù pentru-cò dă să înțelégă cugetul puterilor, ca să sciî ce să sperî de la dènele.

Comisarul Franței nu face de cât a încuragia pe sub mână agitațiile, și formal nu vorbesce nimicù, nu promite nimicù.

La revedere, și facă-le Dumneșeu tóte bune.

I. Heliado.

CLXXIV

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 1857, Aprilie 20.

Amatul meü domn,

Cu acéstă scrisóre voiü a raporta o faptă. Alaltă-ierî un emigrat strein 'mi-a adus acéstă scrisóre în nemțescè, spuindu'mî cò este însărcinat a o traduce

*) Profeția de la 1855 s'a implinit pentru Franța Napoleoniană la 1870, și pentru Turcia la 1878. (Locustenu).

in italienește și a o trimite la jurnalele din Piemonte, și 'mî țise: fiind-că am crezut că pôte interesa pe bunii Români, și fiind-că nu mi s'a încredințat ca un secret, creș că vë serv causa comunicându'ți această copiază ce mi s'a dat și mie spre a o comunica în italienește unde se cuvine.

Etă acea copie, citește-o și judec'o din punctul de vedere unde te afli. Eü nu sunt de cât un raportor de o faptă, și n'ași dori să pat și cu această ce am pățit când am dat de scire în anul trecut de cabalele ce se prepara.

Îți dau traducția acelei copii ast-fel cum 'mî-a tradus'o din nemțesce în franțusesce cel ce 'mî-a comunicat'o.

Constantinople. 15 Avril. 1857

Au comité démocratique central à Londres.

„ Comme il me paraît de notre intérêt à favoriser
 „ l'union des deux Principautés danubiennes, je m'em-
 „ presse de communiquer au comité que le gouverne-
 „ ment turc vient d'envoyer à Bucarest un agent nommé
 „ le Baron Richard de Reichtin-Meldeg, natif du Ra-
 „ tisbonne, espion et agent provocateur de l'Autriche
 „ Il a été recommandé à la S. Porte par Mr. Noguès,
 „ le rédacteur du Journal de Constantinople. Il est
 „ pourvu de recommandations pour les membres les plus
 „ influents ou notables des clubs de Bucarest, et il est
 „ parti d'ici le 8 de ce mois (Avril) en société de ma-
 „ dame la princesse Ion Ghika, muni d'un passeport
 „ américain. Le prétexte de la présence et de son sé-
 „ jour en Moldovalachie est celui de se donner pour
 „ correspondant des journaux unionistes de l'Europe
 „ (et par conséquent pour un des partisans les plus
 „ zelés de l'union); mais spécialement il est chargé
 „ de la mission secrète de travailler les esprits de ma-

„nière que dans les Divans ad-hoc soit faite la mo-
 „tion pour la réunion aussi de la Bessarabie et de la
 „Bucovine aux Principautés, afin de faire par celà la
 „Russie se dégouter de ses idées unionistes, et d'a-
 „bandonner cette tactique.“

„Signé Grossmann.“

Eü n'am ce să mai adaogü aici de cât ceea ce më
 privesce. D-ta scii bine cö äncö din memoriile mele
 publicate la Paris 1850, din memoriul ce am dat la
 Şumla către guvernul turcö şi din alte scrieri de a-
 tunci, scrieri şi vorbiri, părerea mea constantă a fost
 cö Basarabia şi Bucovina, ca părţi integrante ale Moldo-
 veii, ce Turcia ca depositară n'avea dreptul de a le da
 nimenui şi pe care Austria şi Rusia nu le pot ţine
 legalmente, Basarabia şi Bucovina sunt un drept al
 Moldovenilor ce le-aü pus în deposit la Turcia, şi cö
 acest drept nu se póte aliena nici preface din natura
 sa orî cât ar fi intrigele şi violenţele de mari. El va
 exista cât va exista şi istoria ţerilor nöstre şi nu se
 va perde de cât cu dënsa împreună. Eü nu l'am in-
 ventat, ci apërarea lui cât a fost în putinţa mea,
 m'a costat şi më costă sacrificiul a cinci copii; apë-
 rarea acestui drept 'mă-a închis şi imi închide äncö
 porţile ţereişi lipsescü pe copiii mei de tatăl lor şi de
 ajutorul ce le-ar fi putut face.

Ion Ghica a pus mâna pe ideia mea spre a o dejuca,
 a lua un aferim de la Turci cu degenerarea ei în acest
 chip, precum a făcut şi în anul trecut. Atunci a dat un
 proiect Porţii prin care îi arată cö Români cer lucruri ce
 nu le cerea în adevër, dar care le plăcea Turcilor. Şi
 ast-fel de la Turci ia un aferim şi guvernul de Samos,
 iar către Români, pentru cö proiectul îi era neomenos
 şi infam, împrăştiă vorba cö eü şi d-ta suntem autorii
 aceluï proiect. Ast-fel face şi acum; imi iea ideea, o

degeneră ast-fel cum s'o discredite în ambele țări și să iea pe de altă parte bravure de la Turci.

Prin urmare eū, fără a 'mī abandona religia și a ceeași stăruire de a apēra acel drept când ocazia se presentă, mă simt dator acum a'mī ineca urările și a da de scire la tot Românul să nu se lase a deveni în-celatul acestui Baron Richard. Scrie și d-ta în țēră la cine se cuvine să iea mēsuri să nu deviž organe orbe ale acestei cabale. Să'si caute de ținta ce aū înainte a *adevērarei uniunii*, și fără d'a pronunța acum nici Basarabia, nici Bucovina, să se țiiă strins de litera și spiritul tractatelor nōstre cu Turcia, cōci acolo e tot ce am dorit și dorim. Din acel punct plecând, a-jungem la tōte scopurile nōstre și dejucām planurile inamicilor. Toți ne voiescū rēul, frate; toți vor să ne pingelēscă. Veți pe Turci cō imi închid porțile țērei pentru-cō am *pomenit* de Basarabia și Bucovina, cō trimit și acum un agent austriacū să facă propaganda ideii mele, nu în folosul Romānilor cum a fost și este inima nōstră, ci spre a le anula tōte sfortārile făcēnd a da în cursă. Ce trebuie dar să facă Românul cel drept și adevērat. Kai τὸτο δὲ πικρὸν, κάκιστον μὴ ἀπίστευαι, la unele impregiurări și la altele și de una să ne ferim și de cea-l-altă, și să ținem linia saū fāgașul tractatelor.

Veī vedē acum pe corifeii cluburilor, ce toți sunt consāngi și amici ai lui Ion Ghica, veī vedē ce limbagiū țin dupō venirea baronului Richard cu scrisori de re-comandații către dēnșii.

Scrie să se ferēscă de dēnsul și de cei ce 'i vor adopta marafeturile; să nu dea în cursă, și puțin imi pēsă ce vor dice saū vor vrē să cređă de mine dupō tactica ce a luat Ghica de a da douē lovituri de o dată; puțin imi pēsă, crede-mē, de tot ce e mai rēu pe lume, numai cauza să se mântuie.

La revedere.

I Heliade.

CLXXV

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 1857, Maiu 8/20

Amatul meu domn,

Am luat scrisoarea d-tale din 29 Aprilie. Am vădut câte imi scrii de domnul ce face la portrete: facă-le cum il va lumina Dumnezeu. Tot ce vedu ansu dupo programa sau prospectul ce 'mi-ai fost trimis o-data, este un om sau de gasca sau influentat de gasca. N'are inainte imparțialitatea sa iea cel puçin pe toti omenii cocotați din tote țerile, de tote colorile și de tote calitățile, ast-fel cum sa 'și faca un camp vast și variu de viețele, de defectele, de viciuri ensuși, și recomandand unele, biciuind altele sa faca o scola de morala și de politica pe exemple vii. Nu, nu face asa, ci venind la Turcia, nu mai afla omeni de cat pe toti de coteria lui Reșid-pașa. Un Turcu care sa faca cat un Vefik și Musurus și Calimaki este și Mehmet Kiu-pursli, și Mehmet Ali și alții, și ar afla cine-va tipuri originali naționali in unii ca acestia, iar nu ca in cei ce momiteșcu pe europeni, și nu sunt de cat mascarada Europeanilor și rușinea Turcilor. Așa face și pe airea. Lasă'l la Dumnezeu. Scria ce va voi co nu merita sa chieltuiesci nici bani, nici timp. De la Regnault ne vin tote relele din dioa de astăzi; el și cu S-t. Marc Girardin a inebunit pe Romani și 'i-a facut sa aduca țera in starea unde se afla. Crede-mu, sa sciū co me injura ast-fel de omeni, m'ași simți onorat in consciința mea, pe când laudele lor me înfiōră ca și mângaierea unei vipere ce ar trece alunecând pe pelea mea fără sa me musce.

Caimacamul, cum dici, a pătit'o reu. Ce sa 'i faci?

a fost și este, cum dice Balzak, din numărul predestinaților. De ar fi fost însurat, nimeni n'ar fi avut cörnele lui; ca Domn și Caimacam, nimeni n'a creat îngrății ca dñsul, pentru cö el tot-d'a-una pe Grații le a tractat nu de vergini spre a alege unde să facă binele, ci de prostituate. Va păți și mai mult, pentru cö merită. A desprețuit și a maltractat pe cei ce 'i au vrut binele, și s'a coborit pînö la lingușire cu cei ce 'i-au săpat gröpa. Acum nu e de güt de cât cu Mavru, etc. etc. Acestea le sciü și le-am sciut; ilusiñ nu 'm'am făcut; mi-am făcut datoria, și a'și face cine-va datoria fără ilusiñ este echivalent cu a dice bine și celui ce sciñ cö e dispus a'ți face rău. De ași fi aflat din cei ce au domnit la noi pe altul mai bun de cât dñsul, l'ași fi preferit pe acela, și cu *bun* nu înțelegü către mine, ci către țără, cöci către mine în persoană Bibescul și Știrbeiu au fost mult mai omenoși de cât Ghica; dar nu mi s'au lipit de inimă. Pe Știrbeiu și pe Bibescul 'i-am maltractat în scrierile mele și ei s'au purtat omenesce cu străina și sveturata mea familie. Nu era săptămână să nu fiă cercetată. Ghica din contra, la toți cari l'au trădat s'a dus de 'i-a vedüt; numai la familia mea n'a trimis nici unü căne s'o cerceteđe. Când a plecat din țără la 42; eü care n'am sărutat în viața mea mâna nimenui de cât tatii și preotului, i-am sărutat mâna de adio și mi-a dat'o ca la un căine. Când am fost în Bucuresci, la 55, m'am dus cu cea mai mare bucurie de l'am vedüt, uitând töte câte a scris și d-tale și lui Nicolache din Viena despre mine, și m'a priimit ca și când i-ași fi fost intendent al curții ca Dobre, unde Bibescu, când m'a vedüt aci, m'a îmbrăcișat și m'a sărutat cu lacrimi.

Cu acestea voiü să'ți spuiü cö eü amü avut în tot-d'a-una un alt cot, și nu al egoismului său al amorului meu propriü, cu care să mësor mărimea și

calitățile ómenilor. Nu m'a maltratat nici un boier, nici un Domn ca A. Ghica, și cu tóte acestea tot el e mai leal, mai onest și mai patriot dintre boierii ce cunoscú.

Copia de pe scrisórea ce'mi ceri, nu pot să ți-o trimit, decât te voiú face s'o veđi în original când ne vom întelni, e un document despre purtarea actuală a lui Ghica, scris chiar de cel ce il acasă. A'ți trimite copią or să ȕică cõ e fabricată de mine; a'ți trimite originalul 'mí-e témă să nu se pérđă, rătécindu-se ca și cele ce ți-am trimis prin Lettelier.

Căți-va Románi din țeră, ca Rucărenii și alții imi scriú: „Mulți din emigrați vin în țeră, d-ta (adică eu) ce ai de gõnd? Vino mai curénd.“ Le-am răspuns cõ ași fi dorit ca nici un Român să nu intre în țeră după cum intrarõ unii. Ómenii sunt liberi să facă cum voiescú și cum se pricep. Eú unul nu voiú să intru în patria mea de cât ca supus român, iar nu ca raia. Și de sunt culpabil, prefer a bine-cuvénta mâna carneficeluí ce, executând voia patriei, imi va obori capul, de cât să intru cu elú în sus în puterea unei *teşkerelle*. Nu suferú nici *teşker*ea turcescă, nici visa turcescă pe passaportul meu. Nu pot să recunoscú Turciei dreptul de a da voiă unuí Român să intre în patria lui. Și în fine, de voiú avé pécatele să fiú *raia*, nu voiú puté trái între 5 milióne de ómeni liberi și autonomi ce s'aú lăsat a fi tractați de raiale și se întrecú a se duce spre a executa firmanul.

Copia ce 'mí-ai trimis după scrisórea către Redactorul *Timpului* am dat'o chiar așa scrisă cu mâna d-tale d-luí Zosima s'o trimiță fratelui său, după cum scrii, și acela s'o arate lui Busuiocénu fără să 'i-o lase în original, de va voi să scóță copią.

Mulțumescú d-luí B... de aducerea aminte și mă măgulesce suvenirea d-luí; ánsé nu sciú să'i fi trimis nimica.

De la d-l Ledain am primit o scrisóre ; 'i-am răspuns, și astăzi luaiú răspunsul la răspuns. Imi scrie cö se preparä a pleca.

De la vërul meu Racotä am luat o scrisóre. Te rogü sä faci a'i prinveni unde se aflä, acésta a mea. Vöd cö a început a se desilusiona bietul bäiat, și vede mai limpede. Din țérä imi scriü tot așa ; li s'a luat ómenilor cataractul de pe ochi. Dupö vr'o douë luni vor vedé și mai limpede, când vor vedé cö puterile străine, saü përul läudat unde alergaserö cu sacul, spre a le implini cererea de principe străin, le vor impune saü pe un fanariot saü pe Kiselef.

Eü nu es din casä, și am întrebat pe d-l Zossima de este adevërat cö Austriaciü aü luat drumul de fer, cum më întrebü, de la Stambul pînö la Salonicü ? Și 'm'i-a ñis cö este adevërat. Ast-fel de contracte änsë se facü și se desfacü.

Pe Baligot nu'l vöd și nici nu voiü sä'l vöd ; ast-fel de ómeni sunt mai rëi și mai fatali de cât tälharii ca Catärgiu de la Smirna ce trimitea din pădure mandate ómenilor din cetate : „trimite'mi in cutare locü cutare sumä, daca vrei sä mai träiesci.“ Așa facü și ei din cantorul lor : pun taxe pe ómeni de 500, de 1000 și de 2000 de franci, dupö om, și cer de a'i trimite și apoi îi injurä in gazete Așa a făcut și lui Știrbeiu și lui Ghica și altora.

Despre banii ce așteptü d'aici, nu sciü ce sä'ti răspund, cöci n'am vödut ñilele acestea pe d-l Zosima. Tot ce sciü este cö mai deunädi a venit la mine și 'm'i a ñis : „Daca veñi pe Sturza (Grigore) rögä'l sä primescä de la mine acea 1000 fr. și sä scrie Olgei ca sä'l dea Grädištenului la Paris.“ M'am dus într'adins și 'i-am propus. 'Mi a răspuns : „Soçia mea nu se aflä de ajuns in fondurü : imi scriä sä'i trimit bani ; prin urmare nu'i pot trage poliță sä dea bani. Este änsë sä plecü peste câte-va ñile la Paris la familiä, și de'mi

vor da voiă, primescū bucuros mii de franci s'o ducū singur." Atăta sciū.

Broșura lui Jochmus este scrisă în nemțesce. Librarul de unde a luat'o colocitorul meu nu mai are. Librarul Germaniei din Paris pôte să v'aducă de la Lipsca unde s'a tipărit.

La revedere.

I. Heliade.

P. S. Titlul cărții lui Jochmus ți'l trimit cū posta viitoare, cōci nu se află ađi în casă, cu tōte cō librarul din Paris trebue s'o cunōscă.

CLXXVI

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 1857, Maiū 14

Scrisōrea d-tale din 27 Aprilie prin care imi trimiți și o copie a alteia către d-l Busuicēnu, pe oricare altul l'ar fi bucurat; mie ānsē 'mī-a adus cea mai mare întristare. Câte voiū a'ți scrie nu le pot exprima de cât prin vocea viie, de față. Tot simțimēntul, tōtă durerea își aū figura lor, ce se vede pe chipul, în ochii celui ce le exprimă.

Acēstă scrisōre a d-tale mă face a vedē cō din disgrație s'aū realizat, saū sunt aprōpe a se realiza temerile mele, saū tristele mele prevederi: de ași fi avut dece viețe le-ași fi dat pe tōte, numai să nu fi eșit adevērul așa de desolant. Mai bine de mii de ori ași fi preferit a se realiza ilusiele frumoșe ale unei junimi energice și nobile, să fi vėdūt o patriă unită, liberă, independentă și eū să mor afarō din

ca asupra de îndărătnic. Făceam schimbul bucuros cu toți compatrioții mei, și le diceam fără durere: Eu vă voi da patrie liberă dupe dorința inimei vóstre, și dați-mi mie, în eternitate, numele de vândut și de trădător.

Disculparea mea, curăția mea, demascarea calomniatorilor mei, nu folosesc întru nimic, amatul meu, pe frații noștri. D-ta vedu că te-ai desilusionat, și vedându-te că nu mai ai speranță, durerea mea devine și mai mare, căci îmi diceam: bine, eu văd lucrurile ast-fel, dar dacă nu văd bine? dacă alții văd mai bine? dacă speranțele lor se vor împlini; dacă ei înocă de a perde țera, o vor mântui? Și aceste îndoieli era singura mea consolăție înaintea viitorului ce-l vedeam așa de trist. Acea consolăție o perdui când vedui că și d-ta vedeai ca și mine. Ah! facă Dumnezeu să mor să nu văd cu ochii că toți Românii văd ca și noi lucrurile; căci atunci nu va fi alta de cât convingerea tuturilor. Și masele nu se convingu de cât înaintea realității prezente. Tristă va fi ziua aceea, căci nu va mai fi speranță când nimeni nu va mai avea iluzie și toți ne vor da dreptate.

Dorința de a trimite prin mine scrisoarea către d-l Bussuioceanul, mă face să cred că și d-ta ai pățit-o ca mine în anul trecut cu broșura ce ți alătur. De se ducea la timp în țară, își făcea efectul, și n'ajungeau oamenii a se da de ripă. Acum nu-i mai pot ține nici cei ce i-au împins; nu se vor opri din rostogolirea lor de cât când vor ajunge de fund.

De se citia cu bună-credință și atenție scrisoarea către St. Marc Girardin și răspunsul la articolul din *Débats*; de se citia încăl la timp aceste trei scrisori, lucrurile n'ajungeau unde au vrut să le aducă inamicii mascați ai naționalității noastre.

Nu știu ce să facă cu scrisoarea d-tale către d. Bussuioceanu. Îmi dai a i-o trimite; e ansă nesusem-

nată, și va crede că e fabricată de mine. Omenii aceia dicu acum că au ajuns lirele turcesci și la Paris. Voi face ceva, ca să nu treci și să nu trec de ceea ce nu suntem.

NB. — Scii ceva nou deșantat și probabil de a se realisa? Fanarioții lucră pe capete de vre-un an și jumătate mai serios. Ceii din Iași și București s'au unit cu cei d'aici, cei din Viena și cei din Londra, și prepară cabinetele în favoarea lor. Pe Turci au reușit a'î face să credă că cât au domnit ei în ambele Principate, au asigurat Turcia despre țările acestea: unde mai înainte Românii resistau cu arme Turciei, ei au desființat oștirile Moldavo-Române și au asigurat Turcia; ei au fost stins orî-ce sentiment de naționalitate. Ideea uniunii a existat între Români înaintea regimului fanariot, și ei au distrus-o. Limbă, naționalitate română și alte asemenea nu s'au auzit într'o sută și două-zeci de ani, și acestea toate n'au început și crescut cu atâta rapiditate de cât de la restaurarea Domnilor pământeni, care nu numai au încurajat asemenea idei, dar le-au și provocat prin școli naționale, prin jurnale, prin onorarea ómenilor ce le profesă, și alte asemenea. Cât au domnit fanarioții, limba română n'o mai vorbia de cât țeranii ce nu sciau carte ca și cele mai de rënd *slugi*. Acum și țeranii sciu carte și vorbesc de naționalitate.

Făcând tabelul acesta prin asemenea sofistice insinuații adaogă ei că acum e ocazia favorabilă spre a repara Turcii și a pune la locu câte au perdut printr'o politică așa de imprudinte pe cât de generósă. Etó cum: Cer Românii uniunea? Să le-o acorde Turcii; să numescă Înalta Pórtă un singur beiu peste ambele țeri. Cabinetele Europei vor susține pe Turcia într'acesta ca să scape de scandalul alegerilor, și conduita actuală a cluburilor va veni tare a justifica pe Turci înaintea Europei oficiale.

Vor Românii un principe străin, arată ei singuri că nu sunt capabili d'a se governa cu dintr'aî lor? Turcia să le indeplinască dorința. De pe tărîmul ce i l'a creat tractatul din Paris prin noile prerogative ce i-au dat, Sultanul să numescă singur pe acel *principe străin*, și să'l alegă din familiile fanariote. Vădută-aî d-ta cum se parodie și se explotează ideile cele mai pure? Așa se facă angelii demoni. Îți voiți mai scrie și de alte idei tot așa întorse.

Numai ast-fel Turcia, dicu ei, va eși din impasul în care se află, și se asigură de a se stinge din aceste două țeri spiritul ce ferbe astăzi.

Mai adaogă éro că, dacă Turcia va perde această ocazie, perde pentru tot-d'a-una țerile danubiene; și această pierdere va fi un preludiu al desmembrării Imperiului.

Porta s'a lăsat a se îngana de aceste perfide insinuații și n'a întârziat a debuta în această desastroasă politică prin numirea lui Vogoride, protegiatul lui Canning, de Caimacam al Moldovei. Moldovenii nu numai tăcură, dar unii au și trimis hârtia de mulțumire și de recunoscință la Pörtă pentru această *negrăită facere-de bine părintescă*. Acesta incuragiă pe Turci a păși mai departe în calea ce o va perde pentru tot-d'a-una.

Rusia ride înfundat, și provocă de mult pe fanarioti, organele ei, la această întreprindere, îi ajută indirect a reuși, căci reușita lor este triumful ei. Austria preferă de mii de ori mai bine o asemenea stare, de cât să vedă un Stat său și doă constituționale în cotele ei. Englitera ține cu Austria, și mai vîrtos Canning are multe d'a câștiga din jocul acesta. *) La

*) Peste doi ani se șoptesc tare că Franța va da resbel Austriei. Rusia va ține cu Franța, dar va sta loculul. Englitera va ține cu Austria, dar va sta tot pe loc; Franța își prepară tărîmul în Italia și Principate. Cât va câștiga dar atunci Austria și Englitera, de vom avé fanarioti pe cap!

acésta întéplare de a ni se impune fanarioți, I Ghika e pus pe listă de Canning ca de stirpe fanario *διπορτων τὸ ἔχει*. Franța, de va rămâne singură, este departe de noi, ș'apoi interesele noastre nu sunt de c vitali pentru Franța.

Miserabilii Turci! Se lasă a se îngana, și nu v cō Româniî nu începuserō a simpatisa cu Turcii cāt de la căderea fanarioților încoa; pînō atunci priimia cu secure, dacă n'avea săbii și puscî, și atunci încoa îi priimescū cu flori. Turcii nu mai avu elemente amice între chreștinî de cāt pe Români; acu se sfortă a și crea tōtă lumea de inemici. Turcii sunt în stare de a vedé cō principiile și politica R mînilor de la 48 aū mântuit Turcia în resbelul d urmă. Pe aceste principii le-a luat și Europa occide tală, și politica Românilor deveni politica aliațilo Miserabilii Turci nu vĕdū cō cum se va introduce regimul fanariot în Moldovalachia, acésta va deveni focarul eterielor greco-slave ce vor aduce un 182 care va da lovitura după urmă acestui muribund!

La revedere.

1. Heliade.

P. S. Cu posta viitoare îți voi scrie érō. Fă un articol în franșosesce după câte îți scriu de la NE încoa și fă a se tipări în vre-o gazetă; nu uita îns partea a doa, unde se arată ce perd Turcii cu o asemenia politică.

în același sicriu, a ambelor țări gemene, și că doresc uniunea vieții).

La această conversație de ceremonie Reșid-pașa, în numele Porții, s'a arătat că în fine nu e îndărătnică, că adică nu se opune unei asemenea uniuni. Apoi venind vorba despre acel *beii* unică care să ne cântă pogribania, începu a se preînălța virtuțile și capacitățile eminente ale lui Vogoride, Caimacamul actual de la Iași, cărui în totă conversația nu i se mai dăcea Vogoride, ci *Cunake*.

După vre-o trei zile, adică Duminica trecută la 3 Mai, s'a adunat iar toți ambasadorii oficialment la Reșid și s'a tractat despre Principate. *Pressa d'Orient* și *Echo* al lui Noguès vorbesc de această reuniune și arată câte-va din cele ce s'a tractat. Eu însă cred că sunt desfigurată ast-fel inadins și de porunca călă cum să îngâne lumea.

Țică adică că s'a ocupat despre *ore-care* modificărilor în firmanul de convocarea Divanurilor, și de planșerile ce sunt asupra guvernului Caimacamilor, intrăcar Vogoride este foarte biciuit de *Pressa*. Panegiricele i se face e firesce o desaprobară cu probe a laudelor ce i s'a fost făcut cu vre-o trei zile înainte. Caning, Reșid și cel de la Beciu susțin pe Vogoridi. Noguès îi pune corne laudându'l. *Pressa* îl dă prin tăbăcelă, susținută de d. Thouvenel.

Mai de-ună-zi, acum vre-o cinci zile, d-l Russo a ieșit la preâmbulare dinpreună cu un amic străin cunoscut românesc, și s'a dus la o grădină unde are statuetanul un kiosk. Acolo sta pe erva un om în uniformă, pe care l'a luat de Muscal, și s'a depărta de densus. Acesta s'a sculat și i-a urmărit. Apropieindu-se le duse:

— Vă audiu vorbind românesc, domnilor; Românii vă cătă să fiți d-văstră.

— Da, Români; dar d-ta Român ești?

— Román. Sunt curier venit de la Bucuresci cu scrisori de la Căimăcămia către I. Pórtă și aștept pînă va scóte rěspuns Coconu Miltiade Aristarchi.

— Nu scii ce vor fi coprinděnd acele scrisori?

— A nume nu scii; dar am auđit și eú din secretariat cő Caimacamul cere prelungiri prin deslușiri la alegeri, care s'aú amănat pînă la August.

— De ce atăta întărdiere?

— Apoi de nu se va întărdia, dăm din lacú în puț. Lumea strigă în țeră cő nu scie ce va să ăică Divan ad-hoc, și cő Sultanul, daca va să'l înțelégă Romăni, să le vorbescă saú curat pe romănesce, saú curat pe turcesce. Tare 'mă-e tēmă cő o să rēmăie firmanul jos; mē tem cő Caimacamul și comisarii tot așa scriú aci la Țarigrad și ăicú cő s'aú incurcat lucrurile, și ca să le descurce, să ne lase după tractatele lui Mircea. Am auđit cő se tot adună Elcii la Pórtă și mie mi se pare, după cum cam miros de la eoconu Miltiade. cő de acēsta se adună ca să ne lase în cele vechi ale nóstre.

— De unde ai auđit d-ta cő Romăni ăicú să le vorbescă Sultanul romănesce? De la boeri, din popol, saú d-ta ai citit unde-va, saú o scoți din capul d-tale?

— Când am plecat din țeră nu măi era altă vorbă de cât cő nu cunoscú ómenii ce va să ăică Divan ad-hoc; și boerii și negustorii, și chiar la Giurgiu pe unde am trecut, nu vor ómenii să se ducă la alegeri."

Acestea se ăicú, domnul meú, vorbe de pe drum, și n'aú nici o însemnătate de cât cő sunt cu adevěrat de pe drum. Cine va să scie ánsē ce vorbesce lumea și nu cabinetele, sunt de óre-care prețú; adevěrul a pētruns prin multime. Ce se va face, Dumneđeú scie.

La revedere.

I. Heliade.

CLXXVIII

Domnului Gr. Grădișteni.

Constantinople. 1857, Iunie 8.

Cu posta trecută ți-am scris, mi se pare, despre plecarea saū expulsia Bibescului din Bucuresci, provenite din inconsecuințele de care nu se pōte desbāra.

Cu acesta, ca sā nu incarcū plicul mai mult, îți trimit numai hārtiele ce se atingū de acēstā nuvelā, rugāndu-te a le păstra, ca sā le avem

Aștept răspuns la câte-va scrisori cam importante ce ți-am trimis și n'ași dori a se perde.

Eram sā fiū plecat pīnō acum; dar s'aū ivit nisce dificultăți ce nu mē lasā sā plecū fără a le aplanā. Nu sciū de sunt aduse de *hasard* saū preparate inadins ca sā mē pōtā ține în locū. Ori cum va fi ansē, eū 'mi-am făcut datoria mea cum sā nu'mi fiā rușine de amici și de mine.

Cu altā ocașie îți voi scrie despre acēstā mai pe largū.

La revedere.

I. Heliade.

CLXXIX

Domnului Gr. Grădișteni.

Constantinople. 1857, Iulie 15.

Amatul meū domn,

Cu posta trecută, acum 8 zile, luaiū scrisōrea alăturată din țērā. Citesce-o întâiū și apoi continuā citirea alei mele acesteia.

Pe când acestea se făceau în țără provocate de Canning, d'acel prin consulul său d'acolo, lui Ion Ghica i s'a scris la Samos tot de protectorul său, ca să ceră voia spre a veni la Stambul și a governa de aci insula cum făcea și Vogoride și Callimachi prin vechili.

Acea voia i s'a dat, și sunt acuma vre-o patru zile de când a și ajuns aici și s'a și înfăcișat la Vizirul care l'a priimit foarte rece. Unii dicu că acea rătăcire este serioasă, și alții (amicii lui Ghica) că este prefăcută pentru ochii lumii diplomatice.

În ziua când a venit promisul făt-frumos de la Samos, eu mă aflam la un ambasador după alte țărături cu care am oare-care cunoștință ce nu mă supără la principiile mele, căci el nu joca nici un rol în diplomația Europei. Veni apoi și consulul acestuia și vorbind în limba lor pe care eu nu o înțelegu, ambasadorul se adresă către mine și 'mi dișe:

— Ce noou aveți din țara d-văstre?

— Oare-care intrige de partite.

— Intrigele au devenit foarte serioase, adaoase consulul. Un ambasador d'aci susține plângerea ce facu locuitorii în contra Caimacamului A. Ghica și s'a scris a veni de la Samos Ion Ghica, care a și venit.

— Și ce să facă, întrebaiu eu.

— Este a se decide cestiunea Principatelor. Uniunea lor a rămas jos, căci s'a aflat alt mijlocu cum să se întărească aceste țări în contra Rusiei, fără a vătămă sau a amenința integritatea Turciei. Franța se dișe că consimte și ea la această măsură. Cum, d-ta nu știi nimic? mă întrebaiu apoi amândoi.

— Nu. Am fost audiat nisce vorbe vage; dar nu știu nimic pozitiv.

— Nici noi; însă tot ce am audiat, cum s'aude adesea în cercurile diplomatice, în chipuri *oficiose*, este că are a se face o armată colectivă a ambelor Principate, unde Domniile vor fi doi, și acea armată de Moldo-

Români să se țină grănicerii, cum sunt și ai Austriei, care pôte cō se vor da sub comanda unui Pașă turcū sau turcescū. (Mushar-pașă și alții nu sunt de florile mărului p'azolo, ținū cū). Apoi spre a se întări Principatele, se vor arde forteretele de pe Dunăre ce vor fi ținute cu garnisone turcesci ce acum nu sunt așa de barbare, pentru-cō sunt regulate; și astfel Principatele devin un obstacol tare Muscalului, drepturile Turciei nu numai nu se calcă, ci se întăresc ca nici-o-dată. Austria, amica Turciei și cardașă, se asigură, etc. etc.

Eū atunci imi aduseiū aminte de Memoriul dat la Pōrtă de Ion Ghica, Negri, Alexandri, etc. în 1856 după care a fost eșit protocolul din Februarie; Memoriul ce Canning spunea Turcilor cō l'a făcut Ion Ghica, și acesta fiind-cō nu cūteza a se arēta Românilor cu dēnsul le spunea cō e făcut de d-ta sau mai bine de mine, amicul d-tale. Aducēndu'mi a-minte de acel Memoriū și cō se lovia bine cu cāte cei ce imi vorbia diceau cō deslégă dificultatea chestiunii Principatelor, ținū :

— Și ce are a face deslegarea acestei probleme cu Ion Ghica sau cu venirea lui aci?

— Pentru cō el singur, rēspunse ambasadorul, este în stare să puia în lucrare acēstă idee. L'aū chiămat spre a'l trimite Caimacam în locul lui A. Ghica. Cel puțin așa susține d. de Redclif.

Consulul atunci afirma, ānsē fōrte indignat, ținū :

„ Și nu sciū ce aū aflat la omul acesta. Eū sunt
 „ vechiū aci și il cunoscū de cānd a venit în Stam-
 „ bul la 1848. Un *ciaphin*, un intrigant, un malonest
 „ cum n'am mai vēdūt nici aūdit vre-o-dată. Cānd am
 „ aūdit cō il face guvernator de Samos, mi-am făcut
 „ cruce, pentru-cō pentru un om ca dēnsul e mult a
 „ fi în părțile nōstre și un mair de sat. El pretinde
 „ cō este prinču de Samos; este cāt și cisma mea,
 „ pentru-cō eū cunoscū firmanul cu care s'a numit.

„Nu e numit de Turci prințu definitiv nici al Samuluț,
 „și d. Caning să voiască a'l cocoța pină la Domnia
 „Principatelor!“

Ambasadorul ascultă și în fine se adresă către mine
 dîcînd :

— Să nu te superi, domnule ; dar îți spui un adevăr. Pe cât am cunoscut pe compatrioții d-tale și pe Moldoveni, sunteți un popor ce nu meritați a fi nație și nici nu veți ajunge la gradul acela. Noi am muri pînă la unul, cu femei, cu copii, cu tot cînd cine-va ne-ar impune Vogoriți și Ghici ca Ion. Voi ați suferit pe unul și veți suferi și pe cel-alt, și veți suferi și cetății și câte vor vrea să facă din voi ; și de nu vor face mai multe, este umanitatea și generositatea saŭ neghiobia Turcilor. Turcii să fi fost Nemți saŭ Muscali v'ar fi făcut de mult pașalik, pentru-că cei dintre d-v. ce dau ast-fel de idei Turcilor, aceia trecu de patrioți în țera d-v. de unde am venit de curînd, și au partit mare care se numesce fără rușine *Național*.

Am rămas cu gura căscată ; n'am cutezat nici a'l combate, pentru că spunea adevărul, nici a'î descrie pe culpabili pentru că cu câte-va zile mai 'nainte îmi dîsesse că din câți Români a cunoscut în țera și aci, numai pe mine nu m'a auzit vorbind rău de alții, unde cei-l-alți pe toți 'i-a auzit sfășindu-se unul pe altul. Îmi mai dîsesse iară că se miră cum alții vorbesc rău de mine și cum eu cînd m'a întreat de dînșii și cînd m'a citit scriind de dînșii, îi descriu așa de frumos (făcea alusie la Maghieru). Așa, ca să nu'l facu a'și perde ilusia de mine, am tăcut.

Aci sunt lucrurile ; pină unde vor mai ajunge saŭ pină unde vor fi adevărate câte am auzit și îți scriu, te voiu însciința.

La revedere.

I. Heliade.

Posta plécă, și nici nu mai citiui scrisorea ; va fi plină de greșeli ; nu știu de o vei puté descifra.

CLXXX

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 1857, Iulie 30.

Amatul meu domn,

Primiiu doê epistole ale d-tale de-o-datã, una din 13 saũ 1 Iulie și alta din 16.

P'aci a venit lui Maghieru, lui Ion Ghica și lui Cretzulescu hãrtii ca cea despre care vorbesci. Celor ce se afla la Rușciuk li s'a trimis asemenea și s'aũ grãbit a le susemna și a intra în țerã: atât graba le-a fost de mare: de a figurã între cei ce recunoscũ firmele, și atât consciința le este de elasticã!

Fratele d-lui Zossima îi scrie cõ i-a spus Iorgu Ghica cõ mi s'a trimis și mie o asemenea hãrtiã. Dupõ alã-turata scrisore vei vedẽ asemenea cõ se vorbesce de o hãrtiã ore-care în alt sens. Eũ ansẽ n'am vedũt pinõ acum nici o hãrtiã, care firesce catã sã viã ca și la cei-l-alti prin d. Aristarchi, unde nu s'a vedũt, și celui ce imi scrie alãturata epistolã i-am fost scris cu o postã mãi 'nainte când auđisem prin fratele d-lui Zossima cõ „daca existã vre-o hãrtiã pe sãma „mea și daca nu s'a trimis prin Aristarchi, apoi s'a „dat vre-unuia din ai mei spre a mi-o trimite; și „acela ce s'a însãrcinat cu o asemenea misiune nu „mã-a fost amicũ, saũ a avut și are de mine o opiniã „mult mãi jos de ceea-ce așiputẽ fi.“

Sã venim la graba celor ce se aflã la Rusciuk.

Acì când aũ venit hãrtiele cãtre Maghieru, I. Ghica și Cretzulescu (Dimitrie), fiind firesce atacați, mãi vertos cõ unuia s'a scris: d-lui *Paharnicũ G. Maghieru*, și altuia d-lui *Serdarũ I. Ghica* și celui d'al treilea sã se dea d-lui *Cretzulescu*, aũ alergat pe la ambasade

și d. de Redcliffe a făcut pe Reșid-pașa să înțeleagă că rău comisarul Porții cere asemenea înscrisuri și prin urmare s'a ordonat îndată să rămâie lucrul jos, și să intre toți în țară fără nici o condițiune sau obligație. În urma căreia s'a scris lui Aristarchi să dea pasaporturi la toți câți vor cere, fără nici o condiție. Așa s'a dat d-lui Tell ce a fost aci, și mi s'a trimis vorbă de la Aristarchi prin d. Zossima că, după porunca ce are, și pasaportul meu e *gata*, de voi voi să plec. Fără să seamănă se va fi făcut și cu ceilalți. Prin urmare rău au făcut cei din Rusciuk de n'au mai așteptat și s'au grăbit să susemneze o asemenea hârtie, dând un nou exemplu de a ceda, un nou drept Turcilor ce n'au avut.

Hârtia scrisă de d. Dumitrescu către Ion Ghica nu e ca cele adresate către ceilalți, Maghieru, etc. etc. ci în sensul următor:

„ În urma cererii ce ai făcut cerând voie și pasaport
 „ de a intra în țară, sunt împuternicit a'ți răspunde
 „ că d-ta, ca împiegat turc, se cuvine a cere voie și
 „ pasaport la guvernul la care *slujesci*, etc.

Pe aci cu venirea d-lui Tell s'a mai ivit o nouă cabală ce era foarte veche, cărdășia între I. Ghica și câți-va Polonesi, cum și între acei Polonesi și câți-va Români din căta lui Baboiu, inițiat în asemenea secrete; acea amiciă, dăcă, și solidaritate era basată pe a aduce pe Români de a cere prinț străin; apoi acel prinț să facă cu toții ca să fie Zamoisky, nepotul lui Ciartorisky, ce într'o poemă ca Tandalida figura ca Cyclopele tristei furi.

Acastă idee deșantată și ridiculă au luat'o Turcii ca o armă satirică și au și împins'o de vre-o două trei ori în conferințe dăcând: Vor Români un principe străin? Li se va da favoritul lor Zamoisky; nu ne opunem la această nemerită alegere.

Cu acăsta au crezut că bagă parul în *preteritul* mu-

scalilor, coci Zamoisky ca prințu ereditar al Moldovalachiei va lucra spre a face pe Ciartorisky rege al Poloniei.

D. Zossima îți va scrie de câte a vorbit cu d Tell.

Copia scrisorii d-tale către d-l Dumitrescu 'mî-a plăcut.

La revedere.

I. Heliade.

P.S. Am uitat să 'ți spui cō întîlnindu-mă la d-l Polychroniade cu d-l Tell și nefăcînd nici unul nici altul pe bosumflații, m'am dus de l'am vîdut la conak de unde era să plece a doua zi pentru Smyrna, și de acolo în țeră. Fiind sēră și intrand în vorbă, ne-am pomenit amēdoî cō dă ziua peste noi și așa ne-am despărțit. Cînd vin omeniî la locul lor, tot ce pōte cere cine-va de la un particular cārui nu 'i-a luat nici boii nici carul, este să fiă cu mințile întregi, este, cum 'i-am dis în față, cō l'ă ferit Dumneșeu de n'a înebunit. Capul îi e sănētos ancō, și de inimă nu mă amestecū, nu am a cerceta de cāt daca vom avē să facem vre-o tovărășie; și fiind-cō nici el nici eū nu avem capitaluri, prin urmare nu cred să avem nevoie de a ne cerceta unul altuia inimele.

Aci e un Grecū moldovean pripășit de la 1848, care dîce cō a āmblat prin Rusia, pe la Niculae, pe la Victoria și acum tot dă *jalobe* la Sultanul făcēndu'și valabili titlurile și drepturile; dîce cō e descendent al Cesarilor Byzantinî; își dă numele de Tațar-Han; se subsemnēdă S și dîce cō acēstă inițială însemnēdă și Sesostre, și Semiramide, și Sardanapal, și Solomon, și Solon, și Socrate, și Sarmisegetusa, și Saladin, și Soliman, și Skander, adică Alexandru cel mare, și Sava întemeetorul cinoviilor, și Sămbătă ziua Domnului, și ēnsuși Sabaoth. Un Român 'i-a spus cō pōte însemna și Satana și Suitariū, și Sārindar și Smintit, și Sarsailă, și d'atunci s'a cam luat omul de gōnduri. Tot își caută

altă inițială. Tatar-Han pretinde de la Sultanul nisce cazane foarte mari cu galbeni ce le-ar fi usurpat de la familia lui Patriarhii Tarigradului și ai Ierusalimului în înțelegere cu nu știu care răpitor din Moldova, și cere apoi ca să se facă sașu împărat al Tarigradului sașu ispravnică la Botoșani. Tatar-Han a ajuns ansă nimic pe lângă nebunii cei mai noii. Unul care a fost prin Paris și Londra și care a scris o broșură unde dăce că România a perdut în el un Guilelm Tell, și Europa un Franklin, venind din Londra pe același ba-tel cu contete Teleki, 'i-a spus că a fost prin Paris și Londra spre a pleda cauza României și a familiei lui, arătând că se trage în linie dreaptă din Mihaiu-Bravul, și că de este a se funda o dinastie în ambele țări, ori-ce pretendent ca prințul Napoleon și alții sunt nisce usurpatori, căci lui, descendent al lui Mihaiu, i se cuvine coróna României. Rămâne acum și lui Vgoride a demonstra că este descendent al lui Stefan, fiind-că cel puțin ține pe feta lui Conake. Nu pot să 'ți scriu ce nebunii și stravagante facă nisce ómení, pe care nu 'i mai cunosc de 'i vei vedé. 59)

CLXXXI

Domnului Gr. Grădiștenu.

Constantinopole. 1857, August 6.

Amatul meu Domn,

Speram să nu 'ți mai scriu d'aici, și ecă scrisórea mea datată tot din Constantinopole.

Veí fi aflat schimbarea ministeriului.

Ecă cum s'a făcut lucrul de nu s'a schimbat nimica cu totă schimbarea.

Ambasadorul Franței a cerut cu stăruire între altele, cele mai principale aceste trei:

Destituirea lui Vogoride.

Anularea alegerilor și începerea altora.

Punerea în lucrare a Hati-humaiumului, adică a reformelor (coci raielor iar li se mai cere haraim).

Reșid n'a vrut să acorde nici o cerere. Ambasadorul Frances a cerut pasaportele. Vineri seara la 20 spre 21 Iulie, batelul ambasadei fumă în vadul de la Therapia; vre o douăzeci de lade cu bagage ale ambasadei era pe chei la poarta ambasadei. Pe la meșul nopții venia scirea în Therapia la ambasadă cō Reșid și-a dat demisia cu alți doi colegi ai săi și cō Mustafa-pașa s'a făcut vizir, Kiamil pașa seraskier și Aali-pașa la cele din afară.

Ca să se facă această schimbare, Reșid a fost ținut Sultanului:

— Effendim, de este a se implini cererea Franciei, eă cată să 'mī dau demisia spre a veni alt minister a implini cele cerute, sau a da alte porunci în contra celor date de mine.

— Peki, a țin Sultanul.

În fund ansă, ecă cum mergu lucrurile. Pe Franța și pe Rusia nu le dore inima de Principate, ci vor a dărăpna influența Engliterei sau a lui Redcliffe din Turcia ca să ajungă aci, a înlătura ministeriul lui Reșid și să pue unul cu simpatii către Franța. Acesta nu o pōte țin d'a dreptul, ci caută pretexte care să aibă aparința de legale.

Redcliffe, ce pricepe acesta, a țin lui Reșid ași da demisia și în locu'i a se pune ministri căror tot el să le dicteze. Așa Mustafa urasce pe Francesi și nu e de cât un cal de paradă, o neînsemnătate. Aali este austriac; Reșid este sufletul tutulor de la presidența Tanzimatului unde a trecut în locul Kipursluiului. Noul minister este dar anglo-austriac; și Franța și chiar

de i se vor împlini acele trei cereri, nu este satisfăcută. Prin urmare erî la 5 August a eşit vorba, și buletinul jurnalului de Constantinopole a anunțat cō d-l Thouvenel plēcă la nópte, adică la 5 spre 6. Astăđi pinō la ora acēsta nu a plecat, și *Pressa de Orient*, de unde era să ėsă în fōie întrégă, se dete într'un micū buletin anunțand:

„Batelul ce era să plece astăđi, s'a amānat pe māine, cānd are să plece cu nuvele decisive. Fōia *Pressa* s'a oprit pe astăđi și ese pe māine cu sciri im-portante.“

Noi Romānii, dupō părerea mea, n'avem nimicū a sperā de la nici o politică. De va triumfa politica Franței, nu triumfă de cât a Rusiei în paguba firesce a nóstră. De va triumfa a Turciei, nu triumfă de cât a Austriei, iar în paguba nóstră. Rusia va să ne unescă dupō ce a făcut a ne perde autonomia, adică va să ne unescă ca să ne pōtă inghiți de-odată. Turcia, neunindu-ne, dupō ce am perduť autonomia, va să ne facă pašalikuri cu firmanele și suveranitățile ei. Una e ciocanul și alta nicovala. De se va deștepta ansē Napoleon, și va vedē cō alianța cu Rusia il duce unde a dus pe unchiul său; de se va deștepta și va inaugura o politică a sa cu totul francesă, atuncī altă vorbă: putem a ne pune speranțele într'ensul. Vorbescū și eū ca d'aici; cānd voiū veni în părțile locului, voiū vedē de acolo nisce lucruri ce de aici le vedē pré departe.

La revedere.

I. Heliade.

P.S. Eū nu mă ducū în țēră, cō nu sunt mușteriū nici de a împlini dispoșiții firmaniale, figurānd la alegeri, nici d'a mă face muscal, făcēndu-mē frances.

De îți vor veni scrisori pe numele d-tale însemnate

înainte saŭ înapoi la plicŭ cu inițialele I. H , primesce-le cŭ sunt pentru mine și mi le vei trimite unde mŭ voiŭ afla.

CLXXXII

Domnului N. Russo.

Pyrea. 1857, August 16.

Amatul meŭ Domn,

Ce voiŭ vedŭ prin capitala Greciei iți voiŭ scrie ; acum sunt în Pyrea și cred cŭ dupŭ douŭ-trei zile sŭ plecŭ

Prin posunar mai aflaiŭ o hŕrtie d'ale turcesci ; 'ți-o trimit d-tale ca sŭ completeți sumele ce 'ți-am lŕsat a plŕti.

Ce cŕrți vei afla cŭ iți sunt necesari, scrie'mi a și le aduce din Paris.

Te îmbrŕciședŭ cordialmente în speranța de a nerevedŭ pe curŕnd în patriŕ.

I. Heliade.

CLXXXIII

Domnului Gr. Grădiștemu.

Colonia. 1857, Septembrie 28.

Amatul meŭ domn,

Am plecat din Constantinopole de mai mult de o lunŕ. Am stat în Athena vre-o dece zile ; apoi pe la Messina, Neapole, Civita-Vechie, Livorno, Genova, Tu-

rin, Geneva și străbătând Elveția am ajuns la Baste-saŭ Bale, de unde, ca să nu măi port cu mine, am trimis în primirea d-tale o cutie rotundă de zincă cu vre-o patru oca, (kilograme) tutun, pentru care căta-a plăti vama prin tôte statele ce aveam a măi stră-bate, adică Baden, Vürtemberg, Prusia, unde mă aflu, Belgia, etc.

Acest tutun s'a trimis prin expeditorul din Bale la corespondentul său Mr. *Rousselet aîné*, 94, Rue St. Louis aux Marais, Paris, în primirea d-tale de către Constantin Alexandrescu (așa s'aŭ făcut formele). D-ta scii ânsă cine e acel Alexandrescu care îți trimite acest tutun.

Cutie e mare; nu e ânsă plină cu tutun, ci ca să nu salte și să se fărime s'aŭ măi pus în întru și alte lucruri. De vei avé înlesnire a'l primi pînă nu voiŭ veni eŭ, declară la vamă cō e tutun turcescŭ cel mult pînă la 4 1/2 kilograme pentru care se va plăti dreptul (de a'l fuma cine-va în pace).

Eŭ plecŭ mâine de aici de la Colonia, și de unde voiŭ ajunge îți scriŭ ierō.

Sper a te revedé pe curênd.

La revedere.

I. Heliado.

P. S. Scrite'mi la Bruxelles *poste-restante* à Mr. Constantin Alexandrescu.

CLXXXIV

Domnului Gr. Grădiștenu.

London. 29 Octomb. 1857.

Amatul meu domn,

Nu știu ce scriu jurnalele Parisului d'acolo, nici ce vorbescă omeni oficiali despre țările noastre și despre urmările rezultatului Divanurilor ad-hoc; căci judecând după cele de aici n'are a vedea cine va cauza uniunii și mai vârtos a naționalității noastre de cât momită și imbrâncită într'o cursă întinsă de mult cu atâta viclenie, și în care dete de mâini și de picioare tărâță cu atâta entusiasm sau orbire, de către chiar aceia ce se dicea, nu știu pentru ce *unionisti*.

Îi vom vedea acuma ce limbagiū țin după ce vor auzi că Rusia își ia vorba înapoi, după cum dicu jurnalele englese și nemțesci.

Etă cele mai însemnate pasage, mai vârtos din *Times*.

Acastă fôie, vorbind în numărul său din 26 Octom. despre Divanul ad-hoc că s'aū pronunțat în majoritate absolută în favórea uniunii și a unui principe străin, fără a lăuda sau a critica această decizie unanimă, ne recomandă cu o ardóre cu totul și cu totul de teleleică pe prințul de Oporto al Portugaliei întinđend la sóre și făcend a'î luci tóte calitățile și cele vędute și cele nevędute.

Apoi, după o di, și după clima Londrei, ca un *ἀγατάτατος χαρὸς*; ce este, schimbă atâta și tonul și limbagiul în cât un biet Român s'ar puté lua cu mâinile de pěr, mai vârtosū sciind că această fôie este în asemenea impregiurări, expresia guvernului.

Mă voi cercă a'ți arăta pe scurt coprinsul foilor
său articolelor lor din urmă.

Intr'unul dîce cō caracterul cu care s'aũ pronunțat.
Divanurile în favōrea uniunii, a pus pe gōnduri cabi-
netele Europei, și cō Napoleon își mușcă mǎinile de ne-
voia în care 'l-a împins stǎruirea de o a doa ale-
gere, căci tot ce a condus și a predominat în Diva-
nurile din nou compuse nu mirōse de cāt a democra-
ție și a socialism.

Apoi ca să'si adevere de asertia în numărul de a
doua-di de la 27 Oct., face numerația persōnelor și
citēdă numai pe cei de la 48 cu ast-fel de culorī, cum să
sperie tōtă lumea oficială și cum să desguste mai vēr-
tos pe Napoleon. Venind la Brătienī, și confundānd
pe Dem. cu I, aduce a-minte cō acest nume nu pōte
să facă bună impresie Impēratului, cōci āncō mirōse
în Paris a chestiunea de la opera comică⁶⁰). De ne
duceam și noi în țēră, era să figure și numele nōstre
în asemenea penegirice. Nu se mulțumesc cu atāta ;
dupō ce arată cō Divanul din Bucureșci este compus,
condus și inspirat de ast-fel de ómenī ce se află în
relații cu Cossute și Mazzini, venind la Moldova unde
nu are asemenea cuvinte, il apucă legalitatea ce n'a
avut'o la primele alegeri și învederēdă cō acel Divan
nu pōte fi legal, cōci s'aũ arētat proteste temeinice
ce strigă în contra unor Greci carē n'aveau dreptul
de a veni ca alegētorī și s'aũ impus de Vogoride, în
contra legilor țērei și a instrucțiilor ce a avut. Un
Divan e spǎimēntator, altul ilegal

Îmi pare rēu cō nu sciū englesesce atāta cāt să'ți
pot traduce din vorbă în vorbă și în extenso acest
articol. Voi ruga pe un amicū. de va veni astădi la
mine, a'l traduce în franșosesce cāt se va putē mai
curēnd și țil voi trimite ca să judeci singur de ma-
chiavelismul politiceī de astădi.

Eũ nu vėdũ aici nimicũ alta de cāt cō se dă pe față.

„ceea-ce îmi dicea acum trei luni un ambasador din Pera: „Sórta țérilor d-v. este deja de mult decisă „între monarchii înțeleși, și nu vă faceți iluziuni. „Acești comisari, aceste Divanuri, aceste întrebări „sau adresări către dorințele generali, nu sunt de cât „pro-forma. De vor lucra, vorbi și decide Divanurile „în sensul și interesele monarchilor înțeleși, decisiia „representanților Moldovalachiei va lua un caracter „legal și va sulimeni diplomația actuală cu cea mai în- „fabilă calitate. *) Iarö daca Divanurile se vor pronunța „în contra așteptării monarchilor înțeleși **), atunci „acestia vor dice cö nu mai e nimicü de așteptat de „la Români, nație neînțelegetöre, cerbicösă și coruptă, „condusă de capete descreeate și împinsă numai la „idei extreme; și cö spre a stabili acolo ordinea, pa- „cea și morala sunt nevoiți ei monarchii, îndreptă- „torii și bine-voitorii omenirii a impune propria lor „voință și decisiune, spëlându-se pe mâini și împăcați „cu cugetul cö 'și-au făcut datoria de a întreba și „chiar pe nisce nebuni ce nu 'și-au cunoscut intere- „sele și 'și-au ales pe nisce descreeați spre a'i re- „presenta.“

Așa, în sensul acestei descoperiri, purtarea lui Vo- goride în primele alegeri nu era de cât în plăcerea Austriei și Rusiei, căroro fanarioții nu pot fi contrarii; și apoi Engliterei, și în al patrulea grad Turciei, căria fanarioții nu i-au servit în tot-d'a-una de cât spre a o descredita. Nevenind ansö la socotelă Franței, protestele Moldovenilor furö susținute de ambasadorul Franței ce întinse la Constantinopole pînö apröpe de a se rumpe córdele.—I. Pörtä, condusă de Canning, dupö

*) Nota-bene cö Ambasadorul nu era european

***) Vorba *înțeleși* repetată de mal multe ori, îmi da să înțele- gü cö și Rusia cu Prusia e înțelösă cu cel-l-alti, și numai Franța române pe din afarö și datä în léghen.

cum ți-am fost scris în August în scrisoarea ce ai comunicat'o d-lui Castille, se învoi a concede adică la nouă alegeri; se făcu cō depărtedă pe Reșid, fără a'i depărta *duhul* său sistema din guvernul Otoman.

Ce va fi dis Caning lui Reșid după cele ce se dau acum pe față? unele ca cele următoare:

„Dă'ți demisia și fă a'ți lua locul omeni cari te ascultă. Dacă voiesce Franța o altă alegere, lasă să se facă; nu depărta însă pe Vogoride, cōci nu è necesariu; ne vom servi de dēnsul ca de securea ce se rumpe tăind arborele. De nu ne vor veni bine alegerile nouē, îl vom acusa ēnsuși noi de violările de care l'aū acusat adversarii nostri. Vom face să'i iēsă pe nas lui Napoleon alegerile cele nouē. Lasă pe toți emigratiți Români de la 48 să intre fără nici o condiție în țeră; rău a făcut Safet de a cerut la unii înscrișuri. Lasă să intre toți și să se alégă ca membri ai Divanurilor. Atunci, după cum adversarii Turciei acasă alegerile făcute, vom avē și noi cuvinte cu mult mai tari, la urechile lor, spre a nu încuviința alegerile nouē și decisia unor asemenea Divanuri. Noi nu ne vom basa atunci pe prepusuri ca dēnsii, ci pe fapte, făcēndu-le a le sări în ochi omeniī din comitetele centrale democratice, și mai vērtos dacă acestia se vor pronunța în Divanuri într'un chip ilegal în contra drepturilor ab antico ale ambelor țeri și a prerogativelor Porții, ce va să dică una cu a se pronunța în contra tractatului din Paris. Atunci se va da alarma, și atunci va vedē Napoleon ce a făcut, etc. etc.

Acum dar *Times* în sensul acesta, după ce d. Bulwer a preparat tēremul în cuvēntul său la deschiderea Divanurilor, ca și cum s'ar fi spēlat pe mâini, dicēnd său consiliand Moldovenilor să nu cum-va să se întindă a cere lucruri ilegale și neposibili a se realiza în ȕilele nōstre; acum, dicū, *Times* nu lipsesce a suna trompeta și a arēta lumii oficiale pe de o parte cō Divanurile

sunt ilegale, pline de idei exagerate, compuse de ómenii compromiși și capabili de a face din România un cuib de tot ce este mai demagogic și mai amenințator chiar lui Napoleon; și pe de alta cõ cererile acestor Divanuri sunt în contra tractatelor, adãogënd și explicând în maniera sa, și dupõ spiritul Sarsaililor cõ uniunea Principatelor sub un principe strãin este una cu independența lor și prin urmare cu desbinarea lor de la Turcia, a cãria integritate a asigurat'o puterile contractare la Paris, și alte asemenea.

Te rogõ insciințedã-mã sã sciũ cum s'aude saũ cum se presentã lucrurile pe acolo la Paris. De vor fi schimbat limbagiul și jurnalele și ómenii Franței în felul acesta saũ cam p'aci, apoi comedia s'a jucat ast-fel cum sa ridã tõi de gura cãscatã cu care aũ sã remãia tõi Romãni ce alergã cu sacul la pãrul lãudat.

La revedere.

CLXXXV

Domnului Gr. Grãdiștenu.

London. 30 Octombree, 1857.

Amatul meũ domn,

Ieri n'am apucat a'ți trimitte scrisórea precedentã, cõci a întârziat și ploa tare. A-serà amicul făcu traducția promisã pe care ți-o trimit.

Vãduiũ astãdi cõ jurnalele Franței aũ început a tuna asupra reintrãrii în ministeriũ a lui Reșid și cõ aũ început a pricepe cãte scriam în scrisórea ce ai comunicat'o d-lui C... Spune'i de'l veĩ vedẽ cõ are a se felicita, cõci cãte anunța prin acea scrisóre din

August se realisă acum și cō are sã mai veda și altele în care se va convinge despre mine și despre cei ce m'aũ colorat cu vãpselele d-lor la d-lui. Aratã'i, de credi, coprinsul scrisorii precedente, cum și traducția din *Times*.

Eũ cred cō voiũ mai ședé aci vre-o dece zile. De 'mĩ vei scrie, saũ de mi-aũ venit ceva scrisori, adresedã-mi-le ast-fel:

Mr. Baumarchais.

3. Brunswik terrace

Trinity Square Boro.

La început saũ la cōda adresei adaogã literile I. R.

CLXXXVI.

Domnului Gr. Grãdiștenu.

London. 1857, 7 Noembre.

Amatul meũ domn,

Patru zile sunt de când am luat scrisorea d-tale din 1 Noembre, și abia ieri am putut a'mi ardica capul și a deschide ochiĩ a o citi. Din ziua de când ți-am expediat precedentele mele scrisori cu cele către Constantinopole, dintr'o rēcělã n'am mai eșit din casã, nici nu m'am mai sculat din pat. Astãzi pot în fine a'ți rãspunde la câte imi scrii, saũ mai bine a te întreba de a doa orã la câte te întrebam în primele doẽ scrisori.

Eũ nu ți-am scris, domnul meũ, câte cu durere vedeam cō se coprind în *Times*, nici am rugat pe acel amicũ cã sã'ți traducã pe cel mai blestemat și machiavelicũ din articolele lui, ca sã'mi rãspunđi ce dicũ infuriații de onestitate și de patriotism, Romãniĩ din

Paris, complăcându-se a'mi atribui mie ast-fel de neomenii. Puțin cată să ne pese ce dicu unii-altii de noi în asemenea împregiurări grele; interesul cel mai mare este să scim ce dicu ómenii oficiali ai Franței despre țerile nóstre. Le-au abandonat și ei cu cei-l-alti împreună sau au jucat și ei comedia ca nisce înțeleși camaradi sau complici cu cei-l-alti? Acesta este întrebarea cea mai mare ce cată să ne-o facem; și cine scie mai bine sau póte afla mai de aproape, să lumineze pe cei-l-alti.

Tot cu acest scop îți trimit traducția ad-literam a unui alt articol tot din *Times* de eri 6 Noemb. cu rubrica din Franța. Dupó densusul vei vedé cò Napoleon sau Franța guvernamentală, vedéndu-se în situație de a rămáne singură în congres, va fi nevoită a se lăsa dupó decisia celor-l-alte puteri, și de aceea începe de acum a se aréta contrarie uniunii, etc., etc. Pe tótă ziua *Times* coprinde articole în sensul acesta, arétând cò Franța se căiesce de ce a făcut; și acesta mă face a'ți repeta scrisorile mele și din acele articole, spre a te interesa să afli ce se vorbește p'acolo, nu atât în jurnale, ci pe la ómenii guvernului, còci *Times* nu pune articole nici de la Stan, nici de la Bran, nici din alte jurnale în asemenea împregiurări, ci de la corepondenții sói ce îi are în inima ambasadelor englese. Acesta ce 'ți trimit astăzi este scris din Paris, cum vedí, de la ómenii ce sciú ce se face pe la Compiègne; și cel care ți-l-am trimis dè-unăđi este din Viena cu data din 23 Oct., pe când eu nici nu ajunseseam în Londra. Spre învederare îți trimit fóia, ansé nu e nevoie de nici o învederare, còci, cum 'ți-am dis și în Paris, nimeni nu scie adevérul mai bine ca marturii mincinoși și ca calomniatorii. Cine a dis cò ast-fel de articole sunt scrise de mine, scie mai bine de cât orí-cine cò nu e cum dice.

Mé îndemnă să răspund la câte scrie *Times*. Unde să

răspund? Și care jurnal englez ia articole contrarii
opiniunii ce domină astăzi în Engllitera? Și la care
articol să răspundă cine-va mai întâi, coci pe totă
ziua ploă cu date din Constantinopole, din Bucuresci,
din Viena, din Berlin, din Paris, etc. Răspunsul cel
mai bun ar fi să dea cine-va alarma în țără de co-
media ce s'a jucat, și cum au fost victimă cei ce s'au
grăbit a alerga cu sacul la pėrul lăudat, și să le arate
în fine cō numai cu paza strictă a stipulațiilor și din
cuvințele ordinii pot dejuca cabalele. Numai ținerea pe
cât s'a putut la 48 în făgașul legal, a adus rezultatele,
ce ar fi fost fōrte salutarii de ar fi sciut Românii
și astăzi a fi încăl așa de înțelepți ca atunci, cu tōte
cō acum era nevoie de o și mai mare prudență și
tactică, iar nu de demagogii de care la 48 nici nu
s'au audt.

CLXXXVII

Domnului N. Russo.

Londra. 1857, Noomvrie 9.

Amatul meū domn,

Ajungēnd în Paris, am aflat de la d nu Grădiștėnu
cō te aili deja în țără, și mī-a părut bine pe de-o parte
cō în fine putuși veni lūngō ai d-tale, și pe de alta cō
epoca reintrării d-tale în patriă te apără de orī-ce in-
terpretație neplăcută.

Pentru nisce afaceri particulare de interes literarū,
trecuiū la Londra cu scop de a ședē vre-o dece zile,
și rēcind pe drum, fuiū nevoit a mă mārğini în ca-
meră și în pat mai mult de 20 de zile. Sper acum
peste o săptămână a mă înturna la Paris, unde mă
vėd nevoit a sta cel puțin pīnō la deschiderea și in-

chiderea Congresului, ce este a decide despre ale țerilor năstre.

Aci vĂdĂnd ce turnurĂ iaĂ lucrurile, puseiĂ a tipĂri cĂte-va piese justificative și a face un micĂ dosar relativ la drepturile RomĂnilor și propriĂ a convinge pe cei cu bunĂ-credințĂ, destinat a se comunica membrilor ce vor compune Congresul fiitor. AcĂstĂ micĂ lucrare tot a costat aiurea numai tiparul peste 150 franci; cu expediția lui cu tot se va urca la 200. La timp iți voiĂ trimite și d-tale cĂte-va exemplare.

La revedere.

I. Heliade.

CLXXXVIII.

Domnului Gr. GrĂdiștĂnu.

Londra. 1887, Noembre 10.

Amatul meĂ domn,

Nu sciĂ de Ăi priimit alaltĂ-ieri rĂspunsul meĂ la scrisĂrea d-tale din preunĂ cu o fĂie din *Times*. AstĂdĂi circulĂ pe aici circulara Porții despre decisiĂ acesteia Ăn al- Principatelor, la care gazetele engleze Ăn chor repetĂ bravo! Bene, bene rispondere; dignus est intrare in nostro docto corpore!

Te rogĂ trimite acĂstĂ scrisĂre la Bucuresci, saĂ deschisĂ cum este, strecurĂnd'o, fĂrĂ a plĂti la postĂ, saĂ de Ăi d-ta a scrie la vre-un amicĂ, Ănchide-o Ăn Ăntru; cĂci posta austriacĂ adesea este fĂrte curiĂsĂ.

Peste vre-o sĂptĂmĂnĂ sperĂ a te revedĂ.

I. Heliade.

CLXXXIX.

Domnului Gr. Grădiștenu.

Londra. 1857, Noembre 24.

Amatul meu domn,

Âncă sufer de răceala ce am fost luat și nu mă pot decide drumului. Asta este și cauza de n'am putut a'ți scrie de câte-va zile, răspundându'ți la ultima scrisoare.

E timpul ansă a'ți da ore-care amănunte despre ce am putut face, cu totă starea mea sanitară, de când mă afiu aici.

Vedând că se apropiă momentul când printr'un congres Puterile aū a se ocupa și a decide despre țările noastre; vedând, după cum ți-am scris, că gazetele ministeriale de aici arată că Prusia s'a învoit cu Austria de a ține aceeași politică cu Turcia și Franța; că Englitera este din același câmp; că Rusia începe a'și cam trage vorba și a fi în rezervă, și că Franța sau Napoleon rămâind singur se teme să nu facă fiasco, m'am determinat a tipări acest mic dosar (pe care ți'l trimit și d-tale) și a'l împărți în chipul următor:

La ministrii Engliterii, Franței, Sardiniei și Prusiei
Imperatorului Francesilor;

La vre-o 50 de membri ai Parlamentului engles, cei mai însemnați;

La toate jurnalele Engliterii, la *Pressa* și *Monitorul* din Paris; la *Independința Belgiei*; la două din jurnalele Germaniei (nu ansă austriace) și la alte două ale Piemontelui;

Și în fine, la comisarii din Bucuresci: frances, engles, sardinesu și prusian, și la ambasadorii acelorași din Constantinopole;

Și la câți-va amici.

După trei zile de la această împărțire, gazetele engleze începură mai serios a vorbi despre țările noastre și a coprinde mai în toate zilele articole foarte lungi.

Îți alătur aci traducția a două articole din aceeași zi 21 Noembre a două jurnale diametralmente opuse, unul ministerial (*Times*) și altul al popoului, sau ultra liberal (*Star*). Despre cele de mijlocu n'am timp a'ți vorbi, și mai virtos îți poți face singur o idee, când ai înainte două extremități.

Times vorbește, cum scii, ca boier mare către boierii mari; *Starul* vorbește cu măciuca de brâu; și unul și altul ansă au cam început să viiă la προσημειων. Acum antea data vedu schimbată vorba suzeranitate în expresii ca *supremația federală*, *supremația feodală*, *alianță*.

Pînă să nu citești traducția din englezesce a două articole ce'ți trimit, treci mai anteu repede dosarul anexat, și ia bine a minte la câte se dice la No. 2. *Les Turcs et les Roumains*. Acest articol făcu pe toți a schimba limbagiul și a combate pretinsa suzeranitate a Turciei și a înlocui și însuși denumirea de suzeranitate cu *alianță*, cu *supremația federală*, etc.

Nu 'ți mai vorbescă despre chipul cum tractă *Starul* pe Turci și pe Aali-pașa, cerendu'i compt despre tractatele noastre ce le-a sfeterisit, și pe care d. Bulwer, după cum imi spuneai, le denegă. Veî vedé singur în traducția articolului ce 'ți trimit. Acum și însuși *Times* (ce este organ al ministerului) recunósce acele tractate.

Nu sciu de se cuvine a ședé aci în Londra pînă la deschiderea parlamentului, sau a veni în Paris spre a măafia la timpul congresului relativ la țările noastre? Ce consiliu imi dai? Informă-te, de poți, de la d. Moquart, căruia i-am trimis doă exemplare, unul pentru sine și altul pentru Imperatorul; de le-a primit și de veî avé vorbă cu d-lui, rógă'l să'ți spuia

de ar fi voia Imperatorului să mă aflu în Paris la timpul congresului, sau mai 'nainte.

La revedere.

I. Heliade.

P.S.—Ađi-diminetă la 24 Noembre pînă să nu închid această scrisore ce am fost scris'o de a-séră, citiit în *Times* un articol foarte lungă iar despre Principatele noastre, în care relată cele ce au decis Divanurile de la 9 pînă la 19 Noembre, adică: Uniune, suveranitate interioară (în locă de autonomiă), Prinču străin, guvern constituțional. — Apoi alte 12 articole eșite din Divanul moldav că anex la aceste patru, precum: desființarea privilegiilor, — egalitatea înaintea legilor, — participarea tuturilor, după capacitate, la funcțiunile publice; libertate a tuturilor cultelor (afară de cel otoman, că contradictoriu tractatelor).

Despre aceste tóte, *Times*, firesce că un boier mare, vorbesce cu mare rezervă și marafet, și tóte le încheie dîcînd că Români 'și-au făcut și ei 4 August al lor, imitând pe Francesi în marea lor revoluțiă; și Divanurile nu s'au arătat de cât că Adunarea constituantă din 1789. Pricepi d-ta că cu acesta va să ne arunce pietre în capă și să ne facă de dragoste cu monarhie. Cu tóte acestea n'are ce face, căci când vine la drepturile Turciei și ale noastre, apucând o dată a recunósce tractatele, acolo, după articolele unde se dîce că Turcii n'au voiă să ridice giami, nici să locuiască, nici să aibă proprietăți în Moldo-Valachia, și după câte dîcu la pag. 3, alin. 7 la *Turci și Români*, că adică prelinșii suzeranii n'au nici drepturile Evreilor în țările noastre, acolo étă cât de frumos face parafrase acestei idei. Iți traducă numai acest mică fragment din acel articol. De voiesci a'l avé tot, caută *Times* din 24 Noembre.

Traducția fragmentului din articolul din *Times* de la
24 Noembre 1857.

„Previsiunile relative la religia sunt coprinse în articolele 5 și 6, care se exprimă ast-fel: Libertate de cult în condițiunile stipulațiilor cu I. Pörtă. Stabilitatea unei autorități synodiale concentrând în ea direcțiunea afacerilor spirituali ale Bisericei române. Tóte culturile sub tóte formele lor se vor exercita liber în Moldo-valachia, afaró de ale religiunii stăpánilor saú preinșilor stăpáni ai Principatelor, adică Turciei! Este oprit, în adevér, prin articolul 10 din stipulațiunile de la 1400, cò nici o giamie musulmană nu se va ridica pe teritoriul român. Acum de vom compara această stipulațiune formală cu pravila politică și religiósă a islamismului, în virtutea căria ridicarea unei giamii pe teritoriul Dar-ul-harb (teritoriul necredinciosului) în contradicțiune cu Dar-ul-Islam (teritoriul islamismului), este privit ca semnù de cucerire, cum pot Turcii să pretindă cò sunt suveranii țerilor! Acastă suveranitate care 'ți refusă dreptul de a te ruga, d'a locui saú și chiar d'a trece liber prin propriete tale State, e în adevér o ciudată suveranitate.

CXC

Dommului Gr. Grădiștenu.

Londra. 28 Noembre, 1857.

Amatul meu domn,

Îți scriu tot din pat; mâna abia pot să mi-o mișc, de ințepenită.

Te rogú fórte mult fă cum să intre această scrisóre în mâna d-lui Moquart, căruí îi scriu tot în sensul

în care ți-am scris d-tale de-ună-ți. Conservă copia, și când ne vom vedea ți-o voi arăta.

Nu pot să continui mai mult după ce abia scrisese epistola și copia.

La revedere.

I. Heliade.

CXCI

Domnului Gr. Grădiștenu.

Londra. 1 Decembre, 1857.

Amatul meu domn,

Primiiu a sêră memorandum tipărit despre care mi-ai scris, dimpreună și cu o însemnare din partea d-tale. Citindu'l de vre-o două ori, după capacitatea mea, nu putui afla nici o culpă în el, de cât (de'mi va fi iertat a ți) a redacției. Stilul lui mai mult sêmănă al unui jurnal de o doctrină ôre-care, ce voiesce a face proseliți, de cât al unui corp reprezentativu. Acesta însê nu e culpă, de ar avé acest corp a face cu Puteri saũ cabinete de bună-credință. Ômenii își arată drepturile cum pot și cum au învățat; și originalitatea stilului nu face nimic înaintea unor judecători integri. Nevoia însê este cõ n'au a face cu cabinete de bună-credință ci cu ômenii ce ele îi trimit, și care îi împingũ a fi aleși, îi îndemnã a scrie și a lucra în tonul acesta, și apoi scrierile lor, faptele lor, pînõ sunt în stare de proiect, pînõ n'apucã încõ să ia o formã lega'ã, sunt deja buciate prin gazetele germane, englese și otomane și acuzate de rebeliste, de nebune, de spaimentătoare, etc.

Acì e rëul, iar nu în cugetările acestui memorandum, cõci el nu dă afarõ și nu apërã de cât dorințele

Nației întregi: — Prințu străin — uniunea — suveranitatea interioară — guvern reprezentativ cu o singură Cameră.

Ce cere Nația de mai mult de un an, ce au cerut cei ce critică astăzi acest memorandum, ca Racotă și alții, de cât aceste patru puncturi din punct în virgulă? Pentru ce acum întorc bandiera și vor cu critica acestui memorandum a paralisa și mai mult lucrarea? Singuri și-au ales deputați după placul lor, singuri cată acum să-i susțină. Eră daca ceea-ce au făcut deputații e rău, atunci răul nu le vine de cât de la sine-le, iar nu de la deputați. Fiă cine cum își așterne așa dorme.

Au nu apără acești deputați suveranitatea țerilor? Au nu exprimă dorința generală a uniunii? Au nu învederează că țerile nu se pot governa de cât prin guvern reprezentativ după datinele sale? Câte trele aceste articole nu sunt după drepturile neprescriptibile ale Românilor, după tractate recunoscute de Turci, de Ruși, de Austriaci, etc., în mai multe epoce? De cer un principe străin, mulți l'au cerut și eu însuși am dis că acest punct singur desparte popoul României și Moldovei în două câmpuri, și fiă-care câmp are cu vint forte tari.

Dificultatea cea mai mare pentru cei ce doresc principe străin este că nefiind de ajuns de numeroși și tari ca să-și realizeze dorințele cu armele în mână, ci fiind nevoiți a vorbi înaintea judecății, cu tractatele pe masă, nu pot cere acest Mesie fără a călca tractatele pe care se întemeiază a susține cele-l-alte trei cereri.

Iar de au decis reprezentanții Nației ast-fel, de vor încuviința puterile decizia sa și cererea lor, atunci țerile ca autonome pot schimba o clausă din tractatele vechi și încheia un nou tractat cu Pórta garantit de cele-l-alte puteri.

Eu nu pot face nici o critică acestui memorandum

și nu mă încercă a scrie nici un rând în contra celor ce l'au redactat, coci a critica stilul, în nise momente așa de grave, este, dacă nu a imita limbagiul gazetelor austriace și englese, cel puțin a se arăta de *pedant*; fiă-cine se exprimă cum scie și cum pôte.

Franța sau Napoleon acum, de vede cō ceea ce cer Români e drept și legal, nu se va uita la stil sau mai bine la cei ce din sistemă au în suflet stilul acesta, ci la dreptate, la adevăr, și va susține drepturile Românilor pînă unde va puté, adică pînă în coprinsul legal al puncturilor 1, 2 și 4; iar de va vedé cō punctul al 3-lea al principelui străin nu'l pôte susține după tractate înaintea Turciei, Austriei și Engliterei și va lăsa de o-cam-dată tot un domnitor păméntean, la acésta cei ce cerū un domn păménten n'au de cât a'î mulțumi; iar cei ce cer un principe străin nu vor puté acusa pe Napoleon cō ne-a lăsat în tină la nevoia cea mai mare. A făcut omul pe cât a putut.

Iar dacă va lua frazele și stilul de pretext și tocmai frazele și stilul ómenilor ce au plecat din mișlocul Parisului și au fost susținuți și la Constantinople și la Bucuresci de ómenii Franței; dacă va lua, dică, faptele, frazele și stilul acestora drept pretext spre a face pe Români a perde și dreptatea celor-l-alte trei puncturi, atunci ce nume se cuvine lui Napoleon? Eū nu'l pot pronunța acum, coci ar fi a injura prin arvună de mai 'nainte. Cată să aștepte cine-va pînă când se vor vedé faptele. De va fi bună-credință în Napoleon, eū am speranță cō vom eși din nevoi, și tocmai stilul ultrat al acestui memorandum va ajuta a contrabalanta pretențiile ultrate ale Porții, ca să viă lucrurile a ne alege cu ce e drept și legal.

Tăcere dar din partea noastră acum după faptă. Mai 'nainte putea fiă-cine a'și da părerea cum se pricepea și pînă la o polemică. Atunci la prepararea tărémului era una și acum e alta. Români cată să tacă acum

și să lase a vorbi reprezentanții lor. De ajuns critică, tună și injură gazetele austriace, otomane și englese.

Îmi dăci în scrisore saū în însemnarea din urmă : „fă observații, fără a încrimina pe toți, ci pe *mus-căliții și austriacisații* din Divan, etc.“

Acastă expresie mă pune pe drum a pricepe un articol ce vĕdăiū alaltă-ieri în *Times*, cō adică o gazetă (mi ce pare *Nordul* din Belgia) asigură cō toți dășiū ultra-radicali din divanurile ad-hoc sunt înțeleși cu Austria; cō de la dēnsa iaū inspirațiile de a lucra și d'a scrie, și cō de aceea Pōrta le-a dat voiă a intra în țēră, spre a oferi adică pretexte de a interveni cu oștiri și a speria pe Napoleon, făcēndu'l a se căi de protecția ce a arĕtat Romānilor, etc.

Apoi cată să scii cō *Times* are doē fețe și aduce lucrurile din condeiu, ast-felū cō dupō ce relată inadins ceea-ce dăce o gazetă, vine la *prokimenul* sĕū și dăce cō acēsta nu pōte fi adevĕrată, cōci Austria s'a opus și astădă face critică amară Pōrții de ce a lăsat pe descreierații de la 48 să intre în țēră, și alte asemenea. Și acestea din urmă, nota-bene, le trage dintr'o gazetă a Vienei.

Expresia d-tale mă face să înțelegū cō e ceva de adevĕrat; cō diplomația inemică Romānilor s'a servit și servece āncō cu aceia pe care 'i numesce descreierați, și cō *Times* va să acopere āncō acest adevĕr, saū acest machiavelismū. De unde ți-a venit d-tale acēstă inspirație a numi pe unii *austriacisați*, și cine sunt acestia? Sunt tot cei pe cari i-am prepus și eū de ast-fel? sunt tot cei pe care îi pune înainte *Times*?

La revedere.

I. Heliade.

CXCII.

Domnului Gr. Grădiștenu.

Londra. 5 Decembre, 1857.

Amatul meu domn,

Am primit scrisoarea d-tale din 2 ale acesteia. Îți mulțumesc de remiterea scrisorii ce ți-am fost trimis. Ne-am făcut amândoi datoria; însă nu sper vre-un efect direct. Ómenii oficiali de astăzi sunt cu mult și foarte mult mai circumspecți de cât cei de acum opt și noș ani; cu cât merge cu atât ieș măsura spre a fi solidari între sine, a face unul *hatărul* altuia și a juca la cărți cu flegmă, schimbând fără părere-de-rău fără-care partenerul său sau aliatul său. Unul ține cu Muscalul și jocal cum să nu'l vateme și să câștige împreună; altul ține cu Némțul, și face tot asemenea, fără ca partitul contrariu, după regulele jocului, să se supere. Ier ce este în jocu pe masă, ce este de perdut sau de câștigat, sunt națiile, popoli. pe dênșii sunt ochii jucătorilor cum să'i puia în posunar; iar de so întemplă vre-o cértă, vr'un duel din cauza jocului, aceea se face între ómeni, cum dicu ei, *rău-crescuți*, ce nu sciú ce va să dică jocul boierescú, și atunci se încercă și alérgă toți cum să impace cértă mai curénd, după cum făcuró la 1856.

Așa ómenii acestia nu suferă în jocu său pe lúngó dênșii ómenii popolilor de cât numai daca acestia se oferă a le spune la *urechiă* sau prin semne cum să pótă sterge ce e pe masă. De față nu vorbescú cu dênșii: se facú cò nu'i cunoscú.

Prin urmare, päreri ca ale unor d'alde noi, sau nu sunt de locú suferite, sau de le vin la *socotélă*, le

adoptă ast-fel cum să nu poți pricepe nici tu însuși cum le-a adoptat.

Primire și înțelegere de față nu scrie.

Rămâne dar la Români a alege: cine să-i câștige în joc: Muscalul ce jacă împreună cu Napoleon, sau Némțul ce jacă împreună cu Turcul? Englesul stă ast-fel cum oricare va câștiga, el să fiă mai folosit.

Este dar de desperat? veți dice. Nu atât ca să stăm cu mâinele în sên, ci să ne facem datoria, fiă-care pe cât pôte, nu spre a câștiga pe Impărați, cõ acestia nu se câștigă, ci spre a lumina opinia la ai nostri. Conservatorul, daca nu în tot, în cele mai esențiali puncturi și-a făcut efectul între Români ce s'aũ deșteptat a nu înai recunõce denumirile de *suzeranitate* și *vasalitate*; ași numi Domniele voivodate sau ducate; a distinge drepturile și datoriele ducatelor *confederate* cu Imperiul Otoman din drepturile și datoriele pretinsului suzeran, și alte asemenea. Amândoi popoli Români cu reprezentanții lor țin același limbagiũ; *Stéoa Dunării* a luat cu totul alt drum și alt limbagiũ de ceea ce ținea; jurnalele Londrei, cum ai vedũt, aũ cam schimbat mult limbagiul. — Să ne facem dar cât putem datoria din umbră, cã ómeni obscuri și necunoscuți; cõci, daca din repaosul izolării și meditărilor se află câte un adevăr, acela dat afarõ, pãtrunde masele și își dă mai curênd sau mai târziu fructele sale. De nu s'a perdut Nația nõstră în timpul Fanarioșilor, când numai un Lazar cuteșă a dice cu fruntea în sus cõ e *Român*, fără témă cõ va fi luat de *mojicũ* sau opincar cu numele acesta; daca dintr'un Lazar s'aũ făcut peste vre-o dece ani alți 20-30 în ambele ducate; daca din acestia eși 48, și daca din 48 astădi se află peste doș milioane de ómeni, ce țin fruntea în sus mai cu mândriă de cât Lazar, când se numescũ *Români*, cređi d-ta cõ se va perde Nația acésta, când mai vêrtos ajunse a fi cunoscută de ambele

emisfere, și când popoliî toți facū urări pentru regenerarea ei? Ce s'a convenit a se face către cabinete, s'a făcut; s'a aruncat pétra și ei aū vĕđut de unde pica. De vor întreba pe cine-va, acela va răspunde; de unde nu, să ne cătăm misiunea.

Despre ceea-ce ȕic cō consilia cine-va pe Caimacumul a face, eū ȕicū să nu se încerce nimeni, cōci nu o va face; pentru-cō saū nu se va da nas Românilor să aibă și ei un reprezentant în Congres, saū de li se va da acest nas, li se va da să înțelégă ca să și cunōscă singuri cât le este lungul nasului, și atunci se va trimite un reprezentant saū ca Arsake și Iónide, saū vr'un bătaios de Sarsailă ca să strice înadins lucrurile.

Despre câte imi scrii cō coprinde *Le Siècle*, am fost vĕđut mai dinainte. Mie mi-a făcut o impresiă bună; m'am bucurat de câte scrie în impregiurările de acum, și cu ocazia a vre-o câte-va nebunii ce aū arĕtat ai nostri, și cari aū dat inamicilor pretext a acusa de desordine și cabinetelor ce căuta cu luminarea astfel de neconsecuente. Gazetele nemțesci acusă; cele turcesci *da ha bitir*; cele englesesci mîriie; încaî cele franșosesci bine facū de acoperire; și noi bine facem când acum vōrbim numai între noi și nu dăm nimicū afarō. La 48, Muscalilor le plăcea să ne acuse de rebeli, de socialisti, de comunisti. Bine ne părea când din ai nostri cei din țĕră ne acusa asemenea, și cei din Paris veniaū a justifica acele acusații, cu proclamații incendiare și prin formări de comitete *democratice și sociale*? Ce dar nu ne plăcea să ne facă noē alții, să nu facem nici noi altora. Acum nu mai e timpul de polemice, a căror eră era pînă a nu in-cepe tĕrgul; acum e timpul de tăcere și de acoperire ca să nu se mai imputernicēscă cei ce din sistemă acusă; ca să nu se mai dea apă la mōră Nemților și Turcilor. Prin urmare *Secolul* bine face a ȕice cō tōte

s'au făcut după regulă și cu cea mai mare înțelepciune, căci se mai astupă gura Nemților și Turcilor; și pe de altă parte cei *slabi de ângerî* cum zici, de va fi să inebunescă, pericol nu mai este când își vor lua patentă de nebuni, și vor trece între Români ca Dună. Marinică, principul Zanfir, și Bulețul. Înțelepții se vor folosi din articole ca ale *Secolului* și vor zice: să dea Dumnezeu să fiă așa, să nu fiă cum scim noi!

Despre câte zici că scrie d. Vaillant din Moldova, că adică se bucură de câte facu Moldovenii, și se atristă de cum urmădea Românii, că adică unii au început rău și termină bine, și alții au început mai bine și termină rău, sau că unii și-au făcut nebuniile la început și alții și-le facu acum în urmă, despre acesta care este cauza? Unii au fost împinși la început de Muscali și de Nemți, și vedându-se apoi încelați și instrumente orbe, avură timpul de a și veni în simțiri și a lucra ca Stan pățitul; ai nostri mai tarî de ângerî la început, se amăgîră de promiterile Franței și se lăsară a se conduce de cei ce au venit din Franța ca de unii ce credeau că știu lucrurile de la sorginte. Pe de altă parte pretențiile nedrepte sau mai bine infumurate și neghiobe ale Turcilor, intrigile Nemților, năspriră pe mulți, și după natura luptelor, când dă unul dă și altul orbesce. Dacă ansă unele din Puteri vor fi cu bună-credință, nu se vor uita la câte au făcut din voia sau nevoia o mică minoritate ca să condamne 5 milioane de suflete. Un jude integru nu se uita la prostia sau la nepriceperea celui judecat, ci la dreptatea lui, dacă o are. Extremele unora din Români înaintea unui Areopăgu cu bună-credință, în loc de a vătămă cauza română, eu cred că din contra o va ajuta, căci acele extreme vor servi de contra-greutate la extremel-Turcilor, și ajungând a se face lucrurile pe jumătate va veni la ceea-ce este legal și folositor de-o cam-dată. Iar dacă toate Puterile

s'au înțeles întru a ne sacrifica Turcilor, ca să putem fi apoi sacrificați mai facil și mai repede sau Muscalilor sau Nemaților, atunci toate nu joca de cât rolul Diavolului ce îndemna pe om la rele, și ero el il acusa de cate l'a ascultat bietul peccatos; il acusa ast-fel ca, dupo ce 'i-a rapit onore și repaos, sa'i pota apoi lua și sufletul.

Vorbindu'ti ast-fel, amatul meu, nu crede co m'am schimbat in bine sau in reu. Pote co dupo acesta scri-sore și dupo cele precedente, iti vei face vre-o idee co m'am schimbat. Nu; sunt tot acela; adico tinta mea a fost și este *binele comun*; și când combateam pe nebuni, era spre a nu lasa sa faca reul. Acum dupo ce s'a facut ce s'a facut, de ii aperu, este ca sa nu se faca reul mai mare. Scopul este tot acela: *binele*. Midloce e se schimbă dupo impregiurari. Una este, cum ti-am mai dis, când se prepara alegerile și alta este acum când reprezentantii popoului (făa ori-cine va fi) sunt acusați de inimiză ca sa pota acusa popoul.

Mă întrebă, mi se pare, de voiescu să trimiți lui Racotă copia după scrisoarea ce ti-am trimis. De ai timp, trimite'i copii de pe toate.

Am priimit *Stéua Dunării*, și imi place cum scrie acum. Nevoia și pericolul inveta pe omenii incelati când vor a nu mai fi incelati.

Imi pare bine co a venit d. Ledain și co'l voiu vede când voiu veni. Stringe'i mana din parte'mi.

Te rogă trimite prin ai d-tale acesta scrisore in Bucuresci, fără a o francă și scrie sa plătésca Stefan.

Te rogă ancă fă un plicu sub bandă cu cărțile *Protectoratul* și *Memoriile* și trimite-le la adresa următoare, coci mi se ceruro. Eū n'am nici una cu mine.

La revedere.

I. Heliade.

Étè adresa :

Pour Madame Dora d'Istria.
à Mademoiselle Sophie Ghica
Genève
à l'institut de Madame Zetta Getaz.

CLCIII

Domnul Gr. Grădiștenu.

London. 11 Decembre, 1857.

Amatul meu domn,

Nisce curse lungi, ce avuiū a face după întremarea mea, mă impedicarō a'ți răspunde îndată la ultimele două scrisori din 5 și 6 Decembre.

Am primit plicul de la Elena *), cum și scrisoarea din Viena. Pentru amēdoe îți mulțumescū.

Sunt foarte neliniștitū cō nici din țēră, nici de la Constantinopole, de la Alexandrescu și Zossima, n'am nici un răspuns.

Din răspunsurile ce'mi faci la precedentele mele scrisori vedū cu plăcere cō în cele mai seriose chestiuni, tot-d'a-una se întēnescū cugetele și părerile nōstre. Între noi putem analiza și critica de tōte părțile cele ce se lucrēdă acum în țēră; afarō ansē, cată să observăm acum cea mai mare tăcere. E de ajuns, cum imi scrii, după corespondența Belgică, cō comisarii nu recunoscū de înțelept acel memorandum; și dicēnd cō e de ajuns acēsta, imi pare rēu de ce s'a întēmplat așa, ori de unde e cauza, și s'a dat mănūșa. Bine era saū ca ai nostri să nu fi oferit pretexte, saū ca co-

*) Dora d'Istria.

misarii să fi fost toți de bună-credință și să nu câte cu luminarea pretexte, sau să le invente și să și le creede singuri prin agenții lor.

În jurnalele de aici se scrie că comisarii toți plăcă din țără la 25 Decembre. Mă întreb dacă sper că se va vorbi ceva de noi în Parlament. Nu se ved semne după discursul reginei și după tăcerea membrilor Parlamentului. Pe semne nu vor să ne dea nas. După înțelegerea ce s'a urmat între trimisul în adins al Imperatorului, d Foult, s'a decis a lucra numai Cabi-netele. De ar pute cine-va fi mai în același timp și în Paris și în Londra, pe la deschiderea Congresului, de s'ar pute, adică, ave mijloce pecuniare de alergări când ici când colo, ar fi de sperat, în timpul Congresului a împinge pe mulți membri ai Parlamentului spre a face interpelări.

De la d. M.... n'am nici un răspuns, și nici nu sper a ave. De vor ave ceva dificultăți în timpul Congresului, pôte că vor voi să arde oficiosamente (pe ascuns) pre vre-unul din noi.

Acum intră pe ușă plicul d-tale cu doă scrisori din București, una de la Andronică și alta de la Russo; ideile lor și supărările lor se asemănă cu ale noastre.

Îmi scrii pe plică că ieri 'm-ai trimis o scrisore de la d-na Dora d'Istria; n'am luat alt-ceva de cât plicul cel mare de la Elena cu care era și o scrisore. De va fi alta afară de asta, s'a perdut, dacă nu o voiți priimi aji sau mâine.

La revedere.

I. Heliade.

P. S. De vei primi alte scrisori pentru mine în săptămâna viitoare, nu mi le trimite; ține-le la d-ta pînă voi veni. Sper a pute pleca de aici pe Mercuri.

Starul de astăzi coprinde că Austria ce a stăruit atata d'a nu eși din Principate, și pe care alțiine

atâta nevoie a dat'o afară, acum își pune toate puterile spre a lucra prin dișii radicali Români într-o tulbură țările, ca împingând pe Turcia să intre cu armele, să aibă apoi ea (Austria) pretextul de a interveni ca să nu mai iasă.—Venind la Engliteră adăogă că acesta n'are alt interes de a susține pe Turcia în pretențiunile ei ilegale de cât insinuându-se astfel cu *cărdășia* la Turci să potă acapara pe sémă'i totă influența în Orient. Acestea și altele. *Starul* le trage din Nord, care acuză pe Engliteră că voiesce a domina peste tot continentul, și face apel la puterile continentale într-o se uni cu Rusia și Franța în contra Engliterei, spre a'și apăra independința. Bine veđi d-ta aci că nu chiamă popoli ci monarhiile la unire, și unirea cu Rusia se pricepe de fiă-cine ca ce lucru este.—Rău într'un chip frate, rău într'altul.

CLCIV

Domnului N. Russo.

Paris. 1858, Ianuarie 24.

Amatul meu domn,

După scrisoarea ce ți-am adresat din Londra, auzind că ai să pleci peste Olt, nu ți-am mai scris.

Priimind ansă acum scrisoarea d-tale, îți răspund.

Îmi scrii să vii în țără; voi veni, amatul meu domn, dar, cum scii, reumatismul ce l'am avut trei ierne la Constantinopol, aci m'a înțepenit și mai mult, și trei zile nu albe, ci nici brumării n'am într'o lună. Pină să vii din Londra la Paris eu sciu ce am tras, și am zăcut din nouă alte 20 de zile; vre-o câte-va zile fuu mai bine și, cu venirea d-lui Vaillant, du-

cându-mă séra la densus și întorcându-mă nóptea, de la mână pînă la gură iar căduiū la pat, necum să facū o călătorie în mieđul iernei de atâtea ȓile și nópti!

Apucarea mea în partea acésta 'mī-a servit la multe pe viitor, ca să sciū ce mēsure să iaū spre a reveni în țéră cum să nu mor de rușine, de umilință și de fόμε.

Voiū veni ansē în țéră, plecând de aici pe la 15 Martie romānescū. Pînă atunci mă apucaii a utiliza cât pot timpul în unul din scopurile ce 'mī-am propus când ne-am despărțit (din Constantinopole).

Pentru acésta te rogū însciintēdă-mē cât de curēnd daca d. Duiliu se află în Brăila, și daca pôte a se însărcina cu priimirea unor lăđi cu cărți, ce voiū a trimite în țéră inaintea mea cu vre-o 15 ȓile. Nu sunt cărți politice, ci fôrte inocente; iar daca nu se pôte însărcina d-lui, scrie'mī de poți să te afli acolo spre a le lua d-ta sau unul din consăgeii d-tale ce ai acolo.

Am audeit cō șeđi cu D-nii Riurenii; spune-le te rogū din parte'mī cō le sunt fôrte recunoscētor pentru câte au făcut și facū cu copilul meū. Nu le-am scris nici-o dată, cōci, sciind cō au un institut publicū de instrucție și educație, n'am vrut să facū a trece cō sunt în corespondență cu mine. D-ta ansē scii din Constantinopole cât îi stimam și'i consideram ca nisce bunī servitori ai Nației ⁶¹); pentru-cō Patriă ancō n'avem. Patria stă în legi, în dreptate comună la toți, în ceea-ce este o mamă către copii, și aceea cată să ne-o facem. Aceea-ce a fost pînă acum n'a fost mamă; cōci tot ce a avut de mai bun și mai român pînă la opincă a persecutat, și tot ce a fost mai străin și mai corupt a imbuibat. Pînă acum ce am lucrat eū și ce lucrēdă alții au lucrat pentru Nația, și ceea-ce rău s'a ȓis Patrie, 'i-a persecutat de la Paul Iorgovici pînă la mine, și de la mine pînă la cei ce vor reuși a'si face o Patrie veră ⁶²).

La revedere.

I. Heliade.

CLCV

*Domnului Gr. Grădiștenu (la Etretat în
Normandia)*

Paris. 1858, Decembrie 8.

Amatul meu domn,

Am primit scrisoarea d-tale din preună cu cele trimise din Bucuresci (a lui Racotă și a lui Costafuru). Am întârziat a răspunde d-tale, pentru că mă preparam a face o scrisoare lungă lui Racotă și să 'ți-o trimis a o vedea și d-ta; adică atâta am fost de ocupat cu revisia manuscriselor ce las la tipografie, încât de două săptămâni n'am mai ardat capul de pe masă. Măine sper a termina laboarea și a ambula după pasaport și altele, spre a pleca. Mult doresc a te vedea și a vorbi câte nu pot a 'ți scrie, mai 'nainte de plecare. De aceea te rog, scrie-mi îndată de poți și de este facil a ne întâlni la calea jumătate între d-ta și între mine, ca să economisim și din timp și din cheltuielă.

De se poate acesta, înștiințează-mă despre locul unde să vii, și ziua în care să pleci la d-ta spre a ne întâlni. Este de mare necesitate a ne vedea. Nu-mi placă câte aud din țară și de cabalele ce se urdesc.

Verul lui Racotă îi preparam, cum îți dăc o scrisoare lungă; însă neavând timp, și dând și peste și, acum mi-a mai trecut și necazul și verva; și prin urmare mi-a rămas numai disprețul, ce mă face a lăsa scrisoarea fără răspuns.

Eu de intru în țară și de mă vor lăsa să intru, nu mă duc pentru-că 'mi scriu doi-trei oameni să mă ducă, ci, după cum ști, pentru-că mi s'au facilitat mijloacele d'a pleca, prin acei 1500 fr. împrumutați de

la d-l Rost ¹⁾; și pentru că căutam a mă duce mai dinainte la copii și n'aveam cum să cu ce.

Pentru ce mă chiamă ómenii aceia? Ce să le mai facem acum nisce ómenica d-ta și ca mine, dacă nu ne-aș ascultat? Ce să le reprezentăm, dacă o dată singuri 'și-aș sfășiat drepturile și aș pus pe drumuri vre-o 20 mii de bărbați mai integri și mai inteligenți și mai cu sciință de ale țerei? Acum nu mai este de reprezentat de cât proprietatea, care mai mult de a treia parte este a veneticilor, și nici eș, nici d-ta nu mai suntem competenți a reprezenta proprietatea. Și dacă aș fi eș unul, nu i-aș da numai ei exclusivamente dreptul la alegeri. Când a fost în pericol (proprietatea), am apărat'o cât am putut; acum s'a asigurat (și aședat) peste ruinele tuturilor celor-l-alte drepturi și condiții ale națiunii.

Este mare necesitate de a te mai vedé pinó să nu plecú.

La revedere, amatul meș domn, și aștept răsunsul d-tale pinó poimáne.

I. Heliade.

CLCVI

Domnului Gr. Grădiștenu (la Etretat în Normadia)

Par's. 22 Decembre, 1858

Amatul meș domn,

Ieri am luat scrisórea d-tale din 19, ca răsuns la a mea. Astăzi răspond îndată la améndoué.

¹⁾ D-l Rost, precum se scie de toți Románii din Paris, era un croitor ce ne îmbráca pe credit. — (*Grădiștenu*).

O parte din bagage, cele mai grele, le-am și expediat înainte; giamantanul cu rufele mi-e făcut și n'așteptam de cât răspunsul d-tale. Desperat de a te vedé, plecú poimaine, coci cată să alergú după pasaport și altele.

Câte îți scrie amicul d-tale din țeră și câte adaogi d-ta mă facú a fi fórte recunoscător; ansé nu este de a'și face cineva nisce asemenea iluzii. Una ca acésta nu se póte astădi realiza prin ómení după punerea la cale a potentăților, ci numai de la Dumnezeu prin vre-o minune. Să lăsăm dar lucrurile a'și urma cursul lor, și pe speranțe vane nu pot schimba programa lucrărilor mele modeste și pactice. De nu mă voiú duce prin Constantinopol, riscú de a trece de om fără cuvânt, și de a avé polițe protestate în urma mea. D-ta le cunoscí. Speranțele mele sunt, pentru implinirea îndatoririlor mele, în Biblíă, și acésta de nu va avé bine-cuvântarea Patriarchului în nisce țeri ca ale nóstre, remâne sub blestemul unui Baron de Vlădică. Și apoi ce opinie este aceea ce se póte forma saú strica după călătoria pe unde se duce cine-va, dacă nu e basată pe credit în caracterul persónei cui-va, pe faptele lui, pe trecutul lui; dacă acestea nu vorbescú, nu sunt elocvente să lăsăm pe morți să'și îngrópe morții. Vai de femeia onestă cu bărbat gelos, cò acesta îi pune în spinare și pe cel mai slut și din urmă din domestici; și din tóte férele nici una nu este mai gelósă de cât... Altă dată îți voiú numi féra.

Dacă avem un popol ce se póte influența de calomnii, acestea tot-d'a-una vor fi de la inimizé, ce vor puté explica tot așa de rău și ancó și mai rău trecerea prin Viena și Dunăre, ca și trecerea prin Mediterana și Constantinopole. Eú cată mai ántciú de tóte acum să facú prin propriiele'mí miđlóce a plăti acei 1500 fr., pentru care d-ta ți-ai îndatorat cuvântul, și apoi voiú trece în țeră nu pentru cò scriú doi-trei ómení,

ci pentru c6 este și a și venit timpul de a fi l6ng6 copii, daca nu m6 vor mai desp6rți inimizii.

C6te aveam a'ți spune din gur6, nu ți le pot scrie, nu pentru t6ma de a fi divulgate, ci pentru t6ma de a nu fi r6u înțeles, c6ci scrisul are în adev6r multe bune, nu are 6ns6 facilitatea desbaterii și a replicii cu l6murire îndat6 la t6t6 întrebarea și tot r6spunsul. Mai dup6 c6t a fost de l6murit6 scris6rea c6tre St. M. Girardin... și scii ce explicație îi deter6 toți De le vorbiam acelea cu gura și eram de fa66 a l6muri t6te, nu ar fi provenit nici un r6u-înțeles.

D6 voi6 ajunge în ț6r6 m'am decis a face pe m6tul, nu pentru cuvinte de indignație sau de egoism, ci ca s6 tai6 apa de la m6r6 mușteriiilor ce v6d c66 a6 început a m6 imp6șura de aici.

Fi6-care partit se forț6 a m6 atrage în partea lui și c6 r6spund6ndu-le îi trimit la Bosler, la Vanghele, la I6nide și la toți veneticii proprietari; le spui6 c66 e6 sunt alungat cu mi6 de alți6 ca mine de a mai av6 drepturi de rom6n în ț6r6 n6str6. S6 m6 lase dar fi6-care în pace s6'mi caut de s6r6cie.

Amicul din ț6r6 a6 nu scie decizia puterilor? A6 sciind'o se bizue pe vre-o putinț6 de protestație? Și de este putinț6, a6 vor put6 face vr'un bine pre c6t r6u ar face cu pretexte de invasi6? Nu e nimic6 de f6cut; s6 l6s6m pe morți s6'si ingr6pe mortul, pe proprietari s6'si al6g6 proprietarul. Nu c6 d6r6 sunt inemic6 al proprietarilor: imi cunosc6 principiile și c6te am p6țit și sacrificat spre a ap6ra proprietatea. Ci dic6 c66 este nedrept, inuman, de a se da drepturi numai unei clase 6re-care, ori-care va fi aceea. De ar fi excluși proprietarii, ași striga tot asemenea în fav6rea lor. Nația nu se compune numai de o condiție de 6meni ⁶³).

Cele din ț6r6 ec6-le iar c6t sunt de triste. A. Ghica s'a pus pe capete, de nu va put6 face a se alege el,

să și dea toți partizanii în favoarea lui N. Golescu, și prin urmare face cauză comună (cum dice) cu cei de la 48. Și aceștia erau cari de la 1840 strigau asupra lui și îl sfășiau pentru calitățile și virtuțile ce avea atunci, acum dicu că au venit la vorba noastră și îi recunosc virtuțile ce le are. Cum se operă această luminare în minți? De unde veni minunea acésta? Din marea orbire. Atunci și de atunci pînă la 1856 fură orbii de ură, și acum sunt orbii de interese. Ete calitățile și virtuțile îi eșiră pe față lui Al. Ghica de cum se determină a lucra spre a lăsa țera pe mâinele lor. Am dis *orbirea*, ansă nu m'am exprimat bine. Și atunci și acum sciau foarte bine ce facu. Atunci Ghica nu mai era posibil, și ómenii își căuta interesul, și ca să fiă bine cu Rusia și cu Austria și cu Bibescu sfășia pe Ghica; acum Ghica le dă osul în gură, și Bibescu pôte să li'l ia, Ghica dar e de minune.

La 48 striga: drepturi largi, și acum sunt gata a ambla a se alege cu cele mai strimtorătore din violațiile drepturilor țerei; acum se învoiesc d-lor cu mai jos și de cât cerul de pământ, de cât regulamentul organicu pe care atunci îl ardeau ⁶⁴).

Să venim la sărăcia mea:

Am trimis în țera Exodul și Leviticul; am lăsat spre tipărire Numerii și Deuteronomul; cu acestia se incheiă Pentateucul. Am rugat pe d. Boerescu, te rog și pe d-ta a căuta la câte de ce d-ile o-dată de corectură. Prima corectură o va face d. Boerescu; a doa te rog s'o veđi d-ta, și a treia mi-o va trimite mie unde mă voi afla.

Pe lüngă acésta am promis tipografului că în lipsa mea i se va da cincî sute franci pentru hărțiă, și acestia vę rog să'i faceți d-v. în chipul următor:

D. Boerescu va da pînă la una sută franci din ce va aduna de la broșure.

D. Darvari dă pînă la 150 franci, pe cari îi voi trimitte din Constantinopole. De voi pute face și pe altul să inlesnescă pînă la 150, se face peste tot 400 fr. Restul de 100 franci te rog a'î implini d-ta pînă voi ajunge la Tzarigrad.

De crești de cuviință, trage câte se cuvin din scrisoarea acésta și trimite o copiă la amicul ce'ți scrie din țeră spre a'î mântui de ilusiele ce'și face, cum pôte și pe alți chrestini.

Rogă pe d. Petre Grădiștenu să'mi trimită, de are la sine, o copiă din *Sburătorul*, cō a mea pe care am dat'o lui Danielopulo s'a perdut, cō acesta nu m'are remis'o. Il rogă asemenea cānd se va înturna în Paris, să dea volumul Curierului de ambe-sexe la d-na Vernescu, daca nu va veni pînă atunci soțul d-ei. Îi uredă fericire și viitor mai bun dē cāt al nostru în țeră și îmbrăciședă'l din partea mea.

Lui Bibi *) spune'î *μά τι πράγμα, και τι πράγμα*, dice tata Eliade și sărută'l mult. Să dea Dumneđu să ne întelnim sănătoși în țeră. Te îmbrăciședă cordialmente și te rogă a mă recomanda la suvenirea d-nei Grădiștenu.

La revedere.

I. Heliade.

*) Bibi este fiul meu Grigore. Amicul spunea o dată de cum se făcea căsătoriele la Chio, și dicea cō tatăl fetei strigă pe strade, mănāndă boii căruței în care se afă fata de măritat *Εγω πράγμα δια πόλημα, μά τι πράγμα, και τι πράγμα*. Copilul de câte ori vedea pe amicul Eliade îl dicea aceste vorbe.

(Gr. Grădiștenu).

CLCVII

Domnului Gr. Grădiștenu.

București. 1859, Iulie 12/24.

Amatul meu domn,

Cu mare mulțumire primiiu scrisórea d-tale din 29 Iunie. Mi-a făcut multă plăcere progresul ce face Bibi în creștere și limbuția. Așa, veđi bine, să mai întrecă nițel pe tată-sěu; spune'í cő tata Heliade 'í-a đis să puiă căciula la o parte când đice: je suis Roumain, moi, sapristi.

P'aci sunt lucrurile degenerate de tot. De se va face pace, spun unii cő or să ne dea un principe-străin, și unii vorbescū mult de un Czarovič.

Am trimis d-lui Boerescu vre-o 20 de exemplare din Issachar, spre a le da pe la amicii ce s'aũ prenumerat la Bibliă. Credend ansė cő pőte nu sunt de ajuns, ėlő mai trimit d-tale 2 sub bandă: unul pentru d-ta și altul pentru d. Petrache, nepotul; ansė de la No. 5 în sus pinő la 9.

Peste vre-o cincī đile ese și urmarea anexelor în No. 10 și 11. Vė voiũ trimite-o.

Dupő aceste articole urmėđă: Doi 1821, Doi 1848, Doi 1859.

Uniunea și Unitatea.

Sclavia preseí și anarhia preseí.

Libertatea preseí. (Se pune între aceste doė rele).

Apoi,

Guvernul și popoul.

Propriul și comunul.

Dupő acestea vom vedė ce va mai eși.

Amicul meu corespondent a mai trimis o hărtie (pièce) autentică, főrte importantă; ansė pecat cő

simptomele sunt spre a desființa speranțele și ale noastre și ale amicului.

Soția mea este foarte simțitoare la câte îi scrii din partea d-omnei Grădiștenu. Ași dori să sărut eu pe Bibi, și te rog să'l săruți d-ta, pentru τὸ ταχύνειν, dacă e vorba de : *zai ti zoiqna*.

D-lor Alexianu, P. Grădiștenu, Ledain, Regnault, Billecoq, stringe-le mâna din parte'mi pină îi va dura. Mai vîrtos d-lui Alexianu. Spune'i cō'mi pare foarte rău cō am avut mulțumirea de a'l cunósce. Sciam eu ce dicit; veđi bine cō'mi pare rău, dacă am avut mulțumirea a'l cunósce și nu vine mai curênd în țeră.

La revedere.

I. Heliade.

CLCVIII

Domnului Gr. Grădiștenu.

Bucurescl. 1861, Februarie 6/18.

Amatul meu domn,

Am avut multe, am suferit multe, și în cele după urmă o răcelă m'a ținut în pat.

Abia putui, prin nisce mici corespondențe de pe afară, reintra în ceva fonduri ce așteptam și cari s'au întârziat din cauza paralisării corespondenței mele.

Astăzi trimit d-tale 700 fr. și d-lui Emile Nicolas alți 1400 franci.

Nu știu exact cât facu doă datorii, adică a d-lui Rost și a unui neguțător de confecțiuni. Cred însă cō diferența nu e mare, ori în sus, sau în jos. Din acești 2100 fr. vă rog să plătiți împreună aceste doă datorii.

Am plătit de-ună-ți alți 500 fr. d-lui Mathieu și alți 1800 fr. d-lui Niculescu.

După vre o deșce, cinci-spre-deșce șile mai trimit ceva bani d-lui Emile și'l rogă pentru nisce comande. Dacă cu acești 2100 fr. nu se plătescă pe deplin semnăturile d-v., se va mai lua din ce se vor trimite în urmă.

D. Zossima te îmbrășședă și m-a dșs să'l ierți cō nu 'ți a rēșpuns. Tocmai în dșua de St. Grigore a luat scrisōrea d-tale de felicitășuni. 'Ți-am urat din inimă în acea dși să fii sãnștos și ferice și la anul să fii cum doresci.

Tata Heliade sărută dulce pe micul Grădiștēnu, și trimite homagiile sale d-nei Grădiștēnu.

La revedere.

I. Heliade.

P. S. Boierii 'și-aū dat mânia cu nebuni. Eū unul nu sper nici un bine din acēștă unire monstruōșă, pentru-cō nici vășșitii cu roșu nu s'aū albit, nici spoitii cu alb nu s'aū rumenit.

CLCIX

Domnului N. Russo (la Leu, în Rōmanași)

Bucureșci. 1863, Februarie 10.

Amatul meū domn,

Amēndoi tăcem, de mult ocupați fiă-care în ale sale. De când nu ne-am mai vēđut, saū de când am venit în țēră, eū am lucrat mult, am și depus mulți bani s oși iarō din travaliū.

Am rugat pe d. Teodor Macinca să'ți trimită cărțile următōre:

Biblia pînă unde s'a tipărit.
 Biblicele, asemenea.
 Issachar, idem.
 Trei perioade din Curierul de Ambe-sexe I, III și IV.
 Patru volume din Bibliotheca portativă: Critică,
 Diverse, Morală, Poesie inedite.
 Historia pe scurt a Românilor.
 Te salut din inimă, domnul meu, și doresc a te vedé.
 Al domniei-tale devotat amic

I. Heliade.

CC

Domnului N. Russo.

Bucuresci. 1866, Februarie 17.

Amatul-meu domn,

Am priimit scrisoarea d-tale cu bucurie. Acela care am fost, acela sunt și voiți rămâne: de aceea nu sunt nimica, nici nu pot deveni ceva. Principiile mele și ale d-tale n'aũ trecere.

Citesce Unirea și Unitatea.

Daca mă întreb judecând după profesia de credință a *Revistei Dunării*, aceea este a comitetului acelei reviste, a redactorilor ei și a multor din colaboratori subscriși și nesubscriși; eu le-am promis câte-va articole ca *Legea și Fără de legea*, *Legea și Relegea* ce o veți vedé în *Românul*, și altele care se vor tipări după cum anunț.

Astăzi nu sunt în politică; căci politica mea nu este ca a altora.

Voiți muri cu principiile mele, dar nu mai am putere a mai emigra amestecându-mé în politică. ⁶⁵⁾

No. din 18 Februarie coprinde însciințarea despre publicațiunile mele. Acolo se vîd aceleași principii, aceleași doctrine.

Neutralitatea mea în cele de față este pentru-că nu pot fi convins că principele străin ne pôte face fericiți, dacă nu ne vom moralisa noi ⁶⁶).

Din inimă îți stringu mâna și'ți mulțumescu de întrebare.

Al domniei-tale devotat amic

I. Heliade R.

CCI

Domnului N. Russo (Locusteni)

Bucuresci. 1866, Martie 2.

Amatul meu domn,

Circumstanțele de față va obliga pe câți-va a deschide un jurnal ad-hoc pentru vre-o trei luni sau și mai mult de va fi necesariu, spre a lumina, de se pôte, opinia publică, asupra drepturilor națiunii.

Acest jurnal se va da sub numele de *Legalitatea*, va desvolta și susține credințele și convicțiunile celor ce au adoptat și susținut Constituțiunea de la 1848.

De poți, vino să ieși parte și d-ta la redacțiã.

La redacțiã este necesitate și de un redactor, administrator și casier, care va avé și o platã fixã pe lunã, afarã de dividendul ce va eși din folóse (de vor fi folóse).

De poți să ieși d-ta acéstã sarcinã, telegrafiađã'mi un *primescu și viu*, sau un *nu pot primi propunerea*.

Apoi mai pe largu scrie'mi.

La revedere.

I. Heliade R.

CCII

Domnului Grigorie Grădiștenu.

Bucuresci. 1869, Ianuarie 19/31.

Bunul și respectabilul meu amic,

Lunga mea tăcere n'a provenit de cât din lungele mele suferințe de tot felul. Nici-o-dată n'am vrut a comunica nici amicilor, nici consăgenilor mei deapropo durerile mele. De ajuns au ei p'ale lor, să nu mai scie și de ale mele. De ași fi fost fericite, de ași fi avut a'ți spune ceva de bine, 'ți-ași fi scris foarte des.

De vom avé o pace și o stabilitate, sper în anul ce vine, vrând D-zeu, să mi se mai aline suferințele, coci s'a dat încă din ierna trecută și chestiunea despăgubirilor mele în Adunarea generală. De voi intra cel puțin în a treia parte a celor ce am perdut la 1848 sper a puté veni să te mai văd odată.

Soția mea suferă de noă luni de zile în dureri atroce de reumatism.

Îți recomand, prețiosule amice, pe fiul meu. Dă'i consiliile d-tale și sper că te va asculta, coci a învățat din mica lui copilărie a te respecta.

Sărut din inimă pe toți ai d-tale și te rog a presenta respectele mele la buna și demna d-tale consorté.

Te salut din inimă și facă urări spre a ne revedé cu sănătate.

Al d-tale cu totul devotat amic

I. Heliade R.

CCIII

Domnului N. Russo (Lăcusteni)

București. 1870, Martie 6.

Amatul meu domn,

Mi-ai lăsat când erați în București vre-o dece galbeni, mi se pare, în comptul cursului de poezie, din care ai luat volumul I.

Eșirö acum de sub tipar primele părți ale volumelor II și III, adică din Anatolida vre-o șapte cânturi și Fingal întregü.

Dupö aceștea vine Divina comedie a lui Dante ce è sub tipar, Pythonida sau vocea Domnului în Israel, Proscrisul și noua Apocalypse.

Îți trimit de astă-dată d-tale în comptul banilor ce mi-ai lăsat câte trei exemplare din volumul III; gravurele la trei exemplare convenite la volumul I; Cristianismul și Catholicismul.

Am pus la cale a se organiza o Academiă cu membri în număr de la 25—30 între care vei fi chemat și d-ta. Vom elabora cu toții un *Dicționar encyclopedicü* ce se pöte lucra și tipări în mai puçin de cinci ani. Colaboratori competenți sunt numeroși și activi, și cât despre spesele tiparului se găsescü în Nația.

Fără a'ți arëta gratitudinea mea despre devotamentul către adevër, și consecința în verele principii atât literare cât și morale și politice, itți comunicü incredințarea intimă ce am cö din toți discepolii mei d-ta singur nu m'ai abandonat nici-o-dată și ai rëmas ca un alt Ión amicul, lipit cu capul pe peptul meu.

Âncö o stringere de mână cordială ca tot-d'a una și la revedere.

I. Heliade R.

CCIV

Domnului N. Ruso (Lăcusténu).

Bucuresci. 1870, Aprilie 18.

Amatul meu domn,

Din preună cu scrisórea mea 'ți-am trimis și *Tipograful Român* No. 11 cu apelul ce facú pentru librărie. Așteptam răspuns pentru vre-o persónă care să se însărcineze în Caracal cu librăria națională.

Cu acéstă scrisóre din preună îți comunicú un exemplar din apel mai explicit.

Vedí cò pentru librăria centrală din Bucuresci las pentru director locul alb. Causa este cò sper cò acesta te vei decide a fi d-ta, pentru multe cuvinte :

1) Cò vom avé ocașie a elabora împreună la un Dicționar român și la cel encyclopedicú.

2) Cò fiind în lista membrilor unei adevărate Academii române și numele d-tale, esci necesariú a fi în Bucuresci.

3) Cò în cât pentru ale intereselor private, direcția librăriei centrale póte da un profit, și n'ași vrea ca acest profit să se dea unui străin.

4) Cò fiind laborator și inteligent din-natură, esci dator Provedinței și d-tale însuși a'ți ocupa postul predestinat.

Putem face mult împreună.

Răspunde'mi curênd.

Te salut din inimă.

Al domniei-tale devotat amicú

I. Heliade R.

NOTE

DE

N. B. LÖCUSTÉNU (RUSSO)

I

Pagina 1. După evenimentele din 1848, mulți Români ce luaseră parte în Mișcare, fugind de invasiunea musulă, trecură în Transilvania, unde numiră o delegațiune în persóna fostilor membri ai Locotenenței domnesci: Heliade, Tell și Nicolae Goleșcu, să pledea cauza română la cabinetele europene. Delegațiunea ajungând în Paris unde se afla o parte din emigrați, unii din acestia, vechi rivali ai bărbaților populari Heliade și Tell, se încercară a însărcina cu această misiune alte persóne necunoscute Europei oficiale, și spre acest scop convocară o întrunire, despre deliberările și decisiunea căria găsim în hărțile d-lui Grigorie Grădiștenu un proces-verbal destinat a se comunica emigraților din Transilvania, în următoarea coprindere :

Paris. 1849, Ianuarie 29.

Luni la 24 Ianuarie s'a făcut Adunarea emigraților români din Paris, în care s'au prezentat dd. Tell și Heliade ca triniși plenipotenți din partea emigraților din Transilvania, și ca recunoscuți însărcinați spre a lucra în numele Românilor, dinpreună cu colegul lor N. Goleșcu.

Numărul celor de față a fost 18: trei Golești, Heliade, Tell, Gr. Grădiștenu, I. Voinescu, Ploșoianu, Christofi, Roseti, N. Crețulescu, Paleologu, Teulescul Petre, Ionescul cel micu, Iorgu Crețenu, Maghierul . . . și I. Filipescu.

D-nii Tell și Heliade au spus istoricesce misiunea lor și titlul cu care au venit, și au întrebat dacă aderă și frații din Paris la ceea-ce au hotărât prin majoritate cei din Brașov ce sunt peste opt-deci la număr.

D. Crețulescul a propus să se facă altă alegere, și capul lucrărilor în cauza țerei să fie unul iar nu trei.

D. Roseti a spus curat că nu primesce pe capii aleși de cei din Transilvania, și prin urmare nerecunoscând lucrarea celor din Brașov, să se facă întâiu statutele, și apoi să aleagă o altă direcție de unul sau de mai mulți.

Amândoă aceste păreri s'au unit într'o singură propunere ce se arată în alăturata foie.

Când s'a mișcat chestiunea dacă cu adevărat dd. Tell și Heliade sunt aleși de cei din Brașov, și dacă alegerea e făcută de majoritate, d. Teulescul a zis că nu știe că sunt însărcinați de majoritate, căci d-lui n'a fost la întrunire; a mai zis că cei puțini din Paris facu mai mult de cât cei mulți din Transilvania, și apoi din preună cu d. Paleologul s'au unit intru' espresia de a se preferi calitatea din cantitate.

D. Stefan Goleșcul a replicat că tot Românul și mai vartos emigratul are un vot; că decizia majorității din Brașov trebuie să fie admisă, și că dd. Tell, Goleșcu și Heliade să fie recunoscuți și de cei din Paris ca capi ai lucrărilor în cauza Patriei; însă ca să nu se facă desbinare și ca să nu fie prepusuri, să se scrie la cei din Transilvania spre a'și da cu toții părerea; și pînă atunci, ca să nu stea lucrările, să lucreze provisoriu fostii Locotenenți.

Părerea d-lui Goleșcul părăndu-se neindestulătoare s'a făcut o altă propunere.

D. Ionescu cel june a fost de opinie să se recunoască dd. Heliade și Tell ca reprezentanți numai ai celor din Transilvania, iar cei din Paris să numească alții, și împreună să compuie o Comisie care să dirige lucrările.

D. Tell a zis că cei din Paris sunt liberi a recunoșce sau nu numirea celor din Transilvania. De vor numi altă direcție, că Român va fi privitor, și la ce va lucra bine și în spiritul național, după punctul său de vedere, va aproba și bine-cuvânta, iar la ce i se va părea că lucrează rău, tot-d'a-una va desavua în numele celor ce l'au trimis, păstrându'și tot-d'a-una titlul și misiunea sa.

După mai multe debateri s'a hotărât a se vota pentru propunerea dd. Rosetti și Crețulescul și pentru propunerea d-lui St. Goleșcul.

Din cei de față, dd. Goleșcul, Heliade și Tell n'au votat, ca aleși de cei din Transilvania; dd. Pleșoianul și Christofi s'au abținut ca unii ce au hotărât cu cei din Transilvania; d-nii Ionescu și Teulescu n'au vrut să voteze nici pentru o propunere, nici pentru alta. Ast-fel au rămas 11 votanți, din cari: 9 au fost pentru propunerea d-lui Stefan Goleșcu, iar d-nii Crețulescu și Rosetti au rămas singuri.

Prin urmare Heliade, N. Colescu și Tell s'au însărcinat provisoriu cu lucrarea și au rugat de a fi ajutați în lucrări de domnii Stefan și Alexandru G. Goleșci și Grigorie Grădiștenu.

În urma acestora, delegații s'au adresat către emigrații din Transilvania cerându-le a 'i înștiința categoric cu despre următoarele puncte:

1) Dacă domniul Heliade și Tell sunt trimiși cu primirea tuturilor celor din Transilvania emigrați;

2) Dacă emigrații din Transilvania primesc a se face o altă alegere de capi, și

3) Dacă direcția să se dea.... unuia, sau a trei, sau a mai mulți.
Pe lângă acești li se facea cunoscut că ori-ce vor hotărâ, să fiă ast-fel cum să pôtă Porța intra în întrevorbire cu cei aleși.

În relația ce Heliade dă Românilor din țară despre activitatea emigranților, se exprimă precum urmază:

Fraților,

Din ziua catastrofei de la 13 Septembrie 1848, din ziua intrării lui Duhamel cu armată turcă în Bucuresci, am vădut că nu mai era de-o-cam-dată altă speranță de cât în liniste, în prudentă și în așteptare. Am ședut încă câte-va zile în Bucuresci și nu ne-am fi grăbit a eși din țară de cât când am vădut că intrigele comisarului rus nu se mărgineau numai în încăierarea ce facuse a se nase la casarma de la Spirea; ci se încerca în numele nostru a întărita popoul și a face o noă mișcare, dându'i un caracter ostil asupra Turcilor. Când ne aduseră șirea la 16 Sept. că mulți se încerca a plânta din nou stindardul regenerației, și a striga jos căimăcămia lui Cantacuzino, am vădut o cursă întinsă de mână muscălescă în paguba țerei și în aju-

torul planurilor moscovite; am făcut a se respândi vorba între agitatori că noi eram plecați din țară, și îndată am și plecat, ca să dejucăm planul sinistru al celor ce aștepta mult de la o nouă mișcare atât de deșertă în asemenea impregiurări.

În Transilvania părerea și consiliurile mele către frații emigrați n'au fost de cât a fi în linisce, a avé răbdare, a se iubi și a se ajuta între sine, lăsând de-o-cam-dată ori-ce proiect de organizațiö și de nouă întreprinderi; pentru că pretutindenî reacția lua puteri, și bărbații generoși nu putea de cât să cadă victime. De câte ori s'au încercat frații emigrați a forma comitete, sau a recunöce tot pe membrii Locotenenței de capi ai emigrației, nu m'am învoit nici la o măsură nici la alta. Când a fost vorba însö de un comitet, nu politicü ci de ajutorință reciprocă între emigrați, de o casă care după puteri să viă în ajutorul celor neavuți prin subscripții, m'am învoit cu totă inima, fără a priimi să deviu membru aceluî comitet, ce era bun și uman în sine, și căruî l-ar fi dat o altă colöre de ar fi figurat într'ensul membrii fostului guvern național.

Cu asemenea cugete, fără a mă abate de la nici unul din principiele Patriei și care le-am fost profesat și practicat pe cât am putut de cum am debutat în lume, eram determinat a nu mă mai amesteca întru nimicü, și a mă concentra nedeslipit în sinul familiei ce mai mult de cât tot-d'a-una avea trebuință de redemul și protecția tatălui său. Ast-fel am trăit peste două luni în Transilvania, pinö la apropierea de a intra Rușii într'ansa. Atunci frații emigrați căți se afla în Cronstadt, propun d-lui Tell și mie a ne depărta, și pe de altă parte însrși generalul din Sibii cerea depărtarea noastră și a d-lui Maghieru. Nevoitü a rătäci departe de pragul Patriei, frații emigrați din Cronstadt ne deterö misiunea de a ne uni cu d. N. Golesecul, și câte trei, ca membrii ai unui guvern ales în atâtea ründuri de popul și recunoscut în numele Porții, să venim a pleda cauza Patriei lüngö guvernele către care poporul Român apelase prin proclamația sa din 1848 Iunie 9, adică către Germania, Franța și Englitera.

Äncö de pe drum, când am ajuns la Semlin, veduröm în gazete o perfidă insinuație. O scire falsă, însö îndemânatică, coprindea că emigrația română, s'a despartit în două câmpuri: unul sub stiudardul lui Eliade, Tell și Maghieru, și altul sub al Goleșcilor; că cel d'ânteiü a plecat să închine țera la Austria și cel d'al doilea a rămas fedel Porții.

Noi, adică Tell și eu, mergeam să închinăm țera la Austria, și nu sciam cum să ne ascundem de Austriaci, cum să'i oco-

lim. Străbăturăm în timp de iernă locuriile cele mai nepracticabile ale Slavoniei, Croației, munții Stiriei spre a ne depărta de Viena și a ajunge în Bavaria, de unde prin Francfort și Belgia ne vedurăm în Paris.

Aci aflarăm pe mulți din Români ce fură scoși din țară pe Dunăre sub escortă turcăscă; aflarăm prin nrmare și pe toți Goleșcii căror le împărtășirăm misiunea cu caru ne însărcinaseră emigrații din Cronstadt și scirea mincinosă ce citiserăm în gazete la Semlin.

În Paris mai aflarăm făcut și mai eșit de sub tipac un memoriu din partea Românilor din Paris, în care figura sub-semnați mulți din Români ce lipsia, cum și omeni ce nu s'ar fi convenit a figura în asemenea hârtii. Acest memoriu avea calificatia de *justificativ* al Mișcării Românilor. Noi îl vedurăm că era mai mult *incriminativ* Mișcării, atât prin redacția sa cât și prin numele celor ce nu s'ar fi cuvent a figura între cei sub-semnați, unii pentru că nu li s'a cerut părerea, ca absenți și alții pentru alte cuvinte mai grave. Vedurăm însă și nisco seminte îndostul de fructifere în ură și desbinare, și ca să nu mai provocăm desbinarea și mai mult, care aducea scandal, furăm nevoiți a nu mai face nici o observație acelu memoriu, ca un lucru făcut și tipărit.

Mai mult de jumătate dintre Români din Paris ne recunoscără provisoriu a lucra din preună cu N. Goleșcul în numele emigrației și țerei. Câte trei luarăm inițiativa a lucra pe căt ne ierta puterile, nu ca capi ai emigrației, nu ca fosti capi ai unui guvern național, ci ca simpli Români. Și ast-fel am sub-semnat ori-ce act am făcut și pe care imi propuii a vi le face cunoscut.

Mica desbinare ce vedurăm în Paris, am luat-o ca un efect al unor rivalități copilăresci și inocente, și în locu de a o considera ca gravă și fatală, n'am căutat de căt a o anula cu o stăruire de împăcare, de suferințe, de tăcere.

Vedurăm apoi o broșură publicată la Londra asupra Turcilor, și nu făcurăm de căt a o considera ca un efect al unei indignații despre cele întemplate la casarma de la Spirea, indignație pré firăscă și bine-cuvântată pentru ori-ce român ce nu scie că acel măcel fu puii adevărat eșit numai din nisce creieri ca ai unui comisar al Czarului, faptă adică demnă de Duhamel și de stăpânul lui. Așa, cređurăm și astă broșură ca o necuviință copilărescă, și ne nevoirăm a face pe autor a și retracta cele scrise.

După ce deterăm cabinetelor Engliterei și Franței lămuririle

ce eram în stare atunci a da, arătând cugetul și principiile Mișcării române, basate pe autonomia țerei și suzeranitatea Porții, ne determinarăm a ne duce la Constantinople, ca nisco vasali credincioși ai Turciei.

Aci aflarom mai mult de două-zeci Români emigrați ce ajunseseră mai de-odată cu noi, alungați de intrarea Rușilor în Transilvania. Acestia îndată fură trimiși la Brussa, și noi furăm nevoiți a ne înturna înapoi în Franța pentru că cu venirea lui Graben la Constantinople, Porța se afla în prețuia convenției de la Balta-Linian.

La despărțirea noastră de frații emigrați ce ne deteseră misiunea în Cronstadt a lucra în numele lor, și pe cari 'i mai vedurăm pe batel la Constantinople, ne-am exprimat mai lămurit de cât tot-d'auna că la ast-fel-de împrejurări și cauze, căpeteniile nu sunt de cât contradictorii și fatale, aducătoare de rivalități și de desunire; că căpetenia fie-căruia Român emigrat trebuie să fie singură Patria, și instrucțiile după care va ave a urma să nu fie altele de cât principiile proclamate și susținute de un popul întreg; că fie-care emigrat se cuvine a fi un apostol al adevărurilor recunoscute de Patrie, și că în apostolatul săraciei ar fi o batjocură a ne mai face capete și căde; și în fine că noi ori-ce vom lucra, vom face ca simpli Români, cum și ei asemenea sunt datorii a face după puțință.

Un spirit însă de dosbinare plana vagu și nedeterminat atât în emigrația din Turcia cât și în cea din Franța. Nu îl consideram însă de cât ca o anomalie naturală a omului când își perde cumpetul și nu mai e în starea sa normală. Eram de parte încă de a crede că o ghiară lungă și tot muscălescă lucrădă nu numai în țără, ci și într'o biată mână de oameni svânturați

Ne înturnarăm la Paris. Acei oameni cari mai înainte propunea a numi un singur cap al emigrației, a'l incongiura de o aureolă ore-care, a'l tracta de Prinț sau cine mai știę ce, acciaș oameni, ne deșteptarăm într'o zi că formează un comitet, nici mai mult nici mai puțin de cât *democraticu*, abandonând și unitatea absolutistă, și aureola, și ori-ce principii romănesci și moldovenesci tot-de-odată; și comitetul democrație începe a fulgera asupra Porții.

Atunci, vedui, că să o dic eu mai întâiu, că aci nu era lucru curat, că partea cea mai aristocratică a emigrației, cea mai principescă se făcu mai liberală de cât însuși popoul român ce în timp de trei luni nu pronunțase nici o vorbă de democrație. Ce angel sau ce demon era aci la mijloc de făcu această minune?

Etò ce. Emigrația, ast-fel cum era semănată în Transilvania, Austria, Franța și Turcia, susținea ceea ce susținuse țera în-
trégă, adică autonomia țerei și suzeranitatea Porței. Rusia prin
manifestul său din Iulie 1848 ne incriminase că suntem rebeli
căt-re Pörtă și că vrem să proclamăm o Românie, una tare, in-
dependentă. Purtarea Petriei noastre, principiile emigrației, lan-
guagiul ei, nu se potrivea cu incriminarea Rusiei, adică cu po-
litica ei. Ca să se rupă șirul Mișcării din 1848, ca să degenerede
adevărata ei fisionomie, câtă să facă pe emigrați, pe proscrisi,
pe cei declarați de conducători ai popoului, să cadă dintr'o ne-
consecință într'alta. Așa se încercară mai întâi să face o pă-
pușerie ridicolă, a'și numi emigrația un singur cap incongiurat
d'o aureolă; și acest cap atunci să fie bun, capabil, om cu toate
cunoștințele unui bărbat de stat, când va fi sau unelta d'a drep-
tul a dorințelor muscălesci sau unelta vre unei unelte, ca să
compromită emigrația și cu dânsa Mișcarea din 1848, și prin
urmare tot viitorul țerei. Cercară mai întâi din Goleșcii să facă
o asemenea păpușă, apoi din Moldoveni, și când veștură că nu
reușiră, atunci improvisară un comitet democratic, nume la care
nici n'a visat țeranul, nici neguțătorul român; la care însă Cza-
rul și Duhamel tot-d'a-una au eugetat, căci a calomniat popoul
de comunist, de inemicu al proprietății, de bătăiosu și bătăiașu
cu Turci, cu Muscali, cu Nemți, cu Unguri, pe un popol ce n'a-
vea arme, ce sciu a ține ordinea și pacea trei luni, ce respectă
și apără proprietatea, și care nu mai avu nici car, nici boi, nici
vacă, nici suflare de vită în bătătură, nici mălaiu în sac, nici
foc în cămin îndată ce veniră apărătorii proprietății, Muscalii.
Așa voia Czarul să ne arate în lume de inemic ai Turcilor și
Austriacilor, de comuniști. Așa se formă și comitetul democratic
cu trăsnete și plesnete asupra Turciei.

Am lăsat să facă, nu am intrat în polemică, întâi ca să nu
ne mai scie lumea, și al doilea că bieții ómeni, o mare parte
lucra ca orbi, orice greșală făcea, lucra din nesciință, nici prin
minte nu le trecea că sunt unelte muscălesci. Pentru ce să'și
pue cine-va mintea cu nisece junii ne'ncercați? Pentru ce să cără
cine-va de la dânsi înțelepciune și încercare mai multă de cât
n'au atâtea capete de boieri bătrâni, ce fără a se îndoi, pe totă
dăia sunt instrumente muscălesci și unul pe altul se critică;
pentru că nimănu nu place ceea ce face altul, pentru că fie-
care ride unul de altul, și Czarul ride de toți, și Dracul ride și
de Czarul și de boieri, și Dumnezeu va cere într'o di cuvânt și
Dracul, și Czarului și boicrilor.

I-am lăsat, dic, să facă, creșând că într'o di se vor deștepta.

Așa s'a urmat câteva luni, și la multe adunări numite democratice furăm invitați fără a ne duce, pină furăm nevoiți Toll și eu a răspunde în scris, că oricare ne vor fi relațiile private de amicie sau de rudenie le vom ține în viața privată, iar în adunări și lucrări formale și publice nu ne putem aduna și lucra cu omeni de categoriile de mai jos:

1) Cu Români ce nu se țin de principiile proclamate de Popol: autonomia țerei și suzeranitatea Porței;

2) Cu omeni asupra cărora au banii publici și nu s'au supus a da socotelă despre densii;

3) Cu omeni asupra cărora este prepus de o crimă gravă, despre care Mișcarea din 1848 și omenii ei nu pot fi solidari;

4) Cu copii ne vârstnici trimiși de părinții lor spre învățetura, iar nu spre a le ameuți noi capetele și a le fura timpul prețios în dispute ce lor le sunt străine și țerei de vătămare.

Atunci toate individele de aceste patru categorii se pronunțară de un câmp, în capul căruia figura cel de categoria d'ânteu ca căpitan și cel-alți ca soldați. Generalul lor era și este Roden care le ținea firul din Constantinople și al cărui nume adevărat îl cunoșceți toți.

Dacă spiritul Mișcării din 1848, a fost reprezentat de Mavru, de aliații lui, de copii amăgiți cari se dăc că ar fi tras în Bihescu, de omenii ce n'au știut a se respecta pe sine respectând banii publici, dacă ast-fel de omeni au reprezentat Mișcarea iar nu un popol integru armat asupra anarhiei, sfîșiat de răpirile miniștrilor frații și favoriții Domnilor, stătut de bicele dorobanților, de un cler asuprit și insetoșat de lumină, de o neguțetorime împilată și degradată din starea omenescă, de o junime generoasă și plină de speranță în viitor; atunci această adunătură a emigrației numită democratică de calitate, compusă de individe de aceste trei categorii ce n'au făcut nici o dată parte din popol nici din omenii lui, nici din dregătorii lui, putea face un câmp; almintrelea însă l'am considerat ca o uneltă din știință sau nesciință a planurilor rusesci, ca o machină al căruia primul resort era cel din Constantinople și pe lângă care se mai uniro și căți-va junii cari, amăgiți în credulitatea lor, avură generositatea a'și sacrifica timpul și repaosul părinților întru a se amesteca în cabale și a'și abandona studiurile.

Asta fu totă istoria faimosei desbinări ce s'a audit în țera că este între români emigrați. Însă când a fost vre-odată uniro între omenii Mișcării din 1848 și între sfeterisitorii de banii publici? între ei și între mscăliți cari până în prețuia Mișcării nu făcea de căt să bată romanismul prin slavonism? între ei

și pui de fanarioți al căror părinti au murit și n'au știut să dică nici *pâine* pe românește? Dacă a fost vreodată unire între oamenii Mișcării și între asemenea oameni, această adunătură fatală se poate numi desbinare, iar dacă nu, emigrații români, oamenii noștri, fraților au fost și sunt uniți.

Ce desbinare dar este în emigrație? Toți emigrații sunt uniți și fugii, se depărtează mai mult de cât totdeauna de unele muscălesci și de oameni ce n'au respectat Mișcarea, nici persoana lor, întinându-se cu bani publici.

De la această linie de hotar pronunțată s'au urmat multe din partea amăgită tot în sens muscălesc, tot în paguba Mișcării române. A le nara este foarte pe lungu și nefolositor. Vă împărtășesc numai actele și câte-va din scrisori, din care veți lumina despre cele lucrate, despre doctrinele oamenilor țerei și Mișcării ei. Tot ce a lucrat partea cealaltă n'a fost de cât spre a justifica calomniile Rusiei, și a înlesni cele întemplate în București în vîra trecută spre a demonstra de binecuvîntată șederea Muscalilor în țară.

Anul 1850. Decembre 6.

Triumvirii însărcinați cu plédarea cauzei române, de tero Puterilor europene un memoriu justificativ Mișcării regenerațiunii, și după încheierea tratatului de la Baltaliman, adusero guvernului frances următorul protest:

Domnule ministre,

Memoriul publicat de noi în Februarie 1849 explică, cu însuși textul tratatelor, situația Principatelor țerei Românești și Moldovei în raport către imperiul Otoman și către Rusia. Avem însă a aduce aminte în două cuvinte principalele lor dispoziții.

Libere de bună-voia aceste Principate s'au pus sub suzeranitatea Porții, rezervându-și anume drepturile lor de autonomie și de suveranitate în cele din întru. Principatele au către Pôrta drepturi și datorii de vasalitate: Pôrta are asupra lor drepturi și datorii de suzeranitate, fără însă să aibă și dreptul de a atenta la privilegiile lor.

Aceste privilegii sunt:

- 1) O administrația națională independentă;
- 2) O putere legislativă națională.

Principatele Țerei Românești și Moldovei, ca parte integratoare a imperiului Otoman, mărginindu-se prin hotarele lor cu Rusia, suferă consecințele proiectelor de conciste ale acestor puteri, care fără nici un drept, își însușesc de la sine privilegiul de a se amesteca în trebile țerei cu un cuget învederat de a le prepara spre o încorporație cu dânsa. Așa în tratatul de la Kiuciuk-Kainargi, Rusia și-a atribuit de la sine, către Principate un drept de *intercessie*, care, în tratatul de la Adrianopole deveni un drept de *garanție*; și în fine la 1829 în protocolul Regulamentului organic, un drept de *protecție*. Acestea sunt singurele titluri ale Rusiei de a se amesteca în trebele țerei Românești și Moldovei.

Memoriul nostru din Februarie 1849, protesta asupra ocupației nelegiuite sub care gem Principatele. De atunci Pôrta suferia că și noi de această ocupația atentatoriă la independința și la integritatea Imperiului Otoman.

Puterile ce au susenat tractatele de la 1841, n'au putut să se refuze de față și au și adresat protestații, sau mai bine muștrări Rusiei, care pe de o parte a trecut peste dânsese, iar pe de alta simțind pericolul unei poziții întinse cu Pôrta, în momentul de a întreprinde intervenirea în Ungaria, a pus totul în joc spre a legitimi în ore-care chip ființa oștirilor sale asupra Dunării și a și consolida influința în Principate pe care cu orice preț voiesce a le deslipi de Turcia. Pentru că nu se cuvine a uita că pe când Rusia înfigea mâna în Crimeea și simulgea de la Moldova Basarabia, ea protesta ca și acum despre respectul său către drepturile Pôrții, *) rezervându-și, după cum speră și astăzi, a și sancționa concistele înainte Puterilor Europei prin cuvântul său tăria că ce s'a făcut nu se mai desfăce (făit accomplit). În adevăr o protestația energică ar pute mântui în cele de acum provinciile Dunării fără nici o nevoie de resbel. Cât ânsă fără veste s'ar urma vre-o încorporația smulsă de la Pôrta, care stătută de resbel și abandonată de alte Puteri va preferi a se lepăda de această umbră de suzeranitate ce nu i dă de cât nevoi și încurcături, atunci una ca acesta nu s'ar mai pute împedica de cât prin resbel, Rusia știe că nimeni nu va face resbel pentru o Moldovalachie, și de aceea cutegă mult.

Pôrta, credem a ști, a făcut tot ce era în putința sa, afară de resbel, spre a nu veni la nici un fel de invoire. Din nenorocire ânsă preocupățiile din intru, linguagiul asigurător al ambasadorilor Rusiei, și, cutegăm a dice, o interpretație amăgitoare

* Vezi manifestul din Iulie 1848.

despre situația Principatelor și despre cestiunea Turciei, au făcut pe cabinetele Parisului și Londrei a refusa ajutorul cerut de către Pörtă. Așa această Putere, vedându-se singură și lipsindu-i cutedanța, încheiă o *Convențiã* la Balta-Liman, în 18 Aprilie, cu Rusia, pe prierorul unei transacții, la care Sultanul, suntem siguri, s'a opus din toate puterile.

Tera românească și Moldova eși ved drepturile cele mai sacre calcate în picior.

Prin abuzul ce Rusia face cu puterea;

Prin lipsa de cutedanță din partea Porții;

Prin abandonul în care o lăsa Franța și. Englitera chiar în momentul când această neînvoire lua un caracter grav.

N'avem trebuință a da de cât un repede comentariu Convenției de la Balta-Liman.

„ § 1. Gospodarii sunt numiți de Pörtă și de Rusia, fără a consulta țera, pe șapte ani.“

Mai înteu nici una din Puterile contractante n'avea dreptul d'a stipula asupra acestni punt. Coci nici un tractat nu da Rusiei nici însuși Porții facultatea de a se amesteca în administrația țerei.

„ § 2. Regulamentul organicu rămâne în puterea sa. — Adunările naționale sunt suspendute.“

Am dis mai sus cõ în numărul privilegielor fundamentale ale Principatelor era și puterea legislativă națională. Această se afla învederat violata prin acest paragraf. Consecința acestei mësuri este deplorabilă, coci arbitrariul nu va mai avé frâu, și Rusia va face ori-ce'i va plăcea în Principate. Cele două puteri contractante împinseră cutedarea pinõ acolo în cât nu hotărâră nici încăl un termen acestei stări ilegale.

„ § 3. Doõ comitete de revisie vor fi instituite în Moldova și Tera Românească spre a modifica câte-va pasage din regulamentul organicu.“

Avem a aduce aminte aci cõ acest regulament a fost impus Principatelor, în timpul unei ocupațiuni armate, cu forța și cu violența, cõ nici o putere, nici însuși Austria n'a voit a'l recunõce. Acest regulament, adevõrat biciu al țerei este singura cauză a Mișcării revoluționare din 1848.

Ce voiescõ a face acum? Fără Adunare națională, fără a consulta țera, unde partitul național risipit prin exil, nu mai e reprezentat, voiescõ sub împilarea unei ocupațiuni armate, prin nisece comitete alese și numite de cõtre agenții ruși, a procede în õre-cari modificații. Ce reformă se põte aștepta de aci? Învederat, singurul rezultat al acestei mësuri va fi de a *revoluționa*.

din nou țera și de a o aduce a pune într'o și tôte în joc în paguba ênsuși a Porții.

„ § 4. Oștirile de ocupația sunt hotărîte la 30,000 din partea fie-căria puteri, pină la întreaga, păciuire a Ungariei, și la 10,000 „ dupo ce se va restabili pacea.“

N'avem de cât a repeta cō nici Pórta nici Rusia n'avea dreptul d'a ocupa cu forță armată Principatele. De s'ar fi întemplat vre-o revoluție în contra puterii suzerane, ar fi avut un cuvânt intrarea oștirilor turcesci; iar în cât pentru a celor rusesci nu se pōte justifica la nici o întemplanie. Revoluția din 1848 a fost cu totul în favōrea Curții suzerane. Românii nu voia de cât a se mântui de protectoratul despoticū al Rusiei și de regulamentul organicū impus de acēstă putere.

Pórta, se cuvine a dice, legitimând, în contra drepturilor nōstre, ființa de față a oștirilor rusesci, a lucrât în contra interesurilor sale proprii. Cōci, cată a aduce aminte cō Pórta a perdut mai din nainte o parte din populațiile române prin cesiunea Bucovinei la Austria și a Basarabiei la Rusia. A autorisa astădi ocupația țerei Românesci și Moldovei, este a prepara calea încorporației țerilor române cō aū mai rēnas tributare Porții.

„ § 5. Se vor numi doi comisari unul otoman și altul rus cu drept d'a preveghia la aședarea gospodariilor. Acēști comisari vor numi comitetele despre care am vorbit mai sus.“

De la intrarea Rușilor în țera românescā, Pórta a luat, crei dem, o de ajuns experiență despre luptele ce sunt nedeslăpitate de o autoritate împărțită între comisarii ruși și otomani. Cei din urmă nu pot ține, se înmōiă și lasă a se implini voia celor d'ântēiū, și popoul tributar stă neîncetat de față la spectacolul de umiliri la care e supusă Curtea suzerană. Acēstă situația intră pe cât se pōte mai bine în planurile Rusiei ce n'are alt cuget de cât a descredita autoritatea Porții. Fără a mai demonstra nulitatea gospodariilor controlați de acēști comisari, nu vrem de cât a arăta urmările deplorabile ce es din acēstă mēsură pentru imperiul otoman.

„ § 6. Acēstă invoire este pe șēpte ani.“

Examinând clausele precedente, am învederat cō acēstă convenție violēdă drepturile nōstre fundamentale :

1. Cel de administrația națională independentă,
2. Al puterii legislative naționale.

Pentru-cō nici un paragraf nu stipulēdă cō aceste drepturi se vor înturna Țerei Românesci și Moldovei, după implinirea

termenului convenției, prin urmare paragraful 6, n'are nici o însemnare.

„§ 7. Această învoire nu aduce nici o schimbare tractatelor prealabile.“

O mai repetăm, nici un tractat nu dă dreptul de a ocupa cu forța Principatele, nici un tractat nu iartă Rusiei de a viola drepturile fundamentale ale țerei. Mișcarea română neavând drept scop de a trage țera de sub suzeranitatea Porții, Porța n'a putut băntui aceste țeri de cât sforțată și intimidată de Rusia. Așa, a afirmă că convenția nu aduce vătămare tractatelor dinainte, este o curată vorbă fără înțeles; pentru că nici un tractat n'a putut fi citat spre ajutorul acestei convenții, și acest act aduce cea mai gravă lovitură tractatului relativ la trecerea strimtori, subsemnat de puterile cele mari.

Se cuvine acum a însemna că nici un articol al acestei convenții nu împiedică oștirile rusești stabilite în Țera Românească d'a intra în Transilvania, și de a lucra în Austria de pe teritoriul otoman. De două ori încă, cu toate observațiile făcute de comisarul otoman, au și trecut corpuri de oștire din țera Română în Transilvania. Ungurii alungându-le, pot și ei transporta teatrul rebelului pe teritoriul nostru. Ce devine în asemenea împrejurări neutralitatea Turciei din care noi facem parte înțelegătoare? Franța ca una ce a subsemnat tractatele de la 1841, poate ea suferi nisce violații atât de însemnătoare?

Credem că una din cauzele indiferinței guvernului francez în chestiunea Țerei Românești și Moldovei, este și opinia propagată cu atâta viclenie din partea inamicilor nostri, cum că Mișcarea din București a fost demagogică. Avem datorie către noi înșine avem datorie către Franța a protesta încă-o dată asupra acestei acușării.

Revoluția română n'a avut de cât un cuget, singurul cuget de a răsturna protectoratul rus, protectorat ce aduce cu sine aceleași pericole ca și demagogia cea mai fără frâu, adică ură între diversele clase ale societății, ură ce Rusia întărită prin toate mijloacele spre a combate și a paraliza spiritul patriotic și cu adevărat național.

Despotismul și demagogia, din punctul nostru de vedere, au în sine aceleași tendințe și aduc aceleași nevoi. A guvernă prin terorism, a ațîța pe cei neavuți asupra avuților, a călca în picioare drepturile sacre ale proprietății și familiei, sunt două practice extreme ce Franța nu poate protege. Noi suntem de parte și de una și de alta, și cu acest titlu credem că putem

invoca ajutorul guvernului franțez. Și însuși când am sci că Franța n'ar pute să aiba simpatii către toate cauzele cu adevărat juste, tot am avé speranță în interesul chiar al Franței; pentru că chiar interesele sale sunt compromise în cestiunea Dunării.

În adevăr Franța are un mare interes în menținerea integrității imperiului Otoman; Austria are asemenea, și politica amănunțurora era de a neutralisa pe cât se pôte influința Rusiei în Constantinopole. Ânsă astăzi Austria, căutând a se reconstrui prin ajutorul Rusiei, încetă de a mai pute fi rivala ei în Orient. Așa, acum nimic nu va mai impedia influința ce Rusia exercită între chrestinii supuși otomani, și căderea imperiului turc devine din ce în ce mai eminentă.

Înțelegem foarte bine dificultățile de a eși din căile d'o rutină de cincizeci de ani, d'a adopta o nouă politică demnă d'o nație mare; ânsă momentele sunt scumpe, numărate. Alianța între Austria și Rusia provenită din rebelul Ungariei, orî ce va dice cine-va, amenință foarte mult pe Franța. Turcia, cu populațiile sale chrestine se cuvine a forma aripa dreaptă a Franței. Ânsă spre ași prepara și face o asemenea aliată, nu mai e timp de pierdut. Nu trebuie a uita că existența și viitorul Porții sunt în mâna a zece milioane de chrestinii răspândiți în Turcia Europei.

Aceste populații de zece milioane, mișcate, frământate de Rusia, își mai întorc o ultimă căutătură către Franța.

Turcia înțelege că numai prin reforme și concesii pôte a se apăra d'o esbucnire. Rusia n'o lasă a lua inițiativa de a face bine chrestinilor, pentru că ei esbucnirile îi sunt de folos. La Constantinopole ambasadorul rus pe de o parte ațită agenții rusesci prin provincii, predică revolta asupra curții suzerane.

.....
 Noi vedem, în această linie de conduită, singura noastră speranță și mântuire, singurul mijloc d'a anula convenția de la Balta-Liman; și, dacă vorbim despre toți chrestinii din Turcia este pentru că vedem aceleași pericole în care suntem noi ca cei mai apropiați de hotarele Rusiei, *aceleași pericole amenințând Bulgaria, Serbia, Bosnia și celelalte provincii.*

Dacă crezi, domnule ministre, că pot să'ți fiă de ore-care folos lămuriri mai cu de-amănuntul asupra provinciilor române, noi ne vom crede fericiți a ți le face. Deocamdată bine-voiesc a lua în considerația interesele infortunatei noastre țări pe cât această se va învoi cu politica Franței.

I. Hellade; Tell; N Golecu.

Paris, 1849, Iunie 23.

La 10 Noembre 1849, Heliade dete cabinetului engles următorul memoriu :

Domnule ministre,

Cugetele Rusiei asupra Țerei Românesce și Moldovei sunt foarte cunoscute. Politica însă ce ține ea spre a le realiza e prę puțin cunoscută, și este de o mare importanță a o'denunța inaintea lumii.

A se înfișo ca reprezentantul ordinii și ca apărătorul populațiilor chrestine din Orient, a se arăta ca amicul Turciei și protectorul desinteresat al provinciilor Danubiene, acesta a fost in tot-d'a-una politica aparentă a Czarului, acesta a fost rolul cavalerescu ce s'a sfortat a lua inaintea ochilor Europei.

A dospi complete, a incuiba doctrino anarchice, a respândi seminte de ură și de revoltă asupra Divanului, a interveni ca să stingă—dupo ce sunt mai înteu bine aprinse—conspirațiile urdite de cötre însuși agentii sei; acesta a fost de trei-deci de ani purtarea reală, politica neschimbata a cabinetului din Petersburg.

Faptele vorbescü prę tare in cât nici diplomații cei mai indemanatiei nici scriitorii cei mai neruşinati nu mai pot indelung amăgi opinia. Să lăsăm a vorbi faptele.

La 1821, din sinul Rusiei ese fanariotul Ipsilante, nu spre a proclama independința Greciei, ci spre a aduce in Moldova și Țera Românescă prada, focul și măcelul, și spre a da pretextul de rebel ce incepu la 1828 intre Ruși și Turci, și cufundă țeri o Danubiene in ultima miserie.

La 1841 tot Rusia urdi complotul de la Brăila. Spera ca prin această conspirația să scöle pe Bulgari asupra Turcilor și să aibă apoi cuvinte tari spre a interveni.

In 1848, Rusia incepe din nou. İi trebuia cu ori-ce preț un pretext spre a ocupa Moldova și Țera Românescă. Comisarul seu, Duhamel, ajutat de numeroși agentii, se pune pe lucru și prepară in Țera Românescă o rescölä anarchică, ca a lui Ipsilante. Din norocire Româniii înțelegü pericolul și se scölä ca un singur om spre a scăpa de machinațiile perfide ale trimisului din Petersburg și a scutura un protectorat atât de insultător cötre I. Pörtă, și atât de uricios populației române.

Daca vre-o dată a fost vre-o Mișcare bine-cuvintată in principii, legală in mișloce și mai virtos curată de ori ce exces, a fost, fără'indoială, Mișcarea Țerei Românesce din 1848; cöci nu fu in adevăr de cât o protestație de pace energică a popur

ului asupra anarhiei și asupra excesurilor de tot felul cu care o amenința triumful complotării rusesci. Așa, Românii mântuiți odată de influența moscovită, pe loc și proclamară cu solemnitate autonomia țerei lor, întemeiată pe tractate, și suzeranitatea I. Porti; își detero Constituție ce reproducea anticele lor drepturi și făcea a învia datinele lor naționale. Ânsă tractatele, și în cõprinsul și în înțelesul lor, furõ foarte respectate de dânsi și toate actele guvernului național ce își deteserõ, fără a se bate din interesurile populare, sunt marture de respectul ce vurõ către proprietate și către ordinea socială.

Moderatia și legalitatea Mișcării Românilor furõ incuviințate de trimisul I. Porti, Esc. S. Suleyman-Pașa. Acesta aflõ se bucurându-se de o ordine perfectă și susținând cu zel dreptul naționalității lor și ale Turciei tot de odată.

Ânsõ această purtare înțeleptă și fermă a Țerei Româneșe putea să placă cabinetului de la Petersburg; pentru cõ îl dicã ori-ce pretest de ocupație. Trebuia darõ (ast cabinet tector) să termine odată cu asemenea stare de pace. Prin demãnatice uneltiri d. Duhanel ajunse a face să se nascã plorabila încăierare de la casarma Spirii. Tõată lumea este credințată că această luptă absurdă de șese mii tureci, ajutã șese tunuri, asupra a șese sute soldați români mai desarmati, fost de cât rezultatul uneltirilor secrete, cabalelor neințiale ale comisarului rus; cu tõto acestea servi de pretest în moscovite.

Rușii intrarõ în Țera Română, nu spre a stabili ordinea ea nu încetase) ci spre a ocupa provinciile Danubiene, și corpul de ocupație cu cheltuiala svinturãților Români. Ajutorul acestor provinciilor, Rusia își ținu armatele destinate pe Unguri și a propaga panslavismul rusesc în țările Turciei și într'ale staturilor austriene.

Catastrofa ce terminõ lupta Ungurilor, ar fi terminat paganda slavo-rusă, dacă, spre a continua, cabinetul Petersburgului n'ar fi prelungit agitațiile de rebel. Aflõ nouõ spre a și menține ocupația. Bulgaria fu pusã în nișca genții Rusiei reinodarõ în Țera Română neconținute de piraii. Acum în vëra trecutã se descoperi în Bucureștii plot ce se pôte socoti ca un cap-d'operã de dibãcie și Capii lui sunt cunoscuți de ómeni ai Rusiei. Și scopul nu de a provoca o rëscolã asupra Turcilor (cãci acestia putea) ci de a o închipui de astfel prin concursul unor rociți Români rãtãciți și prin adunãtura unui numër de simbriași ai Rusiei.

Acum s'ar amăgi cineva forțe de ar crede că Rusia va lăsa populațiilor orientale vre un moment de repaos. Răspândiți în ăterile greco-slave, ale căror fire tôte sunt ținute de dănsii, a genții moscoviți sunt neincetat ocupați întru a sepa temeliile imperiului Otoman și a face a cădea în cursa conspirațiilor și a societăților secrete o mulțime de ômeni generoși dintre carei mai mulți cred cō lucrădă pentru independința naționalității lor, unde în adevăr nu sunt de cât instrumentele ôrbe ale cabinetului de la Petersburg.

Ast-fel este starea lucrurilor în Orient, ast-fel e mai virtos situația principatelor Danubiene. Asupra acestei situații fatalo pentru drepturile astor provincii, amenințătore pentru pacea Orientului și a Europei, este neapărat și important de a chiema luarea aminte a cabinetelor.

Românii proscrisi, acciași ce în 1848 s'au fost pus în stare d'a paralisa machinațiile Rusiei și a mântinea ordinea, și cari furō alungați din Patria lor pentru această singură faptă, n'au incetat nici de cum d'a alerga la cabinetele Engliterei, Franței, Austriei și Prusiei spre a obține pacificația lor, rezultat peste putința pe cât va ține influința fatală a protectoratului moscovit.

Tot la aceste puteri Populul român apelō prin proclamația sa din 1848.

Tot la aceste guverne, în Februarie 1849, refugiații Români își adresarō protestația colectivă, însoțită de un memoriū justificatif al Mișcării române.

O altă protestația din 28 Iunie 1849, adresată în parte către Franța, și dată guvernului ei, se făcu din partea foștilor trei membri ai Locoteninței domniare asupra convenției de la Balta-Liman ce viola drepturile Moldo-Valachiei. În această protestația se află prevădute și însciințate mai dinainte evenimentele ce se întemplărō în Bosnia, Bulgaria și acum în urmă în Țera Română.

Este trist de a avea cine-va a adoveri cō guvernul Franței care din preună cu cele-lalte Puteri a garantat integritatea imperiului Otoman, n'a avut încă timpul de a studia această cestiuno capitală.

Celelalte guverne face-vor ca Republica francesă? Absorbite în cele din întru ale lor, sau încredându-se în spusele diplomatice ale Rusiei, lăsa-vor pe urmășii lui Petru-eel-mare a înfigo mâinile în principatele Danubiene și a preluda ast-fel spre desființarea Turciei și pôte și spre dominarea Europei?

Un glas cel puțin se va mai ardica astă dată spre a protesta. În numele tutulor compatrioților sêi amenințați în libertatea

lor și în proprietățile lor, și fără nici un mijloc de a face să li se audă plângerile; în numele a cinci milioane de creștini ajunși în cea din urmă miserie, jos însemnatul cutegă a se adresa din nou la cabinetele europene și cu o nouă siguranță, a denunța acest protectorat ca o neconținută conspirația asupra naționalității române, asupra suzeranității I. Porți și mai virtuos, cată a o repeta, asupra intereselor generale ale Europei.

Este aci o situația anormală, monstruoasă la care o de mare nevoie a pune un termin. Cu toate acestea, este un mijloc legal și fără greutate de a eși dintr'însa. Acesta e d'a aplica la Principatele Danubiene, cum și la fiă-care parte a imperiului Otoman, tratatul de alianță din 1841 ce garantegă integritatea acestui imperiū; d'a aduce aminte Rusiei cō rolul și datoria ei era, nu de a usurpa drepturile provinciilor Danubiene și de a conspira neincetat asupra liniștei lor, ci de a le garanta autonomia și de a face să li se respecte independința administrativă.

Provinciile Danubiene, ca parte întregătoare a imperiului Otoman, adresându-se la Puterile ce au garantat acastă integritate, speră a află dreptate și protecție, cōci e vorba de onōrea și de interesele acestor puteri să facă a se respectă tratatul subsemnat de dēnsele.

Țera Română și Moldova, puse o dată în apărare despre încercările nelegiuite ale unui vecin fără conștiință, și protegiate în autonomia lor, ar încetă de a mai oferi Rusiei o pradă atât de facilă, și n'ar mai fi expuse spre a deveni câmpul de bătaie al resbelului latent (ascuns) al Rusiei în contra Turciei.

Ănsō acastă protecție ar fi și mai împilătoare dacă n'ar avea drept scop să ajungă la soluția definitivă a greutăților în ființă, dacă n'ar face a se respectă tractatele încheiate între Principate și Turcia. După anticele drepturi și datine ale acestor două țeri, autonomia lor recunoscută de toate tractatele, să se puie la cale a se ocupă, prin liberă discuție, de legi proprii a mulțumii toate interesele, a asigură fericirea generală și a da Europei toate garanțiile dorite.

Ast-fel este propoziția ce Țera română și Moldova (de ar fi libere spre a'și arătă nevoile și plângerile) ar cuteză să înfațișeze Puterilor Europei; și care în locul lor jos-insemnatul își ia voia a le-o supune, sperând cō va fi bine primită de cabinetele ce se mai inspiră de spiritul Dreptății și cari voiesc a întemeia mântinerea păcii lumii pe respectul Dreptului gintilor.

I. Heliade.

Aceste memorii și proteste dezvoltate și complotate prin *Istoria Mișcării române de la 1848, Protectoratul Czarului, Suveneri și Impresiuni ale unui Proscris* și alte publicații și articole inserate în diferite ziare și reviste, contribuiră în mod puternic la scoterea Rușilor din țară înainte de termenul stipulat prin senedul de la Balta-Liman.

Ast-fel, pe când o parte din emigranții, forma *comitete democratice* spre a justifica, fără scirea lor, calomniile Rusiei că mișcarea română a fost socialistă, și intrau în complot pentru uciderea împăratului Napoleon III liberatorul Italiei și bine-făcătorul României, emigrații ce rămăseseră fideli principiilor proclamate la 1848, unii asudău scriind și publicând opere proprii a lumina cabinetele și opinia publică europeană asupra mișcării regenerațiunei și drepturilor române, iar alții își dau pâinea de la gură în tipărirea acestor publicații și în spese de călătorii pe la cabinete a capilor Mișcării expatriați, fără a aștepta nici o recompensă, mulțumiți numai că și-au făcut datoria.

2

Pagina 5.

Românii internați la Brussa erau: Grigorie Zossima; doi frați Golesei: Radu și Alexandru; doi frați Ipatesci: Nicolae și Grigorie; Filipescu; G. Giurescu; G. Valénu; C. Racovita, proprietari; Lăzărénu și Gr. Serurie, căpitani; Dușulescu, profesor; Ión Negulici, pictor; Alexandru Zane, Ion Măghieru, C. Pădénul, C. Serghiade și N. Russo (Lăcusténu), ingineri, Simon și alții ale căror nume ne scapă.

Colonia acesta de exilați forma un fel de comunitate aprăpă că aceea a creștinilor primitivi. Din puținul ce aveau, împărțeau pe compatrioții lor emigrați fără mișloc de existență risipiți în Europa. Însuși străinii refugiați în urma evenimentelor de la 1848: Italieni, Unguri, Poloni, găscu la Români din Brussa adăpost, și erau considerați și tratați ca niște frați. Un expatriat, fie fost de ori-ce naționalitate și de ori-ce rit, era îmbrățișat de internații Români; și dacă refugiatului îi lipsea pâinea, mica comunitate Română se grăbea a 'i-o procura Generositatea și vechia ospitalitate română, nu lipsa fiilor României nici în exil și în a lor neavere.

Românii din Brussa aveau de la guvernul Otoman fie-care câte 1000-lei turcesci (377 franci) pe lună pentru nutriment și locuință. Din această pensiuine, aceia care rămăseseră în principile proclamate de națiune, trimeteau o parte în Franța pentru tipărirea scrierilor menite a face cunoscută Europei cauza Română, și pentru subsistența membrilor fostului guvern însărcinați de emigrați cu apărarea Mișcării de la 1848 înaintea cabinetelor europene.

Numele contribuitorilor se arată în comptul de mai jos încheiat de d. Gr. Zossima.

*Pentru imprimarea Memorilor asupra Mișcării Române și pentru
ziarul „Postivul.”* Au dat:

	Lei	Lei parale
Filipescu	3000	
Zossima	2120	
Serrurie	1200	
Russo	1060	
Duțulescu	1000	
Lăzărénu	1000	
Giurescu	600	
Ipatescu	500	
Negulici	400	
	10.880	10.800 —

Pentru tipărirea „PROTECTORATULUI“

	Lei	Lei parale
Zossima	1150	
Russo	560	
Serrurie	435	
Negulici	350	
Duțulescu.	350	
Ipatescu	250	
Filipescu.	200	
	<u>3.295</u>	3.295 —

Contribuția permanentă lunară pentru subsistența
domnilor Heliade și Tell

	Lei	Lei parale
Zossima	300	
Russo	250	
Ipatescu Gr.	200	
Negulici	200	
Duțulescu	200	
Serrurie	200	
Filipescu	200	
În tot pe Ianuarie 1849	<u>1.550</u>	
Pe Februarie	1550	
„ Martie fără d. Filipescu	1350	
„ Aprilie	1350	
„ Maiu	1350	
„ Iunie, fără dd. Ipatescu și Duțulescu	950	
„ Iulie, fără d. Negulici.	750	
„ August	750	
„ Septembrie	750	
„ Octombrie	750	
	<u>11.100</u>	11.100 —

Abonament la föla „SĒPEMANA“

	Lei	Lei parale
Negulici, Zossima, Serrurie și Russo.	157 20	
Frații Goleșci	100 —	
De la toți confratii pentru 12 abona- mente la LIGA POPOLILOR	398 —	
	655 20	655 20
În tot lei turcesci		25.930 20

afară de unele sume răsponse d'a dreptul prin polițe de cei-ce au voit să subviă la plata datorilor făcute cu tipărirea „Suvenirilor și impresiunilor unui proscris“ și alte publicații.

Din acești bani

	Lei parale
S'a trinis d-lui Heliade la Paris, in 2200 franci	9900 —
Transportul lor	732 —
Tot d-lui Heliade in 708 franci și tot pentru tipării	3136 —
Idem in 696 franci	3132 —
Transportul lor	188 —
Primiți de d. Heliade prin d. Gr. Grădiștenu.	780 —
Trimiși in Grecia d-lui Tell in socotela părții sale din contribuția permanentă	1100 —
Idem d-lui Tell prin d. Pleșoianu	1500 —
Spre acoperirea sumelor răsponse de Români din Brussa, pină astăzi mai are să ia d. Heliade, (pentru care i s'au scris de a trimite polițe a se plăti aici coci noi nu avem mijloce să'i tri- mitem).	5303 —
	25.930 20

Adică lei turcesci două-deci și cinci de mii noștre sute trei-deci și parale două-deci. Cu acest chip sunt desfăcute socotelile dintre mine și confratii contribuitorii pentru banii primiți de mine

1852, Martie 5.

Gr. Zossima

Heliade, autorul publicațiilor celor mai însemnate și Memoriurilor date Puterilor europene, adresându-se către internații din Brussa, ale căror nume se văd mai sus, cei ce au contribuit bănesc la pledarea cauzei române în străinătate pe arena publicității, le dice :

„ Amicii mei și frați,

„ Dacă Franța cunoșce astăzi mai bine de cât în 1848 naționalitatea română, Mișcarea sa, principiile sale, aspirațiunile sale către viitor, Patria nu e datoră această bine-facere de cât abnegației vóstre, generosității vóstre. Voi ați dat toate speșele publicațiilor proprii alumina opiniunea și a salva într'o zi România.

„ Umili osteni necunoscuți, voi ați combătut fără ambițiune, ați suferit exilul, sărăcia, miseria, și ați împărțit pâinea vóstră spre a subveni la trebuințele pe cari cauza comună le cerea

„ Susțitorii devotați de la începutul Regenerațiunei, voi ați servit Patria ca cei d'antéu înainte primejdiei, și ca cei din urmă înainte ambiției. Fără nici un nume în Mișcare, voi n'ați avut alt scop de cât de a trece de martirii necunoscuți ai Regenerațiunei române. Vă adresez această scrisóre spre a vă exprima recunoștința mea și a face cunoscut posterității devotamentul vostru, marile vóstre sacrificii și modestia vóstră. Respectați-mi entusiasmul, el este un tribut ce vă datoram.

„ Mulțumită oferirilor vóstre patriotice, intrigile Czarului s'au făcut cunoscute Europei, Națiunea noastră își atrage din și în și simpatii puternice și respectabile, și Rușii au fost în fine goniți din sântul nostru pământ.

„ Poporul a făcut Mișcarea ; inamicii, agenții lor și amăgiții lor au falsificat'o, și prin sacrificiile vóstre bănesci, am reușit a o presenta lumii curată, nobilă, generoasă, așa cum s'a făcut în onórea unei națiuni ce merita o sórtă mai bună.“

N'am fi vorbit de aceste neînsemnate sacrificii ce exilații din Brussa, în neaverea lor, au făcut pentru cauza sacră, daca inamicii Mișcării regenerațiunei nu ar fi adus ómenilor de la 48 cele mai odioșe calomnii.

Perspectiva celor ce s'au sculat la 1848 pentru drep-

turile Națiunii și libertățile Poporului, era temnițele, exilul, proscricțiunea, perderea pozițiunii lor sociale și averii lor, iar nu mărirea și înavuțirea. Revoluțiunile sunt ca Saturnu : ele își mănincă copii ; cei mai devotați apărători ai lor rămân pe câmpul de luptă. Ei o sciaă acésta, și cu toate acestea au intrat în luptă cântând *Marsiliesa*. Asemenea ómeni nu se scólă ca să'și apropie averea publică ci ca să'și dea sângele lor pentru cucerirea drepturilor Națiunii și mărirea Tērei.

4

Pagina 7.

.....

.....

5

Pagina 7.

La 1846 Martie 25, Heliade concepuse vastul plan al unei *Bibliotece universale* în limba română de operele cele mai alese în toate ramurile sciinței ale popolilor civilizați antici și moderni.

La acésta lucrare face alusió marele bărbat când dice că daca n'a implinit ceva din câte a promis patriei a fost numai cele ce începuse înaintea mișcării dela 48 și pe care evenimentele de atunci l-au silit a le părăsi.

6

Pagina 8.

Banii ce au rămas asupra ómenilor de la 1848 în graba eșirei lor din țeră, s'au întors thesaurului public pînă la un obol. O parte dintr'ensii erau apunțamentele acelora ce ocupaseró

funcțiuni în timpul guvernului național. Reacția ciocoiască voia să nu țină în seamă nici o cheltuială făcută în cele trei luni ale mișcării populare.

O scrisoare din București adresată în anul 1850 unuia din emigranții români ce se afla la Paris, vorbind de socotelile Divanului obstese luate expatriaților, dice:

„ Tot acest respectabil Divan, vădând în socotelile Vistieriei figurând suma de 1,200,000 lei cheltuiți în timpul guvernului revoluționar în trebuințele Statului, d-nii I. Manu, S. Bărcănescu și I. Văcărescu sbierău că acei bani să se plătescă din stările oamenilor mișcării. Acastă propunere s'a pus la vot și fu admisă cu o majoritate de un glas; să incheie dar jurnalul cu *moto*: *să se resticnescă* bărbații revoluției! Manu, că mare Postelnicu, supuse îndată decisiunea la întărirea Domnului. Știrbei răspunde: „Acastă este o lucrare de oameni fermecați. Ați uitat „zaparta ce ați primit acum doi ani de la Inalta Pörtă intru „acastă? Acel guvern a fost legitim, recunoscut de Turcia și „felicitat de Consolii Puterilor străine. E tot atât ca și când ați „cere să se vindă starea Domnitorilor Alexandru Ghica și a „fratelui meu George Bibescu ca să se despăgubescă Vistieria „de cheltuielile Statului făcute în timpul lor.“

Acest Obștescū Divan ce ne rechemă în aducerea aminte Synedrinul care judecă și condamnă pe Christ; această autoritate substituită de străinii vechei noastre Obștesci Adunări, atât de scrupuloasă cu banii publici când era vorba de oamenii poporului de la 1848, votă suma de 16,000 ducați primului comisar al Rusiei, și oșebit 20,000 ducați pe fie-care an sub nume de pensie ce se trecea în socoteli ca dobândă a unui împrumut de 6,000,000 lei ce nu există, dar pe care îl inchipuia spre a acoperi jafurile și risipele acestei bande de lotri ce se numeau „membri ai Divanului Obștescū“ pusă în capul țerei de *pravoslavnica* Rusie.

La 1849 Decemvrie 30, d. Ión Ghica scria din Constantinopol lui I. I. Filipescu, între altele: „ Terra (numai Muntenia) a contractat către Rusia o datorie de 16,000,000 lei, și pe fie-care lună această datorie crește cu $\frac{3}{4}$ din milion pentru întreținerea ostirilor rusești (trimise de Țarul să sugrune libertățile române și să ne răpescă drepturile). Acastă datorie, pină la primă-veară se poate urca pină la 20,000,000 ... O parte din datorie va fi plătită din averea proscrisiilor ale cărora venituri s'au și sequestrat pină la stingerea unei sume ôre-care...“

În broșura lui C. D. Aricescū imprimată la 1873, găsim la pagina 93 următoarele: „... Căimăcămia (ce a venit după Miș-

carca regenerațiunii) a cheltuit în 1848 din paragraful cheltuelilor extraordinare, suma de lei 117,840, parale 19; iar Căimăcâmia și Vodă-Stirbeiū, pe anul 1849 au cheltuit lei 700,000 ce ambele sume facū lei 817,480, plus 782,230 lei, parale 16, luați din paragraful *cheltuelilor neprevăzute*, ceea-ce se urcă, în budgetul pe anul 1849, la suma de lei 1,040,630. Și banii cheltuiți de ómenii Mișcării regenerațiunii au fost pentru emanciparea Popolului și asigurarea Autonomiei, pe când acelea ale guvernului Reacției s'au întrebunțat spre a umili România în ochii lumii, a paralisa mișcarea țerei cu ocașiunea resbelului din Criinea, a o sărăci prin jafuri meșteșugite și a o îngreuia cu 14,649,172 lei cheltuelile ostirilor de ocupațiō.

7 și 8

Pagina 9.

.....

9

Pagina 11.

Afarō de cele trei opere principale: *Protectoratul Czarului, Suveneri și impresiuni ale unui proscris*, și *Memorii asupra Mișcării regenerațiunii române*, scrise în limba francesă, care au contribuit colosal a lumina opiniunea europenă și cabinetele asupra istoriei, instituțiunilor și drepturilor noastre, și asupra uneltirilor Rusiei în țerile române, Heliade a scris și multe articole în diversele foi de publicitate francese. Înainte de 1848 ómenii de Stat europeni credeau cō Tera Românescă și Moldova au fost încorporate la Rusia la 1812. Mișcarea de la 1848 și scrierile publicate în Franța de emigrați, ne-a făcut cunoscuți lumii civilizate. Demascarea Rusiei o sūntem datori în cea mai mare parte scrierilor lui Heliade. Un om, mai bine đis un geniu, s'a luptat cu autocratul unui imens imperiu de 80 de miliōne locuitori și l'a invins. Protectoratul Czarului a fost trântit la pământ în 1848.

Heliade a rămas pînă la finele vieții sale fidel marelui principiu al suveranității Popolului pe care o numește *Demarchiă*. Consecința sa în principiile democratice, l-a făcut să combată la 1866, ca reprezentant al Națiunii, monarhia ereditară cu care Constituanta a înlocuit guvernul electiv ce exista de la fondarea Domniatelor.

Discursul său profetic, pronunțat cu această ocaziune în Adunarea constituantă, îl găsim prelucrat și publicat precum următoarea :

„ Domnilor,

„ Ca mandatar al țerei mele, am datoria să'mi arăt părerea asupra lucrurilor ce se tratădă în Adunarea de astăzi.

„ Cestiunea de la ordinea zilei este una din cele mai însemnate și mai vitale pentru Națiune: ne aflăm într'o Constituanta; se vorbește de o Constituțiune și de un Domn pentru România Națiunea, sau mai bine cei ce au putut, au făcut o răsturnare căria apoi i s'a dat numele de revoluțiune. Nu desaproab faptul pe cât a fost necesar; dar lucrul cel mai greu încă nu este terminat. Am dărimat; acum trebuie să reedificăm. Aci se cere matură cugetare, să cere să ținem multă socotelă de trecut, de impregiurările prezente și de aspirațiile viitorului ca să putem face ceva solid spre a nu cădea din rău în mai rău. Gândiți-vă bine că suntem trimiși de Nație ca să'i dăm o Constituțiune a cărei durată va depinde de drepturile popoului suveran. Să nu ne grăbim a face lucruri ce după câți-va ani să fim siliți a le desaproabă sau chiar a le dărîma

„ Acei ce conduc Statul, au o existență dependentă de Constituțiō. Ei trebuiesc tot-d'a-una a emana de la Țeră prin concursul legilor, și nici un individ într'un Stat nu pōte fi pus mai presus de legi. Nici unul din drepturile popoului nu trebuie a fi înstrăinat unei caste, unei familii, sau unui individ. Asemenea lucruri nu se fac fără a fi pedepsite mai curînd sau mai tîrziu, fără a da naștere la noi desordini și perturbațiuni sociale. Înțelegu foarte bine în cotro înclină spiritele d-vōstră; înțelegu că toți să fi venit aci cu o opiniō formată, și 'mī-ar fi prea greu să vō convingu: dar datoria mē îndemnă ca să nu ascund nimicū din aceea ce cred a fi bine.

„Voiți a aduce Domn străin și dinastie? Acestea sunt nise inovăționii în legile și obiceiurile țerei noastre. Să inovăm, însă în bine, iar nu în rău. Să nu introducem aceea ce ar trebui neincetat combătut; căci va fi germenul a unei revoluțiuni. Voiți a urca pe thronul țerei pe un străin cărui să-i dați țera moștenire din tată în fiu? Nu vă jucați cu viața și fiitorul unei națiuni. Ea nu poate fi moștenire de cât a ei însăși. Părinții nu mai sunt liberi ași a înstrăina libertatea fiilor lor.

„Dinastie și Domn străin, cu dreptul ce am de a fi stăpîn pe a mea părere, îmi propun de a lă combate că un ce fatal din toate punctele de vedere. Nu sunt nici din cei ce susțin dreptul divin, nici din aceia cărora le place anarchia; sunt din cei ce țin la tradițiunile străbune, perfectibile în progresul binelui și al folosului. Dacă alegătorii mei m'ar fi dat o imputernicire imperativă ca să votez dinastie și principo străin, n'ași fi avut curagiul ca să iau o sarcină contra convicțiunei mele și m'ași fi retras; dar sunt incredințat că ei m'aș lăsat în a mea voință, fiind siguri că nu voi lucra contra intereselor țerei.

„Permiteți-mi ca să încep mai înteu cu dinastia, și în combaterea ce'i voi face mă voi servi de fapte și voi arăta că ea este nu numai un rău ci și o absurditate. Voi stabili mai înteu patru puncte principale pe care apoi le voi desvolta la rînd.

1. Dinastia la noi este contra tradițiunilor;
2. Dinastiile au cauzat tot-d'a-una suferințe și nenorociri națiunilor;
3. Dinastia este o usurpațiune a proprietății naționale;
4. Dinastia este contra principiilor și aspirațiunilor către care întesce lumea modernă.

„Înainte de căderea țerei sub jugul Fanarioților, Națiunea prin obstesca sa Adunare își alegea Domnul pe viață și răspunător de faptele sale. Au fost foarte rari aceia care au avut fericirea să mără pe thron. Dacă el avea dor de țera, se îndelnică către fapte frumoșe și se arăta demn de înalta lui misiune, țera menținea alegerea făcută asupra lui. Când el lăsa un fiu în care Națiunea putea ave incredere, acel fiu se proclama Domn prin voința tuturilor iar nu prin dreptul de succesiune. Dacă un Domn, de și ales pe viață, da dovedii vătămătoare intereselor țerei, era incapabil sau tiran, țera îl de throna ca să dea locu altuia mai bun. Atata au fost de înțelepți și iubitori de țera strămoșii nostri în cât n'aș lăsat nici

un moment ca să li se usurpe acest drept de către vre-o familie. Usul a datat ast-fel încă de la începutul domniatelor durarene; și dacă s'a înrădăcinat, acesta se poate atribui, parte circumstanțelor în care ne găsim, parte că Românul e făcut ca să privească în Domnul țerei pe cel mai înalt funcționar al Statului, iar nici-de-cum că este picat din cer sau este moștean al tronului.

„În secolul Fanarioților, Turcia usurpase dreptul de alegere al Românilor, și numai Domniile d'a dreptul după bunul său plac.

„Când acest secol de umilire se sfârși, țera reintră în drepturile sale; Națiunea începu a'și alege singură pe Domn din sinele său, și Turciei nu'i rămase decât dreptul de recunoaștere, conform capitulațiunilor antice. Se introduse deprinderea ca timpul domniei să fie limitat. De și acesta se făcu de către străini, dar Națiunea o primi ca conformă cu datinele strămoșesci și cu principiile democratice; căci nimeni nu împiedică Națiunea ca să realăgă pe Domn, când da probe de bună-credință către țera.

„Moșnegul nostru de la sate îți numără pe degete câți Domni s'au schimbat, când pentru el, România a rămas aceeași, și 'ți răspunde: „Așa curge, petrele rămân.“ Cu alte cuvinte: persoanele trecu, iar legile și deprinderile naționale rămân. Nici-o dată Românul nu va voi să pricépa ce mai este și dinastia; fiind-că el știe, din moși din strămoși, că țera acesta nu este moșia lui Vodă.

„Să vedem acum care ar fi folosul ca o Națiune să'și încredințede viitorul ei unei dinastii, și acesta este al doilea punct asupra căruia vè atrag atențiunea. Istoria omenirii este o dramă în care cei mai infami și mai scelerați actori sunt dinastiile. Tote resbelele și tote nenorocirile ce au îndurat națiunile, nu se datoră decât de cât acelor capete coronate, care mai toți 'și-au ris de sorta popoilor, au răpit munca veduvelor și nutrimentul orfanilor. Îmi va fi de ajuns ca să citeți câte-va țeri și câte-va evenimente, spre a vè convinge de acest adevăr. Deschideți paginile pline de sânge ale Angliei, și veți găsi la câte resbele civile și internaționale n'a fost supusă acea țera, din cauza dinastilor. Fie-care dinastie își celebrează începutul prin banchete de sânge și prin ospete de jafuri. Fie-care ramură a aceleiași dinastii pândea a răsturna pe cea-l-altă, ca să puie mâna pe acel loc înalt, numit tron, și pe acea pradă, numită națiō. Mergeți la Hastings, Beashy-Head și Sheriffmuir ca să vedeți oșele a mii de omeni sacrificați de căpriciul dinastiilor. Priviți lupta fratricidă dintre Yorc și Lancaster ce sfâșia pe Anglia în timp de

30 de ani. Aceleași scene în Germania, asemenea în Spania; același lucru în Franța, și peste tot unde dinastiile s'au încuibat.

„Citiți resbelele de succesiune ce au fost cauza atâtor desbinări și certe cumplite între Franța și Spania, între Germania și Italia, între Spania și Neapolé. Vedeți apoi cât au suferit națiunile sub cuvântul că dinastia cutare are dreptul de stăpânire asupra cutărui popul. Ca exemplu găsiți în istorie Belgia, Olanda, Normandia, Italia și altele. Însăși Franța a fost sfâșiată mai multe secole, căci provinciile întregi depindea de coróna Angliei. A trebuit să curgă riuri de sânge spre a se face unitatea națională. Pe când Anglia devastă Franța pentru cutare posesiune a dinastiei, Franța incendia Spania pentru același cuvânt, și Spania prăda Italia. Se sfêșiau popolii, se ucideau frații între ei, și toate acestea pentru pofta dinastiilor!

„Exemplele sunt pré depărtate: să ne apropiăm de presinte. Cele mai frumoșe țeri ale Europei sufer încă de această bôla, de și fie-care pătinesce în deosebit fel. Franța astăzi pare falnică și omnipotentă sub o dinastie, dar alte două conspiră în intunericul nopții, și mâine să le vie bine, Națiunea va deveni teatrul luptelor dinastico. Spania lângedesece umilită sub despotismul unei dinastii cu dreptul divin, și actuala regină a trebuit că prin foc și sabie să usurpe thronul altuia din aceeași dinastie și acela adă conspiră. Mâine Națiunea să decrețede căderea acestei dinastii și s'o înlocuiască prin alta nouă, turburările vor deveni mai mari. Națiunile din imperiul austriac se sbuciumă de atâtea vécuri fără să fi putut căpeta un moment de repaus spre a'și consolida naționalitatea, legile și limba; căci orice progres pe această cale ar vătéma meschinele interese dinastice. Ete folosul ce dinastiele au adus și încă aducă popolilor.

„Cu cât mai fericite ar fi fost acele națiuni, când marele funcționar al Statului ar fi fost electiv, numescă-se el împărat, rege, voevod, duce sau președinte.

„Vin la al treilea motiv.

„A da unei dinastii, din tată în fiu suveranitatea, este a înstreina o proprietate a Națiunii, este a usurpa un drept al popolului, este a dénatura lucrurile. Cine-va nu pôte să servescă la doi Domni: ast-fel este aci. A fi națiunea suverană, a fi în aceeași vreme și un individ suveran cu dreptul de a transmite moștenirea descendenților săi, acesta e nu înțelegu cum s'ar putea împăca. Una din două: sau Națiunea este suverană și Domnul numai un reprezentant revocabil, sau El este suveran și Națiunea numai o proprietate a lui. Ca să fie două suveranități egale, ar fi o luptă continuă între ele pentru întâietate. Pôte

că spre a le împăca, ve închipuiți că suveranitatea națiunii este permanentă, pe când a primului funcționar este provizoriă. Dacă este așa, pricep. Dar atunci pentru ce dumnea-văstră luați ați hotărârea, în numele Națiunii, ca după un Domn bun, iubitor de țară și capabil, să-l urmeze fiul său care va fi un stupid, un incapabil sau un tiran. Națiunea, care este în adevăr suverană, câtă să dea această funcțiune celui cu merite personale, iar nu celui cu meritul de naștere.

„Se va răspunde că Domnul n'are nici o putere de a face rău, că între El și Națiune este un compromis, adică Constituțiunea. Apoi dacă este așa, atunci puneți pe tron o statuă fără suflet, fără inimă, fără ambițiune; puneți acolo un vițel de aur care să fie fără voință și permanent, să n'aibă nici tată nici fiu, să fie o închipuire a suveranității; căci, pe cât timp el va fi om, nu poate fi infalibil. Cât pentru inviolabilitate, legea este una pentru toți. Să ne închipuim că punem ați un Domn căruia, tot după hotărârea noastră, are să urmeze fiul său, nepotul său și așa mai încolo.

„Să las că noi, Națiunea de ați, nu putem a ne aroga dreptul celor viitori, adică al Națiunii de mâine; dar să ne închipuim că Domnul, vedându-se cu atâtea drepturi, îi vine pofta să desființeze compromisul ce există între El și Națiune, și, puind pe popul sub picioare, să devie păstorul unei turme. Nu este așa că Națiunea atunci are dreptul ca să-l arunce și să pună pe altul? Acesta va imita pe cel d'ântei; Națiunea va repeta. Veți dice că Popolul contractă cu dinastia pe timpul cât ea poate fi de înțeles. Așa să fie; dar cum numiți această, căci eu țin cum o numesc. Aceasta se chiamă că apa revine la matca ei, cum am dice dreptul națiunii de a alege și datoră Domnului de a fi ales, reales, și după dănsul însuși fiul său, însă tot în acest mod. Suntem de acord nu este așa? Deosebirea este numai că prin ceea-ce faceți dumnea-văstră, Națiunea va fi expusă neincetat la comotii, la resturnări ilegali și alegeri anormali, pe când după cum dicu eu, Națiunea va fi în lege; căci, atât scoterea cât și alegerea marelui funcționar, se va face la timpul hotărât, în liniste și bună-înțelegere.

„Ajung la punctul al patrulea.

„Trebue să recunoșceți împreună cu mine, că lumea a făcut pași giganti, și că omul tinde neincetat către progres și perfecțiune, fie ca om, fie ca cetățian. Adevăratele credințe au început a lua locul prejudețiilor de altă-dată, Națiunile au început a se înțelege între dănsel și nu se mai lasă la discrețiunea și capriciul unor capete coronate.

„ S'a inventat o machină care să reconcilieze thronul ereditar cu democrația, sau mai bine, suvefanitatea popoului. Acésta este constituționalismul. Dar lucrul nu va rămâne aci. Ideile se agită neîncetat și omul nu se va abate nici un deget din direcțiunea ce'i arată adevărul.

„ De și pe o tréptă mai mică, luptă încă duréđă între Thron și Națiune, pentru-có thronurile n'au ajuns a se convinge că națiunile sunt mai pre sus de thronuri și că ele există din grația popoului.

„ Constituționalismul este numai un armistițiu, popoul tinde a avé mai mult de cât armistițiu, el dorește pacea și acésta va fi atunci când rivalul său va fi cu desăvêrsire invins.

„ Ca să ve demonstređu că dinastia este contra aspirațiunilor la cari tind popóarele, n'am trebuință ca să mă serv cu țera noastră, căci slavă Domnului, noi am știut a ne feri de prejudiciul dinastic, ei voiú lua alte națiuni unde acest prejudiciu are adânci rădăcini, și cu toate acestea ómenii s'au desmeticit și ved că este ceva contra naturei.

„ Trecú cu vederea încercările ce au făcut neîncetat popóarele spre a și recâștiga drepturile cuvenite lor, și pe care le-au pierdut din copilărie prin jucăriile oferite de dinastii. Voiú lua, de exemplu, evenimentele mai generali și recente tot-d'o-dată. Ími va fi de ajuns ca să analiseđ pe 1789 și 1848 în séménța și în fructul lor. Aceste două lupte n'au avut un rezultat decisiv, dar totuși a smerit îngómfarea potentăților.

„ 1789, parțial prin fapt; dar general prin influență și mântuitoare consecinți, el cel întâiú a rădicat glasul și a dis: Națiunea este suverană, iar nu acel individ ce trăiesce ascuns în lux și desfrénare, sugénd din spinarea popoului, inconjurat de lingúșitorii, de corupți și de jefuitorii; acel individ care ese numai la díle de paradă și insoțit de suitarii, trece prin miđlocul unui popor descult, flámând și osândit ignoranței. Vêđuróți apoi acel popor de giganți, cărora numai libertatea și drepturile lui 'I-a putut însufla atáta vitejiá, ca să infrunte în toate părțile despotismul și pe sclavii lui.

„ Națiunea francesă invinse atunci dinastia pentru un moment, dar prejudiciul dinastic încă nu părăsise pe toți. Erórea națiunii, unită cu ajutorul dinastiilor din afaró, puse ieróși sus aceea ce popoul aruncase în pulbere cu atátea sacrificii. Munca ánsé n'a fost pierdută în zadar; séménța aruncată n'a fost nimicítă de vermi; popoului nu i s'a putut rápi gustul libertății și amorul drepturilor sale.

„ În 1848 progresul democratic încercá din nou pulsul so-

cial, ca să aștepte dacă națiunile au căpătat vigoarea cerută spre a spulbera în vânt dinastiele picate din cer. Curentul revoluționar a fost spontan și aproape general în toată Europa. Spiritul emancipării plana peste națiuni, și toate, ca un singur braț, rădicară pumnul contra asupritorilor. Dinastiele nu cădură, dar perdură mult din prerogativele de pină aci: națiunile nu se curățiseră îndestul de obiceiul dinastic. Se mai făcu un pas, coci din acea luptă națiunile căștigăro, pe când dinastiele păgubiră.

„Sămența aruncată în 1789 răsări în 1848: încă puțin și pomul va deveni mare, încă o vreme și el își va da fructele. Peripețiile și luptele continuă; lumea nu stă pe loc și va merge pînă va desființa și acest rău obicei, cum a desființat multe altele.

„Acestea am avut de vorbit asupra dinastiei.

„Pe când celelalte națiuni cari au avut-o se silescă a o goni, noi cari n'am avut-o nici-o dată, ne sîrguim a o introduce. Adoptăm ca bune, datine ce alții le lepădă ca rele. Privim înapoi, în locu de a privi înainte. Mergem ca rații, ne afundăm în pământ ca sobolanii, în locu de a sbura ca vulturii.

„Dar eu mă mîngăi în speranța că nu toate buruienile prind rădăcini în pământul românesc.

„Domnilor,

„Să revin la principele străin, coci cele mai sus șise s'ar potrivi chiar când dinastia ar fi națională, cu atât mai mult când d-v. voți a aduce una străină. De unde și prin ce s'a mai născut și această idee de principe străin? Nu știu, dar știu că este ceva rău și vătămător.

„Stingându-se în Anglia dinastia Stuarților, vine la thron o ramură de Hanovra; mai târziu Suedia încoronă și ea pe un străin; asemenea face Grecia, asemenea Belgia. Aceste state recrutară pe marii lor funcționari de la străini, cu toate că s'ar fi putut mai lesne găsi între ai lor, povestea vorbeii: pasce ierba ce cunosc. Ași fi mai înțeles pentru Belgia și Grecia, nisce state din nou create, de și chiar ele nu ar fi trebuit să se blameze singure de la început. Astăzi, nici una nici alta, haide și noi principe străin ca să nu rămănem mai pe jos. Se mai putea ierta acesta în vremile trecute, când națiunile aveau mai puțină cunoștință de drepturile lor și când o dinastie se impunea prin cucerire sau prin influențe de rudenie; așa, de

exemplu: Plantagenetii în Anglia, Habsburgii în Germania și Bourbonii în Spania și la Neapole; dar în timpii de aci este o anomalie, o absurditate.

„Mă declar dar contra principelui străin, întemeindu-mă pe două cuvinte foarte puternice:

„1. Străinul va aduce cu sine influința străină.

„2. Națiunea se desnaționalisează, își vatămă interesele ei vitale, când ar căta să se consolideze prin ea însăși.

„Vi s'a urât cu principii naționali, dar nu aveți dreptate, căci progresul ce națiunea a făcut de 50 de ani încoace, în parte se datoră și lor. Dacă după 1821 Românii le-ar fi plesnit prin cap ca să își aducă un principé străin, era să cadă din Scila în Caribda, lucru ce se va întâmpla cu această ocaziune. Am aplaudat când țera, intrând definitiv în drepturile sale, a ales în 1842 pe George Bibescu, și pe cât el a lucrat bine. Am aplaudat asemenea, când el a căzut din cauza relei sale purtări. Nu dicu nimic despre Stirbel: de și om capabil, de străini a fost pus, de străini a fost scos. Am aplaudat la suirea pe thron a lui Alexandru Cuza și încă mai mult la unirea țărilor surori și la atâtea îmbunătățiri sociale, dar n'am desaprobat căderea lui, când el devenise incapabil de a mai face bine. Individii ai căduți și cad, dar Națiunea trăiește; are destulă viață în vinele sale, și a arătat destulă maturitate a se conduce de sine, fără concursul străinilor. Avem destul străini în țară: nu mai aduceți încă unul în capul ei. Pozițiunea noastră politică și geografică ne îndemna să ne ferim cât de mult de străinism.

„Dar aud o voce spuindu-mi de Divanul ad-hoc. Știu că unul din cele 5 puncte era Domn străin; însă era ore în puterea Divanului ad-hoc ca să schimbe datinele acestei țări și să facă pe România a lua altă direcțiune de cât aceea ce i-ăr conveni? Faptele au probat contrariul. Cele-lalte patru puncte, ca bune, s'au realizat, de și nu ad-literam Convențiunii din Paris, ci ad-libitum Națiunii autonome. Ca să fi promulgat Convențiunea aci, ar fi fost să fugim de Regulamentul organică al Rusiei ca să dăm peste Regulamentul organică al Europei.

„S'a cerut principé străin în 1858; de atunci pînă aci națiunea a avut timpul ca să chibduiască de trebuesce a face acest pas, sau a-l părăsi pentru tot-d'a-una. Și nu cum-va d-văstră aveți mai puțin drept de a constitui de cât Divanul Ad-hoc? Sunteți trimiși aici de Națiune fără nici un amestecă exterior, fără nici un comisar extraordinar. Este toemai momentul ca să dați țerii adevărata Constituțiune națională și liberală, ca să consolidați aceea ce România a cerut în 1848 și a câștigat în 1859.

„ Credeți ore d-văstră cō străinul ce'l veți pune pe thrōn va avē mai multă milă de țēră de cāt un Român? Tēmă mi-e să nu perdem în câți-va ani tot ce am dobândit de la alungarea Domnilor greci pînă ađi. Cari vor fi altarele-co el va avē să apere în acēstă țēră? Care va fi cāmirul unde el să pōtă dice: aci m'am născut? În ce parte a acestei țēri vor fi mormintele străbunilor sēi pentru cari să pună pept contra dușmanului nēmulu românescu? Înțelege-va el legile acestei țēri? Privi-va el cu plăcere moravurilo acestui popol? Auđul seū pricepe-va dulecēța acestei limbī incāntătōre?

„ O! cāt mē indoiescū de tōte acestea. Și mult mi-e frică de calul lui Uliș, pe care Troianii l'au introdus în cetate cu atāta pompă spre ruina lor!

„ Fiți siguri cō acela care nu s'a născut pe acest pămēnt și nu este din acest nēm, nu'și va pune nici-o dată viēța în pericol ca să le apere; ci mai lesne va trāda acest nēm și acest pămēnt pentru viēța sa, pentru mārirea sa, pentru ambițiunea sa și pentru nēmul seū. Și să mē credeți cō este așa. Priviți ale naturēi eterne legi: cānd pe o mumă o inconjură tārarii, cine, dacă nu fiu-seū, sare s'o scape, pe cānd cei cari n'o cunoscū, facu pōte chiar semn prādatorilor a n'o ierta cu nici un preț.

„ Națiunea va fi isbită și amenințată de influența străină; de unde ađi e liberă și suverană pe tot ce'i aparține, se bagă de bună voie la stăpān. Acel principe pe care'l veți aduce, de l'ați lua chiar din cea mai de jos clasă socialē, este periculos: cu atāt mai mult de'l veți rēcruta de la vre-una din familiile domnitōre.

„ Este rēu principele străin ęnsuși atunci cānd am admite a fi Italian sau Frances, nēmuri generōse și rude de aprōpe cu noi, nēmuri cari au simpatizat tot-d'ă-una de poporul românescu, țēri ce nu se invecinēdă de locū cu noi ca ș-a fi avut vre-o dată gāleevi cu ele. Va fi cu atāt mai rēu cānd va fi german sau slav, popōre cu care ne invecinām, și cari nu numai cō nu ne-au voit binele nici-o dată, dar ne-au despoiat pe cāt au putut. Și cānd din nefericire ar fi chiar din aceste nēmuri, ați crede ore ca sāngele să se prefacă în apă, cō el are să țină mai mult la frații sēi convenționali de cāt la cei legitimi, și mai mult la patria adoptivă de cāt la cea primitivă, către care își va avē neincetat privirile indreptate și care il va atrage ca un magnet, fiă măcar pustietate și sārăciă acolo, pe cānd aci ar fi un popol generos și muntī de aur?

„ Influența ce va exercita în țēră va fi politică, și încă, ce este

mai dureros, va fi socială. Va fi politică, căci acea dinastiă. acel Stat de unde va fi el, va căuta să ingereze în ori-ce mod în trebile Statului nostru, și România va ajunge în stare de provincie, iar principele în stare de proconsul. Un moment nu'mi faci iluziune că ar avea un caracter de fer, ca să respingă hătirul rudelor pentru nămul în care se va socoti ca un călător și nimic mai mult.

„Influența va fi socială, căci mândria sa națională nu'i va permite a lăsa o iotă din apucăturile nămului său. V'ați pute închipui ca să primescă cu plăcere un pahar de apă din mâna unui Român? că 'l-ar plăce ca să fie înconjurat de Români? că ar pute contracta o căsătorie—când ar fi flacău,—cu o fică de român? Limba lui se va vorbi în palat. În religia lui se va închina el și copiii săi. Sărbătorile lui și ale străbunilor săi, vor fi mai celebrate de cât cele naționale. Pe cei din nămul său va căta cu încețul cu încețul ca să'i chivernisească, fie în funcțiunile lui particulare, fie în ale Statului. Lingușitori și curtesani se vor găsi destul ca să'i facă concesii și să'l încurageze pe această cale.

„Nu ne-am depărtat mult de secolul Fanarioților, ca să nu ne aducem aminte de cele ce erau și se petreceau sub acel princip străin. Sunt unul dintr'acei cari s'au născut în acel negru vécú. Eraș june când Domnu Tudor deșteptă Națiunea și Națiunea sfărîmă lanțurile ce o ținea în robie și întunericú. Știu cât a luptat acel eroú contra străinismului; știu cât a luptat cei cari au venit după dănsul. Urmele au fost atât de adúnci în cât sormana Românie nici ađi nu 'și-a spălat vestmintele cu desăvărșire, și étó cò vântul o amenință cu o noă pulbere, cu o noă tină.

„Domnilor,

„Când m'am pronunțat cò națiunea se va desnaționaliza și vătoma în interesele vitale, am cugetat profund și mē simț dator ă desluși această. Acel străin nu va avea nici un scrupul a atrage în țără tot soiul de străini și a le da drepturi; nu va cunoșce și nu va înțelege bariera ce există între un pământén și un veneticú. Pe el nu 'l va durea inima când comerțul, industria și exploataținea vor căde pe mână străinilor. Din contra, pôte, va încuragia decadența a tot ce este național. Și când din nenorocire el va fi german, nu va perde nici o ocaziune a înlesni împământenirea Evreilor, ca înainte-mergători, pentru a germanisa România. Și pentru cò veni vorba despre Jidaní, ar

trebui să ne ferim de acest nēm care a bântuit tōte țerile în care s'au încuibat. Străinul nu va neglija de a ingera și a sofolosi de finanțele Statului, cōci aci este nervul vital, cărui rum-pēndu-se echilibrul este imposibil a se evita o catastrofă socială.

„Se va rēspunde cō el are sē jure pe o Constituțiune, din care nu se va abate fără a fi pedepsit; cō el va domni, și nu va guverna. Sē dé Dumneșeū ca să fiă așa. Dar când va fi un om viclén și cu intențiuni rele, nu se va mulțumi numai a domni, ci va sci să și guverneșe cum il vor povēșui interesele lui personale, fie direct sau indirect.

„Mē bucur când vē vēđ uniți cum sunteți astăzi, dar acēșta pōte s'a întēplat numai prin forța lucrurilor. Aceia ce se chiamă conservator și aceia ce se chiamă progresist; aceia-ce se chiamă privilegiū și aceia ce se chiamă libertate, vē aud vorbind în același fel, de și nu sciū de aveți același gōnd. Dar cō mē pōte asigura cō mâine nu va veni vremea ca să vē desbinați iarōși în dōe tabere și să vē luptați pinō la sânge, spre a intra în grația străinului? El va sci ca se profite, usând când de o parte când de alta.

„Afarō de acēșta este cunoscut cō în fie-care țēră există un element apēsător și care, perđēnd din prerogativele trecutului, va căuta neîncetat ca să le revendice. Aceia-nu vor socoti întru nimicū umilirea națiunii pentru menținerea orgoliului lor. Când acel principe va fi dintr'o țēră unde feudalitatea încă n'a perit, unde boieria se îngrozesce la numele democrației, fiți siguri cō lupul nu'si va lepēda năravul împreună cu pērul, ci va căta a aduce lūngō sine pe toți aceia, cari urēșcū deșteptarea populului. El va tinde a'si întări suveranitatea prin dreptul divin, uitând cō i s'a decretat prin dreptul și prin voința națională.

„Este ansē un lucru de care eū nu mē pot mira indestul. Cum? Nu se mai găsesce nimeni ađl ca să apere drepturile populului suveran? Unde sunt acei democrați, cari aū luptat atāta pentru libertate și egalitate? Mē uit în tōte părțile ca să vēđ vre-unul protestând contra reabilitării privilegiului, — cōci este un privilegiū a decreta domnia unei familii pentru vecl.— Către tine mē adreseșū, partidă liberalē, care prin faptul de ađl retracteși și desființeși tot ce ai făcut de la început și pinō acum. Mai putē-veți pronunța „națiune suverană“ când suveranitatea națiunii o instrăinați voi inși-ve? Luați bine aminte ca să nu vē sinucideți, sau prin ușurință să vē reduceți singuri la neputință. Ca indiviđi-ve prevestescū acēșta, cōci întru cât priveșce principiul, el este neperitor, și vor veni alții ca să

sustie stindardul național. Dar lăsați acelora cel puțin mulțumirea de a se fali cu predecesorii lor.

„ Pote voiți a face numai o încercare, alegând un principe străin. Așa ve mai înțelegi. Dar uite, eu, ca să mă legi cot la cot și apoi să încercu pe Stan necunoscutul, ca să veđ de 'mi dă brânci de ripă sau ba, veđi această gluma n'ași face-o.

„ Îmi pomieniți de Bernardote. Acela era un fiu de negustor: veți găsi abia unul la miă asemenea lui dintre cei încoronati. D-v., după cât veđ, vreți a culege din Europa ceva mai procopsit. Al dar imi dați de exemplu pe Leopold; ve opun și eu pe Oton.

„ Acestea am avut de dis.

„ În resumat, sunt contra dinastiei și a principelui străin. Cred că am aretat în destul cuvintele mele, și rămâne la d-văstră ca să cugetați matur la cele ce aveți a decide adi. Faceți ast-fel ca această di să nu fiă trecută între zilele cele negre. N'am pretensiunea de a fi profet; profet este tot omul când, puindu'si singur frânghia de güt, să scie ce'l așteptă, dar 'mi-am exprimat părerile mele.

„ De 'mi-ați spune că națiunea v'a trimis aci cu mandat imperativ ca să votați dinastia și domn străin, v'ași răspunde că nu este adevărat: națiunea nu și voiesce nici-o-dată reul seü.

„ România v'a ales ca pe cei mai înțelepți și mai cu pricepere din sinul seü și v'a lăsat voia liberă a decide despre ale ei destinate. De socotiți că este bine a aduce un principe străin și a decreta tot d'o-dată domnia și pentru descendenții seü, faceți-o; gōndiți-ve însé bine să nu faceți un lucru ce abia să'l desfacă generațiunile viitoare. Lucrați așa ca blestemele posterității să nu ve turbure repausul mormintelor, când nu veți mai fi. Căt pentru mine nu numai că n'am curagiul, dar simț că pași'mi se împotriveseü și mânilé imi tremurá numai când gōndescü a da votul meü că să aruncü țera în prăpastia necunoscutului. Me ocărăți, me credeți un visător și smintit; veđ risul pe fețele d-văstre ca recompensă a bătrânețelor mele, dar să nu vie o di când să ve aduceți aminte de cuvintele mele și să'mi dați dreptate.

„ Atunci cel puțin să veniți la mormentul visătorului de astăzi. Or-cât veți striga spuindu'mi că adevăr a dis glásul meü, ósele'mi nu ve vor răspunde. Eu nu voiü mai fi, ci veți găsi scris pe o lespede: „ Unul din cei de la 1848.”

„ Ieró Dumneđeul României va povéti, ca tot-d'a-una, pe popoul seü ce este de făcut în ora pericolului.”

Acestea erau îngrijerile marelui bărbat la 1866, când detronatorii Domnului român, luaseró în mână frénele țerei și impuneá Națiunii un plebiscit și o constituantă. Dar în starea în

care se află mintile în acea epocă, glasul vatelui român fu pierdut în pustie. Timpul însă s'a însărcinat să dovedească că un om, pe care vulgarul îl considera de visionar, pentru că cuteța a se opune torontului ce țera pe ómenii țerei așa diși politici către ideea principelui și dinastiei străine, singur a vedut mai bine de cât totă lumea. Citiți toate articolele de ziare, toate criticile, toate publicațiunile, eșite din péna și din judecata scriitorilor și desamăgiților, fiă liberali fiă conservatori, de la 1866 incoa, și veți vedé cine, în ceea-ce privesce dinastia și principele străin, a fost în adevér, și cine în eróre? Nu mai mult de cât în doé-deci de ani numărăm atâtea desastre aduse de monarhia ereditara străină, dintre care amintim: perderea Basarabiei deslipită de la sinul Moldovei sub domnirea vitregă a Beilor din Fanar, retrocedată României sub Domnii români electivi și reluată de Rusia cu ajutorul Germaniei sub principele ereditar din casa germană; înstrăinarea suveranității teritoriale asupra Dunării române, pusă prin consimțimentul Germaniei sub autoritatea Austriei; impunerea, prin îndemnul tot al Germaniei, invasiunii semitice, premergătoare colonisării pământului românesc cu străini; spolierea țerei prin concesiuni oneróse, ca construirea și réscumpérarea căilor ferate, spre înăvușirea principilor și ducilor scăpetați din Germania; depozitarea statului de doé-spre-dece mari moși, încununate cu păduri seculare, în folosul corónei române în aparență, al stăpínitorului străin în realitate, cu al cărór venit, germanul aședat pe thronul țerei, își va apropria multe moși particulare din cele mai întinse, pe care Statul ar putea să le cumpere spre a le distribui, prin despăgubire, muncitorilor români fără pământuri, puși în nepútínță de a se împroprietări pe domeniile énsușite de rege. Acumulând moși lângó moși, ca avere personală a sa și a neamurilor sale Nemți, cu sumele fabulóse provenite din tăierea codrilor de pe domeniul corónei și prin exploatarea feței și subfeței acestui domeniu de mai multe mil de ectare, într'o jumétate de secol, o parte însemnată din pământul român și străbun va trece în posesia regelui și urmașilor sái. Atunci suveranii de alt sânge, ședători pe thronul României, vor fi avuți peste măsură; dar țera se va afla în starea Egiptului Faraonilor, despre care un distins economist, d. Rougier dice: „Opulența templelor, mormintelor și palatelor, și comorile ce erau grămădite într'insele, nu profita nimicú națiunei. Aceste avuți constituiau apanagiul dinastiei domnitóre, castei aristocratice și castei sacerdotale. Muncitorii erau excluși.“ Înainte de avenimentul regilor străini, numiți *Păstori* sau *Hyksosi*, lo-

cuitorii Egyptului erau proprietari. După invasiunea țerei, însă de nomadii Chananeeni, unul din regi, în timpul unei lipse mari, sub ministerul jidovului Ioseph, le acapară pământurile dându-le grâu spre a eși din fomete. Ast-fel pământul Egyptului deveni domeniul Faraonilor *hyksos*. Tot așa, de la isgonirea de pe thronul țerei a Domnilor indigeni, pământul românesc începe a trece la stăpânitorii de alt neam, la regii *hyksosi* ai României, intronători ai reginului personal prin aducere de ministere, luate nu din partitele politice cunoscute și cu simpathii în națiune, ci — prin înlăturarea Constituției — din individualități isolate, fără rădăcini în țeră, cu idei medievale și cu principii cosmopolite, care formădă camarila Palatului, fapte din care nu pot să decurgă de cât primejdii sociale și politice.

Etô ce va să dică principe străin, rege, cesar sau faraon, cum veți voi să'l numiți; etô la ce duce dinastia; etô perspectiva popoului, căruia i se impune un monarcă cu drept de moștenire.

Schimbarea formei guvernului a fost o greșelă politică; un principe european de altă stirpe de cât cea latină, e un pericol național.

Posteritatea va judeca pe ômenii de la 1866 care au întreprins un joc de hasard. Pôte cò ei au creșut cò vor nemeri un Leopold sau un Bernadote, dar norocul nu le-a servit. Ori cât de bune însă ar fi fost intențiunile lor, ei n'aveau dreptul să pună națiunea pe o carte de joc...

11

Pagina 14.

Românii internați în Asia mică, n'au putut intra în țeră pinô la resbelul Crimeii. Ei însă au contribuit în exil pentru susținerea drepturilor Patriei mai mult de cât ar fi putut să facă, dacă s'ar fi aflat în țeră, sub baionetele muscălesci.

12

Pagina 15.

Între numeroșele scrieri date publicității de Heliade, sânt ș cele următore: *Românii*; *Galeria agenșilor ruși în România*; *Clerul e pretutindeni același*; *Grecia din punctul de vedere al Popolilor*; *Martirologiul*.

13

Pagina 16.

Memoriul compromițător din *Revue de Deux Mondes* este al lui Alexandru George Golescu.

14

Pagina 16.

Stefan Golescu este barbatul cu care s'a făcut ruptura din cauza memoriului lui A. G. Golescu, publicat în foia rusofilă: *Revue de Deux Mondes*.

15

Pagina 18.

Între fondatorii marelui diar: *Liga Popolilor*, sânt și Români din Brussa, ale căror nume se menționează în epistola cu care nemuritorul Heliade termină *Istoria Regenerațiunii române*.

16

Pagina 18

În diarele: *La Semaine, Le Crédit, La Démocratie, La République* și altele, se scriau articole, unele de Heliade, altele de Francezi sub îndemnul lui Heliade, tratând cestiunea română și pledându cauza Națiunii cu spesele internațiilor din Brussa. Exilarea acestor Români, dar, cerută de Rusia prin trimisul ei extraordinar generalul Grab, s'a întors în contra ei și în folosul țării prin patriotismul exilaților. „Totul pentru Patriă; nimicu pentru noi,” era devisa oamenilor ce aparțineau generațiunii trecute. Astăzi totul s'a schimbat. În timpul în care trăim, abnegațiunea se numesce naivitate; devotamentul pentru țară, nebuinie. Forma guvernământului a vițiat simțimentele române. În Roma antică, stirpea Catonilor s'a stins cu căderea republicei. Caracterele nu pot înflori sub monarchii. Moravurile se depravă. Statul nu se mai conduce de Cincinați, ci de lacheii și lingușitorii monarchului. Ca să pôtă cine-va fi la putere trebuie să abjure credințele sale, să se facă unelța abjectă a stăpânului.

Pagina . . .

La început, toți internații Români din Brussa, subscriseseră o contribuție mensuală pentru susținerea membrilor fostului guvern al Mișcării și pentru tipăriii în ale cauzei; dar mai pe urmă, partea boierescă dintre dâșii și cei ce țineau de boieri, despărțindu-se de ómenii din popoi, li s'a întors banii ce dedeseră, rămâind între contribuitori elementul popular. Acestia au făcut pentru cauza României mai mult de cât toți boierii emigrații, precum cei 12 pescari au făcut pentru christianism mai mult de cât toți fariseii Iudeii.

Pagina 54.

Am arătat că Români din Brussa aveau de la Pórtă pentru întreținere fiă-care câte 1000 lei turcesci mensual. Negulicii cu femeea sa, cu care trăia în concubinagiú, primia 2500 lei. Familiei lui Heliade, compusă din șapte membri, i se făcuse 3000 lei (câte 430 lei de fiă-care). Negulicii, excitat de soția sa, — inspirată de la ambițiosii care urau pe acela ce în țără fusese sufletul Mișcării române, ér în emigrație apărătorul cauzei ei dinaintea Europei, — nu ierta acestui bărbat nici acei 430 lei ce se cuvenia pe sémna sa; ar fi voit să'l vadă perind de lipsă. Atâta cruđime, probédă că Negulicii nu mai era în starea sa normală. Pină când femeea sa nu venise încă în Brussa, unde el era internat împreună cu noi, l-am vedút ingenuchiând înaintea portretului ei, ca un pelerin înaintea imaginii Madonei și vėrsând lacrimi. El era în stare să sugrume un inocent numai după o vorbă a femeii sale. Pasionat pină la delir de femeea sa, invidios în contra ómenilor superiori, nu ne mirăm că a adresat marelui Heliade scrisórea irreverentiosă și injustă, publicată de Aricescu. Inteligența și rațiunea omului celui mai ecuilibrat își are eclipsele sale. În ultimii ani ai vieții lui și când seria acea filipică către Heliade, Negulicii era un om cădút. Să'l invinovățim ori să'l plângem? Femeea sa era unelța inimicilor omului care singur în străinătate demasca pe Rusia, și Negulicii care locuia subț același acoperișú cu acești inimici era instrumentul femeii sale.

Între Românii care au suferit pentru cauza țerii, afară de cei menționați în *Martirologiul român* imprimat la Paris de Heliade, sunt și alții mulți pe care autorul Martirologiului nu l-a cunoscut, precum: C. Codrănu, profesor la școlile din Râmnicul-Vâlcei, care a fost adus în București încărcat de lanțuri și flagelat de cazacl, pentru crima că voia regenerarea țerii sale; George M. Riureanu, (fost profesor tot la Râmnicul-Vâlcei) și C. Zaman, bărbați devotați cauzei poporului, care rechemău pe vechii tribuni ai Romei, însărcinați de guvernul Mișcării, în calitate de comisari, a propaga — cel d'ântăii în județul Vâlcea și cel d'al doilea în Dolj — armonia între locuitorii muncitorii și proprietari și a menține ordinea în contra agenților anarchiei, prin care Rușii voiați a intra în țera. Toți acești apostoli ai păcii, au avut partea lor de suferințe, toți au primit botezul martiriului.

La 1848, uneltele conșiente și neconșiente ale Rusiei din țera și junii neexperimentați, ce veniau din străinătate de prin cluburile socialiste, propagați o resculară care trebuia să începă deschidându-se ocele și dându-se drumul cendamnațiilor pentru crime ordinare, spre a face dintr'ensii soldații Regenerației. Națiunea condusă de Heliade, a opus Revoluțiunii violente Mișcarea de pace, basată pe principii, al cărui cuvânt de ordine era: *Respect la persône, respect la proprietate. Folôsc generali, în paguba nimenui.* Lui Heliade, dar, și celor de credințele sale Națiunea este datore paralisărea unei zavere de ucideri și de pradă, și tîntuirea Muscalilor trei luni la fruntaria țerii, prin ordinea și armonia menținută de mișcarea de principii a popoului român.

Nimeni și mai ales Negulici, care s'a umilit la Turci cerënd și obținënd o pensiuie pentru întretinuta sa, nu putea, pentru fapte scusabile unei mame de cinci copii, să inculpe pe soțul

ei că n'a oprit'o de a solicita de la Puterea care proscrisese pe capul familiei, existența copiilor ei, a căror avere devenise prada oștirilor de invasiune ale acestei Puteri  i ale aliatei sale. Dar Neguiei nu mai ra iona cu capul său  i numai vedea cu ochii s ei: el devenise sclavul supus  i ascultător al unei femei, care la r ndu'i se conducea  i ea de al ii ce o f cuser  unelta intrigilor lor. Imputările unui sfemeiat, degradat p n  in punctul de a face injosit rea pentru el meserie de bucătar al concubinei sale  i a servi la masă ca cel din urmă fecior de sofragerie, nu pot să ating  pe acela in contra c ruia sunt indreptate aceste imputări, pentru că ele sunt fructul unei min i maladive.

23

.....

24

Pagina 144.

Multe din scrisorile cele mai importante, adresate de Heliade Rom nilor din Brussa, nu se primiau de d n ii. Heliade, care cunosccea de ce sunt capabili inimiile s ei, se pl ngea că i se impiedică corespondența. Noi consideram ac sta ca o bănuială nefundată: nu puteam crede că răutatea  menilor p te merge a a departe. Venind in  er , găsim unele din acele scrisori publicate de C. Aricescu in scrierile sale, cu men iune că i-a  fost date de d. Alexandru Christofi, amicul domnilor Tell  i Pleșoianu. Numai atunci ne-am convins că scrisorile ce nu ne veniau la Brussa, nu se rătăciau ci se sustrageau de la post  de adversarii autorului acelor epistole.

Sustragerea  i distrugerea unor scrisori care coprindeau multe inv taminte, multe adev ruri, istorice, politice, sciintifice  i literare, era o pierdere pentru istoria evenimentelor de la 1848  i o faptă pe care l s m altora de a o califica.

25

Pagina 144.

Sunt lucruri care nu se pot spune,  i dacă s'ar spune nu se pot crede, at t de mult sunt eșite din firea a tot ce omul p te să  i imagineze de monstruos  i crud din partea omului. Sunt însă  i adev ruri ce nu se pot tăce, in interesul justi iei, care cere ca cel prigonit să fie r sbun t in timpul  i in locul in care s'a comis prigonirea. Bărbatul care, pentru geniul său  i in considera ia luptelor lui de apr pe o jum tate de secol pentru rădicarea n mului românescu,

a fost respectat și idolatrat de un popor întreg, în exil a fost tratat nu numai cu nesocotință, dar și cu ultima cruzime de cel mai de aproape al săi. Lucru dureros! am vădut pe marele Heliade la Chio în starea aproape a unui prizonier, captiv în propria sa casă și atât de săracu, ca un anachoret. Cine'i făcuse această pozițiune tristă? Nu voiu numi pe autor; mărturisescu numai că, după cele ce m'am incredințat prin mine-ensu'mi printr'o ședere de două săptămâni în Chio lângă Heliade, tot ce acest bărbat a scris despre situația sa în timpul exilului ă curatul adevăr: un adevăr sfășitor, dar din nefericire adevărat.

26

Pagina 155.

Pensiunea familiei Heliade de la Pörtă s'a făcut pe când capul ei era în Paris, pe numele d-nei Heliade, și în tot timpul s'a primit de dënса. În mâna soçului, chiar după venirea lui în Chio, n'a intrat nici un ban de la Turci. Este pré adevărat, dar că Heliade *pe sêma sa* nu avea nici o întreținere de la Pörtă. Acesta se va părea un paradox, atâta lucrul eso din regulile firei. Și cu tôte acestea faptul ă cu rigurozitate exact.

27

Pagina 157.

Heliade, în timpul șederii sale la Paris, fu în relațiune și în amicizie cu mulți bărbați celebri ai Franciei. Proudhon, Esquiros, Victor Hugo și alții, sunt din numărul acestora.

28

Pagina 220.

Alianța Turciei cu Franța și Anglia, și neutralitatea Austriei, Heliade le-a prevedut și le-a anunțat mai înainte de a se gândi cine-va la, un rebel între Pörtă și Rusia. Într'acosta, mai ales, se deosebia Heliade de cel-alți ômeni politici ai țării. El vedea departe, lucru ce acestora și vulgului le lipsia.

Pagina 228.

Predicările lui Heliade s'au împlinit cu o exactitate matematică. Rușii au intrat în țară fără declarație de rebel, și de aci s'au apucat să tracteze cu Pôrta pe cale diplomatică. Tactica Rusiei era de a nu face rebel Turciei, numai să rămână pentru tot-d'a-una în Principatele române. Scopul acesta și l'ar fi ajuns pôte în starea de slăbiciune și de decădere a imperiului Otoman, care nu cuteza a se măsura singur cu o putere ca cea moscovită. Franța ânsă, aliându-se cu Anglia, l'a stricat planurile. Vulturul australian a fost silit să lase prada. Salvarea noastră o suntem datorî Franței.

Pagina 229.

Scrisoarea de care se vorbește, este datată din Chio la $\frac{4}{10}$ Iuniu 1853. N'am publicat'o, pentru caracterul ei cu totul intim. Prin ea Heliade arată traiul seû amar, intrigile inamicilor lui împinse pînă în familie, și 'și manifestă durerile cele peste măsură de mari. Rămâne d-lui Grădistenu, către care este adresată, să facă cu dânsa întrebuintarea ce va crede. Sînt consi-derațiunî înaintea căroră omul se înclină și tace.

Pagina 229.

Epistola d-lui Grădistenu e privitoare la complotul din 9 Iuliu 1853 de la Opera comică, urdit în contra vieței împăratului Napoleon III. Împăratul se prepara atunci a face rebel Rusiei spre a o scôte din pământul nostru, pe care l'ocupase la 30 Iuniu în scop de a nu mai eși; și când noë trebuia să ne fiă scumpă vieța unul potestat, care venia să ne scape țera și naționalitatea de peire, se găsiau Români a atenta la dîilele aceluia, de a căruia existență depindea ființa noastră ca națiō liberă și a face trebile colosului de la Nord. Erau aceiași omeni care la 1848 serviaû fără scirea lor pe Rusia în țară, tramând înlocuirea lui Heliade și Tell la guvern cu Odo. bescu și Solomon, uneltele Czarului; și tot ei continuati a aduce aceleași servicii, afarō din țară, imperiului cotro-

pitor de popoli și distrugător de naționalități, dând Mișcării noastre candido o culoare de sânge, tot-d'a-una fără să'și dea seamă de consecuințe, fără să știe ce facii.

Intre 6menii care in tot timpul emigrației și exilului au ap6rat cele do6 mari principii proclamate la 1848 de Națiune—*Autonomia Țerei* basată pe tractătele lui Mircea și Bogdan, și *Suzeranitatea Porții*—și între cei ce s'au abătut de la aceste principii, era natural ca Turcii să facă o distincțiune; și dacă P6rta in resbelul ei in contra Rusiei n'a voit să utilizeze pe acești din urmă, cine e de vină de cât neconsecința lor?

6menii acestia n'au avut nici o politică; ei au fost că o navă hasardată pe ocean, fără busolă in voia v6nturilor. Omul politic6, mai 'nainte de t6te, trebuie să fiă consecuent cu sine și cu principiile pe care le-a proclamat. A proclama unele principii și a susține altele, nu 6 trebă de om politic6, ci de descrieriat. A proclama la 1848 respectul tractatelor țerei cu imperiul Otoman, și apoi a se rădica in emigrație in contra legăturilor noastre politice cu Turcia, legături care ne-au salvat naționalitatea in curs de cincii secole; a striga in țără *Autonomia* și *Suzeranitate*, și a subscrie și publica afară, fără timp, acte de 6 România mare și independentă, spre a da dreptate lui Neselrod care, prin manifestul seu din Iuli6, ne invinovăția de asemenea idei, ca să întărite in contra noastră pe Austria și Turcia și să justifice intrarea armatei ruse in țără, acesta nu se mai numesce politică, ci curată copilărie. Puterea noastră nu era la 1848 de cât puterea morală, puterea tractatelor; a rupe tractatele era a distruge și nimici singura putere de care dispuneam.

Și aceia ce nu înțelegeau acest lucru se numiau pe sine 6meni de stat, iar bărbatul care a dat Mișcării regenerațiunii direcția care a dus-o la recun6scerea ei de Curtea suzerană și a rădicat Rusiei ori-ce pretext de invasiune; omului prevădător, care tot-d'a-una a pređis evenimentele cu mulți ani înainte de a se implini, i-au tăgăduit cualitatea de om politic6. Resbelul Crimeii veni 6nsă să le arate că dacă cui-va lipsia această cualitate, eră toemai lor care, de la 1848 pină la 1854, străbătuseră t6tă gama neconsecuințelor, admiseseră și abandonaseră pe r6nd t6te prin-

cipiile; îmbrăcișaseră și renegaseră una după alta toate credințele, în cât resbelul, ce se făcea ca să salve țera de ocupația muscălescă, îi găsi compromiși și imposibili de a servi patria.

33.

Pagina 264.

Golescii chiar în lagărul lui Omer-Pașa rămăseră ceea ce învețaseră în emigrație: neconsecuinți principiiilor de la 1848. Acesta a făcut pe generalisimul otoman să adreseze lui Ștefan Golescu următoarea scrisoare:

Domnule,

„Am citit epistola ce 'mă-ai adresat la 8 Martiu. Dureros
„îmi este a vedé cō stăruiți a nu înțelege nici natura eveni-
„mentelor politice, nici situațiunea mea, nici propriile d-văstre
„interese.

„Vorbesci de calomni în contră'ți, care n'au existat nici o
„dată; de este vorba de acușățiuni, sunt actele d-văstră pu-
„bliche și chiar epistola d-tale care vè acushă de neconsecuință.

„Chiar insu'ți mărturisești că profesedii principii contrarii a-
„celora ce popoul Român a manifestat, vătēmătore patriei
„d-văstră, contrarii guvernului meu, și proprii numai a seconda
„planurile neamicului comun.

„Ori-ce idee devine rea când nu este aplicată la timpul și la
„locul seū; devine în urmă o sorginte de calamități când se
„adoptă ca principiu; căci din false principii nu rezultă de cât
„consecuințe în infinit mai false și mai vătēmătore unele de
„cât altele.

„Iubescū țera d-văstră, domnule, și interesul ce'i port este
„care în aceste momente critice, m'a facut să dorescū armonia
„între ómenii cari trebuie a o servi. Tot acest interes mē
„sfortă a depărta din afacerile serióse pe ómenii cari au comis
„inconsecuințe vătēmătore țerii.

„Am dorit unirea între d-văstră și n'am vedut, din nenoro-
„cire, de cât o ură profundă și órbă în contra ómenilor care
„v'au dat în tot-d'a-una consiliuri bune.

„Fiind-cō nu pot lucra contra intereselor guvernului meu,
„nici contra viitorului ce așteptă patria d-văstră, îmi facū o
„datorie sacră de a ruga pe toti aceia cari n'au venit de cât
„numai ca să încuree trebile, neascultând de cât pasiunile și

„propriile lor interese, de a bine-voi să respecte ocupațiunile
 „mele și să se retragă unde le va plăce; însă afară din co-
 „prinsul taberii mele.

„Sunteți liberi, d-lor, de a pleca, și vă urez o patriă fericită.

Omer.

„9 Martiu 1854, Șumla.“

34.

Pagina 264

Ursa Nordului, nesațioasă de prade, pusese o labă apăsătoare pe peptul României slăbită de dominația de o sută de ani a principilor străini și de un protectorat care-i opria respirațiunea. Domnii pământeni veniți pe străbunul thron al țării abia de câți-va ani, nu avuseseră timp s'o întremeze. Rebelul întreprins de Turci, în unire cu Franca și Anglia, se făcea să scape Latinii de la Dunăre din ghiarele fiarei ce se numia Rusia. Era dar de interesul și de datoria Românilor să alerge în tabăra otomană de la Șumla, destinată a arunca pe Ruși peste Prut și a le smulge Basarabia, răpită la 1812 prin vîndarea capilor oștilor musulmane. Români proscrisi, exilați, veniți din toate părțile a se pune la dispoziția generalisimului Omer-Pașa. Scopul lor era ca intrând în țară să formeze un corp auxiliar de armată română, după exemplul Piemontelui, cu care să meargă în Crimea în ajutorul aliaților, ceea ce s'ar fi făcut dacă nu intervenia Austria, seculara noastră inamică. Spre această trebuință Heliade fusese chemat de la Chio în tabăra otomană cu titlul de *Representant al națiunii române* și consilier al generalisimului, în cele ce se atingea despre România. Generalulul Maghieru i se scrisese să vină de la Viena, și beizadea Grigoro Mihail Sturdza era cap al corpului de genii musulman de pe lângă mareșalul. Din acest corp, eu, făcând parte ca inginer, am fost însărcinat cu repararea fortificațiunilor de la Kiotes-Kioi din Balcani și cu construirea unui nou fort. Aci 'mi scria ilustrul meu maestru acele epistole care respirau iubirea sa pentru mine și a sa îngrijire părintească, ce rar un învățator a avut-o pentru elevul său; aci el îmi da nuvele despre cele ce se petreceau în politică și de mișcările armatei aliaților; aci venia de mă vedea, însoțit de căpitanul Lăzorenu și de iuncărul Mălenu (acum maior în retragere) sau de venerabilul preot Radu Șapcă și de căpitanul Deivos. Misiunea mea în Balcani implinită, Heliade a venit la Kiotes-Kioi cu beizadea Sturdza,

care trebuia să vadă lucrările săvârșite, spre a ne înturna împreună la cuartirul general din Șumla. Kioteș-Kioi este așezat pe o vale, de unde, ca să mergă cine-va la Șumla, ce este situată pe coasta nordică a Emului, urmând să suie muntele. Heliade, ca poet și ca om genial, găsia tot-d'a-una să aplice ori-cărui situații citațiuni potrivite spre a rechiema o suvenire. Așa, când după evenimentele de la 1848, emigrații români refugiați în Transilvania trebuia să părăsescă această țară la intrarea oștirilor muscălesci și să treacă unii în Germania, alții în Franța, alții în Turcia, Heliade recită, la ultima cină ce avurăm împreună în Sibiiu, următoarele versuri, ce mulți din comensii le aușiserăm în țară încă fiind copii :

Ei, Arghire, lungă cale,
Lungi necazurile tale !
Nedat cu cale lungă,
Câte vor să te ajungă !

Cu acesta el depingea starea de suferință a emigraților pe care, în lungul lor exil, departe de țară, urma să 'i ajungă mult-nevol.

În Balcani, când din valea închisă cu fortificațiuni de la Kioteș-Kioi, grupul care plecasem către Șumla, apucasem calea muntilor, Heliade, contemplând câmpiile ce rămăneau la picioarele noastre, dișe :

Se suie munții
Și se cobără câmpii.

Acesta era un verset din psalmii regelui-profet.

Urmându-ne drumul pe munții acoperiți de păduri, intrarăm într-o selbă de alunii; Heliade rechiemă în amintirea noastră versurile următoare ale poetului popular necunoscut :

Ce'mi e drag mie pe lume
Potecuța din pădure,
Asternută cu alună.

Imaginațiunea lui Heliade era fecundă, memoria sa prodigioasă și repede.

35.

Pagina 265.

Nu scim dacă e adevărat că emigrații ce părăsiseră tabăra lui Omer-Pașa au mișlocit la ambasada austriacă din Constantinopole să cêră depărtarea din țară a lui Heliade; ceea ce scim anse, fără teamă de a fi desmintiți, este că în urma evacuării pământului românesc de armata rusă și repatrierea

emigrațiilor, dintre toți Români care au luat parte la evenimintele din 1848, numai Heliade n'a fost suferit de austriaci a rămâne în țară. După cererea cabinetului de la Viena, el a fost chemat la Constantinopole sub pretext de o misiune ce în realitate era o nouă expatriare, de unde nu s'a mai întors în patriă cât timp s'au aflat în Principate soldații Caiserului ce luaseră locul cazacilor Czarului. Sărmană Români! și mai sărmană Turci! Calmucii și Teutonii își dispută țările puse de bună voie sub supremația imperiului otoman, o dată puternic, iar acum în decădere! La 1848, Muscalii proscriseră pe Heliade; la 1854 Nemții îl reexpatriau. Am însoțit pe apostolul și martirul român în acest al său al doilea exil, care a durat până la 1859. De ce Muscalii și Nemții păstrați atâta înverșunare în contra unui bărbat care, la 1848 și în totă vremea emigrării sale, rămăsese în legalitate, când suferiau pe acei Români care, în timpul Mișcării, puseseră să ucidă pe Domnul țerei, și care afară din țară se amestecău în comitetele socialiste și propagați o Româniă-Mare, de la Nistru până la Tisa? Dovadă că stâncele de grănit, de care se lovesc imperiurile cotropitoare, sunt numai omenii legalității. Tudor a fost fatal Fanarioților și Heliade protectoratului rus, pentru că în loc de a se seula în potruva Turcilor, au cerut ajutorul lor în contra străinilor. Domnirea Fanarioților și protectoratul nefast al Rusiei au fost spulberate nu prin puterea armelor, ci prin a tractatelor. Români au făcut două mari revoluțiuni, rămând în legalitate. Revoluțiuni de acestea pacesc nu sunt pe gustul Puterilor cuceritoare. Omenii care se pun în capul Mișcărilor de principii și le conduc, sunt adversarii cei mai periculoși ai unor asemenea Puteri. Etă de ce totă vrăjmășia Nemților și Muscalilor se concentrase numai asupra capului unui om, cel mai neofensiv, ca rămas în legalitate, dar printr'acesta tocmă cel mai redutabil. Tudor a fost ucis de Fanarioți, Heliade de două ori exilat de Nemți și de Muscali. Acestea sunt titlurile gloriose ale acestor doi Români. Fiă ca alții să imiteze exemplul lor!

37.

Pagina 268.

38.

Pagina 284.

Heliade chiemând pe generalul Maghiero la Șumla, cugetul lui era, ca și al tuturilor emigraților, de a înarma pe Români și al duce înaintea Sevastopolului. Dar Maghiero, părăsind Viena, rămase la Constantinopole, unde și perdu timpul adresând Porții memoriuri peste memoriuri și tractând cu ea d'a diplomat, rol care era puțin potrivit unui soldat. Rolul acesta îi convenia Austriei, care n'ar fi voit să vedă pe Maghiero în capul unei armate române.

39.

Pagina 284.

Generalul Maghiero era să vină de la Viena însoțit de fiul său, atunci student. Heliade, îl consilia să nu îl intrerupă studiile, amestecându-l în politică. Politică se cuvine minților mai înțetii luminate prin instrucție și cöpte prin experiență. Acest adevăr e necontestabil. La 1848, junii veniți de prin universitățile străine, mândri de învățătura lor, nu sciurö să facă ceva mai bun de cât să completeze în contra vieții Capului Statului și să prepare o *zaveră*, după care oștirile muscălesei înșirate pe Prut ar fi intrat a doua zi în țeră spre a restabili ordinea. Bărbații maturi, instruiți la scöla încercării, cu studii adünci în Istoria patriei, singuri au sciut să opréscă trei luni soldații Czarului la porțile țerei, dând Miscării populare o direcțiune legală și menținënd ordinea în contra propagandei și asmuțirii agenților Rusiei, care prin desordine voiau să înlesnéscă acestei puteri un pretext de invasiune. Ete pentru ce Heliade consilia pe generalul Maghiero să vină neînsoțit de copii ce au nevoie să mai învețe încă multe. Junii care au trebuință de sfaturi, au adesea pretențiunea de a da sfaturi, care ducü de multe ori la desastre sau cel puțin la neplăceri.

Locurile sante au servit numai de pretext misiunii generalului Meneikov la Constantinopole. Scopul Rusiei a fost impartirea Turciei, si pentru acesta ea a facut resbel. Cu Viena, cabinetul de la Neva era inteles. Acesta nu mai e un mister. Se da imperiului habsburgic Serbia cu provinciile turcesei de pe lungul Adriaticii; Rusia lua Moldo-Romania, Bulgaria, Rumelia si se azeza in Constantinopole nu ca proprietara, ci ca depozitara, dicea ea; si ca sa atraga in acesta intelegere si pe Anglia, ii oferia Egiptul, care-i deschidea drumul la India si Creta. Dar Anglia s'a aliat cu Franca spre a sustine pe Turcia. Acesta nimicind planul Ursei nordului nerabdatoare a se vede la Senta Sofia, Cabinetul de la St. Petersburg s'a gondit co tot s'ar folosi cu ceva daca, ocupand militarese Principatele romane cu promisia catre Turcia de a nu'i declara si face resbel, ar ramane pentru tot-d'una intr'ensele. Atunci Austria dicendu'si co de ce nu'si ar apropia ea statele latine de la Dunare, a dat sa intelega Turcilor co aceste state tot fiind perdate pentru densii prin posesia pusă de Rusi peste ele. ar fi in interesul lor de a ave. de vecini mai bine pe Habsburgi de cat pe Romanovi, si a cerut de la Porta sa'i cedeze Principatele ca s'o scape de invasiunile periodice moscovite facute in terile tributare ei, fagaduindu'i in schimb alianta sa. O asemenea bine-facere fiind mai prejos de priceperea marginita a Turcilor, cabinetul din Viena a povetit si chiar constrins Porta Otomană sa nu recunosca drepturile Romanilor, spre a'i instraina de Turci si a'i apropia de inamicii lor-comuni, si a inchieiat o conventie spre a ocupa militarese tera, in aparinta pentru a sili pe Rusi sa iesa din ea, iar in realitate a protege retragerea armatei muscalesci din Principate si a impiedica pe aliatii de a face resbel Rusiei in Basarabia la fruntariile Poloniei. Citind cine-va telegramele ambasadorului Angliei la San-Petersburg, sir George Hamilton Seymour, catre lordul John Russel ministrul de externe al Angliei din 1853, cum si scrisorile lordului Palmerston din același an catre lordii Russel si Aberdeen si telegrama D-lui Drouin de Lhuys catre d. de Bourqueney, ambasadorul Franciei la Viena din 1853, ramane uimit de perfidia atroce si lasa a Austriei si de prostia nemarginita a Turcilor-carora, dupo ce nu mai au eroismul secolilor trecuti, le lipsesce si inteligenta. Selavi umill ai Rusiei si Austriei, ce la 1853 erau intelese sa reumiasca in Turcia drama Poloniei, ei au vrut sa fie tiranii

popelilor de sub sceptrul musulman, cărora de li s'ar fi recunoscut drepturile lor antice, ar fi devenit cel mai neinvins scut al imperiului.

41.

Pagina 392.

În starea lucrurilor de la 1854, unirea țărilor române sub suzeranitatea imperiului Otoman, cu recunoșcerea deplinei lor autonomii și drepturilor lor suverane, conform vechilor tratate cu acest imperiū, Heliade o găsia preferabilă unei independente îndoiioase negarantată de Europa. Aceste țări de atâtea ori invadate de oștile puternicilor vecini, de atâtea ori închinete de boieri, când Austriei când Rusiei, ca să scape de sub jugul Turcilor, pentru că în ignoranța de atunci a timpilor, ei nu sciau că acest jug al păgânilor e mai puțin greu de căt al chrestinilor, el e și-ar fi perdat ființa politică dacă nu s'ar fi aflat sub suzeranitatea imperiului Otoman, sub care, noi ca indiviđi am suferit multe nedreptăți, dar ca națiune am existat cu religia noastră, cu legile noastre, cu limba noastră, cu datinele și cu autonomia noastră, pe când state mai puternice de căt noi au fost sterse din charta Europei de acele puteri ce se numesc chrestine. Independența este și trebuie să fiă scumpă unui pop liber; însă independența în viață iar nu în mörte, independența născută natural, pe care o aduce timpul și împrejurările favorabile, a cărei garanție de durabilitate se găsește unde-va în spiritul secolului său în interesul statelor celor mari.

42.

Pagina 428.

Heliade a avut darul fatal al Casandrei. Când la 1855 el prevedea ocuparea Bosniei și Herțegovinei de oștirile austriace, era tratat de băsmitor; la 1879 era considerat de profet. Adevărul e că pētrunderea sa era extraordinară. În comparație cu acest geniū a căruia politică ne-a atras amicia Turciei și ne-a căștigat sprijinul Europei, contimporanii săi români, cu care a lucrât la mărirea țerei, sunt ca acele virfuri carpatine care, oricât sunt de înalte, nu ajungū altitudinea Ceahlăului său a Caraimanului. Așa fu Mircea între contimporanii săi, Mihaiū și Ștefan între ai lor. Asemenea omeni sunt gloriile națiunei lor. În-

vidiați, calomniați, persecutați de contimpuranii lor, sunt apoteosati de posteritate, care da fia-cârnia ce este al scû, fără pârținare.

43.

Pagina 429.

Bănuc'ile lui Heliad de înțelegerea dintre Rusia și Austria de a împărți, de nu se va puté întregú imperiul turcú, cel puțin Moldo-România între ele, când resbelul continuând ar fi nenorocit pentru aliați, erau întemeiate. Pe când prin tertipurile cabinetului de la Viena, armatele turco-franco-engleze erau relegate în Crimeea dinaintea murilor Sevastopolului; oștirea austriacă, bine nutrită în Principatele române și avénd deplină libertate de acțiune, n'ar fi avut—dacă pacea nu se admitea pe punctele propuse de Austria—de cât să trecă Dunărea. să méréga asupra Constantinopolului, și de aci să dicteze condițiile păcii cu deslípirea țărilor române de la imperiul otoman. Ca să nu iésă desonorați din această luptă de surprindere, aliații ar fi fost nevoiți să începă un resbel de naționalități, să restabiléscă Polonia, să chiamo la îndependență Finlandia și țerele deosebitelor ginte din Austria; dar atunci aliații ar fi rădicat în contră-le pe Prusia și Confederația germanică. Ideea acesta da de góndit cu drept cuvént Franciei și Angliei. O conflagrație universală ar fi fost o calamitate. De aceea aliații au primit o pace care nu'i satisfăcea pe deplin, dar care le salva onórea și da îndărét pe Rusia cu doi secolii. Basa operațiilor oștirilor aliate era Principatele române. Dar ar fi putut ele să înainteze în Basarabia și de acolo în Polonia, când aveau la spate pe Austria ce închiese un pact cu Rusia, care după spusele împératului Nicolae către ambasadorul engles acest pact nu maiera un secret. Rusia și Austria au fost tot-d'a-una înțeles la împărțiri de popoli.

Chiar după resbelul de la 1879, aceste cumetre s'au învoit ca una să permită celei-l-alte a relua Basarabia, și acesta din urmă să îngădue pe cea d'ântăii a ocupa Bosnia și Hertegovina, iar Angliei, ca să tacă, să'i dea Ciprul. Să-nu ne amăgim, dar: tóte resbelele întreprinse de Rusia și de Austria s'au făcut nu pentru liberarea, ci pentru subjugarea popolilor și stingerea naționalităților. Dacă Românii trăiescu ca popol autonom, acesta sùnt datori politicei de prevedere a lui Mircea cel mare. Legăturile țerilor nóstre cu imperiul otoman le-a salvat ființa politică.

44.

Pagina 430.

În timpul ocupației țerei de oștirile ruse, Heliade nu vedea scăparea noastră de cât numai într'o strinsă amicitie între Turcia și Franța și într'acosta, ca în toate, nu s'a încelat. Fără să cunoscă înțelegerea dintre Rusia și Austria în privința împărțirii țărilor noastre, el prevedea că din partea acestei din urmă puteri nu ne putem aștepta la nici un bine, la nici un ajutor.

45.

Pagina 450.

Între Tudor Vladimirescu—acest Masanielo român—capul Revoluției de la 1821, și Ión Heliade-Rădulescu, sufletul Mișcării de la 1848, există multe puncte de asemănare. Tudor s'a rădicat să scape pe Români de domnirea Fanarioților; Heliade s'a sculat să salve țăra de protectoratul Czarilor, amândouă respectând legăturile cu Turcia și invocând tractatele încheiate de marii noștri Domni cu Sultanii. Tudor avu a combate *zavera* ce venia din Rusia; Heliade paralisă revoluția ce se urdia de aceeași putere. Lui Vladimirescu poporul îi da titlul de Domn: în convorbirile și în cântecele sale, el îi dicea Domnul Tudor; Heliade făcu parte din locotenența domnească recunoscută de Turcia, Franța și Anglia prin reprezentanții lor. Ca semn de comandament, Tudor purta o căciulă de hârșia cu fundul de postav *alb*; Heliade, prezentându-se trimisului Porții, Soleiman-Pașa, ca ales al Națiunii, avea o manta *albă*. Tudor muri asasinat; Heliade fu de două ori expatriat. Tudor avu Macedonski și Prodan; lui Heliade nu'i lipsiră Anitii și Melitii.

Căciula lui Vladimirescu și mantia lui Heliade au avut bârfitori. Mărtea celui d'ântăii și indoita expatriare a celui d'al-douilea, n'au avut imitatori. De ce, când nu sunt emuli, se găsesc defăimători? — Pentru că e mult mai facil a fi cine-va Thorsit de cât Achil. Dacă colórea albă este simbolul distincțiunii, această distincțiune era naturală și legitimă unor bărbați care au condus Națiunea în împrejurări așa de grele și care au fost investiți de dânsa cu o parte a suveranității ei. Pot invidioșii să atribue acestor doi bărbați aspirațiunii la domnie, ceea ce nu e o crimă, dar nu pot să stergă din istoria marile

și mântuitoarele lor acte patriotice. Martiriul lui Vladimirescu și suferințele lui Heliade au fost la înălțimea devotamentului și iubirei lor de patriă. Și acesta a făcut dintr'ensii cele mai mari figuri ale timpului lor.

46. 47. 48. 49. 50.

Paginile 338. 370. 376. 379, 456.

.....

51.

Pagina 537.

Austria, ca să țină pe nedrept Lombardia, a pierdut la Sadova hegemonia legitimă asupra Confederațiunii germanice; Turcia, ca să-și arde titlul ce nu l'a avut nici-o dată de suverană asupra țărilor noastre, a pierdut și pe acelea de suzerană. Dacă la 1878 Turcia ar fi fost condusă de oameni politici, ar fi vădit că în starea de decădere în care ajunsese, nu putea să mai reziste postelor de crotopire ale Rusiei, de cât schimbând raporturile politice cu țările creștine de sub sceptrul ei. Ce mare adăsta acest imperiu ale cărui puteri erau sleite? Asupra Moldo-României el nu avea de cât o suzeranitate nominală; ca și țările române, Serbia era aproape independentă; Bosnia și Herțegovina neîncetât în revoltă, provocau amestecul puterilor din afară și separarea lor de imperiul otoman; și Bulgaria și Rumania nu mai voiau să suporte un jug pe care propaganda panslavistă le arde că e lesne de lăpedat. Rusia se folosea de nemulțumirile acestor naționalități spre a se face stăpână pe posesiunile musulmane din Europa, și poporele de sub Turcia comptau pe Rusia ca să devie independente. În această stare de lucruri, ce trebuia să facă Turcia ca să pună frâu nesațiului de crotopiri ale colosului moscovit? Ca să nu fie desființată, faptă la care urma să ajungă fără dor și pde într'un timp apropiat, ea trebuia să creeze o Confederațiune de State: unele independente ca Moldo-România și Serbia, aliate cu dēnsa, și altele autonome sub suzeranitatea sa, ca cele-lalte populațiuni de religieune creștină, legate prin interese reciproce de apărare în contra avidității și dorinței de dominare a puternicilor imperiuri vecine. Dar Turcia n'a avut bărbați de stat mari. De a-

ceea ea a pierdut, fără ca statele de sub supremația și sceptrul ei, devenite unele neatârinate iar altele autonome, să fi câștigat mare lucru, când, de sub o supremație de drept, au trecut sub alta de fapt, și când ele sunt neîncetate amenințate în existența lor națională de o cucerire, mai întâi pe calea economică și mai târziu pe a armelor de stirpele cele mari slavă și teutonă, exemplul avându-l înaintea ochilor: Crimeea și Polonia. Să fi creat Turcia Confederațiunea Balcanică, imperiul Otoman din Europa nu s'ar afla astăzi în starea în care ajunsese imperiul bizantin din timpul Paleologilor; România n'ar fi pierdut Basarabia și n'ar fi în pericol de a fi colonizată cu germani; Austria n'ar fi incorporat la imperiul său Bosnia și Herțegovina, și nu ne-ar amenința cu suveranitatea ei asupra Dunării române.

Ceea ce însă n'a făcut Turcia la 1878 o pot face Statele dunărene și balcanice astăzi, ele se pot confedera ca Statele Unite din America, și e de interesul lor tuturilor să se confedereze, singurul mijloc prin care pot să își apere independența și să își conserve naționalitatea.

Salvarea acestor țări, trebuie să se scie o dată, nu se află în principii europene și în dinastii, ci în uniunea lor, în ajutorul reciproc ce își vor da. Ele vor fi țări și afară din primejdie, numai când vor forma un imperiu de state libere și independente, dar legate între dânselo, de la Carpați pînă la Archipelag, având la gurile Dunării o sentinelă: Comisia europeană, în Carpați și Balcani nisee fortărețe naturale, lucrute de Cyclopi.

52

Pagina 540

Desbinarea emigrațiilor români își avea începutul încă din țară. Se scie că au fost două 48: unul ce se prepara de Rusia prin uneltele ei inconșiente, și altul pe care îl făcea Țăra. Capii celui d'întăi erau: Mavru, Odobescu, Solomon; corifeii celui d'al doilea erau: Heliade, Maghieru, Tell, Grădișteanu, ajutați de toți Români inițiați în mișcarea națională, luminați asupra planurilor Rusiei.

Goleschi, Rosetti, Brătianii ce veniau din străinătate cu credința câștigată de pe acolo că mișcările sociale nu se pot face cu apă de roză, când vădură în capul *Curierului Român* redactat de Heliade moto acesta: *Urscu Tirania; Mie frică de Anarchia*, se înăspiră în contra celui ce da de scire națiunii, care se afla sub tirania, să se ferescă de anarchia, căci ei prin

anarchia comptau a inaugura revoluția. Cuvântul de ordine: *Respect la persóne, respect la proprietate* din declarația de principii a Mișcării, le resturnă planul care era ca să începă revoluția resculând pe proletari în contra proprietarilor și deschizând ocele criminalilor. Opunerea lui Heliade la fapte teroriste era calificată de dênșil ca o slábiciune. Nemulțumiri se iscaró chiar înainte de a isbueni Mișcarea. Dupé Mișcare, ómenii cu apucături revoluționare, cãutaró a înlătura pe Heliade, Tell și Maghieru. Ei se înțeleseró cu Odobescu, capul garnisónei, sã arestese pe acești trei ómeni populari, ér dênșil sã mijlocéscã prin partisanii lor a se proclama alt guvern, în care Odobescu sã ia ministerul de resbel.

Orí cãt suntem de dispuși a nu presupune niménuí intențiunii vinovate, întrebãm: când se scia de tótã lumea și când énsuși Odobescu spunea fãrò sfiálã cò el nu va face de cãt aceea-ce i se va ordona de Rusia pe care o slujesce, cei ce îl sustineãu și lucrau sã'l aducã în minister, erau ei atât de naivi, în cãt sã nu vadã cò făceau trebile muscãlesci? Cei ce ajutau în umbrã pe Odobescu sã róstórne guvernul legal, aclamat de Națiune, cãruia Domnul Țerei abdicând îi incredințase conducerea Statului, nu dovediau printr'acésta cò, voind a servi Națiunea, serviau planurile Rusiei? Cum? O parte din membrii comitetului revoluționar, înțelesí cu uneltele muscãlesci cunoscuté, sã conspire în contra celei-l-alte părți a colegilor lor, era acésta leal, era în interesul Mișcării, era în interesul Țerei, care tocmai ca sã scape de protectoratul apésãtoř al Rusiei se sculase? Lasãm istoriei, lásãm posterității, sã judece. Nu bãnuiim pe nimeni de trãdãtori ai țerei lor, nici chiar pe Odobescu și Solomon; patriotismul Goleșcilor și Brãtienilor, este necontestabil: dar un patriotism necondus de înțelepciune, de inteligență, de invetãméntul ce se câștigã prin studiul istoriei sãu prin pãțire, este de multe ori mai vãtémãtor de cãt lipsa de patriotism. Ómenii acestia, la 1848 și în tot timpul emigrației, au fost buní patrioți, dar rói politici; ei au fãcut necurmat trebile Rusiei pe care o urãu. Astãđi chiar, aborénd colosul de la Nord, ca sã complacã Germaniei, il servéscú înlesnindu'í pretextul de a ne face rói. Ce folosese țerei iubirea de patriã a omului care nu are tactul politic? A rãdica pe veciní în contrã-ne, în timp de pace și fãrò nici o cãusã; dovedesce o minte maladivã. Numai patriotismul luminat folosese unei țeri.

Bucovina și Basarabia sunt părți rupte din Moldova. Solicitându-se de la Puteri unirea Principatelor danubiene, Heliade arăta dorința ca unirea să se facă coprinzându-se și părțile lor răpite de Austria și de Rusia. Erau ânsă Români care voiau unirea cu ori-ce preț, fiă și fără retrocedarea Basarabiei și cu un domn numit de Turcia, ceea ce ar fi fost unirea în mărtea politică. Alegând între două rele, Heliade dicea că e mai puțin rău țeri fracționate dar autonome sub o *suzeranitate* nominală, cum se află atunci domniatele române de la Dunăre, de cât unite dar puse sub o *suveranitate* reală și apăsătoare. A ne sinucide pentru dragostea unirei, ție ce nu se poto înțelege din partea unor ômeni care sunt presupuși că au studiat istoria popolilor. La o-laltă erau cetățile grece sub Români; Transilvania, Temișóra, Crișiana, Maramureșul, țeri române, la o-laltă sunt sub sceptrul Habsburgilor; dar acêsta, ce le folosesce? Este adevêrat că locuitorii lor trăiescú ca popol; dar acêsta este ôre indestul? Unui popol ca și unui individ nu i e de ajuns a trăi; el are nevoie de a exista. Și a exista este a trăi politicesce din viața sa proprie, ca popor autonom și liber-cum au trăit Români din România și Moldova în decurs de mai multe secole, fără ca acêste țeri să fi fost unite, dar fără a înceta de a fi state guvernate de legile lor, având adunările lor generale naționale, religia lor domnitore, capiil lor cu dreptul de a face resbel și a incheia pace, care sunt prerogative ale suveranității unei națiuni.

Do multe feluri sunt nebuniile ômenilor; dar nebunia de a se crede—cel apucat de dênsa—descendentul unui potestat, sau un mare diplomat ori un faimos reformator, felul acesta de

nebuniă presintă casurile cele mai dese: nu e popul cu 6re-care cultură care să nu 'și aibă specia acésta de nebuni. România are și ea pe ai săi, dintre care unii, cređendu-se Draconi, propun reînființarea spăndurătorilor; alții Napoleoni, cerū introducereă majoratului în instituțiile n6stre egalitare. Și nebunii acestia sânt admirați de alți nebuni. Omul la care face alusie Heliade se numia Taché Străchinescu. Străchinescul era om ca toți 6menii, se afla numai dominat de o nebuniă: el își închipuia c6 se c6h6ră din Michaiū Bravul, și avea pretensiuni la thron după dreptul de ereditate. Putea cine-va să 'i spună c6 în țera acésta nimicū n'a fost de moștenire de cât numele de familie; c6 thronul n'a fost al nici unei familii, ci al Națiunii care l'a dat celui mai meritos; c6 chiar sub domnia Fanarioșilor dreptul de ereditate era necunoscut. Străchinescul nu vrea să scio de acésta; el vrea să fiă moștenitor al thronului cum era descendent al lui Michaiū Valorosul, și pace. Norocul Nemților a fost c6 a murit. Carol I și nepotul, moștenitorul său presumpțiv, ar fi avut de lucru dacă trăia Străchinescu. Și drept vorbind, un moștenitor al thronului aū nu e de multe ori un Străchinescu, un Piperofago un Han-Tatar, un Chimiță, un idiot sau un smintit? După Mareu-Aureliu, n'a urmat la thron Commod? Germanicu n'a născut pe un Caligula? Dacă Românil n'aū avut pe tronul lor Chimiți, Piperofagi, Caliguli, Commodi, acésta a provenit pentru c6 tronul român n'a fost de moștenire al tutulor smintișilor și monștrilor, ci a aparținut Țerei. Numai de la 1866 el a devenit eritagiuul unei familii, care a început a domni printr'un fel de Shylock.

60.

Pagina 589

Străinii aū căutat în tot-d'a-una a se folosi de greșélele n6stre, spre a servi scopurile lor. În atentatul de la Opera comică, diarele englesesei, spre a agrava învinuirea Românilor, implica și pe alți Români, precum în atentatul de la 1848 în contra vieței lui Bibescu de căți-va tineri nesocotiți, adversarii nostri implica pe toți 6menii Mișcării.

Mult reū aū făcut cauzei Națiunii actele imprudente ale imprudentilor de la 1848. Și dacă Mișcarea poporului român a avut rezultato mulțumit6re, acésta a fost numai grațiă 6menilor acestei mișcării care s'aū ținut în legalitate, pe care ne-experimentații și fugoșii îi arétau de neapț a conduce o mișcare populară, fiind-că se opuneau faptelor lor nesocotite și compromiț6re.

61

Pagina 613

62

Pagina 613

Este un adevăr trist că aceia ce s'au numit patrioți, au desprețuit și persecutat pe toți fiil cei buni ai patriei, și au mărit și inavuțit pe străini. Ei au rădicat pe thronul țerei un Hohenzolern fără să fi săvirșit nici o faptă măreță, dar n'ar fi suferit să se suie pe el un Vladimirescu. Acești patrioți, susținatorii ai străinilor și dinastiilor lor, uită suferințele seculare ale Românilor îndurate de la străini; uită că tot ce ne-a înălțat nu ne-a venit de la acestia. Revoluțiile politice și sociale de la 1821 și 1848 care ne-au adus unde suntem, nu s'au făcut de vre-o dinastie și cu atât mai puțin de străini, ci de Români în contra străinilor. Nu dinastia nemțescă a făcut resbelul glorios de la 1878, ci dorobanții români, coboritorii ostenilor lui Mircea, lui Ștefan, lui Vlad, lui Mihail. Fiilor ei Țe-ra este datore tot ce s'a făcut bun și mare, și străinului toate mutilările, toate știrbirile suveranității noastre și toate despoierile. Și eu toate acestea, în ochii Românilor degenerați, fanarioților romanizați și lacheilor, Românul n'are nici un merit; străinul are toate cualitățile; el este pré-inălțat, adulat; lui i se atribuie toate meritele, ce nu le are, de stirpea ciocoilor și robilor.

63

Pagina 617

Heliade a fost partisanul unei Reprezentațiuni naționale, largi, compuse din toate stările societății, și partisan al unei asemenea Reprezentațiuni a rămas pină la mörte. S'a indignat dar când a vedut că în Divanul ad-hoc sunt chemați numai proprietarii de pământuri și de acarete; că numai proprietatea imobiliară vor potențați să fiă reprezentată într'o Adunare chemată a arăta pësurile și dorințele Națiunei întregi. La 1848 s'a dis *Respect la proprietate, Respect la persöne*. Să dăm drepturi proprietarului imobiliar, dar să nu excludem de la dênsele pe

muncitorul cu brațele și pe muncitorul cu mintea. Oare muncă nu este și ea o proprietate? Oare un năterău milionar prețuiesce mai mult de cât un bărbat erudit? Știința, arta, nu sunt și ele o avere? să respectăm pe cel ce are pământ, cocii pământul represintă munca și inteligența; dar să respectăm de o potrivă și pe cel ce face pământul fructifer prin laboarea și sudorea lui, și pe cel ce posedă o artă, o știință; pe cel ce lucră cu mintea, cu spiritul, cu geniul său. Shylock, care prin vocea lui Kaiafa, a condamnat pe Iisus a fi pironit pe cruce ca pe un alt Caucas, Shylock, geniul usurei, proprietar al mai multor domenii, să fiă alegător, bine. Dar un Praxitel, un Rafael, un Omer, un Mirabeau, un Eiffel, posesorii ai artei, ai talentului, ai geniului, să fiă excluși! Etè o monstruositate.

64

Pagina 618

.....

65, 66

Paginile 623 și 624

Omenii care la 1848 subscriseseră Constituția ce decretă Domnia electivă, improprietărirea locuitorilor fără pământuri, reprezentațiune națională largă luată din toate clasele societății; acciași omeni, la 1866 Februarie 11, uniți cu reacționarii, după ce dotronară pe Domnul român Alexandru Ión I, pentru crima cò improprietărise două milioane de cultivatori și largise votul electoral în contra voinței Parlamentului oligarhic, să plătească ideea stabilirii monarhiei creditare în persoana unui principe străin! Organul lor de propagandă era *Revista Dunării*. Neconsecuința acestor omeni, care în emigrație strigaseră cò relele ce apasă omenirea nu vor înceta de cât în ziua în care cu mâțele celui din urmă călugăr se va spândura cel din urmă monarch și, în țară, lucrau la întemeierea unei monarhii străine ereditare, nu m'a mirat; mahnirea mea a fost când am vădut pe Heliade scriind în organul de propagandă monarhică, alături cu accia ce l'au persecutat în totă viața sa, și ale căror jidei sciam cò nu se împacă cu ale sale.

Apesat moralicesco de schimbarea ce presupuneam în principiile sale, l'am adresat o scrisòre, arètându'i cât sunt de

desolat de a'l vedé în comunitate de vederi cu aceia care voiescú să ne întorcă mai îndărét de cât în epoca fanarioților.

La această scrisóre imi răspunde magistrul meu risipindu'mi temerile.

INCHIEIERE.

*Dator ași fi s'acopăr
Iar nu să defăimez
Pe cei d'un neam cu mine,
Dar grei, frate, ohtez.*

*Istoric sînt, n'am frate,
N'am rudă, n'am vecin.
Stăpîn am p'adevărul,
Lui cată să m'închin.*

Zilot Românul.

Vorbind de ómenii de la 1848 și de faptele lor, n'am fost dominat de vre-o pornire de a mă face acusatorul implacabil al unora și apărătorul orb al altora; n'am dis și n'am lăsat să se înțelégă nicăiri cò unii aú avut numai defecte și alții numai cualități, còci ași fi fost nedrept. Bărbații epocii aceleia, cu tóte erorile lor, cu tóte imperfecțiunile inherente naturei omului, toți aú merite necontestabili, toți aú dreptul la recunoscînța Țerei, pentru-cò toți aú pus mîna la dărîmarea părților putrigăioase ale vechiului edificiu social și la reconstruirea societății de astăzi, unii cu mai multă muncă, cu mai multă înțelepție și pricepere, ér alții cu mai puțină. Dar între luptătorii cărora România este datóre rădicarea ei, Heliade e cel mai vechiú și mai inteligent; el a depus mai mult devotament și mai multă abnegație; a lucrat mai mult, a sacrificat mai mult.

O Mișcare socială menită a regenera o națiune, nu se pòte produce, saú dacá se produce e trecetóre, efemeră, dacá nu e precedată de o revoluție făcută în spirite, singurá durabilă fiind-cò are rădăcini în consciința țerei. Heliade prin scrierile sale poetice, istorice, filosofice, morale și religióse, a contribuit mai mult de cât toți din pleiada de publicisti, contimporanii

săi, a da Națiunii conștiința de sine și a prepara această revoluție în spiritul generațiunii de la 1848, premergătoare marelui Mișcări sociale și politice de la acea epocă. La 1848 dar, Națiunea n'a fost inspirată și pregătită de cei ce veniau din comitetele socialiste, din lojele masonice din străinătate, ci de adevărurile propagate cu mulți ani înaintea Mișcării, de profesorii noștri și de scriitorii noștri din țară prin foile publice, dintre care cele mai răspândite, cele mai citite erau *Curierul Român* și *Curierul de ambe-sexe* ale nemuritorului Heliade.

De omul, însă, cel care a făcut mai mult pentru țara sa, pentru neamul său, scriitorii de astăzi vorbesc mai puțin, sau dacă unii se ocupă de dânsul, este ca să-l tăgăduiască actele meritorii, sau să-l inventeze fapte de care este străin. Și aci e părtinirea și nedreptatea. Dar omenii trecuți și adevărul rămâne, posteritatea imparțială, nepătimașă, va da fie-căruia ce este al său. Când coteriile nu vor mai fi, meritul se va arăta în totă strălucirea lui.

Finele notelor

APENDICE

HELLADE.—SCRISÓREA SA DIN 28 MARTIU, 1855.

Necesitatea și salutea publică
sunt cele două prime legi ale Statului.

FERRAND.

Rebelul din 1853, întreprins de Alexandru II înțeles cu Austria și de care Anglia nu era străină, avea de scop împărțirea Turciei.

În timpul acesta Românii, în necunoscință de urdirile diplomației, cereau independența Principatelor.

Heliade care cu un an înainte prevăduse rebelul și spusese pentru ce se face, și care scia cugetele urmașilor Caterinei II asupra țărilor române, nu putea să nu se îngrijască de ceea ce ele ar deveni când, în starea precară în care să află Europa, neatârarea pe care ar obține-o nu ar fi pusă la adăpost de poftele de cotorpăre ale puternicilor vecini.

Acest adăpost, după ce s'ar fi rupt legăturile noastre cu Turcia el nu'l vedea de cât în suirea pe thronul român a unui principe din familiile domnitoare ale Europei.

Consiliat de aceste temeri a adresat epistola de la 28 Martiu 1855, care face un contrast cu tot ce a scris până atunci în privința formei de guvernământ a țerei.

Rigoristii au numit această *inconsecuință*.

Omul politic îi dăce *necesitate*.

Și necesitatea, precum a dis Ferrand, este una din primelile legi ale Statului.

Să dăm definiția acestor cuvinte.

Inconsecuința în principii, este abaterea unui om de la credința sa politică, fără ca această abatere să fie cerută de un interes general, de o trebuință publică.

Când ânsă abaterea se face spre a se salva un drept al țerei, un *bono omnium* al societății; când ea e comandată de o nevoie de Stat, se numește și este *summa necessitudo*, suprema trebuință.

Acestei trebuințe s'a supus autorul scrisorii de la Martie cunțând a pune neatârnera Statului sub scutul unei dinastii europene; în lipsă de altă garanție.

*

Dar atunci, ni se va obiecta, care este deosebirea între acest bărbat și între omeniți din Divanul ad-hoc și de la 1866, care au cerut și au adus un Domn străin?

Deosebirea este enormă.

Mai înteu un exemplu.

Ptolemeu II, regele Egiptului, pune de omora pe frate-său ca să și asigure thronul. Brutu, consul al Romei, subscrie sentința de mörte a fiilor săi pentru a conserva Republica. Causele care i-au făcut să ica aceste decisiuni crude sunt diferite, dar efectele sunt aceleași: amândoi puteau să înlătore uciderea, și au lăsat să se facă. Ânsă unul ca tiran, cel-l-alt ca magistrat; unul pe o bănuială și într'un interes personal, cel-l-alt pe probe temeinice de trădare și în folosul general; unul comitând o crimă, cel-l-alt făcând un sacrificiu.

Ori cât de identice, dar, sunt rezultatele, între acești doi omeni este o deosebire.

O asemenea deosebire există între bărbatul care a scris epistola de la Martiu, și între membrii Divanului ad-hoc și Constituantei.

Cel d'ânteu, uitându-se pe sine, nu s'a gândit la un principe străin de cât spre a asigura independența Statului român, la cas când i s'ar fi dat în situația de atunci nesigură a Europei, și când Rusia începuse un resbel ca să și aproprie o parte din țerile supuse supremației imperiului otoman.

Motivul care a împins pe cei d'al-doilea să solicite și să caute cu merinde în disaci acest Făt-Frumos, a fost: pentru unul, speranțe de a reinvia timpii feudali, întemeind o monarchie ereditară; pentru altii, scepticismul politicu, produs al desneivării sufletelor; pentru cea mai mare parte, lipsa de stimă de ei-inșile, ce rădică increderea în sine; pentru toți, invidia și gelosia; pentru nici-unul grija de a garanta țera în contra loviturilor din afară.

Și, ca să nu se erădă cō calomniem, să nu se dică cō inven-
tăm, să ascultăm pe Comisarii străini trimiși în 1857 de Cabi-
netele europene spre a se informa de dorințele Românilor.

„Căusa pentru care Români cer un principe european, dice
unul din acești comisari, este cō nu vor să vadă o corōnă ere-
ditară pe capul unuia dintre dēnșii, fie acela chiar dintre fostii
Domni ai țerei.“

Alt Comisar serie guvernului său cele următore: „Am ascultat
pe Români în privința Domnului străin, și étō ce spun: „Am
„fost așa de maltratați în timp de atâtea veacuri; înamicii din
„afară și din întru aș contribuut atât de mult a ne demoralisa,
„a nimici în noi ori-ce instrucție, ori-ce educație, ori-ce simți-
„mēt patriotică, în cât nivelul nostru moral și intelectual s'a
„coborit.. Ne trebue energie, sciință, experiență de guvernă-
„mēt, și nimeni din noi nu le are. Așa, avem trebuință de un
„om din afară, superior tutulor familiilor nōstre domnitōre și
„partitelor ce ne sfășie, așa în cât, deprins cu comanda și cu
„ordinea, și liber de ori-ce nepotism, do ori-ce influință de co-
„terii, să stabilēscă în țeră domnia legii.“

Ast-fel, ómenii din Divanul ad-hoc și din Constituantă, cereau
un principe european, nu spre a asigura ființa politică a Statului,
ci pretextând cō ei sunt ignoranți, corupți, fără vigōre, lipsiți
de simțimētul patriotic, netrebniecii de a guverna, și le trebue
un Nemrod, un Sardanapal, sau cel pușin un Hangiarliu, ún
Chahin-Ghirai, spre a'î conduco, pentru cō așa îi povētuiau intere-
resēle lor, pentru unii personali, pentru alții do clică sau do
castă; iar stupidilor, spre a'î amăgi, le vorbiau de folōse obstesci
cō un străin numai, luând în posesiō puterea suverană, va face
să dispară coteriile, să nu se mai audă de lupte de partite; co-
ruptii să se moralisēde, ignoranții și veneticii să devinā bărbați
luminați și patrioți, virindu-le în cap sciința și în inimă patrio-
tismul cu făcēlețul.

Óre acestea sunt cuvintele scrisorii de la Martiu?

De ce o vorba în acea scrisōre? De bunētatea principiului
monarchicū?—Nici de-cum. De superioritatea intelectuală și cul-
turală a Domnului european asupra suveranului român?—Nici a-
cēsta. De simțimētul iubirei de patrie mai desvoltat la un străin
de cât la un indigen?—Și mai pușin. În țeră, în exil, întors în
patrie, cāntătorul faptelor mărețe ale ilustrilor nostri Domni,
n'a pus nici o dată guvernul erc litar mai presus do guvernul
electiv, nici inteligența, capacitatea, aptitudinea, moralitatea,
nobilitatea neamului unui Român mai prejos de cât a unui

străin, nici guvernarea unui principe de altă gînto mai bună de cît a unui Domn pămîntean.

E vorba de moralitate? Dar un străin, fie cel mai mare suveran, nu ne pöte moralisa, de nu ne vom moralisa noi înși-ne.

Și apoi, un suveran, fie de ori-ce neam, nu e o ființă supra-naturală, cum îi place Astuției a'î arêta și cum îl crede Stupiditatea; nu e o natură perfectă, nu e lipsit de vîrți. Are și el defecte, neajunsuri, și încă indoite de cît ale unui particular: neajunsurile firei omului și defectele stîrpei sale. Și dacă coröna pusă pe capul său e ereditară, une ori principele e un Ludovic II al Bavariei sau un Wilhelm al Olandei, alte ori un Commod sau un Caligula, rare ori un Titu sau un Marcu-Aureliu; iar dacă e și veneticu, adese-ori este un Shylock.

*

Afarö de acêsta pentru autorul scrisorii de la Martiu, idea unui principe străin este un accident, cînd pentru ömenii de la 66 este o sistemă.

Cînd Heliade a scris epîsola din 1855, Sevastopolul nu se luase, nu se scia de sörta resbelului, nu erau cunoscute condițiunile ce se vor pune la inchierea păcii, nu venise tractatul de la Paris din 18/20 Martiu 1856.

În urma acestui tractat, și mai ales dupö Convenția din 1858, situația politică a țerilor nöstre s'a schimbat; existența nöstră națională s'a asigurat; chiezășia pe care la 1855 n'o aveam, dupö 1858 fiind asigurată, Heliade, pentru care principele străin nu era un scop, ci un mijlocu--o puncte aruncată de un urmărit peste ö prăpastie ca să scape de cel ce'l urmărescu, pe care dupö ce a trecut ö distruge--și dinastia străină efectul unei cause ce încetase la 1858, n'a mai considerat Domnul european ca ö necesitate, pentru ö cauza (care era temerea de cucerire încetänd, a încetat și efectul: trebuința de dinastie străină).

Cine a citit *Biblicele* imprimate la 1858 și *Equilibrul între Antithese* publicat de la 1859 pinö la 1869, a vedut ö dupö Convenția din Paris, autorul acestor serii a părăsit ideea de un principe străin, ce n'a trecut prin mîntea sa de cît ca un meteor, și-a redevenit bărbatul care a fost pinö aci: atletul în contra străinismului și formei de guvernămînt monarchice ereditare.

*

N'ai făcut tot așa și ömenii din Divanul ad-hoc și de la 1866 pinö la 1857, protectoratul apăsător al Czarilor, nu lăsase pe Romani a se cunösee de ce sunt capabili. Acêsta justifica öre-cum neîmcrederea lor în ei înși-le. De la 1858 pinö la 1866, änsö.

totul se modificase: rebelul din Crimeea care a adus atâtea fofose Românilor se terminase cu glorie; se încheiase tractatul de la Paris care retroceda României o parte din Basarabia cu gurile Dunării și care punea Principatele sub garanția colectivă a Puterilor celor mari europene; se făcuse unirea țărilor surori sub un Domn român ales după vechile noastre datine; prin Statutul de la 2 Iunie 1864, dezvoltător Convenției de la Paris din 7 Septembrie 1858, Români intraseră în toate drepturile lor suverane, recunoscute de anticele lor tractate încheiate cu Părta; moșile monăstirești, așa și cele închinete Locurilor de Jos, care formau aproape a treia parte din pământul țerei, se luase din mâinile străinilor protegiați de Rusia; se înproprietărise doi milioane de cultivatori români fără pământuri, care de ar mai fi fost lăsați în starea de proletariat de mai înainte, nu seim dacă, după stabilirea monarhiei ereditare ce a despoiat Statul de o parte din cele mai întinse domenii ale sale, ar mai fi fost înproprietăriți și nu ar fi ajuns a îndura sârta locuitorilor din Irlanda; țera se înarmase ca în timpul glorioși ai eroicilor nostri Domni; suveranitatea Turciei ajunsese a fi numai nominală; independența noastră existând de fapt, cea de drept era numai o cestiune de timp. După atâtea acte mari savârșite în așa de scurt timp sub un suveran indigen — ceea ce era o probă evidentă de vitalitatea, inteligența, capacitatea și patriotismul Românilor, și care spulberă neexactitățile și însanitățile debitate la 1857 de omenii din Divanul ad-hoc către Comisarii străini — mai era oare necesitate de un Șvab pe tronul țerei?

Pote că aducând un străin, omenii acestia s'au gândit la Independența și la Regat. Dar Români au nu arătaseră lumii, că ei posedă tot ce trebuie unui popor ca să existe, să fie liber și să devie mare fără să aibă nevoie de lighione străine?

Și apoi, Regatul și Independența le făcu, nu principii străini, ci timpul și împrejurările; le făcu literatura și istoria unei țeri. Regatul și Independența le-a făcut și Serbia o țera de patru ori mai puțin numerosă în populație de cât noi, cu un pământ de trei ori mai mic de cât al nostru, și având în capul ei un Domn indigen, care în rebelul cu Turcii a fost bătut și țera lui a scăpat de cucerire numai mulțumită intervenției cabinetelor europene, ceea ce dovedesce că alți agenți lucrădă la neatărnarea popo-lilor de cât aceia ce ne place nouă a'i arăta; că mâna Providenței este trebuinciosă atât cât și energia și devotamentul popo-lului care aspiră la mărire; că dacă un Milan sau un Carol s'a întemplat să domnescă în timpul în care a advenit un mare

eveniment, nu va să dică că acel eveniment l'aŭ preparat sau l'aŭ creat el; nu însemnă că fără densul evenimentul acela n'ar fi ajuns.

Și apoi operile care le facă monarhii în pisma spiritului Națiunii, nu sunt durabile. Napoleon I a creat imperiul înteu, și Napoleon III a făcut imperiul al doilea în contra voinței țerei inteligente; și unde sunt acele imperiuri? Ce folos au adus Franciei?

Cu sau fără un străin pe thronul român, resbelul de la 1877 cu toate consecințele lui, s'ar fi făcut. Ceea ce nu s'ar fi făcut ar fi fost perderile ce România a suferit în teritoriū, în bani și în drepturi având un străin în capul ei.

Pentru ea, dar, un principe european, n'a fost un progres ci un regres. Acesta a spus-o la 1866 de la tribuna Constituantei bărbatul pe care răsturnătorii de la 11 Februarie l'aŭ numit nebun. Experiența însă s'a însărcinat să dovedescă că adevărații nebuni erau cei ce au crezut că un venetic, numai pentru că e venetic, poate să facă prosperitatea unui popol; că un străin, fie de pe Sree, fie de pe Bosfor; numescă-se principe sau bei, german sau fanariot, tot străin este, tot un fel gândește Românului, aceeași ură îl poartă, cu aceeași nemilostivire îl despoe.

Dacă cel ce, de la 1818 pînă la 1855, și de la 1858 pînă la mórtea sa, a combătut pe străini și dinastiile ereditare ar trăi astăzi, ar întreba pe ómenii de la 1866: de când țera are o dinastie străină, este ea mai bine de cât în trecut? De 25 de ani de la suirea pe thronul ei a unui principe european, nu i s'a stors mai multe milioane de cât a fost prădată într'un secol de bei din Fanar? El le-ar dice: la 1857, cerend de la Puteri un Domn străin, ați susținut că printr'ensul veți scapa țera de nepotism; dar concesiunile oneroase, smulse de stăpânitorul venetic ministrilor prin amenințare și Parlamentelor prin presiune și corupțiō, spre a înavuți rudele sale, nu este nepotismul cel mai propudios? Ați dis că sub acest străin legile vor fi o putere; și acum spuneți dacă ele domnesc, dacă coteriile nu sunt în flórea lor și nu guvernă prin cea mai flagrantă violare a Pactului fundamental? Basarabia perdută; Dobrogea menită a fi colonisată cu germani și colonisându-se clandestin pe fic-care și prin toleranța criminală a guvernelor; suveranitatea asupra Dunării române dată Austriei; încercarea — amănată iar nu abandonată — de a se crea în Statul român un stat german prin Convenția consulară cu Germania, impusă de Capul străin al Statului, din cauza căria a trebuit să cadă un guvern și un partid de la putere, au n'au arătat pericolul la care este expusă țera

prin aflarea pe thronul ei, fără nici o trebuință, a unei dinastii străine, pe care poporul român este nevoit să o priveghiede și nopțe spre a nu i se sustrago și scamota una câte una din libertățile lui în profitul ei, și din drepturile lui în folosul celor de o stirpe cu densa? Dar bărbatul care o jumătate de veac și-a învățat să nu ne încredem străinilor, nu mai esto; țărâna lui să repausă în cimitirul Mavrogheni, extins din amintirea celor cărora le-a dat conștiința de sine și de drepturile lor, neuitat însă de inimici gloriei sale care, după ce în viață i-au tractat operele de utopii, după moarte i le tăgăduiesc, împăunându-se ei cu densele.

*

Oricare sunt schimbările ce tempestele politice aduc în opinia unui om, Heliado și-a terminat cariera politică precum a început-o: aperiând guvernul electiv și combătând străinismul.

Acosta este necontestat și necontestabil.

El a început la 1818 cu gramatica limbii române, care era scurea ce se punea la rădăcina străinismilor, și a terminat la 1866 cu discursul pronunțat de la tribuna Constituantei în contra străinului.

Câți din bărbații politici ai țării au rămas fideli principiilor? Pe câți nu i-am vădit devenind din partizanii celui mai sgomotos și al Republicii democratice și sociali, susținătorii celui mai docil și al Monarhiei creditare! N'am dis partizanii înflăcărași ai Republicii, nici susținătorii devotași ai Monarhiei, pentru că nici o dată n'au fost nici una nici alta, ci tot-d'a-una au întors cojocul din către a bătut vântul, când Heliado a rămas același în mijlocul prefacerilor politice ca o stincă de granit, care sfidă uraganele. Câte pene competente n'am vădit vîndându-se pe un blid de linte, când péna ilustră a nemuritorului magistru n'a fost pusă de cât în serviciul țării sale; ea a cântat eroii nostri, a biciuit viciul, a înălțat virtutea, și dintr'un gerg a făcut o limbă unitară. Câte frunți n'am vădit plecându-se pentru onoruri, pentru avere! Fruntea sa însă a rămas sus și curată de orice pată.

Și în acosta Heliado este superiorul contemporanilor săi.

Luptele sale au fost de uriaș, constanța lui de martir.

Acosta nu pot să i-o ierte adversarii săi; acosta îi îndrăcesco.

Dar dușmanii se duc.

Și adevărurile ce el a propagat rămân.

Și serviciile ce el a adus patriei rămân.

PROGRAMA MIȘCĂRII ROMÂNE DE LA 1848.

Toți cei-ce au luat o parte activă în evenimentele de la 48 sciū cō Programa constituțională a Mișcării Române, este o-pera nemuritorului Heliade-Rădulescu. D. Ión Ghica, în pisma istoriei, atribue acéstă programă regretatului Nicolae Bălcescu, spre a ilustra cu dēnsa pe membri Comisiu: ei executive din care d-sa făcea parte, și îndată a și găsit un istoricū la'ndemānă, pe pușin scrupulosul d. Gr. Tocilescu, spre a acredita fabula cō Bălcescu, ajutat de luminele colegilor sēi din Comisie; este autorul Programei mării nōstre Mișcări politice și sociale de la 1848.

În interesul Istoriei, Adevărului și Justiției venim să dovedim falsitatea aserțiunilor acelora care, după ce au negat lui Heliade, cât a trăit, inteligență, geniu, sciință politică, merite literarii, vin după mōrtea lui a'și însuși operile sale spre a se glorifica cu dēnsele.

Mai înainte ānsē de a ajunge la probe, să reproducem Programa de principii de la 1848, spre a face apoi o comparație între aceste prin ipii și principiile ōmenilor din Comitetul Revoluționar și Comisia executivă, și a judeca arborele de pe fructe:

Etō Programa constituțională a memorabilei nōstre Mișcări:

ÎN NUMELE POPOLULUI ROMÂN

„Dumnezeu e Domn și s'a arătat nou; bine este cuvântul cel ce vine în numele Domnului.”

Respect către proprietate, – Respect către persoane.

FRATILOR ROMÂNI,

Timpul mântuirii nōstre a venit; Popolul român se deșteptă la glasul trâmbiței āngerului mântuirii, și s'i cunoșce dreptul sēu de suveran. Pace voe, pentru cō vi se vestescē libertate voe

Popolul român se scoldă, se armă, și nu spre a se lupta o clasă asupra alteia, nu spre a rumpe legăturile sale de relații din afară, ci ca să țină în frâu și în respect pe voitorii de reu ai fericirii publice. Strigarea Românilor e strigare de pace, strigare de înfrățire. La această mare faptă a mântuirii, tot Românul are dreptul de a fi chemat, nimeni nu este scos afară; tot Românul e un atom al întregii suveranități a Popolului: satean, meșeriaș, negutător, preot, soldat, student, boier, Domn, e fiu al Patriei, și, după sfânta noastră credință, e și mai mult: e fiu al lui Dumnezeu. Toți avem același nume de român. Această ne înfrățesc și face să înceteze toate interesele, să se stringă toate urele. Pace dar voe! Libertate voe!

Sculara această e pentru binele, pentru fericirea tuturor stărilor societății fără paguba vre-uneia, fără paguba însuși a nici unei persoane. Nu se cuvine a perde cei mai mulți pentru cei mai puțini, căci este nedrept; nu se cuvine iar a perde cei mai puțini pentru cei mai mulți, căci este silnic.

Popolul român, în cât către cele din afară, nu supără pe nimeni, respectă toate Puterile și cere a respecta și ele drepturile lui stipulate prin tractatele lui Mircea și Vlad V, recunoscute de toate tractatele încheiate apoi între Înalta Pôrtă și Rusia, și protestă asupra ori cărei fapte ce s'a făcut în protiva acestor tractate. Popolul Român voiesce cu o voință tare a-și păstra neatermarea administrației sale, neatermarea legiurii sale, dreptul său suveran în cele din năuntru, și rămâne în aceleași legături și mai strinse prin luminele veacului cu Înalta Pôrtă. Această voință o legală, e pe credința tractatelor, și nu e în paguba nimeni.

Popolul român lepădă un Regulament, care este în protiva drepturilor sale legislative și în protiva tractatelor ce-i recunosc autonomia.—Această lepădare este însuși în folosul Înaltei Porți ce va fi arbitrară din preună cu Franța, Germania și Englitera, cărora Români le reclamă judecată și ajutor la ori-ce asupra ce li s'ar face.

Popolul român decretă și hotărăscă răspunderea miniștrilor și cu un cuvânt a tuturor funcționarilor publici; și fiindcă nerăspunderea nu este drept al nimănui, nici de moștenire, nici de învoire, prin urmare nimeni nu perde nimic și hotărârea Popolului e sfântă.

Popolul român voiesce o Patrie tare, unită în dragoste, compusă de frați, iar nu de vrăjmași; prin urmare decretă, după vechile sale datine, aceleași drepturi civile și politice pentru tot Românul.

Cine nu voiesce acésta e vrăjmaşu al fericirei publice, e un alt Cain ucigător de frate în sinul mamei noastre Patrii.

Popolul român va să dea dreptate, şi dreptatea e a lui Dumnezeu. Dreptatea nu suferă a purta numai sărăcii sarcinile ţerei şi bogaţii să fie scutiţi. Prin urmare decretă contribuţie generală după venitul fără-căruia Acésta învâţese Patria, şi o Patrie avută e în folosul tuturilor şi prin urmare în paguba nimeni. Acésta chiamă pe toţi la aceleaşi drepturi şi datorii într-o Patrie dreptă, înfloritore şi care cu tot dreptul nu va mai pute suferi control străin.

Popolul român dă înapoi la toate stările dreptul cel vechiu de a avea reprezentanţi în generala Adunare; decretă de adî înainte alererea largă, liberă, dreptă, unde tot Românul are dreptul de a fi chemat şi unde numai capacitatea, purtarea, virtuţile şi încrederea publică să-i dea dreptul de a fi ales. Acésta pe cei buni, pe cei drepti nu-i păgubesc într-o nimicie, şi Românii au fost tot-d'a-una buni. O scii străinii şi o scie proverbul cel vechiu: „*bună fără, rea tocmeală*“. Acésta decretare nu e în paguba nimeni, va să schimbe numai tocmeala.

Popolul român decretă tiparū liber, cuvântare liberă, adunări libere spre a vorbi, a scrie cele de folos, spre a arăta adevărul. Adevărul, ideile, cunoştinţele vin de la Dumnezeu în folosul general al omienilor, ca soarele, ca aerul, ca apa, şi prin urmare sunt proprietate universală; şi dacă se cuvine a fi respectată însuşi proprietatea particulară, cu atâta mai virtos este sacră şi neatinsă proprietatea universală. A îneca adevărul, a stinge luminele, a împedica folósele, prin împedizarea tiparului, este o vîndare către Patrie, o apostasie către Dumnezeu. Libertatea tiparului nu póte păgubi pe nimeni de cât pe fiii întunerecului.

Popolul român voiesce pace, voiesce tãrie, voiesce garanţia averilor sale materiale, morale şi politice; decretă dar guardă naţională în care tot Românul se naşte al ei soldat, tot Românul e un guardian al fericirei publice, un garant al libertăţilor publice. - Acésta nu păgubesc pe nimeni de cât pe conspiratorii asupra drepturilor Patriei.

Popolul român chiamă toate stările la fericire, recunoşce facerile de bine ale comerciului, scie cò sufletul lui este creditul, care nici o dată n'a vrut să îl înlesnescă sistema trecută. Decretă dar o bancă naţională, ânsă cu fonduri naţionale.

Popolul român, în generositatea şi evlavia sa, se închină locurilor sfinte, şi va trimite de acum înainte la sfântul Mormânt şi la alte aşedeminte religioase unt-de-lemn, tãmóie, făclii şi

ensuși bani spre ținerea de scôle, de preoți, spre lauda lui Dumnezeu; și tot spre adevărata laudă a celui ce s'a răstignit, spre desrobirea celor săraci, decretă ca prisosul veniturilor monăstiresci să fiă al țerei spre desrobirea și ajutorul celor săraci; și reclamnă moșile monăstirilor închinată a le scôte de sub ori-ce mână-cătorie; Popolul român dă lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu, și ia de la farisei ceea ce nu este al fariseilor, ca să dea săracului care e fratele Domnului. Acesta nu e în paguba Românilor, ci spre mântuirea lor și lauda sântelor locuri.

„Popolul român împarte dreptatea de o potrivă la toți, și dreptatea o dă pentru toți și mai virtos pentru cei săraci. Săracii, sătenii, plugarii, hrănitorii orașelor, fiii Patriei cei adevărați ce au fost defăimați atât de îndelung cu numele glorios de Român, ce au purtat toate greutățile Țerii prin muncă lor de atâtea veacuri, au lucrat moșile și le-au îmbunătățit, au hrănit pe strămoșii proprietarilor, pe moșii lor, pe părinții lor, pe acești proprietari însuși, și au drept înaintea generosității proprietarilor, înaintea dreptății Patriei, își cer o părtică de pământ îndestul pentru hrana familiei și vitelor sale, părtică răscumpărată de atâtea veacuri cu sudorile lor. Ei o cer și Patria le o dă; și Patria iar, ca o mamă bună și dreptă, va despăgubi pe fiă-care proprietar de mica părtică ce o va da săracului ce nu are pământul său, după strigarea dreptății, după glasul evangheliei, după inima cea frumoasă a Românilor, în care au aflat parte străinii în tot-d'a-una, necum frații lor, hrănitorii lor, țaria lor cea adevărată. Claca dar, și acea infamă iobăgia, se desființedă; lucrarea la lucrul drumurilor se desființedă; sătenul fără pământ se face proprietar și țaria neînvinsă celor mai avuți în folosul tuturilor și în paguba nimeni; vistieria va despăgubi pe toți.

„Popolul român, după vechile sale drepturi, voiesce ca Domnul, în care este personificată suveranitatea acestui popul, să fiă tare prin dragostea publică, drept, luminat, voitor de bine Patriei, bărbat integru; și ca să'l pôtă afla la alegere ast-fel decretă, după vechile sale drepturi, a'l căuta în toate stările societății, în totă Nația, iar nu într'un număr mărginit de oameni. Domnia nu e drept de moștenire a nici unei familii, Domnia este a Patriei. Ea o dă celui ce va socoti de cuviință dintre fiii săi. O asemenea alegere stringe și mai mult legăturile noastre cu Inalta Pörtă, pentru-cô per puținele persoane ce se pot înfluița în paguba Inaltei Porți și a Popolului român.

„Puterea suverană purcede de la Dumnezeu și în totă țera se află unde-va. În Țera română este în Popolul român ce are

dreptul de a numi pe capul cel mai înalt al Patriei. Prin urmare Popolul având dreptul suveran poate revesti cu dânsul pe oricine va socoti de cuviință și pe câți ani i se va părea că este mai de folos. Așa dar decretă ca Domnia să se dea celui ales numai pe cinci ani spre a se tăia rivalitățile și urele îndelungate, și spre a pune o emulație între cetățeni a fi buni, întregi și folositori Patriei ca să tragă încrederea publică.

„Popolul român lăpădă de la sine ori ce titlu ce i s'a introdus prin corupție de la străini în protiva vechilor sale dădine. Domnul este ales unul dintre cetățeni, și după domnia rămâne iar cetățen fiiu al Patriei. Domnul nici n'a fost nici nu este prinț, domn e tot cetățenul, domn e și capul țerei. Asta e titlul cunoscut de toți Români. Vorba de prinț e cunoscută numai de cei ce știu din limbele Europei. Vorbele de pré-inălțat, pré-luminat, sunt nisce traducții din limbajul fanarioților iubitori de titluri.

„La multe trebuințe ce are Patria acum pentru despăgubire și atâtea cheltuieli spre înaintarea Patriei, Popolul român nu mai poate da Domnului o listă civilă atât de mare, și mai virtuos că și fără acesta vede că este de neapărată nevoie ca Domnul să de exemplu mai întâiu de simplitate și de vieță cumpetată.

„Vorbele nobil, nobilitate, sunt necunoscute între Popolul român. Fapta asemenea e și mai necunoscută, căci nimic nu a fost de moștenire în țera acesta, nici rang, nici titluri, de cât proprietatea și numele familiei. Popolul român decretă dar desființarea tuturilor rangurilor titulare ce nu au funcții și a căror nume nu aduce a-minte de cât nisce timp de barbaria și de servilitate.

„Popolul protestând asupra măsurilor arbitrare și nelegiuite de a se pune o taxă la învățatură, de la care săracul, orfanul, fiul văduvei e scos afară; protestând asupra relei cugetări de a degrada și a ucide naționalitatea prin scoterea limbii naționale din școle, decretă o învățatură pentru toți egală, progresivă, integrală pe cât va fi cu putință după facultățile fiă-căruia și fără nici o plată; decretă în Bucuresci o școală politehnică, câte o universitate în Bucuresci și Craiova, și câte un liceu cum și pensionate pentru amândouă sexele; câte un liceu asemenea și un pensionat în fie-care județ; câte o școală normală în fiă-care plasă și câte o școală începătoare bine întocmită în fiă-care sat. Decretă științele ce și p nă acum în limba patriei, și cultura și înflorirea acestei limbe după natura și după origina ei cu literile sale atât în cărțile profane cât și în cele sacre, cum și introducerea literilor în toate cancelariile.

„Despre acest capitol al învățaturii, guvernul va fi dator sub

a sa răspundere a pune cea mai activă stăruință spre a se înființa așezămintele de educație publică; și precum nu se poate lăsa nici un creștin a se naște și a muri nebotezat, asemenea nici un fiu de cetățean, din câți se află adî în vîrstă de 12 ani și câți se vor naște de acum înainte, să nu rămîie neimpărțșit de învățatură, coci pe dînsa se întemeiađă viitorul țerei și punerea în lucrare cum și garanția cea adevărată a așezămintelor Patriei.

„Popolul român lepădă de pe sine neomenia și rușinea de a ține robi, și declară libertatea Țiganilor celor particulari. Cei ce au suferit pînă acum rușinea păcatului de a avé robi, sunt iertați de Popolul român; iar Patria, ca o mamă bună, din visticșia sa va despăgubi pe ori cine va reclama cō a avut pagubă din această faptă creștinăscă.

„Popolul, decretănd o dată drepturilor civile și politice ce le-a avut în tot-d'a-una tot cetățenul, declară cō tot Românul e liber, tot Românul e nobil, tot Românul e un domn. Prin urmare de adî înainte desființedă ori ce pedepsă cu bătaia și rumpe în obrazul gōđilor ori ce biciu și ori ce vargă ce degradă demnitatea cetățenului. Bătaia dar se rădică de la ori ce dregătorie și cu atăta mai virtos din rëndurile soldaților.

„Popolul român de și nu cunoșce ființa pedepsel cu mōrte, ānsē pentru cō adesea prin judecătoriiile criminale, judecătorii de sistema cea vechie au cutezat a da afarō nisce sentințe de mōrte, fără să fi putut a se pune în lucrare, Popolul decretă desființarea cu totul a pedepsel cu mōrtea, atāt în lucrare cāt și în sentințe.

„Popolul român vedēnd intrerumperile salo de relații cu Înalta Pōrtă, mai virtos de la 1828 incoa, vedēnd cō reprezentantul seū la Constantinopole e un străin, reclamă a'și avé relații d'a dreptul cu I. Pōrtă și reprezentantū al seū la Constantinopole cñsusī dintre Romāni.

„Pe scurt, Popolul român recapitulănd decretă :

1°. Independința sa administrativă și legislativă pe temeiul tractatelor lui Mircea și Vladū V și neamestecū al nici-unei puteri din afarō în cele din intru ale sale.

2°. Egalitatea drepturilor politice.

3°. Contribuție generală.

4°. Adunantă generală compusă de reprezentanți ai tutolor stărilor societății.

5°. Domnul responsabil ales pe cāte cincī ani și cāutat în tōte stările societății.

6°. Impușinarea listei civile—ardicarea de ori-ce mijlocū de corumpere.

7° Responsabilitatea ministrilor și a tuturilor funcționarilor în funcția ce ocupă.

8°. Libertatea absolută a tiparului.

9°. Ori ce recompensă să vină de la Patrie prin reprezentanții săi, iar nu de la Domn.

10°. Dreptul fie-cărui județ de a-și alege dregătorii săi, drept care porcede din dreptul Popolului întreg de a-și alege Domnul.

11°. Guardă națională.

12°. Emanciparea mănăstirilor închinatăe.

13°. Emanciparea clăcașilor ce se fac proprietari prin despăgubire

14° Desrobirea Țiganilor prin despăgubire.

15°. Representant al țării la Constantinopole dintre Români.

16°. Instrucție egală și întregă pentru tot Românul de amândouă sexele.

17°. Desființarea rangurilor titulare ce nu au funcții.

18°. Desființarea pedepsei degradătoare cu bătaia.

19°. Desființarea atât în faptă cât și în vorbă a pedepsei cu mărtea.

20°. Așezăminte penitenciare unde să se spele cei criminali de păcatele lor și să iasă îmbunătățiți.

21°. Emanciparea Israeliților și drepturi politice pentru ori-ce compatriot de altă credință.

22°. Convocarea îndată a unei Adunări generale extraordinare constituante alese, spre a reprezenta toate interesele sau meseriile nației, care va fi datore a face constituția țării pe temeiul acestor 21 articole decretate de Popolul român.

„Acastă Adunare va lăsa în mostenire viitorimii constituția acastă, și va fi datore încă o încheia printr'o legiuire prin care neapărat la fie-care 15 ani, din dreptul său să-și alegă popoul deputați extraordinari cari, venind în adunarea extraordinară, să introducă reformele cerute de spiritul epocii. Cu acastă se împedică de acum înainte vrednica de plâns nevoia, d'a se cere reforme cu mâna armată, și vor fi feriți copiii și strănepoții nostri de necesitatea în care s'a aflat astăzi popoul român.

„Aceste decretări vin din glasul general al țării; sunt drepturi vechi ale ei, sunt după legi, sunt după tractate. Înalta Pörtă, atât în generositatea cât și în interesul său le primesce. Rolul Rusiei este de a ne asigura drepturile când ar fi călcate din afară, și mai virtos când voim a ne reintregi întrênsele. Când ea ni se va împotrivi, va dovedi lumii întregi că a avut gând rău asupra noastră și asupra Turciei. — Archiepiscopul țării le va bine-cuvânta, dacă este păstor după legea lui Christos; va

subscrie decretul acesta în capul tuturilor, de va voi să ne mai păstorască și de va fi pătuns de duhul Evangheliei. — Domnul Țerei nu poate sta contra, pentru că este Alesul ei, și nu poate împiedica această faptă fără a-și atrage numele de trădător al țerei și rebel către Înalta Părtă.

„Boierii n'au nici un cuvânt a nu primi, pentru că nu pierd nimic, și mai virtos că prin învoirea lor vor da lumii o dovadă de frumosul suflet ce caracterisă tot-d'a-una pe cei mai mari ai Țerei. Strămoșii noștri ne-au asigurat cu sângele lor o Patrie. Misiunea boierilor este a statorniei dreptatea cerului, dreptatea Evangheliei într'ênsa; misiunea lor de astăzi are și mai mare preț înaintea lui Dumnezeu.

„Neguțătorii, meseriașii, sătenii, bine-cuvântă decretul acesta; le reclamă, le cer, de și n'au avut pînă acum glas, le-au cerut cu ochii, cu mâinile, cu toate mișcărilor, fără a scote o vorbă, după cum cere mutul ars de sete, apa, după cum cere cel astupat, cel înecat aerul.

„Frații Români! Soldații cari sunteți fiii și frații noștri, priveghiați a ține buna orînduială, pentru că datoria voastră această este. Nu ascultați însă când voitorii noștri și al voștri de rău vă vor porunci a da în frații voștri și a vă întina mâinile în cei ce se scôlă pentru binele voștru și al părinților voștri. Punerile la cale, legiurile cele noi ale Popolului român, vă înalță la treapta de om, desființea vergele de pe spatele voștre cu care erați secotiți în starea vitelor; vă înalță la treapta de a pute și voi a vă face ofițeri când veți merita; și ușurêdă, dau drepturi părinților și fraților voștri. Când veți lăsa pușca din mână, de aci înainte vă așteptă o Patrie, iar nu claca și biciul dorobanțului. Cei ce vă vor da porunci a face focu asupra fraților voștri, însemnați-i că aceia nu sunt Români, sau de vor fi, sunt vînduți și vă vînd și pe voi ca să mergeți a implê șanțurile cu trupurile voștre, bătându-vă în potriva voitorilor de bine al omenirei!

„Ofițeri români! Camarașii voștri din Europa v'au dat exemplu. Europa luminată e cu ochii deschiși asupra voștră. Ați încins sabiile spre a ține buna orînduială și a vă lupta asupra vrăjmașilor Patriei. Țineți buna orînduială, și voi pricepeți mai bine de cât soldații voștri și cunoșceți pe adevêrații vrăjmași ai Patriei. Scoteți sabiile, faceți-le să lucescă înaintea sôrelui dreptății și al libertății Patriei. Êtê calea cea mai glorioasă în analele Patriei vi se deschide voê. Fericiți-vă că v'ați aflat în capul camarașilor voștri în această și mare ce a venit de la Dumnezeu și care, intrând în eternitate, se va înfățișa iar ina-

intea lui Dumnezeu cu misiunea sa implinită și cu fruntea încoronată de numele voștre ca de niseo stele de mântuire Popolului român. Iar dacă capii vostri vă vor comanda asupra fraților vostri, n'aveți să ascultați decât glasul Popolului suveran; frângeți-vă săbiile înaintea oricărei comande versistore de sange. Niseo asemenea comandantii vor fi însuflați de duhul lui Satan. Și el asemenea a fost un căpitan în cetele ceresci, și ângerii păcii și ai dragostii îi smulseră aripele; smulgeți și voi asemenea spaletele din umerii oricărui căpitan trădător ce va comanda să se verse cea mai mică picătură de sange.

„Cuvioși egumeni, protopopi, preoți, voi impliniți locul Apostolilor, și astăzi se proclamă niseo legi pe temeiul Evangheliei. Este sarcina voastră, datoria voastră a eși cu crucea în mână și a pecetlui cu dânsa tunurile și țevile purtătoare de mörte. Christos a înviat și s'a doborât mörtea și robia. Voi trebuie să spuneți lumii cö este Antichrist tot omul ce face mörte asupra fratelui seü, tot omul ce mai voiesce robia, tot omul ce n'are milă de săraci, de veduvă și de orfan. Luați vestmintele voștre, armați-vă cu crucea și cântați psalmul 108 în potriva oricărui vindetor al Patriei.

„Boieri! Voi ați fost generoși cu străinii, 'i-ați primit. 'i-ați hrănit, 'i-ați avuțit, 'i-ați chiebat a se împärtöși de drepturile voștre și nu veți fi voitori de reü pământenilor fraților vostri, nu veți face rușine Patriei în străinătate; nu veți suferi a se pune o pată pe numele vostru; nu veți lăsa un blestem peste copiii vostri, nu'i veți osindi a se rușina de numele ce le veți lăsa în moștenire. Dați din frumosul vostru suflet fericirea fraților vostri, fără paguba voastră, căci Dumnezeu vă va da însuțit, și aședemintele cele nuoi și drepte, peste curënd vor înđeci veniturile voștre. Cu toții întindeți mâna a inchiega tôte clasele societății într'un singur corp pe care să'l putem numi fără rușine Națio.

„Cetățenii în general, preoți, boieri, ostași, neguțatori, meseriași, de oricce tréptă, de oricce nație, de oricce religie, ce vă aflați în capitală și prin orașe, Greci, Sërbi, Bulgari, Germani, Armeni, Israelii, armați-vă spre a ține buna orânduială și a ajuta la fapta cea mare. Patria este a noastră și a voastră. Voevă place a ședé într'ensa și ea vă priimesce. Sistema cea vechie nu v'a chiebat și pe voi la masa de obște. De ađi înainte o masă avem cu toții; un ospetü de frăție ni se întinde; aceleași drepturi vom avé cu toții.

„Și voi, o bine-cuvântați sătenii, frații ai lui Christos; munca voastră, pâinea și vinul se prefacü în trupul și în sângele Domnu-

lui; voi sunteți fiil cerului, fiil păcii și al țării; voi sunteți hrănitorii noștri; voi ați plâns și vă veți bucura, voi ați însetoșat de dreptate și vă veți răcori; pe voi v'a fericit Mântuitorul lumii. Fericii sunteți și în lumea acésta și în cea-l-altă. Stați dar la locul vostru, cō ziua a venit; cătați-vē de câmpurile vōstre ce vi le dăruiesce astă-zi Patria, care ride inaintea vōstră și vă chiamă la fericire. Iar pentru cō duhul răului, Satana, pōte să mai ațite ore care vrăjmași ce vă pismuiescū mântuirea și fericirea, trimiteți din fila-care sat câte un preot cuvios și câte trei înși imputerniciți a vă cere dreptatea ce vi se cuvine. Dreptatea v'o dă totă lumea cu mâini pline și cu lacrēmilo în ochi. Iar preoții vor citi blestemele sântului Vasile spre a goni duhul răului din țēră.

„Măria Ta, Domnule Ales al Țerei! Plânge poporul român cu durero cō te pomenește în urma tuturilor, și es'e la Maria Ta să te pul în cap. Patria te-a ales, te-a avut fiul ei cel mai scump; guvernarea ții-a fost problematică: te-ai arētat în ochii Patriei și ai lumii ea fiul risipitor din Evanghelie. Vino inapoi și va pune Patria inel în drēpta ta și va injunglia vițelul cel gras. Noi nu'ți cerem cuvēnt, pentru cō esti fratele nostru, esti Român. Cuvēntul il vei da inaintea consciinței Măriei Tale, inaintea lui Dumnezeu. Nu scim daca câte ai făcut, le-ai făcut de bună voiă, ori sililit. Acum e timpul să arēți lumii cō ai fost și esti Român; acum e timpul să faci să se spele cēle trecute, și să nu lași fiilor un nume vestejit. Patria te reclamă de fiu, ea își rumpe vestmintele, își bate peptul și alērgă și într'o parte și într'alta cerēnd să nu piēră nici unul din fiil sēi, să nu se verse nici o picătură de sânge de Român. Patria uită tot: fi dar al oi, dupō cum ea voiesce să te aibă în cap la acēstă mare faptă. Fă o pagină frumoasă Istoriei române. Nu'ți face copiii a se rușina în sinul Franței de tatăl lor; nu lăsa țēra fără cap în asemenea împrejurări în prada intrigei ce ar putē aduce anarchiă, cōci atunci, vai noă! și de trei ori vai Măriei Tale!

„Frați Români! Nu vē temeți de nici o putere nepravilnică de din afarō, căci s'au dus timpul silei și al dreptului celui mai tare. Țineți numai buna orēnduială în intru. Întrarmați-vē în guardă națională spre asigurarea drepturilor vōstre și spre a forma cruciata înfrățirii claselor în intru, cum și a face parte în cruciata înfrățirii națiilor în afarō. Adunați-vē cu toții sub steagurile Patriei. Cēle trei culori naționale vē sunt curcubul speranțelor. Crucea ce este d'asupra lor va aduce aminte Rusiei cō o creștină. Crucea se va pune pe hotarul nostru, și Rusul nu va călca în țēra nōstră, fără să calce mai întēiū cru-

cea la care se închină. Do nu se va sfi de semnul acesta, vom trimite înainte'i nu arme ce nu le avem, ci preoții noștri, bătrânii noștri, mumele noastre, pruncii noștri, care însoțiți de ângerul Domnului ce'i păzeste pe cei ce se scôlă în numele lui, vor țipa și se va auzi pină la marginile pământului cō Româniî nu le-au luat nimicū, cō ei nu'i vor în țera lor. Vor pune preoții Evanghelia pe care se întemeiază legile noastre, o vor pune în calea lor ca să calce pe dēnsa și să viă să robescă un popo ce tot-d'ă-una 'i-a fost voitor de bine, făcētor de bine în reshóiele lui. Rusia pină acum s'a đis cō este chezașă a drepturilor noastre. Noi, în strigarea noastră, nu cerem de cât drepturile noastre, și protestăm mai dinainte la Inalta Pórtă, la Franța, Germania și Englitera asupra orî cării invasiî în pământul nostru ce ne va pismui fericirea și ne va cōtropi independința noastră din intru.

„Apoi popoalul român declară astăzi în fața lui Dumnezeu și a ómenilor cō, dacā proclamăția sa se vede pretutindenî în-suflată de spiritul Păcii, dacā ei nu vorbescū într'un ton amenințator și se țin pe drumul legilor și al tractatelor, această învederēdă caracterul lor cel pravilnicū, și sufletul lor ce de o potrivă adoră libertatea și a lor și a altor națiî, ce, voind a se întregi în drepturile lor, scie a respecta pe ale altor națiî. Acēsta fi face a vorbi ast fel, iar nu frica: cōci sunt o națiō mai mult de 8 miliōne suflete, și la orî-ce invasiē din afarō ce le va amenința libertățile, fiă-care va scî a'și apēra vetrele, și străinul, în cele după urmă, la orî-ce nenorociē, va putē cōtropi numai pământul dacā va dormi Dumnezeu, iar nu și ómenii. Nici un Român nu va mai trăi după mórtea independinței Patriei sale.

„Frați Români! Respectați proprietatea și persónele, adunați-vē cât de mulți, armați-vē cu toții, ânsē imitați pe frații voștri Transilvani. Vedeți cum se adunarō atâtea miriade fără să se facă cea mai mică larmă, cea mai mică neorinduială. N'aveți nici o temere de cât temerea de Dumnezeu, și atunci voē cu adevērat vi se va cuveni a striga fără rușine: „Cō cu noi este Dumnezeu!“

„Cu noi este Dumnezeu, fraților; în numele lui sculați-vē, și ângerul rēsbunării dumnezeesci va stinge pe tot vrăjmașul și va doborî și cal și călărețū; carēle și armele lui vor fi risipite ca pulberea și planurile lui imprăștiate ca fumul.

„La arme Români! la armele mântuirii!“

Documentul acesta, presărat de la început pină la sfirșit cu frase și versete reproduse din cărțile sacre ale Bisericei noastre, dovedesce cō modelele pe care le-a copiat autorul seū sunt:

Moisi legislator, poet și moralist al Evreilor, și Christ fondatorul religiunii celei mai egalitare de pe pământ; el mai dovedește că aplecarea celui ce l'a scris a fost către studiile religioase și politice, și a sa menire de reformator.

Cari au fost dascălii lui Nicolae Bălcescu și chemarea lui? „El, dice d-nul Ion Ghica, era inclinat la studiile istorice, și mai ales la partea militară a istoriei. Autorii lui de predilecțiune erau: Plutarchu, Tucidid, Tacit, Cesar, Gibbon.”

Așa fiind, cum i s'ar potrivi lui, istoric și profan o programă de reforme scrisă în stilul biblic care era foarte străin?

În stilul acesta, dintre toți autorii români ai epocii regenerației, scria numai Heliade; în acest stil e scris *Issachar* și mai toate operele sale.

Să examinăm proclamația.

„Pace voe!” este cuvântul cu care Christ a salutat pe discipolii săi, când s'a arătat lor după înviere.

„Poporul român dă lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu, și ia de la farisei ce nu e al fariseilor,” este o imitație după răspunsul dat de Iisus jidovilor care veniau a-l ispiti de trebuie să plătească tribut împăratului Romei, cărora el le-a zis: „Dați Cesarului ce este al Cesarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu.”

Expresiuni ca acestea nu se găsesc în autorii pe care l'a studiat Bălcescu.

Că Proclamația de principii de la 1848 este opera lui Heliade, asta o probă pînă la evidență nu numai identitatea de stil cu celelalte scrieri ale sale, dar și identitatea de vederi, de simțimente și de principii exprimate și susținute prin acele scrieri publicate înainte și după 48.

Căderea protectoratului moscovit e o cugetare a lui Heliade care nu dată numai de la Mișcare. În *Michaida*, el pune în gura Mitropolitului Euthymie următoarele cuvinte ce sînt o aluziune directă la Ruși:

„E rădă a fi cu Tarcul; ei iasmă e Creștinul,
Ce-ți declamă legea ca să te tragă în cursă;
Cordelle ce mătase ușor încolăcite
Ce te sugrumă 'ntată cât vrei să scapi din ele.
Ești prins și te înghite; 't-e șters din cartea vieții,
Și însuși al tău nume.—O fi! cuvântul este
A scutura jos jugul și a nu-l schimba pe altul
Mai greu și mai durabil.”

Intărirea legăturilor cu Turcia, este iară o politică a sa precon-

cepută înainte de 1848. Tot în *Michaida*, Heliade face să vorbească Logofetul Issar în modul următor :

„D'o fi să scăpăm astăzi,
Ca să cădem iar mâine, schimbând mereu la jugur,
Său să întindem mâna cerșind când ici când colo
Scutare și protecții, mai bine, frați! cu Turcul,
Mai bine jugul aspru. Devia totă Țera
Un pașalic în formă : coci tot mai ai d'a cred :
Că poți scăpa o dată : Să scii că Turcul scade
Coci legea îi e orbă ; ș'atunci Creștinul neted
Îi ia cele pierdute.“

Scriind istorie, filosofie, morală; purificând limba de străinism, cântând faptele de arme ale străbunilor, după omul vulgar Heliade făcea literatură și, cel mult, era poet, adică visător; după bărbatul cugetător, Heliade făcând literatură făcea politică înaltă. Alungarea *slovelor* din scriere și a *cuvintelor erotice* din vorbire, era o faptă politică de supremă însemnătate. „Tată litera (ce înlocuia o slovă), dice Heliade, era o semănță de naționalitate, și totă vorba (română și străbună) apărea ca un spectru (susținatorilor *graiurilor* străine).“

Dar nu numai identitatea de stil a programei de la 48 cu scrierile lui Heliade, și identitatea principiilor scrise într'ênsa cu politica bărbatului acestuia probă că ea nu e fapta Bălcescului, ci și desacordul între principiile scrise într'ênsa și principiile membrilor Comitetului revoluționar, dintre care Bălcescu făcea parte.

Cuvântul de ordine scris în capul programei Mișcării era : *Respect la proprietate—Respect la persoane*. Acest cuvânt de ordine fiind în contradicție cu teoriile socialiste ale unora din membrii Comitetului revoluționar, respect la proprietate nu putea să recomande Bălcescu care, în Comisia executivă, era delegatul acestui Comitet al cărui membri cei mai influenți, ca C. A. Rosetti și alții, erau pentru desființarea proprietății. Respect la persoane, iară, nu intra în vederile acelora care comiteau sau tolerau atentatul la viața Domnului Țerei, pe care programa îl chiamă să se pună în capul Mișcării.

„Nu e bine să pierdă cei mai mulți pentru cei mai puțini, coci o nedrept; nu e bine iar să pierdă cei mai puțini pentru cei mai mulți, coci e silnicu.“ Acesta n'a putut s'o dică de cât cel ce, înainte de izbucnirea Mișcării, a pus în fruntea țiarului său moto : *Urăscu Tirania.—Frică'mi e de Anarchie*. În adevăr, a păgubi cei mai mulți pentru cei mai puțini, e tiranicu; a păgubi cei mai puțini pentru cei mai mulți e anarchicu. Principiul acesta

nu puteau să-l scrie membrii Comitetului care proiectaseră rădăcirea glótelor și deschiderea temnițelor.

„Representațiune națională compusă din toate stările societății.“ Ori-care ar fi fost opiniunile lui Nicolae Bălcescu, el n'ar fi pus în constituție o Representațiune așa de largă, de ôre-ce colegul său din Comisia executivă, d-nul Ion Ghica, voia o „Adunantă compusă (executivă) din reprezentații proprietarilor, corp, dice d-sa, care coprinde boierii și burghesii.“ (Să se vedă broșura intitulată: „Dernière occupation des Principautés Danubiennes par la Russie, par G. Chainoi (Ion Ghica), paginea 15,20).

Articole, dar, ca cele coprinse în programa constituțională de la 48, nu erau de gustul nici al membrilor din Comitetul revoluționar, nici al delegaților lor din Comisia executivă, și ca ast-fel, ele nu puteau să fie scrise de vre unul din acești membri.

*

Acésta se vede și din mărturirea unor bărbați demni de totă credința, care au luat parte activă în Mișcare și care, ca actori, știu ce a lucrat fiă-car din ômenii de atunci, mai bine decât d. Tocilescu care, cu totă pretensiunea d-salo de istoric, se vede că n'a citit nimic din cele ce s'au scris de ômenii de la 1848, ocupat cum este de istoria timpilor fabuloși și preistorici, unde a pățit'o ca astronomul care, tot citind ce se petrece în stele, a cădut în grôpă.

Extragem din scrierile inedite ale d-nului Gr. Sc. Grădiștenu unul din actorii principali ai Mișcării, pasagiul următor:

„Cu două luni înainte de mórtea lui Tell, se afla cino-va la dânsul cu d-nul Nicolae Rucărénul. Se vorbea despre cele de la 48, și pe când Tell începuse a da deslușirile ce i le cereau, bătù la ușă un străin și intră în cameră. Tell dîse atunci persoanei ce însoția pe d-nul Rucărénul: „Rucărénu îți va spune tot așa de bine ca și mine.“

Écè ce dice d. Rucărénu:

„ La 1848, în luna lui Maiu, mă aflam la Giurgiu pentru ôre-care interes. Acolo era în garnisônă maiorul Tell cu batalionul său.
 „ Cunoscându-mă de mult și ne având cuvânt a se teme de mine, mă pofti la dânsul și, din una în alta, îmi dîse: Știi cò se face revoluție?—Știi, îi respunsei.—De unde o știi?—De mult, de când s'a format *Societatea Literară* din Bucuresci și cea din Paris care numai de literatură nu s'a ocupat comitetul ei, ce pe ascuns era un comitet revoluționar.—Dar spune-mi ce preținđi de la mine?—Écè ce: să vii în Bucuresci, când te voiu anunța, cu vre-o două trei sute de munteni de ai tîi armați.—Spune-mi mai întóiu, te rogù, care vè este programa?—

„Programa noastră este scurtă; n'are de cât patru articole: 1.
 „Rădicarea glótelor; 2. Impărțirea pământului...—Destul pro-
 „rupsel eu: le cunoscii. Dar spune'mi în trecét, domnule maior,
 „de unde să iéu arme, de unde pulbere și plumb? Scii cò maior,
 „vénător, și dèunăđi n'am găsit în tot Câmpul-Lung nici 50 de
 „dramuri de pulbere. Apoi de unde iar să iaú banii necesari,
 „pentru întimpinarea chieltuielelor de întreținere a acelor două
 „trei sute de ómeni, cel puțin pinó să ajungem în Bucuresci?
 „Acum să venim la articolile ce'mi spuseși. Ia să cercetăm punc-
 „tul întâi. *Rădicarea glótelor*. D-ta ai cunoscut, cred, po Tudor.—
 „Fórte de aprópe.—Ei bine, scii respectul și temerea ce aveau
 „pandurii de dènsul. El cu ai săi impiedicau excésele ce comi-
 „teau Arnăuții, Sèrbii, Bulgarii și Grecii lui Ipsilante; mai scii
 „crosii cò, în cele din urmă, rigurosa disciplinã ce voi să ținã Tu-
 „dor, se slăbise, și când se presentã cãderea lui, chiar pandurii
 „sai se deterã la excése, fãrò ca autoritatea lui Tudor să mai
 „pótã influența asupra lor. Permite'mi, domnule maior, să te
 „întreb, când se va rădica glótele la noi, când se vor da arme
 „țèranului incult, cine va fi cãpitanul care să impunã acelor
 „glóte disciplina cuvenitã, așa ca să nu vedem sângele curgènd
 „șiròie prin sate și prin orașe? Și Dumneđeu scio atunci dacã
 „furia lor nu va cãde póte chiar și asupra noastră, cari voim
 „sã le facem bine. Ancò ceva, domnule maior. Vedem la Prut
 „60 mii de óste muscãlescã. Stau óre ele acolo de florile mã-
 „rului. sau așteptã o asemenea mișcare la noi ca să trecã Pru-
 „tul sub cuvènt cò vin ca protectóre să impunã ordinea? Óro
 „astã faptã a lor nu cređi cò ar fi imediat aprobatã de totã
 „Europa? Nu ne-am sãturat de invasiunile muscãlesci? Pentru
 „numele lui Dumneđeu! Sã judecãm o datã și cu capul nostru.
 „Nu vedeți pe ce clinã v'ați pus? Nu pricepeți cò în locú să
 „faceți bine țèrei o datã de prãpastie? Cređi d-ta, domnule ma-
 „ior, cò impărțirea pământului, desființarea proprietãții micii, rã-
 „dicarea glótelor, și, ca consecință, spargerea caselor publice,
 „se pot face fãrò omoruri, fãrò despoieri, fãrò sãrãcire de lume?
 „Care sunt ómenii, spune'mi, cu care te-ai afiliat? Tell respunse
 „cò în comitet sunt: Ion Ghica, Russet, Brãtianu și mulți mi-
 „litari.—Ion Ghica, domnule maior, Russet și Brãtianu potã să'mi
 „mãrturisesci d-ta cò sunt ómeni de talie ca să conducã țèra
 „în asemenea rèsturnãri? Cine'i cunósee? Ce valóre intrinsecã
 „au ei? Unde le sunt cunoscințele ce urmèdã a avè ómenii ce
 „se pun în capul unor asemenea mișcãri? Eu am stat cu Russet
 „și Ion Brãtianu în Paris, și n'am vedut nici pe unul nici pe
 „cel-l-alt pe la vre-o școlã. Se adunãu cu conspiratorii și cu tur-

„burătorii de meserie. Pune mâna pe conștiință și mărturise-
 „sec' mi de poți aștepta ceva bun de la acești ómeni. Acum să'ți
 „spun și eu d-tale una. Are să so facă o ast-fel de revoluțió in
 „tără. Acésta nu va eși nici din societatea literară din Bucuresci
 „sau din cea din Paris, nici din comitetul de la Mavru. Pro-
 „grama ei este cu totul alta, și in capul ei este un om care,
 „prin munca și strădania lui, prin inteligința sa, prin scrierile
 „sale, prin simțiméntele lui de român, s'a făcut cunoscut și se
 „bucură de încrederea lumii la noi. D-ta il cunosci: ți-a fost
 „dascăl și'ți este amicú. Spusu-i-al lui cò te-ai amestecat cu
 „ómenii acestia? Vrei să faci revoluțiune și te puí alături cu
 „ómeni cu care n'ai avut a face nici-o-datá și pe care nu'í cu-
 „nosci, nu le scii trecutul de cât de soitarii și de osițerași de
 „duzină. Cum ai putut face una ca acésta?

„Discutaróm mult, și in fine maiorul imi díse o vorbă pe care
 „o avea ca stereotipată de câte ori se convingea de un adevér:
 „D-ta ai dreptate.“ Lucrurile ánsé, adaoase ei, sunt pré inain-
 „tate și amânare nu se mai póte face. Dar ascultá-mé: (se trase
 „la scriitoriuil seú, scrisé un bilet și veni cu dènsul la mine)
 „primesce acest bilet și, fiind-cò pleci chiar astáđi la Bucuresci,
 „dá'l, te rogú, lui Heliade; dar lui in mână și cum vei ajunge.
 „Uite, citésce'l și vei vedé cò de și va cadé in mână, poliției,
 „n'are să te compromită. Biletul coprindea urmátórele vorbe:
 „Sunt venit in Bucuresci din intémplare; dorescú să te ved,
 „dar mé aflu bolnav, te rogú vino pinó la mine ca să ne ve-
 „dem.“ Apoi maiorul imi díse: „dacá Heliade nu va avé de
 „cheltuiála, inlesnesce'l d-ta. Să ia o trásură și să plece îndatá;
 „să tragá drept la doctorul Sebeny. Spune'í câte vorbiróm și'l
 „silesee să viá cât mai curéud la Giurgiu“.

„Am plecat, și la 10 Maiú, la 12 ore, am fost la Heliade. El
 „era inclis in tipografie și tipăria singur proclamația mișcării
 „ce voia să facá. Bătul la usá, imi declinaí numele și fuí pri-
 „mit. Dedei biletul și'í spuséi câte vorbisem cu Tell. Dupó ce
 „citi biletul imi díse: „Nu ó cu putința să es din Bucuresci:
 „toți birjarii sunt ai poliției, unii plătiți, alții amenințați.“

„Heliade n'apucá să termine, continuá d. Rucărénu, când bátu
 „la usá un servitor și, intránd in tipografia, anunță cò d-na Ma-
 „ria Bălácénu doresce să'l vedá. Heliade puse programa in po-
 „sunar și ne urcaróm in salon. Am venit inadins, díse d-na Bă-
 „lácénu, ca să te dojenescú pentru cò nu misci. Se prepará o
 „revoluțiune, se fac adunări și d-ta nu te veđi nicáiri. Să'ți spuiú
 „drept, domnule Heliade, cú nu te mai cunoscú! Heliade, as-
 „cultá mult și apoi răspunse: Unde sé fac aceste adunări? De

„ se fac la d-ta, nu m'ai chemat și n'-I dreptul să mă dojenesci ;
 „ dar de se vor fi făcând pe la alții, pe unde tu m'ai vădut
 „ nici-o dată, sau pe la persoane cu care scii că nu sunt în re-
 „ lațiune și nu împărtășesc principiile și dorințele lor, atunci
 „ în loc de dojană mă așteptam la laudă din partea d-tale. Dar
 „ pentru că mi'ai făcut onoare a veni să mă întreb de ce nu mă
 „ mișcu, ecă proba cea mai bună că nu stai cu mâinile în sân,
 „ ci lucrezi și eu cu amicii mei!“ Și'i citi proclamația. D-na Bă-
 „ lăcenu rămase uimită, apoi se sculă și, îmbrățișând pe He-
 „ liade, îi duse : „N'am auzit de la cei-l-alți ce au de la d-ta.
 „ Acum pricep de ce nu te aduni cu dânsii. Deosebirea este
 „ mare ; Dumnezeu să'ți ajute ! Așa mai înțeleg și eu că se
 „ poate face o revoluție cu speranțe de isbit.“

Apoi manuscrisul d-nului Grădiștenu urmădă :

„ Între acestea Tell fu bănuț de Vodă Bibescu ; se aduse în
 București și, grație intervenției lui Banov, un ofițer muscal
 rămas în țară și înrudit cu Bibescu, fu liberat și nedat în jude-
 cată. Cu ocaziunea acăsta, Tell vădu pe Heliade, se înțelese cu
 dânsul, și apoi se duse la comitetul de la Mavru să îndemno
 pe amicii săi să se unescă cu Heliade, spundu-le că fără dânsul
 nu se poate face vre-o mișcare. . . . Nicolae Golescu fu în
 sărcinat să vedă pe Grigorie Scarlat Grădiștenu și prin acesta
 să caute a întelni pe Heliade. Grădiștenu duse Golescului că-
 de va fi să se facă înțelegere între frații Golesci și alții ca dânsii,
 promite a interveni. Dar dacă cred că Heliade și amicii lui vor
 consimți să facă cauză comună cu cei afiliați cu sufletul și cu
 nima la comitetul muscălesc, se încelă, pentru că amicii lui
 Heliade, și el chiar, nu vor admite nici o dată programa comi-
 tetului aceluia. Aș lucrat și lucrădă în contra ei. Golescu pro-
 mise că el și frații lui nu vor fi cu omenii de rea credință, și
 că dacă programa lui Heliade va fi mai bună și mai românească,
 ei vor admite-o și vor rumpe cu cei-l-alți. Grădiștenu duse chiar
 în ziua aceea pe N. Golescu la Heliade. Ca să nu fie văduț de
 omenii politici cari mișuiau împrejurul casei lui Heliade, apu-
 cară spre Plumbuita, și apoi peste câmp se apropiară de casă,
 și când se incredințară că despre partea aceea nu era nimeni,
 săriră peste împrejmuirea grădinei și intrară. Heliade nu se sfi
 să spuie Golescului că el și amicii lui prepară o mișcare și că
 sunt gata a o începe ; dar că diferența între vederile și princ-
 ipiile lor și ale acelor ce se adună la Mavru care își iau inspirați-
 nile lor de la Duhamel, este așa de mare, în cât el crede că nu
 se poate face înțelegere sinceră „D-ta, adaoșe Heliade, și frații
 d-tale veți primi programa noastră, dar cei-l-alți se vor face nu-

mai c o o primesc u. N. Golescu rug a pe Heliade s a m erg a cu d ensul s a ved a pe unii din alilor; dar el se scus a c o este f ort e ocupat  i rug a la r endul s eu pe Golescu s a vi a la d ensul cu frate-s eu Stefan  i le va spune cum întelege el s a se fac a Mişcarea.

„A doua  i s au a treia  i—nu'mi aducți bine aminte.—Stefan  i Nicolae Golescu se duser o la Heliade,  i acesta le citi programa sa. Golescii s arutar o pe Heliade  i jurar o c o nici ei nu vor face vre-o mişcare cu alt a program a. Se hot ari  iua c and s a cit esc a Heliade programa constituţional a în adunare general a,  i la ora fixat a Heliade se duse la Golescii ca s a m erg a cu d ensii la adunare. Aci, unii din membri— i n'avem nevoie s a'i numim—se  ncercar o s a fac a obiecţiuni  i s a cer a schimb ari. Heliade le declar a c o acea program a fiind facut a dup o dorinţele amicilor s ei, el nu p ote schimba o iot a m acar; c o despre ac esta vestise pe fraţii Golesci,  i c o numai în pu'erea asigur arei ce dedeser o acestia c o  i ei nu vor admite alt a program a, amicii sel au consimţit s a'l lase a veni la adunarea aceea. Stefan  i Nicolae Golescii o t aiar o scurt declar and c o de nu se va încuviinţa programa ce se citi, ei se retrag. Se puse la vot programa  i fu primit a în unanimitate.“

 ntre afirmaţiunile d-nilor Ghica  i Tocilescul, adic o ale Pasiunii  i Ignoranţei,  i probele ce culegem din naraţiunile d-nilor Gr adiştenu  i Ruc ar enu, elevi ai sc olei din care a eşit acea generaţiune care, prin virtuţile ei, a r adical Rom ania unde se afl a, nu mai st am la  ndoial a.

Unul istoric u, ca s a merite numele ce'l p ort a,  i trebuie trei lucruri, între altele: s a fac a studiul ad uncl asupra faptelor ce nar e a; s a posede cultul adev erului; s a aib a stima de sine. Dac a istoricul nu posed a cultul adev erului,  i despre cele ce scrie n'are de c at idei superficiale, devine un fac etor de legende; dac a  i lipsese stima de sine, ajunge o marf a de v en are. Omul care se stim a, nu minte, nu se vinde.

Are d. Tocilescu vre- una din cualit aţiunile morale trebuitore unul istoric u?

Ca s a ne  ncredinţ am cine  i ce este omul care vrea s a acredite e c o Programa de la 1848 nu e opera lui Heliade, reproducem urm atorele aprecieri despre d ensul, ale  iarului *Adev erul* de la 27 August 1889.

Et e cum se exprim a acest organ:

„Avem dinaintea n ostr a o broşur a purt and titlul *Istoria Rom an a*, cu naraţiuni,  ntreb ari  i resumate.—Editur a prescurtat a pentru sc olele primare de ambele sexe de *Gr. G. Tocilescu*, profesor la Universitate.

„Cine-va ar pute crede după acestu frumos și pompos titlu, mai cu sēmă după numele autorului și calitatea sa de profesor la Universitate, cō acēstă carte didactică trebuie să fie cea mai desăvērșită pentru a creșee pe copiii nostri la căldura iubirei de patrie.

„Amară înșelăciune !

„Tōtă cartea nu este alt-ceva de cătū o completă falsificare a istoriei trecute și cea mai sfruntată lingușire pentru Dinastia actuală. Cōci, din 160 pagine care o compune, 30 sūntū consacrate Regelui Carol și restul de 130 pentru tōte vēcūrile din trecut.

„Suntem siliți a releva un singur paragraf din scārbōsele lingușiri ale d-nului profesor universitar Gr. Tocilescu, fără voia noastră, numai și numai spre a'l denunța țerei, ca un om periculos care, profitând de situațiunea sa, caută să infiltreze în mintea tinerilor generațiunii cele mai omoritoare dintre vișuri : „lingușirea și minciuna.

„D. Tocilescu atribuie fără cea mai mică rușine Regelui, cō : „a făcutū totū ce 'l-a statū prin putință pentru desvoltarea puterilor morale și materiale ale țerei, pentru rădicarea bisericeii române, răspândirea învățămētului în tōte clasele, introducerea unei justiții și administrațiunii bune, a ordinii și economiei în „finanțe, pentru îmbunătățirea agriculturii, înmulțirea căilor de „comunicațiune și înființarea institutelor de credit, pentru organizarea în tine a armatei.“

„Se pōte mai mari neadevēruri de căt acestea ?

„Tēra scie cō biserica noastră a decădūt și cō biserica papistașă s'a rădicat ;

„Învētāmētul publicū a decădūt, după propria mărturisire a d-nului Sturza, fost ministru al școlilor ;

„Justiția se scie cu prisos cō pe inocenți 'l-a pus în temniță ; iar pe tilhari și omoritori, cari se închină Palatului, îi lasă liberi ;

„Administrația, declarațiunile M. S. cōtre veterinarul neamțu, Freytagū, este cea mai pipăită dovadă de cum a regulat' o Regele ;

„Ordinea și economia în finanțe este încaile de pomină, datorăm nemților aprōpe un miliard ;

„Îmbunătățirea agriculturii s'a manifestat prin răpirea celor două-spre-dece mari moșii ale țerei ;

„Căile de comunicație, lui Strusberg și lui tata Ambron să le trăiască memoria spre večnica pomenire a „căilor de călătoria banilor romănesci în pungile nemțesci“ ;

„Institutele de creditū pune vērful celor-l-alte și

„Cāt despre armată, mulțumită lui Dumneșeu, cō ea este com-

pusă piñó ađi numai din români neaoși și nu credem ca vre-unul să fie mândru pentru alt cuvânt, de câtú pentru cõ este Român.

„Ne oprim la acestú paragraf din scrierea d-lui Tocilescu și trecem la partea comercială a lucrului, asupra căreia atragem atențiunea d-lui ministru al Cultelor. D-nul Tocilescu și-a permis să pue pe scõrța cărții sale data anului 1890, cu scopul de sigur spre a și atrage mușterii falsificând data aparițiunii cărții.

„Dacă un profesor universitar face ast-fel de comerciú, ne întrebăm cu grõză, ce póte învăța copiii de la el?

„Români! băgați de sémă ca nu cum-va copiii vostri să se otrăvESCă citind cartea d-lui Tocilescu.“

Ce temeiu se póte pune pe aserțiunile unui om care falsifică, sub ochii tuturilor, istoria contimpurană a țerei, cu cea mai struntată nerușinare?

Am luat parte activă în Mișcarea de la 1848; am fost internat la Brussa împreună cu Radu și Alexandru, frații lui Ștefan și Nicolae cu Goleșci, venerabilul preot Radu Șapcă, cu d. Gr. Zosima, Nestorul emigraților din Brussa, cum și cu alți Români; m'am aflat în relații cu toți corifeii Revoluției noastre. De la acele evenimente memorabile sînt patru-șeci de ani trecuți, și în acest îndelungú timp, pe nimeni, piñó la publicarea de acum doi trei ani a unora din scrierile d-lui Ion Ghica, n'am auđit tágăduindu-so lui Heliade paternitatea programei Mișcării; d. Ghica numai s'a găsit ca, între frumoșele și mult gustatele d-sale povesti, să ne spună și pe această, tot atât de adevărată ca și basmul cu slugerul Matak ¹⁾.

D-nul Gr. Grădisténu, al cărui cult pentru adevăr esto dus piñó la extrem, și Nicolae Rucărénu un stoicú, spun cõ autorul proclamației este Heliade. Chiar Radu și Alexandru frații Goleșci, amicii lui Nicolae Bălcescu, Alexandru Zanne amicul d-lui Ion Ghica, și alții, pe care în diferite rënduri în conversațiunile noastre i-am auđit glumind asupra unora din termenii

1). Despre acest Matak, citim în *Adevărul* de la 30 Martiú 1891, următõrea scrișore desminșetõre a d-nei Elena Ciocárdia, născută Matak:

„In numérul stimabilului d-tale ziar de la 27 Martiú, (reproduceșii o poveste de d. Ion Ghica) sub titlul: *Moravuri de altă dată* (în care) se pomenesce între altele de slugerul Matak cõ ar fi fost vëndut în glumă, etc....

„Am onõre a vë comunica, domnule redactor, cõ pe timpul de care tratéză (acel basmă), părintele meú Matak n'a fost sluger, avënd rangul de paharnicú și funcțiunea de Armas-mare, și n'a fost subiectul unei asemenea farse. Na póte fi nici confusiune de persónă, de õre-ce pe acel timp nu esista de cât un singur Matak în țeră la noi...“

programei Mișcării, recunosceau că este opera lui Heliade. Asupra cuvântului de ordine: *Respect către persoane*, ei făceau glume: când unii dintr'ensii întâlneau pe strădele strimte ale vechiei reședințe a Sultanilor asini încărcăți cu materiale, și trebuia să se dea la o parte, strigau: *Respect la persoane*. Enunțierii ca cea următoare: *Folose generale fără paguba nimenui*, partizanii d-nului Ghica și ai lui Bălcescu le găsea absurd. Ridiculau opera și voia să o discrediteze, dar nu tăgăduiau pe autor.

Programa de la 48, aducând aminte vechiul adagiu român: *Bună țără, rea tocmelă*, spune că Mișcarea se face spre a schimba tocmela. Acest cuvânt, rămas de atunci proverbial, totă țără știe că s'a dis de Heliade. De câte ori n'am auzit, în deosebite părți ale Țerei vorbindu-se: „Bine a dis Heliade: *Bună țără, rea tocmelă!*“

Este dar de totă lumea cunoscut că Constituția, care a venit să schimbe tocmela, este opera lui Heliade.

Bălcescu care în numeroșele sale scrisori publicate de d. Ion Ghica, nu uită a menționa tot ce el a lucrat ca om al Mișcării, nu spune nicăiri că proclamația de principii ar fi fapta sa sau a Comisiunii executive din care el a făcut parte. D. Alexandru Odobescu, care a scris prefața la *Istoria Românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*, enumără toate scrierile lui Bălcescu de la 1848 pînă la mărtea sa, și între aceste scrieri nu amintesc nimic despre Programa constituțională, care în sine este o operă însemnată. Scrisorile lui Alexandru G. Golescu, colegul lui Bălcescu din Comisia executivă, iar nu atribuie acestei comisii lucrarea Programei, ale cărei principii au dobândit dreptul de cetate la Islaz pe pământul Olteniei în ziua de 9/21 Iunie 1848.

O întrebare d-nilor Ghica și Tocilescu:

În toate scrierile publicate de la 1859 încôce, Heliade a spus în gura mare ca să-l auză voitorii lui de bine și mai ales voitorii lui de rău, Ghicii și Tocilescii, că Constituția marelui Mișcării române este opera sa; că ea n'a eșit nici din Comitetul revoluționar ce se aduna la Mavru generalul muscălesc, nici din Comisia executivă a aceluși Comitet, ci din casa sa de la Obor; că Comitetul revoluționar avea și el programa sa, care coprindea principii diametralmente opuse; și Heliade a trăit pînă la 1874. De ce în timp de mai mult de două-deci de ani, cât s'a aflat el în viață, d-nii Ghica și Tocilescu au tăcut ca pescii? De ce n'au protestat, de ce n'au desmințit atunci? De ce în timpul acela n'au scris cele ce înaintădă astăzi după trei decenii de la prima publicare a scrierilor lui Heliade, și după șese-

spre-dece ani de la mórtea sa dacá programa constituțională era opera Comisiei executive? D-nul Ghica scie cö cine tace recunöscö. Astăzi Heliade a trecut dintre cei vii, și resbelul ce i se face e neomenos, pentru cö el nu mai pôte răspunde. Și când resbelul are de țintă o spoliare, è și scárbos. Se întemplă unor morți cö după ce au fost coboriți în sepulceru, sunt desgropați și jáfuiți de vestmintele lor, singura avere ce le mai rămăsese după mörte. Heliade a avut sórta acestora. Același lucrul s'a întemplat lui Alecu Russu care a fost jáfuit de poema sa: *Cântarea României*, în favörea tot a lui Nicolae Bălcescu, de același d. Ghica.

O! lăcomiä omenescä! O! urä implacabilä, care nu uiți pe adversari nici după a lor mörte!

Și d-nul Ion Ghica, și regretatul Nicolae Bălcescu, posedä destule opere meritorii spre a nu mai fi avut trebuință de producțiunile altora. Fapte ca acestea din partea unor bărbați, pentru care țera n'ar trebui să aibä de cât admirație, sunt deplorable

Cu töte sfortările fostilor membri din Comisia executivä de a și apropria bunul altora, Istoria, nu cea fäuritä de d. Tocilescu, ci cea nepärtinitöre, va conserva printre seculi lui Alecu Russu poema sa *Cântarea României*, și lui Heliade opera sa *Programa Constituțională* de la 48, operä inceputä de Heliade cu Constantin Golescu în *Societatea literarä* și continuatä cu Iön Câmpinönu în *Societatea Filarmonicä*, pe când d-lor Iön Ghica și Nicolae Bălcescu nu le venise timpul a se ocupa de destinele țerei, iar d. Tocilescu nu eșise äncö din Nirvana¹⁾.

Din *Societatea literarä*, eși *Societatea secretä* ai cärii primii membri furö: Constantin Golescu, Iön Heliade și Stanciu Cäpëtinönu. După mörtea sa, Constantin Golescu fu înlocuit cu Iön Câmpinönu²⁾. Ideile și principiile susținute și propagate de membrii acestei Societäți, care în urmă fu sporitä cu boierii români, erau: I. Cäderea protectoratului esclusiv al Rusiei, și garanția colectivä a Puterilor Europei; II. Egalitatea tuturilor Românilor înaintea legii; III. Emanciparea Țiganilor; IV. Contribuțiune generalä; V. Responsabilitatea ministrilor; VI. Libertatea tiparului; VII. Regenerarea și respectul tractatelor cu Turcia; VIII. Instrucție generalä gratuitä și integralä a fiilor României; IX. Emanciparea mönästirilor inchinate; X. Confederație cu Moldovenii și alți popoli vecini, respectându-se autonomia fiä-cäruia;

¹⁾ Issachar, pag. 62, 63, 77—79. ²⁾ 78. ³⁾ 86.

XI. (Articol pivotal), spre punerea în lucrare a acestor principii, ordine, tact, timpul necesar și prudența ¹⁾.

Ore nu aiurédă d. Tocilescu când ȳice cō principiile de mai sus sunt produsul minții lui Nicolae Bălcescu și colegilor lui d n Comisia executivă? Omul acesta, care a scris Istoria Daciei înainte de Romani și ne spune ce s'a întemplat pe atunci, nu scie ce s'a petrecut în România înainte de 48! Și se numesc istoricū! El ia cu o îndrăsnélă ne mai pomenit de temerară frumōsele și romānescile principii ale *Societății secrete* elaborate de Heliadū, Cāmpineni, Filipesci, Cantacuzinesci, Bălăcenii și alții, și le face *peșkeș* lui Bălcescu și d-lui Iōn Ghica, care au alte merite de cât acesta! Dar pelița acestui lacheū al Palatului și adulator al ōmenilor de la putere sau cari crede dēnsul cō vor ajunge la putere, ē de tovar!

În *Issachar*, pagina 107, Heliade intrēbă pe fostii membri ai Comitetului revoluționar: „Care principii de la 48 susțineți și „profesați? Pe cele din Constituția proclamată la Islaz?—Ănsē „când ați lucrat la dēsele? Când nu le-ați combătut, parodiat, „paralisat și degenerat și în țeră și în străinătate? Când ați „fost amicii celor ce le-au elaborat, le-au profesat, le-au proclamat și susținut și conservat?“

Și în *Biblice*, pagina 67, ȳice: „De la 1848 închidēndu-mi-se arena literară cu închiderea *Curierului Român*, fui aruncat în arena politică. Devisa mea fu: „*Urēscū Tirania—Mi-e frică de Anarchiă!*“ În contra Tiraniei ce abhoram, proclamai libertatea prin pace: „Pace voē! Libertate voē!“ În contra Anarchiei opusei ordinea: „Respect la persōne, respect la proprietate.“ În contra nedreptății și violenței opusei justiția ca echilibru între condiții: „Nedrept este ca cei mai pușini se împile pe cei „mai mulți; violent ănsē este ca cei mai mulți să împile pe „cei mai pușini.“ Una era abus de inteligență, alta abus de forță. Prin aceste principii, spre a dērăpēna și tirania și anarchia, mē sculai contra protectoratului exclusiv al Rusiei, cōci de la dēnsul venia și tirania și anarchia; de la dēnsul și împilarea nepedopsită a Romāno-fanarioților, și *zaverele* ipsilantice, și cūsusi programele incendiare și comuniste de la 1848. Așa strigai, și strigai cū singur: Jos protectoratul abusiv al Rusiei, și chie-mai de arbitru pe Franța, Englitera și Germania dinpreună cu Turcia.“

Acestea le-a scris și le-a publicat Heliade pe la 1863, în fața țerei și a amicilor și inamicilor sei: *Echilibrul între antithese, Biblicele, Diversele* sunt de față spre a atesta acēsta. Și ce au

1) *Issachar*, pag. 63.

făcut adversarii lui Heliado? — Nici unul n'a negat lucruri cunoscută de întreaga generațiune ce a luat parte la evenimentele de la 1848. Țnsuși d-nii Ghica și Tocilescu, cu toate îndrăsnelile d-lor au rămas muți cât a trăit Heliado. Și dacă vorbesc astăzi, sunt destul de inteligenți ca să știe că cu o flăcă nu se face primăveră: cu un manual de scârbăse platitudini ale d-nului Tocilescu, nu se poate acredita o năprasnică, nerușinată minciună; dar cunosc d-lor iară adagiul că „un netrebnic aruncă o piatră în apă, și o mie de înțelepți nu o pot scote.”

Dacă Nicolae Bălcescu și Al. G. Golescu ar fi în viață, suntem siguri că ar desaproba fapta necalificabilă a colegului lor din Comisia executivă, d-nu Ghica. Clio, ar da foc lăzii ei cu pergamente, vedându-le descreditate și batjocorite de un fiu nedemn ca d. Tocilescu, al cărui cult pentru adevăr este egal cu un zero colosal. Lingușirea și Minciuna, ete cultul omului acesta.

Dămine Sânto! Dacă Istoria contimpurană este așa de măltratată, ce trebuie să fiă de Istoria antică pe mâinile unor asemenea spahii ai condeiului!

ERRARE HUMANUM EST.

În luptele sale literare și politice, Heliado a avut mai multe feluri de inamici. Pedanții și descreerații, demagogii și anarchiștii, theocapili și atheii, czarismul și caiserismul nu l-au dat pace cât a trăit. Pedanții, mai cu seamă, care se sforțdă să conserve și să re'nviețe în vorbire cuvinte străine introduse și lăsate de inși, spre a ține limba în stare de gergă și a o împedica de a deveni limba unitară a tuturilor Românilor, nu l-au iertat nici după moarte. Există însă un soi de omni care, fără a l fi dușman, l-au făcut din *rățecire* nedreptatea ce inamicii sel l-au prodigat din invidie. Acestia sunt **indiferenții**. Nu l invinovățim: *errare humanum est*, dar nici nu l scusăm. Omul indiferent, ne fiind dominat nici de ură nici de iubire, este incapabil de a comite răul din calcul, dar nu e scutit de a l face din ușurință. Ne având nici simpatii, nici antipatii, nu se interesdă a cerceta de toate părțile subiectele pe care le tractdă și, dintr'ăcestă lipsă de cercetare, judecata lui e supusă rățecirei, erorii.

Apoi erorea, de și involontară, face tot atâta rău ca și calomnia, și cel ce o comite este un fel de zoil fără scirea lui.

O asemenea eroré venim să distrugem astăzi.

Dupó evenimentele de la 1848, Heliade fu însărcinat de emigrați să pledeze cauza țerei la tribunalul Europei prin scrieri proprii a lumina opiniunea publică. Pentru tipărirea și răspândirea acestor scrieri însă, trebuiau bani. Români internați la Brussa subscriseró o contribuțiune lunară spre acest scop și produsul ei îl incredințaró bărbatului căruia i se dedese misiunea a apăra Mișcarea și a susține drepturile țerei inaintea Cabinetelor ce se inspiraú de dreptate.

Despre întrebuintarea sumelor ce primia, Heliade da compturi, de și nu i se cereau, părerea lui fiind cò tot omul ce mănuieste banii publici e dator a da socotelă de ei.

Aceste compturi de care tratédă multe din scrisorile din exil ale sale, au avut nefericirea să impresioneze defavorabil pe unii ómeni din specia indiferenților, care, în înțelepciunea lor, au găsit cò ele trádédă un defect al autorului lor: *marea sa preocupare de bani.*

Preocupare de bani! Pentru cine?

Éte ceea ce n'ar sci să răspundă aceia ce n'au vădut în scrisorile lui Heliade de cât compturi.

Ómenii acestia, nu fără cultură, au foiletat scrisorile părintelui literaturii române, și ceea ce 'i-a impresionat mai mult au fost socotelile. Alt-ceva mai bun n'au găsit în ele Din învătămentele filosofice, politice, morale, religióse, nu le-au rămas nimic în minte; ei au trecut peste ceea ce e instructivú în epistolile lui Heliade și s'au arestat la compturi. Ast-fel muscele trecú peste florile odorifere și cad pe locurile comune. Și unii din acesti ómeni sunt conducători de institute ale Instrucțiunii publice! Intr'o carte pe care o are sub ochi, cineva trecé peste banalități și nu notédă de cât o frasă frumoasă, o maximă folositoare, o idee mare sau generósa. Și omul este ca o carte. Mircea-cel-Betrán, Stefan-cel-Mare, Michaiú Bravul au avut și ei defecte, dar posteritatea nu se uită de cât la calitățile lor: cu faptele lor miraculoase se laudă și le iaú de exemplu.

Prea multă preocupare de bani!

Dar care din emigrați nu avea această preocupare?

Cităm din scrierea d-nului Ión Ghica intitulată: *Amintiri din Pribégia după 1848*, următoarele:

Alexandru G. Golescú către d. Ión Ghica. — Cum să punem în lucrare planurile nóstre când n'avem bani?... Să trimitem ómeni în țeră a aduna bani (pag. 82.83).

Cinci sute galbeni pe care 'i-am adăstat n'au venit, și de ar veni, ce să facem cu ei mai întâiu? Abia ar ajunge pentru cheltuielile ce le-am făcut pînă aici. Ne trebuie cel puțin 2000 # pentru publicitate și altele [p. 95]

Am văzut pe Ubicini; ne-ar fi de mare ajutor, dar trebuie bani [p. 102].

E timpul ca să facem ceva, dar n'avem bani. În al d-tale *compte-rendu*, am observat *nepotriviri*, ca să nu zică alt-fel (p. 762. Ser. 4).

Nicolae Golescu către Soleiman-Pașa.. Alergü către Excelenția-Ta ca un fiu către părintele său, a'ți spune starea critică în care mă aflu împreună cu toți compatrioții mei ce locuim Parisul. Suntem fără bani și expuși a fi închiși (pentru datorii). Te rugăm să mijlocesci la guvernul Majestății Sale Sultanului să ne împrumute pe aceia din noi care avem moșii în țără, cu o sumă cât va crede; iar pentru acei ce nu au stare, să facă cu densii un *act de pietate* trimițându-le atât cât să se potă nutri. (p. 203, 204).

Nicolae Bălcescu către d. Ión Ghica. Văd că treci în socoteli pe sîma mea **banii** ce 'm-ai dat mie și lui Balăcenu. *C'est donner gain de cause à nos ennemis* ca să zică că ne-am înțeles ca să oprim **banii** pe sîmă-ne. . . . Gîndesce-te *cum s'o potrivim*; căci eu socotesc că Comisia numită (de emigrați) *ne va cere socotela* de întrebuițarea **banilor**. Tu trebuie să arăți că **banii** acestia 'ai depus în Casa Emigrației de aci, și că 'i-ai întrebuițat cum ai socotit folositor (p. 432).

De ce nu cauți a dobîndi *ceva parale* de la Turci? Stavila cea mare la toate lucrările noastre e **banii**. *Acela care va căpeta bani pentru cauză, îi va face cea mai mare slujbă* (p. 436).

Tu ești tare gata a face planuri fără a te gîndi că pentru executarea lor trebuiesc **bani**. Cum să'i căpătăm? Altmintrelea toate sunt de prisos, și de geaba a mai încerca întreprinderi. (p. 459)

Socotela o voi înfățișa mâine. Am fost și sunt contra ideii de a tipări atâtea socoteli, căci cu acesta nu putem de cât a ne face rău. (p. 464).

Cînd ași pute să tragü pe Tudoriță Balș incoa, l'ași sili să ne fie de folos, cum și a'l face să dea **bani**. (p. 467).

Nu 'ți am trimis încă **socotela** subscrisă, din pricină că Du. mitru Brătianu radică óre-care obiecțiunii sece. *Hîrtia însé n'a eșit din mîna mea*. (p. 492).

Voi să vedem ce mai putem face cu Moldovenii, și de la cine putem scóte *ceva bani*. (p. 582).

Nu m'ai trimis **banî**; lipsa m'a oprit de a zori tipărirea cărții (p. 507).

"Ţi-am spus de mai multe ori cõ *alt mijloc* ca să trăim n'ave^m de cât de la Turci. Sã căpătăm cu împrumutare, *dacă nu alt-fel*. Goleşciî au făcut propunere la guvernul turcesc şi nu le-a dat nici un răspuns. Altmintrelea nu putem nici a mai trăi. Caută a ne scõte din nevoe. Moldovenii au făgăduit şi n'au făcut nimic. (p. 533, 534).

Sunt trei luni de zile de când în tõte scrisorile tale citescõ acestã frasă: „Ţi trimit prin postã **banî**“ şi **banî** nu mai ved. (p. 537).

Eû ved cõ este peste putință a organisa ceva şi a face ceva cu õmeni (ca Rosetti, Voinescu, şi alții) pãtimaşi şi invidioşi în mediocritatea lor. Aveau dorința de a călători la Londra şi *puşeserõ ochii pe 4000 lei* trimişi din Brussa cu o destinațiune specialã. Nu le-am dat, şi au început a ne injura, pe mine şi pe tine, pe façã şi pe din dos (p. 566).

D-nul Ion Ghica către Nicolae Bãlcescu.—Romãniî de la Brussa sũnt *seci de tot*. Le-am propus să contribue, şi mi-au rãspuns cum cõ mai înteu să le spun ce am de gõnd să facu cu **banii** ce'i vor da, dacã acca cheltuiaia e de folos. Aşa dar *i-am lãsat dracului* (p. 345).

Din acestã corespondență, vedem cõ *preocupaşi de banî* au fost toți emigrații, dar corect şi curat mai mult de cât toți a fost Heliade, cõci el a venit cu socoteli fãrõ să i se cerã, când adversarii sãi n'au voit să le dea chiar când li s'a cerut.

Şi cu tõte acestea, õmenilor epocel, õnsuşi celor mai nepãtimaşi, impresiunea deplorabilã au făcut'o nu cei ce s'au opus a da socoteli, ci cei ce le-au dat; nu cei necurați, ci cei candidi; nu cei ce închinã lui Beel-Zebuth şi tutulor cetelor lui pe cei ce cer compt de întrebuintarea banilor lor, ci pe cei ce recunoscõ contributorilor dreptul de a sci ce se face cu obolul lor!

Ce timpuri şi ce õmeni!

O generațiune care nu'şi dã sãma de lucrurile despre care vorbescõ, fiind-cõ nu le-a studiat, e o generațiune de mediocritãti, o generațiune care prin nesciință hulesce Christi şi glorificã pe Barabî.

Posteritatea va fi mai drãptã.

Preocuparea de banî a lui Heliade ca şi a tutulor emigrațiilor nu cobõrã pe accia ce au acestã preocupare când nu e pentru ei ci pentru a putã pleda cauza Ţerei în strãinãtate, ci 'i

inaltă. Ei au cerșit nu ca să trăiască denses, ci spre a face să existe Națiunea, susținându-i în străinătate drepturile cu spese costisitoare.

Petre Eremitul cerșia de la Puterile creștine liberarea sântului Mormânt.

Daniel cerșia desrobirea Neamului său captiv în Babilonia.

Promeltheu fura focul ceresc și spre a însufleți pe omeni.

Degradate și criminale ființe, după omenii epocii, toți acești cerșitori și furi sublimi!

Heliade în totă viața sa a fost ca unul din acestia.

La 1846, el, voind a da națiunii o *Biblioteca universală*, adresă Românilor următorul apel:

„De vre-o douăzeci de ani începuse să se audă în totă România *Literatură*; mai înainte nici înțelesul nu-i era cunoscut; însă ce avem în comparație cu alte neamuri? Unde ne sunt cărțile? Care ne sunt maistrii, ca să potă eși discipolii? — Maistrii Românilor fură Grecii; maistrii Europei fură Grecii, Romanii, Italianii, Francesii, Spaniolii, Germanii, Englezii — Înțelegem noi limba lor? sau făcându-i-am ca ei să ne vorbească în limba noastră?

„A înțelege o nație mai multe limbe este mai anevoie; a se traduce mai mulți și varii autori într-o limbă este mai puțin; și acesta din urmă mi-am propus eu, cugetând a da națiunii un început de *Bibliotheca universală*.

„Cu traducția autorilor (neamurilor luminate) limba noastră, trecând prin toate domeniile cunoștințelor umane, exprimând ideile tuturor scriitorilor celebri, va legiuri vorbe, fraze și expresiuni, se va lăți și întinde în toate laturile orizontului științei și, făcându-se capabilă a exprima orice cugetare, va deveni limba viitorului României și se va înfățișa splendidă și radiasă literaturii naționale.

„Va întreba însă cine-va: Bine, întreprinderea este bună și mare, poate; spre împlinirea ei însă e necesitate de mari spese. unde sunt fondurile? — Fonduriile întreprinzătorului sunt și au fost în tot-d'a-una în inimile bine-cugetătorilor Români. O dată era mai puțin să cugete bine, acum sunt mai mulți. Acestia știu să judece; vor apărui întreprinderea și vor alerga spre aducerea ei la îndeplinire. Generositatea lor o va judeca posteritatea.

„Voiu deschide o subscripție de câte zece împărătesci pe an; voiu da pentru acești zece împărătesci câte 21 volume; voiu ruga pe d-nii abonați a se subscrie pe cinci ani, ca să

potă eși cel puțin autorii anticiei clasice. **Voiu mendica, ca să
diciu ast-fel, luminarea și mântuirea Națiunii.**“

Daca Heliade a mendicat pentru mântuirea neamului său, pentru sine, pe sēma sa n'a cerut și n'a primit de la nimeni nimicū. 'I s'a oferit onoruri, avere, de cei ce au voit să'l cāstige pentru cauza lor, și le a respins cu desdemn.

Memoriile inedite ale d-lui Grădiștēnu narēdă un fapt care rēspunde indestul clevetirilor de soiul celor de mai sus, proferate de nesciință la adresa unui bărbat, a cărui desinteresare de sine a mers pînă la abnegațiō. Etē ce citim :

„Propaganda aprinsă ce facea Heliade (la 1848) în contra comitetului format de Duhamel, impedia silințele acestuia. Ele se zădărniceau pe totă ziua. Mișcarea, sau mai bine zis zăvera, ce voia să facă nu avea rēsunset în țēră. Mavri, rusolatril, il' incredințaserō cō lucrul era lesne, și el vedea cō nu merge înainte. Care să fiā cauza? Dubamel voi să afle, și se convinsese cō ōmenii sei n'aveau trecere de cāt pe la nemulțumiți și pe la derbedei. Neguțatorii, partea sântōsă a țerei, junimea din scōle, proprietarii mari și mici cāți nu erau Romāno-Fanarioti, ei curați Romāni, le intorceau spatele și, prin mahalale, mulți din propagandistii lui fuseserō huiduiți și dați în brānci pe ușā afarō. Cātō, dar, să puā māna pe vre-un om cu vedā printre neguțatori și prin cele-l-alte clase neinfedate politicei muscălesci. I-se spuse cō Heliade e cauza pedicelor ce intēpinā propaganda comitetului seū; cō facea și el alta în contra Mișcării plānuite de dēnsul. și cō piața și ōmenii cum se cade aveau mare considerațiune pentru el.

„Se duse atunci la Bibescu și' spuse cō Heliade uneltesce să turbare liniștea țerei și urdesce o revoluțiune. Ceru să se facă perchisiție la dēnsul și să se arestece. Bibescu numi o comisiune compusă din Ion Manu și Mandolache Arghiropolo, și dete ordin să se calce casa lui Heliade. Duhamel chemă pe Ion Manu și' l' însărcinā să sperie cāt se va putē mai mult pe Heliade și, în cele din urmă, să se silēscā a'l cumpēra. II dete spre acest sfērșit și o sumā mare de bani. Unii spuneaū 12 mii de galbeni. Comisiunea calcā casa, făcu perchisițiunile putin-ciōse și neputinciōse și, neputēnd afla nimicū contra lui Heliade, Arghiropolo inceptu a'l amenința cu totā urgia Impēratului Nicolae. Incredințāndu-se ānsē cō amenințārile nu pot prinde, lāsā pe Iancu Manu, și el se retrase. Manu încercō atunci mijlocul propus de Duhamel. Heliado se rēsvrāti și dise : „De ai găsit la mine probe de conspirator, fă'ți datoria; acest

„drept îl ai astăzi în casa mea. Dar să mă crezi de om de
 „nimică și să cutezi de a mă cumpăra ca să devii instrumen-
 „tul celui ce complotă în contra existenței țerei mele, oh!
 „cocône Iancule, asta e pră mult și ăst drept nu ți'l dau. Sciū
 „ănsă cō esti poruncit de alții ca să'mi faci a'este propunerii;
 „aceia nu mă cunoscū, dar d-ta, care ai trăit din copilărie cu
 „mine, de ce să te încarci cu asemenea misiune. Era mai
 „demnă de coconul Mandolache Arghiroș olo. Nu te poftescū să
 „eși din casa mea, după cum ași avé tot dreptul. Imi place să
 „cred încă cō n'ai avut un minut ideea cō mă vei puté cum-
 „păra Du-te, dragul mēu, și spune lui Duhamel cō nu pentru
 „prima oră mi s'a făcut asemenea propunerii de stăpănul lui,
 „și dacă el n'are sciința de astea, să întrobe la Consulatul mu-
 „scălescū. Nu sunt om de desordine, nu conspir; dar dacă Rusia
 „se va încerca să faci în țēră vre-o mișcare, precum sciū cō
 „uneltesce una, atunci voiți face și eu alta în contra ei cu
 „Romănașii mei!“

„Manu duse lui Duhamel răspunsul lui Heliade, și raportă
 Bibescului despre rezultatul nul al cercetărilor facute. Gene-
 ralul muscal ceru de la Vodă-Bibescu depărtarea lui Heliade din
 țēră. Bibescu îi răspuse cō dacă Excelența Sa are probe de
 culpabilitatea lui Heliade și dacă, prin urmare, câte'i spune crede
 cō sunt adevărate, îl va da în judecată ca sa fiă pedepsit după
 lege, iar a'l depărta din țēră fără a fi judecat, s'ar întărta
 spiritele și mai mult și s'ar comite o nedreptate, Duhamel se
 făcu focū auzind de darea în judecată: judecata ar fi dat pe
 față și uneltirile lui, și, fiind cō nu era el de surda general
 muscal și trimisul Impăratului Nicolae, bātu din picior și ceru
 să se depărteze Heliade cât mai curēnd din țēră. Bibescu pofti
 la masă pe P. Poenaru, pe Simion Marcovici, pe alți profesori
 și pe Heliade. Din una în alta le duse cō lumea este îngrijată
 de aprinderea ce se vede în spirite și mai ales între junimea
 din scōle; cō astă observațiune i s'a făcut și de generalul Du-
 hamel și cō este de datorria profesorilor a calma spiritele sco-
 larilor și a le inspira simțiminte de ordine și pace. Îi poftesc
 dar a priveghia junimea și a lua măsurile cuviințioase. Apoi a-
 dresându-so către Heliade: „Cer și de la d-ta, domnule He-
 „liade, îl duse, aceeași purtare ca de la unul care, prin profe-
 „siunea d-tale de publicist, esti în contact cu junimea și cu
 „partea cea mai mare și mai matură din societate. Relațiile
 „d-tale intime cu neguțătorii și cu masa proprietarilor, te
 „pun în pozițiune a lucra cu folos spre mēntinerea bunei o-
 „rânduiele. Sciū cō ore-care spirite se frēmētă a ne turbura

„liniştea fără să se gîndescă la ce ar expune țera. Ași putó
 „lua măsuri în contra lor și a'î pedepsi cu tótă asprimea le-
 „gilor; dar nu voiescú să dau ocașie a se crede cò în adevér
 „suntem și noi coprinși de spiritul ce domnesce astăđl în alte
 „părți ale Europei. Mai sciú încă cò nu toți Româniî vor să dea
 „țera de prăpastie și să adeveređe ponósele se ni se pun în
 „spinare de vecinîi nostri. Dar pozițiunea mea mă silește să
 „impedícú orî-ce încercare de rěsturnare.“

„Dupó masă pofti pe Heliade să rămăie cu dēnsul, cò are să'î
 vorbescă în particular. El spuse cò Duhamel 'îa cerut alunga-
 rea sa din țera pentru cò lucrédă a turbura liniștea, și cò se
 vede silit cu mare părere de rēu să consimța cererii lui Du-
 hamel. Heliade rěspunse cò în adevér lucrédă a face o Mișcare,
 dar ca să paralise pe ceea ce voiesce să o facă Duhamel. Va
 să arate o dată Europei cò țera nu este cu sufletul și cu inima
 închinată Muscalilor. În fine Bibescu îl îndemnă a se retrage
 pentru óre-care timp din țera și, ca să nu 'și-o ia asupră Du-
 hamel, să cėră a se duce în Italia pentru cercetări filologice, și
 el îl va da miđlócele necesare pentru acea călătorie. Heliade
 făcu acéstă cerere în scris; dar în locú să se ducă în Italia, se
 duse peste Olt, unde se înțelese cu Magherul și cu alții, apoi
 trecu în Transilvania, și de acolo, sub cuvėnt de bólă amenin-
 țătóre în familie, se întórse în Bucuresci.“

În exil, unde se afla în cea mai crudă neavere, Heliade rē-
 mase același om demn ce în țera desprețuise oferirile Țarului.
 Pe cānd el, proseris și neavut, primia ajutóre de la internați
 din Brussa rămăși fideli constituției decretată de Popol, refusa
 pe acelea ce'î venia de la cea-l-altă parte de internați, care profe-
 saú alte principii. Martoră e epistola acestora publicată în
 serierea d-lui Ión Ghica intitulată: *Amintiri din Pribegie* (pa-
 gina 859).

În călătorie mea în capitala Franței am vėđut un sigiliú pe
 care se afla sculptat un leú uitādu-se într'o oglindă, și jos ur-
 mătóreia inscripțiune: **Toujours le même.**

În tótă viața sa Heliade a fost același (*toujours le même*): u-
 mil cu al sei și cu cei umili; māndru cu cei de alt neam de
 cāt cel românescú și de altă credință de cāt a Țerei.

De a cerut și de a primit, el a cerut și a primit de la al nea-
 mulul seú pentru neamul seú, nici-odată pentru sine și de la
 străinul dujman al Țerii. El a cerut pentru națiune, pentru
 drepturile ei. Ce a luat a dat țerei, și a dat tot-d'a-una mai
 mult de cāt a primit; a dat din al seú, din labórea sa, din

veghierile sale, din ceea ce n'a avut, pe când alții n'au dat din ceea ce le-a prisosit.

Averea lui Heliade a fost avere națională. Tot ce a produs geniul său, mîntea sa, laboarea sa, a fost al Națiunii.

Teascurile tipografiei sale au fost deschise junilor literatori. Câți scriitori talentați dar neavuți nu 'și-au tipărit într'ensele gratis operele lor! Pe câți junii nu l-a încurajat Heliade și le-a corectat stilul! Cu câți n'a împărțit orele sale! Foile lui publice: *Curierul Român* și *Curierul de Ambe-sexe*, deveniseră proprietatea Românilor. N'a fost începător în cariera literară ale cărui scrieri să nu fi aflat în colonele acestor foi ospitalitate.

Cât de stupefii trebuie să fie aceia care nu pricep cō omul care pune avutul său și timpul său la dispoziția compatrioților lui, nu e un om închinat aurului! Ce orbire pe acei oameni care vîd un materialist în bărbatul ce 'și jertfesece al său lumînării și mării patriei sale!

Nici-o dată nu ne-am așteptat la imparțialitatea și drăpăta-judecătura a celor ne-buni; dar eram în drept a spera un gram de justiție de la cei ce nu sunt răi.

Musele care au inspirat pe ilustrul Proscris, n'au fost a-celea ce a plăcut individiei a le arăta și pe care crassa igno-ranță le-a crezut; ceea ce a inspirat pe acest nemuritor bărbat a fost Românii, a fost popoul român, a fost nēm̃ul său o dată glorios; au fost descendenții Mireilor, Stefanilor, Vla-dilor, Rareșilor, Michailor. Acesta o spun operele sale, o spune el în următoarea cântare:

O voi, ce vă adăpați,
Ce'nnotați și vă scâldați,
In Dunărea suverană,
Dâmbovița dolofană,
Cum și'n archon banul Olta
Și'n marele vornic Argeșu,
Și'n vel logofetul Râmnicu,
Și'n pandurul meu de Jiid,
Și polcovnicul Buzeu.
Voi din Râmnicul-Sărat
Ce cazați ați botezat,
Nași de mucă lui Sovaroi
Barzii lui Trandafiroi;
Argeșeni, Câmpulungeni;
Voi livenții mei Olteni —
Străncopoii de Roșiori,
De fustași și Verzișori;
Voi, bădița Moldoveni,
Scumpii mei Băsarabeni,

Al Siretului copil,
 Călărași de bidivii,
 Moșoroșii ce vă culcați
 Și Mocilă vă sculați —

.....

 Voi ați fost Musele mele
 Voi conducătore stele.

Etă musele care au inspirat și au condus pe Heliade, iar nu metalul vil sau onorurile efemere, pentru care alții își vînd și sufletul și familie și patrie.

Heliade a avut mulți invidioși, pentru că 'l-a întrecut în universalitatea științei și înțelepciunii, pentru că a fost popular prin multa iubire și serviciile aduse țerei și nămului său, care 'l-a glorificat, și pentru vastul său geniu. Scriitorii de foiletone, rimătorii (să nu se confunde cu rimătorii), se silescu să l'uite în elucubrațiile lor de o di; istoricii-lachei îl menționcă numai ca să l'impuțineze meritele, adversarii ca să l'tăgăduiască geniul. Nebuniă! Lumina n'o pot ascunde norii fugitivi.

În timpul exilului Heliade a scris și a imprimat:

Protectoratul Czarului.

Memoriuri asupra istoriei Regenerației române.

Suvenir și impresiuni ale unui Proscris.

Biblia și Biblicele.

Equilibrul între Antithese.

A dat cabinetelor europene memoriuri arătând drepturile țerei, și protestând în contra ocupațiunii ruse și senedului de la Balta-Liman.

A publicat articule în diarele franceze: *Europa Democratică, Pressa, Săptămăna, Liga Popolilor, Positivul, Timpul, Reforma, Creditul, Democrația Paceică, Republica, Vocea Popolului, Ecnimentul* și altele.

A explicat într'o broșură și prin diare Constituția română din 48, justificând fiă-care din articulele ei și dovedind că ele nu sunt o inovațiune, ci tôte au existat de la Radu-Negru și de la Mireea-cel-Mare.

A publicat în Londra broșura intitulată: *Les Turcs et les Roumains*, care determină presa englesă, și mai ales diarele: *Times* și *Star* a schimba, pentru întăia dată, vorba suzeranitate în expresiuni ca: *supremație federală, supremație feudală, alianța*, și a combate pretinsa suzeranitate a Turciei, cerend compt Turcilor despre tractatele noastre pe care le-au sfeterisit.

Făcut-au criticii sei rău-voitori și criticii superficiali socotcă

câți bani s'au dat de internații din Brussa și alți emigrați în aceste tipări, și cât a costat tiparul, hârtia, legatul și portul acestor seriuri la ómenii de Stat, la membrii Parlamentelor, la literați, la diaristi?

Daca s'ar fi făcut socotéla, s'ar fi vędut c contribuția emigraților n'a acoperit de cât o parte din spese; că, așa fiind, în caseta lui Heliade nu numai n'a rénas nici o centimă din ajútorele făcute de exilați, dár a trebuit sã se sctã dintr'enska spre a ce implini deficitul.

Impresiunea defavorabilã, dar, a unor ómeni ce nu și-au dat ostenála sã cerceteáe, provine dintr'o ilusiune de opticã. Ceea ce vęd acesti ómeni facili a se pronunța, este un miragiú care dispare cu cât se apropia cine-va de locul unde se pare că el exista. Ómenii din popol numescú acest miragiú : *apa morților*, expresiune fórte nemeritã pentru morții-vii ce se adapã din asemenea miragiuri, spre a blasfema ceea ce ar trebui a binecuvénta

C Heliade a avut o parte în acéstã asociatie în care internații din Brussa au pus bani (din ceea ce aveau), iar Heliade și bani (din ceea ce n'avea), și muncã, nu e de tãgãduít, dar dividendul material din acéstã întreprindere, cuvenit pãrtii puse de Heliade, sã nu'l aibã nici inamicii lui.

Sã lãsãm áns pe Heliade a descrie singur partea ce a pus.

„În strãinétate, dice el, eu veghiam cu zilele și cu noptile, și în doi ani cât ședui în Paris, nici Luvrul, nici Pantheonul, nici Grãdina Plantelor n'am vędut cu ochii ce mi se întunecãu scriind și copiind de câte dece ori câte se tipãrind, ca sã se ptã face lumina despre ale țérelor nstre.

„Ttã pagina costa timp și spese, și spesele se făceau din pâinea amarã ce'mi lipsia și aceea. Obolul nu'mi lipsia pentru tipografie, imi lipsia áns pentru cele mai necesarii, din care nimicú nu'mi amãra sufletul ca lipsa hãrtiei și a luminãrii.

„Atunci ședeam în al treilea plan sau etagiú; acum a dat Dumnezeu de m'am mai înãlțat, tipãrind Biblia: acum șed în al cincilea *au dessus de l'entresol*, care pe romãnesce curat va sã dicã în al șéptelea“.

Un om care nu posedã câte-va bucãți de monetã ca sã mrgã sã viziteáe ceea ce un mare oraș, în care se afla cu șederea are mai vrednicú de vędut; care tot din neavere locuiesce la al șéptelea cat, și cãruia il lipsesce pin și lumina, omul acela nu se pte dicã c cheltuiesce în lux și în petreceri obolul primit de la patriotismul fraților sei de suferințe.

150

Dintr'o viață de apostol și de martir, calomnia și ignoranța a făcut o viață de sibarit.

Fariseii și scribii Iudeei au persecutat și ucis materialmente pe profeții ei. Fariseii și scribii României au prigonit și căutat să ucidă moralmente pe bărbații cei mari ai Națiunii.

Fariseii epocii au detronat pe cel mai mare Domn român al secolului din urmă : Alexandru Ion Cuza.

Scribii s'au coalisat a cobori pe cel mai eroic atlet al românismului, Ion Heliade-Rădulescu, de pe pedestalul unde l'a ridicat geniul său, meritele sale, luptele sale, patriotismul său.

Muncă zadarnică, muncă de Sisyphé.

Heliade, hărțuit de *încefata companie*, îmi reamintese pe Gulliver în țera piticilor hărțuit de o drăcie de pigmei.

O LĂMURIRE

Stéua Dunării, fôie publică, care înainte de unirea țărilor surorii eșia în capitala Moldovei, m'ia făcut distinsa onôre a se ocupa de mine, criticând schimbarea numelui meu de *Rusu* în acela de *Ruso*. N'am răspunsă atunci ca să nu începă o polemică cō m'ar fi sūstras de la ocupațiunile mele. Astă-đi ânsă, cu ocazia imprimării scrisorilor din exil ale nemuritorului Heliade, socotescă cō o timpul a da o lămurire.

Schimbarea acésta, nu e un capriciū al meū; am găsit aceste nume de la părinți săi mi s'au dat de împrejurări, independent de voința mea, cu tôte cō moșii mei s'au numit *Lăcusteni*.

În acele sale private tatăl meū s'a đis *Rusu*. De unde? Nu știu. Pôte după mână-sa născută *Rusănescă* prin alterarea acestui nume; sau pôte după numele populului rus cō, pe acele vremi fôrte aspre, prezentându-se ca apărător al creștinilor în contra cruđimii sectarilor lui Mohamet, Românii luau din iubire numele așa đişilor protectori ai lor, sau cel puțin schimbaū finalele numelor romănesci, în finale rusesci: așa, fiul unui popă se subscria *Popovici*; așa vedem pe Radu fiul lui Radu Golescu în scrierile sale subsemnându-se Radu *Radovici*. Numele romănescă de Popescu și de Golescu, li se păreau mai puțin sonore sau mai triviali de când se afla general în armata rusă ce se numiau Miloradovici.

Mișcarea de la 1848 mă găsi purtând numele răpitorilor Basarabiei.

Ilustrul Heliade, gelos cum era de neamul seū, a considerat cō un Român se degradă având numele unui *norod* abrutit de tiranie, pină când acesta nu va deveni *popol*, scuturând de pe grunađul seū jugul despotismului. El dar a făcut o modificare

in numele meu, inlocuind pe *u* final prin *o*. Și la 20 Iunie 1849
'mă adresat la Brussa din Paris următoarea scrisoare:

„Frato Ruso,

„Îți dau acest nume, căci câtă carte scii ai învățat'o singur
ca și Rousseau; și apoi mi se pare că te profanezi numindu-
te Rusu. Rusul e un sclav; sistema despotică ce apasă pe
Ruși îi face detestabil: când vor fi liberi, nu vom mai avea
pentru ce a'i detesta; sunt și ei oameni și creștini. Până atunci
primesce de la mine această schimbare și fie ca o profecție, dacă
nu ca să ajungi pe marele filosof în geniu, cel puțin în spiri-
tul și simțimentul de egalitate, de omnire și de onoare.

„Mă place și mă stimă norocit a'ți strânge mâna și a te nu-
mi frate. Scrisoarea d-tale îți onorează caracterul, a plăcut tuturilor
fraților căroră am citit'o.

„Scrii de uire și stimă reciprocă. Ea singură ne mângăie în
străinătate; cei uniți suntem și vom fi uniți de aceleași prin-
cipie. Frații Golesei, Grigorie Grădiștenu, Pleșoianu, Christofi,
Aristia, Theologul; ne vedem măi tot-d'a-una, se înțelege că
și cu noi trei: N. Goleseu, Tell și Heliade; cel-l-alti s'au des-
părțit; după ce au fost destulă vreme constituționali, acum s'au
ales cu *cualitatea* să fie democrați, desprețuind o biată *cantitate*
ca noi de vre-o sută de emigrați și de o țară intrăgă ce geme.

„Ce frumoasă simțire și fierbinte mă-a deșteptat expresia d-tale
când vorbești de d-na Goléscă și te exprimi cu vorbele: „Ma-
ma d-nilor Golesei și a noastră *a tuturilor*.” Dar, fraților, bună și
mare mamă aveți, română și la chip și la inimă. Ea a făcut și a
inspirat acești patru voinici, și rabdă ca o spartană dorul de
mamă cu cea mai mare resignație. Să vă trăiască mama asta;
și respectul ce îi sunteți datori să'l arătați prin dragostea co-
piilor dumneaei.

„Din Transilvania am primit câte-va numere ale foiei *Expatriatul*.
D-nul Boliac redactorul ei și Părintele Ion, ne servesc
causa foarte bine prin acea foie; însă, scii ce? și pentru dânsa
n'au putut tăce. D-nul Ghica scrie în Paris, luând'o în bătaia
de joc, ridiculând pe Boliac cu batalionul sacru și arătân-
du'l că a furat idea lui Bălcescu? (După d-nul Ghica numai
Bălcescu și d-sa aveau idei și geniu (*Nota mea*). Adică trebuia
să stea cei din Transilvania, să nu scrie nimic până nu va
cere voie sau nu vor veni acei ce au luat în monopol și patria
și corespondența și lucrările. În loc să le mulțumim celor ce
se ostenește și ne servesc cauza cu atâta curaj și demnitate,
îi ia în ris! Ce micșorime! Să dea Dumnezeu să fie numai în-
vidie și micșorime de suflet, iar nu și trădare.

Salutare și frație,

Heliade.

Serisórea acésta, sustrasă de la postă ca multe alte epistole ale lui Heliade adresate Românilor din Brussa, o găsim reprodusă în scrierea d-nului Ión Ghica intitulată: *Amintiri din Pribeția după 1848*, pagina 718.

Inturnându-mă în patrie, am luat românescul nume de familie al moșilor mei, documentat în atâtea acte aflate prin hârțiile tatălui meu, dintre care menționăm pe acestea:

I. Ordin datat din 1787 Iulie 20 al Domnului Nicolae Pătru Mavrogheni în următórea coprindere: „... (Dăm cartea nóstră) „boierului Domniei Mele Grigorie Lócusténu biv logofét zavistier, pe care 'l-am orinduit Domnia Mea judecător la Dolj să aibă a căuta tóte pricinile de judecări ale locuitorilor, ... iar pe cei ce nu se vor mulțumi de acolo, să le dea la mână sorocú în scris cu și orinduită spre a veni la Di-van...”

II. Insemnare, din 20 Ianuarie 1822, a mătușei mele Dumitřana, de hârțiile remise cumnatului său Constandin Rusu, între care sunt trecute: „patru cărți ale strămoșilor; una de ban mare, una de vistier mare, una de postelnic mare, una de logofét mare.” Așa se exprimă mătușa mea și adaugă: „o carte a socru-meu Grigorie Lócusténu de boierie...” Apoi dedesubt subscris unchiu-meu Constandin Rusu cò le-a primit.

Tată-meu imi spunea adesea cò noi ne coborim din Dan Vistieru și Radu Logofétu. Eram copil atunci și nu înțelegeam nimic despre ceea ce voia să'mi spuie; aceste cuvinte însé'mi-ău rămas gravate în memoria. Nu știu pe ce timp vor fi trăit străbunii mei; dar pe un Radu Logofétu îl găsim în timpul lui Mihai Bravu în consiliul acestuia și luând parte la curățirea Țerei de Turci. Numele său e menționat în *Michaida*, cântul al II-lea.

Maí găsescú:

III. Suplica dată la 1829 Septembrie 24, de tată-meu către Domn în coprinderea următóre: „... Jáluescú și mă rogú milostivirii „Inălțimei Tale cò și cù după starca mea sunt fecior de boier din némurile cele vechi, și în partea locului unde mă aflu cu locuința, la tóte vremile de nevoie apururea am slujit țerei și pământului prin focú și cuțite cu capul a mână, când toți se trăgeau păzindu'și capetele lor, ... avénd și cù patru po-slujnici aici la moșia mea Leu-de-sus sud Romanați, și din vremea aședémintelui ot létul 1814, mi s'au dat în dajdie...” cerénd a i-se reda acci poslujnici. Pe care suplică se sub-semnéá. „Barbu sin răposatul Grigorie Lócusténu biv ftorii logofét.”

Pe suplică este pusă apostila următoare: „D-ta Vel Vistier, să teorisesei jalba acésta.“

În resbelul Ruso-Turcū de la 1807, ispravnicii județelor Olteno de pe marginea Dunării, fugind de frica Turcilor sarhaturilor limitrofe, tatăl meu a fost numit vechil de ispravnic al districtului Romanași în locul titularului Vulturescu, care părăsise județul, având singur curagiul a servi țerei când Turcii din Nicopole și din Rahova treceau Dunărea ca inamicii și ajungeau pînă la Craiova și pînă la Slatina. La acele vremi înfricoșate face tatăl meu alusie în suplica sa, când amintesece de focū și de sabie, și de acei slujbași înalți ai Statului, care părăsiau posturile lor, păzindu'si capetele. La 1822, după Revoluția Domnului Tudor și intrarea Turcilor în țeră, tatăl meu fu închis în Craiova de silisturul împreună cu căpitan Hórcă ca revoluționari, de unde scapă într'o nópte întunecósă sărind de la al doilea cat din casele Bibescului unde era deținut, iar Hórcă a fost trimis la Vidin și tăiat acolo.

Am menționat aceste acte spre a atesta cō *Lăcusténu* e numele istoricū al familiei mele, iar nu spro a mă făli cu pergamenele de boierie ale moșilor mei, fiind-cō boieria la noi nici o dată n'a însemnat *nobilitate*.

Nemuritorul Heliade dice în *Michaida* :

*Mărimea cea română a fost numai în nume
Ceși face omul singur și în titluri ce posedă
Pe întréga demnitate și numai pe personă.*

.....
*Boier e meserie de apărarea Țerei.
Iar nu nobilitate; cōci nobil tot Românul
A fost în tot-d'a-una ca Cetățean de Roma.*

Vănitatea titlurilor n'am avut-o nici-o dată. Mi s'a conferit gradul de comandor al *Coróniei României*; am fost numit membru al ordinului *Stéoa României* în gradul asemenea de comandor, fără a le briga, dar decorațiilor acestor ordine nu le știu nici forma, nici colórea. Nici o dată n'am pus pe peptul meu alt semn de distincție de cât medalia de *monitor general*, când mă aflam pe băncile scólei sub neuității profesori: Gr. Pleșoianu, Stanciu Căpăținenu și Florian Aaron, iar în mișcarea Regenerațiunii României *Cocarda tricoloră* cu fețele curcubeului ce simbolisa speranțele nu ale unui om, ci ale Națiunii. Aci s'a mărginit deșertăciunea mea. *Boieria*, adică profesiunea de apărare a Țerei, a drepturilor ei, a libertăților ei, a instituțiilor ei democratice străvechi, o țiū de la străbunii mei paterni;

nobilitatea o am de la moșii mei materni. Mamă-mea a fost fiica unui moșnen de la țară din brésla *Cumpănașilor*. A fi cine-va moșnen în România pe timpul bunilor mamei mele, când Românul, după legile conservatrice ale țerei de atunci, avea precădere să răscumpere de la străini pământul român; când cei de altă religie nu aveau dreptul să-și aproprie imobile rurale; când Turcilor le era interzis de a poseda imobile însuși urbane, a fi cine-va moșnen trebuia să fie Român din moși în strămoși pînă la legionarii romani, care cuceriră Dacia și o prefăcură în *Țera Romana*. Și cu acest românism mă mândresc. Acastă vanitate e permisă orî-cărui om.

Divinul Platon a zis: „Mulțumesc Țeilor că m'am născut Helen iar nu barbar“. De ce nu ne-ar fi iertat și noi acest orgoliu național? Acestei mândrii naționale suntem datorî eroismul arătat de ostenii nostri pe câmpiile Bulgariei. Adauge-se la acastă mândrie și simțimentul iubirei de patrie ce însuleșea pe străbunii nostri, și Românii vor fi neînvinși.

Lămurirea de mai sus eram dator să o dau *Stelei Dunării*.

Cei ce au luat parte la imprimarea acestei cărți.

Religia omului nu e adesea de
cât recunoștința sa și amorul
său (*Massillon*).

Nu putem termina notele ce am pus la *Scrisorile din Exil* ale bărbatului, care fu sufletul Mișcării de la 1848, fără a arăta grațitudinea noastră acelor ce au contribuit, fie cu fapta, fie cu cuvântul, la imprimarea lor.

Epistolele ce publicăm fac parte din literatura română: și literatura este actul stării civile al unei națiuni. Numele acelor ce vin în ajutorul ei, e drept să fie săpat pe lespezi neperitóre. Cât am fi noi de recunoscători acelor ce ne-ar fi lăsat memoriuri despre starea socială și politică a Românilor de la Aureliu pînă la deșertarea Daciei traiane de barbari. Câteva rânduri scrise despre evenimentele petrecute într'o țară sub ochii autorului, sau privitóre la stabilirea unui adevăr istoric, sunt prețioase pentru generațiunile viitoare.

Cartea pe care o dăm publicității, ca toate scrierile de felul ei, este un monument. Persónele, cărora datorim rădicarea acestui monument, sunt:

Grigorie Searlat Grădisténu, fost director la Departamentul de interne, unul din corifeii Mișcării de la 1848, pus pe lista de arestare a Domnitorului George Bibescu; unul din membrii deputațiunii care, după reeșita Mișcării, merse la Constantinopole din partea Locotenenței-Domnesei să arate dorințele Popolului român Sultanului. Arestat și închis la Cotroceni de Fuad-Pașa,

apoi proscris împreună cu Heliade și alții, în exil fu unul din scriitorii ce susținură cauza țerei prin pressă.

Grigorie Zossima, fost prefect, fost vice-inspector al Carantinelor, luă parte însemnată în Mișcarea regenerațiunii, fu interinat cu alți Români la Brussă în Asia, după cererea generalului Grabbe trimisul extraordinar al Rusiei, unde contribuî pe cuniar mai mult de cât ori-care exilat la imprimarea scrierilor lui Heliade ce pledau cauza țerei în străinătate și lumineau opinia publică în Europa asupra mișcării române. Venind în patrie, începu scrierea și tipărirea memoriilor sale intitulate: *Biografi politice ale ômenilor Mișcării naționale de la 1848*, care, când vor fi terminate, vor arunca o mare lumină asupra evenimentelor acelei epoci.

Ión (Matheliu) Rîurênu, fost director al Liceului și Internatului Matheiü-Basarab, fost inspector general al scóelor, membru al mai multor instituțiuni de cultură intelectuală, autorul *Bibliothecii de lectură pentru tinerimea de ambe-sexe* (compusă din 20 mici volume), care l-a atras aprobarea tuturilor scriitorilor celor mai însemnați ai țerei, pentru stilul și limba alêsă în care sunt scrise și care se apropia mult de o viitoare limbă unitară a Românilor din toate provinciile; a tradus *Geometria* (după Blanchet) în colaborare cu El. Angelescu; a dăruit 280 volume bibliotecii Liceului „Matheiü-Basarab“.

Preotul **Cosma Moșescu**, fost catechet la scóla de fete din Brăila, actualmente profesor de clasa IV și director al scólei primare de băieți; autor al mai multor cărți didactice și de literatură bisericească, aprobate de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii publice și de sântul Sinod; a tradus din grecesce în limba română frumoșele predice și panegirice-ale fericitului Heli-Meniade, predicator și episcop al Cerceii și Calabritei din Pelopones.

George Demetrian, mare comerciant, fost reprezentant al națiunii în Adunarea Legislativă. Bărbat iubitor de cultura neamului său; cu un caracter de granit.

Nae Popp, mare proprietar, mare comerciant, reprezentant al țerii în Adunarea Legiuitóre. Unul din acei ômeni care voiescú ca țera lor să fie prosperă, care sciú cõ ea, ca să fie avută, trebuie ca muncitorul să fie avut, și care luptă pentru acêsta.

Nicolae I. Maxențian, inginer, unul din cei mai activi ai Comitetului Vâlcean din 1854 de propagandă pentru unirea țerilor

urori, membru al mai multor societăți culturale. Lucrarea sa privitoare la precisiunea calendarului Iulian, este destinată a strunca autoritatea calendarului Gregorian și a provoca mai târziu o discuție între calendaristii Răsăriteni și Apuseni.

Ión B. Athanasiade, licențiat în Drept, fost president de Tribunal, autorul cărții: *Prescurtare de legislațiune* pentru usul scolilor de adulți ale *Societății pentru învățatura Popolului român*, membru al acestei Societăți, membru fondator al *Societății etnografice poliglota* din Milan.

Alexandru C. Mălénu, maior în retragere. Avem de la densusl un manuscris de evenimentele de la 1854 și de ore-care fapte ale emigrațiilor români din tabăra turcască de la Șumla, pe care le narcă ca martur ocular, interesante pentru istoric și povestite de un om imparțial, neamestecat în luptele politice și nepasionat.

Ión S. Rădulescu, dirigintele „Imprimeriei moderne” Gr. Luis, președintele *Societății tipografice Guttenberg*, membru al mai multor societăți de cultură și incurajare a industriei naționale.

Toți acești bărbați sunt de scôla lui Heliade, scôla nu de câștiguri personale cu ori-ce preț, ci de sacrificiu; de aceea ei au pușini imitatori. Căci, precum ăce poetul Văcărescu:

*La fapta bună
Pușini s'adună;
Dar,
Mult pot pușinii
Buni împreună*

Pușinii buni uniți, facu mai mult de cât reii, ori cât de mulți ar fi. Acesta e un adevăr ce a trecut în proverb.

Avem biografiile bărbaților de mai sus, pe care le vom da la reimprimarea tutur serierilor lui Heliade, când se va face și viața acestui mare apostol al românismului.

VERIFICAT
2017

FINE

